

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

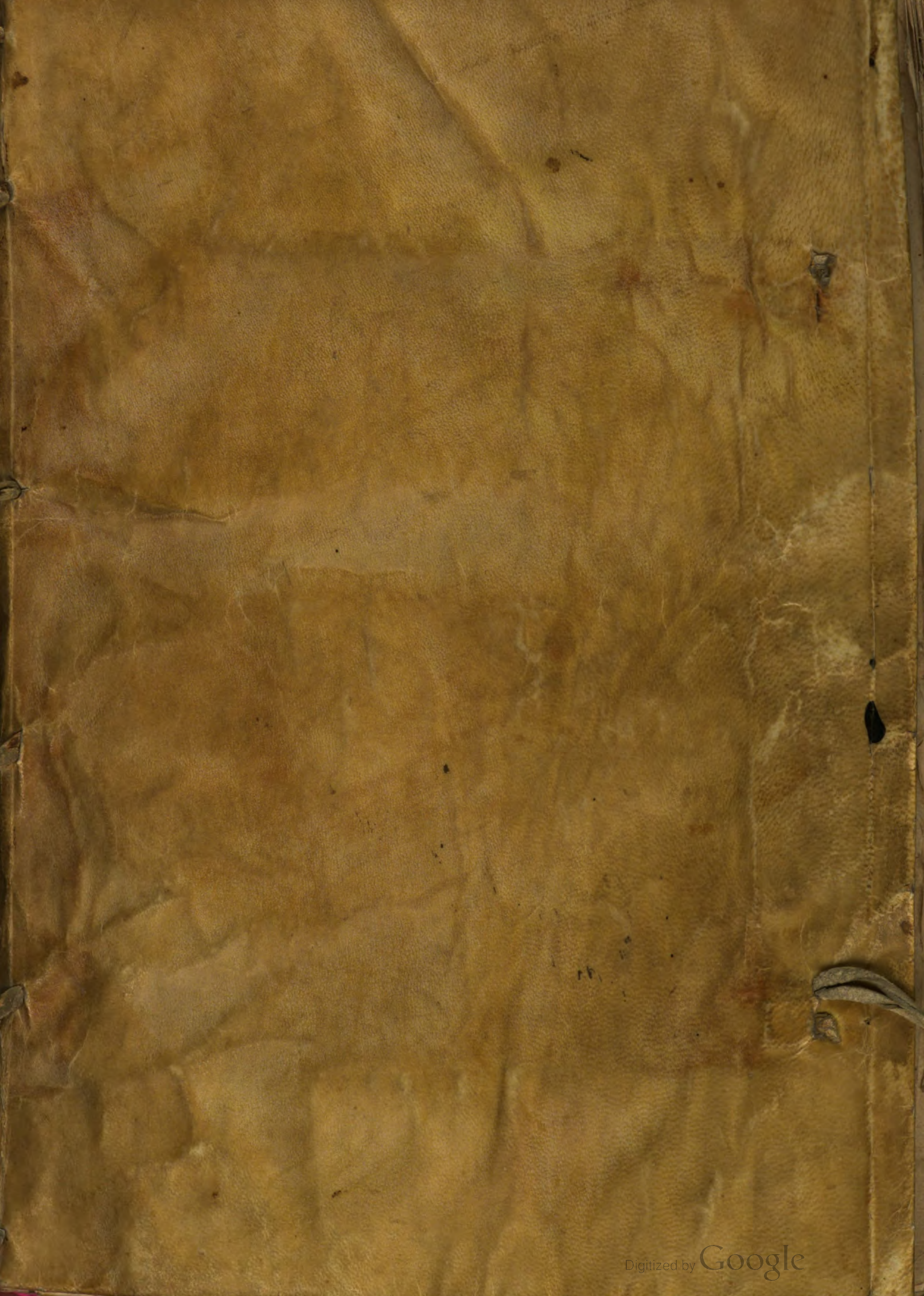
Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

~~134 - 3 - 18~~

~~6 - 7~~

~~Est. a. Coy 6~~

58 - 8 - 19

~~113 - 4~~

~~83 - 40~~

314

58-8-19

Mehar Das
1968

No. DER
2063

❧ F. ALFONSI A CASTRO

ZAMORENSIS, ORDINIS MINO-
RVM REGVLARIS OBSERVANTIAE,

De potestate Legis pœnalis libri duo,

Opus nunc recens ab Auctore
æditum, & nunquam
ante impressum.

❧ AD REVERENDISSIMVM ATQVE ADMO-
dum illustrem Episcopum Conchensem & Regii senatus
apud Vallem Oleti constituti Præsidentem
ac moderatorem.

❧ Habes insuper, Lector, charissime in principio operis
indicem totius operis copiosum.

SALMANTICAE,

Excudebat Andreas de Portonariis.

M. D. L.

Cum Priuilegio.

Esta tassado el pliego en 340 maravedis.

❀ A D M O D V M I L L V S T R I A C R E V E - ❀
 rendissimo præfuli domino Michaeli Muñocio episcopo Conchensi,
 & regii Senatus apud Pintiam constituti primo præfidenti
 ac moderatori. Frater Alfonsus à Castro ordinis
 Minorum omnem optat fœlicitatem.

F T S I multa sint, Reuerendissime præsul, ad vitam
 hanc grumnosam, siue politicam, siue œconomicam,
 fœliciter agendam necessaria, leges tamẽ primũ locum
 inter tam multa iure sibi vëdicant, propterea quòd nec
 vita ipsa, nec reliqua omnia, quæ ad vitã illam tuendã
 summè exiguntur, sine legibus tuta & firma consistere possunt. Nisi
 enim essent leges, quæ flagrantissimas hominũ libidines atq; cupidi-
 tates cohiberent, & turpissimos atq; nocentissimos hominum mores
 corrigerent, neq; pecunias, neq; domos, neq; agros, neq; vxores, nec de-
 niq; vitam tutam homines haberent, sed furum, latronum, adultero-
 rum, parridarum, plena essent omnia: bonis viris aut nullus esset in
 ciuitate locus, aut turpissimis semper afficerentur iniuriis. Essent qui-
 dem hoies (vt diuinus quidam propheta eleganter dixit) velut pisces
 maris, quorũ qui maiores sunt & potentiores grassantur in minores,
 & illos deuorant. Nisi leges essent, quæ hoies ad malum pronos reuo-
 carent à vitiis, tantò quisq; illorũ magis aliis nocere curaret, quantò id
 liberius se facere posse intelligeret. Virgines è parentũ amplexibus eri-
 perentur, vxores à suorũ coniugũ cubiculis raperẽtur, hoies per vias &
 per publicas plateas expoliarẽtur, percuterẽtur, crudelissimè deniq; in-
 terficerẽtur. Leges sunt quæ hoies à tãtis periculis, tantisq; iniuriis, tan-
 taq; atrocitate defendunt, & quæ illos in summo ocio, atq; in summa
 tranquillitate custodiunt, fortunas hominibus vnicuiq; suas reddentes,
 vitã corporis pariter atq; aĩæ seruantes. Verũ etsi leges oēs ad genus
 humanũ regendũ defendendumq; excogitatae sint, oēs ad vitã fœlici-
 ter agendã adiuuentẽ, leges tamen, quæ pœnales dicuntur, propterea
 quòd pœnas contra transgressores statuunt, tantò reliquas oēs antecel-
 lunt, quantò maiorẽ ostendẽtes potentiã pluribus prodesse noscũtur.
 Sunt enim multò plures, qui pœnarũ metu, quã qui virtutis amore à
 vitiis abstinent. Alię leges ostendũt virtutis viam & hortantur ad illã,
 leges autẽ pœnales non solũ hortantur, sed pœnis, quas minantur ve-
 luti quibusdã calcaribus, vrgent ad illam. Aliæ leges vitia prohibent,
 & ab illis fugere præcipiunt: pœnales verò leges nõ sunt solo præcepto
 contẽtæ, sed pœnarũ formidine à quibuslibet vitiis potentissimè de-

*leges laudentur pœnales
 ab vitiis abes.*

Abac. 2

❀ 2 terrent,

EPISTOLA

terrent, & ab illis citissimè fugere compellunt. Si quid igitur vtile ac iucundum hominibus in hac vita contingit, id totum legibus potissimum pœnalibus acceptum ferre debemus. Vtilissima quidè res est maris nauigatio, per quã sæpe ea, quæ ciuitati aut regno defunt, facili comeatu aliunde transferuntur, vnde frequèter euenit, vt tam vili precio illa habeantur, ac si ibidè nata fuissent. Hoc legibus pœnalibus debetur, quæ piratas durissimis vndiq; suppliciis prosequuntur. Necessarium sæpe est & commodissimum à propria domo & patria discedere, & per alienas terras exterarq; nationes longè lateq; vagari. Vt autè huiusmodi profectioes & itinera tutò quisq; conficere valeat, leges pœnales efficiunt, quæ latrones acerbissimè puniunt, & grassatores aliãq; insidiarũ pericula longè repellunt. Iucundissimũ est liberè in ciuitate versari, & fortunas quemq; suas securè possidere, & illis prohibito vti. Id leges pœnales præstāt, quæ omnè iniuriam debito vlciscuntur supplicio, & nullã iniuriam impunitã abire permittunt. Quisquis enim pœnas, quæ legibus decretæ sunt, vehemèter horruerit, ne aliis quouis modo noceat, diligentissimè curabit. Non defunt tamen viri docti & valde celebres, qui his tot ac tantis beneficiis à lege pœnali receptis se ingratos ostendant, omnè ab illa potestatè auferre conantes. Quod si, vt conantur, efficere possent, perinde patriæ nocerent, ac si globos oēs, quos ad bellicorũ tormentorũ vsum illa haberet, surripuissent aut protinus cõfregissent. Nam si à bõbardis aut culebrinis aut aliis id genus machinis bellicis globos illos ferreos siue lapideos, quorũ iactu illa hoies occidere, muros impetere & deiicere, turres altas prostrernere, hostes deniq; à muris propellere solent, subtraxeris, nil horũ efficere, sed solũ vacuum & inane tonitruũ illa reddere valebunt. Similes per oĩa essent leges pœnales, si illæ solæ, prout aliqui docent, nunq; pœnam infligere, sed solũ minari possent. Nam sola pœnæ cõminatio velut inane tonitruũ nequaquã ledere, sed solũ incautos terrere valet. Fiet igitur hac ratione, vt quemadmodũ hostes, postq; se à tormentis bellicis sine causa territos fuisse intellexerint, tantò audacius ad menia ciuitatis accedunt, & muros scandere tentant, quãtò id securius se facere posse cõfidunt: ita etiã scelerati hoies & ad quoduis malũ proni, qui velut pessimi ciuitatis hostes meritò cēsendi sunt, cū intellexerint minimã esse legũ pœnarium potestatè, cò audaciores ad vitia perpetranda reddantur, quò magis illas nõ ledere, sed solũ tonare posse crediderint. Vt igitur vanã esse hanc sceleratorũ hominũ fiduciam ostenderem, & sic stultã illorum audaciã, qua possem, parte cõpescerè, decreui legis pœnalis potestatè, quam alii obscurare aut penitus eneruare nitun-

Auer sus eos, qui conantur con- pœna legi,

N V N C V P A T O R I A .

re nitūtur, tam notam oībus facere, vt sua potētia omnibus declarata, sceleratos quosq; hoīes à scelerū perpetratiōe meritò illa deterrere possit. Scio tamē non defuturos, qui me ob hoc vtut arrogante, & plus æquo presumentē inculpabunt, quòd in messem, vt illi putāt, alienam mittere manū non erubuerim, tanq; si de legū potestate differere, res sit à viris Theologis longissimè aliena, & non potius ad illos, q̄ ad iuris humani peritos pertineat. Quis dubitat diuinarū legum germanā interpretatiōē, & rectam illarū intelligentiā ad virū Theologū spectare? Aut quis etiā dubitat legum humanarū potestati à diuina lege adeò pendere, vt si illæ cū diuina lege pugnent, nullam potestati, nullumq; profus robur habere possint? Theologis igitur, quibus solū diuinarū legum interpretatio permessa est, potissimū incūbit de legū humanarū potestate, tanquā de re, quæ tota ex lege diuinā oritur differere. Ego hanc rem cum iuris humani peritis libenter & amicè iuxta hunc modū partiri vellem, vt legū humanarū interpretatiōē illis Theologi relinquunt, illi verò Theologis cōcedant de illarū potestate atq; iustitia disputare, quia illa sine legis diuinæ cognitione nequaquā rectè intelligi potest. Sunt tamen aliqui tā apertè tyranni, vt quæ aliorum sunt propria, aut saltē omnibus cōmunia, legē (vt vetus adagiū ait) in manibus habentes, sine vlla ratione sibi vēdicare nō erubescāt. Qui me propter hoc opus à me intentatū inculpabūt, similes erunt canibus, qui non solū à domo aut agro sui dñi; sed ab omni etiā cōfinio quālibet remoto viatores arcere volunt, & ideo cōtra illos etiam, qui per publicā & comunē omnibus viam gradiūtur, importunissimè latrant. Videns igitur me propter hanc causam improbis quorūdam latratibus, ne dicam morsibus obiectū, necessariū mihi esse censui patronū, cui opus hoc dicarē, quærere, qui illud in suū clientulū recipiens, pro sua clementia potenter tueretur. Quē cū diligentē vestigassem, nullus vnquā alius præter te, Reuerendissime præsul, mihi occurrere potuit, qui fidelius, & doctius, & integrius id præstare posset. Nam propter egregiā tuam in vtroq; iure doctrinā Carolus quintus huius noīs Cæsar, idemq; Hispaniarū rex eiusdē noīs primus te inter consiliarios sui regii senatus apud Granatā illustrē Hispaniarū ciuitatem constituti cōnumerauit. Quo loco tā multa tuæ prudentiæ ac bonitatis testimonia præstitisti, vt idē Cæsar te dignū censuerit, cui episcopatū Tudensem meritò cōmendaret: Nec Cæsarem fefellit opinio. Quoniam postq̄ cōsecratus es episcopus, non in Cæsaris curia, aut in proprio natali solo (vt multis aliis episcopis est solenne) stationē tuam fixisti: sed optimè intelligēs te animarū pastore esse institutū, cōfestim

Excusatio auctori

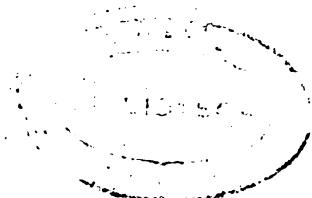
et lectio patrum

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

ad visitandas oues tibi commissas conuolasti. Quanta verò diligentia oues illas custodieris, & spirituali pabulo refeceris, res est apertior, quàm ut verbis meis illustrari possit. Nam Christum saluatorem nostrum verum & optimum pastorem exemplar imitatus, circuisisti omnia tuę diocesis oppida & castella, docens in templis corum, & predicans euangelium regni.

2. Tim. 4. Quosdam (prout ex Pauli doctrina optimè intellexeras esse faciendum) obsecrabas, alios leniter arguebas, alios acriter increpabas in omni patientia & doctrina. Arundinem quassatam (quod Deus vetat) nunquam confregisti, sed potius, quod infirmum esse noueras, consolidasti: quod fractum erat, alligasti: & quod abiectum erat, reduxisti. Nihil denique fuit ad verum episcopum spectans, quod in te fuerit merito desideratum. Quæ omnia Cæsari persuaferunt. (vel ut rectius dicam) Cæsarem coegerunt, ut te inde auocaret, & sui regii senatus apud Pintiam, quæ vulgo Vallem oleti dicunt, constituti moderatorem primumque præsentem institueret, & paulò postea Conchescem episcopatum, qui Tudensi est multò opulentiore atque nobilior, tibi traderet. Quæ duo ministeria, etsi suapte natura secum velut ex diametro pugnent, tu tamen pro tua incredibili prudentia, & indefessa cura, ita illa duo concilias, ut nullum inter illa bellum esse videatur. Nam ita senatui regendo incumbis, ut ferè nihil episcopatu detrahas, ita vni respondes, ut nihil alteri negatum esse credatur: ita denique vtrique adsistis, ut neutri deesse videaris. Nolo in latissimo tuarum laudum campo amplius spaciari, ne aliis, qui tua plurima merita ignorant, adulationis aut blandiloquentiæ vel minimam præbeam suspensionem, ne etiam tibi fastidium ingeram, quæ certò scio nihil minus pati solere, quàm laudes etiam modestissimas. Placuit tamen aliquam vel paruulam tuorum meritorum portionem hinc perfunctorie recensere, ut pro multis mihi à te exhibitis beneficiis, aliquod grati animi testimonium ostenderem. Verum quia vnum solius testimonium parum efficax omnium sapientium iudicio censetur, nisi alterum addatur quod illi consentiat, ideo hoc opus de potestate legis pœnalis nunc recens à me æditum tibi offerre statui, ut hoc multò pleniori testimonio adiuncto, me tibi deditissimum esse apertissime comprobarem. Tu igitur, Reuerendissime ac doctissime præsul, pro tua benignitate & clementia opus hoc in tuam clientelam suscipies, & pro tua prudentia de illo iudicium facies. Nam si tu illud probaueris, mihi vehementer persuasi ita vel maximè candido cuique lectori probatum iri. Vale Reuerendissime ac doctissime præsul. Ex nostro Salmanticensi cœnobio. 14. die mensis Septembris. Anno. 1550.

Licentia

LICENTIA IMPRESSIONIS HVIVS
operis de potestate legis pœnalis ab officiali ordinario
episcopi Salmanticensis post eiusdem operis
examinationem & approbatio-
nem concessa.

QUOD hoc de potestate legis pœnalis à Reuerendo patre fratre Alfonso à Castro ordinis Minorũ nunc recens editum, etsi nulla egeret examinatione, propterea quòd indignũ erat de viro, qui tam multa suæ sinceræ atque integerrimæ doctrinæ dederat testimonia, aliquid sinistrum suspicari, vt tamen vltimi Lateranensis & Tridentini conciliorum decretis obedientiam præstare, illud examinandum tradidi doctissimo viro Gregorio Gallo sacræ Theologiæ doctore, & diuinæ scripturæ in hac Salmanticensi vniuersitate publico interpreti. Qualem autem illic de hoc opere censuram dederit, literæ illius ad Reuerendissimum dominum meum episcopum Salmanticensem, cuius vices nunc teneo, misse, quas in plenum huius rei testimoniũ hic subnectere iussi, aperte declarant. His igitur visis, liberam (vt par est) cuicumque Calchographo facultatem concedo, vt opus hoc in publicam imprimat vtilitatem. In cuius rei fidem manus meæ subscriptionem his literis apposui. Datis Salmanticæ quarta die mensis Septembris anno domini. 1550.

Licentiatus Velarde.

✠ GREGORIVS GALLVS ADMODVM ✠
illustri præfuli Petro de Castro Salmanticensi episco-
po Philippi Hispaniarum principis à sacris
ministro primario. S.

HXTVA in me pietate ac non vulgaribus officiis, intelli-
gunt multi, præful & genere, & literis, & religione ornatif-
sime: aliquantulum habere momenti, nostrum in re literaria iu-
ditium: idquè apud te, virũ alioqui naris emunctissima. Quo
fit, vt cum tu peregre abes, cum principe Hispaniarum Phi-
lippo verè maximo: ij, quibus tui gregis est à te cura demandata, non se peni-
tus aberrasse putent, si id tuo erga me iudicio vel (vt ego interpretor) amori
tribuunt: vt de libris prælo mandandis, quandoq; meum elogiũ adijciam. Præ-
stiti id, pro mea tenuitate, nõ semel viris sanè doctis, atq; adeò doctissimis. Sed
nunc ausim planè dicere, quod est in paræmia, Hercule quis vituperat, vt opus
sit, me censorem adhiberi præclaro huic operi de lege poenali: autore laudato
viro fratre Alfonso de Castro, Minorum familie religiosissima præfecto.
Qui sine controuersia (neq; me fallit amor) inter nostræ ætatis primarios
viros meritò refertur. Cum ob ingenium foelix, multiplicem eruditionem, præ-
claram in docendo perspicuitatem, stili ornatum non apud Hispanos modò
clarus sit: sed inter Gallos, Morinos, Germanos, & Italos voce & calamo,
iam olim celebris. Quare viri tum literis, tum etiam religione præstantis lau-
des, exigua complecti charta, non est animus: sed id dicam quod paucis muta-
tis, de Sceuola, apud Ciceronem, aiebat. Crassius. In hoc libro agnosces, virum
inter Theologos iuris consultissimum, inter iuris peritos, in sacris literis erudi-
tissimum: tãtum abest, vt in eo quicquam sit, quod vel à fide exorbitet, vel pius
aures offendat. Quam obrem virum mei studiosissimum, multis nominibus ti-
bi commendarem, amplissime præful, nisi intelligerem omnes probos & eruditos
viros, huius deniq; similes, benignè à te excipi solere. Quòd si esses ingenio non
admodum perspicaci, vel parum grato, ac tuo isti prorsus dissimili, non posses
non magnificare, huius notæ hominem: qui tam multis recto actis annis, gregi
tuo nusquam non prospicit: nunquam non attendit. Cuius vocem vsq; adeò per-
horrescunt rapaces lupi, vt ne noctu quidem, idq; eminus, circum tui gregis cau-
las obambulèt. Nec minus Salmãticenses tui, hac præclara euangelij tuba ac-
censi, in destinatum brauium supernæ vocationis, promptiori animo feruntur.
Quod vt præsent, tu ipse sollicitudine, & cura, re & nomine veri pastoris,
diligenter curato. Vale.

Magister Gregorius Gallus.

LICENTIA IMPRESSIONIS HVIVS
operis à ministro generali ordinis Minorum
concella auctori.

VERENDO in Christo patri fratri Alfonso de Castro Zamorensi viro doctissimo prouintiae diui Iacobi ordinis Minorum regularis obseruantiae, Frater Andreas Insulanus totius eiusdem ordinis generalis minister & seruus. S. D. Quum absolueris opus quoddam de potestate legis poenalis (sic enim inscripsisti) idque quemadmodum ais, approbauerit episcopus tuae dioecesis, quod examinatum à viro doctissimo Magistro Gallo visum sit dignissimum, quod in communem omnium usum atque profectum foras mittatur, quumque, ut hoc recte, & è prescripto concilij Tridentini fiat, nostra quoque sit tibi opus autoritate atque permissione: iccirco cupientes nos vel in hac parte iuuare literatorum hominum studia, eoque magis, quòd ex alijs tuis libris, qui vulgo circumferuntur, vnde plurimum acceptum est commodi ad pietatem christianam, coniecturam faciamus, quam commodius & saluber hic nouissimus esse possit, damus tibi potestatem excudendi idem opus de potestate legis poenalis, huiusque rei gratia eundi, quocunque locorum necessum fuerit, reliquaque omnia conficiendi, quae huc pertinere videbuntur. Quare precipimus per. S. obedientiam, ut nemo nobis subditorum tibi hac in re negotium exhibeat, quin ut suas etiam cuncti praestent operas, quum ea sis & erga religionem Christianam pietate, & sacrarum humanarumque literarum cognitione, idque de tua integritate testimonium tributum sit à clarissimo quoque magnoque homine, res ut nemini dubia esse possit, nihil à te proficisci, quod animos piorum offendat, quae profint autem quamplurima. Precor Christum, ut tam sanctos conatus tuos bene secundet, & quo plura maioraque moliaris, in mediūque aliquando producas, te diu recte valere, velit. Bononiae mense Maio. 1550.

FRATER ANDREAS.
qui supra manu propria.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM

quæ in hoc opere continentur, pro cuius faciliori intelligentia hoc solum annotare oportet quodlibet folium in quatuor partes esse partitum, quæ quatuor primis Alphabeti literis designantur.

A.

Adulter & adultera pares. f. 127. B
 Adulterium spirituale etiam separatur & differt à corporali. fol. eodem. B.
 Adulterium solum separatur quoad thorum. fol. 127. C.
 Adulterium solum in substantia non facit diuortium innocentium. fol. 128. D.
 Adulterium ex leui metu non excusat à pœna. f. 128. A.
 Adulter si accuset adulteram peccat mortaliter. fo. eod. B.
 Adulter correctus potest dimittere incorrigibilem adulteram & è contra. fol. eodem. C.
 Adulterium in genere etiam si non sit in specie parificatur: secus si adulterium sit spirituale vel distinctum genere. fol. eodem. C. D.
 Adultera ex consensu mariti, dimitti non potest. f. eod. D.
 Adultera non solum potest dimitti, sed vir tenetur dimittere nisi prospiciat salutem animæ, & si alij scandalizentur si non dimittat, si ille admonuit se retinere propter salutem animæ & non ut patronus: non curet de tali scandalo. fol. 129. B.
 Adultera potest detineri, quando credit vir quod non poterit ipse continere. fol. eod. C. D.
 Adultera dimitti potest per suspicionem intelligere vehementem. fol. 129. D.
 Adulter non potest petere debitum per vim, secus blande & humiliter. fol. 130. A. B.
 Adultera est dimittenda ante iudicis sententiã. f. eod. A.
 Adulter secretus peccat mortaliter petens debitum per vim, & vxor in tali casu negans similiter. fol. 130. D. & fol. 131. A.
 Adultera quomodo non tenetur reuelare marito crimine suum. fol. 201. B.
 Adulteræ remedium de filio spurio. fol. 204. A. B. C.
 Adrianus de lege pœnali quid sentiat. fol. 162. A. B.
 Andreas Tiraquellus errauit in Grammatica, credens verba imperatiui modi præsentis temporis esse futuri. fol. 106. B.
 Adrianus non bene sensit de adultera. fol. 201. D.
 Apostoli aliqua statuerunt sub obligatione peccati mortalis, quæ non sunt ex lege diuina. fol. 28. A. B.
 Aragoniæ regni lex de filiis. fol. 204. A.
 Argumentum à simili quare non valeat in lege pœnali. fol. 58. B. C.

B.

Bachalarius Salmanticensis quomodo examinandus. fol. 146. C.
 Bigami sunt multi ignorantibus bigamiam. fol. 249. C.

C.

Caietanus sibi ipsi videtur contrarius. fol. 117. C. D. & fol. 162. B. C. D.
 Caietani sententia de pœnis & alijs censuris redarguitur. fol. 134. D.
 Caietanus male exponit statutum generale fratrum Predicatorum. fol. 168. B. C.
 Carceri iniuste mancipatus potest carceres frangere vsque exeat, si aliter exire non potest. fol. 35. B.
 Clericus non persoluens officium diuinum, tenetur restituere fructus beneficii. fol. 138. B. C.
 Cap. Cum secundum leges, de hæreticis. quomodo intelligatur. fol. 172. C.
 Concupiscentia quomodo dicatur peccatum. fol. 13. A.
 Conscientiæ erroneæ varietas circa obligationem. f. 38. B.
 Consuetudo non immutat speciem peccati. fol. 41. B.
 Consuetudo contraria an tollat legem pœnalem. folio 215. D. & postea declaratur. fol. 219. B.
 Consuetudo non potest tollere legem. fol. 216. D.
 Contemptus quid sit vide. fol. 41. & 42.
 Contemnere prælatum quatenus prælatus est: semper est peccatum. fol. 43. A.
 Contemnere prælatum quatenus singularis est persona quomodo possit iuste fieri. fol. eodem. A.
 Contemnere præceptum prælati aliquando potest iuste fieri. fol. eodem. C.
 Credentes hæreticorum qui dicantur. fol. 261. A.
 Crimen per accidens occultum committens incidit in excommunicationem propter illud ipso iure impositam. fol. 261. B.
 Crimen occultum non est dignum pœna suspensionis, aut depositionis, aut irregularitatis, sed illud committens est liber ab omni tali pœna à iure imposta. fol. 264. C.
 Crimen occultum liberat tabellionem, ne teneatur renunciare quandiu crimen est occultum. fol. 268. A.
 Crimen pro quo non est pœna per legem taxata, quia potest puniri. fol. 50. C. D.
 Crimen manifestum notorium quid sit. fol. 257. C.
 Crimen penè occultum quid sit. fol. eodem. D.
 Crimen manifestum quid sit. fol. 119. C.

D.

Damnatus ut fame moriatur, peccat si cibum ab aliquo sibi oblatum non sumat. fol. 119. B.
 Damnatus ad mortem unde provenit quod non possit ad agendum obligari sed solum ad patiendum, & ad soluendam pecuniam potest obligari ad agendum. fol. 121. A.
 Dauid incidit in multa peccata propter adulterij taciturnitatem. fol. 126. B.

I N D E X.

Deus benefacit etiam de malo quomodo intelligatur. fol. 206.D.
 Deus quo modo orandus sit pro peccatore. fol. 133.C.D.
 Debitum liquidum aliquando potest homo propria auctoritate capere ab alio. fol. 33.A.
 Decipiens alium in emptione aut venditione etiā infra dimidiū iusti precij tenetur ad restitutionē. fol. 60.A.
 Defendens se si aliū occidat dum modo potuisset se aliter defendere peccat, sed mitiori pœna est puniendus. fol. 230.
 Diffinitio quiddatiua & descriptiua per quid distinguantur. fol. 2.B.
 Diffinitio non debet esse multum breuis. 13.B.
 Dialectica multum confert ad meliorem cuiuslibet alterius disciplinæ cognitionem. fol. 152.D.
 Difficultas operis circa quod versatur virtus, attendenda est ex natura ipsius rei, & non ex conditione particularis personæ. fol. 17.A.
 Dispensare secū aliquis potest, vt cōtra legē faciat. f. 40.B.
 Dispensatio cōtra legē diuinā aliquādo est iusta. f. 40.D.
 Doctores quantæ sint auctoritatis. fol. 174.D.
 Dominium non habet respublica in bonis particularibus, quæ ad singulos ciues pertinent. fol. 83.A.
 Dominium naturale nullus potest à se repellere, nec iudex potest hominem tali dominio priuare. fol. 119.D.
 Dominium à possessione distinguitur. fol. 172.C.

E.

E Briorum pœnæ. fol. 147.C.D. & fol. 248.B.C.
 Ecclesia nō violatur p effusione sanguinis humani ad salutē corporis ex pcepto medici factā. fo. 52.D.
 Ecclesia nō violatur per seminis humani effusionem in somnio factā, nec per illā quæ sine peccato & sine vlla sacri loci irreuerentia fuerit factā in vigilia. f. 54.A.
 Ecclesia occulte violata non indiget reconciliatione. fol. 266.C.D.
 Ecclesia quare consecratur & reconciliatur. fol. 267.A.
 Ecclesia nō est recōcilianda, si in ea fuit dicta missa post crimē occultū, quāuis postea fiat notoriū. fol. eod.B.
 Excommunicatus in quibus casibus sit euitādus. f. 262.D.
 Excommunicatus tenetur vitare alios, quāuis alij non teneantur vitare illum. Ibidem.
 Excommunicati occulti actus omnes sunt validi, qui essent inualidi, si esset publicē excommunicatus. fol. 263.B.C. & fol. 264.A.B.C.
 Ecclesia violatur per quamlibet iniuriosam humani sanguinis effusionē, etiā si sanguis sit modicus. fol. 55.D.
 Ecclesiæ nomine prælatus intelligitur. fol. 131.C.
 Ecclesia potest condere legem obligantem ante iudicis condemnationem. fol. eod.C.
 Effusionis nomē nō sēp significat abundantiam. f. 56.C.
 Erubescimus sine lege loquentes quomodo intelligatur. fol. 172.A.
 Excommunicationes multæ sunt impostæ à iure propter illa quæ sunt solo iure humano prohibita. fol. 25.B.
 Excommunicatio non nisi pro graui delicto est inferenda. fol. 49.C.D.

F.

Facienti quod in se est, quid det deus. fol. 239.B.C.D.
 Facienti quod in se est deus dat gratiam: & oppositum est hæreticum. 240.
 Famuli à dominis quo tempore possint petere stipendium. fol. 188.D. & fol. 189.A.
 Fiduciosus nullus esse potest pro altero in causis criminibus

quibus quibus pœna corporis debetur, bene tamen potest in ciuilibus. fol. 188.C.D.
 Fides bona & mala. fol. 211.A.
 Filij hæreticorum qui antequam parentes eorum laberentur in hæresim nati sunt, eodē modo puniuntur ac si post parentum hæresim nati fuissent. fol. 54.D.
 Filij emancipatio à patre hæretico est irrita & inanis. fol. 137.B.
 Filij Israel potuerunt ab Aegyptijs capere spolia etiam si deus non præcepisset. fol. 195.A.
 Filius adulteræ non tenetur credere matri. fol. 202.B.
 Filij clericorū imposita pœna seruitutis quomodo non obligat. fol. 217.A. & per duo folia.
 Filij apud Garamantos solum cognoscunt matres & nō patres. fol. 238.D.
 Filius presbyteri ex matre coniugata genitus poterit sine dispensatione promoueri ad ordines sacros, & beneficium recipere cū cura animarum, si sciat in secreto suum defectum natalium. fol. 26.C.
 Fiscus ante sententiā iudicis bona hæreticorū occupans iuste detinet sine obligatione ad restitutionem. fol. 193.B.C.D.
 Fornicator notorius tripliciter dignoscitur. fo. 137.C.
 Fratrum Minorum statutum. fol. 166.C.
 Fratrum Prædicatorū statutum non bene exponit Caietanus. fol. 168.A.
 Furtū simplex an possit morte puniri. fol. 47.D. & 49.A.
 Fur diurnus non occidebatur ex lege Mosayca, sed bene fur nocturnus & quare. fol. 48.D.
 Furta apud Lacedæmones erant impunita. fol. 81.A.
 Furtum apud Lacedæmones licitum contra ius naturale. fol. 238.C.
 Furtum committit qui ex aliena sylua ligna recipit & ideo peccat, & obligatur restitutioni quāuis pœnam legis sustineat. fol. 81.A.
 Fur qui furto subtraxit aliquid ab eo apud quem ludus alearum exercetur, si eo tempore quo ludos incumberant ludo surripuit, tenetur restituere, quāuis nō possit agi contra illum in iudicio nec subtrahi. fol. 185. & 186.D.A.

G.

Glossa. c. Fraternitas. 12. q. 2. fol. 174.D.

H.

Heres nō tenetur ad pœnam corporis ad quam defunctus cui successit erat damnatus, quāuis tenetur ad pœnam aliorū bonorum ad quam fuerat condemnatus defunctus. 118.D. & fol. 121.D.
 Hæreticus obtinēs beneficiū, nil habet in illo. fo. 137.A.
 Hæreticus ante sententiā est priuatus suis bonis oibus, quāuis non sit priuatus possessione illorū. fo. 140.B. & fol. 183.C.
 Hæreticus & quicūq; alius ipso iure priuatus suis bonis, tenetur in conscientia sine alia iudicis sententia reddere bona sua illi cui ab ipso iure sunt adiudicata. fol. 182.C.D. vsq; ad folium. 200.
 Hæreticus nesciens an tam male gesserit re, vt sit merito inter alia crimina connumeranda: quid facturus sit. fol. 192.D.
 Hugo de Celso deceptus est. fol. 189.C.

I.

Ieium obligat etiam quādo aliquis est sine culpa, & contrarium est hæreticum. fol. 133.D.
 Ieiunium potest præcipi paruulis. fol. eod.C.

I N D E X.

Ignorantia legis inculcata excusat à transgressione eiusdem legis. fol. 9. C.
 Ignorantia legis naturalis nunquam excusare potest aliquem à peccato. fol. 10. C.
 Ignorantia est multiplex, fol. 236. A. & explicantur per tria folia.
 Ignorantia an possit haberi de his quæ sunt de iure diuino. fol. 238. D. & fol. 239. A. & 240.
 Ignorantia facti. 241. B. C.
 Ignorantia quare dicitur peccatum. fol. eod. D.
 Ignorantia vincibilis & inuincibilis & quomodo vincenda. fol. 242. A. B. C. D. & fol. 243. & 244.
 Ignorantia casualis & concomitans. fol. 244. A. & ignorantia antecedens. B.
 Ignorantia iuris aut facti excusat hominem habentem vsum rationis à pœna quæ incurritur sine peccato. fol. 245. A.
 Ignorantia excusans à peccato excusat & à pœna propter peccatum posita: & quæ non excusat à peccato non excusat à pœna. fo. 249. D. & fo. 251. B. C. D.
 Ignorantia inuincibilis iuris excusat à peccato, fol. 250. C.
 Ignorantia facti non iuris excusat quomodo intelligitur. fol. 252. A.
 Ignorantia quomodo probetur. fol. eod. C.
 Ignorantia inuincibilis facti quomodo excuset à peccato, fol. eod. D. & declarantur casus in quibus non incurritur irregularitas. fol. 253. & 254. & 255.
 Imperium paternum & regale quomodo distinguantur & cui sit potius obediendum. fol. 24. B.
 Impossibilia præcipi non possunt, fol. 4. B.
 Impossibilia dicuntur aliquando quæ sunt nimium difficilia. Ibidem,
 Immediate indilatae dictiones barbaræ. fol. 155. B.
 Incestuosus qui cognouit consanguineam suam nõ priuatur iure exigendi debitum, sed bene qui cognouit consanguineam vxoris suæ. fol. 60. A.
 Incestuosus cõtrahens sine dispensatione, aut petens debitum ab vxore peccet mortaliter. fol. 135. B. C.
 Infamia innocentem tenetur seipsum infamare, fol. 202. C.
 Infamia nulla incurritur, quando crimen est occultum, fol. 269. B. C.
 Interpretatio legum secundum quam verborum significationem sit sumenda, fol. 51. C. D. & fol. sequenti per totum.
 Interpretatio legis pœnalis non semper est facienda in benigniorem partem, sed solù quando res est dubia, fol. 51. C. & 53. B.
 Interrogatio aliquando valet pro affirmatione. fol. 22. A.
 Ioannes Medina sibi ipsi contradicit. fol. 195. B.
 Ionathas non peccauit quum fauum mellis contra patris edictum gustauit. fol. 27. C.
 Irregularitas quæ sine peccato contrahitur, non est proprie dicenda pœna, fol. 18. B.
 Irregularitas non incurritur per reiterationem confirmationis sicut per reiterationem baptismi. fol. 59. B.
 Irregularitas homicidij, fol. 245. C. D. & fol. 240. A. B. & 247.
 Irregularis est qui ignoranter contraxit cum corrupta ab alio, putans esse virginem post consummatum matrimonium, fol. 248. C.
 Irregularis est qui cognoscit vxorẽ propriam post adulterium ipsius vxoris siue sciat adulterium siue nõ. f. 249. A.

Irregularis est filius clerici & si nesciat. fol. eod. C.
 Irregularis ignoranter non peccat suscipiens ordines fol. eod. C.
 Iudex an dispensare possit in pœna per legem statuta, fol. 214. & per aliquot folia.
 Iudex inferior quomodo differt à superiori in pœnæ infictione, fol. 222. C. D.
 Iudex quomodo possit rogari in pœnæ remissione, fol. 226. & per totam quæstionem.
 Ius ciuile quid sit, fol. 11. D.
 Ius est multiplex, naturale, diuinum, humanum, fol. 238. A. B.
 Ius non requirit processum, & testium relatione, quem admodum iudex, fol. 260. D.

L.

Legislator quanuis semper intendat, vt fiat id quod per legem statuit, nõ tamen semper intendit obligare ad illud, fol. 74. B.
 Legislator quum legem pœnalem statuit, non semper intendit vt fiat vel omittatur. id propter quod pœnam statuit. fol. 75. B. C.
 Legis virtus etiam est præmio afficere bonum sicut punire malum. 68. A.
 Leges semper sunt interpretandæ iuxta illam verborum significationem quæ est in communi vfu, fol. 51. C.
 Legis nomine, aliquando Paulus Apostolus intelligit legem pœnalem, fol. 44. C. D.
 Legem iustam contemnere non licet. fol. 41. B.
 Legis humanæ obligatio quanta sit, ex verbis ipsius legis cognosci debet. fol. 38. & 39.
 Legis definitio datur, fol. 9. B.
 Legis effectus describuntur ibidem. D. & fol. 67. D.
 Legis nomen vnde deriuetur, ibidem.
 Legem oportet esse talem vt obseruari possit, fol. 4. B.
 Leges non sunt faciliter mutandæ. fol. 5. C.
 Legem condere potest solus ille qui curam populi habet. fol. 6. D.
 Legis condendæ potestas est in populo, aut in illo cui populus commissit, fol. 7. per totum,
 Legem seruare obligantur, illi qui post legem conditam nati sunt, fol. 8. C.
 Legem humanam oportet voce aut scripto publicari vt illa obligare valeat, fol. 9. A.
 Leges multæ sine culpa ignorantur, fol. 10. C.
 Leges omnes quodammodo dici possunt naturales, fol. 11. D.
 Leges eadem non possunt omni nationi seruire, fol. 12. D.
 Legis laudes enarrantur, fol. 13. D.
 Legem humanam condens oportet vt legem diuinam optime intelligat, fol. 14. B.
 Leges pœnales variæ sunt, fol. 19. D.
 Legem humanam non posse obligare ad culpam mortalem docet Ioannes Gerson. fol. 20. C.
 Legem naturalem obligare ad culpam mortalem probatur contra Ioannem Gerson, fol. 21. & 22.
 Leges diuinæ non omnes obligant ad peccatum mortale. fol. 31. C. D.
 Legis obligatio cessat, causa obligationis cessante, fol. 36. D.
 Leges iustæ conditiones recensentur. fo. 4. & 5. & 6.
 Legi iniustæ aliquando obedire oportet propter vitandum scandalum, fol. 35. A.

I N D E X.

- Legem errasse nulli permittitur vt dicat. fol. 159. D.
 Leges humanæ non semper obligant ad mortale, & sæpe nec ad veniale. fol. 140. B.
 Leges variæ & quomodo oporteat scire. fol. 240. C. D.
 Legum grauitas. fol. 241. A. B.
 Lex iniusta nõ est dicenda lex. fol. 3. B. nec potest aliquẽ obligare. fol. 32. A. B.
 Lex non est opus intellectus sed voluntatis. fol. eodem. C. D.
 Lex non est actus prudentiæ. fol. 4. A.
 Lex positiua indiget publicatione. fol. 9. A. & fol. 71. C.
 Lex mosaica fuit derogata propter nimiam eius difficultatem. fol. eod. C.
 Lex non potest esse semper sic vniuersalis, vt omnes ex æquo obliget. fol. eo. D.
 Lex debet seruire loco & tempori. fol. 5. A.
 Lex non debet institui pro priuato commodo. folio eodem. D.
 Lex à principe populo contradicente condita, an sit valida. vide. fol. 8. A. B.
 Lex pœnalis diffinitur. fol. 19. C.
 Lex naturalis vocatur à Paulo lex diuina. folio. 21. B.
 Lex humana ex quibus causis possit esse iniusta. fol. 32. B. Et deinde.
 Lex obligans ad mortalem culpam non potest statui nisi sit circa rem valdè grauem. folio. 35. & folio sequenti.
 Lex nunquam de omnibus disponit, sed solum de his, quæ frequenter & vt in plurimum accidunt. folio. 40. B.
 Lex diuina nunquam contradicit legi naturali. folio. 64. C.
 Lex non est restringenda ad specialem aliquem intellectum pro benigniori legis interpretatione facienda, si illa generaliter & indistinctè loquitur. folio. 35. C.
 Lex pœnalis est extendenda vltra casum in ea expressum. fol. 58. & 59. & 60.
 Lex pœnalis potest obligare ad culpam non obstante pœna per legem imposta. fol. 61. & deinceps per multa folia.
 Lex pœnalis est duplex: vna est purè pœnalis, altera mixta. fol. 67. B. C. D. & fo. 68. B.
 Lex purè pœnalis nunquam ex se obligat ad culpam, licet aliquando ostendat talem obligationem esse imposedam per aliam legem. fol. 67. B. & fol. 71. C. & fol. 76. A.
 Lex purè pœnalis nunquam ex se tollit obligationem ad culpam, quæ per aliam priorem legem moralem fuisset imposta. fol. 78. C.
 Lex pœnalis mixta valet tantum, quantum duæ leges simul iunctæ. fol. 89. C. & folio sequenti.
 Lex regni Castellæ quæ prohibet equos extra regnum transferre obligat ad peccatum mortale. folio. 96. B.
 Lex pœnalis duplex. Altera quæ sententiam iudicis ferendam, altera quæ sententiam ab ipsa lege latam continet. fol. 101. A.
 Lex pœnalis continens ferendam sententiam. Ibidem. C.
 Lex pœnalis continens latam sententiam. fol. 102. D.
 Lex pœnalis quæ circa inflictionem pœnæ vtitur verbo imperatiui modi, quanuis sit temporis præsentis, sententiam continet à iudice ferendam. fol. 105. A.
 Lex pœnalis continens dictionem dubiam, ita vt merito dubitetur an sententiam exprimat ferendam an latam, semper interpretanda est sententiam non latam, sed ferendam continere. fol. 107. A.
 Lex pœnalis quæ sententiam ferendam continet, iudici liberam potestatem tribuit, vt postquam illi legitime de crimine constiterit, possit statim reum ad pœnam in lege expressam damnare. fol. 114. C.
 Lex diuina per Mosen data in multis, citra omnium controuersiam obligabat etiam ante vllam iudicis sententiam. fol. 122. D.
 Lex de muliere menstrua & de coeunte cum illa quomodo sit intelligenda. fol. 123. A.
 Lex quæ habetur numerorum. 5. de confessione & restitutione quomodo stet cum lege Exod. fol. 124. & 125. & 126.
 Lex pœnalis euangelica aliquando obligat in conscientia ante iudicis sententiam. fol. 127. A. & fol. 130. C.
 Lex diuina nunquam contrariatur legi naturæ licet aliquando secundum aliquos dispensetur in lege naturæ. fol. 132. A.
 Lex pœnalis quæ sententiam continet à iure latam obligat in conscientia ad pœnam in illa statutam absq; alia iudicis sententia. fol. 159. A.
 Lex diuina nulla est quæ doceat non posse legem statui quæ obligaret reum ad pœnam subeundam absq; aliqua iudicis sententia. fol. 171. C.
 Lex humana nulla est quæ doceat reum non obligari ante iudicis sententiam. fo. eod. C. D. & per aliquot sequentia folia.
 Lex pœnalis quæ sententiam continet latam, duo sunt consideranda: primum id quod lege præcipitur, alterum ipsa pœna. fol. 218. D.
 Libri imprimendi debent prius examinari & approbari, alioqui in varias pœnas incidunt. fol. 66. B. C.
 Lya non excusatur Gene. 19. fol. 128. B.
 Libri canonici & non canonici quanti habendi, fol. 174. D.
 Lycurgus voluit leges suas esse perpetuo constantes & immutabiles. fol. 11. A.
 Loth ebrietas. fol. 247. C. D.
 Lucrans aliquid ludo alcarum non tenetur virtute communis legis ad restitutionem, nisi fortè ob aliquam circumstantiam. fol. 110. B.
 Lucrans à monacho aliquid, tenetur restituere, fol. eodem. C.
 Ludo perdens non potest retinere in se id quod perdidit, & negare solutionem contra Adrianum. fol. 113. B.
 Ludo perdens cum confidentia soluendi, si non apponatur ibidem quod luditur, non tenetur ad restitutionem. fol. eod. C.
 Lucretia Romana non potest inuri nota adulterij, fol. 128. A.

M.

- M**atrimonium contrahere in multis gradibus consanguinitatis aut affinitatis, qui in Leuitico fuerunt prohibiti, sola lege humana nunc prohibetur. fol. 90. C.
 Matrimonium non dissoluitur nisi quo ad thorum per adulterium etsi sit innocenter cum dissoluitur etiam quo ad thorum. fol. 127. C. D.
 Medico corporali comparatur consiliarius. fol. .A.

I N D E X.

Medina quid sentiat de lege pœnali. fol. 163. A.
 Menstruata mulier potest sine peccato reddere & exigere debitum coniugale. fo. 92. B. C. D. & tribus sequentibus folijs.
 Meretrix quomodo iustè possidet mercedem prostibuli. fol. 193. C.
 Micol vxor Dauid non excusatur. fol. 128. B.
 Missam audire à publico fornicario sacerdote est peccatum, sed non est peccatum audire illam à sacerdote quouis alio crimine polluto. fol. 61. A.
 Monasteria fororum instituti S. Claræ aut S. Dominici intrantes sine vlla Papæ dispensatione sunt excommunicati. fol. 216. E. nisi excuset ignorantia. C.
 Moniales S. Claræ non obligantur sub pœna peccati dicere officium diuinum. fol. 63. A.
 Mortis pœna pro quibus criminibus possit infligi. fol. 46. A.
 Mortis pœnam nunq̃ potest iudex infligere nisi pro illis criminibus quæ per legem sunt expressa. fol. 47. A.
 Mortis pœna potest aliquis iustè dånari sola iuris præsumptione. fol. 48. D.
 Mortis nomine culpa simul & pœna designatur. gen. 2. fol. 65. A.
 Mox quid importet ex Tiraquello, Calepino, Erasmo. fol. 155. C. D. & 156. A. B.
 Munsterus licet in multis pessimè errauit, bene tamen sensit de confessione facienda. nume. 5. Cum dicat illam confessionem debere fieri sacerdoti. fo. 124. A.

N.

Negatio quomodo neget. fol. 152. B. C.
 Nocere alicui dupliciter contingit. fol. 16. B.

O.

Obedientiam esse superioribus præstandam, multis testimonijs probatur. fol. 26. B. C.
 Obedientiam superioribus necessario præstandam exprimitur in quarto præcepto Decalogi. fol. 29. B.
 Obedientia in malis rebus non est præstanda superioribus. fol. 32. C.
 Obligari ad mortem vel aliam pœnam quomodo quis possit. fol. 118. & per tria folia sequentia.
 Occultum crimen est varium. fol. 257. A.
 Occulta crimina qualiter incidat in pœnas iuris, tractatur. fol. 267. vsq; ad finem totius operis.
 Offensa manifesta. fol. 191. C.
 Officium diuinum dicere omittès clericus beneficiatus non facit fructus suos. fol. 66. C. D.
 Onesimi conuersio. fol. 234. B.
 Ordinatus ab excommunicato occulto an recipiat ordines, & executionem ordinum. fol. 264. A.

P.

Papa circa res spirituales aut mere ecclesiasticas potest leges statuere quæ omnes Christianos obligent, non tamen circa alias res mere laicas & seculares, quæ nullum ad rem ecclesiasticam respectum habent. fol. 184. D.
 Parentes possunt obligare filios ad aliquid faciendum sub pœna peccati mortalis. fol. 20. D.
 Parentibus an sit magis obediendum quàm regi. fol. 24. A. B. C.

Parentum obediètia præcipitur in quarto præcepto decalogi. fol. 29. C. D.
 Parentes in regno Aragoniæ quomodo se habent erga filios. fol. 204. A.
 Passiones nomen diuersimodè sumitur. fol. 15. C.
 Passiones non omnes inferunt pœnam, sed aliquæ causant delectationem. fol. 16. A.
 Paulus & Silas cum essent in Philippis coniecti in carcerem noluerunt fugere, ne alij putarent eos inconstantes esse in fide. fol. 119. C.
 Pauperum subuentio quæ nunc inuenta est in multis populis censetur iniusta. fol. 34. B.
 Peccator triplicem ordinem peruertit. fol. 18. B.
 Peccatum veniale nunquam fit mortale propter solam consuetudinem. fol. 41. C. D.
 Peccata aliqua censentur venialia propter imperfectiorem materiæ, quæ aliàs dicerentur mortalia. f. 56. A.
 Peccata quid efficiant in peccatore. fol. 242. D. & fol. 243. A. B. C. D.
 Pœna imposita à lege ex facto negatiuo quomodo incurritur. fol. 134. B.
 Pœna alicui adiudicata. an possit ab eodem remitti. fo. 223. A. B.
 Pœna an incurritur quando crimen est occultum. fol. 256. B. C. D. & 257.
 Pœna non incurritur propter crimen occultum ex se & ex natura rei. fol. 258. A.
 Pœnæ Bacalariorum, Licenciatorum, Doctorum, Rectorum, officialium Salmanticensis Vniuersitatis. fol. 146. & 147. A. B.
 Pœna nunquam incurritur si non sit cõsummatum crimen. fol. 158. C.
 Permissiois significatio varia est. fol. 205. C. vsque ad folium. 208.
 Pœnæ diffinitio ponitur. fol. 15. B.
 Pœna consistit in passione & in actione. fol. eod.
 Pœna est vni, quod alteri non est pœna. fol. 16. C.
 Pœna aliquando habet rationem medicinæ. fo. 46. C. D.
 Pœna quæ in satisfactionem delicti datur, quomodo sit consideranda. fol. 17. C.
 Pœna est duplex, altera contracta, altera inflicta. f. eo. D.
 Pœna proprie dicta semper est inuoluntaria. fol. 18. A.
 Pœna est quæ ordinat culpam. fol. eod. B.
 Pœna potest dupliciter considerari. fol. 19. A.
 Pœna mortis in lege Moysæ nunquam nisi pro peccato mortali fuit decreta. fol. 22. D. & 23. B.
 Pœna per legem statuta sæpe non potest infligi ab ipso met legislatore. fol. 30. C. D.
 Pœnam statuere contra legum transgressores est vtile & sæpe necessarium. fol. 44. B. & 45. C.
 Pœna non statuitur in lege propter bonos, sed propter malos. fol. 44. D. & 45. A. B.
 Pœna per legem statuenda qualis esse debeat. fo. eod. D. & 46. per totum. & 49. C. D.
 Pœna mortis p quibus criminibus possit infligi. f. 46. A.
 Pœnam legis potest aliquando iudex propter causas minuere vel augere. fol. 46. B. C.
 Pœna iuxta quod tempus debeat inferri, an iuxta tempus quo commissum est crimen, an iuxta tempus sententiæ. fol. 50. B.
 Pœna, vt de illa loquuntur iurisperiti non semper præsupponit culpam. fol. 72. C. D.
 Pœna per legem imposita aliquando declarat quanta sit ipsius legis obligatio. fol. 39. D. & 77. B.
 Pœna mortis, aut membri abscisionis nunquã infligen-

I N D E X.

da est alicui propter peccatum alterius. fol. 77. C. D.
 Pœna & culpa non sunt contrariæ. fol. 79. D.
 Populus non variatur sed idem semper censetur quâuis
 quotidie noui homines nascantur in eo. fol. 8. C.
 Potestas regalis scilicet & pontificalis quomodo diuisa.
 fol. 185. A.
 Potestatis ecclesiasticæ & secularis discrimen. fo. 7. A.
 Præcepta omnia humana iusta quodammodo possunt
 dici diuina. fol. 25. D.
 Præceptis diuinis nihil esse addendum, quomodo sit in-
 telligendum. fol. 30. A.
 Præcepti obligatio quibus verbis explicetur. fol. 39. C.
 Precia rerum possunt per publicam potestatem taxari.
 fol. 98. B.
 Prædicator tenetur dicere veritatem, etiam si sciat non
 profuturam, de mente paludani. fol. 202. C.
 Precij iusti mediaturæ excedens in emptione quomodo
 obligetur ad restitutionem. fol. 186. D. & 187. A.
 Prælationem aliquam esse necessariam in omni republi-
 ca, multis similitudinibus probatur. fol. 28. D.
 Prælatus dānatus à iudice non potest percipere fructus,
 & si percipiat, tenetur ad restitutionem. fol. 122. A.
 Prælatus damnatus si appellet iuste. l. credens q̄ possit
 appellare, potest excommunicare subditū. fol. 60. B.
 Præscriptio mala fide facta nunquā est valida. fo. 32. D.
 Prælatus non solum ecclesiasticus sed laicus potest obli-
 gare sub pœna peccati mortalis ante iudicis senten-
 tiam. fol. 141. B.
 Præscriptio quæ requiritur. fol. 135. D.
 Præscribi quæ res non possunt. fol. 136. A.
 Præscriptio quid. fol. 60. B.
 Præscriptionis tempore transacto, peccat qui rapit rem
 quam aliquando possedit. fol. 136. D.
 Præscriptio quomodo obliget. fol. 181. D.
 Præscribere hæretici non possunt, licet possint hæredes.
 fol. 210. D.
 Præuaricator quis dicatur. fol. 31. D.
 Puer corrigendus. fol. 234. A.
 Puniri vn̄s pro alio pœna corporis non potest. folio.
 119. A.

R.

Rectoris Salmanticensis electio. fol. 140. B.
 Rectores & collegiales collegij sancti Bartholomei
 quomodo eligendi. fol. 60. D.
 Regum & aliorum principum prælatio ex populi cōsen-
 su est orta. fol. 7. D.
 Reges & principes ministri populorum sunt, illis in mul-
 tis laboribus seruietes. fol. 85. A.
 Reges vocantur pastores. fol. 60. C.
 Regiæ dignitatis non interest episcopos instituere, sicut
 nec esse papam in suo regno conuenit regibus contra
 Henricum octauum regem Angliæ. fol. 108. D.
 Regula hæc generi per speciem derogatur quàm sit ne-
 cessaria. fol. 167. A.
 Respublica non habet dominium in bonis particulari-
 bus cuiuscunq; ciuis. fol. 83. A.
 Reus non obligatur in conscientia ad subeundam pœ-
 nam à lege statutam antequam iudex proferat senten-
 tiam iuxta legis dispositionem. fol. 108. A.
 Reus qui commisit crimen, propter quod non est ipso
 iure priuatus bonis suis, sed lex statuit illum fore à
 iudice priuandum, potest antequam sit suis bonis pri-
 uatus, omnia illa circa bona sua agere absque pecca-

to, quæ ante criminis commissionem ratione damn-
 agere potuisset. fol. 109. B.
 Reus damnatus à iudice ad pœnam in lege statutam,
 tenetur in conscientia pœnam illam soluere. folio.
 116. A.
 Reus damnatus à iudice voce dumtaxat iudicis, tene-
 tur pœnam subire. folio. 117. C.
 Reus priuatus bonis suis ipso iure tenetur in conscien-
 tia, sine alia iudicis sententia reddere bona sua illi,
 cui ab ipso iure sunt adiudicata. fol. 182. & per multa
 folia.
 Reus & iudex idem potest esse. fol. 214. & 113.
 Reus an excusetur per ignorantiam à pœna per legem
 statuta. fol. 236. A.
 Renuntiare iuri suo in causis pœnalibus præsertim in
 quibus pœna corporis tractatur nullus potest, licet
 in alijs possit. fol. 119. A.
 Rogans iudicem ne imponat reo pœnam debitam, an
 peccet & teneatur ad restitutionem: vide folio. 226.
 B. & per aliquot folia.

S.

Sacramentum nullus purus homo potest propria au-
 thoritate instituere. fol. 30. C.
 Sampsonis vxor Iudicū. 15. non excusatur. folio. 128. A.
 Scandalum vtilius nasci permittitur quàm quod veri-
 tas relinquatur: quomodo debeat intelligi. folio.
 203. B. C.
 Scoti sententia de obligatione ad pœnam. fol. 169. A.
 Sententia quæ ex sola præsumptione, & non ex plena ve-
 ritatis cognitione censetur iusta, non obligat eodem
 natum in conscientia ad parendum illi. fol. 35. D.
 Sententia declaratiua secundum omnes obligat sine sen-
 tentia condemnatiua. fol. 139. A.
 Sententia declaratoria propter quid requiratur. folio.
 140. C. D.
 Sententia lata quot modis cognoscatur. fol. 142. A. vsq;
 ad folium. 159.
 Sententia vltimò definita in quo casu reuocatur. folio.
 188. B.
 Sententia data ex defectu probationis quomodo obli-
 get. fol. 60. B. C.
 Sententia à iudice ferenda non obligat reum ante iudicis
 sententiam. fol. 108. A.
 Statuta fratrum minorum, aut prædicatorum non obli-
 gant ad culpam. fol. 62. D.
 Statutum monachorum de non loquendo post comple-
 torium quomodo intelligatur secundum Henricum
 de Gandauo. fol. 73. B. C. D.
 Subditi qui suo superiori prælato obediētiam præstare no-
 lunt, ob hoc solū q̄ ille comisit crimen cōtra quod est
 lex statuta q̄ sit dignitate priuatus peccat. fo. 109. C.
 Subditi non tenentur obedire prælato, qui per iudicem
 damnatus est. fol. 122. A.

T.

Tempora duo, alterū ante sententiā à iudice latam,
 alterū post sententiam latam. fol. 108. A.
 Testamentum est quasi defuncti testimonium. folio.
 132. D.
 Theologia vera non est ad solas Aristotelis regulas tra-
 denda. fol. 63. C. D.
 Tiraquelli regula generalis reijcitur. fol. 10. 158. B.
 Tyrannus quis dicatur, & quo pacto distinguatur à re-
 ge. fol. 6. B.

*Sententia in fine
 rem Regineca
 thicima, et con-
 tra errata*

I N D E X.

Tributum, siue Alcauala, siue Portazgo, non soluens peccat & tenetur restituere, non tamen tenetur ad poenam legis ante iudicis sententiam. fol. 114. A.
 Tributum quod in lingua Hispana dicitur, Sisa, iniuste in multis oppidis diuiditur, fol. 34. C. D.
 Tributa multa olim iuste exigebantur, quae nunc iniuste exiguntur, fol. 37. C.
 Tributa per legem iustam statuta soluere nolentes peccant & tenentur ad restitutionem. fol. 83. C. & quatuor folijs sequentibus.
 Tributa principibus ex lege diuina deberi, probatur multis rationibus. fol. 84. & deinceps.
 Tributa quae dicantur iusta, & quae iniusta: vide fol. 86. A. & deinceps.

V.

Vendentes frumentum aut aliam rem ultra precium a lege tassatum peccant mortaliter, & obligantur restitutioni. fol. 7. A.
 Vendere rem suam homo potest aliquando cogi. f. 99. A.
 Verba praecipuum explicantia quae sint, fol. 39. C.
 Verba importantia sententiam latam ante iudicis sententiam, fol. 142. vsq; ad folium. 159.

Vizcaia quam habet consuetudinem in testamentis condendis. fol. 204. B.
 Voluntatis nomen saepe ponitur ad significandas operationes ipsius voluntatis. fol. 3. C.
 Voluntatem principis esse pro lege habendam quomodo debeat intelligi. fol. 35. D. & 34. A.
 Votum potest esse de re alias debita. fol. 80. A.
 Urbanus Papa quintus de quo gloriabatur. fol. 241. B.
 Vxores vendebantur olim apud Graecos. fol. 11. A.
 Vxor Loth propter peccatum inobedientiae couersa fuit in statuam. fol. 27. B.
 Vxor tenetur reddere debitum marito, quanuis ille ad solam explendam libidinem exigat. fol. 33. D.
 Vxor quae post mortem mariti non caste viuit, tenetur restituere bona quae consumpsit, si maritus hac conditione suorum bonorum vsus fructuariam reliquit. fol. 214. A.
 Vxores communes apud Lacedaemones contra legem naturalem, fol. 238. C.
 Vxores Augilarum nocte qua nubunt patent stupro omnium. Ibidem.

✻ FINIS ✻

ANDREAS DE PORTONARIIS LECTORIS.

B T S I omnem quam potuimus circa huius operis impressionem adhibuimus diligentiam, vt illud quam verissimum, & suo exemplari integre respondens tibi traderemus, non tamen potuimus vitare quin aliqua quanuis minutula surrepserint menda. Nec est quod iuste miretur aliquis huiusmodi minutias diligentissimorum artificum oculos posse effugere, cum a centoculo Argo Io fuerit olim furto sublata. Omnes igitur mendas quae in huius operis excussione praeter spem acciderunt, tibi nunc velut indice ostendimus, vt illis repurgatis omnem erroris occasionem a te propelleremus.

✻ E R R A T A. ✻

✻ Folio secundo pagina secunda linea sexta post hoc verbum, praestare, oportet addere hoc verbum, potuisse. Fol. 6. pag. 1. linea. 3. pro regis, lege regi. Fol. 7. pag. 2. lin. 30. pro agatur, lege regatur. Fol. 8. pag. 1. lin. 8. pro siabet, lege habent. Fol. 16. pag. 2. lin. 6. pro priuaretur, lege priuaret. Fol. 19. pag. 2. lin. 19. pro notam, lege nota. Fol. 34. pag. 1. lin. 16. pro quid, lege quia. Fol. 49. pag. 2. lin. 31. pro vellent, lege vellet. Fol. 63. pag. 1. lin. 29. pro ab, lege ad. Fol. 64. pag. 2. lin. 33. pro legem, lege lex. Fol. 69. pag. 2. lin. 38. pro leones, lege lenones. Fol. 71. pag. 1. lin. 32. pro aliqua, lege aliqua. Et idem error est in linea proxima. Fol. 81. pag. 1. lin. 11. pro remorhider, lege reformider. Fol. 110. pag. 2. lin. 22. post haec verba, & soluit, desunt haec duo verba, inuitus reddit. Fol. 136. pag. 2. lin. penul. pro de vsuris, lege de praescriptionibus. Fol. 158. pag. 2. lin. 37. pro concilio, lege consilio. Fol. 162. pag. 2. lin. 5. pro indigit, lege indiget. Fol. 174. pag. 1. lin. 7. pro similitudo, lege dissimilitudo. Fol. 197. pag. 2. lin. 20. pro ostentero, lege ostendero. Fol. 256. pag. 2. lin. 17. pro omnia, lege omnes. Fol. 263. pag. 2. lin. 22. pro degeretur, lege detegeretur. Fol. 263. pag. 2. linea. 1. pro testificare, lege testificari.

1

F. ALFONSI A CASTRO

ZAMORENSIS, ORDINIS MINO-

RVM REGVLARIS OBSERVANTIAE,

In duos libros, quos de legis pœ-

nalis potestate ædedit,

Præfatio.

A

VAS, & non parum noxias, à diuersis contra legem pœnalem video dici sententias, à multis tanto cum applausu receptas, & vsq; eò celebratas, vt quisquis contra visus fuerit sentire, ab illis exhibiletur, & ridiculus habeatur, perinde ac si contra diuinum oraculum aliquid pronunciaffet. Sunt enim qui sentiunt nullam legem obligare subditorum conscientias ad pœnam, ab eadem lege contra illius trãgressores decretam, nisi adsit iudicis sententia, quæ aliquas legi suppetias ferat. Qui ita sentiunt, hac sola ratione ostendunt se minorem facere legis potestatem quã iudicis, cum sæpe iudex, illis etiam fatentibus, sine vlllo legis subsidio sed solo suo mandato, subditos suos possit obligatos ad pœnam reddere. Nec pauci aut indocti, sed multi & doctissimi viri sunt, theologi pariter atq; vtriusq; iuris humani interpretes, qui hoc docent. Sunt iterum alii hanc virorum doctorum sententiam sequuti, qui illam perperã interpretantes, ad omnem culpæ obligationem extenderunt, dicẽtes legem pœnalem neq; ad pœnam, neq; ad id propter quod statuitur pœna, obnoxias facere subditorum conscientias. Tanquam si pœna, quæ ad meliorem legis obseruationẽ statuitur, liberiores faceret homines ad eiusdem legis transgressionẽ. Expediret igitur, nunquam pœnam legibus addere, si illa addita eo ipso omnis prorsus obligatio ad culpam tolleretur. Quoniam minor est comminatio pœnæ temporalis quamlibet acerbæ, quæ per legem humanam statui potest, quàm obligatio culpæ, quæ, si mortalis est, pœnam minatur æternam. Nam ob hanc causam, vt sæpe re ipsa comprobatum est, quotquot aliquam animæ suæ rationem habent, periculo pœnæ quamuis durissimæ se libentius obijciunt, quàm vt se reatu culpæ mortalis innectant. Fiet itaq; necessariò iuxta istorum sententiam, vt pœnarum terroribus non coerceantur homines à legum transgressionẽ, sed potius licentiosi fiant ad illam. Sed benè se res habet, quòd

Sentia plurimum contra pœnam legem.

contraria sentiam habent.

A tur.

P R A E F A T I O .

tur. Vtrique tamen contra legem pœnalem coniurasse mihi videntur, C
 vt omnem ab illa tollant potestatem, & sic mancā, omnibusq; pro-
 fus viribus carentem, illam relinquunt. Quanta quæso erit legum pœ-
 naliū potestas, si illæ neq; ad culpam, neq; ad pœnam subditos suos
 obligare possint? Hanc tantam legum pœnaliū deiectionem, & ty ^{conſideratio}
 rannicam (vt ita dicam) depressionem ego diligenter cōsyderans, & ^{authoris.}
 æquo animo ferre non valens, ad propulsandam hanc, quæ illis infer-
 tur iniuria, contra hostes illius in arenam descendere statui. Nam pro
 patriis legibus & illarum robore atq; potentia, veluti pro patria ipsa
 virum fortem pugnare oportet. Quoniam sublata legum potestate,
 multo vilior atq; debilior patria erit, quā si omnes illius muri ad ter-
 ram prosternerentur, & omnia tormenta bellica, quibus omnes suos
 hostes à se propellere posset, protinus confringerentur. Quoniam nisi
 leges vires habeant, quibus homines ad bonum impellere, & à malo
 deterere valeant, tanto patria erit peioribus hostibus peruia, quanto
 peiores hostes sunt vitia, que animum iugulant, quā alii, qui etsi cor-
 pus occidere possint, animæ autem nec tantillum incommodare va-
 lent. Sunt enim leges, præsertim pœnales, quæ potissimum patriam ^{legis pœnalis}
 custodiunt. Sunt muri ciuitatum, in quibus totum illarum præsi- ^{utilitas}
 dium constitutum est, & quibus bonos quā tutissimè detinent, malos D
 arcent, & sibi appropinquare non sinunt. Sunt tormenta bellica, quo-
 rum terrifico tonitruo vitia, quæ (vt dixi) plusquam mille alii hostes
 ciuitatibus nocere possunt, longissimè ab illis repelluntur. Tolle igitur
 vtramq; legum potestatem, & nullus illas reuerebitur, nullus illas
 debito prosequetur honore, nullus deniq; illas metuet, sed vitia quæq;
 sine vllō timore in ciuitatem irrumpent, & tanto peius illam depre-
 dabuntur, & tanto ditiora ab illa auferent spolia, quāto meliora sunt
 animæ quā corporis bona. Ne igitur hæc omnia eueniant, decreui
 tam improbæ & tam noxiæ factioni in hoc opere occurrere, & pro
 legum pœnaliū potestate sic pro viribus pugnare, vt hos duos erro- ^{duo errores.}
 res, qui illam obstinato animo oppugnant, ab studiorum palestra va-
 leam profligare. Hanc autem totam disputationem duobus libris par ^{diuisio -}
 tiendam esse censui, vt suus cuiq; errori liber respondeat, & vterq; il- ^{prioribus}
 lorum suo libro refellatur, & conuincatur. Primo libro (vt à faciliori ^{prioribus}
 bus ad magis ardua progrediar) illum errorem apertè cōuincam, qui
 docet nullam legem pœnalem obligare subditorum conscientias ad
 culpam, præsertim mortalem. Altero libro contra illos pugnabo, qui ^{2. error.}
 dicunt legem pœnalem nunquam sine iudicis adminiculo obligare
 ad pœnam, aut illam infligere posse. Verum si tam multi, & tam for-
 tes viri

A tes viri sunt, qui stant ex aduerso, qua frōte aut quo animo ego solus *Excusatio.* eos omnes ad certamē prouocare audeo. Si negant vel Herculem aduersus duos fuisse parem, quinā fiet, vt ego imbecillis homo tot Hercules vincere possim? Sed vincit omnia veritas, nec est qui praeualere possit contra illam. Vincet ergo quisquis pro veritate pugnaverit, prae *veritas* fertim quum Deus ipse semper veritati faueat, & eos, qui pro illa tanquam pro re, quae potissimum ad ipsum spectat, certant, potentissimē adiuuet. Vt autem apertē, Deo adiutore, possim de illis omnibus triū *fauor. dei* phare, nihil praeter diuini numinis fauorem desydero, nisi aequos iudices, qui non personas, sed merita respiciant, neque personis sed meritis victorię coronam tribuant. Nec est, quod miretur aliquis me hoc desyderare, cū solenne sit multis, non quid, sed à quo dicatur confyderare. Pro qua re satis mihi esse arbitror producere in testem sapientem Ecclesiasticum, qui hāc praeposteram hominū sententiam subinde cōtingere refert. Diuiti decepto, inquit sapiens, multi recuperatores, locutus est superba, & iustificauerūt illum. Humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatē, & non est datus ei locus. Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsq; ad nubes perducent. Pauper locutus est, & dicunt. Quis est hic? Quicumq; ad *Ecclesi. 3.*

B illustres illos viros, qui multis parasangis me antecellunt, referre me voluerint, meritō illos diuites, & me pauperculum & abiectum pronuntiabunt: ac proinde metuo, vt si me, quanuis sensatē loquentem, illorum sententię contradicentem audierint, cum indignatione aut dedignatione dicant. Quis est hic? Ob hanc causam huius operis *Testorem oratus,* lectores, quos solos video futuros esse huius pugnae iudices, per viscera Charitatis, quae est in Christo Iesu adiuro, vt quum disputationem hanc legerint, omnem procul à se reiiciant humanum affectum, quatenus possint vtriusq; partis merita rectē cognoscere, & sic liberē de victoria censere. Oro illos vt nullum personę respectum habeant, sed confyderent Deum, quae sua est potentia, subinde linguas infantium fecisse disertas, & gregum pastores fecisse prophetas, & asinae elingui *Numc. 22.* vsu linguę dedisse, rudes deniq; piscatores eaten⁹ erudiuisse, vt sua postmodum doctrina totum illustrauerint orbē. Oro insuper eos, ne illos moueat ad censendum de victoria pugnae, quod multi sunt qui mihi aduersantur: quoniam facile est (vt sapienter fortissimus ille Iudas dixit) *1. Macha. 3.* concludi multos in manu paucorum, & non est in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Non oportet numerare, sed ponderare sententias: quoniam etsi quadringenti cir- *3. Reg. 22.* citer prophete regi Achab praedixerunt bona, Micheas tamē, qui solus

P R A E F A T I O .

contra illos omnes sententiam dixit, verior illis inuentus est, & con- C
tra illos omnes præualuit. Nec tamen hæc ideo dixerim, quòd me ve-
rum prophetam, & reliquos omnes falsos esse dicam. Absit. Nõ sum
enim adeò demens aut *Φίλωνος*, vt me solum pluris faciam quàm reli-
quos omnes : sed huc tendit illa hystorica allusio, vt ex fide hystoria
quisq; intelligat Deum in hac disputatione id mihi præstare, ^{4 potuisse} quòd
Iosue. 23. aliis lōgè ante promiserat. Vnus ex vobis persequetur hostium mille
favor dei viros. Dei omnipotentis auxilium expecto, qui semper prope esse so-
let omnibus rectè inuocantibus eum . At nullus rectius illum
inuocat, quàm qui pro tuenda veritate illum orat. Hac igi-
tur firmissima fiducia munitus, in disputationis cam-
pum descendo, pro legis pœnalis vtraq; potesta-
te pugnaturus, vt illã, Deo fauente, ab ho-
stium iniuria defendam , & sic mu-
nitam relinquam , vt quisquis
pro illa deinceps pugnare
voluerit, minimo ne-
gotio illam tue-
ri valeat.

3

F. ALFONSI A CASTRO
ZAMORENSIS, ORDINIS MINO-
RVM REGVLARIS OBSERVANTIAE,
 De potestate Legis pœnalis,
 Liber primus.

de quo dicitur perz in prohe. or. 22. Quid sit Lex. CAPVT. I.
dit. pag. 219. 14.

A

VONIAM non de omni lege, sed de sola lege hu-
 mana, quæ pœnam transgressori infligendam esse de-
 cernit, in hoc opere differere statui: ideo necessariû esse
 censui, primûm hæc duo singulatim pertractare, quid
sit lex humana, quid etiã pœna, vt inde omnibus aper-

tè cõstare possit, quid sit lex pœnalis, de cuius solius potestate impre-
 sentiarum disputare decreui. Legem humanam alii aliter definiunt,
 & inter tam multos illius definitores rarus certè est (absit verbo inui-
 dia) qui integram & exactam legis definitionem reddat. Ac proinde,
 quid cuiq; definitioni desit, ea qua potui diligentia circumspectans,
 vnã ex omnibus legis definitionibus nunc colligam, quæ omnes
 illius partes integrè cõplectatur, & apertè declaret: & deinde in proxi-

B

mè sequenti capite aliarum definitionum defectus prodam, & illas
 mancãs & diminutas esse conuincam. Lex est recta voluntas eius, qui
 vicem populi gerit, voce aut scripto promulgata, cû intentione obli-
 gandi subditos ad parendum illi. Quæ definitio cû multas & va-
 rias in se contineat partes, omnes eas singulatim explicare oportet, vt
 inde constet nullam illarum superfluere, sed omnes meritò fuisse in
 definitione collocatas. Ante omnia tamen admonere decreui lectore,
 vt intelligat me hûc solam legem iustam definire. Quoniam, quæ iusta
 nõ est, legẽ nullatenus dicendam esse, censet Aug. qui lib. 1. de libero
 arbitrio, sic ait. Mihi lex esse non videtur, quæ iusta nõ fuerit. Et idem
 libro. 19. de ciuitate Dei, capite. 21. iterum ait. Non enim iura (inquit il-
 lè) dicenda sunt vel putanda iniqua hominum constituta, cû illud
 etiam ipsius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit. Hæc Augu-
 stinus. Probatur adhuc idem per id, quod dicitur in cap. Ius generale.
 dist. 1. Ibi enim dicitur legem esse iuris speciem. Lex autem, quæ iusta
 non est, ius non est: ergo lex dici non potest. Quia, cui genus non cõ-
 uenit, nec vlla generis species illi conuenire poterit. Quibus prænota-
 tis, ad singulas nostræ definitionis partes interpretandas accedo.

Legis definitio.

Augustinus.

Cû igitur primò dixi legem esse voluntatem rectam, non sum *declarantur pte de f*
 vsus nomine voluntatis, vt ipsam animæ liberam potentiam signifi- *trõnis.*

A 3 cat: sed

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

de voluntate.

Rom. 10.

Eph. 2.

Augustinus.

Cicero.

Augustinus.

cat, sed vt ipfos eiusdem potentiaē actus denotat: quemadmodum C
 Paulus eadem vsus est voce, quum dixit: voluntas cordis mei, & ob-
 secratio ad deum, fit pro illis in salutem. Et rursus alibi. Facientes
 voluntatem carnis. In quibus omnibus locis nomen voluntatis ca-
 pitur, non pro ipsa animæ potentia: sed pro quouis illius potentiaē
 opere, quod volitio aut nolitio dicitur. Et quia vtrumq; horum, vide-
 licet volitio aut nolitio, potest vim legis habere, ideo ego vt vtrumq;
 vna voce complecterer, nomine voluntatis sum vsus. Non est enim
 Iex opus solius intellectus, sed necessarium est vt ipsi intellectui acce-
 dat voluntas, iubendo aut prohibendo id, quod ab intellectu præco-
 gnitum est. Qua voluntate seclusa, etiam si is, qui legem statuere pos-
 set, multa scripto aut voce proferat, quæ honesta & reipublicæ utilia
 esse dicat, nullum tamen illorum pro lege tenendum erit. Non enim
 id, quod princeps nouit aut benè intellexit, sed quod principi placuit
 legis habet vigorem, vt dicitur in. l. 1. ff. de constitutionibus principū.
 Et beatus Augustinus libro. 4. de Ciuitate dei, loquens de tempore
 illo vetustissimo, quo primū regna inter homines ceperunt, ait. Po-
 puli nullis legibus tenebantur, arbitria principum pro legibus erant.
 Hæc Augustinus. Præterea hoc apertissimè constare potest ex ipsis le-
 gis effectibus, qui (vt habetur in. l. legis virtus. ff. de legibus) sunt im- D
 perare, vetare, permittere, punire. Nullus enim horum effectuum con-
 uenit intellectui, sed omnes (vt notum est) sunt proprii voluntatis
 effectus. Deinde ipsum legis nomen, si vera illius origo rectè consy-
 deretur, apertè indicat, legem ad voluntatem & non ad solum intelle-
 ctum pertinere. Nam lex, ab electione dicta est, prout Cicero libro
 primo de legibus docet, sic inquit. Arbitrantur prudentiam esse le-
 gem, cui⁹ ea vis sit, vt rectè facere iubeat, vetet delinquere: eamq; rem
 illi Græco putant nomine, suum cuiq; tribuendo, appellatam, ego ve-
 rò à deligendo. Nam vt illi æquitatis, sic nos delectus vim in lege po-
 nimus, & proprium tamen vtrumq; legis est. Hæc Cicero. Pro quorū
 verborum apertiori intelligentia animaduertere oportet, legē à Græ-
 cis dici Νέμος quod nomen ab hoc verbo Νέω vel ab hoc verbo Νέω
 deductum est. Vtrumq; enim rectè dicitur, & vtrumq; latinè reddi-
 tum, significat distribuere, aut diuidere. Et ob hanc causam dixit Ci-
 cero, legem Græco nomine appellatam, quòd lex iusta suum cuiq; tri-
 buat. Et meritò sic eam appellarunt, quia lex (vt ego censeo) sub iusti-
 tia distributiua continetur. Ipse tamen Cicero dicit, latinè legem dici
 à deligendo, quia Latini vim delectus in lege ponunt. Quo autem pa-
 cto sit vis delectus in lege, exprimit Augustinus (si modo titulus li-
 bri non

A bri non fallit) in libro quæstionum veteris & noui testamenti, in secunda parte additionum, quæ additæ sunt in impressione Parisiensi, per Claudium Cheuallonium, quæstione. 15. Vbi sic ait. Lex à lectione dicta est, vt de multis quid eligas, scias. Inter errores ergo positi acceperunt vt eligat verū. Hæc Augusti. Constat autē electionē ad voluntatem pertinere, non ad intellectum: quoniam electio sine libertate esse non potest, quæ intellectui minimè conuenit, qui secundum naturam operatur. Ex his omnibus aperte conuincitur errare eos, qui dicunt legem esse actum prudentiæ. Fateor quidem, prudentiam esse summè necessariam in legillatore, vt sciat quid lege statuendum sit: non tamen inde sequitur, legem esse prudentiam aut actum illius. Nam hac ratione oporteret etiam omnes illas virtutes, quas vsitato vocabulo morales dicimus, esse prudentiam dicendas: quia nulla illarum, nisi comite & præuia prudentia, potest propriam suam operationem efficere. Et ob hanc causam, ego legem definiens, dixi: illam esse rectam voluntatem. Quam voluntatis rectitudinem ex hoc solo pensandam esse censeo, si sit rectæ rationi, aut veræ prudentiæ conformis. Et sub his verbis compræhendi volo aliquas ex multis legis iustæ conditionibus, quæ enumerantur in cap. Erit autē lex. distinctione. 4. Multa illic Isidorus refert esse ad iustam legem necessaria. Quorum omnium, si alterum legi subtraxeris, non erit illa rectæ rationi conformis. Primum illorum est, quod lex sit possibilis, hoc est, possit obseruari ab illis quibus datur. Nulla enim ratio recta permittit, vt lex possit aliquem obligare ad id quod ille præstare non potest. Vulgatissima, & ab omnibus celebrata est illa Augustini sententia, quæ ait, neminem peccare in eo, quod vitare non potest. Et idem Augustinus in quodam sermone, ait. Dominus seruum pigrum non damnet, si ea quæ fieri nullo modo poterant, imperaret. Et beatus Hieronymus in quadam epistola ad Damasum, ait. Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini præceptū esse, & mandata non à singulis posse seruari. Hæc Hieronymus. Si lex diuina non obligat, nec obligare potest ad impossibile: qui fit, vt lex humana, quæ multo minoris potentia est, possit ad impossibile aliquid homines obligare. Igitur rationi rectæ conforme est, vt lex quæ iusta esse debet, possibilis sit: hoc est, vt ea solum præcipiat, quæ seruari possunt. Nec satis esse puto ad verā legem, vt possibilia sint, quæ illa præcipit, sed oportet quod non sint nimiū difficilia. Et hoc ipsum intelligi oportet sub nomine possibilis. Nam, quæ nimium difficilia sunt (vt Aristoteles libro. 5. Metaphisicæ, ait) impossibilia solent appel-

Augusti.

legem non est actum prudentiæ

Declarantur conditiones. c. B erit aut lex.

verbum possibile dicitur

Augusti.

Hierony.

Aristote.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Actum. 15.
C
*Expomitur
audas pauli*
 lari. Ob hanc enim causam Petrus Apostolus de ceremoniis & iudiciis Mosaicæ legis loquens, dixit. Quid tentatis imponere iugū super ceruices discipulorū, quod nec nos, nec patres nri portare potuimus? Quæ Petri verba non sic accipienda sunt, vt ille dicere velit, legē Mosaicam fuisse prorsus impossibilē, & minimè obseruabilē. Absit. Quoniam si talis illa fuisset (vt ex his quæ nunc proximè diximus cōstat) nunquā deus illam Iudeis dedisset. Solam igitur legis difficultatē & non impossibilitatē, per illa verba Petr⁹ exprimere voluit. Et ob hanc causam inter multas alias, legē illam veterē, quæ & si tūc populō illi duro, & ad idololatriā pronō, iustē data est, deus reuocauit, & pro illa legem euangelicā, quæ multo facilior & suauior est, substituit: ne homines legis difficultate, à seruitio dei & illius obedientia se excusare possent. De lege & præceptis suis saluator noster loquens, dixit.

Math. 11.
Math. 23.
D
 Iugum meū suaue est, & onus meū leue. Contra verò Phariseorū & scribarū leges & præcepta redarguēs, dixit. Alligant onera grauiā & importabilia, & imponunt in humeros hominū. Quibus verbis iniusta esse illorū præcepta declarauit, per hoc, quod erāt onera grauiā & importabilia, hoc est, nimiū difficilia: Quod autē non prorsus impossibilia, sed nimiū difficilia hoc loco appellauerit importabilia, verba quæ subiunxit apertē ostendūt. Nam post hæc verba, de eisdem pharisæis & scribis loquēs, statim addidit. Ipsi verò digito suo nolunt ea mouere. Quæ verba interpretans Chrysostr⁹ homilia. 73. super Mattheū, ait. Non dixit, non possunt, sed nolunt, nec portare aut ferre, sed digito mouere, hoc est, nec propè accedere, nec tangere volūt, sed diligētes atq; robusti in prohibitis sunt. Hęc Chrysostr⁹. Ex qua Chrysostr⁹ annotatiōe apertē cōuincitur, onera illa, quæ pharisæi & scribæ imponebant super humeros hominū, hoc est, illorū præcepta, non ideo dicta esse à Christo saluatore nostro importabilia, quia impossibile esset ea portare, sed quia difficillimū hoc esset. Ex hac legis iustæ conditione oritur, vt in multis rebus nō possint vniuersales pro omnibus dari leges. Quia cū non sit oibus æqua facultas & potentia, contingit sæpe, vt quod facillimū est vni, sit alteri difficillimum, & quod vni est possibile, alteri sit impossibile. Et in huiusmodi rebus iniusta debet censi lex, quæ sine vllō discrimine, omnes eadē mensura metiri vellet. Iniusta certē esset lex, quæ senes obligaret ad portandas sarcinas, quæ viribus iuuenū essent ferè pares. Iniustā etiam eadem ratione censerē legē, quæ illud tributū à paupere exigeret, quod non nisi diues reddere posset. Alia ad legem iustam exacta, quæ referūtur in illo prædicto cap. Erit autem lex. facile cognoscuntur esse rectæ rationi

A rationi consona. Nam rectæ rationi congruit, vt si consuetudo patriæ *de consuetudine recta* est honesta & reipublicæ utilis, obseruetur & pro lege habeatur. De tali enim consuetudine ego intelligendum puto, id quod ab Isidoro sumptum refert Gratianus. in cap. cōsuetudo. distinctio. ii. Et lex, quæ hanc abrogaret consuetudinem iniusta censenda esset, nec digna, quæ obseruari debeat. Si verò consuetudo nec honesta nec inhonesta est, nec reipublicæ utilis aut inutilis, expedit eam tolerare, ne fortè illam abrogare tentantes, alicuius mali occasionem præbeant. Si autem consuetudo mala esset, vt puta, quia inhonesta, aut reipublicæ incommoda, iuxta hanc, lex institui non debet, sed potius est per legem omninò tollèda. Quoniam sicut consuetudo illa mala est, ita & lex, quæ secundum illam statueretur, erit iniusta dicenda. Aliæ duæ legis iustæ conditiones, quæ in illo sæpè dicto capitulo proximè sequuntur, videlicet, quòd lex sit loco & tempori conueniens, circumstantiæ sunt, quæ ferè in quolibet opere virtutis consyderari solent, & tunc necessariæ ad virtutis opus censentur, quando de illis speciale præceptum est datum. Legem autem statuere est opus virtutis, & inde conuincitur, vt in illa statuèda oporteat consyderare locum & tempus. Locum, in quo lex statuitur, consyderare oportet multiplici ratione. Primò quidem, ne **B** (vt nunc proximè admouimus) aliquid statuatur, quòd patriæ cōsuetudini aduerfetur. Deinde, quia iuxta locorum varietatem sæpè multarum rerum conditiones variantur: & inde consequitur necessariò, vt si de rebus illis aliquid sit lege statuendum, iuxta locorum varietatem leges etiam varias statuere oporteat. Cōstat siquidem alia in aliis locis esse rerum precia, propterea, quòd aliqua in aliquo loco abundant, & pauci illa perquirunt, quæ in alio loco sunt nimis rara, & à multis desyderata. Si istarum rerum precia essent lege statuenda, necessariò oporteret aliam alii loco condere legem: quum non possit vnum in omni loco eiusdè rei iustum statui premium. Et ob easdem causas conuincitur etiam, vt in lege statuenda temporis conditio consyderetur. Quoniam apertissimum est, ex temporum decursu mores hominum variari, & ideo necessarium erit, vt diuersis succedentibus moribus, diuersa etiam antidota per leges parentur. Mutantur etiam successu temporis, multarum aliarum rerum conditiones, ob quam causam euenire necesse est, vt quod vno tempore utile est, alio tēpore sit nociuum: quod hodie vile est, propter nimiam illius abundantiam, post mensem sit magnæ æstimationis, quia rarum est, & à multis optatum. Si de his omnibus essent leges statuendæ, oporteret necessariò id eo tempore, quo nociuum est, prohibere:

A 5 quod

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quod alio tempore, quo prodesse potest, esset permittendum, & ma- C
 ius decernere rei præcium eo tempore, quo rara est, quàm eo tempore
 quo abundat. Has & alias causas considerans Concilium generale *concilium*
 Lateranen. sub Innocentio tertio celebratum, ait. Non debet repreh *Lateranen.*
 sibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoq;
 variantur humana, præsertim cum vrgens necessitas, vel evidens vti-
 litas id exposcit, Hæc Concilium. Et habentur in cap. Non debet, ex-
 tra de consanguinitate & affini. Verum & si leges humanæ pro tem-
 porum varietate mutari possint, id tamen non facile, nec pro guber-
 natoris arbitrio, sed pro necessitate faciendum esse, docet Aristoteles.

Aristoteles.

2. Politi. cap. 6. sic inquit. Assuescere verò facile leges mutare, impro-
 bandum. Constat verò, errata quædã esse toleranda & legumlatorũ
 & magistratum. Non enim tantum proderit, qui corrigere perget,
 quantum nocebit assuefactio superioribus nõ parendi. Et aliquibus
 interpositis subdit. Quare facile mutare leges ex præsentibus in alias
 nouas, infirmã facere est vim legis. Hæc Aristoteles. Additur dein- *necessaria*
de ab Isidoro inter conditiones legis iustæ, quòd sit illa necessaria & *et utilis.*

*S. Tho. 12. q.
95 arti. 3.*

utilis. Quo loco illud nomen, necessaria (vt optimè beatus Thomas
 interpretatur) nõ dicit necessitatem absolutam, qualis est in eo, quod
 aliter euenire non potest: sed dicit necessitatem conditionalem, siue D
 moralem, quæ ex fine sumenda est. Ita vt illud dicatur necessarium,
 sine quo finis, ad quem illud dirigitur, haberi nõ potest. Et quia hoc
 utilis nomine censerit solet, vt aliquod inter necessarium & utile po-
 neret beatus Thomas discrimè, & sic Isidorum à vitio superfluitatis,
 quo laborare videbatur, liberaret: dicit necessitatem referendam esse
 ad remotionem malorum, quæ lege prohibentur: vtilitatem verò ad
 consequitionem bonorum. Manifestam etiam oportere esse legẽ
 docet ibidem Isidorus, cuius causam reddit apertissimam, & rectæ ra-
 tioni consonam, sic inquit. Ne aliquid per obscuritatem incautum
 captione contineat. Vltima legis iustæ conditio ab Isidoro posita *cons. ciuium*
 est, vt pro nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtili- *utilitas*
 tate, statuatur. Quam legis proprietatem siue conditionem glossator *privilegiũ*
 Decretorum sic interpretatur, vt dicat illam ad hoc solùm positam
 esse, vt per illam distinguatur lex à privilegio. Nam eam legem, quæ
 pro priuato commodo statueretur, ille censet dicendam esse priuile-
 gium. Quo fit, vt si princeps, lege ab eo data, omnes suos subditos ad
 tributum aliquod iniustum illi perpetuò persoluendum cogeret, lex
 illa, iuxta glossatoris sententiam, sit dicenda privilegium, quia pro so-
 lo priuato ipsius principis commodo, esset statuta. Hoc autem quàm
 longè

- A** lōgè à veritate distet, quilibet vel mediocriter doctus intelliget. Nam *discrimen inter legem et priuilegium.* priuilegium à lege communi per hoc distinguitur, quòd lex communis omnibus datur, & omnes obligat: priuilegium verò non omnes, sed priuatam personam respicit. Ideo illam particulam ab Isidoro ultimo loco positam, aliter intelligendam esse arbitror, ita vt per illam ostendatur discrimen inter legem iustam & iniustam atq; tyrannicā. Quæ pro communi ciuium vtilitate statuitur, iusta est lex. Quæ verò pro priuato commodo lex daretur communis, iniusta esset dicenda & mera tyrannis. Quam iniustitiam, ipsa natura docente, facile poterimus demonstrare. Nam in corpore humano, ad cuius imitationem (vt Paulus ait) vera respublica componenda est, quodlibet particulare membrum, natura ad hoc inclinante, libentissimè patitur sibi aliquid detrahi, & se totum interire, vt totum corpus seruetur incolume. Huius autem contrarium fieri, vt videlicet toti corpori detrimentum inferatur pro alicuius membri, etiam si caput illud sit, pari vtilitate assequenda, natura repugnat. Nam etsi quodlibet particulare membrum sigillatim se pro capitis tutela cuiuslibet exponat periculo, vt omnia tamen simul periculum subeant, natura non patitur. Quoniam pereuntibus reliquis omnibus membris, caput solum saluum consistere non posset. Ita in recta republica, quæ ad imitationem corporis humani formāda est, fieri oportet. Quilibet particularis homo, etiam si rex ille sit, quia tanquam particulare totius reipublicæ membrum censetur, potius toti reipublicæ, quàm sibi soli consulere debet: & potius reipublicæ vtilitatem, quàm suā debet optare. Et inde apertissimè conuincitur, vt lex, quæ spreta communi vtilitate pro solo particulari aliquo commodo aliquid statueret, iniusta sit censenda, & rationi naturali apertè contraria. Ideo Aristoteles. 4. Politicorum. cap. 1. *Aristote.* dixit. Sunt enim leges omnes ad rempublicam accommodādæ, non autem respublicæ ad leges. Et eodem libro cap. 10. de speciebus tyrannidis loquens, ait. Tertia autem species tyrannidis, quæ maximè propriè videtur id nomen habere, opposita est regiæ potestati absolutè. Hanc necesse est tyrannidem vnus principatum esse, qui nullis subiacet legibus, & dominetur æqualium & meliorum omnium ad propriam vtilitatem, non ad vtilitatem subditorum. Hæc Aristoteles. Et beatus Basilius in quadam homilia super principium prouerbiorum *Basilius.* ait. Hoc enim tyrannus à rege differt, quod ille sua ipsius quomodo cunq; & vndecunq; respicit ac tuetur: hic tantum subditis consulere quærit. Hæc Basilius. Ceterum si alicuius hominis particulare commodum, in bonum totius reipublicæ cedat, de illo iustè poterit lex statui,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

statui, non quatenus particulari bono, sed quatenus totius reipublicæ C
 commodo per illam prouidetur. Et ob hanc causam multæ leges iustæ de vectigalibus & de tributis regis reddendis statutæ sunt. Multæ etiam leges de Prætoribus, de AEdilibus, aliisque id genus magistratibus. Quoniam hi omnes, etsi in se considerati, personæ sint particulares: quatenus tamen officia publica gerunt, cõmunes censentur personæ. Et hinc euenit, vt leges, quæ pro commodo illorum, quatenus personæ communes sunt, aliquid statuunt, iustæ meritò dici possint, si reliqua, quæ ad iustam legem exiguntur, simul adsint. Nam, quod sic pro illorum commodo statutum fuerit, non tam illorum, quàm totius reipublicæ commodum censendum erit. Ob eandem causam leges, quæ pupillis & orphanis, & minoribus viginti quinque annis, & seruis meritò fauent, iustæ censentur. Quoniam & si pro priuato illorum commodo statutæ videantur, in bonum tamen totius reipublicæ cedunt. Nam expedit reipublicæ, ne quis re sua malè vtatur, vt dicitur instit. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §. sed hoc tempore. Expedit etiam reipublicæ ciues suos esse locupletes, & quod nullus alteri inferat iniuriam aut damnum. Si autem pro alicuius istorum commodo quidquam lex statuat, ex quo nullam possit respublica extorquere vtilitatem, sed potius detrimentum, lex illa ex Isidori sententia censetur iniusta: quia pro particulari cõmodo, & non pro ciuium vtilitate, fuit statuta. Hæ sunt iustæ legis conditiones ab Isidoro enumeratæ in illo sæpe citato cap. Erit autem lex, quas omnes ego, breuitati studens, duabus oculis comprehendi, quum à principio huius capituli legem definiens, dixi illam esse rectam voluntatem, hoc est, volutionem aut nolitionem rectæ rationi conformem. Nam omnes illæ legis iustæ conditiones (vt planè ostendimus) sunt rectæ rationi conformes. His igitur sic declaratis, opus est vt ad reliquas nostræ definitionis partes interpretandas accedamus.

*de potestate legislatoris
 qui a populo emanat*

Postquàm in definitione legis per me data dicitur illam esse rectam voluntatem, statim subduntur hæc verba, Eius qui curam populi gerit. Quæ verba ad hoc ibidem collocata sunt, vt per illa legislatoris potestas explicetur. Non enim cuius homo potest legem condere, & inde sequitur, vt non cuiuscumque voluntas quamlibet recta, sed illius solùm, qui ad hoc curam populi tenet, sit pro lege tenenda. Nam lex (vt Aristoteles docet decimo Ethicorum) necessariò habet vim cogentem, & efficaciter inducentem ad opus. Is autem, qui populi curam non habet, licet possit alios ad bonum adhortari, non tamen illos cogere, & ideo nec leges illis dare. Hæc autem populi cura, & potestas super

*2. verba de
 finitionis.*

Aristoteles.

A super illū, licet omnis (vt Paulus ad Romanos ait) sit à deo: attamen diuerso modo illam homines à deo habent, iuxta diuersitatem potestatis & curæ, quæ super populum habenda est. Est enim quædā potestas ecclesiastica, quæ hunc præcipuum habet sui regiminis finem, vt videlicet populum sibi commissum ad æternam perducatur beatitudinem. Et qui hanc curam & potestatem habet, licet ad hoc sit ab homine electus, à deo tamen potestatem illam suscipit: & per illam suscipit potestatem leges condendi. Est alia potestas laica, cuius hic solus est finis, vt populum in pace custodiat: & hæc potestas licet sit semper à deo, non tamen immediatè, sed sepe per populi consensum, à quo primū deo annuente aut permittente illam accepit, nec maiorem quàm illi populus ab initio concessit. Et qui talem populi regendi curam dedit, eo ipso dedit potestatem eas condendi leges, sine quibus populus benè regi non posset. Constat enim potestatem legem statuendi, iure naturæ populo concessam esse, præsertim ad eas leges sibi condendas, quæ superioris sui vero & legitimo dominio nequaquam repugnant. Nam quilibet particularis homo potest sibi ipsi statuere regulam, qua vitam suam regat & moderetur, etiam cum obligatione faciendi id, quod lege decreuerit, si id quod apud se statuit, nulli superioris sui legitimo decreto, obuiat. Quilibet enim est rei suæ moderator, rector, & arbiter, vt dicitur in. l. in re mandata. C. mandati. Idem prorsus de toto populo, aut tota republica dicere oportet. Quoniam nulla recta ratio patitur, vt totus populus in legibus ferendis circa se ipsum non habeat eam potestatem, quam quilibet particularis homo habet in seipso. An autem ea rationis regula, quam homo ad vitæ suæ regimen sibi ipsi statuit, sit lex dicenda, an non: parum refert ad id, quod intendimus. Scio enim esse aliquos, qui censent illam non esse dicendam legem, propterea quòd ea, quæ homo sibi ipsi statuit, non respiciunt bonum commune, sed solum bonum illius particularis. De qua re nolo nunc disputare, quoniam & si constaret illam non respicere bonum commune, ac proinde regulam illam non esse dicendam legem, negari tamen non posset quemlibet hominem habere potestatem statuendi sibi talem regulam, quæ superioris voluntati non repugnet: & inde sequitur, vt multo melius populus habeat talem potestatem. Præterea, sicut se habet totum hominis corpus ad quodlibet eius particulare membrum: ita se habet totus populus ad quemlibet hominem totius populi. At corpus hominis singulis quibusque membris imperat, & illis ad suam vtilitatem vtitur. Oportet igitur vt populus totus singulis quibusque illius hominibus imperare possit, &

Rom. 13.

potas ecclesiastica

potas laicam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fit, & illis ad commodum suum uti: & inde aperte consequitur, ut C
 illis omnibus iuste possit leges dare. Tam aperta & manifesta est hæc
 populi potestas, ut antiqui Philosophi nihil aliud dixerit esse legem,
 quam populi consensum, qui quid faciendum quidve fugiendum sit,
 declarat. Nam Xenophon libro primo de factis & dictis Socratis, re-
 fert Periclem his verbis legem definisse. Omnes, quas in vnum con-
 ueniens & consentiens vulgus conscripsit, explanans quæ sunt faci-
 enda quæue fugienda, sunt leges. Et libro.4. refert Hippiam cum Socrate
 disputantem, & eisdem ferè verbis leges definientem. Denique Iulia-
 nus Iurisconsultus in.1. de quibus. ff. de legibus, cæset leges nulla alia
 ex causa obligare, quam quòd iudicio populi receptæ sunt. Sed quia
 sæpe euenit, ut vbi est multitudo, ibi sit confusio, ideo decuit ut popu-
 lus hæc potestatem, quæ sibi iure naturæ concessa erat, in aliquem aut
 aliquos transferret, qui re benè (ut oportet) circumspecta, leges toti po-
 pulo daret, quibus ille vitam pacificam agere posset, ut habetur. ff. de
 origine iuris. l. 2. §. deinde quia difficile. & in. l. 1. ff. de constitutionib⁹
 principum. Iure naturæ etiam postquam illa deprauata fuit, nullus est
 populi rex aut dominus, sed hi principatus, aut dominia, quæ iuste te-
 nentur, ex populi consensu eueniunt. Primus rex, qui est à Deo ho-
 minibus datus (ut Regum narrat historia) non nisi populo primum D
 petente fuit illi concessus. Deinde populi varii, varios sibi reges elege-
 runt, eos videlicet (ut Iustinus in principio suæ historiæ refert) qui
 prudentia & rectis moribus reliquos excedebant, & qui rectius rem
 publicam gubernare possent. Postea verò, quia apud multos regnum
 in tyrannidem versum est, regni nomen multi populi delere curarunt,
 & gubernandi potestatem, non vni soli homini, sed multis commi-
 serunt. Qui gubernandi modus non vnus vbiq; seruatus est, quoniã
 vna respublica pauculis aliquot hanc rem delegauit: Alia multis, sed
 qui omnes essent ex optimatibus, pars ex mediocrib⁹, pars ex infima
 plebe. Quocunq; autem modo hæc plebs ^{regatur.} constat illam guber-
 nandi potestatem, quæ iusta dicenda est, ex populi consensu esse ortã:
 & inde sequitur ut potestas, quæ nullam habuit ex populi consensu
 originem, non iusta, sed tyrannica sit dicenda. Nisi fortè talis potestas
 fuerit ab ipso deo alicui ad populum regendum tradita, quoniam is
 qui ex tali potestate sibi concessa populum regeret, non tyrannicè sed
 iustissimè ageret, etiam si tali potestate, non ex populi consensu, sed
 cum illius contradictione vteretur. Nam Dauid etsi non à populo
 regni gubernacula suscepit, non tyrannus sed verus Israelitici populi
 rex censetur: quoniam Deus per Samuelem hanc gubernandi pote-
 statem

Xenophon.
Pericles.

1. Regum. 8.

Iustinus.

1. Regum. 16

- A** statē illi cōcessit. Et ideo iustissimē populo illi leges dare potuit: Ob eandē causā Petr⁹ apostol⁹ iustē totius Ecclesiæ regimē habuit, quia licet nullus ad hoc ipsius Ecclesię cōsensus fuerit requisitus, ipse tamē Saluator hanc illi dedit potestatem, ter dicens. Pasce ouēs meas. Quā ^{Ioa. 21.} potestate vtens, iustē potuit toti Ecclesiæ dare leges, quæ ad bonum illius regimen viderentur necessaria. Idē aliis Petri successoribus contingit, qui licet ab Ecclesia ad illius regimen eligantur, non tamen ab ipsa Ecclesia, sed à Christo hāc habēt supremam potestatem, qui eam omnibus illis in Petro concessit. Ille igitur principatus aut magistratus, siue in vno siue in pluribus consistat, qui à populo accepit potestatem gubernationis, ab illo etiam accepit potestatem leges condendi, quæ ad bonam reipublicæ moderationem vtilis videbuntur. Cui hęc potestas non est à populo delegata, sicut nec gubernare, ita nec leges condere potest. Leges, quæ ab his principibus aut magistratibus conditæ sunt, ideo validæ dicendæ sunt, quia ex ipsius populi consensu prodiisse censentur. Et hinc ego deduco eam legem, quæ de re, iure diuino minimē necessaria existens, à principe aut quouis magistratu, toto populo contradicente, cōdita foret, nullius prorsus esse roboris, nisi fortē populus omnem suam potestatem in principem aut in senatum transtulisset nihil sibi reseruans. Hanc tamen tam prodigam suæ potestatis & libertatis effusionem vix credi potest populum aliquem fecisse. An autem populus tam prodigus suæ potestatis fuerit, an non, ex consuetudine ipsa & vsu coniectari poterit. Nam si princeps aut magistratus, cui hęc potestas est à populo tradita, solet ab antiquis temporibus sine populi consensu, imò illo inuito aliquid statuere, quod populus seruare cogatur, aperte conuincitur populū omnem suam potestatem in principem aut magistratum transtulisse. Eo tamen dato nō per hoc tollitur, quin populus possit à legibus illi nouiter datis appellare, aut supplicare. Et tunc erit necessariò audiendus, si causam iustam reddat, propter quam non sit ad tales leges obligandus: quam si non reddiderit, inuitus poterit iustē ad illarum obseruationem cogi. Si verò in aliis rebus princeps aut magistratus, cui hęc potestas leges condendi est à populo commissa, nihil contra populi consensum statuere solet, inde cōuincitur populum non omnino renunciasse iuri suo, nec omnem suam potestatem in alium transtulisse. Et inde, mea sententia, deducitur, vt si princeps aut magistratus talem potestatem à populo habens, vellet lege ab eo condita populum contradicentem cogere ad aliquid, lege diuina aut naturali minimē necessarium, sit tyrannus dicendus: quia maiorem potestatem erga populum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

populum sibi commissum exercet, quàm verè habeat. Hoc autem de sola laica potestate intelligi volo, quoniam hæc sola à populo accipit suæ potestatis robur. Ecclesiastica autem potestas, quia (vt diximus) non à populo, sed ab ipso Deo vim suæ potestatis habet : ideo etiam sine populi consensu posset leges condere de his rebus, quæ ad finem vltimum assequendum essent necessariae, aut valde conducibiles. Sed hîc fortè dubitabit aliquis, an hi, qui post legem à potestate laica conditam nati sunt, teneantur ad eiusdem legis obseruationem, cùm illi non consenserint legi, nec illorum consensus sit requisitus. Respondeo, illos omnes, qui post datam legem succedunt, etiam si lôgissimè ab illa legis creatione distèt, obligari ad eiusdem legis obseruationem, quousq; lex sit per contrariam consuetudinem aut per aliam legem abrogata. Quoniam illi etsi non proprio & expresso consensu sint ligati : ligantur tamen per consensum præsumptum, & quem necessario præstare tenentur. Nam aliàs oporteret à quolibet homine nato petere consensum, aut nouis hominibus nascentibus, nouas semper condere leges. Hoc autem quàm sit absurdum & à ratione alienum, nemo est qui nõ videat. Quia quocunq; homine particulari nato nõ variatur populus, vt propter illius natiuitatem alius populus censetur, sed idem semper dicitur, & eodè vocatur nomine. Nam ob hæc causam Ecclesia Catholica, quæ à primo iusto incipiens vsq; ad finem mundi protenditur, vna tantùm Christi sponsa esse cèsetur. Ipse enim sponsus vnicam illam esse dicit, sic inquit. Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Et Paulus apostolus apertius declarat vnicam esse Christi sponsam, sic dicens. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. In quibus verbis id annotandum est, quòd dixit virginem, & non dixit virgines: vt vnicam illam esse ostenderet. At, si aliis atq; aliis succedentibus hominibus, aliam semper oporteret dicere rempublicam, aliumq; populum, necesse esset fateri, tot Ecclesias Catholicas successu temporũ fluxisse, quot sæcula præterierunt. Deinde, si princeps priuilegia aliqua concedat alicui ciuitati, etsi omnes, qui tunc viuebant, moriantur, non eo ipso priuilegia perire dicentur: sed ad posteros deriuata esse iudicabuntur, propterea, quòd posteriores cum prioribus censentur esse idè populus. Et inde apertè deducitur, vt idem sit etiam dicendum in legũ obligatione, ita vt q post legem æditam nati sunt, teneantur ad illius obseruationem, cui priores cõsenserunt. Quia quãdiu totus populus tacet, & legi antiquæ nõ cõtradicit, cõsentire videtur. Cui populi consensui quilibet particularis homo se cõformare tenetur, & per cõsequens legi obedire.

Additur

Cantic. 6.

2. Corin. 11.

C
Ecclesiastica potestas -

9.

D

- A** Additur deinde in definitione legis per me data, quòd lex sit voce aut scripto promulgata. Quæ promulgatio ad hoc necessaria est in lege, vt per illam legislatoris voluntas innotescere possit his, quibus lex datur. Non est enim æquum, aut rationi consentaneum, vt quis possit obligari ad faciendum id, quod nullo modo implere potest. Constat autem neminem posse velle id, quod prorsus ignorat. At necesse est, legislatoris volūtatem, quæ nec voce, nec scripto manifesta est, esse prorsus ignotam. Et inde apertissimè sequitur, vt legislatoris ignotæ voluntati, nemo possit obedire. Ex quo vltèrius deducitur, vt legislator neminem sua voluntate obligare possit ad aliquid faciendum, nisi priùs suam voluntatem illi notam fecerit. Hæc autem nisi voce aut scripto manifestetur, vix poterit alicui (vt oportet) esse nota. Tanta est in statuenda lege publicationis necessitas, vt Deus ipse, cui rerum est summa potestas, non possit lege positīua ab eo data, citra eiusdem legis publicationem, aliquem ad illius obseruationem obligare. Excramur (inquit Hieronymus ad Damasum) eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini præceptum esse, & mandata non à singulis posse seruari. Hæc Hieronymus. Et Ambrosius libro primo de Iacob & vita beata: capite. 3. ait. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Hæc ille. At non potest propria voluntate ab aliquo deflectere, qui ignorat id, à quo deflectit. Quoniam (vt Augustinus ait) voluntas non fertur in incognitum. Deniq, ipsa veritas hoc idem apertissimè docet, sic inquit. Si non venissem, & loquutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Quibus verbis, non de omni Iudæorum peccato Christus loquens, sed de solo infidelitatis peccato, quo noluerunt credere, illum esse verum Deum, dixit illos fuisse ab illo peccato excusandos, si de illa re non fuissent ab eo plenè edocti. Quia poterant legitimam prætexere excusationē, dicentes se nihil tale audiuisse, nunquam hanc veritatem fuisse illis legitimè publicatam. Hoc tamen hac conditione intelligendum est, si ipse non impediuit, vt lex non publicaretur: quia tunc si ipse impediuit publicationem, non excusaretur per ignorantiam. Vnde Augustinus ait. Ille ignorans potest excusari à pœna, qui, quod disceret, non inuenit. Illis autem hoc ignosci non poterit, qui habentes à quò discerent, operam non dederunt. Hæc Augustinus. Et citatur à Gratiano in cap. fina. distinct. 37. Et inde sequitur, vt multò minus excusari possint, qui habentes, à quò discerent, non solum operā non dederunt, sed obstiterunt his, qui docere volebant. Tanta est ad legis rigorem necessitas publicationis, vt Gratianus censeat tunc leges in-
- B** stitui,

3. Verba
promulgata

Hieronymus.

Ambrosius.

Augustinus

Ioan. 15.

Augustinus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

stitui, quum promulgantur. cap. In istis. distinct. 4. Tunc quidē insti- C
tui dicuntur, quia tunc ex ipsa promulgatione incipiunt obligare sub-
ditos, ad quorū notitiam per talem solennem promulgationē per-
ueniunt. Nam etsi lex aliquando duorū mensium spacium statuat, vt
lex obliget post publicationē, prout habetur in Auten. vt fac. no. cō-
stit. colla. 6. hoc tamen spacium ad forum exterius referendū est, & non
ad forum conscientiae. Quoniā si his duobus mensibus post publica-
tionem transactis, quis talem legē esse solēniter promulgatā, sine cul-
pa sua ignorauerit, is nondū in conscientia obligatur ad illius obser-
uationem. Quia non est æquū, nec rationi consentaneū, vt quis obli-
getur ad id, quod sine culpa sua ignorat: quoniā obligaretur ad im-
possibile, quod nullatenus est admittendū. Præterea is, qui post tem-
pus publicationis à lege præfixum, legē transgressus est, & vult proba-
re ignorantia suā, admittitur ad probationem: vt docet Panor. in cap.
Cognoscentes. de consti. & colligitur ex cap. finali. qui matri. accus.
possunt. & cap. i. de post. præ. vbi dicitur: quod illis, qui ignorantiam
allegant, non facile credēdi facultas tribuitur. Ex quo sequitur, quod
admitti potest ad probationē, quāuis eā difficulter præstare possit. Fru-
stra autē admitteretur ad probationē ignorantiae, si illa probata non
excusaretur à culpa. Et inde apertissimè cōuincitur, vt nullus, qui sine D
culpa sua legē ignorat, sit obligat⁹ in cōscientia ad eiusdē legis obser-
uationē, quāuis sit illa solēniter promulgata, & promulgationis spa-
cium à lege præfixū iam fuerit elapsum. Ob hāc causam grauer olim
puniebātur, qui debebant librū prætorū, in quo tales leges scribeban-
tur. l. si quis id. ff. de iurisdic. omni. iudi. & insti. de iure naturali
gentiū & ciuili. §. Prætorū quoq; edicta. & glossa ibi in verbo, edicta.
Sic enim scripturā delētes, impediēbāt ne legū notitia ad posteros trā-
siret, & sic obligatio obseruationis præteriret. Oportet autē leges, quæ
cōstringūt hoīm vitas, ab hoībus sciri & intelligi, vt vniuersi, præscri-
pto earū manifesti⁹ cognito, vel inhibita declinēt, vel permissa scēten-
tur. C. de legib⁹. l. leges sacratissimæ. Hæc tñ oīa, quæ de necessitate pu-
blicationis dixim⁹, nō sunt de lege naturali intelligēda, quoniā hæc, *limita*
cū sit in cordibus hoīm scripta, nō indiget aliqua alia publicatione.

Vltimò additum est in definitione legis superi⁹ data, quod sit cum *ultima verba*
intentione obligandi subditos ad parendum illi. Non enim quæli-
bet legislatoris voluntas, etiam si voce aut scripto fuerit sufficienter
promulgata, est pro lege tenenda: nisi talis sit, quæ subditos constrin-
gat ad id, quod lege decretum est. Nam si legislator aliquid subditis
suis cōsuleret, tali consilio apertè suā voluntatē illis patefaceret: illa ta-
men

Panormita-
nus.

Amen voluntas non esset pro lege tenenda: quia per illam nequam subditi cogerentur ad aliquid faciendum, aut ab illo fugiendum. Lex autem (vt Aristo. 10. Ethico. cap. 9. docet) vim habet cogentem & necessitantem. At necessitare & ad opus impellere non potest legislator, nisi præcipiendo aut prohibendo: ergo sola illa legislatoris voluntas, quæ per præceptum aut prohibitionem manifestatur, est pro lege tenenda. Sed fortè contra hoc quis argumentabitur, quòd voluntas legislatoris, quæ permissione manifestatur, est pro lege tenenda, vt patet per legem, legis virtus. ff. de legibus. Vbi inter legis virtutes recensetur permissio, perinde ac præceptum & prohibitio: ergo tale decretum, quo aliquid legislator permittit, erit pro lege tenendum, veluti quando militi permittit, vt post sententiam vti possit exceptionibus suis. C. de iuris & facti ignoran. l. 1. Respondeo, huiusmodi legislatoris permissiones esse pro legibus tenendas: quia in omnibus talibus sunt quædam præcepta latenter permixta. Nam eo ipso, quòd militi permittit, vt post sententiam vti possit exceptione, iudici præcipit, ne illum à tali suffragio repellat.

B *Quomodo sint intelligendæ quædam legis definitiones à Cicerone datæ, & quædam aliæ à varijs Iurisconsultis redditæ in titulo de legibus, libro primo Digestorum. CAP. II.*

QUËNTA iam & sufficienter declarata vera legis definitione, superest, vt iuxta id, quod promisimus, definitiones legis, ab alijs viris sapientibus datas, perscrutemur, & illarum defectus prodamus, aut benignè illas interpretemur: vt illarum authorib⁹ honorem aliquè deteramus. Cicero libro primo de legibus legem definiens, ait. Lex est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetq; contraria. Quæ definitio etsi ad eò Ciceroni placuerit, vt sæpe illam in eodem libro iterauerit, bifariam tamè meo iudicio peccat. Primo quia falsum est quod dicit, & secum pugnãtia continet. Lex quidem non est opus intellectus, sed voluntatis. Non enim per hoc lex statuitur, quòd legislator aliquid iustè faciendum esse intelligit, sed per hoc, quòd ille id, quod iustum est, ab his, qui illi subduntur, ita fieri vult. Nam (vt dicitur, Instit. de iure naturali. §. sed & quod principi) quod principi placuit, legis habet vigorem. Præterea, in definitione illa dicitur legem iubere ea, quæ facienda sunt, prohibereq; contraria. Si lex iubet aut prohibet, ergo non est ratio: quia iubere & prohibere,

B 2 hibere,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

hibere, opera sunt voluntatis & non intellectus. Secundò peccat illa C
 definitio, quia etsi daremus voluntatem quodammodo ad rationem
 pertinere, & partem aliquam illius esse, adhuc definitio illa non esset
 bona, quia non omni legi, sed soli legi naturali conuenit. Ea enim so-
 la est, quæ in nostra natura insita est: aliæ autem non sunt insitæ in na-
 tura. Quod ex eo apertissimè constat, quòd non sunt, immo nec esse
 possunt, omnibus notæ, sed multæ ex illis à doctissimis viris absq; vl-
 lo peccato ignorantur. Hoc autem contingere non posset, si omnes
 illæ leges essent insitæ in natura. Nam ob hanc solam causam Theo-
 logi omnes concorditer docent, ignorantiam legis naturæ neminem
 excusare à transgressione illius legis, quia cùm sit homini insita à na-
 tura, nullus, nisi qui per peccatum excæcatus fuerit, illam ignorare
 potest. Hæc est enim illa lex, quam Paulus in ea, quæ est ad Romanos
 epistola, dicit esse scriptam in cordibus hominum, ac proinde homi-
 nes naturaliter ea, quæ legis sunt, facere censet: quia naturali ratione
 suadente, sine aliquo alio præceptore intelligere valent ea, quæ lex in
 Decalogo præcipit. Si multæ sunt leges, quæ citra omnem culpam
 ignorantur, conuincitur inde, illas omnes non esse in ipsa natura insi-
 tas: & per consequens definitionem legis à Cicerone datam, illis mi-
 nimè conuenire. Deinde, si omnes leges essent in ipsa natura insitæ, D
 omnes etiam essent eadem apud omnes. Nam Aristoteles in quinto
 Ethicorum dicit, ius naturale esse illud, quod ubiq; habet eandem po-
 tentiam. Non sunt autem eadem leges apud omnes, sed variantur
 iuxta varias locorum consuetudines, & iuxta id, quod temporum va-
 rietati conuenit, prout declaratum est in capite præcedenti: ergo non
 omnis lex est in ipsa natura insita. Et inde manifestè colligitur, defi-
 nitionem legis à Cicerone scriptam, non omni legi, sed soli naturali
 conuenire. Rursum, si omnis lex esset insita in ipsa natura, nulla lex *leges mutari*
 mutari posset, & iustè abrogari: quoniam ea, quæ naturæ insita sunt *posse.*
 perpetuo fœdere, sunt ipsi naturæ coniuncta, nec ab ea vnquam di-
 uelli possunt. At multæ sunt leges, quas temporum successu mutan-
 das esse, ipsa natura & rerum experientia docet. Vnde Aristoteles exi-
 mius naturæ indagator, quærens an expediat vnquam patrias le-
 ges mutare, in secundo Politicorum, capitulo sexto, per hæc verba
 respondet. Melius videri potest, vt mutationem recipiant. Nam in
 aliis quidem scientiis hoc prodest, ceu si Medicina ab institutis pa-
 triis mutetur, & gymnastica & aliæ artes atq; facultates: quarum
 eùm vna sit ponenda ciuilis disciplina, patet in ea quoq; eandè ratio-
 nem esse tenendam. Probari autè hoc dicet aliquis, & in ipsis legibus.
 Antiquæ

Rom. 2.

Aristote.

Aristote.

- A** Antiquæ enim leges nimium rudes erāt & barbaræ. Armati siquidē ferro incedebant Græci, & vxores emebant inuicē: & quotcunq; vetusta iura alicubi extant, penitus rudia sunt. Hactenus Aristoteles, *Ex exemplum Licurgi.* quibus verbis apertè constat errasse Lycurgum Lacedæmonū legistatorem, qui censuit leges prorsus non immutandas. Nam postquā leges Lacedæmoniis dederat, optans eas perpetuò constantes fore, dixit se Delphos adire velle, vt illic Apollinis oraculum cōsuleret, rogatq; Lacedæmonios, vt cōstitutis ab eo legibus infisterēt, neq; ex illis quicquā immutarent, quousq; ex Delphis ipse reuerteretur, & Apollinis responsum rediens, illis nuntiaret. Cui petitioni cū omnes consentirent, vt firmam & indubitatam illorum promissionem faceret, iuramentum ab optimatibus & populo vt promissa seruarent, accepit. Abiens autem Lycurgus nunquā rediit, sed Cretæ obiens (vt Plutarchus Aristocratis testimonio in vita illius refert) *Plutarchus.* hospites suos precatus est vt corpus exurerent, & cineres in mare dispergerent, nequādo fortè reliquiis eius delatis Lacedæmonē, illi ob hanc causam se à iuramento liberos esse putarent, & sic leges ab eo conditas mutare tentarent. Quæ res etsi à rudi illa antiquitate nimium celebrata fuerit, indigna tamen est, quæ laude decoretur. Quoniam etsi bonum sit (vt in præcedenti capitulo Aristotelis testimonio diximus) leges non facile mutare: non tamē necessarium est illas esse prorsus immutabiles, sed iuxta temporum varietatem sæpe illas mutare oportet. Et inde cōiunctur eas, quæ mutabiles sunt, non esse in ipsa natura insitas, & per cōsequens iuxta Ciceronis definitionem non esse leges dicendas. Sed in excusationem Ciceronis dici posset, omnem legem esse insitam in natura: propterea quòd in ipsa natura sunt insita principia legis naturalis, à quibus reliquæ omnes leges deriuantur, quāuis non omnes eodem modo ab illis principiis deducuntur. Aliquæ enim sunt, quæ à principiis legis naturalis deducuntur, tanquā effectus necessariò à causa naturali producti: sicut conclusiones producuntur à principiis per medium bonæ consequentiæ. Talis est lex prohibens vsuram, quæ ex prohibitionē furti proximè deriuatur: & vltimò deducitur ex illo primo principio legis naturæ. Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Talis etiam est lex, quæ fraudem alteri fieri prohibet, & fraudē nemini optulari præcipit. Quæ lex ex illo primo legis naturæ principio nūc proxime citato, manifestè deducitur. Tales leges etsi ab hominibus latæ dicantur, quia ingenio humano à principiis naturæ deriuatæ & explicatæ sunt: leges tamen naturales verè dici possent, potius quā humanæ, quia nihil à voluntate humana, sed totū suū robur ab ipsa natura
- B 3 accipiunt.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

accipiunt. Nam omni legislatoris humana volūtate seclusa, ita vt nul- C
 lus vnquā homo de illis aliquid statuisset, nihilominus illę plenā suā
 vim ad obligandū haberent. Alię sunt leges humanę, quę à lege na-
 turali deriuantur per modū specificationis aut determinationis: sicut
 species in rebus artificialib⁹ quodāmodo deriuantur à genere. In qua
 deductione, licet sit necessitas, qua aliquā certā speciē statuat artifex
 in operando: quòd tamē hanc aut illā statuat, ex mera artificis pēdet
 voluntate. Tales sunt oēs leges, quę præmiū aliquod virtuti, aut pœ-
 nam vitio statuūt: quarū nullę ex primis legis naturę principis ne-
 cessaria consequentia deduci possunt. Nam licet necessariū sit ex lege
 naturę, vt virtuti præmiū, & vitio pœna reddatur: nō tamen ex eadē
 lege est necessariū, vt hoc aut illud præmiū virtuti, & hæc aut illa pœ-
 na vitio reddatur. Tales ergo leges, licet verē humanę dicantur, quia
 ab hominū volūtate pendēt, vt subditos obligare possent: non tamē
 est sola in illis humana voluntas, ita vt sine illa similitudine aut spe-
 cificatione legis naturalis, illa sola subditis necessitatē & obligationē
 imponere posset. Possunt ergo huiusmodi leges quodāmodo exten-
 sã vocis significatione naturales dici: quia per illas id in specie decer-
 nitur, quod in genere absq; vlla specificatione lex naturalis faciendū
 esse decernit. Si enim lex humana omnino à lege naturali discederet, D
 illa iusta non esset, etsi nihil extra legē naturalem præciperet, iam non
 humana, sed lex naturalis diceretur. Nam Ulpianus Iurisconsultus in
 l. ius ciuile. ff. de iusti. & iure. ita ait. Ius ciuile est, quod neq; in totū à
 naturali iurē vel gentiū recedit, neq; per omnia ei seruit. Itaq; cū ali-
 quid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est, ci-
 uile efficimus. Hęc ille. In quibus verbis ius cōmune, ad ostendendā
 vobis idē significantiū varietatē, posuit pro iure naturali: & merito,
 quoniã (vt ex testimonio Aristotelis suprã citato cōstat) ius naturale
 est idem apud omnes. Si quis igitur illam legis definitionē de omni
 lege intelligendam esse contenderit, tunc dicet omnem legem insitā
 esse in natura, quia radix prima, hoc est, lex naturę, à qua (vt dixi-
 mus) omnis lex deriuatur, est insita in natura. Et hanc fuisse Cicero-
 nis mentem illo loco, conici potest ex alia definitione legis, quam
 ille tertio libro de legibus, reddit his verbis. Lex est iustorum
 iniustorumq; distinctio, ad illam antiquissimam & rerum om-
 nium principem expressã naturam, ad quam leges hominum di-
 riguntur, quę supplicio improbos afficiunt, & defendunt, &
 tuentur bonos. Quam definitionem de sola lege naturę datam
 esse constat, & ad hanc leges hominum dirigendas esse dicit.

Sed hæc

Ulpianus.

Cicero.

A Sed hæc definitio etiam si de sola lege naturæ intelligatur, nulli eam benè consideranti placere vndiq; potest. Non enim exprimit ipsius legis essentiam, sed solùm indicat quendam legis effectum, qui est distinguere iustos ab iniustis: ita vt iustus dicatur, qui legibus paret, iniustus verò, qui cõtra legum præcepta operatur. His igitur Ciceronis definitionib⁹ relictis, ad alias legis definições inuestigandas, accedam⁹.

Alia legis definitiones dantur à variis Iuriscõsultis in libro primo *de finibus Iuriscõsultis* digestorum siue Pandectarum, titulo de legibus: quas omnes singulatim suo ordine examinare decreui, & experiri, an aliquam illarum probare possim, & pro vera legis definitione illam amplecti. Papinianus *Papinianus*.

Iurifconsultus legem his verbis definit. Lex est commune præceptum virorum prudentum consultum: delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, cohercio: communis reipublicæ sponcio. Quam definitionem (vt ingenuè fatear) ego nequaquã probare possum. Quia multa illi desunt, quæ ad bonam definitionem exiguntur.

B Primò quidem non conuenit omni legi, quod erat summè necessarium, vt bona esset legis definitio. Nam si hac voce, præceptũ, vtitur ille vt significat aliquid distinctum à prohibitione, constat definitionem illam non conuenire illis legibus, quibus nihil fieri præcipitur, sed sola vitia interdiciuntur. Si verò præcepti nomine intelligit Papinianus (vt illic Accursius annotauit) omnes legis effectus, qui infra. l. legis virtus, eodem titulo explicantur, adhuc sunt alia, quæ definitionem illam vitiatam esse apertè ostendunt. Primò quidem constat aliquas esse leges, vt puta illæ, quæ particularibus personis dantur, quas constat non esse commune præceptum, id est (vt Accursius illic exponit & declarat) toti vniuersitati factum. Et certè hoc argumento vicitus Accursius, fatetur illam non esse legis definitionem, propterea, quòd non omni legi conuenit, sed censet appellandam esse descriptionem. Qua in re apertè hallucinatus est Accursius, putans non esse necessarium, vt descriptio conueniat omnibus, quæ continentur sub eo, quòd describitur, sicut definitio omnibus, quæ continentur sub definito. Definitio enim & descriptio (vel vt recentiorum Dialecticorũ more loquar) definitio quiditatiua & definitio descriptiua non differunt per hoc, quòd vna conuenit omnib⁹ contentis sub definito, alia verò non omnibus, sed aliquibus. Nam vtramq; illarum oportet esse æqualem ei, quòd definitur aut describitur: ita vt nec excedat illud, nec excedatur ab illo. Per hoc autem solùm separatur vna ab altera, quòd definitio explicat rei substantiam vel quiditatem: descriptio verò sola rei accidentia manifestat. Talis est illa legis descriptio data ab

B 4 Isidoro,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Isidoro, quæ citatur à Gratiano in cap. Erit autem lex. distinct. 4. Nam C
 ea, quæ illic referuntur, ferè omnia sunt legis accidètia, & ob hanc cau-
 sam verius illa dicitur legis descriptio, quàm definitio. Cùm igitur
 illa legis explicatio, quam reddit Papinianus, non conuenit omni le-
 gi, conuincitur inde, illam nec definitionem, nec descriptionem dicen-
 dam esse. Sed est adhuc aliud, quod multo apertius vitiat illam defi-
 nitionem vel descriptionem. Nam postea additur in illa, quod sit de-
 lictorum, quæ sponte vel per ignorantiam contrahuntur coertio. Quæ
 verba soli prohibitioni, & nõ omni, sed illi, qui pœnam transgressori
 minatur, conueniunt. Quoniam nuda delicti prohibitio, nisi adiun-
 gatur pœna, quæ malè cupientes deterreat, nunquam illos à perpetra-
 tione delicti coercebit. Fit itaq; necessariò, vt his verbis in definitione
 aut descriptione legis adiunctis: definitio illa non possit alicui alteri
 præter legem, quæ pœnam minatur, conuenire. Et inde apertissimè
 conuincitur, illam neq; esse bonam legis definitionem, neq; bonam
 descriptionem.

Pergamus igitur vltra, & alias duas legis definitiões, quæ sub Mar-
 tiani nomine in eodem Digestorum titulo collocantur, discutiamus,
Martianus. an fortè illæ meliores sint. Martianus siquidè authoritati Demosthe-
 nis illustrissimi oratoris, & Cryssippi Stoicæ sectæ philosophi innixus, D
 duas reddit legis definitiões. Prima, quæ ex Demosthene in oratione

Demosthenes prima in Aristogitonem sumpta est, sic ait. Lex est, cui omnes homi-
 nes decet obedire. Quæ legis explicatio adeò in multis deficit, vt nec
 definitio nec descriptio dici mereatur. Imprimis siquidem illa non
 explicat ipsius legis substantiam, sed id solum, quod conuenit illis,
 quibus lex datur. Nam obedire legi, illis conuenit, ad quos lex data
 est. Deinde, definitio illa nõ omni, sed soli legi diuinæ & naturali con-
 uenit. Nam aliis legibus, quæ purè humanæ sunt, & iuxta variam cu-
 iusq; patriæ conditionem variantur, non omnes obedire decet. Non
 enim omnes easdem habent inclinationes, neq; omnes ad eadè vitia
 sunt proni: & ideo non decet easdem leges omnibus dari. Variæ etiã
 sunt diuersarum nationum consuetudines, variq; mores: in vestimè-
 torum materia, in ciborum delectu, in domorum & aliorum ædifi-
 ciorum constructione, in domorum ornatu, in nuptiarum ritibus &
 ceremoniis, in accusationibus inferendis, in defensionibus accusato-
 rum, in litibus terminandis & definiendis. De quibus omnibus, licet
 variæ nimiumq; diuersæ sint in diuersis nationibus consuetudines,
 fieri potest, vt cuiusq; illarum nationum consuetudo, considerata na-
 tionis inclinatione, in multis huiusmodi rebus laudabilis sit. Et inde
apertè

A apertè conſequitur, vt non ſit decens, quamlibet illarum nationum legibus alterius obedire: præſertim quum multæ conſuetudines tales ſint, vt ſine ſcandalo & quidem graui tolli non poſſint, vnde euenit vt ſint neceſſariò ſeruandæ. Tales igitur leges, iuxta Demotheſis definitionem, non eſſent leges dicendę, propterea quòd illis non omnes, vt modo diximus, obedire decet. Præterea, illa Demotheſis definitio, quam Martianus laudat, excedit ipſam legem: quoniam alicui præter legem conuenit. Nam ſi quis eſſet orbis monarcha, illi omnes obedire deceret: ſicut modò ſummo Eccleſię præſidi omnes Chriſtiani nos obedire decet. Ineptè tamen ſupremũ Eccleſiæ antiſtitem aut totius orbis monarcham quis appellaret legē, niſi eo locutionis tropo, quo cauſam nomine effectus appellare ſolemus. Sicut enim Paulus ^{Rom. 7.} concupiſcentiam carnis appellauit peccatum, non quòd illa verè ſit peccatum: ſed quia eſt cauſa vnde peccatũ oritur, aut quia eſt peccati originalis effectus. Et ſicut idem Paulus alibi dicit. Spiritum ſanctũ ^{Rom. 8.} poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus, non quòd ipſe Spiritus ſanctus poſtulare aliquid, aut gemere poſſit, ſed quia eos, quos inhabitat, poſtulare & gemere facit: ita etiam ipſe orbis monarcha imò & quilibet legiſlator poſſet, iuxta hunc loquendi modum dici lex: quia eſt legis cauſa & conditor eius. Si autem hunc loquutionis tropum excludamus, & ſine vlla figura loqui velimus: ipſe legiſlator lex dici non poterit. Nam cauſæ æquiuocæ, hoc eſt, quæ effectus à ſe ſpecie diſtinctos producant, non poſſunt eodem nomine cęſeri, quocententur effectus earum. Nam ædificator domus & ipſa domus nõ eodem nomine ſpecifico dicuntur. Ad eundem modum legiſlator non poteſt dici lex, ſicut ea, quæ eſt ædita ab illo. Si tamen iuxta Demotheſis definitionem de legiſlatore iudicandum eſt, etiam dicetur ille lex perinde ac illa. Rurſum, etſi illa Demotheſis definitio omni & ſoli legi conueniret, nimia tamen illius breuitas, iuxta Ariſtotelis doctrinam ſexto Topicorum libro cap. 1. illã vitiare poteſt. Nam etſi ^{Ariſtote.} oporteat definitionem eſſe breuem, vt excludat omnem verborum ſuperfluitatem, non tamen ad eò breuem in ſententia, vt non valeat explicare ſubſtantia aut proprietates rei, quæ per illã definitur. Oportet enim definitionem eſſe declaratiuam & manifeſtatiuã ipſius, quæ per illam definitur, alioqui ſi rem nullo modo declarat, ſed illã æquè obſcuram & ignotam relinquit, definitio illius dici nõ poterit. Quæ tamen nimiũ breuis eſt ſententia, vix poteſt eſſe clara, vt optimè quidam dixit. Dum breuis eſſe volo, obſcurus fio. Ob hanc cauſam Ariſtoteles in. 7. Metaphiſicæ textu commēti. 54. docet, definitionem dari ^{Ariſtote.}

B 5 debere

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

debere per multa nomina : quoniam aliàs si per vnam vocē daretur, C
 maneret (vt ille existimat) obscurum & ignotum, quod definitur. Et
 hæc nimia in definitionibus breuitas magis vitiosa est in Rhetoribus
 quàm in Philosophis aut Dialecticis. Nam etsi Rhetoribus aliqui alii
 definitionis defectus sint aliquando condonandi, vitium tamen bre
 uitatis nunquam est illis indulgendum. Nam Aristoteles in primo li
 bro Rhetoricorum ad Theodectem cap. 3. in fine de Rhetorum defi
 nitionibus differens, hæc ait. Oportet autem definitiones has sufficien
 tes putare, si ita se habent, vt de vnoquoq; neq; obscuræ sint neq; exa
 ctæ. Hæc ille. Ex quibus conuincitur, vt licet alios definitionis defe
 ctus Demostheni cōdonare velimus, nimix tamen breuitatis & ob
 scuritatis vitium illi veluti Rhetori eminentissimo non sit dimittend
 um. In gratiam tamen Demosthenis ego illum tueri cupiens, illius
 verba aliter quàm Martianus Iurisconsultus interpretanda esse cēseo.
 Non enim credo Demosthenem illis verbis legem definire, vt Mar
 tianus de illo putauit: sed solum legis encomium, id est, illius laudem
 expressisse. Neq; enim fieri necesse est, vt quoties aliquid per hoc ver
 bum, est, de alio enuntiatur: statim illa oratio sit putanda illius rei de
 finitio, etiam si multa de illo in illa oratione dicantur, quoniam mul
 tæ tales orationes ad solam illius rei, de qua fit sermo, laudem referū D
 tur, & non ad illius definitionem. Nam huiusmodi laudibus orato
 res & Rhetores sepissime vtuntur, cū aliquid persuadere conantur.
 Quoniam laus cuiusq; rei hoc habet proprium, vt audientis animum
 ad amorem eiusdē rei excitare valeat. De qua re non est opus, vt aliū
 de exemplum petamus, quod in hac re, de qua loquimur, facile præ
 stare possumus. Cicero enim in ea oratione, quam pro Aulo Cluētio
 habuit, volens probare indignum esse in ea ciuitate, quæ legibus con
 tineatur, discedi à legibus, multas præclaras legis laudes concinnat, sic
 inquit. Hoc enim vinculum est huius dignitatis, qua fruimur in
 republica, hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis, mens, &
 animus, & consilium, & sententiā ciuitatis posita est in legibus. Vt
 corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege: suis partibus vt neruis
 ac sanguine & membris vti non potest. Hæc Cicero. Quæ verba nul
 lus nisi rudis & parum intelligens dicet esse legis definitionem, sed
 solum illius encomium, quo multa legum merita explicantur. Nam
 dicens Cicero legem esse vinculum ciuitatis, aut fundamentū liber
 tatis, aut fontem æquitatis, non definiuit legem, sed eam laudauit, vt
 vel sic iudicibus persuaderet, dignum & iustum esse leges ab omni
 bus seruari. Idem ego puto Demostheni cōtigisse, cū in illa oratio
 ne prima

Aristoteles.

Cicero.

A ne prima, quæ est in Aristogitonem, dixit. Lex est, cui omnes homines decet obedire, & cætera, quæ ibidem subnectuntur.

Aliam definitionem citat eodem loco Martianus Iuriconsultus ex Chrysippo Stoicæ sectæ philosopho, his verbis. Lex est omnium diuinarum humanarumq; rerum notitia. *Chrysippus.* Quam definitionem Accursius sic intelligendam putat, quòd in scientia iuris ciuilibus tractatur tam de rebus diuinis quàm humanis. Nam illic (vt ait) tractatur de mysterio trinitatis, & de sacro sanctis ecclesiis, & de episcopis, & de monachis, & de rebus aliis humanis. Atq; ideo putat Chrysippum dixisse, legem esse omnium diuinarum & humanarum rerum notitiam. Tanquam si Chrysippus, qui per multos annos Romanorum imperium præcessit, de Codice aut libris Digestorum à Iustiniano imperatore æditis, loqueretur. Nam si de illis loquebatur, vera non essent, quæ ille dicit. Quoniam etsi in libris Iuris ciuilibus aliqua de diuinis tradantur, non tamen omnia diuina illic traduntur, sed paucissima. At Chrysippus dicit legem esse non solùm aliquarum, sed omnium diuinarum & humanarum rerum notitiam. Deinde, falsum est illam rerum notitiam esse legem. Non enim tunc ipsa lex cõdita esse putatur, quãdo legislator agnoscit aliquid expedire reipublicæ, sed quando (vt suprã diximus) id faciendum esse præcipit. Et inde apertissimè consequitur, vt ipsa rerum notitia lex dici non possit, cum lex consistat in imperio voluntatis illius, qui imperare potest. Præsupponit tamen lex ipsam rerum notitiam, sicut actus voluntatis actum intellectus. Rursum, si illa legis definitio à Chrysippo data, vt Accursius censet, esset intelligenda, nulli prorsus particulari legi, sed omnibus legum voluminibus simul iunctis, conueniret. Nulla siquidem est particularis aliqua lex, quæ in se contineat omnium diuinarum humanarumq; rerum notitiam, sed vnaquæq; illarum, aut de diuinis, aut de humanis tantum rebus disponit: & ita oporteret illum fateri, vt (iuxta definitionem legis à Chrysippo datam) nullum particulare cuiuscunq; imperatoris decretum, sit lex dicendum. Quapropter, ego illa Chrysippi verba longè aliter quàm Accursius puto esse intelligenda. Ego enim censeo, (& credo me in hac parte non falli) per illa verba non dari legis definitionem, sed exprimi id, quod est necessarium in legislatore, vt iustam legem condere possit. Oportet enim, vt omnes leges diuinas optime intelligat, ne legem condens aliquid statuatur, quod alicui legi diuinæ aliqua ex parte repugnet. Nam si aliquid contra legem diuinam lex humana præciperet aut prohiberet, lex illa nullius esset roboris, nec homines ad illius obseruationem essent astricti. Quia (vt beatus Petrus dixit)

Actuum. §. dixit) obedire oportet deo magis quàm hominibus. Oportet etiam, C
 vt omnium legum humanarum, quæ vim & robur retinent, habeat
 notitiã, ne leges sibiipsis aduersentur: & cõtra seipsas pugnent. Opor-
 tet deniq; , vt res omnes humanas, de quibus aliquid statuere debet,
 optimè intelligat, ne aliquid præcipiat, quod sit homini impossibile,
 aut illi nimis difficile, aut moribus patriæ minimè conueniens. Quñ
 igitur Chrysippus ait, legem esse omnium diuinarum humanarũq;
 rerum notitiã, ego illa verba non per identitatem, sed per causalita-
 tem intelligenda esse puto, ita vt illorum verborum talis sit sensus.
 Lex oritur siue procedit ex notitia omnium diuinarum humanarũq;
 3 rerum, quæ scilicet sunt homini necessaria. Cætera autem, quæ in ver-
 bis Chrysippi adduntur, varios legis effectus explicant, vt puta, quod
 præstat bonis & malis, quod sit princeps & dux, quod sit regula iu-
 storum & iniustorum. Omnium ergo illorum verborum Chrysippi,
 prima pars causam legis potissimam, quocũq; nomine illa censeatur,
 explicat: quæ est perfectã rerum notitiã, sine qua nulla lex iusta statui
 potest: reliquæ verò oēs partes, solos legis effectus exprimunt. Nam
 quod rerum diuinarum notitiã sit legillatori summè necessaria, vt iu-
 stam legem condere possit, vel ex hoc apertè conuincitur, quod ali-
 quæ sunt leges iniustæ & pessimæ, à Romanis imperatoribus æditæ, D
 ob solam ignorantiam legis diuinæ, quam si benè (vt oportebat) in-
 tellexissent, nunquam tales leges cõdidissent. Omitto eas leges, quas
 imperatores idolatræ, & deum verum profus ignorantes, condide-
 runt. De illis, quæ à Christiano & verè Catholico imperatore condi-
 tæ sunt, vnã & alteram in testimonium proferam, vt ex illis verum
 esse quod dicimus, apertissimè cõstare possit. Imperator Iustinianus,
 quem omnes Catholicum fuisse referunt, in Auten. de nuptiis. §. di-
 strahuntur. Coll. 4. statuit, matrimonia per copulam carnalem cõsum-
 mata, posse dissolui ad alterius partis arbitriũ per ingressum religio-
 nis. Hęc autem lex quàm iniqua sit, apertè docet beatus Gregorius in
 quadam epistola ad Theotistam Patritiam, cuius verba citantur à Gra-
 tiano in cap. Sunt qui. 27. q. 2. & idem docet Alexander tertius in cap.
 ex publico. extra de conuersione coniugatorum. Idem Iustinianus im-
 perator, in Auten. vt sponsalitia largitas. §. rursus. coll. 9. statuit, malæ
 fidei possessorem contra verum alicuius rei dominũ præscribere pos-
 se, post spacium decem annorũ inter præsentem, & viginti inter absen-
 tes, si dominus rei, sciens rem sibi competere, noluerit rei possessorem
 infra illud tempus contestari. Hanc tamen legem, quia iniusta erat &
 legi diuinæ contraria, ius canonicum sæpe irritã fecit: vt patet in cap.
 Vigilanti.

Iustinianus
 Imperator.

A Vigilanti. & in cap. Quoniam extra, de præscriptio. & in regula Possesfor. de regulis iuris in sexto. Si Iustinianus imperator, aut quos ille ad has leges condendas consuluit, perfectam habuissent legis diuinę notitiam, nunquam ille tales leges statuisset, quę apertè sunt legi diuinę repugnantes. Et huic nostrę sententię fauet glossa in cap. Lege imperatorum. distinēt. 10. quærens quomodo Iustinianus imperator, qui verè Catholicus fuit, talem legem de dissolutione matrimonii causa religionis, fuit ausus condere, cùm tam apertè repugnet legi diuinę: respondet illum per ignorantiam legis diuinę talem legem statuisset. Ob hanc igitur causam rectè Chrysippus dixit, legem esse diuinarū humanarumq; rerum scientiam: quia illarum omnium rerum notitiam habere, & illas omnes respicere oportet, qui iustam legem condere debet, prout ipsa sapientia, teste Salomone, clamat, dicēs. Per me Prover. 8. reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Quid sit pœna, & quid sit etiam lex pœnalis. CAP. III.

B

T OMNIA, quę ad legis pœnalis perfectam definitionem habendam, à principio diximus esse necessaria, compleamus: superest declarandū quid sit pœna, & inde apertè constare poterit, quid sit lex pœnalis. Pœna est passio inferens nocementū illam sustinenti, aut saltem apta ad inferendū, nisi aliunde impediatur, inflicta aut contracta propter proprium peccatum præteritum. Dixi pœnam esse passionem & non actionē: quia licet multi in actionibus aut operationibus suis pœnam sentiant, vt puta scribēdo, aut pingendo, aut terram fodiendo, aut ligna scindēdo, aut aliud quoduis simile faciendo: non tamen ea ratione, qua agunt, pœnam sentiunt, sed qua patiuntur. Omne enim agens (vt Aristoteles ait) in agendo repetitur. Et ex hac repassione, quam sustinet agens ab illo in quod agit, euenit, vt ex longa & continua actione vires illi decrescāt, ac paulatim minuantur. Sustinet igitur homo pœnam in multis suis actionibus, non quia agit: sed quia in operatione sua lassatur & fatigatur. Calamus enim & penniculus, & quoduis aliud parū instrumentum, aliquantulū resistit manui motoris: & ex hac qualibet parua resistantia oritur, vt manus tandem lassetur in continuo & longo motu talis instrumētī, & sic pœnam sentiat in motu. Et si nihil aliud quàm seipsam moueret manus, nihilominus fatigaretur in motu: tū propter

de finitio pœnae. T

plura de passione.

Aristote.

propter grauitatem manus resistentem potentiae motiuae: tum etiam C
 quia ex longo motu spiritus animales minuuntur, quibus diminutis,
 necesse est motoris vires debiliores effici, & sic tandem lassari & poenam sentire. Cum igitur homo aliquid agens, non ob eam rationem
 poenam sentiat, quia agit, sed quia agendo repatitur: merito diximus
 poenam esse passionem. Aliquando autem actio aut ipsum agens di-
 ci solet poena: vt puta, quum dicimus ignem inferni, aut vermes, aut
 foetorem esse poenam damnatorum. Hoc tamen ea loquutionis figura
 dicimus, qua causam pro effectu nominare solemus, hoc est, per syne-
 dochen. Haec enim omnia, quae nunc proximè recensuimus, poenae di-
 cuntur: non quia sint, sed quia poenas causant in ipsis damnatis. De
 hoc tamen admonere decreui lectorem, vt non putet poenam semper
 esse passionem, prout de passione tractant Physici aut Logici. Hi enim
 illam solam dicunt passionem, quae opponitur actioni, & illam respi-
 cit tanquam suum correlatiuum: prout est calefieri aut calere, cuius
 oppositum correlatiuum est calefacere: & frigescere, cuius oppositum
 est frigefacere, & multa alia similia. Est adhuc aliud passionis genus,
 iuxta Grammaticorum regulam, qui passionem dicunt omne, quod
 verbo passio nominatur. Et iuxta hoc passionis genus, dicimus vi-
 deri, & audiri, & tangi, esse passiones: quanuis nec res visa, nec audita, D
 nec tacta, aliquid recipiat à vidente, aut audiente, aut tangente. Iuxta
 hunc etiam modum dicimus, rerum priuationes esse quasdam pas-
 siones, quanuis talis priuatio per nullam actionem sit inducta, imò
 potius per defectum actionis. Nam aliquem priuari re aliqua, vt pu-
 ta diuitiis, sanitate, parentibus, filiis, honore, dignitate, officio, benefi-
 cio, passio verbo designatur. Cum ergo dicim⁹ poenam esse passio-
 nem (vt optimè beatus Thomas docet) non est sumendum passionis
 nomen prout soli Physici aut Logici illo vtuntur, sed etiam iuxta Grā-
 maticorum consuetudinem. Quoniam (vt ex sequentibus clarè pate-
 bit) sola rei alicuius priuatio, absq; aliqua actione esse potest poena.
 De qua re (vt alia multa exēpla omittam) perpetua beatitudinis pri-
 uatio, quae maxima est damnatorum poena, apertissimum reddit testi-
 monium. Haec enim poena nihil reale est in ipso damnato, neq; per ali-
 quam actionem diuinam, sed per solam carentiam voluntatis diuinæ
 potest inferri: quia Deo non volente reddere damnato beatitudinē,
 necesse est illum perpetuò beatitudine carere. Illam ergo perpetuam
 beatitudinis priuationē, sicut dicimus esse poenam, ita etiam dicimus
 esse passionem: quia verbo passio expressam. Nam qui illam susti-
 net, priuatus esse dicitur beatitudine, quam vehementer desyderat. Et
 idem

8 Tho. in. 4
 sent. distict.
 35. q. 1. ad. 4

A idem dicendum est de mulcta pecuniarum, de infamia, de priuatione officii aut beneficii: quia hæ omnes, sicut pœnæ meritò dicuntur, ita etiam pafsiones dicendæ sunt, prout nunc de pafsionibus loquimur.

Additum est deinde in definitione pœnæ, quòd inferat nocumentum illam sustinenti, aut saltem sit ex se apta ad inferendũ. Non enim omnes pafsiones (etiam si Phisicorũ aut Dialecticorũ more eas appellemus) nocent illas tolerãti, neq; etiã omnes ex se aptæ sunt ad nocendum: sed multæ ex illis potius profunt sustinenti, & delectationẽ quandam atq; voluptatẽ inferunt illi. Variant siquidẽ pafsiones per concordiaũ aut discordiaũ agentis cum paciẽte. Nam si agens conuenit patienti, causat cõiunctione aut actione sua, delectationẽ in illo: vt si cibus dulcis & suauis cõtingat linguaũ, aut aliquid leue & blandũ attingat carnẽ. Hinc Auicẽna. 8. Metaphisi. cap. vltimo, dicit delectationem esse cõiunctionẽ cõuenientis cũ conuenienti.

2. verba

Quæ definitio (vt Dialecticorũ more loquar) causalis est, & non idẽtica. Non enim explicat quid sit delectatio, sed vnde causetur. Nã causatur illa ex cõiunctione duorũ inter se conuenientiũ. Si agens non cõuenit paciẽti, tũc non solũ non proderit illi, sed potius nocebit: nec delectationẽ conferet, sed dolorẽ & afflictionẽ: veluti si ferrũ aut lapis cõtingat pupillaũ oculi, aut si tribuli, aut vrticæ, tangãt reliquas corporis partes nudas.

Auicenna

B Tales enim pafsiones, quæ ab huiusmodi agentibus causantur, pœnæ dicendæ sunt, quia nocent patienti. Nocumentũ autẽ, quod ab huiusmodi pafsionibus prouenire potest, duplex esse cõtingit, sicut duplex etiam esse potest cõmodum, quod per tale nocumentũ tollitur. Nocere siquidem priuationem actiuam, dicit potiũs quã positionem. Nocere itaq; est, aliquo cõmodo priuare: & nocere dici verẽ non potest, qui nullum commodum tollit. Quò ergo maius est cõmodum, quod ab aliquo tollitur: eò maius est nocumentum, quod illi inferitur: & per consequens, maior est pœna, quam ille sustinet. Commodum autem duplex esse potest: alterum, quod est in persona illa, cui inferitur, & non extra illam, vt sunt bona spiritalia, videlicet, scientia, rerum præteritarum memoria, gratia diuina, & virtutes omnes morales. Bona etiam, quæ corpori sunt insita, vt est vita, salus, bona complexio, membrorum integritas, corporis agilitas, robur, quies, somnus, & reliqua his similia sunt commoda, personæ inhærentia. Nocumentum, per quod homo aliquo istorum commodorum priuaretur, diceretur nocumentum personæ: quia per illud priuatur homo iis rebus, quæ sunt sibi coniunctæ. Alterum est commodum extrinsecum, & est omnis res, quæ extra ipsum hominem existens,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

existens, illum quodammodo iuuare potest, & aliquam illi conferre C
 vtilitatem. Talia sunt, diuitiæ corporales, honores, dignitates, officia,
 beneficia, parentes, vxores, filii, consanguinei, affines, amici, & si quæ
 sunt alia his similia. Nam quodlibet horum potest homini (vt con-
 stat) aliquo modo prodesse. Quicquid igitur hominem aliquo isto-
 rum, siue in toto, siue in parte priuaret, illi nocere diceretur, & pœ-
 nam inferre. Illa igitur passio, quæ altero istorum modorum nocue-
 rit illam sustinenti, videlicet in persona propria, aut in rebus externis
 illam concernentibus, pœna dicitur illi, cui nocet. Ex his omnibus
 sequitur, aliquid esse pœnam, adhibitum vni, quod non est pœna al-
 teri: quia quod vni nocet altero istorum modorum, alteri eodẽ mo-
 do non nocet. Et primò quidem, de nocumento personæ, præsertim
 de illo, quod corpori infertur, facile cõstare poterit, si aduertamus ali-
 quid esse vni valdè conueniens, quod alteri minimè conuenit, pro-
 pter diuersam huius & illius complexionem, aut variã corporis dis-
 positionem. Nam calida nocent colericis, quæ tamen valdè conferunt
 flegmaticis: frigida è contrario & nimium humida, nocent flegma-
 ticis, & sæpe profunt colericis. Sanus corpore & esuriens, comedendo
 cibum bonum natura suauem, delectatur: æger tamen corpore, &
 fastidiens eundem, si illum comederet, pœnam sentiret. Potest etiam D
 talis varietas prouenire ex vario habitu, & ex diuersa vtriusq; consue-
 tudine: quia videlicet circa cõtraria sunt assuefacti. Nam assuefactus
 ad ieiunandum, nullam sentit pœnam ieiunans: assuetus vigiliis &
 orationi, sæpe ex ipsa vigilia & oratione delectationem capit, tantum
 abest vt pœnam sentiat. Non tamen ob hoc, aut ieiuniũ, aut vigilia,
 aut oratio, desinet dici opus pœnale. Quia licet huiusmodi reb⁹ assue-
 ti, ex illis non fatigentur, neq; alio quouis modo ab illis lædantur: hoc
 non prouenit ex natura illarum rerum: quia videlicet illæ non sint
 ex sua natura potentes inferre laborem, aut aliquod aliud nocumen-
 tum: sed est ex consuetudine illorum, qui talibus rebus sunt assueti.
Consuetudo enim sæpe mutat res in alteram naturam. Constat autẽ,
 quòd ieiunium ieiunanti, & vigilia vigilanti, & oratio oranti, apta
 sunt ex suis naturis præbere aliquam offensionem, aut aliquod cor-
 poris nocumentum: & inde sequitur, vt quodlibet eorum sit pœna
 dicendum absolutè. Nam cum rerum essentias explicamus, & cum
 proprias illarum definitiones reddimus, non consideramus ea, quæ
 extra res illas sunt, & quæ sunt illis aduentitia, sed quæ sunt illis in-
 trinseca: nec consideramus quid circa vnum aut alterum efficere va-
 leant, sed quid ex suis naturis præstare conentur. Ad istum modum
etiam

- A** etiam censet doctor subtilis Scotus intelligendum esse nomen difficultatis, quæ poni solet tãquam commune omnium virtutum obiectum, cum dicitur virtutẽ esse circa difficile. Vt enim opus aliquod dici mereatur opus virtutis, non est necessarium, vt huic aut illi operanti sit difficile. Quia licet ipse operans nullam prorsus, quum illud agit, sentiat difficultatem: satis tamen est, quod opus ipsum ex sua natura habeat aliquam difficultatem. Licet enim assueto ieiuniis nõ sit difficile ieiunare, ipsum tamen ieiunium ex sua natura aliquam habet difficultatẽ. Inter alias habitus proprietates hæc vna est, quod præbet operanti facilitatem & delectationem: nec tamen per hoc impedire valet quin opus ipsum, ex habitu & consuetudine factum, dici valeat difficile aut pœnale absolutè. Sunt adhuc aliæ duæ causæ, videlicet, amor, & odium aut contemptus, quæ impedire valent vt res, quæ ex natura sua affligere aut lædere possunt, non affligant neq; lædant. Nam amor illius, propter quem tristabilia tolerantur, facit illa suauiã & facilia. Amanti siquidem nihil est difficile. Et de suauiate testatur Iob, qui ait. Animæ esurienti etiam amara dulcia esse videntur. Similiter, qui aliquid prorsus contemnit, ex illius amissione nequaquam affligitur, nec vllam pœnam sentit. Quocunq; igitur modo, siue hoc aut illo impediatur res, quæ ex sua natura erat apta offendere aut nocere, ne offendant aut noceat: res tamen illa semper dicitur pœnalis, & illius passio dicitur pœna. Quia (vt diximus) non est considerandum, quid circa vnum aut alterum res efficiat, sed quid ex se, si non impediretur, præstare valeret. Quo fit, vt res, quæ ex se non est apta offendere aut nocere, si aliquem fortè offendant aut alicui noceat, non sit absolutè dicenda pœna, dicitur tamen pœna cum restrictione, videlicet pœna huic aut illi. Talis est cibus suavis & sanus, qui ægrum fastidientem offendit: quia hic licet possit dici pœnalis illi ægro, non tamen est dignus vt absolutè dicatur pœnalis, aut illius manducatio dicatur pœna. Duobus itaq; modis aliquid potest dici pœna, & opus aliquod dici pœnale: videlicet absolutè, & cum restrictione, hoc est, aut quia res ipsa ex sua natura apta est ad offendendum & nocendum: aut quia, licet illa ex se non possit, is tamen, qui illam sustinet propter suam proprietatem, ab illa offenditur & læditur. Et propter hanc causam, in definitione pœnæ vtrunq; istorum modorum posui sub distinctione, dicens pœnam esse passionem, quæ noceat sustinenti illam, aut saltem ex sua natura sit apta nocere. Et inde sequitur, vt quocunq; istorum modorum res sit pœnalis, possit iustè in sacramentali pœnitentia dari pro satisfactione
- C** peccatorũ,

Scot. in 3. sen.
ten. questio.
ultima ad. 2.

Iob. 6.

X

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

peccatorū, & à iudice dari in punitionem delicti. Nam quanuis ali- C
 quis ex nimia consuetudine ieiunandi nullam prorsus fatigationem
 patiatur ex ieiunio, potest tamen sacerdos illi ieiunium in sacramen-
 tali pœnitentia iniungere, pro satisfactione suorum delictorum: etsi
 pœnitens ille post talem impositionem ieiunet, satisfaciet per illud
 iuxta illius valorem, Deo pro suis peccatis. Ieiunium siquidem ex
 sua natura res est laboriosa & pœnalis, per quam peccatores pro suis
 delictis Deo satisfacere solent. Non est autem rationi cōsentaneum,
vt diuturno & longo ieiunio assuetus, priuetur hac indulgentia, vt
videlicet deinceps ieiunans, iam non possit pro suis peccatis Deo sa-
tisfacere: quia iam nullum ieiunando sentit laborem. Idem etiam
 dicendum cenleo in pœnis, quæ à iure aut iudice pro diuersis crimi-
 nibus infliguntur. Si quis enim crimen aliquod, cui à iure est aliqua
 certa pœna decreta, commisisset, quanuis ille criminis patratore nul-
 lam ex tolerantia illius pœnæ sentiret afflictionem, non propter hoc
 esset alia infligenda pœna, nisi illa, quæ esset à iure instituta. Si etiam
nulla esset à iure tali crimini pœna assignata, sed ex arbitrio iudicis
penderet pœna, qua tale crimen deberet puniri, posset iudex qua-
cuncq; re, quæ ex natura esset offensua & nociua, delinquentem iustè
punire, quanuis ille nullam prorsus afflictionē ex illa sentiret. Et hoc D
 idem dicendum puto de re illa, quæ ex natura sua non est offensua
 aut nociua, sed propter propriam alicuius corporis dispositionem,
 aut propter proprium alicuius animi ingenium, nocet alicui parti-
 culari, quæ alteri non esset apta nocere. Nam huiusmodi res posset
 iustè in pœnitentia sacramentali pro peccatorum satisfactione infligi
 illi, qui ab ea offenditur & per illam affligitur. Si quis ob aliquam
quamlibet causam cibum alioqui sanum & natura suauem fastidi-
ret, & vehementer horreret, non dubito quin possit huic tali sacer-
dos in sacramentali pœnitentia iustè præcipere, vt talem cibum come-
deret pro suorum satisfactione peccatorū. Et ipsemet pœnitens absq;
ullo sacerdotis præcepto posset talem cibum sanum & suauem, quē
acriter abominatur, velle comedere, vt per illum laborem, quem co-
medendo sustinet, Deo pro suis peccatis satisfaciat.

x Vltimò, additū est in definitione pœnæ per me superius data, quòd *ultima verba*
fit contracta vel inflicta propter peccatū præteritū. In quibus verbis
multa sunt, quæ admonitione indigēt. Primò quidē admonere oportet
duplicē esse pœnā, alterā cōtractā, & alterā inflictā. Pœna cōtracta *pœna duplex.*
est illa, quæ sine noua aliqua alterius actione statim oritur ex peccato,
prout est fomes cōcupiscētiae, & priuatio gratiæ, remorsus cōscientiæ.

Et talem

- A** Et talem esse meritò dicendam pœnam, docet beatus Bonauétura in *s. Bonauétura* primo sent. distinct. 40. ar. 3. q. 1. quo loco ipse hanc pœnam appellat *tura.* pœnã contractã. Sanctus autè Thomas in. 2. sententi. distinct. 27. q. 1. *s. Thomas.* quanuis dicat remorsum conscientiæ esse meritò dicendum pœnam, non tamen illum appellat pœnam contractam, sed pœnam concomitantem, propterea quòd semper concomitatur ipsam culpam, prout Augustinus libro primo confessionsum testatur, sic inquit. *Augusti.* Iussisti domine, & ita est, vt omnis inordinatus animus sit sibi pœna. Pœna inflicta est, quæ non semper oritur necessariò ex peccato, neq; illud concomitatur, sed postea infligitur aut à Deo, aut ab homine iudice. Illa verò, quam homo sibi ipsi ex arbitrio suo infligit, etiam si illam pro peccatis suis sumat, non est propriè dicenda pœna. Quia (vt sanctus Thomas ait) de ratione pœnæ est, quòd sit contraria voluntati. *Thomas. 1. 2. q. 46. ar. 6.* Deinde aduertendum est, quòd non omnis passio quamlibet offensiuã siue concomitans, siue inflicta, est dicenda pœna, nisi illa habeat aliquem ordinem ad peccatũ, vt puta, quòd per illam quodammodo puniatur peccatum. Ideo Ioannes Gerson lectione prima de vita spiritali animæ, dicit pœnam & culpam dici correlatiuè: & idem dicit de punitione & culpa. Propter quod afflictiones, quas iusti in hac vita sæpe sine culpa præcedente tolerant, non esse dicendas pœnas docet August. lib. 4. de ciuitate dei. cap. 3. sic inquit. *Augusti.* Nam iustis quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed virtutis examen. Hæc ille. Pœnæ enim propriè conuenit ordinare culpam, vt videlicet corrigat ordinem, quæ peruerterat culpa. Nam omne peccatum est actus inordinatus, & omnis peccans cõtra aliquem ordinem agit, & ideo oportet, vt ad eundem ordinem per pœnam redigatur, quem peccãdo deseruerat. Et hinc est, quòd à tribus (vt beatus Thomas ait) homo iustè puniri potest, quia à triplici subiectione peccans recessit. *Tho. 1. 2. q. 87. ar. 1.* Subditur quidẽ homo ordini propriæ rationis, deinde subditur ordini exterioris hominis gubernantis vel spiritualiter, vel corporaliter, politicè, aut æconomicè: vltimò subditur ordini diuinæ & supremæ gubernationis. Contingit autem vt peccans hos tres ordines peruertat, agens contra rationem naturalem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. Oportet igitur, vt qui talis est, triplicem pœnam suscipiat, per quam ad ordinem, quem peruerterat, redigatur. Punitur quidem homo à seipso per remorsum conscientiæ, deinde ab homine per varia nocumenta: & postremò à Deo. Et sic punitus redigitur in ordinem, quia illi, à quo pœnam patitur, vel inuitus subditur, cui subiici noluit peccando. Ex

C 2 istis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

istis sequitur aliqua esse, quæ etsi vulgariter & ex communi usu C
 pœnæ dicantur, tamen iuxta veram & propriam vocis significa-
 tionem, pœnæ verè dici non possunt: quia propter nullam præ-
 teritam culpam inflictæ. Nam irregularitas, quam iudex patitur
 ex iusta sanguinis sententia contra alium per eum lata, aut quam
 incurrit is, qui secundam, post mortem prioris, duxit uxorem,
 aut quam sustinet is, qui contraxit cum ea, quam putavit esse vir-
 ginem, quæ tamen non erat, pœna ab omnibus nominatur, ob
 hoc solum, quia irregularitas est. Sed licet aliæ irregularitates,
 quæ ob culpas aliquas præcedentes infliguntur, pœnæ meritò di-
 ci possint: hæ tamen, quas nunc proximè expressimus, iuxta le-
 gitimam vocis significationem pœnæ dicendæ non sunt: quia pro-
 pter nullam præcedentem culpam sustinentur. Alioqui etiam o-
 porteret dicere, pœnam esse omnem inhabilitatem aut indignita-
 tem ad officium aliquod suscipiendum & administrandum. Et ita
 diceremus, pœnam esse pueritiam, literarum ignorantiam, cæcita-
 tem, digitorum priuationem, quoniam per hæc omnia quis effi-
 citur indignus sacerdotio, & inhabilis ad multa alia ministeria
 exercenda. Licet enim hæc omnia pœnæ dicantur, quia nocent
 eis, qui illa patiuntur, non sunt tamen pœnæ dicendæ, vt nunc D
 loquimur de pœna: quia non sunt propter culpam inflictæ: quod
 tamen iuxta doctrinam beati Thomæ & beati Bonauenturæ est sum-
 mè necessarium, vt pœnæ meritò dici possint. Hoc enim apertè do-
 cet Augustinus libro primo retractionum, capitulo nono, sic inqui-
 ens. Omnis pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium no-
 minatur. Hæc ille. Ex his sequitur apertè, aliquid esse pœnam dicen-
 dum ad vnã personam relatum, quod si ad personam, cui etiam
 nocet, referatur, non erit pœna dicendum. Nam interdictum, per
 quod personæ laicæ ab Ecclesia excluduntur, ne intersint celebra-
 tioni missarum aut aliis diuinis officiis, si ad personam illam re-
 feras, propter cuius culpam locus est interdictus, pœna dicetur,
 & erit. Si verò illud referas ad reliquas personas, quæ nullam
 prorsus causam interdicto dederunt, afflictio fortè dicetur, aut
 alio quouis nomine censebitur: pœna tamen verè dici non po-
 terit, prout nunc loquimur de pœna, quæ videlicet habet ordi-
 nem & respectum ad culpam. Idem prorsus dicendum est de
 pœnis, quas filii Catholicis propter hæresim patris iura decer-
 nunt, quæ si ad patris crimen referantur, meritò pœnæ dicentur:
 si verò ad ipsos filios comparentur, pœnæ minimè dici merentur.
 Sed

Augusti.

A Sed de hac re oportet adhuc admonere lectorem, vt non putet satis esse vt pœna meritò dicatur, quòd sit infliēta propter peccatum, sed opus est vt peccatū illud sit propriū, & sit iam præteritum. Non est enim iustum, vt quis pro peccato alterius puniatur. Nam etsi Deus aliquando visitet (vt ipsemet ait) iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationē, ipsa tamē visitatio aut affliētio, quam filiis impendit, respectu filiorum non est pœna neq; punitio dicenda: quia non pro illorum proprio peccato est illis infliēta, sed in illis huiusmodi affliētio est veluti quēdam animæ medicina, quoniam prodest illis ad bonum animæ spirituale, si illam patienter tolerant. Respectu autem patrum pœna & punitio censetur, quia pro illorū peccatis filii torquentur, & ita patres per filiorum supplicia puniuntur.

Exod. 20.

De qua re nolo quicquam nunc disserere, quia satis me dixisse memini in illo opere, quod de iusta hæreticorum punitione scripsi. lib. 2. cap. 10. Est tamen hîc aduertēdum, quòd affliētio aliqua pœnalis potest bifariam cōsiderari, aut in ratione satisfactionis, aut in vera ratione pœnæ. Pœna, si ea sola ratione consideretur, qua est satisfactoria, non obstat quin vnus innocens possit illam pro alio peccatore sustinere, prout Christus redemptor noster fecit, qui (vt beatus Petrus

affliētiō pendis duplex.

1. Petri. 2.

B ait) peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, & tamen peccata omnium nostrum pertulit in corpore suo super lignū. Nam in rebus forensibus videmus sæpe aliquem transferre in se debitum alterius, & se obligari ad soluendum debitū quod alter contraxerat. Simile quid fecit Christus, quum passionem crucis tolerans, pro nobis omnibus Deo satisfacere voluit. Iuxta quod ipse per regium Prophetam ait. Quæ non rapui tunc exolvebam. Si verò pœna consideretur in sola ratione pœnæ, hoc est, in quantum est vindicta & punitio, nunquam infligitur nisi propter culpam propriam, siue actua- lem, siue originale. Nam propter peccatum cuiusq; proprium originale, punitur oīs homo, & anima, & corpore. Punitur quidē homo in anima, quia sibi relinquitur, destitutus auxilio iustitiæ originalis: & ab hac pœna liberatur per collationem gratiæ diuinæ, quæ illi confertur in baptismo. Punitur etiam in corpore per multas calamitates & miseras, quæ post peccatum originale hominem consequuntur. Et ita fit, vt dolores & cruciatus, quos infantes etiam post baptismū tolerant, pœnæ meritò dici possint, quia pro peccato suo quisq; illorum eas patitur. Nam ab huiusmodi pœnis nequaquam liberatur homo per baptismum, sed Deus sapiens & misericors eas in nobis persistere voluit, vt nobis loco medicinarum seruirent, ad satisfaciendū

Psal. 68.

C 3 pro

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

pro peccatis præteritis, & refecandum futura. Quod autem vlti- C
 mò additum est, vt peccatum, pro quo talis pœna infligitur sit præte-
 ritum, ideo dictum est, quia semper culpa debet præcedere pœnam, &
 non sequi. Nam (vt Augustinus ait) non prius Deus est vltor quàm
 aliquis sit peccator. Non tamen oportet vt semper culpa præcedat tẽ-
 pore pœnam, sed satis est vt præcedat natura. Quod dico propter eas
 pœnas, quas sanctus Thomas vocat concomitantes, & sanctus Bona-
 uentura (vt dixi) vocat contractas, vt sunt fomes concupiscentiæ, quæ
 simul tempore est cum peccato originali, & remorsus cõscientiæ, qui
 aliquando simul est cum ipso peccato.

Augusti.

lex poenalis
Ex his, quæ in hoc capite & duobus aliis præcedentibus diximus,
 facile cuiq; constare poterit quid sit lex pœnalis. Lex pœnalis est lex,
 quæ statuit pœnam alicui infligi propter culpam commissam. Neq;
 vt ego opinor, est necessarium, quòd statuat pœnam infligi propter
 culpam propriam, prout nunc proximè diximus de pœna. Satis enim
 mihi esse videtur, quòd pœna, quæ per legem decernitur, respiciat cul-
 pam propriam illius, qui talem pœnam sustinet, vt pœna dici mereat-
 ur. Lex, quæ filios hæreticorum notam infamiæ inurit, & illos indi-
 gnos officiis & beneficiis efficit, meritò pœnalis dicitur. Quia licet
 illas, non propter suam, sed propter parentum culpam, lex filiis hære- D
 ticorum imponat: afflictiones tamen illæ (vt diximus) ad parentes
 eorum relatæ, meritò pœnæ dicuntur, & sunt. Et hoc satis esse cen-
 seo, vt lex illa verè dici possit pœnalis. Si cui verò hæc sententia non
 placet, nolo aduersus illum pro re tam modica, quæ nullius pror-
 sus est momenti, contendere. Parum enim refert an idem de lege di-
 camus, quod suprà de pœna, iuxta communem Theologorum sen-
 tentiam, docuimus: an contra. Is ergo, qui idem dicendum esse pu-
 tauerit, consequenter dicere cogetur, leges illas, quæ contra Catholi-
 cos filios hæreticorum pœnas aliquas statuunt, si ad parentes illorum
 referantur, esse dicendas pœnales: si verò ad ipsos filios comparentur,
 minimè sic esse appellandas. Siue hoc siue illud quis dicat, hoc sem-
 per sine vlla controuersia erit certum, leges illas esse verè pœnales. Est

io modo pœne statuuntur

tamen hîc aduertendum, leges pœnales nò semper esse eiusdem for-
 mæ & conditionis, sed nimium eas variare ex vario modo, quem
 tenent in pœnis statuendis. Aliquando lex statuit pœnam, non ta-
 men speciem pœnæ exprimit, & tunc eo ipso lex reliquisse vide-
 tur arbitrio iudicis pœnam, qua ille, quem lex punire voluit, sit pu-
 niendus. Aliquando lex præcipit pœnam aliquam expressam &
 taxatam, sed à iudice infligendam. Sicut si lex hoc modo dicat,

Qui

- A Qui hoc aut illud fecerit, relegatur, aut mulctetur pœna decem ducatorum, aut excommunicetur, aut priuetur officio aut beneficio. Lex, quæ talibus vtitur verbis, non imponit pœnam, sed statuit, vt à iudice, cui competit, imponatur. Et ideo Iurisperiti dicunt, tales leges continere sententiam ferendam aut comminatoriam, & non sententiam latam. Aliquando lex statuit pœnam expressam & taxatam, quã non committit iudici, vt ab eo imponatur: sed ipsamet lex committit reo, vt ille in seipso pœnam exequatur. Tales sunt multæ in iure Canonico & ciuili, vt sunt illæ, quæ condemnant reum ad exilium, aut ad aliquis pecuniæ solutionem. Hæc enim, postquã ad illa damnatus est (vt libro secundo dicemus) tenetur reus in seipso exequi: nec debet expectare, vt ab alio sibi infligantur, sed satis est illi, vt sit damnatus ad illa. Tales sunt etiam aliquæ leges in variis monachorum religionibus, si tamen eorum constitutiones, leges appellare licet. In statutis fratrum Minorum habetur, quòd qui non surrexerit media nocte, & iuerit ad cantandũ matutinale officiũ cum aliis fratribus in choro, comedat in prandio sequenti, iacens in terra coram fratribus in cõmuni refectionis loco, panem & aquam tantũ. Statuta fratrum Predicatorum præcipiunt, vt qui ab vna capitulari cõgregatione, vsq; ad proximè sequentem ruperit septies silentiũ, sedeat in vno prandio in terra. Certum est, has omnes leges committere ipsis delinquentibus, vt ipsimet pœnas illas sibiipsis infligant, nec expectent, vt à suis prælatis, ad illas suscipiendas cogantur. Nam qui hoc expectant, ob hoc solũ grauiter à suis superioribus reprehenduntur. Est adhuc alius quartus modus legis pœnalis, quando scilicet lex statuit & exprimit pœnam taxatam, nec committit iudici aut reo, vt ille eam exequatur, sed ipsamet lex talẽ pœnã exequitur in reo. Tales sunt multæ leges in vtroq; iure, quæ videlicet non sententiam ferendam aut comminatoriam, sed sententiam latam continent, his aut aliis similibus verbis vtentes. Qui hoc aut illud fecerit, sit ipso iure excommunicatus, aut irregularis, aut sit priuatus beneficio, aut possessione bonorũ suorum. Quanta sit huiusmodi legum potestas, & quantũ possint reum in conscientia obligare, & quomodo possint agnosci, & vna ab altera discerni, infra, Deo duce, satis abundè pertractabimus. Nam hæc lex, est præcipuus nostri laboris finis, ad quem tota huius operis intentio potissimum dirigitur.

C 4 Quòd

*Quòd lex humana potest obligare
ad culpam mortalem. De quo alioquin in tracto de iud.*
CAP. IIII. .c. 3. j. de la penitencia

DVO SVNT, quæ legum pœnalarum potestas respicere potest, culpa videlicet & pœna: de quibus singulatim differere oportet. Sed ante omnia video esse necessarium inquirere, an superior ecclesiasticus siue secularis, per potestatem illi à Deo concessam, possit per legem ab eo æditam, sic obligare subditos suos ad aliquid faciendum vel omittendum, vt si illam legem transgrediantur, fiant illi æterna damnatione digni. De qua re, omissa Lutheri & aliorum hæreticorū sententia, qui dicunt, nec particularem aliquem præpositum, imò nec totam Ecclesiam, posse homines ad aliquid, vltra legē diuinam obligare, varia est adhuc inter viros Catholicos sentētia, nec inter omnes de hac re conuenit. Nam Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis, vir quidem pius, perinde ac doctus, lectione quarta de vita spirituali animæ, censet, solum Deum posse dare leges & præcepta, quorum transgressio sit tam noxia, vt hominem ad pœnam constringat æternam. **D** Quia (vt ait) solus deus est, qui potest homini pœnam infligere æternam. Et ex hac sua sententia deducit, nullam legem purè naturalem, aut purè humanam, quatenus talis est, posse hominem ad aliquid sub pœna mortis æternæ obligare. Potest quidem (vt ille ait) lex humana aut naturalis, obligare illius transgressorem ad peccatum mortale, sed hoc non faciet quatenus talis est, sed quatenus cum lege diuina miscetur. Vt gratia exempli, si præpositus aliquis præcipiat lege sua, non furandum, aut non adulterandum esse, peccabit mortaliter, qui aliquā istarum legum fuerit transgressus: non quidē quatenus humana est, sed quatenus cum lege diuina miscetur, idem, quod illa, præcipiens. Ac proinde dicit istam consequētiam non valere, & nullius profus esse momenti. Transgrediens legem humanā, peccat mortaliter: ergo transgressio illius legis, quatenus est humana, est mortale peccatum. Et dat exemplum in medico, qui docens egrotum, cibum aliquē esse mortiferum, & admonens vt ab illo, tanquā à veneno, abstineat, non obligat ægrotum, si comederit, ad pœnam æternam, quanuis ille contra medici præceptum comedens, mortaliter peccet. Aeger itaq; transgrediens medici præceptum, peccat mortaliter, hæc tamē transgressio, quatenus talis (vt Gerson ait) non est mortalis, sed quatenus est transgressio

Ioannes
Gerson.

A gressio diuini præcepti, quo præcipit, vt neminem occidamus. Deniq; sententiam suam concludens corollario tertio decimo prædictæ lectionis, dicit prælatos Ecclesiæ non posse obligare subditos ad aliqua non contenta in euangelica regula, quam in baptismo professi sunt: sicut monachorum prælati, non possunt obligare monachos sibi subditos, vltra ea, quæ in sua regulari professione continentur. Hæc tamen Gersonis sententia, tam falsa ferè omnibus doctoribus *tamæ Gersonis sententia* Theologis videtur, vt multi sint, qui censcant illam esse hereticam, aut hæresi nimium vicinam. Nam ex hac occasione sui erroris sumpsit Lutherus, & quotquot illius partes tuentur, negantes Ecclesiã posse quouis modo homines ad aliquid obligare, cuius transgressio sit mortalis. Et certè, nisi me fallit memoria, hanc Gersonis sententiam, Lutherus in sui erroris confirmationem adducit, & illius testimonio suam hæresim tueri conatur. Et sic omnia humana præcepta, veluti, quæ ad nihilum possunt homines obligare, reiicit & contemnit. Quod quàm perniciosum sit, nemo Catholicus & prudens est, qui non videat. Hanc igitur Gersonis sententiam, quæ remisissis & pigris multorum malorum occasionem præbere potest, oportet multis clarissq; argumentis conuincere, vt illius falsitas clarissimè pateat, & sic magna fœcordiæ & desidiæ occasio ab omnibus tollatur. Sed ante omnia oportet impugnare aliam illius sententiam, quam velut basim & fundamentum sui ædificii ponit. Is enim, lectione secunda operis proximè citati, corollario quinto, dicit: legem naturalem non posse verè & propriè dici, legem diuinam. Quia (vt ille ait) lex diuina est illa, quæ per solam Dei reuelationem habetur, & quæ ad præmium æternum illius obseruatores, aut ad pœnam æternam illius transgressores ordinat. Neutrum autem horum (vt ait) legi naturali competit. Quoniam lex naturalis, non per Dei reuelationem, sed natura docente habetur: & illa, nequè ad præmium æternum, nec ad pœnam æternam ordinat. Hæc autem sententia, meo quidem iudicio, falsissima est: quoniam non possum intelligere, quomodo lex naturalis possit à lege diuina protinus separari. Nam cùm constet naturalem legem dari à Deo, qui est conditor naturæ, parum referre mihi videtur, quòd hoc aut illo modo detur ab eo, videlicet per reuelationem, aut per naturæ donationem. Deinde, Paulus ipsam legem naturalem appellat legem Dei. Nam in epistola ad Romanos, postquam gentilium peccata expresserat, eos acerbius reprehendens, quòd non ob ignorantiam, sed scientes illa commississent, hoc modo ait.

C 5 Qui

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Qui cū iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniā qui C
 talia agunt, digni sunt morte. Quem locum interpretans Ambrosius,
Ambrosius. ait. Vsq; ad cō iustitiam Dei cognouerunt, vt non negent hęc omnia,
 quę faciunt, pœna digna & morte. Hęc Ambrosius. Idē sentit Chry
 sostomus, qui Homilia quinta super epistolā ad Romanos, hęc Pauli
Chryso. verba interpretans, ait. Obiectionibus duabus hīc positis, vtrasq; præ
 cipuē sustulit. Quidnam enim (ait) allegare possis, quod nescias, quę
 agenda sint? Tu verò, vt id maximè ignores, in causā sanè est, vtpote,
 qui Deum id tibi indicantem, deserueris. Nunc autem & quidē mul
 tis rationibus ostendimus, te id nec negare, & vltro tamen peccare.
 At ab ipso traheris affectu? Quid igitur & adiuuas & laudas? Non
 enim solū ea faciunt (inquit) sed & assentimur iis, qui faciunt. Dif
 ficiliore igitur obiectione, & ea, quę nullam planè veniam meretur,
 prius posita, vt aduersarium euincat. Est enim peccante multò dete
 rior, qui peccatum commendatione prosequitur. Hęc Chryso.
 Eidē sententię cōcinit Theophilaet⁹, sic inquiēs. Ostēdit superi⁹, quē ad
 modum, qui Dei habere notionem noluisse, omni sint iniquitate
 oppleti. Nunc verò arguit, neq; esse hos venia dignos, cū dicere ne
 queant, boni ignorātia tenebamur. Norunt enim Dei iustitiam, ergo
 id vltra faciunt, & spontē committunt. Hęc Theophilaetus. In isto D
 rum doctorū verbis, multa sunt annotatione digna, quę nostro pro
 posito seruiunt. Sed ante omnia obiter annotare oportuit, in illo Pau
 li loco proximè citato, non haberi in Græcis exēplaribus, quę videre
 licuit, hęc verba, non intellexerūt. Nam in æditione Veneta, quę fuit
 apud Aldum, non habentur verba illa: neq; in Biblia Trilingui Com
 pluti impressa, neq; in aliqua Germaniæ impressione, neq; etiam in
 aliqua ex multis impressiōibus Galliæ, & (quod pluris æstimandū
 est) Chryso. in Homilia quinta super epistolam ad Romanos,
 illa verba neq; legit, neq; interpretatur. Et ob hęc causam nec Erasm⁹
 Roterodamus, nec Pagninus Lucensis, in suis translationibus illa po
 fuerunt. Et certè, si ponātur illa duo verba, & legantur eo modo, quo
 legi solent, nullo pacto (vt apertissimè constat) poterunt illis conue
 nire interptationes illæ, quas ex Ambrosio, & Chryso., & Theo
 philaeto, citauimus. Nam omnes illi dicūt, optimè gentiles nosse, pec
 cata illa digna esse morte. Quę sententia, nequaquā cum verbis Pauli
 (vt vulgo leguntur) conuenit. Quapropter, vt verbis illis, quę in exē
 plaribus Græcorum desunt, adhuc seruatis & minimè abrais, expo
 sitio istorum doctorum sanctorū conueniat: admoneo, vt verba illa
 legantur cum interrogatione, cui solet respondere affirmatio, quādo
 id quæritur

A id quæritur per negationem, quod certissimum est aliter esse. Ita vt sic legas. Non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte. Et huic interrogationi respondent, quæ sequuntur, per affirmationem. Non solum qui ea faciunt, sed etiã qui consentiunt facientibus. Eodem loquutionis modo vsus est Paulus in eadem epistola ad Romanos, dicens. Nunquid non audierunt? Quæ interrogatio per negationem valet pro contraria affirmatione certissima, ac si dixisset. Audierunt. Nam hoc, responsio sequens apertissimè indicat, sic dicens. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Ex opposito etiã, interrogatio per affirmationem solet in sacris literis valere pro negatione, quales in libro Iob plurimæ reperiuntur. Secundò, in illis Pauli verbis annotare oportet, quòd legem naturalem appellauit legē Dei. Nam Paulus dicens Gentiles cognouisse iustitiã Dei, non dicit illos sciuisse Deum esse iustum, prout quidam malè interpretantur: sed (vt ex interpretatione Ambrosii, Chrysostomi, & Theophilaeti constat) dicit illos cognouisse ea, quæ agenda erant, & habuisse veram boni notitiam. Cùm igitur Paulus dixit, Gentiles cognouisse Dei iustitiam, his verbis apertè docuit, legem naturalem, quam Gentiles nouerant, esse Dei iustitiã: quia per nihil aliud nouerant bonũ, quod agendum erat, quàm per legem naturalem. Et inde deducitur, legem naturalem esse legē Dei: quia illa Dei iustitia, quam Gentiles cognouerunt, non est illa iustitia, qua Deus iustus est: sed illa, quam nobis Deus ostendit, vt iusti fiamus, & simus. Hæc autem iustitia, quam Deus nobis ostendit, non est aliud, quàm lex eius: ergo lex naturalis est lex Dei, quia est illius iustitia. Tertiò, in illis Pauli verbis est annotandũ, quòd ait Gentiles cognouisse ea, quæ agebãt, digna esse morte. Nam hunc esse Pauli sensum apertè indicat expositio Ambrosii, quã suprà citauimus. Et ipsa Pauli verba apertissimè suum sensum aperiant, si illa iuxta veritatem Græcam, nullo alio verbo addito, referantur. Verba enim Pauli ex veritate linguæ Græcæ in linguã Latinam versa, sic habet. Qui cùm Dei iustitiam nouerint, nempe quòd ii, qui talia faciunt, digni sunt morte, non solum ea faciunt, verumetiam assentiuntur iis, qui faciunt. Sic enim transtulit Erasmus Roterodamus vir linguæ Græcæ peritissimus. Eidem consonat Pagninus Lucensis. Et eodem modo, & sub eisdem verbis habetur hæc verba Pauli in Chrysostomo, Homilia quinta super epistolam ad Romanos. Hæc igitur Pauli verba iuxta Græcam veritatem apertè docent Gentiles cognouisse ea, quæ faciebant, digna esse morte. Et inde sequitur, legem naturalem obligare illius transgressorē ad pœnã æternam.

Nam

Rom. 10.

Iob. 38. et. 39.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Nam alioqui Gentiles, qui nullam aliam legem quàm naturalem à C
 Deo acceperant, intelligere non poterant ea, quæ faciebant, digna esse
 morte. Constat igitur falsum esse, quod Ioannes Gerson ait, legem na-
 turalem, quatenus talis est, non obligare illius transgressorem ad pœ-
 nam æternā. Hoc igitur ostenso, ad primū huius nostrę disputationis
 caput accedāmus, vt probemus falsum esse, quod Ioānes Gerson ait,
 nullam legem nisi diuinam, posse obligare hominem illius transgres-
 sorem ad pœnam æternam. Primò quidem ex eo apertissimè conuin-
 citur illius sententiæ falsitas, quod Salomon in Prouerbiis ait. Con-
 serua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. In
 quibus verbis non sola Dei, qui verus est pater noster, præcepta con-
 seruanda esse docet, sed etiam Ecclesiæ, quæ vera est mater nostra, le-
 gem dicit non esse dimittendam. Nam glossa, quam vocant inter-
 linealem, nomine patris illo loco intelligit Deum, & nomine matris
 Ecclesiam. Præterea, veteris legis sacerdos poterat sibi subditos obli-
 gare ad aliquid sub pœna culpæ mortalis, ergo idem etiam poterit
 euangelicæ legis sacerdos. Assumptum est manifestum ex illo, quod
 habetur in Deuterono. Qui superbierit nolēs obedire sacerdotis im-
 perio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis
 morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus D
 audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Constat au-
 tem ex omnium Theologorum sentētia, pro nullo peccato mortem
 tunc fuisse ex lege illa Mosaica inflictā, nisi pro peccato mortali. Con-
 sequentia huius nostræ principalis argumentationis inde est manife-
 sta, quòd non licet opinari sacerdotium legis euāgelicæ minoris esse
 potestatis in his, quæ ad Ecclesię gubernationem spectant, quàm fuit
 olim sacerdotium legis Mosaicæ ad regimen synagogæ. Nam Paulus
 apostolus in ea, quæ est ad Hebręos epistola, docet multò præstantius
 esse euangelicum sacerdotium, quàm illud veteris legis sacerdotium.
 Rursum, præceptum patris potest obligare filium ad aliquid facien-
 dum sub pœna mortis æternę, ergo transgressio legis humanæ est cul-
 pa mortalis. Assumptum est manifestū ex eo, quod Paulus inter mul-
 ta & grauia Gentilium peccata, quæ in epistola ad Romanos enume-
 rat, parentum inobedientiam inserit, & tandem omnibus enumera-
 tis dicit. Qui talia agunt, digni sunt morte. Quibus verbis apertè do-
 cuit Paulus, omnia illa peccata per eum illic nominata esse mortalia,
 & per consequens etiam parentum inobedientiam esse mortalem.
 Ideo Ambrosius illa Pauli verba interpretans, ait. Quanta autem in-
 solentia arrepti sunt, vt neq; parētes suos, quos authores in natiuitate
 habent,

Prouer. 6.

Deut. 17.

Hebræ. 7.

Roma. 1.

Ambrosius.

A habent, agnoscerent, quicquid se natos gauderent, illos, per quos esse cœperant, contemnebant, hoc est esse sine intellectu, sine charitate, scilicet Dei. Hæc Ambrosius. In quibus verbis id annotandum est, quod ait, filium inobedientem esse sine charitate Dei: & inde deducitur, peccatum mortale esse parentum inobedientiam, per quam Dei charitas excluditur. Constat autem gentes, de quibus solis tunc Paulus loquebatur, nulla alia lege quam naturali, tunc ad parentum obedientiam obligari. Quoniam lex aliqua diuina positiua non fuerat illis data: immo nec ipsa lex naturalis fuerat illis voce aut scripto manifestata, sed per solam naturæ collationem simul cum ipsa natura fuerat data. Ex quo apertissimè conuincitur, legem purè naturalem aut purè humanam, quatenus talis est, posse hominè sic obligare, vt illam transgrediens, fiat mortis æternæ reus. Et hanc argumentationem confirmat, quòd lege diuina olim morte plectebatur filius rebellis & contumax. Si genuerit homo (inquit lex) filiū contumacem & proteruum, qui non audierit patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducunt ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicii, dicentque ad eos. Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comestationibus vacat, & luxuriæ atque conuiciis: Lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur: vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israël audiens pertimescat. Pœna autem mortis (vt in præcedenti argumento annotauimus) nunquam nisi pro peccato mortali, eoque graui, imponebatur. Fortè huic argumento aliquis Gersonis defensor respondebit, fatendo parentum inobedientiam esse peccatum mortale, quando parentes idem, quod Deus, præcipiunt: veluti si pater præcipiat filio, non fornicari, aut non furari, & tunc duplex esse peccatum talem inobedientiam: alterum, quia Deo non obtemperat: alterum, quia patri non obedit. Quando verò pater non idem præcipit, quod Deus, tunc fortè dicet patris inobedientiã non esse peccatum. Sed hæc responsio duplici via cõuinci potest esse falsa. Primò quidem, quia hoc dicens, suam priorem sententiam oppugnat. Nam si illo casu filius inobediens duplex peccatum committit, hoc est, quia duplex præceptum transgreditur. Et inde apertissimè consequitur, præceptum humanum, quatenus tale est, obligare illius transgressorem ad peccatū mortale. Quoniam præceptum diuinum ex se non obligat illius transgressorem, nisi ad vnicū peccatum mortale ratione vnius transgressionis: ergo propter coniunctionem præcepti humani non obligabit ipsum præceptum ad aliud peccatū.

Quo

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quo fit, vt præceptum patris, quod obligat illius transgressorem ad secundum peccatum, non sit dicendum ratione diuini præcepti, cui coniungitur, sed ratione sua obligare ad illud. Quia si ratione diuini præcepti obligaret ad secundum peccatum, multò fortius ipsummet diuinum præceptum obligaret ad illud secundum. Vulgata est enim & iam ab omnibus recepta illa Aristotelis sententia, Propter vnumquodq̃ tale, & illud magis. Diuinum præceptum, cui humanũ coniungitur, non obligat ad secundum peccatum: ergo præceptum humanum, quod diuino coniungitur, non ratione illius, sed ratione sua obligat ad illud. Deinde, illa responsio est contra sacrorũ Doctorum sententiam, qui illum Pauli locum exponentes, dicunt filiorum inobedientiam, non solùm in rebus, quæ sunt à Deo præceptæ, sed etiã in aliis, quæ ad rem domesticam pertinent, esse peccatum mortale.

Theophila. Theophilaëtus siquidem, illa Pauli verba, parëtibus non obedientes, exponens, ait. Quin etiam vel naturam ipsam impugnant, quippe vel genitoribus repugnant. Hæc ille. Quibus verbis filios inobedientes non ideo dixit peccare, quia sic agentes, præceptum Dei idem præcipientis transgrediuntur, sed apertè docet illos ea ratione peccare, quia parentibus non obediendo contra naturam agunt, quæ docet parentibus obedire. Quomodo autem filii inobedientes naturam impu-

Anselmus. gnent, beatus Anselmus illa Pauli verba interpretans, explicuit sic dicens. Qui verò sunt parentibus inobedientes, feris sunt indomabiliorès: quoniam feræ suis parentibus sunt subditæ, & acquiescunt. Hæc Anselmus. Naturã ergo impugnare dicuntur filii inobedientes, quia contra legem naturæ agunt, quam feræ bestię sequuntur, & illam obseruando homines docent, vt illam obseruare conentur. Et inde deducitur, vt lex naturalis, quatenus talis est, possit illius trãsgressorem peccati mortalis reum efficere. Quia Gentiles, quibus Paulus loquebatur (vt dixi) nullam aliam legem præter naturalem à Deo acceperant. Et expressiùs probatur per Augustinum, qui in expositione prima super Psal. 70. ait. Ionadab homo fuit quidem, cõmendatur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filiis suis præceperat, vt vinum non biberent, neq̃ in domibus residerent, sed habitarent in tabernaculis. Præceptum autem patris filii tenuerunt, & seruauerunt, & ex hoc benedici à Domino meruerunt. Dominus autem hoc non præceperat, sed pater ipsorum. Sic autem hoc acceperunt, tanquam præceptum à domino Deo suo: quia etsi dominus non præceperat, vt non biberent vinum, & in tabernaculis habitaret, præceperat autem dominus vt filii patri obedirent. Et paucis interpositis subdit. Vbi enim hoc

iubet

A iubet pater, quod contra Dominum non fit, sic audiendus est, quomodo Deus: quia obedire patri iussit Deus. Hæc Augustin⁹. Ex quibus verbis constat, filii inobedientiam esse peccatum mortale, etiam quando præcipit quod non est præceptum à Deo, quia tunc dicit esse obediendum patri sicut Deo.

Tertiò, contra eandem opinionem argumentari possumus ex his, quæ nunc in proximè præcedenti argumentatione probauimus. Maius & potentius est imperium principis supra subditos suos, quàm patris supra filios. Pater potest obligare filium ad aliquid faciendum vel omittendum sub pœna mortis æternæ: ergo multò melius id poterit princeps circa subditos suos. Consequentia ista est manifesta per locum à minori ad maius. Minor in antecedente collocata etiam est manifesta ex his, quæ in proximè præcedenti argumentatione adduximus. Solùm igitur superest probare maiorem. Pro cuius clariori probatione & intelligentia, oportet prius admonere, hæc duo imperia, videlicet principis & patris, esse inter se valdè diuersa, etiam si ad eandem personam subditam ambo comparentur. Distinguntur enim non ratione personæ, cui præsumt, cum ambo eidem personæ dominari possint: sed distinguntur ratione finis, ad quem

B vtrunq; imperium tendit, & ratione rerum, quas præcipere possunt, ordinando eas ad proprii finis consequutionem. Imperiũ principis pacificam regni aut ciuitatis conseruationem, tanquam præcipuum sui regiminis finem respicit, & ideo ea, quæ ad hunc finem propè tendunt, velut sunt res ciuiles, præcipere potest: reliqua verò, quæ ab hoc fine longè distant, eius imperio minimè subduntur. Et ob hanc causam, circa res domesticas nihil præcipere potest, nisi quatenus illæ ad bonum commune regni aut ciuitatis diriguntur, velut pars ad totum, aut tanquam membra hominis particularia ad totius corporis bonum ordinantur. Imperium itaq; regis aut cuiuslibet magistratus, dicitur imperium politicum aut ciuile, quia bonum regni aut ciuitatis respicit. Imperium paternum est æconomicum, quia ad solam rem domesticam & pacificam illius conseruationem dirigitur. Et inde est, quòd ea sola præcipere potest filio, quæ ad rem domesticam conducunt, & sunt illi propinqua. Conducit autem valdè ad rem domesticam, filios & seruos esse benè morigeratos, & ideo vtriusq; ea, quæ ad bonos mores spectant, potissimum mandare valet. Cæterum ea, quæ extra rem domesticam sunt, etiam si communi ciuitatis aut regni bono conueniat, pater præcipere non potest, sed princeps debet in hac re filio præcipere: quia ad patrè hæc

res

res non spectat, nec tam latè patet eius imperium. Si autem casus occurreret, quo ciuitas aut regnum aliqua ope filii valdè egeret, tunc filius ipse absq̃ patris imperio teneretur opem ferre, veluti membrum ex inclinatione naturæ subuenit corporis necessitati. Hęc duo imperia sic diuersa se inuicem excedūt, & quodlibet est altero fortius atq̃ potentius in ea re, circa quam potissimum versatur, & quæ ad suum proprium finem propius accedit. Et hinc sequitur, vt licet principi magis quàm patri sit in re ciuili obediendum, in re tamen domestica magis patri quàm principi parere oportet, nisi fortè res domestica esset necessaria ad bonum cõmune. Vt gratia exempli, res domesticæ sunt, agros arare, messem colligere, vindemiam facere, arbores plantare. Si aliquid horum rex facere iubeat aut prohibeat filio alterius, non tenetur obedire, nisi fortè inde aliquod commune & honestum proueniret commodum. Si tamen horum aliquod filio præcipiat pater, erit illi necessariò parendum. Isto modo, consideratis his duobus imperiis, non comparauimus illa, cùm in illa priore huius nostræ argumentationis diximus, maius & fortius esse imperium principis erga subditum suum, quàm patris circa filium suum. Sed cõparamus ea ad inuicem, cùm vterq̃ imperans eidem personæ præcipit id, quod suo imperio subest, & tunc si mandata amborum cõtra se pugnent, fortius & potentius esset principis quàm patris imperiũ. Si pater, gratia exẽpli, iubeat filium agrum colere, princeps verò pro regni tutela iubeat eidem ad bellum ire, potentius erit regis quàm patris mandatum, & principi potius quàm patri tenebitur filius obedire. Quia bonum ciuile melius est & communius bono domestico: & bonum domesticum ordinatur (vt ait Aristoteles lib. 1. Politicorum. cap. 1.) ad bonum totius ciuitatis, tanquam pars ad totius compositionem & subsistentiam. At bonum commune (vt omnibus constat) præferendum est semper bono particulari. Præterea, quando sunt potestates diuersæ & subordinatæ, potius superiori quàm inferiori obediendum est. Potestates istæ, videlicet patris & principis, subordinatæ sunt: quia pater in rebus ciuilibus subditur principi: ergo filius, qui vtriq̃ subditur, potius principi in re ciuili, quàm patri in re domestica obedire debet. Et confirmatur hoc testimonio Augustini, qui sermone sexto de verbis Domini secundum Matthæum, hæc ait. Discute nunc maiores tuos. Primi tibi sunt pater & mater: si rectè educantes, si in Christum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandũ eis in omni iussione, cõtra maiorem si nihil iubeant, & seruiatur illis. Quis est, inquis, maior eo, qui me genuit? An ille, qui te ipsum creauit? Generat enim homo:

Aristoteles.

Augusti.

A homo: creauit Deus. Vnde generat homo nescit, quid generatus sit nescit: ille qui te vidit vt faceret antequam esset, quem fecit, certè maior est patre tuo. Maior sit patria ipsis parentibus tuis, vt quicquid iusserint parentes contra patriam, non audiantur: & quicquid iusserit patria contra Deum, non audiatur. Hæc Augustinus. Si parentes non sunt audiendi, quū aliquid contra patriam præcipiunt, ergo nec etiam sunt audiendi, cū præcipiunt aliquid contra præceptum principis, qui patriam gubernat, & illius vtilitatē in cūctis suis præceptis & legibus exquirere debet. Ex his oībus apertè colligitur id, quod in hac nostra argumentatione primò intendebamus, præceptum videlicet superioris posse obligare illius transgressorem ad mortē æternam. Quoniam præceptū patris (vt in proximè præcedenti argumēto probauimus) id facere potest: & præceptum prælati aut principis (vt nūc clarè ostēdimus) est præcepto patris multò fortius atq; potētius.

Quartò, contra eandem opinionem sic argumentor. Prælati ecclesiasticus potest statuere canonē obligantem illius transgressorē ad excōmunicationē ipso factō incurrēdā: ergo potest statuere canonē obligantem ad peccatū mortale. Assumptū probationē non indiget, cū tam multi canones sint in iure Canonico latā excōmunicationem cōtinētes, præsertim cū multi ex illis sint, nō à Papa solo, sed à cōciliis generalibus legitimè cōgregatis conditi. Nam si à solo Papa conditi fuissent, fortè nō vereretur Ioannes Gerson aut illius patronus dicere, Papam tales canones condentē errasse: quia aliās sæpe docet Papā etiā in definitionib⁹ fidei posse errare. At, de cōcilio gnali legitimè cōgregato, nunquā est ausus quidquā simile fateri. Consequētia huius nræ argumentationis inde apertè conuincitur esse bona, quòd nulla maior excommunicatio potest alicui, nisi pro peccato mortali inferri: Sed fortè huic argumentationi respondebit aliquis, fatēdo neminem posse excōmunicari nisi pro peccato mortali, eoq; graui, & cui est adiuncta contumacia: illud tamen peccatū mortale, propter quod quis excōmunicatur, nunquā committitur propter solā præcepti humani transgressionē. Hanc tamē responsionē facile cōuincunt multæ excōmunicationes à iure impositæ propter ea, quæ solo iure humano sunt prohibita, ex quib⁹ apertissimè probatur, ius humanū obligasse illius transgressores ad peccatū mortale: quoniā aliās non potuisset propter solā illam transgressionē illos excōmunicare. In cap. super specula. ex. ne clerici vel monachi. prohibetur clericis sæcularibus alicuius certi ordinis & status, leges aut Medicinam in scholis audire, & si vltra duos menses auditionem protraxerint, ipso factō sententiā excōmu-

D nicationis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

nicationis incurrant. Clericos autem ultra duos menses ius ciuile aut Medicinam audire, non est ex ratione sua contra aliquam legem diuinam, quæ illius transgressorem efficiat reum culpæ mortalis. In concilio Vienenfi sub Clemente Quinto decretum est, excommunicatos ipso iure esse eos, qui tēpore interdicti sepeliunt in Ecclesia aliquem extra casus à iure cōcessos, vt patet in Clemētina prima de sepulturis. Constat autē, quòd si præceptū humanū hoc loco secludas, nullo modo peccaret mortaliter, qui tempore interdicti corpus humanum ecclesiasticæ traderet sepulturæ. In concilio Lateranensi sub Leone Decimo, sessione decima, præceptum est, vt nullus librorū impressor aliquem librū imprimere audeat, antequam per iudices ibidem nominatos, sit examinatus & approbatus. Et qui contra hoc fecerit, decernit concilium, vt sit ipso factō excommunicatus. Nullus autem sanæ mentis dicet, impressorem librorum, qui sine vlla præuia examinatione librum aliquem ante hoc humanum præceptum typis excussisset, peccasset mortaliter. At, cū nunc (nisi aliud obstet) excōmunicatiōnem incurrat, qui contra illud decretū impresserit, conuincitur illum sic facientem peccare mortaliter, & non nisi propter transgressionem legis humanæ: ergo lex humana, quatenus talis est, potest obligare illius transgressorem ad peccatum mortale.

Quintò, contra eandem opinionē sic argumentor. Præcepta humana iusta censentur esse diuina, & sic appellantur ab ea, ergo illis, perinde ac diuinis præceptis erit obediendum, quoniam quæ illi rectē præcipiunt, à Deo præcepta esse dicuntur. Nam sicut Deus ea, quæ credere nos voluit, loquutus est nobis per os sanctorū, qui à sæculo sunt prophetarū eius: ita etiam piè credere oportet, illū sæpe ea, quæ nos facere oportet, præcipere nobis per os pastorū suorū, quib⁹ nos oues eius cōmisit. Et ob hanc causam præcepta præpositorum, qui curā populi habent, meritò præcepta diuina censentur, quia à Deo potestatē illam receperunt, vt populo sibi cōmisso ea, quæ ad legis Dei obseruationem maximè cōducunt, præcipere possent. Vnde Ambrosi⁹ exponēs illud Pauli ad Roma. Quæ autē sunt, à Deo ordinata sunt, ait. Vt nemo putet quasi humana cōmentata contēnenda. Vidēt enim ius diuinum humanis auctoritatib⁹ deputatū. Hic ergo subiectus est potestati, qui se terrore Dei ab his abstinēt, quæ prohibet. Hæc Ambro. Sed apertius hoc ipsum probari potest ex sacris literis. Quum populus Israel murmurasset contra Moysen & Aaron fratrem eius, dixit illis Moyses: Dabit vobis Dominus vesperè carnes edere, & manè panes in futuritate, eo quòd audiuit murmuratiōnes vestras, quibus murmurati

Lucæ. 1.

Rom. 13.

Ambrosius.

Exodi. 16.

estis

A estis contra eum. Nos enim quid sumus? Nec cōtra nos est murmur vestrum, sed contra Dominū. Hoc ideo dixit Moyfes, quia illi à Deo missi erant, & potestatem à Deo ad populi regimen acceperant: & ob hanc causam, iniuriam illis illatam Deo inferri cēsebat. Sed apertius est, quod Paulus in prima ad Theffalonicenses epistola, ait. *Sci- 1. Theff. 4.* tis, inquit ille, quæ præcepta dederim vobis per dominum Iesum. Et paucis interpositis, subdit. Itaq; qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. Multò etiam manifestius est, quod idem Paulus, postquam nonnulla statuerat, quæ in scripturis antè non erant expressa, statim subiunxit. Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat *1. Cor. 14.* quæ scribo vobis: quia Domini sunt mandata. Ex quibus tribus scripturæ locis nunc proximè citatis, palam omnibus fit, iusta prælatorum præcepta non esse duntaxat humana dicenda, cū vim suam & robur habeant à Deo, qui præcepit vt superioribus nostris obedientiam præstaremus. Et inde sequitur, vt præpositis nostris perinde ac Deo, sub obligatione peccati mortalis, in multis rebus obedire teneamur. Si ducibus à rege missis (vt ait beatus Petrus) *1. Petri. 2.* obedire oportet, multo magis oportebit obedire præpositis, quos

B Deus nobis dedit.

Sextò, contra eandem opinionem argumentari possumus multis testimoniis sacre scripturæ, quæ dicunt, superioribus nostris esse obedientiam necessariò præstandam sub pœna mortis æternæ. Christus saluator noster, Apostolos ad prædicandum mittens, ait illis. *Qui- Matth. 10.* cunq; non receperit vos, neq; audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amè dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum vel Gomorrhæorum in die iudicii, quàm illi ciuitati. Et apud Lucam iterum ait. *Qui vos Luce. 10.* audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. Et iterum apud Matthæum ait. *Super Matth. 23.* cathedram Moyfi sederunt scribæ & Pharisei, quæcunq; dixerint vobis facite. Vides hîc obedientiam nobis iniunctam, & non solum aliquorum, sed omnium præceptorum. Sed hoc testimoniū, quamquam ab aliquibus pro hac re adducitur, mihi tamen (vt ingenuè loquar) parum ad rem facere videtur. Non enim ibi de prælatis loquebatur Christus, sed de doctōribus & populorū magistris: quoniam non dixit sedisse super cathedram sacerdotes aut reges, qui soli præcepta populo dare poterant: sed dixit sedisse scribas & Phariseos, qui erant populi doctores, velut nunc sunt prædicatores, & hi ea,

D 2 quæ

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quæ dicunt, non imperando, sed docendo, & Dei voluntatem manifestando dicunt. Et quæcunq; sic ab his dicta sunt, Deus fieri præcipit, non autem alia, quæ ab his sunt aliena. Hanc nostram sententiam confirmat Theophilaetus, qui prædicta Christi verba interpretans, ait. Ostendit quod legi non sit aduersarius, sed malit seruare ea, quæ legis sunt, quanuis eam docentes indigni sint. Quæcunq; enim dicunt doctores, illa Moysen putate dicere, immo Deum. Facienda ne igitur omnia quæ dicunt, etiam si mala fuerint? Dicimus igitur primum, quod docens nullum vnquam audet adhortari in malum. Deinde, vt demus hoc, vt quis in malam vitam inhortetur, non tunc à Moyse cathedra, neq; de lege loquitur. Dominus autem dicit de his, qui in cathedra Moyse sedent, hoc est, de his, qui ea, quæ in lege habentur, docent. Eos igitur, qui docent diuinam legem, etiam si ipsi non faciant, audire oportet. Hæc Theophilaetus. Ex quibus verbis clarissimè constat, illa Christi verba non de prælatis, sed de doctoribus esse intelligenda. Ideo alia apertiora volo proferre testimonia. Paulus ad Titum scribens, ait. Admone illos principibus & potestatib⁹ subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Et in epistola ad Hebræos ait. Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Sed his omnibus multò apertius est testimonium, quod Paulus ad Romanos scribens, ait. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autè sunt, à deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autè resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Quid autè sit potestati resistere, Theophilaetus declarat, qui illa Pauli verba interpretans, ait. Ne fortè illud fideles obüccrent, nos ipse reddis abiectiones, qui cū simus regno cælorum potituri, principibus subdas, ostendit Deo esse subiectos qui magistratibus parent. Quin etiã quod est horribili⁹ adiicit, eum videlicet, qui his min⁹ paruerit, Deo obsistere, qui illos instituit. Qui verò obstiterit, cū Deo, tū hominibus pœnas daturum. Quod sanè per illud significatur, quod inquit, damnationem sibi acquirunt. Hæc Theophilaetus. Eadè Pauli verba post Theophilaetum apertius interpretatur Anselmus, sic inquires. Hoc enim contra illos dicitur, qui se putabant ita debere vti libertate Christiana, vt nulli vel honorem deferrent, vel tributa redderent: vnde magnum poterat aduersus Christianam religionem scandalum nasci à principibus seculi. De bona potestate patet, quod eam perfecit Deus rationabiliter. De mala quoquè videri potest, dum & boni per eam

Theophila.

Tit. 3.

Heb. 13.

Rom. 13.

Theophila.

Anselmus.

A eam purgantur, & mali damnantur, & ipsa deterius precipitatur. Qui potestati resistit, cum Deus eam ordinauerit, Dei ordinationi resistit. Sed hoc tam graue peccatum est, quod qui resistunt ipsi, pro contumacia & peruersitate sibi damnationem aeternae mortis acquirunt. Et ideo non debet quis resistere, sed subiici. Haec Anselmus. Ex cuius verbis aperte constat, illum, qui superioribus obedire recusat, mortaliter peccare. Quod si quis forte interpretari conetur de solo illo superioris praeccepto, quo id praecipit superior, quod Deus ante praeceperat, ita ut illi resistens mortaliter peccet: non autem si resistat superiori praecipienti id, quod Deus nunquam iusserat. Haec responsio iam superius sufficienter conuicta est, per ea, quae in secundo & quarto argumentis probauimus, & multo apertius conuincetur ex his, quae nunc in proximè sequenti argumento dicemus.

Septimò, còtra eandem opinionem argumentor per multa exempla in sacra scriptura contenta, in quibus constat, legum humanarum transgressores mortaliter peccasse, & eorum aliquos velut culpae mortalis reos fuisse à Deo punitos, cum tamen ea, quae lege humana praecipiebantur, non fuerant lege diuina praeccepta. Primo igitur loco uxorem Loth in exemplum propono, cui ab incendio Sodomae & Gomorrhae fugienti praecipit angelus, ut non aspiceret retrorsum. Quae quoniam contra praecceptum angeli, quem hominem putabat, retrorsum aspexit, in statuam salis conuersa est. Hoc autem angeli praecceptum constat non esse de ea re, quae lege diuina fuisset olim interdicta, nec illi fuit ab angelo nomine Dei datum. Quod autem illa contra praecceptum agens mortaliter peccauerit, ipsa peccati punitio aperte conuincit. Et ob hanc causam, postquam Christus saluator noster admonerat eos, qui in temporibus Antichristi futuri sunt, ut ad malam vitam, quam olim reliquerant, non reuertantur, uxorem Loth illis ad memoriã reuocauit, dicens. Memores estote uxoris Loth. Nam quod propter peccatum illius & eiusdem punitionem, ad memoriã illam reuocauerit, & illis in exemplum proposuerit, docet Theophylactus, qui illa Christi verba in Commentariis super Lucam exponens, haec ait. Afferit item exemplum mulieris Loth, quae cum conuersa est retrò, in statuam salis riguit, hoc est, non exiit à malitia, sed mansit in falsugine sua tota facta mala: ac celebrè faciens, & quasi columnae inscribens malum, quod passa est: obstinata enim mansit in malitia sua. Haec Theophylactus. Aliud exemplum ex veteris testamenti historia contra Ioannis Gersonis opinionem, afferit quidam vir doctus in suo Codice de poenitentia, in quaestione de necessitate ieiunii, ex fa-

Gene. 19.

Luca. 17.

Theophila.

Ioannes Ma
thina.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

1. Reg. 14.

C
 Et illo, quod Ionathæ Saulis filio contigit, qui (vt Regum historia narrat) gustauit parum mellis contra præceptum patris, qui districte præceperat, vt nullus ante vesperam quidquam comederet. In qua præcepti transgressione (vt ille argumentando ait) Ionathas peccauit: quia Deus ob hoc iratus est contra populum, & illi responsa (vt solebat) dare noluit. Sed re vera in hoc exemplo vir ille, quamuis doctissimus, valde deceptus est, putans in eo casu Ionathan peccasse cum fauum mellis gustauit. Nam etsi contra præceptum patris & regis hoc fecit, duplici tamen ratione à peccato excusatur. Prima, quia Ionathas ignorabat præceptum patris, vt ex textu constat: & inde conuincitur illum non obligari ad obseruationem illius præcepti, quod inuincibiliter ignorabat. Secunda, quia licet Ionathas optimè præceptum patris nouisset, ad illud tamen, in graui necessitate positus, non tenebatur. Nam ipse Saul tale præceptum proferens, si rectè sapuisset, casum necessitatis aut verbo aut mente excipere debuisset. Et ob hanc causam Nicholaus de Lyra censet Saulem sic præcipientem errasse, & quia præceptum stultum & temerarium iuramento firmauerat, peccasse. Et illius sententiæ consentire videtur Paulus Burgensis, quia illum non reprehendit, quod tamen, si Nicholai sententia non sibi placeret, nequaquam omisisset, homo qui ex industria quæsisse videtur, quid in illo posset arguere. Quòd verò dicitur Deum, propter factum Ionathæ noluisse (vt solebat) populo petenti dare responsa, nihil mouet: quoniam sicut Deus responsa illa, non propter populi merita, sed gratis & ex mera sua voluntate dabat: ita è contrario, non semper ob aliquod peccatum, sed mera voluntate quòd aliquod illius secretum consilium subtraxit. Quòd autem Ionathas fuit fortè deprehensus, hoc magis ad Ionathæ innocentiam, quàm ad illius condemnationem ostendendam, Deus efficere voluit. Multi quidem ex populo nouerant Ionatham comedisse, qui tamen nesciebant illum ignorasse patris præceptum, & necessitate compulsus hoc fecisse: ideo Deus voluit illum publicè deprehendi, vt coram omnibus se excusans, suam omnibus palam faceret innocentiam: quæ ab omni populo cognita, populus, qui fortè de illius manducatione scandalum sumpserat, non solum iam non scandalizaretur, sed illum velut innocentem, sicut fecit, liberare conaretur. Hoc ergo exemplo dimisso, aliud ego ex nouo testamento proferam, quod apertissimè nostram probat sententiam. Cum olim exorta esset contentio, an post manifestationem legis euangelicæ tenerentur
 D

Nicholaus
Lyranus.

A homines ad obseruationem earum cęremoniarum & sacrificiorũ & iudiciorum, quę in lege Moyſi fuerāt pręcepta, deuoluta est cauſa ad apoſtolos & ſeniores, qui erant in Hieruſalem, qui facta prius magna inquisitione, & re (vt oportebat) diligentiffimę examinata, talem per epiftolam, quam ad gentes miſerunt, dedere ſententiam. Viſum est *Actuum. 15.* ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quā hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos benę agitis. Hęc quatuor, quę apoſtoli decreuerunt tanquam neceſſaria gentibus pręcipere, certum est non eſſe illis, ſicuti nec nobis, in lege euangelica à Deo pręcepta: & ob hanc cauſam temporis ſucceſſu & neceſſitate ceſſante, tria ex illis quatuor deſierũt eſſe neceſſaria. Et hoc ipſũ annotauit Chryſoſtomus Homilia. 23. ſuper actus apoſtolorum, ſic di *Chryſoſte.* cens. Hęc noua lex non pręcipit. Nunquā enim de his diſſerit Chriſtus, ſed à lege hęc ſumunt. Hęc Chryſoſtomus. Verũ etſi hęc à Deo non fuiſſent pręcepta, apoſtoli tamen non erubuerunt hęc tanquam neceſſaria gentibus iniungere, & meritò. Timuerunt enim, ſi omnes legis Moſaicę cęremonias ſimul gętes reiicerent, ne hac occasione Iudęorum & Gentilium commixtio aut communio impediretur, aut

B etiam eadem occasione aliqui ex Iudęis à ſuſceptione legis euangelicę deterrentur. Ob hanc igitur tam iuſtam cauſam, Apoſtoli & ſeniores, qui Hieroſolymę conuenerant, inhibuerunt illa quatuor Gentilibus, vt facilius Eccleſia ex Iudęis & Gentilibus cōgregaretur. Non eſt autem dubium, Gentiles, qui illo tempore aliquod horum quatuor pręteriiffent, peccaſſe mortaliter. Nam hoc ex duabus vocibus, quę in illo pręcepto apoſtolicò continentur, apertiffimę conſtat. Primò enim dicunt Apoſtoli, eſſe onus tale pręceptũ gentibus datũ. Niſi autem obligationẽ per illud pręceptum Gentibus expoſuiſſent, non rectẽ illud appellaffent onus, quia non premeret ſuſtinentẽ. Deinde, dicunt illa quatuor eſſe neceſſaria. Sed conſtat illa nõ eſſe neceſſaria abſoluta neceſſitate: quia potuiſſent, ſi nollent pręcepto obedire, contra omnia illa agere: ergo erant tunc neceſſaria neceſſitate finis conſequendi: ita vt ad gloriam aſſequendam eſſent neceſſaria, ſine quorum obseruatione gloriam ęternam aſſequi non potuiſſent. Tertium adhuc profero manifeſtiſſimum exemplum, vt in teſtimonio trium exemplorum veritas noſtrę ſententię fortiũs & apertiũs comprobetur. Paulus apoſtolus pręcepit virũ fidelem manere cum vxore *1. Cor. 7.* infideli, aut fidelem vxorem cum viro infideli, ſi alter coniunx infidelis nullum incommodum inferat fidei alterius, & velit cũ altero

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fideli permanere : & si discesserit infidelis nollens cum fideli habitare, dicit fidelem manere liberum ad susceptionem alterius coniugis. Quod Pauli præceptum si quis fidelis nunc transgrediatur, discedens ab vxore infideli, quæ citra fidei periculum cum illo manere vult, & aliam duxerit, tota Ecclesia iudicabit illum peccare mortaliter, & esse semper in statu damnationis, quousq; ad priorem redeat vxorẽ. Hoc tamen præceptum non fuit à Deo datum, vt constat ex eo, quod Paulus hoc præcipiens, dixit. Dico ego, non dñs. Et hinc manifestissimè conuincitur, aliquã legem humanã, quatenus talis est, posse hominẽ illius transgressorem obligare ad pœnam æternam.

Octauò adhuc & vltimò, contra eandem Gersonis opinionem argumẽtari possumus testimoniis plurimorum sacrorum doctorum, qui contrariam in suis scriptis docent sententiã. Hieronymus in commentariis super Ecclesiastẽ interpretans illud eiusdẽ Ecclesiastes. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Hæc ait. Sepis autẽ maceriaq; euulsio, ecclesiastica dogmata sunt, & institutio ab apostolis prophetisq; fundata, quæ qui dissoluerit & voluerit præterire, in eo ipso, quo negligit, à serpente percutitur. De quo serpẽte & in Amos scriptum est, si descenderint in infernum, mandabo serpenti & mordebit eos. Hæc Hieronymus. Et in epistola ad Bonifacium Comitẽ beatus Augustinus ait. Qui legibus imperatorũ, quæ pro Dei voluntate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Hæc Augustinus. Et beatus Damasus summus Ecclesiæ pontifex ait. Violatores canonum voluntariè grauitè à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu, instinctu cuius ac dono dicati sunt, damnantur: quia blasphemare spiritũ sanctum non incongruè videtur, qui contra eosdẽ sacros canones non necessitate cõpulsus, sed libenter (vt præmissum est) aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Hæc Damasus, & citatur à Gratiano in cap. Violatores. 25. q. 1. Chrysostomus homi. 34. super epistolã ad Hebrẽos ait. Malũ quidẽ est vbi nullus est principatus, & multarũ cladiũ hæc res existit occasio, & cõfusionis est turbationisq; p̄icipiũ. Sicut enim si ex choro ipsum principẽ auferas, nequaquã modulatur chorus, vel ordinatus existit: & phalanx militũ si ducẽ non habeat, nullo modo numerosè acies illa, vel ordinatè procedit: & naus si gubernatore priuetur, pessum eat necesse est: & gregi si pastorẽ abstuleris, cunctus dispergetur & peribit. Malũ igitur est vbi nullus est principatus, subuersionis quippe hoc est argumentũ. Malũ autẽ est non minus & in obedientia eorũ, qui reguntur à principe: idẽ malũ quippe cõtingit. Populus

A lus enim si nō obsequitur principi, similis est populo principē nō habēti, imō etiā deterior. Illi quidē saltē veniā habēt, pro quo indispositē atq; inordinatē versantur, si quidē ordinatore priuati sunt: hi autē veniā non merētur, quin etiā puniūtur. Hæc Chryso. In quib⁹ verbis id annotandū est, quod vltimò dixit, inobediētes veniam nō mereri, quod de venia apud Deū, & nō de venia apud hoīes habēda, est intellegendū. Quoniā de illis, q̄ principe carēt, dixit eos esse venia dignos: quæ venia ab homine dari non posset, cū illi nulli homini subduntur, qui posset illis veniā condonare. Idem etiam apertissimè docent Theophilaētus & Anselmus, vt cōstat ex illorum Cōmentariis super Paulum, quorum fragmenta suprā citauimus.

Hoc solū mihi iā superesse video, vt videlicet respōdeam illis, quæ *respondet ad adu. pag. 90.* Ioannes Gerson pro suæ opinionis probatione adducit. Primò quidē sic arguit. Adimpletio diuinorū præceptorum sufficit semper ad assequutionē vitæ æternæ: ergo sola transgressio præcepti humani nunq̄ valebit hoīem impedire ad eiusdē vitæ consequutionē. Consequētia est manifesta, & assumptum probat per illud, quod saluator noster à quodā interrogatus, quid faciēdo vitā æternā haberet, respōdit. Si vis *Matth. 19.* ad vitā ingredi, serua mandata. Exponēs autē, quæ essent mādata, solū

B enumerat præcepta Decalogi, & præceptū de dilectiōe proximi, quod est quasi cōpendium quoddā & summa septē præceptorū Decalogi. Hæc autem enumerans, nullam prorsus mentionē fecit de obedientia superioribus exhibenda: ergo sine obedientia, imō cum inobedientia superiorum, poterit homo vitam consequi sempiternam. Ad hoc argumentum respondeo, fatendo solam diuinorum præceptorum impletionem satis esse ad vitam æternam assequendam: nego tamen superiorum obedientiam non esse in aliquo præcepto Decalogi præceptam. Nam quartum illud præceptū Decalogi, quo Deus præcipit honorem parentibus esse deferendum, non solū de patribus carnalibus, sed etiam de spiritualibus intelligendum est. Prælati enim etiam patres vocantur: quia etsi carnem non generant, ad spirituales tamen generationem aliquid velut Dei ministri operantur. Nam Paulus Corinthiis scribens, ait. In Christo Iesu per euangeliū ipse vos genui. Et Galathis scribens, filios eos vocat, sic in- *Galath. 4.* quiens. Filioli mei, quos iterum parturio. Et Ioannes apostolus eos, quibus suā primā canonicā epistolā scribit, sæpissime filiolos vocat. *1. Ioā. 2. & 3.* Et Salomō in Prouer. veteres illos sapientes, qui veram doctrinā, qua posteri docerentur, reliquerunt, patres posteriorū appellat, sic inquiēs. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. *Prouer. 22.*

D 5 Nam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Hierony.

Nam verba hæc interpretans Hieronymus, nomine patrum doctores Catholicos interpretatur, sic inquit. Ne transgrediaris terminos fidei, quos Catholici ab initio statuerunt doctores. Hæc ille. Nomine autem honoris in illo quarto Dei præcepto, non solum intelligitur cultus ille, qui signis quibusdam exterioribus exhibetur, sed etiam intelligitur subuentio, quam filii parentibus egentibus præbere tenentur. Hoc enim optimè annotauit Hieronymus in Commentariis super. 15. Matthæi caput. Intelligitur etiam nomine honoris obedientia, & meritò: quoniam qui patri non obedit, minimè illum honorat.

Eph. 6.

Ideo Paulus admonens filios vt parentibus suis obediant in Domino, ad hoc persuadendum, nihil aliud quàm præceptum de honore parentum adducit, & per illud videtur cogere filios ad obedientiam parentibus exhibendã. Sic enim in epistola ad Ephesios ait. Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim est iustum. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Ecce vides Paulum, argumento ex honore parentum sumpto, præcipere filiis, vt parentibus suis in domino obediant. Quæ Pauli verba non solum de parentibus carnalibus, sed

Hierony.

etiã de spiritualibus intelligenda esse docet Hieronymus, qui in commentariis super eandem Pauli epistolam, hæc ait. Ambiguè dictum, vtrum in Domino parentibus suis filii debeant obedire: an certè parentibus suis filii obediant in Domino. Quod vtrumq; faciendum: vt & his parentibus, qui nos in Domino genuere, qualis fuit Paulus & apostoli, obediamus, & ea faciamus, quæcunq; præceperint: & parentibus nostris, de quibus secundum carnem nati sumus, obtemperemus in Domino, implentes ea, quæ non sunt Domini contraria voluntati. Hæc Hieronymus. Ex quibus omnibus manifestum relinquitur, diuinam legem transgredi filium, qui parèti obedire recusat: quia Deus præcepit filiis, vt parentibus obedirent. Et inde etiam patet, quomodo filiorum inobediètia sit peccatum, iuxta definitionem peccati, quam reddit Augustinus, sic inquit. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Nam filius inobediens non solum peccat contra præceptum patris, sed etiam contra legem Dei, quæ præcipit parentibus obedire.

Augusti.

Secundò, argumentantur alii, qui Gersonis opinioni patrocinari conantur, testimoniis sacræ scripturæ, & primò proferunt illud, quod Deus legem donans, ait. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Qui hoc afferunt argumentum, hæretici sunt moderni, qui plus probare nituntur quàm id, quod Ioannes Gerson sensit.

Deut. 4.

Hoc

A Hoc enim testimonio Lutherani putāt se cōvincere, nullas leges, nul-
 losq; canones esse cōdēdos, sed soli legi diuinæ standū esse. Ab istorū
 errore logissimē distat Ioannes Gerson, qui leges humanas iustas lau-
 dat, & illis obediendū esse admonet, & in illarū obseruatione meritū
 aliquod esse dicit, si propter Deū illis obediatur, quāuis dicat eas nō
 posse illarū trāsgressores ad pœnā æternā obligare. Vt igitur hæreticis
 respondeā, dico illū esse intelligendū addere aliquid mādati diuinis,
 aut alteri scripturæ sacræ, qui dicit aliqd esse mandatū diuinū, quod
 verè nō est, aut aliquā scripturā esse diuinā, quæ verè nō est. At, q̄ ad me-
 liorē præceptorū diuinorū obseruationē, aliqua p̄cipit, nec tamen illa
 dicit esse diuina p̄cepta, sed humana: & ideo p̄cipi ab eo, non quia
 Deus ea p̄ceperit, sed vt meli⁹ ea, quæ Deus p̄cipit, obseruetur, is ni-
 hil verè addit in diuinis: & ideo nec agit cōtra p̄ceptū Dei p̄cipiētis
 nihil suis mādati esse addendū. Et hoc est quod Salomō in prouer-
 biis ait. Oīs sermo Dei ignit⁹, clypeus est sperātib⁹ in se. Ne addas qcq; Prover. 30.
 verbis illi⁹, & arguaris, inueniarisq; mēdax. Ecce quam additionē pro-
 hibet, eā scilicet, per quā aliquod falsum mendaciū additur. Et huius-
 modi sic addentib⁹ ad diuina mādata, aut ad sacras scripturas, eas de-
 prauādo, corrūpendo, detorquēdo, prout hæretici facere solent, Deus
 B minatur plagas diuersas. Si quis, inquit ipse, apposuerit ad hæc, appo- Appo. vit.
 net Deus super illū plagas scriptas in libro isto. His autē, qui addunt
 scripturis sacris expositiones, aut interpretationes, per quas meli⁹ illæ
 intelligi possint, aut diuinis mandatis addūt leges aut constitutiones,
 ad illorum meliorē obseruationē promittitur vitæ æternæ præmiū.

Tertiò, suam opinionem probare conatur Ioānes Gerson per hoc,
 quod nulla humana potestas valet illi, qui eius legem fuerit transgref-
 sus, pœnam infligere æternam, & inde putat ille necessariò sequi, nul-
 lam etiam humanam potestatem posse condere legē, quæ illius trans-
 gressorem obliget ad pœnam æternam. Quoniam (vt ille ait) nullus
 potest legē sub aliqua pœna obligantē condere, nisi qui pœnā illam
 potuerit transgressoribus infligere. Et quia hoc est, illius iudicio, for-
 tissimū argumentū, cui ille innititur ad suæ opinionis probationem,
 ideo illius infirmitatē & impotentiā apertè ostēdere volo, vt inde cō-
 stet, super quā debile fundamentū suā stabilierit opinionē. Nā apertè
 falsum est id, quod generaliter assumit, neminē videlicet posse cōdere
 legem obligantē ad aliquā pœnā, nisi qui pœnā illam potuerit trans-
 gressoribus infligere. Hoc enim dictum in illis tātummodo veritatē
 fortitur, qui propria & non aliena auctoritate leges cōdunt. Et iuxta
 hunc modum ego etiā fateor, nullum hominē posse propria aucto-
 ritate

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 ritate legem condere, obligantem illius transgressorem ad pœnam æternam. Et ob eandem causam, etiam nullus potest propria auctoritate sacramentum aliquod instituire, quia nullus homo potest gratiam per sacramentum designatam efficaciter alicui cõferre. Illi verò, qui non propria, sed aliena & sibi ab alio delegata auctoritate leges condunt, sæpe ad pœnam obligant, quam ipsi minimè possunt suæ legis transgressori infligere. De qua re exempla aliqua, cùm in rebus sacris, tùm etiam in prophanis præstare valemus. Aperta & ab omnibus Catholicis confessa est potestas, quam prælati ecclesiastici à Deo habent, concessam ad inferendum excommunicationem contra peccatorem rebellem atq; proteruum. Potest igitur prælatus aliquid lege præcipere, tali conditione, vt qui legem fuerit transgressus, sit eo ipso excommunicatus. Multi enim similes canones sunt in iure canonico, cùm tamen constet, effectum illius excommunicationis, qui inter alios est, hominem excommunicatum priuari multis & nõ contemnendis bonis spiritualibus, nullum hominem posse efficere, sed solum Deum. Præterea sacerdos rectè ordinatus, potest peccatorem sibi subditum, postquam illius audierit peccata, ab illis absolueret. Per quam absolutionem (vt verior Theologorum sententia docet, quam & ipse Gerson tuetur) sacerdos pœnitentem à pœna æterna absoluit, & eam in pœnã temporale tanq̃ iudex præcipiẽdo cõmutat. Huius tamen absolutionis effectũ, sacerdos ipse præbere nõ potest: quia non potest illũ virtute & potetia sua à pœna inferni eripere, nec pœnã temporale, in quã cõmutauit æternã, illi infligere. Deinde, summ⁹ pontifex sæpe ob aliquã iustã causam cõcedit lege perpetua, vt quicũq; hoc aut illud fecerit, veniã pœnarũ, quæ suis peccatis debentur, consequatur. Ab hac tamẽ pœna, nõ papa, sed solus Deus efficaciter eripere potest. Sicut igitur homo potest legẽ condere liberantẽ à pœna, quã ipse legislator virtute propria tollere non potest: quid obstat, vt è cõtrario legẽ condere possit obligantẽ transgressorẽ illius ad pœnã, quam ipse legislator infligere nõ potest, sed ille solus, à quo potestatẽ talem legẽ condẽdi habuit? Accedit ad hæc, quòd simile aliquid in politia humana fieri experimur, vbi aliqui habent potestatẽ condendi leges, quæ transgressoribus illarũ varias pœnas minantur, cùm tamen ipsi legislatores illas pœnas infligere nõ valeant. Intellexi enim ego ipse Brugis in Flandria, quũ illic per aliquot annos morã traherẽ; eũ magistratũ, qui Burgi magistri & Scabinorũ nõibus cõprehensus, ad regimen illius insignis oppidi à principe deputat⁹ est, habere hæc à principe potestatẽ, vt quas viderint populo suo cõducere leges, statuere possint.

Pœnas

nos in flandria

A Pœnas tamen corporales, quæ per leges illas sunt cõtra illarum transgressores decrete, ille magistratus non potest eisdem transgressoribus infligere, neq; hoc alicui illorum ministro mandare: sed est quidam alius principis minister, vulgo dictus Scotetus, cuius officium est, eas corporales pœnas executioni mandare, quæ fuerint per magistratum decretæ. Magistratus itaq; leges constituit, princeps tamen aut eius minister, pœnam mortis per legem decretam, transgressoribus infligit: quia hoc ciuitatis magistratui cõcedere noluit, sed sibi soli seruari decreuit. Simillimum est huic, quod de legibus humanis ad pœnam æternam obligantibus, hæctenus diximus. Dedit Deus prælatis ecclesiasticis & principibus secularibus potestatem condendi leges obligantes ad pœnam æternam, quanuis illis non concessit potestatem infligendi talem pœnam æternam, sed eam sibi soli seruauerit.

Quod tandem argumentatur per similitudinem medici dicentis egroto cibum aliquem esse mortiferum vt abstineat ab eo, nihil certe ad id, quod intendit, valet. Fateor quidem egrotum peccare mortaliter, comedendo cibum mortiferum, de quo fuerat à medico admonitus, & medicum suo præcepto non obligare sub pœna peccati mortalis egrotum, vt abstineat à cibo mortifero. Et hoc euenit inde, quòd medicus non habet vim præceptiuam erga ægrotum, sed solum virtutem & potestatem consiliandi, & docendi illum quid agere debeat. Et si æger aliquid noxium contra medici consilium fecerit, peccabit: non quia agit contra præceptum medici, qui illi præcipere non potest, sed quia agit contra præceptum Dei, præcipientis vt non occidamus nos ipsos, sicut nec alios. Hoc tamen habet egrotus à medico, quòd didicit ab illo, huius aut illius cibi esum esse mortiferum, ac proinde lege diuina prohibitum: quod nisi medicus docuisset, ipse prorsus ignorabat. Si aliqua est igitur similitudo inter morbos corporis & anime, medicum corporalem comparare poterimus viro docto, nullam penitus iurisdictionem aut potestatem super virum idiotam habenti. Hic enim vir doctus admonens talem virum idiotam, vt abstineat ab aliquo peccato mortali, quod ille ignorabat esse peccatum, non obligat illum ad mortalem culpam, quia iam ille erat à Deo obligatus ad illam si fecisset, quanuis hoc ignorabat. Longè tamè aliter est in prælato, aut in principe seculari: quia hic non solum habet potestatem ad cõsiliandũ, & docendũ & admonendũ: sed etiã habet potestatem coactiuã & præceptiuam. Nam aliàs oporteret fateri, nullum superiorem habere maiorem potestatem super subditos suos, quàm habet vir doctus illos docens, aut admonens. Hoc autem quàm falsum sit, nemo est sanæ
mentis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

mentis, qui hoc non videat. Et inde apertissimè constat, malam esse similitudinem inter medicum corporalem & prælatum, circa ea, quæ ad salutem corporis ab vno dicuntur, & quæ ad salutem animæ ab altero præcipiuntur.

Quomodo possit cognosci legem aliquam humanam obligare ad culpam mortalem. CAP. V.

EX HIS, quæ in proximè præcedenti capitulo diximus, fortè aliquis rem malè intelligens, colliget omnem legem humanam obligare illius transgressorem ad culpam mortalem. Quisquis autem sic senserit, nõ minus erroneam tuebitur sententiam, quàm illa Ioannis Gersonis à nobis suprà enarrata. Nam ex hac sententia apertè sequitur, legem humanam maioris esse potestatis & fortioris vinculi, quàm sit lex naturalis, aut lex diuina, quod nullus, nisi desipire velit, dicere audebit. Quòd autem hoc inde sequatur, ex eo apertissimè conuincitur, quòd multa sunt peccata, quæ omnium iudicio censentur venialia, & illa necesse est dicere esse contra legem diuinam. Quoniam cum illa non sint lege aliqua humana prohibita, consequens est, vt si

Psal. 118.

Ambrosius.

Leuit. 19.

Matth. 12.

peccata dicenda sunt, contra legem diuinam esse dicantur. Præuaricantes (inquit propheta) reputaui omnes peccatores terræ. At, præuaricatore[m] esse legis transgressorem, testatur Ambrosius sermone. 15. super Psalmum. 118. sic inquit. Præuaricator Latinè & transgressor vocatur, eo quòd à lege Domini transeat ad errorem, & transgrediatur mandata cœlestia, cui dictum est, vt adhæreat domino Deo suo. Hæc ille. Præterea, Augustinus peccatum definiens, dixit illud esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei: ergo peccatum veniale, aut non erit dicendum esse peccatum, aut necessariò oportebit fateri illud esse contra legem Dei. Rursum, aliquæ sunt leges diuinæ, quarum transgressio non efficit hominè culpæ mortali obnoxium: ergo non omnis humanæ legis transgressio obligat illius transgressorem ad culpam mortalem. Assumptum probatur: quia præter legem naturalem prohibentem mendacium, Deus lege ab eo data, & per ministrum eius promulgata, mendacium prohibuit, dicens. Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq[ue] proximum suum. Constat autem non omne mendacium esse mortale. Constat etiam verbum purè otiosum esse solùm peccatum veniale, quanuis lege sua Deus decreuerit de omni tali verbo otioso petere ab hominibus rationem. Cum

A Cum igitur ex his omnibus manifestum sit, non omnes humanas leges obligare illarum transgressores ad culpam mortalem / sicut nec omnes diuinæ leges obligant ad eandem culpam, opere precium me facturum existimaui, si ostenderem quo pacto dignosci possit, legem aliquam obligare ad culpam mortalem aut veniale. Quæ res cum nimium varia sit, nõ potest vnica & infallibili regula declarari, propter varias humanorũ actuũ circũstantias, quæ sepe obligationẽ inducere, aut tollere possunt. Nam medici etiam propter eandem causam non possunt vnico & indubitato documẽto ostendere omnes cibos, qui possunt homini mortem inferre corporalem. Aliquibus igitur documentis, sed quantum potuero breuibus & apertis, rem hanc, iuxta ingenii mei tenuitatem, explicabo.

Documenta, quibus dignoscitur legem aliquam obligare ad culpam mortalem vel veniale.

Primum documentum. Nulla lex humana iniusta potest aliquem in cõscientia obligare. Hęc regula vel ex eo solo cõstat esse vera, quod

Documentũ primum.

longissimẽ à ratione naturali distat, vt quis ad iniustum aliquid in cõscientia obligetur. Ad huius tamen regulæ clariorẽ intelligẽtiam, oportet inquirere, quæ lex iniusta dicatur, quo sufficienter intellecto, inde apertẽ colligetur, neminem ad illam posse obligari. Et certẽ si benè ea, quæ supra capite primo. legem definientes diximus, ad me-

B moriam reuocentur: facile cognoscetur, quid sit lex iniusta: quoniã ex defectu cuiuscunq; illorum, quæ diximus esse ad iustam legem necessariò requisita, lex eo ipso dicetur iniusta. Nã (vt diuus Dionysius ait) bonum est ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus. Omnes autem defectus, qui possunt legẽ reddere iniustam, tribus nominibus cõprehendit beatus Thomas. Primus est defectus potestatis, alter est defectus boni finis, tertius est defectus formæ debitæ. Et videtur mihi quod possit addi quartus defectus, qui sit defectus materiæ debitæ, qui defectus cõtingit, quãdo res, quæ lege precipitur, est mala. Nã legis obiectũ & debita materia oportet quod sit bonũ aliquod. Sed hunc quartũ defectũ possumus propter reuerentiã beati Thomæ, ad tertium defectum reducere, ita vt ibi sit defectus potestatis, propterea quod ad malũ nulla est vera potestas: vt ipsemet sanctus doctor dicit in. 1. 2. q. 96. arti. 4. ad. 3. Ipse etiã sanctus doctor dicit legẽ humanã præter illos tres defectus posse dici iniustã per contrarietate ad bonũ diuinũ. De his oĩbus defectibus sigillatim aliquid dicere oportebit. Primus ergo defectus, qui legẽ potest facere iniustam est, si deest potestas in ipso legislatore ad id statuendum, quod lege decretum est. Et ratione huius defectus, prout ego censeo, iniustæ censentur omnes leges humanæ, quæ aliquid contra legem diuinam statuunt.

Dionysius.

S. Tho. 1. 2. q. 96. ar. 4.

Quoniam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quoniam si par in parem non habet imperium, vt dicitur in Clemē. C
Exiui de paradiso. de verbo. signifi. necessariò sequitur, vt inferior in
superiorem habeat multò minus imperium. Si inferior in superiore
nullum habet imperium, consequens est, vt inferior non possit supe-
rioris legem irritam facere, aut aliquid contra illam statuere. Cui sen-
tentia consonat id, quod saluator noster apud Matthæum ait. Non

Matth. 10.

Actuum. 5.

1. Cor. 10.

est discipulus super magistrum, nec seruus supra dominum suum.
Et ideo rectè beatus Petrus dixit, obediendum esse magis Deo, quã
hominibus. Eidem sententiã fauet, quod Paulus dicit, datam esse à
Deo ministris eius potestatem in ædificationem, nõ in destructionē.

Constat autem eum, qui aliquid cõtra legem Dei statuit, lege sua de-
struere velle id, quod Deus antè per legem suam ædificare volebat.
Omnis igitur lex humana, quæ aliquid contra legem diuinã statuit,
ob defectum potestatis censetur iniusta: & per consequens, nullius
hominis conscientiam obligare poterit. Vnde Bernardus epistola se-
ptima, quæ est ad Adam monachum, ait. Mala imperantibus non est

Bernardus.

parendum, præsertim, dum prauis obtemperans imperiis, in quo ho-
mini videris obediens, Deo planè, qui omne, quod perperam agitur,
interdixit, inobedientem te exhibes. Valde autem peruersum est pro-
fiteri te obedientem, in quo nosceris superiorem propter inferiorem, D

id est, diuinam propter humanam soluere obedientiam. Et aliquibus
interpositis subdit. Facere malũ quolibet etiam iubente, constat non
esse obedientiam, sed potius inobedientiam. Sanè hoc aduertendum,
quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala: & in his deberi
hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam
cùm prohibentur, nec ista, vel cùm iubètur, committenda. Hactenus

Bernardus. Et inde deduco, vt is, contra quem aliquis mala fide præ-
scripsit, non amittat dominium rei præscriptæ, quanuis autem. vt spõ-
salitia largitas. §. rursus. Collatione. 9. cõcedat dominium eiusdem rei
ipsi præscribenti, quoniam talis autem. vt capite secundo superius ad-
monuimus, est contra legem diuinam, quæ prohibet omnimodum
furtum. Et inde vltèrius infero, vt is, contra quẽ alius mala fide præ-

scripsit, si illi post talem præscriptionem plenè cõstiterit de mala fide
possidētis, poterit rem suam, vbicunq; inuenerit, sine culpa aliqua ca-
pere: & si illã nõ inuenit, poterit se ad æquiualens vèdicare, si vtrunq;
sine scandalo facere potest, & malam alterius fidem apud iudicẽ ne-
quit probare. Hoc corollarium probatur, quia rem suam apud alium
detentam, quilibet potest ab iniusto possessore cum prædictis condi-
tionibus accipere. Ita enim docet Alexander de Ales. in. 4. parte. q. 86.

Alexander de

membro

de qu. i. f. 35.
col. 2.

A membro primo, & Guillelmus Altisiodorensis in materia de restitutione, quæstione quinta. Et idem sentit glossa in capit. Ius gentium. distinctio. 2. in verbo, sedium: & citat pro huius sententiæ confirmatione capit. primū & secundū. 23. quæstione. 2. & legem, Ait prætor, in. §. si debitorem. ff. de his quæ in fraudem creditorum. Et iuxta hunc sensum dicit esse intelligēda, quæ dicunt nemini licere propria auctoritate rem suam capere: vt dicitur in capit. Placuit. 16. quæstione. 6. & in. l. extat. ff. quod metus causa. & in. l. si quis in tantā. C. vnde vi. Et certè (vt ego sentio) hæc iura ita decreuerunt, ad euitandum scandalum, quod passim euenire poterat, si quisq; rem suam propria auctoritate recuperaret: ergo cum id sine scandalo fieri poterit, optimè fiet. Ex eadem principali regula infero, eum, qui in emptione aut venditione alium deceptit, etiam citra dimidium iusti precii teneri in conscientia ad restituendum quidquid vltra iustum precium accepit, quanuis leges ciuiles talem deceptionem licitam esse dicant. l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de minoribus. & l. item si precio. §. quemadmodum. ff. locati & conducti. Probatur corollarium, quia talis legum licentia est contra ius diuinum & naturale, quod præcipit seruare æquitatem, & prohibet omnem in quocunq; deceptionem. Non mentiemini, inquit Deus noster, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. Et Paulus admonet, ne quis supergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam (vt ait) vindex est de his omnibus Dominus. Et Aristoteles quinto Ethicorum docet, seruandam esse æqualitatem in comertiis emptionis & venditionis, nisi fortè tam modicus sit excessus, vt, quemadmodum dicit Scotus, præsumatur contrahentes sibi mutuo condonare. Et ad capit. Cum dilecti. de emptio. & venditio. dico, quòd tollit actionem in foro exteriori parti deceptæ, nihil tamen in conscientia concedit decipienti. Potest etiam lex humana iniusta censer propter solum potestatis defectum, etiam si nihil contra legem diuinam statueret. Et hoc semper continget, quoties legislator maiore vtitur potestate, legem condens, quàm fuerit sibi à superiore commissa. Propter hanc causam, prælatus ordinarius subditum suum extra limites suæ iurisdictionis degentem excommunicans, iniuste agit, & eius excommunicatio nulla censetur, vt habetur in capitulo, Vt animarum. §. statuto, de constitutionibus libro sexto. Eidem causæ & rationi innititur illa regula iuris, quæ habetur in capitulo At si clerici. in principio de Iudi. Sententia non à suo iudice lata nulla est. Huiusmodi enim legislatori aut iudici aptissimè conuenire mihi videtur

E id, quod

Ales.
Altisiodorensis.

1191. plura. 195.

Leuit. 19.
1. Thess. 4.

Aristote.

Scotus in. 4.
dist. 15. q. 2.
arti. 2.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Rom. 14.

id, quod ait Paulus. Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Propter hunc potestatis defectum, multi Theologi censent iniustam fore legem humanam, quæ de actibus hominis interioribus, qui soli Deo patent, aliquid præciperet. Quoniam (vt aiunt) tales actus non subsunt iudicio humano, & inde consequens esse arbitrantur, vt nullam supra illos habeat homo potestatem. Alter defectus, qui potest reddere legem iniustam, est defectus finis. Hic tamen admonere oportet lectorem, vt intelligat, non omnem malum finem à legiflatore intentum sufficere ad reddendam legem iniustam. Si enim finis intentus non nocet reipublicæ, sed est illi indifferens, & res, quæ per legem præcipitur, apertè cognoscitur esse reipublicæ utilis, quanuis legiflator legem condens, malè agat, & peccet: lex tamen ab eo condita, nihilominus iusta dicitur, si cætera adsint, quæ ad legem iustam necessariò exiguntur. Vt, gratia exempli, si princeps ad reprimendum effrenatum vestimentorum luxum, legem statueret, quæ pro varietate cuiusquæ status & conditionis vestimenta moderaretur, pœnam etiam moderatam legis huius transgressori, hac sola intentione adiiciens, vt lucrum sibi ex talibus pœnis pararet, vel vt vnum aut alterum ciuem, quem odio habet, hac posset occasione punire, certum est principem, cum legem hoc fine statuat, peccare. Si tamen id, quod per legem illam decretum est, in vtilitatem reipublicæ vergere cognoscatur, erit proculdubio lex illa iusta censenda. Idem etiam contingeret, si pro vana gloria legem illam conderet, vel vt populus huius legis medio pluribus pecuniis abundans, facilius posset eidem principi ad bellum aliquod iniustum subuenire. Et in his omnibus, non obstante malo principis fine, populus teneretur legi sic ab eo statutæ, propterea quòd iusta est, obedire: quanuis ille talem legem condens, peccaret. Sicut vxor tenetur reddere debitum marito, qui ad solam libidinem suam explendam illud exigeret, quanuis ille sic petens peccaret. Solus igitur ille malus finis obstat, vt lex iusta esse possit, per quem non communi reipublicæ, sed priuatæ vtilitati consulit legiflator. Tertius defectus, propter quem lex fieri potest iniusta, est defectus formæ debitæ, quæ quidem forma consistit in hoc, vt seruetur æqualitas proportionis Geometricæ inter eos, quibus imponuntur onera propter bonum commune. Iniustum enim est, vt debiles & pauperes plus, aut tantum oneris pro bono communi sustineant, quantum fortes & diuites subire possunt. Sed pensandæ sunt prius cuiusquæ vires, & iuxta cuiusquæ potentiam onera illis erunt postea imponenda. Nam Deus ipse totius

2. defectus.

vestis.

3. defectus.

A **S**totius iustitiæ fons, iuxta hanc rationem cuiq; necessitatem operum imponit, qui ab illo, qui multa potest, multa exigit: & ab eo, qui non nisi pauca præstare valet, pauca etiam petit. Nam (vt beatus Gregorius ait) *Gr. gregorius.* cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Est adhuc in ipsa forma aliud considerandum, vt videlicet sit æqualitas inter onus ipsum, quod nouiter imponitur, & causam, propter quam onus imponitur. Alioqui si onus multum excederet causam, ob id solùm lex diceretur iniusta ex defectu formæ. Vt, gratia exempli, si ob aliquam nouam & veram regni necessitatem principi occurrentem, nouum aliquod subditis princeps ipse imponeret tributum, iustè faceret: si tamen tributum impositum sit maius quàm vera regni necessitas exigit, iniusta esset lex, per quam tale tributum imponitur, quia deficit forma, per quam non solùm sunt onera inter subditos proportionaliter distribuenda, sed onera ipsa sunt etiam cum causa commensuranda, ne maiora, quàm causa petit, imponantur. Et hoc probatur apertè per cap. *quia* Quid pleriq; extra de immunitate Ecclesiarum, vbi taliter extorta vltra causæ necessitatem restitui mandantur, & tantundem vltra pauperibus dari. Propter hunc legis iustæ defectum, constat iniustam esse legem, quæ circa pauperum subuentionem in diuersis Christiani orbis prouinciis à paucis annis condita est. Lege siquidem statuta decretum est ab illis, vt quæq; ciuitas suos tantum ciues pauperes alat, & nullus pauper per varias ciuitates, aut diuersa oppida vagari permittatur, sed quæq; ad suam ciuitatem redire, & intra illam se continere cogatur. Huius legis iniustitia inde apertissimè conuincitur, quòd necesse est, vt istius legis ordine seruato, onus subuentionis pauperum inæqualiter per ciuitates & oppida distribuatur. Constat enim aliquas esse ciuitates paruas, quæ plures intra se continent pauperes, quàm aliæ ciuitates magnæ. Fiet ergo necessariò, iuxta illam legem, vt centum diuites, qui in ciuitate aliqua parua degunt, cogantur alere quingentos pauperes, qui in illa morantur: cum tamen quingentis diuitibus, qui in alia ciuitate habitant, non incumbat fortè nisi centum pauperibus subuenire. Quo eueniente, prout sæpissimè euenit, aperta committetur iniustitia propter inæqualitatè oneris per varias ciuitates distributi. Si tamen contingeret tantam pauperum multitudinem ad ciuitatem aliquam propter diuitiarum famam confluere, vt illa ciues suos pauperes, simul cum forensibus alere non posset, tunc iustè posset aditum forensibus pauperibus interdicerè, aut certum aliquem numerum præfigere, quem ciuitas posset simul cum suis ci-

E 2 uibus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

uibus pauperibus alere. Nulla enim ratio patitur, vt propter alendos pauperes forenses, negentur necessaria alimenta pauperibus ciuibus. Si verò vtrosq; ciuitas alere posset, iniustum esset aditum forensibus præcludere & interdicere. Ex eadem ratione conuincitur, iniustum esse modum, qui in aliquibus ciuitatibus & oppidis Hispaniæ, præsertim regni Castellæ, nuper inuentus est, ad soluendum Regi ordinarium tributum illi debitum, quod in lingua Hispana dicitur, Pecho. Tale enim tributum diuidi solet per capita domorum omnium cuiusq; oppidi, nobiles & clericis tantum exceptis: & iuxta proportionem diuitiarum, quas quisq; possidet, diuiditur tributum, quod ab ipso oppido exigitur. Sed quia in tali tributi diuisione non semper debita, seruabatur proportio, plus exigendo ab eo, qui parum poterat, & minus ab eo, qui multum: ideo in aliquibus oppidis excogitatus est alius modus ad prædictum soluendum tributum, in quo eadem iniustitia occultatur. Statuitur nanquè in prædictis oppidis quoddam extraordinarium tributum, quod in lingua Hispana dicitur, Sisa. Et est aliquid certum additum vltra precium taxatum pro libra carnis aut piscis: ita vt quilibet emens res illas, aut alias similes, teneatur dare aliquid certum vltra precium pro rebus illis à populo constitutum. Precium taxatum accipit venditor, qui est dominus rei, illud autem super additum seruatur ab eodem venditore ad soluendum tributum, quod regi debetur. Hic modus distributionis ad soluendum tributum, conuincitur esse iniustus ex his, quæ suprà diximus: quoniam iuxta illum non seruatur æqualitas proportionis, quæ debet esse inter tributum, quod redditur, & facultatem reddentis. Nam artifices mechanici, vt futores, factores, & alii similes, quanuis paucas aut mediocres habeant diuitias, sæpe habent multò maiorem familiam, quàm alii ciues multò ditiores. Quia pro arte mechanica, quam exercent, oportet illos habere multos operarios, quos domi alere tenentur. Et inde sequitur, vt multò plures carnes & pisces emere cogantur, quàm alii ciues, qui sunt multò ditiores. Ex quo apertè conuincitur, vt iuxta prædictum modum distributionis, necessarium sit illos, quanuis pauperes sint, multò maius tributum reddere, quàm alii, qui sunt valde diuites. His igitur omnibus sic declaratis, dico,

9.º Somnem legem, quæ aliquem horum defectuum patitur, esse iniustam, ac proinde nullius hominis conscientiam ad illius obseruationem obligari. Et idem prorsus dicendum erit de particulari quocunquè superioris mandato, ita vt nullus inferior teneatur illi obedire, si il-

lius

pecho.

Sisa.

*recepto iniusto iudicio obedire
mi non tenetur. Sine scambalo si id fieri pot.*

A lius mandatum propter aliquem defectum constiterit esse iniustum.

Hoc tamen hac conditione intelligendum esse volo, nisi fortè ex eo, quod legi aut particulari præcepto non obeditur, graue aliquod oritur scandalum. Nam in multis casibus expedit legi iniustæ, aut præcepto iniusto obedire, propter scandalum euitandum. Vt, gratia exē-

pli, si princeps tributum aliquod apertè iniustum subditis imponeret, posset subditus, si absq̃ scandalo hoc facere valet, principi tributum negare, vt notant Doctores post Bartholum in capit. primo de constitutionibus. Si tamen id citra scandalum negare non potest, expedit magis tributum quamuis iniustū soluere, quàm scandalum suscitare. Et in hoc casu intelligendum est, quod ait Ambrosius in capit. Si tributum. 11. quæstione prima. Quia etiam si nullum esset tributum à principe impositum, teneretur quilibet cuius diuitiarum suarum partem, & fortè aliquando eas omnes expendere ad tollendum graue regni aut ciuitatis scandalum, præsertim si illud aliter tolli non possit, nisi per talium diuitiarum oblationem. Nam hac aut alia simili tam arcta necessitate urgente, præcipit saluator noster vnicuiq̃ vt iuri suo cedat, sic inquit.

Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumq̃ te angariauerit mille passus, vade cum eo alia duo. Ad eundem modum etiam dico eum, qui iniustè incarceratus est, posse absq̃ culpa mortali carceres frangere vt exeat, si aliter exire non potest. Quoniam præcepto iniusto aut legi iniustæ (vt diximus) nullus parere tenetur, ergo poterit contra illius iniustum præceptum à carcere exire. Nec ipsa carceris effractio illi poterit ad culpam imputari, si aliter exire non potest. Quoniam vim vi repellere, omnia iura concedunt: vt dicitur in capit. Significasti, extra de homicidio. Et in capit. Si verò de sententia excommunicationis. Iniusta autem carceris detentio, est manifesta violentia: ergo licebit illam per aliam violentiam repellere. Et confirmatur, quia quilibet posset domum latronis, vbi violenter ab illo detineretur, effringere, si aliter exire non potest: ergo etiam poterit carcerem, in quo iniustè detinetur, frangere, si aliter exire non valet. Consequentia ista inde constat esse bona, quòd principes aut iudices iniustè & per violentiam populum opprimentes, velut latrones apud Deum existimantur. Principes tui (inquit Deus ad ciuitatem Hierusalem) infideles, socii fu-

B . quicumq̃ te angariauerit mille passus, vade cum eo alia duo. Ad eundem modum etiam dico eum, qui iniustè incarceratus est, posse absq̃ culpa mortali carceres frangere vt exeat, si aliter exire non potest. Quoniam præcepto iniusto aut legi iniustæ (vt diximus) nullus parere tenetur, ergo poterit contra illius iniustum præceptum à carcere exire. Nec ipsa carceris effractio illi poterit ad culpam imputari, si aliter exire non potest. Quoniam vim vi repellere, omnia iura concedunt: vt dicitur in capit. Significasti, extra de homicidio. Et in capit. Si verò de sententia excommunicationis. Iniusta autem carceris detentio, est manifesta violentia: ergo licebit illam per aliam violentiam repellere. Et confirmatur, quia quilibet posset domum latronis, vbi violenter ab illo detineretur, effringere, si aliter exire non potest: ergo etiam poterit carcerem, in quo iniustè detinetur, frangere, si aliter exire non valet. Consequentia ista inde constat esse bona, quòd principes aut iudices iniustè & per violentiam populum opprimentes, velut latrones apud Deum existimantur. Principes tui (inquit Deus ad ciuitatem Hierusalem) infideles, socii fu-

E 3 fringere

exemplum

de tributo iniusto

Math. 5.

de iuramento iniusto.

Esaie. 2.

Ezechiel. 22.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fringere, quando aliter exire non valet, ita etiam poterit carcerem, in quo iniuste detinetur, frangere, si alius illi non patet exitus. Sed hoc (vt iam diximus) tunc solum facere licebit, quando graue ex hac re non immineret scandalum, aut magna turbatio. Quonia tunc etiam si carcerem inueniret apertum non liceret exire. Nam propter hanc causam (vt ego existimo) Paulus & Syllas, cum carcerem, in quo iniuste tenebantur inclusi, Deo operante semel inuenirent apertum, & secundo iterum ex magistratus precepto custos occulte aperiret, noluerunt exire, ne inde occasionem aliis preberent, putandi eos iuste fuisse in carcerem coniectos, & timore fugisse a carcere, propterea quod falsa predicassent. Ideo libentius carcerem elegerunt, vt sic suam innocentiam probarent, & suae doctrinae veritatem confirmarent. Eodem modo dicendum esse censeo de illo, qui per falsa testimonia damnatus est ad cuius rei possessionem relinquendam, qui nequaquam iudici in conscientia obedire tenetur. Quoniam talis sententia licet sit iusta ex praesumptione, qua praesumitur testes vera dixisse, aut instrumenta fuisse vera: tamen sententia in rei veritate non fuit iusta, quia cum testimonium verum sit quaedam iustitiae pars, constat ex falsitate testimonii illam fuisse iniustam. Sententia autem, quae ex sola praesumptione censetur iusta, non inducit naturalem obligationem, nisi veritas praesumptioni conueniat: vt docet Abbas in capit. primo de constitutio. Et inde sequitur vt is, cui talis iniustitia est manifesta, non teneatur illi citra scandalum in conscientia obedire. Et inde ulterius sequitur, vt qui per talem sententiam iniustam fuit re sua priuatus, si aliter non potest damnum sibi illatum resarcire, poterit ab illo, qui per iniustam sententiam rem suam abstulit, tantundem clanculo surripere, quantum fuerat ab eo iniuste sublatum. Multa alia corollaria possent ex hac regula deduci, quae propter prolixitatem vitandam prudenti lectori dimitto.

Actuum. 16. *variab per falsi testimonia ad poss. relinquendam.*

Panormita. *de quo s. f. 32. col. 2. circa fin.*

Documentis secundum. Secundum documentum. Nulla lex humana quantumlibet iusta sit, obligare potest illius transgressorem ad culpam mortalem, nisi sit circa materiam talem, quae possit sufficientem causam praebere ad iniungendam talem obligationem. Haec regula euidenter probatur, quia legislator nihil sine legitima causa & ratione praecipere potest: alioqui (vt Aristoteles docet. 5. & 8. Ethicorum) censetur tyrannus. Nam (vt dicitur in Clementina, Pastoralis, de re iudicata) princeps non potest sine causa legitima rerum dominia ab vno tollere, & alteri dare. Et inde sequitur etiam, vt aliud simile sine iusta causa praecipere non possit. Quod autem dicitur in l. 1. ff. de constitutionibus principum, quod principi placuit legis habet vigorem, intelligendum est, si iusta

Aristote.

A si iusta adsit voluntatis causa, aliâs sola voluntas principis sine causa legitima non poterit aliquem in conscientia obligare. Quod verò dicit glossa in l. relegati. ff. de pœnis, magnam esse rationem in principe solam eius volūtatem si aliquid veritatis habet, in foro exteriori tantum illud veritatem habere censeo. Ita vt à principe non sit ratio legis ab eo statutz petenda, sed sola eius voluntas pro ratione sufficere debeat. Quia semper præsumendū est pro principe, nihil illum sine causa & sine ratione facere. Aliud tamen in foro conscientiz est necessario dicendum: quia ibi non præsumptioni, sed veritati standum est, quando illa cognosci potest. Potest adhuc illa secunda regula nunc proximè à nobis data probari ex ratione naturali, quia longissimè à ratione naturali distat, vt de quacunq; re leuissima possit ab homine statui lex, aut dari præceptum obligans illius transgressorem ad mortalem culpam. Quoniam si ita res haberet, multo maior & crudelior esset politię spiritualis seueritas, quàm politię corporalis: & peior atq; miserior esset animæ in hac vita subiectio, quàm corporis. Nam lex humana in corporali & mundana politia non potest pro aliqua leui culpa hominem ad mortem corporalem obligare: ergo in politia ecclesiastica & spiritali non poterit lex pro qualibet etiam leui culpa

B hominem ad mortem spiritualement ordinare. Consequentia ista probatur auctoritate Augustini, qui libro. 21. de Ciuitate Dei, capit. 11. mortem spiritualement in politia spiritali comparat ad mortem corporalem in politia mundana, sic inquires. Quod est de ista ciuitate mortali homines supplicio primæ mortis, hoc est, de illa ciuitate immortalium homines supplicio secundæ mortis auferre. Hæc Augustinus. Sicut ergo in politia mundana nulla lex morte punit aliquem nisi pro graui principis aut reipublicæ offensa, vt est crimen læsæ maiestatis, aut crimen hæresis, aut graue furtum, aut homicidium, aut aliquod aliud simile peccatum: ita etiam nulla lex poterit aliquem obligare ad mortem spiritualement, nisi pro re magni momenti, quæ scilicet valde Deum aut proximum offenderet. Et huic sententiæ fauet Richardus de sancto Victore in tract. de differentia peccati mortalis & venialis: qui peccatum mortale per distinctionem definiens, hæc ait. Mortale peccatum, quantum mihi videtur, triplici ratione distinguitur. Mortale est, quod à quouis non potest committi sine graui corruptione sui. Item mortale est, quod non potest committi sine graui læsione proximi. Mortale nihilominus, quod non potest committi sine magno contemptu Dei. Cætera verò omnia videntur mihi venialia. Hæc Richardus. In quibus verbis id potissimum aduertendum est, iuxta il-

Augusti.

Richardus de sancto Victore.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ant lius sententiam, grauem semper oportere esse rem, & vehementer C
aut noxiam aut offensiuam, circa quam peccatū possit mortale comi
mitti. Modicam & leuem proximi offensionem, prout est leuissima
iniuria, aut leuissimum furtum, aut leuis percussio à leuissima ira
procedens, dicit non esse peccatum mortale, sed veniale. Ex hac re-
gula infero, multas esse leges in iure ciuili, quæ obligare non possunt
illarum transgressores ad peccatum mortale: quia res, circa quas ver-
santur, & de quibus disponunt, non sunt tanti momenti, nec sunt
reipublicæ tam necessariae, vt propter illarum omissionē iustè debeāt
homines mortem incurrere æternam.

Ex hac regula conuincitur pessima ignorantia & crassa aliquorū *aduersus eos qui*
prælatorum, præsertim religiosorum, qui putant se posse subditis suis *precipiunt passim*
quidquid voluerint cum obligatione ad culpam mortale præcipere. *pro causis leuibus*
sub pena peccati.

Et ex hac crassa ignorantia euenit, vt sæpe præcepta præceptis addant
innumera, & pro leuissima causa, quæ parum aut nihil ad religionis
obseruationem faciat, obediētæ necessitatē iniungant. Summa enim
fatuitas est, si prælatus putet se posse subditos obligare ad culpā mor-
talem, propter solam silentii violationem, aut propter tardum ad mis-
sam accessum, aut propter solam vnus lactucæ sine licentia mandu-
cationem, aut propter aliam similem leuem causam. Hæc enim omnia D
& his similia, ex se & ex natura sua non sunt tanti valoris, nec
illarum simplex omisio potest tam grauius religioni nocere, vt pro-
pter illa sit meritò religiosus ad mortem æternam obligandus. Possent
tamen his paruis rebus talis circumstantia & tam grauis coniungi, vt
puta graue scandalum religionis, aut magna occasio transgressionis
votorum regulæ suæ professionis, quod meritò possent prælatus res
illas sub interminatione gehennæ prohibere. Non quidem propter
res ipsas, quæ re vera tanti meriti non sunt, sed propter grauem cir-
cumstantiam illis ex accidenti coniunctam. Illis autem prælatis, qui
passim & de rebus leuibus præcepta cum necessitate obediētæ im-
ponunt, conuenit apertissimè id, quod Deus per Ezechielem pro-
phetam olim Iudææ pastoribus & prælatis dixit. Cum austeritate
imperabatis eis, & cum potentia. Et illud saluatoris nostri. Impo-
nunt onera grauia & importabilia. Nonne onus est graue & impor-
tabile, pro modica & leuissima re passim iniungere præcepti neces-
sitatem sub interminatione gehennæ.

Ezechi. 34.

Matth. 23.

Documentum
tertium.

Tertium documentum. Si lex aliqua iusta obligat illius transgres-
sorem ad culpam mortalem, propter iustam causam, quæ tunc aderat,
cessante tali causa cessabit talis obligatio ad culpam mortalem. Vt, gratia
exempli,

A exempli, si propter graue scandalū, quod inde verisimiliter timetur, præciperet prælatus sub obligatione ad culpā mortālē, ne aliquis religiosus accedat ad ortū cōmunē conuentus, aut ne accedat ad talē aut talē secularis hominis domū, etiam si cū licentia sua exierit extra conuentū, aut ne cum tali aut tali persona loquatur, quoties scandali occasio manet, ipsa etiā obligatio ad culpā mortālē manet. Si verò scandali occasio est prorsus ablata, tunc obligatio præcepti ad culpā mortālē erit penitus nulla, etiā si ipse prælatus non reuocauerit præceptū suum, sed velit adhuc manere cum eadē obligatione, qua prius. Pro- batur hoc documentū, quia si à principio, quādo tale dedit præceptū, nulla scādali occasio, aut alia similis iusta causa fuisset, nō potuisset (vt in secūdo documēto diximus) per præceptū suū obligare ad culpam mortālē: ergo nec etiā modò potest obligare, quādo ea, quæ fuit iusta causa, cessauit. Consequētia patet per id, quod dicitur in regula iuris. Omnis res per quascunq; causas nascitur, per easdē dissoluitur. Sed obligatio ad culpā mortālē orta est, propter solā occasionē scandali vitandam, ergo illa occasione prorsus ablata, talis obligatio ad culpam mortalem protinus dissoluetur. Et expressius probatur per id, quod dicitur in cap. Cum cessante, extra de appellationib⁹. Cessante causa, cessat effectus. Sed potissima & principalis causa inducēdi obligationem ad culpā mortālē, fuit occasio scādali, ergo illa causa cessante, etiā cessabit obligatio ad culpā. Nec refert an lex exprimat ipsam causam motiuā, an illā subticuerit, quia si causa ipsa potuerit taliter cognosci quod indubitata ratione cognoscitur esse illa & non alia, idē erit dicendū, ac si illa apertē exprimeretur. Ita docet Panormi. in cap. Quia pleriq; de immunitate ecclesiarū, & citat pro se Cynū in l. nō dubiū. C. de legibus. & Baldū in l. Maximū vitiū. C. de liberis præteritis. Et videtur mihi ad huius sententiæ probationē posse adduci argumentum ex capitulo, Post translationem, extra de renunciatione. Nam in illo capitulo citatur quoddam decretum concilii Constantinopolitani, in quo decreto cū nulla referatur illius causa, tamē Innocentius tertius causam decreti ex verisimilib⁹ rationibus in illo cap. coniciens, declarat illā in casu illius capituli cessare, ac proinde illius concilii decretū in illo casu non obligare. Sed in hac parte necessariū censi sui admonere lectore, ne facile iudicet causam legis aut præcepti motiuā cessasse, vt inde putet se nō teneri ad legis aut pcepti obligationē: Quoniam sepe contingit partem causæ cessare, & non totam causam; vt autem legis obligatio cesset, non satis est partialem causam cessare, sed op⁹ est vt tota causa cesset, nisi fortē partialis causa talis esset, quod

E s solum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

solū ab illa, legis aut præcepti obligatio pendebat : ita vt omni alia C
 seclusa, illa per se sufficeret inducere obligationem, & sine illa nulla
 alia hoc facere posset. Et hinc oritur, vt licet aliquis per virtutū exer-
 citia carnem suam plenè subiecisset spiritui, nihilominus ad ecclesia-
 stica ieiunia obseruanda teneretur. Quia repressio carnis non est sola causæ induciue
ieiunium.
 causa, propter quam indictum est ab Ecclesia ieiunium, sed sunt alię,
 vt puta eleuatio mentis in Deum, augmentum meriti & præmii, que
 satis sunt ad obligationem ieiunii imponendam.

Ex hac tertia principali regula infero multa tributa, quę olim in
 conscientia debebantur, nunc in cōscientia non deberi, quanuis lege
 adhuc manente talia tributa exigantur. Hoc corollariū probatur ma-
 nifestè per hoc, quòd circa multa tributa, quę in variis prouinciis &
 regnis à diuersis principibus exiguntur, non extant illę iustę causę,
 propter quas constat talia tributa fuisse olim imposita: aut si illę iustę
 causę extant, ipsi tamen, qui tributa exigunt, non præstant id, propter
 quod constat talia tributa fuisse à principio concessa. Vnum ex mul-
 } tis, quę communi doctorum sententia requiruntur ad tributum iu-
 } stum imponendum, est iusta causa, quę sit cōmunis & non priuata.
 } Alioqui si pro vtilitate priuata imponeretur, pura tyrannis diceretur.
 Si aliqua istarum causarum adsit, iustè potest ab imperatore aut à re- D
 ge tributum moderatum imponi, causa tamen cessante, tributum in-
 iustè exigetur. Vt gratia exempli, si ad constructionē pontis, aut mu-
 rorum ciuitatis, aut alicuius arcis ad tutelam regni necessarię, tributū
 imponatur, consummatis huiusmodi ædificiis, non poterit iam illud
 tributum exigi. Si pro maris tutela & defensione imponatur à princi-
 pe tributum pro expensis faciendis, vt securi sint à piratis nauigātes,
 non poterit postea tributum illud exigere, si piratis existentibus, ipse
 nullam præbet nauigantibus contra piratas defensionē. Quia cessan-
 te iusta causa, propter quā constat impositū fuisse tributū, oportebit
 cessare tributū. Si verò piratę non essent, quanuis princeps nullū
 laborē nullasq; expēsas maris tutelę tribuat, poterit nihilominus rex
 tributum cōsuetum & huic rei destinatum exigere, si ille paratus est
 quoties opus fuerit, nauigantes à piratis tueri. Et iuxta hunc modum
 diceñdum est in reliquis omnibus tributis, quorū impositionis cau-
 sa cognoscitur esse iusta, ita vt illa protinus cessante, cesset etiam iusti
 tributi obligatio. Et tunc poterit subditus sine vllō peccati serupulo
 } principem de tali tributo fraudare, non obstante lege per eum lata
 } de tali tributo soluendo. Hoc expressè docet Abbas in cap. i. de consti-
 } tutionibus, & citat Bartholum idem dicentem in. l. vestigalia. ff. de
 } Publicanis.

A Publicanis. Et ratio est manifesta, quia cessante iusta causa tributi, cessat etiam obligatio ad parendum in conscientia legi præcipienti illud solvere: nisi fortè propter scandalum euitandum (vt in declaratione primæ regulæ dixi) ad illud soluendum teneretur.

Quia in duabus regulis proximè præcedētibus, differuimus de lege humana iusta, & de re minus graui statuente, nunc superest vt de lege humana & de re graui aliquid decernente differamus, de qua quartum assigno documentum, quod tale est.

Lex humana iusta & de re graui aliquid statuēs, obligat illius transgressorē ad culpā mortālē aut venialē, iuxta variam legislatoris voluntatem, quæ ex variis ipsius legis verbis conici potest, & non aliunde: nisi fortè ipsemet legislator posset de hac re consuli, & suam voce exprimere voluntatē. Prima huius regulæ pars constat ex ipsa legis definitione, quam in primo huius operis capite dedimus. Nam (vt loco illo diximus) ex ipsa legislatoris voluntate pendet legis obligatio, si cætera adsunt, quæ in regulis præcedentibus diximus esse necessaria ad obligationem inducendā. Si ipse legislator non intendit obligare ad culpam, etiā si verba ipsius legis videantur inducere obligationē, nunquā lex illa virtute sua transgressorē illius obligabit ad culpā. Sed

B si subditus obligatur, erit ratione cōscientiæ suæ, quæ iudicat illic esse culpæ obligationē, quāuis re vera non sit. Sed in tali casu, vbi legislator non intēdit ad culpā obligare, oportet vt hanc verbis apertissimis exprimeret intentionē, ne fortè aliqui ob verborū ambiguitatē malè legem interpretentur, & putent culpā esse, vbi culpa non est. Ideo ad hos scrupulos euitandos, cautè & prudenter prouisum est in Statutis fratrum Minorū, & fratrum Prædicatorū, nullā per illa statuta induci obligationē ad culpā, præter illā, quæ ex iure diuino aut iure naturali fuerit aliās inducta. Ad eundē modū dicendū est in excōmunicationib⁹, quæ inferūtur, ita vt si superior aliquis prælat⁹ præciperet aliquid sub pœna excōmunicationis eo ipso incurredē, intentionē tamē excōmunicādi nō habēs, quāuis subdit⁹ præceptū huiusmodi transgrederetur, & existimaret prælatū habuisse intentionē excōmunicādi, nullā tamē propter hoc incurreret excoīcationē. Et fortè circa excōmunicationes inferendas sæpe ita facere oporteret, vt solū ad subditorū aīos timore excoīcationis coercedos, excoīcatio solis verbis sine intētionē ligandi inferretur. Om̄ talis (vt dixi) etiā si putaret cū plena intētionē ligandi fuisse illatā excoīcationē, nunquā tamē ob hoc erit excoīcatus. Et inde colligitur latū esse discrimen inter conscientia errantem circa obligationem ad culpam, & conscientiam errantem circa excōmunicationē.

Quia

Documentum
quartum.

excōmunicatio

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quia ex errore conscientiae de obligatione ad culpam, oritur culpa, C
 quae errore secluso non esset, ex errore autem de sola impositione ex-
 communicationis non oritur excommunicatio. Causam huius dif-
 criminis facile quisque intelliget, si prius rectè cognouerit unde proue-
 nit, quòd agens contra conscientiam erroneam peccet. Non enim ori-
 tur hæc obligatio ab ipsa conscientia tanquam à prima & totali huius
 obligationis causa: quia tunc, sicut faciendo bonum, quod credit esse
 malum, peccat: ita è contrario faciendo malum, quod credit esse bo-
 num, rectè ageret. Hoc autem esse manifestè falsum, apertè conuincit-
 tur per id, quod Dominus prope mortem suam apostolis prædixit.
 1047.16. Venit hora, inquit saluator noster, vt omnis qui interficit vos, arbi-
 tretur se obsequium præstare Deo. Constat autem illos sic arbitran-
 tes peccasse, tantum abest, vt opus illorum fuisset censendum bonum.
 Satis superque tribuimus ignorantiae, si concedimus illam excusare à
 culpa. Non est tamen illi tantum tribuendum, vt quod aliàs malum
 fuisset, sola ignorantia valeat reddere bonum. Potissima igitur ratio,
 unde illa obligatio ad culpam oritur in eo, qui agit contra conscien-
 tiam erroneam, est contemptus Dei. Nam qui facit id, quod errore
 deceptus putat esse contra legem Dei, eo ipso Deum quodammodo
 contemnere videtur: & ideo peccat propter solum contemptum Dei, D
 saltem interpretatiuum, què sic operans habet. Ita docet beatus Tho-
 mas in.1.2.q.19. arti.5. in responsione ad tertium principale argumen-
 tum. Eidem in hac parte consentit sanctus Bonauentura in secundo
 sententi. distinct.39. ar.1. q.3. Hoc iactò fundamento, facile est videre
 discrimen: quia contemptus Dei sufficit obligare contemnètem ad
 culpam mortalem, & nõ sufficit se solo reddere excommunicatum.
 Non enim omnis qui Deum contemnit, est eo ipso excommunica-
 tus, sicut est eo ipso culpæ mortalis reus. Verum etsi non sit excom-
municatus, propterea quod facit opus, cui falso putat esse annexam
excommunicationem, tamen erit obligatus per suam conscientiam
erroneam, vt abstinere ab his, à quibus excommunicatus abstinere te-
netur. His igitur sic conclusis, ad nostræ disputationis caput oratio-
nem reducens dico, ex sola legislatoris intentione pendere legis iustæ
obligationem ad culpam. Hæc autem intentio vix alio modo quàm
per verba legis potest agnosci, nisi fortè ipsemet legislator posset
consuli, vt suam voce exprimeret voluntatem. Consequens igitur est,
vt verba legis diligenter scrutemur, si scire volumus plenam legis vir-
tutem & potestatem, an scilicet illa obliget illius transgressorem ad
culpam mortalem, an ad solam venialem. Sed certè (vt verum fateor)
 ex sola

1047.16.

s. Thomas.

s. Bonauentura.

*intentio legislatoris
 dignificatur ex
 bis legis.*

A ex sola verborum legis consideratione, nullus poterit hanc legis virtutem exactè agnoscere: quia non omnes legiflatores, cum leges condunt, vtuntur eadem verborum proprietate, & stricta illorum significatione. Nam eo verbo, quo frequenter omnes vti solent, ad designandam obligationem ad culpam mortalem, aliqui vti sunt ad solam culpam venialem manifestandam. Alii verò è contrario, culpæ mortalis obligationem eo verbo significare voluerunt, quo in communi vsu nulla, aut saltem sola venialis, solet culpa designari. De qua re (vt alia multa omittam) est apertum exemplum in capitu. Rogo. 11. quæstione. 3. vbi illud verbum, Rogo, (vt glossa illic annotat) ponitur ad præcepti necessitatem designandam. Et è contrario hoc verbum, Mando, in capit. Guilifarius. 24. quæstione. 3. non præcepti necessitatem: sed, iuxta illius glossæ sententiam, solam exhortationem significat. Cum igitur non sint per legem præfixa & declarata omnia verba, quæ obligationem ad solam culpam mortalem significare possunt, aliqua, quæ ex iure colligi possunt, explicare decreui.

B Quidquid in iure Canonico statuitur per verbum præcepti, aut ^{Verba denotantia obligationem ad culpam.} æquipollentis præcepto, denotat illius canonis transgressionem esse culpam mortalem. Hæc apertè colligitur ex Clementina, Exiui de paradyso. §. cum autem. Nam pontifex in illo loco non dicit hoc esse peculiare in regula fratrum Minorum, quam tunc interpretatur: sed ad illius interpretationem præsupponit tanquam ex iure manifestum, quòd verba significantia præceptum, & verba illis æquipollentia, habent vim exprimendi obligationem ad culpam mortalem. Nec tamen ex hoc, quod ita sit semper in iure Canonico, inde inferendum est, vt in omnibus aliis statutis ita sit semper necessariò intelligendum. Nam in lege diuina multa sunt sub verbo præcepti posita, quæ tamen non obligant ad mortale, sed solùm ad veniale. Vt, gratia exempli, quando Christus saluator noster præcepit discumbere (vt Marcus ait) eos, qui septem panibus ab eo erant reficiendi. Et discipulis iussit, vt paucos, quos habebant, pisciculos apponerent. Et multis infirmis ab eo curatis, præcepit vt nemini dicerent. Nullus autem sanæ mentis dicet, Christum saluatorem nostrum in illis omnibus præceptis obligasse illos, quibus præcipiebat, ad culpam mortalem. Lex enim diuina non est cogenda & declaranda iuxta illas regulas, quas ius humanum circa intelligentiam suarum legum dedit. Nec etiam hæc regula circa intelligentiam aliarum legum humanarum semper necessariò seruanda est, sed solū

Marci. 8.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

sed solum in illis, quæ sunt de iure canonico. Quia fortè apud alios C
 statuentes non est tanta vis illorum verborum, & semper capienda
 sunt verba in illa significatione, qua communiter vtuntur hi, apud
 quos est data lex, aut conditum statutum. Verba præcepti (prout nunc verba præceptiva.
 capimus præceptum) sunt, præcipio, mado, iubeo, prohibeo, inhibeo,
 veto, interdico. Verba æquipollentia præcepto sunt, debeant, tenean-
 tur necessariò, necesse est, non licet, non potest. Et si huiusmodi alicui
 verbo ex omnibus supra dictis adderentur, sicut sæpe addi solent, se-
 quentia verba, videlicet in virtute sanctæ obediētæ, aut sub intermi-
 natione gehennæ, apertissimè declararetur obligatio ad culpam mor-
 talem. Abbas in cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulie-
 rum dicit, omne illud, quod ponitur per verbum imperatiuum, æqui-
 pollere præcepto. Quæ sententia si vera esset, valde magnum nobis fa-
 ceret numerum præceptorum, & tam duram nobis faceret legem
 Dei, vt penè esset intolerabilis, cum tamen dominus dicat esse iugum
 suaue, & onus leue. Sed apertè conuincitur illam esse falsam, per hoc,
 quod iuxta illius sententiam omnia, quæ sub consilio dantur, essent
 dicenda præcepta. Quia omnia consilia euangelica data sunt à Chri-
 sto per verbum imperatiuum. Hoc verbum, oportet, non semper ean-
 dem ostendit obligationem, quia aliquando dicit necessitatem præ- D
 cepti, vt in cap. 1. de præscriptio. lib. 6. Aliquando dicit solam rationis
 congruentiam & honestatem, vt in cap. 1. 25. q. 1. Et ideo non est recen-
 sendum inter verba æquipollentia verbis præcepti: sicut quidam Mo-
 dernus doctor illud inter illa enumerauit, in Codice de pœnitentia,
 in materia de Ieiunio. Si verba talia sunt, quæ nõ indicent apertè præ-
 ceptum, nec æquipolleant verbis præceptiuis, qualia sunt ista, decerni-
 mus, statuimus, ordinamus, volumus, sancimus, tunc diligenter ad-
 uertendum est, an pœna aliqua ibidè statuatur contra transgressores,
 quæ si talis est, qualis non nisi pro peccato mortali infligi potest, ex
 illa pœna adiuncta conuincitur intentionem legislatoris fuisse obli-
 gare transgressorem ad culpam mortalem. Quoniam si talem inten-
 tionem non habuisset, iniuste talem pœnam aduersus legis transgres-
 sorem statuisset. Pœnæ huiusmodi sunt, excommunicatio, degrada-
 tio, priuatio ecclesiasticæ sepulture, mors, carcer perpetuus, confiscatio pœnæ.
 omnium bonorum, infamia. Certum est nullam istarum pœnarum
 pro alio peccato quàm mortali posse iuste infligi. De irregularitate ve-
 rò & suspensione, ego valde dubito, an sint inter similes pœnas recen-
 sendæ, propterea quòd illæ aliquando pro sola veniali culpa, aliquan-
 do sine vlla culpa imponuntur. Si post has omnes regulas à nobis
 datas,

Panormita.

Matth. 11.

*Ioannes Me-
stina.*

A datus, & benè à lectore circumspèctas, illi non plenè constiterit de lege, an obliget ad culpam mortalem an non, tunc moneo illum, vt licet vir doctus sit, non dedignetur alios viros doctos de hac re consulere, & aduertat, quòd non omnia possumus omnes. Quòd si alios, quos consulit, videt etiam de illa re dubitare vt ipse, confulo vt tutiorem procuret eligere partem: vt videlicet ita se habeat circa ipsius legis obseruatione, ac si illa obligaret ad peccatū mortale.

Quintum documentum. Si de lege humana iusta, semel consti- ^{Documentum} _{quintum.} terit illam obligare ad culpam mortalem, non inde colligendum est

illam semper & vbiq; eandem vim & potestatem obligandi habere. Probatur hæc regula multipliciter, & primò per id, quod in tertia regula dictum est, cessare videlicet obligationem legis, cum tota causa, vnde lex vim suæ obligationis sumpsit, cessauerit. Præterea, sæpe circa leges humanas fit iusta dispensatio, vt puta quoties casus occurrit, in quo ratio docet, credendum esse legislatorem noluisse legem suam tunc obligare. Nam Aristoteles in quinto Ethicorum, cap. de- ^{Aristot.} cimo, docet leges debere disponere de his, quæ frequenter, & vt implurimum fiunt, & non de his, quæ rarò contingunt: & si aliquid præter id, quod legislator intenderat, acciderit: tunc contra legem

B agendum esse censet, sic inquires. Lex in vniuersum omnis statuitur, nec fieri potest, vt rectè de quibusdam in vniuersum definiatur. In quibus enim necesse est, vt in vniuersum dicatur, rectè autem id non potest, lex id sumit, quod vt plurimum fit. Et paucis interpositis subdit. Quando igitur lex in vniuersum dixerit, & præter vniuersale postea quippiam contigerit: tunc rectè se habet, si qua legislator omisit, absolutèquè ac simpliciter loquendo peccauit, corrigatur defectus: id quod legislator, etiam ipse si adesset, dixisset: & si sciuisset, ita præscribentem legem instituisset. Hæc Aristoteles. Et huic Aristotelis sententiæ consonat, quod ait Iurisconsultus Iulianus in. l. Neq; leges, & in. l. non possunt. ff. de Legibus. Quãdo particulare

aliquid præter legem acciderit, quid vnumquenq; agere oporteat, docet beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæstione. 147. Si causa ^{s. Thomas.} (inquit ille) sit euidentis sua auctoritate, potest quisq; licitè contra legem agere, præsertim consuetudine interueniente, vel si non posset facilis recursus ad superiorem haberi. Si verò causa sit dubia, debet aliquis ad superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi. Et hoc dicit esse obseruandum in ieiuniis ab Ecclesia institutis, vt si causa non ieiunandi sit manifesta, quisquè circa seipsum dispensare possit: si sit dubia, recurrere debeat ad superiorem.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

rem. Et idem prorsus dicendum erit de quacunq; alia lege humana. C
 Et inde apertissimè probatur, quod quinta regula dicit, nullam videlicet legem humanam, quatenus talis est, semper & vbiq; habere eandem vim & potestatem obligandi, quia casu manifestæ necessitatis occurrente, poterit quisq; secum dispensare, nisi fortè propter scandalum vitandum, oporteat recurrere ad superiorè. Si quis verò obiiciat, nemini nisi principi licere legis interpretationè dare, vt dicitur in. l. i. C. de legibus & constitutionibus principum: huic obiectioni respōdet beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæstione. 120. arti. 1. intelligendum esse id, quod lex illa dicit, in rebus dubiis, in quibus non licet absq; determinatione principis à verbis legis recedere. Sed in manifestis dicit non esse opus interpretatione, sed executione. Potest etiã dici verum esse in solo foro exteriori id, quod imperator Constantinus in illa lege ait, ita vt in illo foro nemini nisi principi liceat sententiam contra legem dicere: secus autem in foro cōscientiæ, vbi quisq; secum potest in re manifesta dispensare. Rursum, potest esse dispensatio aut interpretatio in lege diuina & naturali, ergo multò iustius poterit dispensatio fieri in lege humana. Consequentia est manifesta, & assumptum probatur multis exemplis. Maritus lege diuina & naturali tenetur reddere debitum coniugale vxori petenti, si tamen maritus infirmatur, non tenetur, vt omnes Theologi docent, quia magis tenetur ad conseruationem propriæ personæ, quàm ad reddendum debitum. Et ita conuincitur, legem diuinam & naturalem in casu illo particulari non obligare. Qui votum de suscipiendo monachatu emisit, lege diuina & naturali adeò tenetur ad reddendum, vt propter solam moram redditionis peccare dicatur. Cùm votum voueris domino Deo tuo, inquit ipse Deus, non tardabis reddere, quia requirit illud dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si tamen post votum emissum eueniat grauis patris indigentia ad victus sustentationem, cui filius potest succurrere, non solū licebit illi, imò tenebitur (vt omnes Theologi fatentur) non intrare in religionem, quousq; satisfecerit patris indigentiæ, & si aliter religionem intraret, peccaret: vt notatur in cap. si qui filii. distinet. 30. Iuramentum promissorium ex lege diuina & naturali tenetur quisq; seruare, propter id, quod dominus in libro Numerorum ait. Si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit. Tamen si talis casus eueniret, qui apertè ostenderit impletionè iuramenti esse maioris boni impedimentum, non solūm liceret ei, qui iurauit,
 imò

S. Thom. 4.

Deut. 23.

Nume. 30.

D

A imo teneretur nõ implere iuramentũ: vt colligitur ex cap. antecessor. 11. q. 3. Lex naturæ docet fidelitatẽ in deposito reddendo esse seruandam: si tamen furiosus repetat gladiũ, vel qui sanæ mentis est, repetat ad patriam inuadendam, non est reddendus gladius. Quia magis teneor consulere patriæ, & domini furiosi incolumitati, quàm gladiũ illi reddere. Ergo cùm similes casus circa leges humanas occurrerint, poterit quisq; si res est manifesta, aut legẽ per se interpretari, aut propria auctoritate in illa secũ dispensare. Si res fuerit dubia, hoc auctoritate superioris (vt Thomas docet) faciet. Quocunq; autem istorũ modorum fiat, probabit verũ esse, quod in hac regula dicitur, legẽ humanam non semper & vbiq; eandẽ potestatem obligandi habere, & cognoscet in multis necessariam esse legis dispensationẽ, aut interpretationem. Alioqui dicet illi sapiens. Noli esse nimium iustus, Et iterũ. *Eccle. 7. aduertit iudex.* Qui vehementer emungit, elicit sanguinem, Et poeta Comicus dicit: *Prover. 30.* Summum ius summa iniuria. Et certẽ, qui ita faciendũ esse noluerit credere, in multa absurda & animæ suæ noxia incidet, & sæpe adeo perplexus erit, vt quocunq; se vertat, necessariò in culpã aliquam incidat, cogente illum ad hoc conscientia illius erronea.

B Sextum documentũ. Lex humana iusta, etsi non semper obliget *Documentum sextum.* sub interminatione gehennæ ad faciendum id, quod per illam decernitur, semper tamen sub hac interminatione obligat, ne lex illa contemnatur. Vt autem hæc regula apertior fiat, & sic eius veritas clarius pateat, oportet prius declarare quid sit contemptus. De qua re aliter *quid sit contemptus.* iuris humani periti, aliter Theologi sentiũt. Ioannes Andreas in cap. *Ioannes Andreas.* sacris, de his, quæ vi metusue causã fiunt, videtur dicere, frequentiam actuum esse quendam contemptum. Nam dicit eum, qui frequenter cõmunicat cum excõmunicato, peccare mortaliter, propter solam frequentiam: quod non dixisset, nisi putaret talem frequentiam esse contemptum dicendam. Collectarius in cap. 1. de constitutionibus, dicit omnem illum peccare ex contemptu, qui ex frequentia legem transgreditur. Quæ sententia nimis scrupulosa mihi videtur, & constat illam procedere ex ignorantia significationis huius vocis, contemnere. Et vt falsitas huius sententiæ clarius constet, peto quot actus sufficiũt facere frequentiam. Si fortè dicas sex, aut octo, aut decem, & non minus: clarum est, quod quintus actus est eiusdem speciei in genere moris cum actu sexto, & septimus cum octauo, & nonus cum decimo: quia sola iteratio actus non variat speciem, si nihil aliud ex parte operantis addatur, quod faciat ex veniali mortale. Et inde apertè sequitur, vt si primus actus non erat peccatum mortale, nec decimus actus.

F sit di-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

fit dicendus peccatum mortale, nisi aliud vltra reiterationē addatur. Deinde, multa sunt venialia ex genere suo, sine quibus vita hæc misera agi non potest, propter nimiam hominis fragilitatem, de quibus *Proucr. 24.* sapiens ait. Septies in die cadit iustus. Si frequentia faceret mortale quod aliàs erat veniale, sequeretur etiam, non posse hominem in hac vita diu esse sine peccato mortali, etiam cum communi gratiæ baptifmalis auxilio. Quia etiam cum illius adiutorio septies homo cadit in die. Fateor quidem ipsam frequentiam disponere ad contemptum, prout beatus Thomas docet in Secunda Secundæ, quæstione. 186. arti. 9. in responsione ad tertium. Et sic intelligendum dicit illud Salomonis. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit. Et iuxta hunc modum ego etiam intelligendum puto, quod Augustinus ait. Ebrietas si assidua fuerit, inter mortalia deputatur. Et eodē modo intelligo illud eiusdem Augustini, quod citatur à Gratiano in capit. Vnum orarium. §. criminis appellatio. distinctione vigesima quinta. Nullum peccatum est adeò veniale, quod non fiat mortale, dum placet. Hæc omnia ideo Augustinum dixisse censeo, quia ipsa peccati venialis frequentia, viam aperit latissimam, per quam peccatū mortale intret in animā. Non enim hoc ideo dixit Augustinus, quia putauerit solam frequentiam actus sufficere, vt quod aliàs erat veniale, fiat mortale. Sed quia fieri non potest, quin is, qui frequenter inebriatur, aliquando sciens & volens inebrietur: quod cum euenerit, sine dubio erit peccatum mortale. Quia cum sæpe expertus fuerit virtutem vini & suam fragilitatem, noluit à vino abstinere. Ideo fortè potuit esse, vt hi iurisperiti, quos proximè citauimus, dixerint frequentiam transgressionis legis esse cōtemptum interpretatiuum tantum. Sed si ita senserunt, conuincitur adhuc falsam esse illorū sententiam, qua docent, talem frequentiam esse dicendam peccatum mortale. Quoniam etsi in foro exteriori multa ex sola præsumptione agantur, in foro tamen conscientiæ nihil ex sola præsumptione agendum est, sed semper iuxta veritatem, quæ meritò præfertur præsumptioni. *Archidiacono* in capit. excellentissimus. 11. quæstione tertia, dicit eum, qui sine causa communicat excommunicato, communicare ex contemptu. Quæ sententia multò durior & falsior mihi videtur, nisi fortè nomine causæ intelligat ignorantiam, & infirmitatem siue carnis concupiscentiam: ita vt omne peccatum, quod committitur ex certa scientia, & sine carnis concupiscentia, dicatur peccatum ex contemptu. Sed si hoc tale dicatur semper esse mortale, falsa erit sententia: quia aliquod mendaciū iocosum aut officiosum potest dici

D

ex de-

A ex deliberatione, & sine vlla carnis sollicitatione, quod tamen nullus vnquam sapiens fatebitur esse mortale. Theologi rem hanc, & veram vocabuli significationem diligentius scrutantes, longè aliter sentiunt. *Sermones theologici.* Guillermus Altisiodorensis libro secundo suæ summæ Theologicæ, *Altisiodor.* tract. 19. & 20. & lib. 3. tract. 9. distinguit varios modos, quibus aliquis dici potest contemnere. Primo modo dicitur rem contemnere, qui illam non iuxta illius valorem & meritū estimat. Et iuxta hunc modum (vt ille ait) sumitur, cum dicitur, quod humilis se ipsum contēnit, & quod superbus contēnit alios. Et sic dicit aliorum contemptum, iuxta hanc significationem, esse speciem superbiæ, & contemptum sui esse speciem humilitatis. Secundo modo, contēnere idem est, quod alteri indignari, & illum conuitiis afficere: & iuxta hunc modum contēptus dicitur, quod contemnere alium, sit vitium pertinens ad impatientiam. Hos duos modos assignat prædictus doctor libro secundo, tract. 19. vbi differit de superbia in se. Tertio modo, contemnere idem est, quod nolle alteri subiici. Quarto modo, idem est, quod transgredi præceptum, & nõ obedire, quo modo sæpissime vtitur Scriptura sacra, cum Deus dicit, se à peccatoribus contēni propter hoc solū, quod præceptis illius non obediunt. Nam in Leuitico volens Dominus ostendere populo afflictiones, quæ venturæ erant super illū, si mandata eius nõ seruasset, ait. Si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, sed spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea, quæ à me constituta sunt. & cetera. *Leuit. 26.* In quibus verbis apertissimè dicit Deus, omnes peccatores contēnere leges suas, quia non obediunt illis. Et apud Salomonem sapientia diuina omnibus peccatoribus dicit. Vocauī & renuistis, extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Hos duos vltimos modos contemptus reddit idē doctor eodē libro. 2. tract. 20. vbi differit de filiabus superbiæ, & dicit contemptū, iuxta has duas significationes, esse filiā superbiæ, propterea quod à superbia oritur, vt quis nolit subiici suo superiori, aut nolit leges illius aut præcepta seruare. Ioānes Gerson *Ioānes Ger* *lectione. 5.* de vita aīæ spiritali, citat sententiā huius Guillermi Altisiodorēsis circa significationes contēptus: & post illū Adrianus papa *Adrianus pa.* in quolibeto sexto, arti. 2. & (vt ingenuè vera loquar) nullus illorum verè Altisiodorēsis sententiā citat: & vnus alteri incitatione nõ cōsentit. Ioānes Gerson refert tres modos contēptus. Adrianus refert quatuor: & ambo referunt vnū modū, quod nec nominatur ab Altisiodorensi, & est re negligere, & eā non curare. Idco ego loca, in quibus Altisiodo-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

rensis de hac re differit, citare decreui, vt quicumq; illum legere voluerit, clarè agnoscat verum esse quod dico. Idem Altisiodorensis libro tertio, tract. 9. differens de mūdi contēptu, ponit quatuor modos, quibus mundus potest contēni, qui aliquo modo differunt ab his quatuor suprā nominatis, sed nostro proposito non cōueniunt. Huiusmodi variis contēptus significationibus ostensis, Ioannes Gerson, quem in hac parte sequitur Adrianus loco proximè citato, dicit, quòd solus contēptus, qui est nolle subiici, est peccatū mortale, siue sit contēptus legis humanæ, siue præcepti humani. Et hæc istorū sententia videtur sumpta ex beato Thoma, qui in illo loco suprā citato hæc ait. Tunc cōmittit aliquis vel transgreditur ex contēptu, quando voluntas eius renuit subiici ordinationi legis vel regulæ: & ex hoc procedit ad faciendum cōtra legem vel regulam. Quando autē è conuerso propter aliquam particularē causam, puta concupiscentiā vel iram, inducitur ad aliquid faciendū contra statuta legis vel regulæ, nō peccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa, etiā si frequenter ex eadē causa vel alia simili peccatū iteret. Hęc sanctus Thomas. In quibus verbis id annotandū est, quòd vt quis dicatur legem transgredi ex contēptu, requiritur contemptū esse causam illius transgressionis, à quo tanq; à causa illa procedat, & non satis est si contēptus simul adsit cum ipsa transgressionem, taliter quòd contēptu secluso, nihilominus legem aut præceptum transgredere: quemadmodū Aristoteles. 3. Ethicorū dicit de eo, qui peccat ignorantia concomitante, sed nō ex ignorantia tanq; ex causa. Hęc omnia etsi optimè dicta esse censeam, non tamen plenè satisfaciunt proposito regulæ sextę per me nunc datæ. Quoniam sicut possibile est transgressionē legis aut præcepti esse sine contēptu, ita è contrario possibile est, vt contēptus sit sine transgressionem. Possibile enim est, vt legē aut præceptū quis seruet, & contemnat legem aut legillatorem, aut præceptum aut præipientem. Ideo de ipso cōtemptu, prout haberi potest, seclusa omni transgressionem, differere volo, quoniam de illo solo loquitur regula nunc per me data. Talis autem contemptus potest haberi, aut de sola lege vel præcepto, aut de ipso legiflore vel præceptore, & vterq; contemptus potest ab altero separari, vt constat. Et de vtroq; istorum potest haberi contemptus, iuxta illos duos primos modos, quos suprā ex Altisiodorensi citauimus. Nam alii duo posteriores non seruiunt nostro proposito, quia illi duo (vt notum est) non possunt haberi sine legis aut præcepti transgressionem. His prælibatis, aliquas ponam conclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem spectat, facile colligi potest.

s. Tho. 2. 2.
q. 186. 47. 9.

Aristote.

- A** Prima conclusio. Prælatus, quatenus prælatus est, non potest sine peccato mortali contemni, siue sit minus illum quàm oporteat apreciando, si illi indignando, aut illi conuitia inferendo. Dixi, quatenus prælatus est, vt per hoc ostenderem, talem contemptum dirigi ad ipsam prælationis dignitatem, & non ad personam prælati. Hæc conclusio probatur per id, quod saluator ait. Qui vos spernit, me spernit. Luce. 10. Quæ verba non de personis prælatorū, (vt mox dicemus) sed de ipsa prælatione intelligenda sunt. Quoniam cū illa prælatio (vt Paulus ad Romanos ait) sit à Deo instituta, quisquis illam contemneret, Deū Rom. 13. illius institutorem contemnere videretur. Ideo Christus saluator noster Cayphæ, quanuis pessimo pontifici, & Pilato malo & idolatræ præfidi, reuerenter loquutus est, propter solā prælationis, quam tenebat, dignitatē. Qua in re exemplo suo nos docuit, vt præpositis nostris iustam exhiberemus reuerentiā. Si quis prælationē ipsam minus quàm oportet, appreciaret, aut illam irreuerēter tractaret, talis contēptus erit dicendus peccatū veniale aut mortale, iuxta qualitatem appreciationis aut irreuerentiæ. Si quis papā contēneret, æstimando illum esse prorsus æqualem cæteris episcopis, aut episcopū contemneret, credens illū penitus æqualem cæteris presbyteris, peccaret mortaliter nec leuiter,
- B** cū ob hoc solūm esset censendus hæreticus. Si tamen fortè minus quàm illa sit, æstimaret prælationem alicuius, propterea quòd nondū est sibi plenè manifestata potestas illius, tunc nullum aut fortè leuissimum peccatum committet. Et eodem modo distinguendum est de irreuerentia leui aut graui, vt iuxta leuitatem aut grauitatem ipsius, dicatur contemptus talis peccatum veniale aut mortale.

Secūda cōclusio. Prælatū, quaten⁹ talis persona est, vt puta Ioānes aut Petr⁹, potest subdit⁹ sine peccato mortali contēnere, parū æstimando illū, & malè de illo sentiendo: sed nō illi indignādo, aut illū conuitiis afficiendo. Prima pars probatur, quia multi sunt prælati, quorū ignorātia & malitia est oībus manifesta, ita quòd de illa licitè possum iudicare, & propter illā prælatū malè æstimare, credēdo illum adulterum, aut simoniacum, aut vsurarium, si ego talia crimina vidi illum exercere. Nam si hoc non liceret, teneremur necessariò sæpe falsa pro veris sentire, quod nefas est dicere. Secundam partem probo per id, quod saluator noster ait. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Matth. 5. Si non licet irasci fratri, nec proximum conuitiis afficere, consequens est, vt id non liceat aduersus prælatum facere, etiam quatenus est talis persona, vt puta Ioannes

F 3 aut Petr⁹.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

aut Petrus. Quia quatenus talis est, etiam frater & proximus est.

C

Doctor subtilis.

Tertia conclusio. Potest subditus sine vlllo peccato legē aut præceptū superioris contēnere, iudicādo illud malū & contra rationē.

Hanc conclusionē ponit doctor subtilis in.4. sent. dist. 3. q. 4. arti. 1. & probat illā eo modo, quo nos probauim⁹ secundā conclusionē. Quia nullus tenetur credere rē aliter esse quā est, & constat multorū prælatorum præcepta sæpe esse iniusta, ergo nullus tenetur credere illa esse iusta, & inde apertè sequitur, subditū posse tunc sine peccato præceptum prælati contēnere, iudicādo illud esse irrationabile. Scotus tamē post prædictā conclusionē, statim subdit, quòd licet præceptū prælati sit irrationabile, & pro tali meritò haberi possit, tenetur tamē subdit⁹ illud obseruare. Quod dictū est sanè intelligendū, ita vt per præceptū irrationale intelligatur non illud, quod est contra rectā rationē: quia illud, etiam si prælatus præcipiat (vt suprā in primo documento diximus) non est faciendū. Sed per præceptū irrationale intelligatur præceptū inutile, quod nulli vtilitati seruit: vt si præcipiat subdito amphoram aliquā decies implere aqua, & iterū aquā in terrā sine vlla necessitate effundere. Et tale præceptū, etiam si irrationabile, hoc est, inutile meritò censeatur, dicit esse necessariò obseruandum. Non tamen puto sic necessarium illud esse, vt si ex industria dimittat, nisi fortè cum D
scandalo, sit culpæ mortalis reus.

Esaie. 5.

Quarta cōclusio. Non potest subdit⁹ sine culpa mortali legē iustā, aut pceptū superioris iustū contēnere, iudicādo illud iniustū, aut grauius indignādo illi. Probatur hæc cōclusio per id, quod dicit Esaia propheta. Vx, q dicitis malū bonū, & bonū malū, ponentes tenebras lucē, & lucē tenebras: ponētes amarū in dulce, & dulce in amarū. Vbi cunq; autē ponitur, vx, (vt beat⁹ Hieronym⁹ annotat in prouerbiis, si modò illi⁹ & nō poti⁹ Bedæ sunt illa cōmentaria) denotatur culpam esse mortalē in eo, quod seqtur. At, q legē iustā dicit iniustā, bonū dicit malū, & lucē tenebras. Et q legi iustæ indignatur, dulce ponit in amarū, ergo sic faciens mortaliter peccat. Et in eodē Esaia post prædicta verba statim subditur. Vx, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudētes. Qui legem iustam reprehendit, dicens illam esse malam, sapiens est in oculis suis, cū plus sibi quā legislatori tribuit, de quo meritò præsumendum erat, etiam si res fuisset dubia, nihil sine iudicio fecisse: multò ergo magis, cū res est manifestè bona, vtpote ab omnibus probata, suam sententiam multorum iudicio postponere debuisset. Præterea, Paulus apostolus de huiusmodi iustis legibus loquens, dixit. Qui hæc spernit, non hominem spernit,

1. Thess. 4.

spernit,

A spernit, sed Deum. Benè ergo & iustè in hoc sexto documento diximus, legem humanam iustam, etsi non semper obliget sub interminatione gehennæ ad faciendū id, quod lege decernitur: semper tamè sub eadem interminatione obligare vt non contemnatur.

Quòd bonum & iustum sit pœnam legibus statuere contra eos, qui legibus non obtemperant, & quales oporteat esse pœnas.

CAP. VI.

VANQVAM humanæ leges iustè obligent sæpe illarum transgressores ad culpam mortalem, multi tamen sunt, qui illas transgredi non formidant, propterea quòd minimam habent animæ suæ rationem, aut quia solis præsentibus intendètes futura minimè prospiciunt, aut si prospiciunt, ea tamè non pro suis meritis pèsant, quoniam aut nullas, aut multò minores quàm verè sint, existimant esse futuras gehennæ pœnas. Ne igitur ex humanarum legum transgressione ipsa respublica, pro cuius recta gubernatione illè conditæ sunt, pereat, aut quouis modo decrescat, siue turbetur: iustum & valde expediens erit, huiusmodi legibus pœnam statuere contra eos, qui illas non obseruant, vt quos virtutis amor ad illarum obseruationem non allicit, aut futuræ pœnæ metus non impellit, præsentis saltem pœnæ formido ab illarum transgressione deterreat. Nam etsi aliqui sint, qui oderunt peccare virtutis amore, hi tamè, quia boni, rari sunt. At mali, quorum multò maior est numerus, non oderunt peccare, nisi (vt Horatius ait) formidine pœnæ. Legillator autem (vt suprà diximus) quū legem statuit, non respicit ea, quæ rarò, sed quæ frequenter, & vt plurimum contingunt: nec paucorum vtilitati, sed multorum commodis prospicit. Cùm igitur multò plures sint, qui metu pœnæ, quàm qui virtutis amore abstinent à malo, inde apertissimè constat sæpe necessarium esse, pœnales leges statuere contra eos, qui legibus non obediūt, vt saltem pœnarum timore ad legum obseruationem cogantur. Hæc sententiam ex aliorum philosophorum iudicio & opinione confirmat & docet Aristoteles libro decimo Ethicorum, capite nono, sic inquit. Multitudo necessitati potius quàm rationi, & pœnæ quàm honestati paret. Idcirco sunt, qui legum latores oportere censent ad virtutem inuitare, ac prouocare honestatis gratia, propterea quod ii, qui probi sunt, ob consuetudinem præcipuè obtemperabūt: aduersus autem inobediètes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasq; instituire:

F 4 instituire:

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

instituire: at eos, qui curari atq̄ emēdari nequeunt, extrudere, atq̄ ex-
terminare. Probum enim hominē & ad honestatem viuentē, rationi
obtemperaturum esse inquit: improbum verò voluptatē affectan-
tem, dolore afficiendum esse perinde atq̄ iumentū. Hactenus Aristo.
Eandem sententiam plenissimē confirmat vetus testamentū, in quo
multæ fuere leges pœnales, & quidē acerbę & durę populo illi à deo
data, vt quia rudis erat & crassioris ingenii, vexatione illi intellectū
dante, metu pœnę legibus obtēperare disceret, iuxta id, quod Salomō
Prover. 29. in prouerbis ait. Virga atq̄ correctio tribuit sapientiā, puer autē, qui
dimittitur volūtati suæ, confundit matrē suam. Quibus verbis apertē
docet Salomō eos, qui sensibus pueri sunt, quales sunt illi, qui affectu
& non ratione regūtur, non esse suo arbitrio relinquēdos: quoniā sic
relictī, vix vnquā bonum aliquod facient, nec legibus publicis obtē-
perabunt: & sic rēpublicam, quæ tanq̄ quēdā illorū est mater, cōfun-
dent. Ideo Deus populum illum rudem legibus suis erudire volens,
multas illi leges pœnales dedit, vt virga & correctiōe tribueret illis
sapiētiam. De hac em̄ sola lege, quæ pœnalis est, ego intelligendū esse
Gala. 3. censeo id, quod Paulus Galatis scribēs ait. Lex propter transgressionē
posita est. Quæ verba interpretās Theophilaētus in commentariis su-
Theophila. per Paulum, ait. Cū fidem laudibus extulisset, ostendissetq̄ hanc
vetustate præcedere: oboritur tamen ex ea re obiectio quædā huius-
modi. Cur igitur lex est, si fides erat antiquior, & benedictionē dona-
bat? Respondet itaq̄, non frustra id, sed præuaricationū gratia fuisse
effectū, vt pro frenis esset lex illa Iudæis, quæ hos vel à mandatorum
quorundā transgressu, etsi nō omniū prohiberet. Hæc Theophilaēt⁹.
Eandem interpretationē, sed clarioribus verbis, reddit Anselmus illi
Anselmus. Pauli loco, sic inquit. Nunc ostēdit quare data sit lex. Posita est, in-
quit, inter promissionē & promissam hæreditatem, propter illos, qui
naturalem legē trāsgridiebātur, vt vel timore cessarent transgredi, &
paulatim erudirētur ad hoc, vt bona ex amore facerēt. Hæc Anselm⁹.
De sola etiā lege pœnali intelligendū esse existimo id, quod in priore
1. Timo. 1. ad Timotheū epistola iterū Paulus ait. Lex iusto non est posita. Nam
hæc verba, si de lege illa, quæ seclusa omni pœna aliquid de moribus
præcipit, intelligantur, vera esse non possunt: quoniam lex illa non
minus iusto quàm iniusto datur, nec minus ille quàm iste, ad illius
legis obseruationem tenetur, nec iustus iam esset, si legem non serua-
ret. Inter octo errores Beguardorum & Beguinarū, qui damnati sunt
in concilio Vienenfi sub Clemēte quinto, & recensentur in Clemen-
tina, Ad nostram, de hæreticis, tertius illorum est, quo dicebant ho-
minem

D

A minem, qui gradum perfectionis esset affecutus, non esse legibus aut præceptis humanis subiectum. Multò ergo peius erraret, qui diceret hominem quanlibet iustum non esse subiectum legi diuinæ, nec legem diuinam esse iusto positam, si de lege morali, quæ aliquid de moribus statuit, id dictum esse contenderet. Si verò de sola lege pœnali, quæ contra legis transgressorem pœnam aliquam minatur, illa Pauli verba interpretari velis, tunc apertissimè illorum veritas patebit. Iusto siquidem non datur lex pœnalis, vt timore pœnæ cogatur ad legis obseruationem: quia iustus naturalem legem seruans, sibi ipsi est lex, qui virtutis amore & non timore pœnæ mouetur ad bonum. Et quòd de sola pœnali lege sint illa Pauli verba intelligenda, apertè docet Chrysostomus, qui Homilia secunda super priorem ad Timotheum epistolam, hæc ait. Lex enim malis suppliciorum denunciatrix est. *Chryso.* Cæterum ei, qui coronis digna peregerit, ad quid erit utilis lex? Ad nihil profectò, quemadmodum & medicus confecto vulneribus, non sano, neq; bonà valetudine prædito. Et aliquibus interpositis subdit. Cur iusto lex imposta non est? Quia ille cruciatu superior est: neq; à lege, quæ sint gerenda, discere expectat, cum habeat intrinsecus distantem spiritus gratiam: lex enim data est, vt metu atq; comminatione terreantur, ac peccare desistant. Nihil igitur freno opus est mansueto & obtemperanti equo, nihil instructione opus est ei, qui pedagogo nõ indiget. Hæc Chrysostomus. Ex cuius interpretatione constat, illa Pauli verba omnino conuenire cū illis, quæ ex Aristotele citauimus, quibus ait, probo homini & studioso solam exhortationem aut inuitationem ad virtutem esse satis: improbo verò, veluti cuidam iumento opus esse flagellis & aliis cruciatibus. Ob hanc causam saluator noster, perfectus veritatis magister, qui viam Dei in veritate docuit, etsi aliquando per blâdimenta & promissiones ad virtutem hortabatur, quia tamè maiorem esse stultorum numerum agnoscebat, sepius pœnæ metum auditorum mentibus incutiebat, vt vel sic eos à vitis abstinere & virtutem capessere cogeret. Ex quibus omnibus conuincitur, bonum & aliquando necessarium esse, pœnam in ipsis legibus contra illarum transgressores statuere, vt vel pœnarum metu homines ad legum obseruationem cogantur. Denique hæc sententia confirmatur per cap. Exigit, de censibus, lib. 6. quòd in concilio Lugdunensi statutum est, sic inquiring. Exigit peruersorum audacia, vt non simus sola delictorum prohibitionem contenti, sed etiam pœnam delinquentibus imponamus. Hæc ille. Nec satis est ad legum obseruationem pœnam per legem minari, & illam iudicis arbitrio committere, vt quam ille voluerit transgressori pœnam infligat, sed

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

necessarium est sæpe pœnam ipsam esse expressam & limitatam: quia C
quæ sic particulariter concipiuntur, magis mouent & terrent impro-
borum hominum mentes, quàm si vniuersali cõceptu percipiuntur.
Et ob hanc causam Aristoteles dixit, sermones vniuersales de virtuti-
bus esse minus vtilis. Deinde, firmior & constantior est ipsa lex, &
minus potest à rectitudine deflecti, quàm iudex: & inde euenire ne-
cessè est, vt sæpe magis illa timeatur, quàm ille. Quæ omnia eleganter
& doctissimè docet Aristoteles libro primo Rhetoricorum capite. 1.

Aristoteles.

sic inquit. Maximè igitur conuenit, vt quæ rectæ positæ sunt leges,
cuncta ipsæ explicent, quæ explicari queant, & quàm minima iudici-
bus relinquunt. Primum, quia vnum aut paucos prudentes, qui leges
ferre aut iudicare possint, facilius est inuenire, quàm multos. Deinde,
quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia bre-
uissimè conficiuntur, difficile est vt benè à iudicibus iustum & con-
ducibile distribuatur. Illud autem omnium maximum est, quòd le-
gislatoris iudicium non de singulis nec de præsentibus, sed de vniuer-
salibus & de futuris est. Senator verò & iudex de præsentib⁹ iam de-
terminatisq; iudicant. Vnde fit, vt cùm ament & oderint, sua quoq;
vtilitas connexa sit, non satis queant veritatem perspicere, sed propria
vel voluptas vel dolor, iudicia sua obumbret. Quare minimam cæte- D
rarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus: factum verò
esse, aut non factum, & fore aut non fore, esse quoq; vel non esse: hæc
omnia cùm non possit lator legis prouidere, iudicibus relinquenda
necessariò sunt. Hactenus Aristoteles, qui subtilissimis atq; euidentif-
simis rationibus motus, docet minimū esse iudicis arbitrio relinque-
ndum, sed quoad fieri potuerit, omnia esse legibus determinanda.

*Quæ sunt iudicis malis-
sum,*

X Quum igitur legislator pœnalem aliquam legem cõdere voluerit,
summo studio cauere debet, ne pœna per legem imponenda sit nimiū
atrox & crudelis, & quæ culpæ grauitatem transcendat: sed pœna sit
semper minor culpa, prout Deus nostra peccata puniens facit, qui (vt
communi Theologorum prouerbio dicitur) semper punit citra con-
dignum. Pro qua re iustè exequenda, oportebit præ oculis semper ha-
bere sententiam Marcelli Iurisconsulti, quæ sub horum verborū con-
textu habetur in. l. Respicendū. ff. de pœnis. Respicendū est iudicanti,
ne quid aut durius, aut remissi⁹ cõstituatur, quã causa deposcit. Nec
em̄ aut seueritatis aut clemētix glia affectāda est: sed perpesso iudicio,
prout quæq; res exposulat, statuendū est. Planè in leuiorib⁹ causis pro-
niores ad leuitatē iudices esse debēt: in grauiorib⁹ pœnis seueritatem
legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Hæc ille.

Pœna

A **P**œna mortis nõ nisi pro valde graui delicto, & quod vehementer reipublicæ nocere possit, statuenda est. Alię pœnę etiã semper iuxta delicti mensurã, quę potissimũ ex proximi nocumẽto aut publicę pacis turbatione capiẽtur, sunt infligendæ. Qualiter autẽ pœnarũ diuersitas statuenda sit, congrua & aptissima similitudine à corpore humano sumpta, optimẽ doceri potest. *optima similitudo* Cũ alicui corpori humano læso & malẽ habẽti vult subuenire Chyrurg⁹ & mederi, nõ statim mẽbrum illud læsum, quod corpori quouis modo nocet, à corpore abscindit, nisi tã putridũ sit, aut tam malẽ habens, vt iustẽ timeatur ex coniunctiõne sua, facilẽ aliis mẽbris posse nocere. Nam si pars illa corporis infecta, non est adẽ corrupta, vt in corpore manẽs possit aliis mẽbris valde nocere, illã seruare nititur, & leuioribus, quibus potest, remediis, iuxta vulneris qualitã illi mederi procurat. Nunc oleo, nunc vino, nũc mordaciori & corrosiuo vnguento, nunc adustione curat. Qua in re, ars hæc (vt constat) ipsam imitatur naturã, quæ nisi aliũde, propter aliud maius damnũ euitandum, coacta sit, semper omnia seruare conatur. **A**d eundẽ prorsus modum, in quauis humana & mũdana reipublica, quæ corporis humani similitudinẽ gerit, faciendum est: ita vt legislator, qui in hac parte Chyrurgũ imitatur, nullũ hoĩem, quanuis reipublicæ noxium, à toto cõmuni corpore per mortem naturalem aut ciuilẽ auferat, vel auferri iubeat, nisi illius culpã tam grauem esse censeat, vt si viuere permetteretur, in graue totius reipublicæ damnũ cederet. **B** Alios autẽ sceleratos hoĩes, qui suis delictis leue aut non multũ graue damnum inferunt reipublicæ, citra pœnam capitis leuiter aut grauiter, iuxta delicti mensurã, punire oportebit. *de reã delicti mensura.* **A**d rectã verò delicti mensurã capiendã, non solũ inspicienda est nuda delicti qualitas, sed omnes delicti & delinquẽtis præcipuas circũstantias considerare oportet: quoniã illę sæpe solẽt culpã augere, aut minuere, aut prorsus tollere, prout dicitur in. l. Respiciendũ. §. delinquent. ff. de pœnis. **Q**ua consideratione facta, intelliget iudex æquum esse & necessarium pœnã legis minuere, propter particulares aliquas delicti aut delinquentis circũstantias occurrentes. Nam (vt notat glossa in. l. Quid ergo. §. Pœna grauior. ff. de his qui notantur infamia) potest iudex pœnã legis minuere ratione ætatis ipsi⁹ delinquẽtis, vt puta quia senex aut puer est, vt dicitur in. l. Auxiliũ. §. in delictis. ff. de minorib⁹. & in. c. fin. de senten. excommuni. Ex circũstantia delicti etiã potest minuere pœnam, cũ videlicet cognoscit delictum esse sine dolo perpetratum. l. Absentem. §. finali. & l. Respiciendum. §. delinquit. ff. de pœnis. Potest etiam iudex ex causa adẽ augere, vt merita delicti

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

delicti transcendat, vt quando ex vnus delicto multi alii occasionē C
 sumpserunt ad simile delictum committendum. Tunc enim necessa X
 rium est, vt illius delicti pœna exacerbetur, quia nimium multis per-
 sonis grassantibus exemplo opus est: vt dicitur in. l. Aut facta. §. finali
 ff. eodem titulo. Quod dictum ego ita intelligendum puto, vt in vno X
 solo, aut fortè duobus aut tribus delinquentibus sit pœna exacerban-
 da, non in tota multitudine, nisi fortè illa rebellis esset, & peccatum
 suum agnoscere recusaret, sed potius velut rem benè gestam defende-
 re conaretur: quia tunc etiam contra totam multitudinem pœnam
 augere oporteret, præsertim si ipsa multitudo in virib⁹ suis confidēs,
 inde maiorem ad peccandum audaciamumat. Si verò multitudo, y
 quæ deliquit, peccatum suum agnoscēs sit congruam pœnam subire
 parata, non solum non erit pœna augenda, sed potius è contrario erit
 minuenda. Quia multitudini parcendum est, vt dicitur in capit. La-
 tores, de clerico excommunicato vel deposito ministrante. & in ca-
 pit. finali, de transactionibus. & in cap. Comestationes. 44. distinet.
 & in cap. Vt constitueretur. 50. distinet. & in cap. quotiens. 1. q. 7.

na vltra delicti mensurā.

Quando autem pœna (vt diximus) vltra mensuram delicti augetur, X
 tunc pœna non habet solam punitionis rationem, nec ad solam deli- D
 cti punitionem infligitur, sed etiam ad medicinam ipsi delinquenti,
 & aliis, qui illius exēplo peccare possent, vt videlicet ipse delinquēs,
 cautius in posterum viuatur, & alii illius periculo sapiant, & à simili sce-
 lere abstinere procurent. Nam (vt ait Salomon) pestilente flagellato
 stultus sapientior fit. Ob hanc causam Deus, qui vltimam pœnā post
 mortem peccatori dandā (vt in Deuteronomio statuit) semper iuxta
 delicti mensurā infligit, in præsentī tamen vita sæpe minus & leuius
 peccatum, quia frequenter iteratum, aut quia ad illud maior est pro-
 nitas grauius punit, vt tantæ pœnæ timore ipse delinquens terreatur,
 & diligentius deinceps viuatur, & alii à similibus scelerū perpetratio-
 ne abstineant. De hac re apertissimum præbet testimonium illa tam
 seuera punitio Dathan & Abiron, qui propter schisma, quòd aduer-
 sus Dei sacerdotes suscitauerunt, viui à terra absorpti sunt. Quòd autem
 illa pœna nō solum ad delicti punitionem, sed etiam ad medicinam
 aliorum inflicta sit, apertè conuincitur per hoc, quod thuribula eorū
 qui absorpti sunt à terra, iussit produci in laminas, & affigi altari, vt
 cernerent illa pro signo & monimento filii Israel. Et meritò ad alio-
 rum exemplum in memoria seruari iubentur, quia populus Iudæorū
 (vt dicitur in primo Esdræ) ad seditionem & schismata fuit semper
 procliuus. Ad eundem modū propter similes causas possunt iudices

Prover. 19.

Deute. 25.

Nume. 16.

1. Esdræ. 4.

nunc

A nunc pœnas vltra delicti mensuram augere, non tamen possunt eas lege perpetua statuere: quia de his, quæ rarò accidunt, leges non statuuntur, vt dicitur in. l. Ex his, & in. l. Nam. ff. de legibus. Verùm hîc lectorem admonere decreui, vt non putet iudicem posse pœnam vltra meritum culpæ adeò augere, vt morte, quæ aliàs iure non debebatur culpæ, possit quacunq; etiam causa interueniente, aliquè iustè punire. Quoniam non licet iudici mortis supplicio aliquem punire, nisi in solis illis casibus, in quibus ex sacris literis colligi potest, esse illi à Deo concessum. Nam cum solus Deus sit dominus vitæ & mortis, solus qui occidere potest, & viuificare, solus qui verè dicere potest, Ego occidam, & ego viuere faciam, ideo solus ille est, qui potest Deut. 32. pro arbitrio suo, quem voluerit, iustè occidere. Cæteri autem omnes nunquam hoc licitè possunt, nisi quãdo à Deo, qui supremus est dominus, est illis permissum. Lege siquidem diuina prohibitum est occidere hominè: & inde sequitur, vt nullus iudex possit aliquem hominem occidere, nisi pro illis peccatis, pro quibus est illi à Deo concessum. Quia inferior non potest aliquid contra legem superioris statuere, vel illã quomodolibet violare. Et hinc apertissimè deducitur, tyrannos esse eos principes, qui pro leuissimã causa, vt puta, quia cer-

B uum in sylua sua inclusum quis occidit, statim illum morte punire iubent, pluris ceruum quàm hominem existimantes. Ex eadè etiam radice conuincitur, quosdam iudices tyrannicè agere, qui cum scelerestum aliquem hominem, alicuius grauis flagitii patratorem, capere non possunt ad mortem, alios, qui minimam delicto occasionem dederunt, morte, quam non merebantur, punire non verentur, vt vel hac via se aliis terribiles faciant. In lege veteri per Moysen data, multæ fuerunt causæ expressæ, propter quas tunc homines morte puniebantur. In lege Euangelica, quæ est lex gratiæ & multò mitior, sola vna causa exprimitur, quæ est homicidium, propter quod Christus saluator noster, iustitiæ ministris occidendi potestatem dedit, per Matthæum apostolum sic dicens. Matth. 26. Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Nec tamen ob hoc prohibuit, vt pro nullo alio casu quis possit occidi. Quia licet omnia præcepta iudicialia fuerint per Christi mortem reuocata, non tamen sic reuocata sunt, vt censeantur fuisse iniusta: sed quia noluit Deus homines deinceps ad illa obligare, quanuis olim fuissent iustè mandata. Absurdum enim & hereticum esset dicere, aliquam legè earum, quæ olim per Moysen datæ sunt, fuisse contra legem naturalem aut quouis modo iniustam. Et hinc apertè infertur, principes nũc posse leges statuere, quibus præciperent

de la q'mati Semidos.

attf.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

sperent eos sceleratos homines morte punire, quos olim lex Mosaica C
 morte puniebat. Nec de his solis, sed de omnibus illis legem mortis
 statuere possunt, in quibus, iuxta legem naturalem, causam mortis iu-
 stam inuenire valent. Quoniam ea, quæ conformia sunt legi naturæ,
 etiam diuinæ voluntati placere noscuntur. Et ideo, vt legem de homi-
ne occidendo iustā esse cognoscere valeamus, prius iustā mortis cau-
sam cognoscere oportebit. Causa iustæ occisionis duo in se cōplecti
 debet. Alterum est res ipsa, pro qua reus occidendus est, quæ talē esse
 oportet, vt vergat in Dei iniuriā aut damnum proximi. Quod si nec
 Deo fit iniuriosa, nec proximo quouis modo noceat, res erit prorsus
 indigna, vt pro illa quis possit occidi. Alterum, quod exigitur, est ex
 parte ipsius delinquētis, vt videlicet sit incorrigibilis. Nam qui aliter
 corrigi potest, iniuste occidetur, quoniam pœnæ semper mitigandæ
 sunt. Si autem in eo delicto, per quod grauis iniuria Deo, aut damnū
graue infertur proximo, incorrigibilis est, iuste occidetur, prout supra
diximus de membro putrido & insanabili, quod meritō abscinditur
à corpore, ne reliquas corporis partes ex sua coniunctione inficiat. In-
corrigibilem autem aliquē esse duplici p̄sumptione cognosci posse
 dicit Henricus de Gandauo, videlicet, aut magnitudine delicti, aut ex
 frequenti illius iteratione. Et ex hoc ostenditur apertè, iustas esse le-
ges, quæ in diuersis Christiani orbis prouinciis de fure occidendo sta-
tutæ sunt. Quia etsi in lege Mosaica fur diurnus nō præcipiebatur oc-
 cidi, ex lege tamen naturæ constat, hoc in aliquibus furtis licitè fieri
 posse. Nam ipsa lex Mosaica, quæ (vt diximus) legi naturæ minimè re-
 pugnat, licet in furtis minoribus solam instituerit talionis pœnam,
 vt puta dupli aut quadrupli restitutionē, pro grauioribus tamen fur-
tis pœnam mortis statuit. Furti verò grauitas æstimabatur dupliciter,
 aut ex ratione rei furtiux, aut ex consideratione personæ, in cuius pos-
 sessione erat, quādo furto sublata est. Propter primum, videlicet pro-
pter rationem rei furtiux, qui furatus fuisset hominem, & vēdidisset
eum, conuictus, lege Mosaica iubebatur occidi. Propter secundā cau-
sam, quæ est consideratio personæ, à qua res furto sublata est, Achan
lapidatus est: quoniam, quæ ille in destructione ciuitatis Iericho ex
spoliis illius spoliatus fuerat, Domino iam dicata erant ex præcepto
Iosua ducis eorum, qui antequam ciuitas caperetur, hoc edictum vo-
ce publica promulgauit, dicens. Sit ciuitas hæc anathema, & omnia,
quæ in ea sunt, Domino. Et paucis interpositis subdit. Vos autem ca-
uete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis præ-
uaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atq; turbetur.
Quidquid

X
 Henricus de
 Gadauo quo
 libe. II. q. 18.

Exodi. 21.

Iosua. 6.

causa iuste occisio-
 nis duo debet esse
 etc.

Incorrigibilem quem
 ee, dupli p̄sumpt.
 cognoscitur.

D
 furti pœna.

A Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur repositum in thesauris suis. Hoc dato edito & satis diulgato, Achan (vt ipse proprio ore postea confessus est) clam suscepit pallium coccineum, & ducentos siclos argenti, regulamq̃ auream quinquaginta siclorum. Quod furtum cum Iosue cognouisset, dixit illi. Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitq̃ eum omnis Israel, & cuncta, quæ illius erant, igne consumpta sunt. Quauis itaq̃ lex Mosaica pro minoribus furtis solum talionis pœnam statuit, aliquibus tamen maioribus furtis (vt ex dictis constat) pœnam mortis inferri iussit. Et inde deducitur, vt in aliis grauibz furtis similis pœna posset à lege statui, & ex iudicis mandato inferri. Nam crimina, quibus nulla in lege Mosaica fuit pœna decreta, constat illa non esse ideo tunc impunita relinquenda, sed erant ex iudicio naturalis rationis plectenda. Sicut nunc in lege euangelica nulla est talionis pœna pro aliquo crimine, nec aliqua alia pœna alicui crimini, nisi fortè homicidio aut adulterio, est in euangelio decreta. Non tamen ideo consequens est, vt nullum sit crimen præter homicidium, morte puniendum. Quoniam omnia illa sunt iudicio naturalis rationis commissa. Nec opus est vt quis iustè possit

B occidi, habere bullam descendentem de cœlo (vt quidam ait) aut specialem dispensationem Dei, qua dispensauerit contra illud præceptum. Non occides: sed satis est, quòd talis dispensatio innotescat nobis ex lege naturæ, quæ à Deo in cordib⁹ nostris impressa est: & ideo (vt supra diximus) vltiore publicatione nõ indiget. Ex his omnibus conuincitur, posse iustè leges humanas statui de pœna mortis pro aliquibus criminibus inferenda, si ex iudicio naturalis rationis illam inferendam esse cõstiterit: quauis in lege Mosaica similis pœna non fuerit pro tali crimine expressa. Et inde vltius in particulari infero, iustam esse legem humanam, quæ furem diurnum pro graui furto, iubet occidi: quauis lex Mosaica solū furē nocturnū statuit morte puniri. Grauitas autē furti, vt iustæ legis iusta executio fiat, nõ leuiter iudicanda est, sed ex magnitudine rei furtiuæ (vt diximus) aut ex dignitate personæ, à qua res furto sublata est, aut ex ipsius furti frequentia, æstimanda erit. Fortè cõtra hoc quis arguet, dicēs oportere nos, iuxta ea, quæ diximus, fateri legē nouam esse crudeliorem lege veteri, quod nequaquã dicendū est, cum Christus saluator noster de lege sua euangelica loquēs, dixerit. Iugū meū suaue est, & onus meū leue. Petrus autē de lege Mosaica contrariū docuit, cum illos, qui legem Mosaicam simul cum euangelio obseruandā esse dicebant, reprehēdit sic inquis.

*Ibidem. 7.**Scotus in. 4. sent. dist. 15.**9. 3.**9.**obicitur respondet**Matth. 11.*

Quid

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Actu. 15.

Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Consequentiam inde forte putabit arguens esse manifestam, quia in lege Evangelica fur diurnus iubetur occidi, qui in lege Mosaica nequaquam morte puniebatur. Hæc autem obiectio facillimè reiicitur, & conuincitur nullius roboris esse per hoc, quòd lex Euāgelica neminem iubet occidi, imò, quòd maioris mansuetudinis est argumētum, nec talionē reddi iussit. Quia licet humanæ leges post datum euangelium furem occidi iubeant, hoc tamē non ex præcepto euangelii, nec contra illius prohibitionem, sed ex sola illius cōmissione faciunt. Nam circa pœnam mortis infligendam, lex euangelica solam legem naturalem nobis reliquit, ut is, qui potestatem habet, mortem pro eo crimine inferri iuberet, quòd ex lege naturæ constaret esse morte plectendum. Crudelitas igitur, si talis dici meretur, non legi euangelicæ, sed potius legi naturæ ascribi debet, quæ in furis diurni punitione maiore rigorem exercet, quàm olim lex Mosaica. Nec sine causa lex illa vetus, quæ tantum rigorem in aliorum crimiū punitione exercuit, in furis diurni punitione rigorem suum temperauit. Nam cū lex illa soli populo Israel data sit, iuxta illius populi mores & inclinationes, fuit à legiflatore ordinata, & ideo illa crimina, ad quæ populus ille fuerat pronus, D
ut sunt idololatria, blasphemia, rebellio, schisma, acerbore rigore punire decreuit, ut pœnarum metu à talibus criminibus deterreret. Furtum verò, quia ad illud non sic erat populus ille procliuis, non tanto rigore punire decreuit. Postea verò, quia successu temporis furta in populo illo frequentiora erant, sapientissimus Salomō pœnam legis augere decreuit. Nam lege ab eo statuta (ut ex prouerbiorum libro constat) qui aliquid furatus fuisset, si deprehensus fuisset, septuplum reddere, & omnem substantiam domus suæ tradere iuebatur: cū tamen lege Mosaica pro boue furtiuo solum quinque boues, & pro vna oue, solum quatuor oues reddere iuebatur. Nunc igitur cū tanta sit furum copia, & multi ad furtum tam procliues, ut nullo pœnarum metu à furtis abstineant, oportuit pœnam mortis contra incorrigibiles statuere. Incorrigibilis autem non ex sola furti frequentia cēsetur, sed etiam ex magnitudine rei furtiæ per iuris præsumptionē (ut diximus) iudicatur. Nam etsi ex sola hominis præsumptione nemo possit ad mortem damnari, ex iuris tamen præsumptione hoc in multis casibus fieri iubetur. In lege Mosaica fur nocturnus occidebatur impune, non ob aliam causam, quàm quòd præsumebatur inuasor, & paratus ad occidendum eum, qui res suas defendere vellet. Quæ præsumptio

Prouer. 6.

Exo. 22.

Ibidem.

A **ptio**, quia non iuste habebatur contra furem diurnū, ideo ille prohibebatur occidi. Ex iure canonico constat dupliciter hereticū posse ex sola iuris præsumptione censerelapsū, vt patet in cap. Accusatus, de hæreticis, lib. 6. Qui autē sic relapsus iudicatus est, potestati seculari traditur ad arbitriū illius puniendus, quē semper illa, si verē catholica est, & zelo Dei feruet, ad mortē damnare solet. Iuxta ea, quę diximus, intelligendus est (vt ego existimo) Alexander de Ales, & qui illū in hac parte secutus est doctor subtilis Scotus, qui dicunt neminē pro simplici aut solo furto posse licitē occidi. Simplex aut solū furtū (vt ego cēseo) illud ab eis dicitur, quod nullā habet circumstantiā notabiliter aggrauantē: & pro tali dicunt neminē esse morte plectendū. Et de tali furto intelligendū est edictū Iustiniani imperatoris, qui in Autentica, Vt nulli iudicū. §. Quia verò, Collatione nona, sic ait. Pro furto autē nolumus oīno quodlibet membrū abscindi, aut mori, sed aliter eū castigari. Hęc ille. Cæterū si furtū habeat circumstantiā notabiliter aggrauantē, iam nō dicitur simplex aut solū furtū. Magnitudo rei furtiuę etsi non mutet speciē furti, illud tamē eò magis aggrauat, quò maioris valoris & æstimationis est res furtiua. Idē faciunt furti frequētia, dignitas etiā loci, in quo cōmissum est furtū, & magna rei furtiuę necessitas, etsi quę alię similes circumstantię furto contingere possunt. Furtū, quod aliqua ex his circumstantiis vestitur, non simplex nec solum furtū dicitur, sed furtū cum homicidio, aut cū incorrigibilitate, aut cū contumacia, aut cum contēptu & irreuerētia loci siue personæ. Et propter has circumstantias adiūctas, poterunt pœnæ augeri vsq; ad mēbri abscisionē, imò etiam vsq; ad mortē, iuxta circumstantię grauitatē. Et ideo imperator Iustinianus diuersam à præcedēti de huiusmodi latronibus legē statuit. Nam in illa proximē citata Autētica, post illam legē de furto simplici latā, statim de aliis furibus hęc, quę sequitur, statuit legē. Eos verò, qui violenter aggrediuntur, aut cū armis, aut sine armis in domos, aut itineribus, aut in mari, pœnis eos legalibus subdi iubemus. Hęc ille. Et de omnibus talibus intelligendū est, quod dicitur in. l. Capitaliū. §. Famofus. ff. de pœnis. Nam famosi latrones (vt ego cēseo) non solū dicēdi sunt illi, qui frequēter furtū iterauerunt, aut magnū aliquod furtū cōmiserunt, sed oēs illi, qui furtum notabili aliqua & multū aggrauante circumstantia vestierunt.

Quod hæcten⁹ de pœnis corporalib⁹ dixim⁹, eas iuxta mensurā delicti esse lege statuēdas, aut à iudice infligēdas, de pœnis etiā spūalibus intelligendum esse volo, ita vt minori & leuiori culpæ, nunq̄ grauior aut acerbior imponatur pœna spiritalis. Nisi fortē ratione medicinæ

G iHa

Alexandra.
Ales parte. 3.
q. 47. mēb.
4. arti. 3.
Scotus in. 4.
sentē. distin.
15. q. 4.

non e de pœnis spūalibus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

illa infligereſ, (vt de pœna corporali ſupra dixim⁹) ad terrorē multitu- C
dini incutiendū, vt quę ex vni⁹ exēplo ad peccādū prouocata fuit, vni⁹
etiā acerbâ punitione à peccato reuocet. Et tanto magis neceſſariū eſt
hęc delicti menſurā in pœnis ſpūalib⁹ infligēdis diligēter cōſiderare,
quāto grauioreſ ſunt pœnę ſpūaleſ quā corporaleſ. Ex qua ſententia } *excommunicatione.*
apertiffimè cōuincitur peſſimū eſſe abuſum qui iā paſſim apud mul-
tos Eccleſię pręlatos in excōmunicationib⁹ quas paſſim pro
leuib⁹ furtis inferūt. Nā cū Eccleſia nō habeat acerbiorē & acutiorē
gladiū quo rebelles & indomitos ferire poſſit, q̄ excōmunicationem:
equū eſſet & rationi cōſentaneū non paſſim & pro quouis crimine
illū euaginare, & quemcūq; peccatorē illo ferire. Quoniā hac ſola oc-
caſione excōmunicatio, licet grauiffima ſit pœna, iā cōtemniſ, & ferē
pro nihilo ab oībus habetur: quę ſi nimiū rara eſſet, & nō niſi pro gra-
uiſſimo crimine infligeretur, multò magis eſtimaretur, & timeretur.
Nec valet excuſatio quā aliqui epiſcopi ad velamē tā peſſimi abuſus
mihi dū eſſem in Concilio Triden. obtulerūt dicētes, taleſ excōmuni-
cationeſ nō propter leue furtū, aut propter aliā ſimilē cauſam inferri
ab eis, ſed propter cōtumaciam & rebellē inobedienciā. Multū ſiqui-
dē intereſt (vt rectè docet Ioānes Gerſon lectione. 4. de vita ſpirituali:
corollario. 7.) inter vnā & alteram cōtumaciam. Oportet enim cōſide- D
rare qualis ſit cōtumacia, & quantum illa poſſit Eccleſię nocere, &
qualis eſt etiā res circa quā habetur cōtumacia. Nam multo peior
& nocētior eſt in rebus fidei & religionis, & pacis, & vnionis Eccle-
ſiaſtica, quā in parua quęſtione ſuper modica re tēporali orta: vbi
nunq̄ tantū poterit prodeſſe obedientia, quantū oberit excōmunica-
tio ſeparans animā à ſpiritualibus ſuffragiis, & ſocietate ſanctorū. Si
cōtumacia eſt magna, & pro re magni momēti habita, erit iuxta do-
ctrinā ſaluatoris noſtri merito excōmunicandus. Si verò cōtumacia
eſt leuis, aut pro re leui habetur, indignū putarē, vt pro illa ſit aliquis
excōmunicandus. Nā qui pro modica re euitāda aut propulſanda ſta-
tim vellēt excōmunicationē infligere, perinde faceret ac ſi à frōte ali-
cuius hominis volens muſcam abigere eam ſecuri percuteret, maius
ſic inferēſ homini damnum, quā illi inferret muſca ſi illā in fron-
te permetteret. Stultum certè eſt, maioris damni periculo ſe obiicere
ad euitandū min⁹. Et ob hanc cauſam Ioānes Gerſon in illa lectione. 4.
de vita ſpirituali. corollario. 14. dicit expediens ſibi videri, vt nulla ſen-
tentia excōmunicationis inferretur niſi propter cōtumaciam habitā
in rebus ſpiritualibus. Nam cū excōmunicatio ſit gladius purè ſpi-
ritualis, videtur ei nō eſſe illā aſſumendā ad protectionem rerū tem-
poralium.

*iat opus excommunicationi inſe-
retes pro leuibus furtis.
quomodo f. 241. col. 1.*

*IOANNES
GERSON.*

in rebus spiritualibus.

A poralium. Quoniam (vt ait) res temporales nō debent conseruari vel repeti cum grauiori incōmodo corū, à quibus repetuntur, quā sit utilitas proueniens ipsis repetentibus. Deinde, quia Ecclesia non debet acerbius punire delinquentes ciuilit̄ & in rebus tēporalibus, quā secularis potestas similiter delinquentes punit. Contrariū tamen euenit, dum propter cōtumaciam habitam in causa rerū temporaliū, iudex ecclesiasticus incarcerat & ligat animas grauissimis excōmunicacionis vinculis: iudex verò secularis, sola corporū animaduersione punit, & illa sola contētus est. Et hanc meam sententiam confirmo te-

stimonio Leonis papæ, huius nominis primi, qui epistola. 87. scribens episcopis per prouinciam Vienensem constitutis, hæc ait. Nulli Christianorū facile cōmunio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus ultionem, inuitus & dolens quodammodo debet inferre animus vindicātis. Cognouimus enim pro cōmissis & leuibus verbis quosdā à gratia cōmunionis exclusos, & animā, pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tā sæui supplicii fauciatā, & inermē quodammodo, exutamq; omni munimine, diabolicis incurſibus, vt facile caperetur, obiectā. Certè si quando causa talis emerſerit, vt pro cōmissi criminis qualitate aliquē faciat iustè

B cōmunionē priuari, is tantū pœnæ subdēdus est, quē reatus inuoluit, nec particeps esse supplicii, qui cōsors non docetur cōmissi. Hæc Leo papa, vir sanctitate perinde ac doctrina clarus. In cuius verbis, quid ad hanc rem pertinet, breuiter & apertè continetur.

Haftenus de ipsis legibus pœnalibus differuimus, nūc de illarum executione parū aliquid dicere statui. De qua re duo mihi parua dubia occurrerūt, quibus respōdere oportet. Primum oritur ex varietate legū pœnaliū, quæ successu tēporis sæpe mutari solēt per augmētum aut diminutionē pœnæ. Si igitur post crimē aliquod cōmissum lex, quæ pœnā certā contra illud crimē statuerat, mutaretur ante illius criminis punitionē, dubiū est, qua pœna tale crimē debeat puniri: an pœna, quæ erat statuta, tēpore quo tale crimē cōmissum est, an pœna, quæ per posteriorē legē sancita est, quæ scilicet viget eo tēpore quo crimē puniendū est. Huic dubio Bartholū sequit⁹ Abbas respōdet in cap. fi. de cōstitutio. distinguēdo de pœna ordinaria & extraordinaria. Si pœna est ordinaria, dicit in illa imponēda habendū esse respectū ad tempus, quo crimē cōmissum est: & de hac sola pœna intelligendū esse censet cap. fi. de sentē. excōmu. & l. i. ff. de pœnis. Si verò est pœna extraordinaria, quæ (vt suprā diximus) potest ex causa iusta minui vel augeri, tunc dicit considerandū esse tēpus sententiæ & non delicti. Alterum

G 2 dubium

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Abbas.

dubiū est de crimine, cui non est à iure specialis aliqua pœna decreta, sed solū in genere præcipitur, vt à iudice puniatur, quæritur de hoc crimine, qua pœna puniendū erit. Hæc dubitationē soluit Abbas in cap. Ex literis, de cōsti. dicēs tale crimen esse puniendū pœna illa, quæ iuxta consuetudinē patriæ solet tali crimini imponi, et si consuetudinem illā excesserit iudex, dicit illū iniuste agere. Pro qua sentētia adducit. l. Hodie. ff. de pœnis, prout lex illa ab Accursio ibi exponitur. Sed re vera text⁹ illius nullo pacto huic sentētiæ seruit, nec Accursius rectē illic interpretatur. Nam cū Vlpian⁹ in illa lege dicat iudicē in punitione delicti nunq̄ debere excedere rationē, Accursius hæc vocē, rationē, interpretatur per vocē, cōsuetudinē: & ita videtur Accursio idē esse nō excedere rationē, & nō excedere cōsuetudinē. Quā distorta & à litera aliena sit hæc expositio, q̄ philosophiā morālē & propria illius vocabula vel mediocriter intellexerit, facile agnoscat. Rationē illo loco Vlpian⁹ accepit pro recto iudicio intellectu⁹. Rationē igitur in punitione delicti nō excedere, est nō punire illud crimē maiori pœna, q̄ rectū iudiciū rationis iudicaret esse puniendū / Rationē excedere, est vltra mensurā delicti punire. Nam recta ratio in punitione delicti est illa, quæ à deo declaratur, dicēte. Pro mensura delicti erit & plagarū modus. Fateor quidē rationē esse, vt cōsuetudo bona seruetur: nō tñ ideo cōsequens erat, vt gñale nomē rōnis, quod in illa lege ab Vlpiano positū erat, ad solā cōsuetudinis rōnem restringeretur. Malè certē interpretatur, q̄ gen⁹ aliquod per vnā & fortē minimā illi⁹ speciē exponit. Si nulla habetur de punitiōe criminis cōsuetudo, nec per legē est pœna aliqua pro tali crimine exp̄ssa, tūc dicit Abb. illi⁹ criminis pœnā esse iudicis arbitrio cōmissā. Et in hoc casu (vt ego cēseo) disponit illa. l. Hodie, proximē citata, ita vt tūc iudex ex arbitrio suo puniēs, nō excedat rationē, hoc est, nō grauiorē pœnā inferat, q̄ delictū. Et certē si benè verba legis aduertatur, cōstabit clarē illā disponere in casu, vbi nulla est cōsuetudo pœnæ, sed tota illā ex iudicio pēdet. Nā dicit licere iudici quā voluerit sentētiā ferre, vel grauiorē vel leuiorē. At, si cōsuetudo esset de certa aliqua pœna infligēda, iam nō liceret iudici ex arbitrio suo pœnā infligere, sed teneretur cōsuetudinē seruare. Tūc igitur quādo ex arbitrio iudicis pendet punitio, nō debet ille rōnem excedere, pensatis tamen benè oībus delicti circūstantiis, præsertim loci, tēporis, & personę. An autē iudex, cū ex illius arbitrio pēdet punitio, possit delinquentē pœna capitali punire, Abbas in dicto cap. Ex literis, tenet partē affirmatiuam, & reprehēdit Albericū de Rosato, q̄ oppositā tuetur sententiā. Sed mihi multò magis arridet sententia Alberici. Quoniā (vt ex verbis

C
de pœna infligenda
arbitrio iudicis

de quo. i. f.
225. col. 1.
in fine cu seq

Rationem in puni-
tione delicti, non
excedere, quid sit

Deut. 25.

D

Abbas.

Albericus.

bis

A bis Aristotelis supra in hoc capitulo citatis constat) minima sunt, quæ iudicis arbitrio relinquere oportet. At mortis supplicium non est inter minima, sed inter maxima computandum. Illud ergo non est iudicis arbitrio relinquendum. Et inde sequitur, iudicem, qui sine lege id præcipiente, aliquem occiderit, peccare: quia faceret contra præceptum diuinum, dicens. Non occides. A qua generali prohibitione Theologi, ad quos potissimum diuinorum præceptorum interpretatio spectat, solum excipiunt eos, qui auctoritate legis iustæ aliquem occiderint. Nam Augustinus libro primo de Ciuitate dei, postquam capite vigesimo dixerat per hoc præceptum, Non occides, prohibitum esse, ne quis se aut alterum occidat, tandem capite vigesimo primo, hæc ait. Quasdam verò exceptiones eadem ipsa diuina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidi. Sed his exceptis, quos Deus occidi iubet, siue data lege, siue ad personam pro tempore expressa iussione, non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum gladius est utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est, Non occides: qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam sceleratè, sed obedièter occidere. Hæc Augustinus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod Dei iussione ab hominis iussione hac ratione distinguit, quod Deus potest iubere aliquem occidi, aut per legem ab eo datam, aut per particularè eius iussione ad personam pro tempore expressam. Homo autem etsi personam publicæ potestatis gerat, hoc non potest iubere nisi secundum leges iustas, quæ secundum iustissimæ rationis imperium institutæ sunt. Et inde conuincitur, iudicem, ubi id lex non statuit, non posse aliquem morte punire: quia faceret contra Dei præceptum, quo præcipit non occidere.

Qualiter leges pœnales sunt interpretandæ. CAP. VII.

STENSA legum pœnaliū necessitate & qualitate, simulque declarato qualiter illas exequi oporteat, nunc superest differere, qualiter illæ sint interpretandæ. Parum enim prodesset leges iustissimas & sanctissimas statuere, si illæ in prauum & à litera valde alienum sensum detorquerentur. De hac re aliquæ sunt datæ regulæ in titulo de

G 3 regu-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

regulis iuris, libro sexto, quarum præcipua est illa, quæ est in ordine illius tituli quadragesima nona, sic dicēs. In pœnis benignior est interpretatio faciendā. Pro cuius regulæ veritate tuenda & declaranda, necessarium censui aliqua addere documenta, quæ omnem possint dubitationem aut scrupulum tollere.

*Documentum
primum.*

Primum documentū est, vt aduertat lector hanc regulā in sola illa lege esse intelligendam, quæ ex vi & proprietate suorum verborum tam variam habere possit interpretationē, vt inde iusta possit oriri dubitatio, quo pacto sit interpretanda. Nam si verbis legis plenè circumspēctis, cōstat illā vnam tantū habere significationē, nō est vis vlla talibus verbis faciēda, vt illa cogantur mitiorē aut benigniorē sensum reddere q̄ verè habeant. Alioqui nulla esset legis pœnalis certitudo, si eam quisq̄ posset, etiā vim faciendo verbis, pro libito interpretari. Sed si cōmunis vsus diuersam seruaret vocis significationē ab illa, quā vocis proprietates retinet, dubiū esset, iuxta quā significationē esset interpretanda. Bartholus in. l. Oēs populi, quæstione sexta principali. ff. de iustitia & iure, dicit leges esse iuxta illā verborū significationē interpretandas, qua cōmunis vtitur populus, vt colligitur ex. l. Librorū. §. Quod tamē Cassius. ff. de legatis. 3. Et tantum valere dicit cōmunem loquutionis vsum in examinandis sermonibus, vt illum præferendū esse censeat omni regulæ & omni cōstitutioni contrariū disponenti. Et in. l. Non dubiū. C. de legibus, dicit iuxta talē loquutionis vsum esse verba legis semper interpretanda, quanuis vsus ille repugnet propriæ verborum significationi. Tunc enim dicit mentē legis esse, quod intelligamus eam iuxta communem vsum loquendi, licet sit improprius, & pro hac sententia illo loco post prædictā. l. Librorū. ff. de legatis. 3. citat legē, In vulgari, & l. Vt alfenus. ff. de verbo. signi. Abbas in præmio Decretaliū consentit Bartholo in hac parte, & citat Antonium de Butrio limitantem hanc sententiam ad sola municipalia statuta, in quibus vsum verborū communē tantū faciendū esse dicit, vt quanuis statutū dicat verba debere intelligi vt iacent, semper illū seruandū esse censeat. In legibus autem cōditis à iurisperitis, dicit Abbas Antonium de Butrio sentire, verba esse interpretanda, non iuxta vsualem, sed iuxta propriam verborum significationem. Quod Antonii dictum Abbas pro sua modestia non reprehendit, sed interpretatur, dicens verū illud esse, si vsus differens à proprietate vocabuli esset in aliquo loco particularis, & lex esset generalis, tã pro illo loco, q̄ pro alio, in quo propria seruatur vocabuli significatione. Tūc em̄ dicit Abbas verū esse, quod ait Antō. de But. interpretationē legis esse faciendā

Bartholus.

Abbas.

*Antonius de
Butrio.*

iuxta

A iuxta propriam verborū significationē, & non iuxta vsum loquendi, quia vsum ille non est communis. Si verò lex esset pro aliquo particulari loco statuta, tunc videtur Abbati legem esse interpretādam, iuxta vsum significationis verborum, qui in illo loco seruatur. Et hāc suam sententiam, qua Bartholo consentit, iterum repetit Abbas in cap. Per tuas, de probationibus, quo loco vltra supra dicta addit, communem vsum verborum seruandum esse in legum interpretatione, non solū in lege fauorabili, sed etiam in lege odiosa, qualis est lex pœnalis. Ex qua sententia infert Abbas post Ioannem Andream in capitu. Fundamēta, de Electione libro sexto, nepotis nomine in lege pœnali debere intelligi, non solūm filium filii vel filiæ, sed etiam filium fratris vel sororis. Quia etsi propria nepotis appellatio solūm filium filii vel filiæ comprehendat, vt dicitur in. l. Iurifconsultus. §. Nepos. ff. de gradibus: communis tamen loquendi vsum iam præualuit, vt filius fratris vel sororis nepos dicatur. Sic enim, vt Abbas ait, dicitur nepos cuiusdam subdiaconi is, de quo agitur in cap. Accedens, de accusationibus. Sed re vera ex litera illius textus non potest cōvinci, quòd ille, de quo agitur in illo capitulo, dicatur nepos, iuxta impropriam illius vocis significationem. Quia nihil de illo ibidem refertur, vnde possit apertè probari, illū fuisse filiū fratris aut sororis, sed potius filium filii aut filiæ. Potest adhuc circa legis pœnalis interpretationem oriri dubitatio, ex varia vocum significatione, præsertim si quælibet illarū est illi voci propria, & vsum seruata. Nam si vna tantū esset in vsum, iam diximus, iuxta illam esse leges interpretandas. Deinde, si vtraq; significatione cōmunis populus vtatur, & altera esset propria vocis significatio, altera verò impropria, tunc leges interpretandæ erunt iuxta illam significationem, in qua legislatoris mentem fuisse verba illa accipere, ex verisimili ratione constare poterit, quanuis talis significatio sit impropria, & quæ verborum proprietati repugnet. Nam in simili casu Pedius de testamentis loquens, dixit, non propriam verborum significationem seruari debere, sed in primis quid testator demonstrare voluerit, vt habetur in. l. Cùm de Ianionis instrumento. §. Asinam. ff. de fundo instructo, vel instrumento legato. Et Marcellus iurifconsultus in. l. Non aliter. ff. de legatis. 3. dicit, non aliter à significatione verborum recedi oportere, quàm quum manifestum est aliud sensisse testatorem, quàm verba sonare videntur. Toties autem mens legislatoris manifesta esse poterit de significatione suorum verborum, quoties ratio iniquitatis aut absurditatis vitandæ, cogit verba in vna tantum significatione sumi: ita vt si secundum aliam significationē verba illa

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 fumerentur, lex illa apertam contineret iniquitatē. Et tunc ea semper significatio, quanuis sit impropria, sumenda est in legis interpretatione, per quam iniquitas omnis & absurditas legis vitatur, & sine qualis iniquitas aut absurditas vitari nō posset, prout dicitur in. l. In ambigua voce. ff. de legibus. Nec mirum videri debet alicui, quod pro absurditate vitanda, à propria vocū significatione sit recedendū, circa legum humanarū interpretationē. Quia in scripturæ sacrae interpretatione idē necessariò faciendū esse, sancti doctores cēsant. Nam beatus

Gregorius. Gregorius in prologo libri Moralium, quæ adidit in Iob, dicit, quod quando id, quod iuxta historiam narratur, verum non esse deprehenditur, tunc ratio cogit, vt iuxta mysticam vocū significationē sensus

Hierony. verus literæ accipiatur. Et idem docet beatus Hieronymus sepissime, præsertim super caput. 19. Esaia in p̄ncipio: & super psal. 147. in versu. Et adipe frumēti faciat te. Nō est ergo mirū si in interpretatione legū humanarū dicamus, quod pro absurditate vitanda sit recedendum à propria vocū significatione. Pro cuius rei intelligentia ponam exemplum, quod ponit Bartholus in. l. Nō dubiū. C. de legibus. Ponamus

Bartholus. legem conditam esse sub hoc verborum contextu, ita dicentem. Quicumq; humanū sanguinē in principis palatio fuderit, capitali sentētia puniatur. Si hac lege data Chyrurgus aliquis, medendi causa, alicuius

D
 venam secuerit, & sanguinē illius in principis palatio fuderit, erit ob hoc mercede donandus: tantū abest, vt legis illius transgressor dicens fit. Quoniā illius legis verba nō de quacunq; humani sanguinis effusione, sed de illa sola, quæ fit per iniuriā homini illatā, interpretanda sunt, nisi velimus talē legem facere iniquam: quod nunq; tentare debemus, imò potius è contrario conari oportet, vt quoties ipse verborum contextus hoc patitur, omnē iniquitatē & absurditatē à lege excludamus. Ex eadē ratione infero, ecclesiam minimè violari per illam sanguinis humani effusionē, quæ ad salutis conseruationē ex medici præcepto facta fuerit per alicuius venæ incisionē. Quoniam etsi in cap. Si ecclesia, extra de consecratione ecclesiæ vel alt. dicatur ecclesiam per sanguinis effusionem pollui, id tamen non de omni sanguinis effusione intelligendum est, sed de illa sola, per quam homini infertur iniuria, aut per quam aliqua cōtra locum sacrum committitur irreuerentia. Alioqui oportet fateri ecclesiam violatam esse, si in illa brutum aliquod animal hominem percuteret, & illius sanguinē funderet. Hoc autem nullus sanæ mentis cōcedet. Nam iniquum valde & absurdum esset, pœnam inferre, non ad præteritæ culpæ punitiōnem, nec ad futuræ cautelā aut coertionē, nec deniq; ad alicuius boni

execu-

m
 c
 c
 c

A executionē. Si de mente legislatoris ex verisimilibus argumētis constare non potest, in qua significatione ille verba legis acceperit, tūc ex duabus alicuius verbi significationibus, quarū vna est propria, & altera impropria, semper propria significatio sumēda erit altera relicta, prout dicitur in. l. 1. §. Si is qui nauē. in versu, In re igitur dubia. ff. de exercitoria actione: & in prædicta. l. Non aliter. ff. de legatis. 3. Si autē verbum in lege aliqua positum plures habet significationes proprias, dicit Bartholus in illa. l. Omnes populi. ff. de iustitia & iure, illam verbi significationem esse pro legis interpretatione capiendam, quæ magis possit subiectæ materiæ conuenire. Pro qua re ille citat legem, Si vno anno. ff. locati & conducti. & legem, Si seruus plurium. §. finali. ff. de legatis primo, & apertius suæ sententiæ fauere dicit legem, Quoties. ff. de regul. iuris. Sed si vtraq; vocis significatio posset subiectæ materiæ conuenire, & vtraq; esset propria, & æque in vsu seruata, & non possit ex verisimilibus rationibus conici, qua illarum legislator fuerit vsus, quid tunc faciendum esset? Mihi videtur tunc principem esse consulendum, quia sicut ille solus potest legem condere, ita ille solus potest interpretationem dare, quæ pro lege tenēda sit. Nam de huiusmodi legum interpretatione ego intelligendum puto, quod

B dicitur in lege, Leges sacratissimæ, & lege vltima. C. de legibus. Si verò lex esset Ecclesiastica, illius interpretatio à papa petenda esset, vt ab illo semper procedat interpretatio, à quo lex ipsa prodierat, prout dicitur in cap. Inter alia, de sententia excommunicationis. Cæterum si lex esset pœnalis, & aliqua ambigūe vocis significatio posset mitiorem aut benigniorē facere legem quàm altera, existimo illam esse in legis interpretatione capiendā, nec opus esse pro illa causa consulere principē. Quoniā in tali euentu & aliis similibus, in quibus iusta potest de vera legis intelligentia quouis modo oriri dubitatio, puto intelligendā esse illam regulam ex libro sexto Decretaliū, quæ præcipit, In pœnis benigniorē esse interpretationē faciendam. Nam vbi nulla potest iusta dubitatio de legis intelligentia haberi, non est (vt à principio dixi) vis vlla verbis legis facienda, vt illa cogantur benigniorē sensum habere, quā verè habeant. Quòd autē regula illa in solis rebus dubiis sit intelligēda, apertè cōuincitur ex alia iuris ciuilis regula, vnde ista sūpta est, quæ habetur. ff. de regulis iuris, sub hoc verborū contextu. Sēper in dubiis benigniora præferēda sunt. Pro cuius regulæ expositione adducit illic glossa exemplū ex. l. Merito. ff. pro socio, in qua Vlpian⁹ iuriscōsult⁹ cēset credendū esse eū, q̄ societate cū alio habēs, ex re vtriq; cōmuni aliqd abstulit, iure poti⁹ suo vti, q̄ furti cōsiliū inire.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

*Docu-
mentum
secundum.*

Secundum documentum est, vt ea, quæ generaliter & indistin-
ctè dicta sunt, non restringantur ad specialem aliquem intellectum pro
benigniore legis interpretatione facienda, nisi fortè per aliam legem
reperiatur ad specialem aliquem & distinctum intellectum restringi
id, quod in eadem lege generaliter & indistin-ctè dictum habetur, aut
nisi ex illa indistin-cta generalitate iniquitas aliqua aut absurditas se-
queretur. Hoc documentum adeò certum & infallibile à iurisperitis
censetur, vt iam loco prouerbii sit ab illis sub hoc verborū tenore ce-
lebratum. Vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Pro *regula.*

*Limitatio
prima docu-
menti.*

cuius prouerbialis sententiæ probatione, multi hinc inde ex vtroq; Iu-
re textus adducuntur, qui illam sententiam apertissimè docent: vide-
licet. l. 3. ff. de officio præsidis. l. Imperator. ff. de postulando. l. De pre-
cio. ff. de publiciana in re actiōe. & cap. Quod si dormierit. 31. q. 1. cap.
Solitæ. §. Nobis autem, de maiorit. & obedientia. Verum etsi hoc do-
cumentum apertissimis ex vtroq; iure testimoniis comprobetur, non
tamen est vsquequaq; adeò verum, vt non sit opus aliquas illi addere
limitationes ad illius fulcimentum & sustentationem, ne veritas illius
aliqua ex parte corruat. Primò quidem, illud documentum limitan-
dum est ad eas solas leges, quæ per aliquam aliam specialem legē non
sunt restrictæ. Nam si alia specialis sit lex, quæ distinctè de aliquo par-
ticulari loquatur, tūc lex, quæ generaliter & indistin-ctè loquitur, ne-
cessariò erit restringenda, iuxta alterius specialis legis dispositionem.
Quia (vt dicit regula iuris in sexto) generi per speciem derogatur. De
qua re potest dari apertum exemplum ex iure in. l. Sanctio legum. ff.
de pœnis, vbi Papinianus iurisconsultus docet, generalem principis
legem, præcipientem eum, qui legibus non obedierit, iudicis arbitrio
puniri, non esse intelligendā in illis criminibus, quibus specialis pœ-
na per legem addita est. Quia (vt idem Papinianus ait) nō ambigitur

*Limitatio
secunda do-
cumenti.*

in omni iure speciem generi derogare. Secundò, ad veritatem nostri
præfati documenti exigitur, vt nulla iniquitas aut absurditas ex illa
indistin-cta generalitate sequatur: quoniā si talis absurditas inde aper-
tè sequeretur, necessarium esset, vt ad talem absurditatem vitandam,
generalis illa & indistin-cta eloquutio, ad specialē aliquem & distin-
ctum intellectum restringeretur: eo enim casu, quanuis lex nō distin-
guat, nos distinguere debemus: ne villo quouis modo absurditatem
aut iniquitatem in lege contineri patiamur. Hanc sententiam docet
Bartholus in. l. Furti. §. Pactus. ff. de his, qui notantur infamia. Et in suę
sententiæ confirmationem profert prædictam. l. Furti. in. §. Pactus. &
citatur. l. Aliud. §. Absurdum. ff. de regulis iuris. & l. Quæsitum. ff. de
testibus.

B. artholus.

- A** testibus. Mihi etiam videtur pro eiusdem sententię cōfirmatione posse adduci Clementinam, Auditor, & Clementinam, Literas, de rescriptis. Ex qua sententia infero ecclesiam nō pollui per semen ab homine somniantem emissum: quanuis in cap. Si ecclesia, extra de consecra. eccle. vel altaris. & in cap. Ecclesiis, de consecratione, distinctione. i. dicatur, ecclesiam per quodcunq; semen emissum pollui, & indigere reconciliatione. Quia licet tales textus generaliter & indistincte loquantur, tamen ad vitandam absurditatem & imprudentiam, necessarium est illos ad solam illam humani seminis emissionem restringere, quę fit cum peccato, aut cum aliqua sacri loci irreuerentia. Hoc vltimum de sacri loci irreuerentia ideo addidi, propter Ioannem Andream, & Archidiaconum, & summam Pisanam, & summam Angelicam, qui tenent ecclesiam violari per coitum coniugalem. Quia (vt aiunt) licet talis coitus fiat sine peccato, non tamen sine sacri loci irreuerentia. Quando igitur talis irreuerentia tolleretur, vt puta si coniuges longo tempore in ecclesia essent obfessi, & de illicita seminis emissionem sibi ipsis timentes simul coniungerentur, dicunt ecclesiam tunc non fore violatam, nec egere reconciliatione. Et istorū sententiam extensis (vt aiunt) vlnis, ego amplector. Quia sicut ecclesia non polluitur per effusionem sanguinis ad conseruationem vitę corporalis, vt proximè suprā diximus: multò iustius est, vt illa nō polluatur per effusionem seminis ad cōseruationem vitę spiritualis. Vbi igitur nullum prorsus est peccatum, nullaq; interuenit irreuerentia, non est verisimile ecclesiam violari, aut sic pollui, vt egeat reconciliatione. Et inde cōsequens est, vt per emissionem seminis ab homine somniantem factam, ecclesia non polluatur: quum illa effusio seminis careat omni peccato & omni irreuerentia. Absurdum enim esset dicere, per opus, quod omni caret arbitrii libertate, ecclesiam posse violari. Vt igitur omnem absurditatem à iure canonico propellamus, necessarium est, vt textus illos suprā citatos, qui de omni seminis effusione generaliter & indistincte loquuntur, ad solam illam humani seminis emissionem restringamus, in qua aliquod interuenit peccatum, aut aliqua irreuerentia. Alioqui oporteret dicere, per coitum brutorum animalium ecclesiam etiam violari. Nam textus illi suprā citati, non de solo humano semine, sed de quouis semine generaliter & indistincte loquuntur. Absurdum autem & ineptum esset dicere, ecclesiam ex coitu brutorum animalium sic pollui, vt egeat reconciliatione. Et idem dicendū est de effusione sanguinis cuiusuis animalis bruti, ecclesiam minimè per illā pollui, quanuis textus illi indistincte loquatur de omni

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

de omni sanguinis effusione. Et hoc annotavit glossa in cap. vnico, de consecra. eccle. vel alt. libro sexto. Quæ glossa etiã dicit ecclesiam minimè violari per effusionem sanguinis in ecclesia factam, quando vulnus, vnde illa sanguinis effusio processit, fuit extra ecclesiam illatum. Absurdū enim esset dicere ecclesiam esse violatam propter eam rem, per quam nulla prorsus est iniuria illata. Si quis autē extra ecclesiam vulneratus, & ad illam confugiens intra illam sanguinē fundat, nullam per hoc iniuriam infert ecclesiæ: absurdū igitur esset dicere illam inde violatam fuisse. Ne igitur has aut similes absurditates in iure admittamus, necessariū erit aliquando generales & indistinctas loquutiones ad specialem aliquem & rationi consonū intellectum restringere. Hæ sunt duæ limitationes, quas mea sententia prædicto secundo documento addere oportet, quibus additis, firma & stabilis semper illius sententia permanebit, vt quod lex generaliter & indistinctè disponit, nunquam nos ad specialē aliquem intellectum restringamus, pro benigniore legis interpretatione faciēda. Ex quo secūdo documēto aliqua infero corollaria, contra quorundā canonistarū sententiam.

*Corollariū
primum.*

Et primò infero falsum esse, quod Ioannes Calderinus in consiliis suis, titulo de hæreticis, consilio tertio, ait. Catholicos filios hæreticorum, qui antequam pater laberetur in hæresim, nati sunt, non esse notandos infamia, aut aliqua alia pœna, ex his, quæ iura contra filios hæreticorum statuunt, puniendos. Quia in cap. Statutum. §. Hoc sanè, & in cap. Filii, de hæreticis libro sexto, papa loquens de filiis hæreticorū, generaliter & indistinctè loquitur: nec vllum ponit inter illos discrimen, per hoc, quòd ante patris hæresim, aut post nati sunt: sed per solam parentum pertinaciam eos distinguit, per hoc videlicet, quòd illorum parentes vsq; ad mortē in sua hæresi obstinati permanferunt, aut de suo errore ante mortem resipiscētes, ad Ecclesiæ catholicæ vnitatem redierunt. Nam in illis prædictis capitulis, etsi aliqua irrogentur pœnæ catholicis filiis hæreticorum, qui vsq; ad mortem in hæresi perstiterunt, ab huiusmodi tamen pœnis filios eorum hæreticorum excludit, qui ante mortem ab hæresi recesserunt. Cū ergo nec ius canonicum nec ius ciuile ponat vllum discrimē inter catholicos filios hæreticorum, qui ante parentum hæresim aut post nati sunt, conuincitur inde apertissimè, eos omnes pari lege puniendos esse. Quia (vt iam diximus) vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, etiam si sit pro benigniore legis interpretatione faciēda. Hoc tamen argumentum Ioannes Calderinus soluere conatur, sic dicēs. Quauis iura indistinctè de filiis hæreticorum loquantur: quia tamen non est eadem

Calderinus.

A eadem ratio in omnibus hæreticorū filiis, ideo necessariò distinguere oportet, filios hæreticorū, qui ante patris hæresim nati sunt, ab illis, qui postea sunt orti. Diuersitas autē rationis (vt ille ait) in hoc consistit, quòd filii, qui postea nascuntur, procedunt à sanguine patris infecto, & ideo meritò suspicandū est, tales illos fore, quales parētes eorū fuerunt. Filii verò, qui ante patris hæresim nati sunt, quia nondū paternus sanguis erat tali morbo infectus, immeritò creduntur eodē errore paterno esse maculati. Sed inanē prorsus esse hanc diuersitatis rationem, inde apertissimè cōstat, quòd nō oīa peccata oriri possunt à mala carnis inclinatione, sed sola illa, quæ aliquā habēt cū ipsa carne vicinitatē. Sunt enim aliqua peccata purè spūalia à carne prorsus ad eò aliena, vt illa oīa caro prorsus abominetur, tantū abest, vt illa quouis modo parere, aut nos ad illa propensos reddere valeat. Nam (vt alia multa peccata omittā) ambitio hypocritarū, qui ieiuniis & aliis afflictionibus carnē suā extenuant, vt aliquos inde honores venari possint, peccatū est longè à carne alienū, & quod ipsa caro acriter abominatur. Si quis igitur in hanc incideret hæresim, vt diceret bonum & sanctum esse pro honore mūdano adipiscēdo carnē suā affligere, nullus sanę mētis diceret talē hæresim à carne aut sanguine humano ortū habuisse, nec

B per illā hæresim carnē aut sanguinē eiusdē hæretici infectū fuisse. Malè ergo suspicari licebit, hui⁹ hæretici filiū, etiā si post crimē patris natus sit, paterna hæresi esse maculatū, propterea quòd à sanguine patris infecto descēderit. Si peccatū illud à carne haberet ortū, aut hæresis illa circa ea, quæ sunt carni amica, versaretur, meritò credi posset, filiū à sanguine patris infecto descendētē eodē vitio, quo pater, esse inuolutū. Hoc tamē in multis hæresibus, quæ de rebus purè spiritualibus & à carne prorsus ignotis tractant, minimè fieri licebit. Quauis enim aliquis vnā tantū in diuinis diceret personā, vt Sabellius: aut filiū minorem patre assereret, vt Arri⁹: aut duas in Christo doceret esse personas, prout docuit Nestorius: nō esset iustū, vt paterni, hoc est, hæreditarii criminis exēpla metuantur in filiis, qui post patris hæresim nati sunt, ob hoc solū, quòd à sanguine patris infecto processerūt. Nam huiusmodi hæreses nō habēt ortū à mala carnis inclinatione, sed solū oriuntur ab animæ superbia, qua qui illas pertinaciter tenet, plus suo ingenio, quā toti Ecclesiæ tribuens, nō vult se Ecclesiæ diffinitioni subiacere, sed suam sententiā obstinatè defendere. Constat autē filios solam carnem à parentibus suscipere, & non animam, quæ à solo Deo corpori infunditur. Et inde necessariò consequens est, vt licet iusta possit esse suspicio, filios esse pronos ad eadē peccata carnalia, quib⁹ parētes

tes

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

tes eorum fuerunt infecti, non tamé eadem ratione iustum erit idem C
 suspicari de peccatis spiritualibus, cuiusmodi est illa hæresis, quæ nul-
 lam à carne trahit originem. Hac igitur ratione ego motus in opere
 illo, quod de iusta hæreticorum punitione ædidi, quum de infamia
 hæreticorum, quæ ad filios vsq; protenditur, differerem, nõ dixi hanc
 esse vnicam causam, quòd illa vsq; ad filios deriuetur: quia illi corpo-
 ris complexionem & proinde inclinationes ad vitia, à parentibus sus-
 ciipiunt: sed alias addidi rationes, quæ multò magis vrgeri mihi vide-
 bantur. Amor siquidem, quo filii erga patres suos afficiuntur, hoc ef-
 ficere solet, vt illi ferè semper procurent mores paternos imitari. Hic
 autem amor, cum nõ varietur aut distinguatur in filiis per hoc, quòd
 ante aut post nati sunt: apertissimè cõuincitur inde, vt in crimine hæ-
 resis, quod non semper à carne oritur, nullum prorsus sit inter filios
 hæreticorum ponendum discrimen, per hoc, quòd ante aut post cri-
 men à patre commissum nati sunt: præsertim cum iura, quæ de filiis
 hæreticorum loquuntur, nullum tale inter illos ponant discrimen.
 Est adhuc alia vrgentissima ratio, propter quam catholicis filiis hære-
 ticorũ tot pœnæ sunt à iure inflictæ, vt videlicet hac via criminis gra-
 uitas declaretur & aliis timor incutiatur. Nam propter hanc solã cau-
 sam sæpe vltio parentum ad filios extēditur, prout in filiis illegitimis D
 apertè constare potest, qui sine culpa sua, non tamen sine causa, ad pa-
 terni criminis detestationem, à ministerio altaris prohibētur. Quæ ra-
 tio cum pares vires habeat in omnibus hæreticorum filiis, conuinci-
 tur etiam inde, nullum esse ponendum inter illos discrimen: quia (vt
 sæpe iam diximus) vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debe-
 mus. Sunt tamen quædam argumēta, quæ Ioannes Calderinus affert
 pro suæ sententiæ confirmatione, quibus ego facillimè respõdebo in
 tertio documēto, quod postea subiungam, & ibi apertius ostendam,
 illum debilissimo fuisse innixum fundamento.

*Corollarium
secundum.*

Secundò infero, quòd propter quamlibet sanguinis humani effu-
 sionem cum iniuria & violētia in ecclesia factam, ecclesia manet pol-
 luta, & indiget reconciliatione. Nec opus est distinguere an sanguis
 sit modicus aut multus, nisi fortè tam modicus esset, vt meritò posset
 pro nihilo reputari. Nam si vna tantũ, aut fortè altera sanguinis gutta
 effunderetur, non putarem ecclesiam esse violatam, & egere reconci-
 liatione: quia illa tam modici sanguinis effusio pro nulla est reputan-
 da, iuxta commune prouerbium, quod sic ait. Quod parum distat à
 re, nihil distare videtur. Per hanc autem interpretationem nullam fa-
 cimus legi iniuriam, neq; illã à vero illius sensu detorquemus. Non
 est enim

A est enim iustū, vt leges humanas strictius & rigidius interpretemur, quā leges diuinas. At leges diuinas sic interpretādas esse oēs Theologi docēt, vt minima quæq; propter materiæ (vt dicūt) imperfectionē à rigorosa legis obligatione secludātur. Si quis enim furto surriperet vnū tantū papyri foliū, aut vnā mulieris aciculā, hoc aīo & hac intentione, vt quanuis plura inueniret, non caperet: nullus sanæ mentis dicet illum peccasse mortaliter. Quia licet contra præceptum diuinum fecerit, propter rei tamen imperfectionem & paruitatem, excusatur à rigorosa præcepti obligatione. Eodem modo in legibus humanis interpretandis agere oportet. Nam ob hanc causam, qui die dominico post dictum à sacerdote missæ introitum accedit ad missam, & reliqua vsq; ad finem audit, præcepto ecclesiæ satisfacit: quia modicum illud, quod deest integritati missæ, pro nihilo reputatur. Idem etiam dicendum est in sanguinis effusione, qui si tam modicus sit, vt meritò sit pro nullo reputandus, non violabit ecclesiam. Si verò maior sit effusio, quanuis sit modica, semper violasse dicetur. Et hoc est contra Abbatem in cap. Proposuisti, de consecra. eccle. vel alta. vbi dicit, per modici sanguinis effusionem ecclesiam minimè violari, nec vlla egerè reconciliatione. Quia verbum effusionis (vt ille ait) denotat abundantiam.

Abbas. de significatione huius effusionis.

B Et idem tenet glossa in cap. vnico, de cōsecra. eccle. vel alta. libro sexto. Sed hæc Abbatis sententia apertè conuincitur esse falsa, ex his, quæ in secundo documento suprā tractata sunt. Nam in capit. Si ecclesia, de consecra. eccle. vel alta. Gregorius papa nonus docet Ecclesiam pollutam esse per sanguinis humani effusionem, nec distinguit, an sanguis sit modicus, an copiosus. Et in cap. Ecclesiis, de consecra. distin. 1. idē decernitur absq; vlla prorsus modici aut multi sanguinis distinctione. At, vbi lex non distinguit (vt iam sæpe diximus) nec nos distinguere debemus, etiam si sit ad benigniorem legis interpretationem faciendam. Sed Abbas ad suæ sententiæ probationem dicit, textus illos suprā citatos non generaliter loqui, sed distinctè, de sola abundanti & copiosa sanguinis effusione: quia verbū effusionis (vt ille ait) denotat abundantiam. Pro qua sententia citat glossam, quā dicit esse notandā, in cap. Cū illorū. §. Quod si claustrales, de sentē. ex cōmu. Si ad probandā veram & legitimā illius vocis significationē, citasset mihi Ciceronem, aut Quintilianū, aut Plinium, aut Titū Liuiū, aut quemlibet alium ex primoribus linguæ latinæ, facilè cederem. Deinde, si pro ea re, quæ ad solam iuris canonici peritiam spectaret, mihi glossam citaret, fortè lubens succumberem, aut si me ratio aliqua cogeret vt ab illa discederem, cum reuerentia illā reuererem. Sed

cūm

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

cūm constet glossatorem Decretalium, etiam si in iure canonico doctissimus fuerit, barbarum & vix latinè loquētem fuisse, quales sunt ferè omnes iuris canonici tractatores antiqui, non possum non ride- re, cūm ad probandam propriam vocis significationem, illum mihi in testem adducat. Certè si viros in lingua latina peritissimos consule- re volumus, inueniemus non solūm in abundantia, sed etiam in re- rum parcite, illos effusionis nomine esse vsos. Fateor quidem hanc vocem, cūm vitium liberalitati oppositum designat, significare abun- dantiam & quandam rei consumptionem. Cicero in Philippicis. Cæ- sar patrimonium suum effudit, quanquam non sumus vsi eo verbo, quo decuit: non enim effudit, sed in salutem reipublicæ collocavit. Quibus verbis apertè docet, non omnem largitatem, aut omnē abun- dantis rei consumptionem, dici rectè effusionem: sed eam solam, quæ vitiosè fit. Non tamen in hac sola significatione est huius vocis vsus: quia aliquando sumitur effundere pro extendere, aliquando pro spar- gere, aliquando pro emittere. Cicero in libro de natura deorum. Mare medium terræ locum expetens, conglobatur vndiq; æqualiter, neq; redūdat vnquam, neq; effunditur. Quo loco posuit, effundere, pro ex- tendere. Idē in oratione pro Lucio Flacco. Vox in coronam turbamq; effunditur. Idem in libro de Oratore posuit, effundere, pro emittere **D** aut producere, sic inquit. Segetes fecundę effundunt herbas inimi- cas frugibus. Et iuxta hanc significationē capimus hoc verbū, effun- dere, cūm de sanguinis effusione loquimur. Sed tunc nō magis abun- dantiam aut largitatem significat quam reliqua verba, pro quibus po- nitur, aut quibus in significatione cōsentit. Hoc autem vel ex eo con- uincitur, quòd aliquando viri eloquētissimi post verbum effusionis addunt nomen aliquod abundantiam designans, quod nō fecissent, si solum verbū effusionis ipsam denotaret abundantiam. Esset enim inanis verborum repetitio, quæ pro vitio notari solet, & à Græcis vo- catur *ταυτολογία*. Cicero in oratione pro Cneio Plancio, prope finem ad ipsum Planciū verba referens, ait. Timeo ne nihil tibi præter lachry- mas queam reddere, quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti. Quid quæso opus erat addere plurimas, si solum effusionis verbum copiam & abundantiam significaret? Sed omisis prophanis scripto- ribus, qui sæpe plura, quàm oporteat, verba expendunt, à sacris literis testimonia petamus, in quibus nec vllum est verbum superfluè posi- tum. Deus ad regem David loquens, ait. Multum sanguinem effudi- sti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Si verbum effusionis, abūdan- tiam

Cicero.

Cicero.

Idem.
Idem.

Idem.

1. Paral. 22.

A tiam ex se solo significaret, non fuisset opus dicere, multū sanguinem effudisti, sed satis fuisset dicere, sanguinem effudisti. Et Paulus ad Titum scribens, ait. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per ^{Ti. 3.} lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè. Ecce vides post verbum, effusionis, additum esse aduerbium denotans abundantiam, quod esset superfluè additum, si ipsum verbum, effusionis, ex sua propria significatione semper denotaret abundāntiam. Sed quia verbum hoc, vt significat spargere, aut emittere, non solam abundantiam, sed etiam modicitatem aut paucitatem designat, ideo post verbum, effusionis, additur sæpe nomē aut aduerbium abundantiam significans. Deinde, si ipsa verbi cōpositio rectè inspiciatur, apertè quod dico intelligetur. Effundo siquidē verbum compositū est, ex hoc verbo, fundo, & præpositione, ex, cuius vltima litera, x, in cōpositione transit in, f, ob quam causam hoc verbū, effundo, scribitur per duplex, f. Sicut igitur fundere non denotat semper abundantiā, ita nec effundere, quod ex illo cōponitur. Nam effundere idem est, quod extra fundere, aut ex aliquo loco fundere. Et certè si Petrus è naribus modicum sanguinem, vt puta tres aut quatuor illius guttas demitteret in terram, nullus nisi linguę latinę ignarus, diceret malè latinè dici Petrum effudisse sanguinem. Nam sicut fudit, ita etiam effudit. Non enim differt vnū ab altero, propter paucitatem aut abundantiam: & ideo sæpe vnum pro altero ponitur. Pro qua re apertum est testimonium id, quod in Genesi Deus ait. ^{Gen. 9.} Quicumq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Quibus verbis (vt constat) legem talionis Deus statuens, pro sanguine effuso, iubet alterius sanguinem fundi. At, si magis esset effundere, quàm fundere, non integrè retaliaret. Quia pro maiori damno minor daretur cōpensatio. ^{9.} Cū igitur ex his omnibus apertissimè cōstet, verbum, effusionis, ex sua propria & legitima significatione, aut ex iuris regula non significare semper abundantiā, conuincitur inde apertissimè per omnem humani sanguinis iniuriosam aut irreuerentem effusionem in ecclesia factam, ecclesiam esse pollutā, & egere reconciliatione, quauis sanguis effusus sit modic⁹, nisi (vt dixi) tam modicus esset, vt meritò esset pro nullo cēsendus. Quia cap. illud, Si ecclesia, & cap. Ecclesiis, de omni sanguinis effusione loquūtur, nec distinguunt an sanguis effusus sit modicus aut multus. Ex quo etiam infero contra glossam in cap. Cum illorum. §. Quod si claustrales, extra de sent. excō. quòd si monachus aliquis alium eiusdē claustrum monachū percusserit vsq; ad sanguinis effusionē, non poterit ex iuris canonici ordinatione per suū

H præla-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

praelatum absolui, sed requirenda erit necessariò sedes apostolica, quã C
 uis sanguis effusus sit modicus, nisi fortè tam modicus sit, vt meritò
 sit pro nullo æstimandus: quoniam tunc propter imperfectionē ma-
 teriæ (vt suprâ de violatione ecclesiæ diximus) à legis obligatione ex-
 cludetur. Nam illud prædictum capitulū, in quo absolutio à sangui-
 nis effusione referuatur sedi apostolicæ, generaliter loquitur, nullam
 prorsus inter modicū aut multum sanguinē, distinctionem faciens.
 Vbi autem lex non distinguit (vt iam sæpe dictum est) nec nos distin-
 guere debemus, quanuis sit pro benigniore legis interpretatione fa-
 cienda. Et certè si iuxta opinionem Abbatis & glossæ textus illi essent
 interpretandi, sæpe illorum canonum sententia esset incerta: quia non
 ex solo iure penderet, sed necessarium esset iudicis sententiam expecta-
 re. Nam cū non sit lege definitum, quantus sanguis sit censendus
 modicus, & quantus sit dicendus multus, in multis casibus oporteret
 expectare sententiam iudicis, vt decernat an sanguis effusus sit modi-
 cus aut multus. Et quia iudicum æstimationes variæ sunt, fiet vt san-
 guis, qui ab vno iudice estimatur modicus, ab alio iudicetur esse mul-
 tus: & inde necessariò eueniet, vt propter eandē sanguinis mensuram
 effusam in diuersis ecclesiis, vna sit violata & alia non: quia vnus iu-
 dex in vna ciuitate iudicabit sanguinem effusum esse modicū, & eius D
 dem quantitatis sanguinē iudicabit esse multū iudex alterius ciuita-
 tis. Ne igitur in has perplexas absurditates incidamus, necessarium est,
 vt quæ generaliter dicta sunt, generaliter interpretemur. Sed glossa in
 illo cap. Cum illorū, volens probare verbū, effusionis, significare sem-
 per abundantiam, citat capitulū, Reuertimini, quod ponitur. 16. q. 1. Nam
 illic Hieronymus, cuius est textus ille, hæc ait. Verbū, effusionis, nomē
 largitatis ostendit. Hæc ille. Sed re vera dictū illud Hieronymi, si rectè
 illius verba circūspiciantur, apertè fauet meæ sententiæ, tantū abest, vt
 mihi vlllo pacto contradicat. Nam illa verba dicit Hieronymus in cō-
 mentariis super Malachiam prophetam, interpretans illud eiusdē pro-
 phetæ. Probate me super hoc, dicit dñs, si non aperuero vobis catara-
 ctas cœli, & effudero vobis benedictionē vsq; ad abundantiam. Et hæc
 verba exponens, dicit: verbum, effusionis, nomen largitatis ostendere.
 Fateor quidē in illo Malachiæ loco, quē Hieronymus interpretatur,
 verbū, effusionis, significare aut ostēdere largitatē, hoc tamē non facit
 ex se solo & ex sua propria & primæua significatione, sed ratione noīs
 illi postea additi quod significat abūdantiā. Nā aliās si ex solo verbo,
 effusiōis, talis oriret significatio, nō op⁹ erat post verbū effusiōis adde-
 re vsq; ad abūdantiā: sed satis erat dicere. Et effudero vobis bñdictionē.
 Hiero-

Hierony.

Malach. 3.

A Hieronymus igitur non generaliter loquitur, quòd verbum effusionis ostendat largitatem, sed solum in illo Prophetę loco, quem interpretabatur, vbi post verbum, effusionis, additur nomen abundantię ad denotandam Dei largitatem. Sed inde nullo pacto licet inferre, vt verbum, effusionis, vbicunq; absolutè ponatur sine nomine denotante abundantiam, significet copiam & largitatem.

Tertium documentum est. Lex pœnalis nunquam extendenda est Documentum tertium. vltra crimen aut personam, aut deniq; vltra casum in lege expressum: Dinus. quanuis in aliis criminibus, aut in aliis casibus eadē ratio inueniatur, quæ inuenitur in casu per legem expresso. Et hinc est, quòd in legis pœnalis interpretatione non licet arguere per argumentum à simili, quod aliās non paruum vim apud iurisperitos habere solet. Hoc documentum de sola lege pœnali intelligendum esse volo, & illi soli est peculiare: in aliis autem legibus aliquando contrarium agere licet. Nam glossa in. l. Si constante. ff. soluto matrimonio, dicit legem extendi posse vltra casum in lege prolatum, si in alio casu eadem inueniatur ratio, quæ inuenitur in casu per legem expresso.

B Dinus in regula, In argumentum, de regulis iuris, libro sexto, consentit prædictę glossę, dicens eam veram esse, quando lex absolutè loquitur, & non cum dictione exclusiua, quæ reliquos omnes casus excluderet. Alioqui si lex cum restrictione aliqua aut exclusionem loqueretur, iniustum esse dicit, vt ad casum per legem nõ expressum extendatur. Bartholus in prædicta. l. Si constante, quæstione nona, Dini sententiam reiicit, & vtrunq; illius dictum impugnat. Abbas in cap. Trãslato, de constitutionibus, dicit legem posse extendi ad alium casum similem in lege non expressum, propter similitudinem rationis, nisi casus ille similis habeat aliam specialem legem contrariam. Quia extensio legis (vt ille ait) nunquam debet fieri ad legis correctionem. De hac re ego nihil differere volo, propterea quòd longè est ab instituto meo, quo de sola lege pœnali dicere statui. De hac igitur sola ego differens dico, illam non esse extendendam vltra casum in lege expressum, etiam si in alio casu eadem inueniatur ratio, quæ inuenitur in casu per legem definito. Pro huius documenti probatione est cap. Pœnæ, de pœnitē. distinctione prima, cuius hæc sunt verba. Pœnæ legum interpretatione molliendæ sunt, potius quàm nimis exasperandæ, atq; ideo proprium casum non excedunt. Hæc ibi. Ex hoc dicto infert glossa in cap. In pœnis, de regulis iuris, lib. 6. argumentum à simili non valere in pœnis. Causam autem quare argumentum à simili aut ab identitate rationis nõ valet in lege pœnali, cū tamē in aliis legibus valeat, glossa

H 2 illa

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Abbas.
Baldus.
 illa non exprimit, ego tamen apertam & efficacem reddam, quæ est C
 hæc proximè sequens. Aliæ leges adeò pendent ex ratione, vt ratio le-
 gis dicatur esse mens illius. Nam Panormitanus in cap. finali, de re-
 scriptis, dicit legem non esse aliud quàm rationem eius. Et idem do-
 cet Baldus in. l. Non dubium. C. de legibus. Et hinc euenire necesse
 est, vt vbicunq; illa eadem inueniatur ratio, ibi etiam eadem habeatur
 lex: quia nisi ita fieret, necessariò consequens esset, vt aliud esset lex,
 quàm ratio eius. Lex autem pœnalis non omnino pendet ex ratione,
 sed etiam pendet ex sola legislatoris voluntate, quatenus certam ali-
 quam pœnam decernit. Nam licet ex recta & cogente ratione pro-
 cedat, quòd crimina puniantur, nulla tamen recta ratio cogit, vt tale
 aut tale crimen, hac aut illa pœna puniatur: sed hoc ex sola legistato-
 ris voluntate pendet, quæ etsi aliquam habuerit congruentem ratio-
 nem, non tamen necessariò cogentem, vt talis pœna potius quàm alia
 statuatur. Et hæc, meo iudicio, sunt, in quibus legislator rectè dicere
 potest: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Quia in his non
 est ab illo exigenda ratio, cur potius hanc, quàm illam pœnam ele-
 gerit: sed illius voluntas pro ratione sufficit. Et idem dicendum est
 de iudice in illis pœnis, quas lex illius arbitrio committit: in quibus D
 non est iustum exigere ab eo rationem, quare magis vnã, quàm al-
 teram elegerit pœnam: sed satis erit pro ratione volũtas. In aliis verò,
 quæ omnino à ratione pendet, vt sunt ea, quæ ad mores spectant, non
 sufficit pro ratione legis iustæ sola legislatoris voluntas. Et quia sæpe
 pœna ex arbitrio potius quàm ex ratione pendet, euenit vt idem crimẽ
 in diuersis orbis Christiani prouinciis, diuersa pœna puniatur. Quia
 licet ratio naturalis, quæ eadem est apud omnes, ostendat crimina esse
 punienda, qua tamen pœna punienda sint, non perinde declarat ratio
 naturalis, & ideo voluntatis arbitrium accedere oportet, quo vna po-
 tius quàm altera pœna eligatur. Et hinc euenire necesse est, vt, quia
 humanum arbitrium non est idem apud omnes, pœna etiam per le-
 gem decreta, non sit eadem apud omnes. Et inde vltèrius sequitur,
 vt argumentum à similibus, aut ab identitate rationis, sit in lege pœ-
 nali prorsus inualidum. Quia lex pœnalis (vt dixi) non pendet tota
 à ratione, vt aliæ leges: sed etiam pendet ex arbitrio voluntatis. Non
 enim est necessariò consequens, vt furta omnia pœna quadrupli pu-
 niantur, propterea quòd furtum aliquod pœna quadrupli lex puni-
 re iubet. Potest enim esse, vt legislator voluerit furtum aliquod pu-
 nire pœna quadrupli, non autem reliqua, sed maiori aut minori pœ-
 na. De qua re apertum potest proferri testimonium, ex lege à Deo
per

A per Moysen data, in qua, qui furatus fuisset bouem, iubebatur quinque pro vno restituere. Ex qua lege minimè inferre licet, ut pro quocumque alio furto oporteat, iuxta legem Mosaicam, quinque pro vno reddere. Nam eadem lex Mosaica iubebat, ut pro vna oue furto sublata, quatuor tantum oues reddere, & pro auro, aut argento, aut vestimentis furto sublatis, duplum solummodo restitueretur. Quæ pœnarum diuersitas, etsi ex aliqua congruenti ratione processerit (ut Lyra leges illas interpretans ostendit) non tamen ex ratione naturali & necessaria orta fuit. Nam aliàs non fuisset vnquam mutata, sed permansisset vsque hodie lex illa: quoniam lex naturalis perpetuò constat, & nunquam variatur. Ad primam igitur huius documenti intentionem reuertens, dico legem pœnalem nunquam esse extendendam ultra casum per legem expressum, etiam si sit per argumentum à simili, aut à contrario sensu, nisi fortè talis extensio posset per alias iuris regulas apertè & euidenter probari. Abbas tamen in capit. Translato, de constitutionibus, gratis & absque vlla ratione dicit legem pœnalem posse extendi ad similem casum propter similitudinem rationis, & connexitatem negotii. Sed hæc illius opinio, ex his, quæ diximus, apertè constat esse falsa, cum illius contrarium apertissimè doceatur in illo cap. Pœne, de pœnit. distinet. prima.

B Ex ratione huius tertii documenti, infert doctor subtilis Scotus, *Scot⁹ in. 4.* falsam esse quorundam Canonistarum opinionem, qui docent per *sent. d. 7. q. 5* reiterationem sacramenti Confirmationis committi irregularitatem, sicut per reiterationem baptismi. Hanc opinionem tenet Archidiaconus in cap. primo, distinet. 68. Et hanc Canonistarum opinionem tuetur Richardus de media villa in. 4. sententia, distinctione septima, questione penultima. Sed hanc opinionem falsam esse apertè conuincit Scotus per hoc, quòd vniuersaliter (ut ille ait) nulla pœna canonica, quæ non est inflicta à papa cõdente ius, incurritur ipso iure. Nec propter argumenta exponentium canones, siue à simili, siue à contrario sensu, est aliquis tali pœna astrictus: quia possunt exponere ius conditum, non autem condere nouum per suas expositiones. Cum ergo nunquam inueniatur in iure Canonico pœna irregularitatis expresse inflicta pro iteratione confirmationis sicut pro iteratione baptismi, inde euidenter colligitur, nullam talem pœnam incurri per confirmationis iterationem: quia pœnales leges potius sunt restringendæ quàm ampliandæ. Et certè si legislatoris voluntas fuisset irregularitatis pœnam infligere, pro reiteratione Confirmationis, sicut pro reiteratione Baptismi, expressisset in vno perinde ac in altero. Hi ta-

H 3 men

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

men, qui Richardi & Archidiaconi opinionem tuentur, afferunt C
 pro se cap. Dictum, de consecratio. distinctione quinta. Sed si bene illius capituli verba circumspectantur, plus illis refragantur quam suffragentur. Nam in illo capitulo nulla prorsus poena infligitur, aut ministro confirmanti, aut ipsi confirmationem suscipienti, sed solum dicitur decretum esse, ut qui bis, aut ter, aut eò amplius confirmatus fuerit, non seculo, sed soli Deo sub habitu regulari vel clericali religiosissimè famuletur. In his autem verbis (ut constat) præcipitur clericalis officii exercitium, tantum abest, ut poena irregularitatis infligatur. Nam optimus & perfectissimus famulatus, qui in habitu regulari vel clericali Deo exhiberi potest, est in ministerio altaris, ut puta in consecratione Eucharistiæ, aut in alio quouis ordinis sacri exercitio ad Eucharistiæ consecrationem tendente. Hæc autem ministeria (ut omnibus apertum est) nullus, qui irregularis est, rectè exhibere potest. Fortè aliquis causam quæret, cur potius pro iteratione baptismi, quam pro iteratione confirmationis, aut pro iteratione ordinis, sit poena irregularitatis inflicta: cum hæc duo ultima sacramenta iterari non possint, sicut nec baptismus. Huic quæstioni licet per ea, quæ proximè diximus, faciliter responderi possit, dicendo satis esse pro causa & ratione solam legislatoris voluntatem: nihilominus aliam reddo congruentissimam rationem, quæ D
 talis est. Poenæ (ut suprâ capitulo tertio dixi) non solum sunt ad punitionem, sed frequenter imponuntur ad medicinam. Et ob hanc causam, sæpe minoribus peccatis grauioribus infliguntur poenæ, propter maiorem hominum pronitatem ad illa: maioribus autem peccatis, aut leues, aut nullæ infliguntur à iure poenæ: quia experientia docente, cognitum est, homines non esse ad illa peccata proclives. Certum est autem, fuisse olim pessimas quorundam hominum hæreses, qui homines semel baptizatos, ob diuersas causas rebaptizare docebant. Et hoc nostro miserabili seculo, Anabaptistarum hæresis, duce quodam Balthasare, suscitata est, atque in diuersis huius orbis partibus diuulgata, quæ docet, homines pro libito quoties uoluerint, rebaptizari posse. At, de confirmationis aut ordinis sacramento iterando, nulla vnquam talis hæresis in publicum prodiit. Et hæc est ratio potissima, propter quam ad reprimendam rebaptizatorum aut rebaptizantium audaciam, poena irregularitatis est à iure inflicta, & non contra eos, qui bis confirmati aut ordinati fuissent: quia non erat opus ibi apponere medicinam, ubi nullus vnquam patuerat morbus.

Ex

A Ex hoc tertio documento infero etiam falsam esse opinionem Summæ Angelicæ, quæ in titulo, Incestus. §. ultimo, dicit, omnem incestuosum, siue ille cum consanguinea sua, siue cum consanguinea vxoris suæ incestum commiserit, priuatum esse potestate exigendi debitum ab vxore, & peccare mortaliter, si contra iuris prohibitionem petierit. Quod enim hæc opinio falsa sit, inde apertissimè conuincitur, quod omnia iura, quæ prohibent incestuosum posse debitum ab vxore exigere, de solo illo incestuoso loquuntur, qui vxoris suæ consanguineam cognouit, & non de illo, qui cognouit consanguineam suam, ut apertè constare poterit cuique legenti & benè consideranti omnia capitula illius tituli, qui inscribitur de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Cùm igitur lex, quæ coniugem incestuosum priuat iure exigendi debitum, pœnalis sit, oportet ut (iuxta ea quæ diximus) non extendatur ad eos casus, qui non sunt per legem expressi. Sed Summa Angelica apertè cognoscens, nullum capitulum illius tituli posse vllò modo suæ opinioni fauere, alios ex decreto citat textus, qui nec tantillum illi patrocinantur. Primò quidem citat cap. Si quis viduam, quod habetur. 32. q. 7. in quo, enumeratis casibus, in quibus vir & mulier incestuosè commiscantur, quorum aliqui committuntur cum consanguinea vxoris,

B aliqui cum consanguinea propria ipsius viri, tandè de omnibus illis dicitur eos disungi, & vltèrius nunquam in coniugio copulari præcipimus. Sed re vera illa verba nullo pacto nostræ sententiæ contradicunt: quia per illa verba, quatenus de incestuosis, qui suas consanguineas polluerunt, loquuntur, solùm prohibetur, ne hi tales matrimonium contrahere possint: & hoc ipsum ego libentissimè fateor, quanquàm verba illius capituli non de omni coniugio loqui vidètur, sed de solo coniugio inter ipsos consanguineos, qui se inuicem polluerant, quod taliter dirimendum esse dicit, ita ut nunquam amplius ad talem coitum fornicarium redeant. Cæterum, si illorum aliquis cum quauis alia persona legitimum contraxerit matrimonium, verba illa non prohibent ut debitum ab vxore exigere possit. Si autem concilium Maguntienſe, cuius illa sunt verba, voluisset ab huiusmodi incestuosis prohibere, ne debitum ab vxoribus peterent, sicut prohibuit contractum matrimonii, apertè illud expressisset, sicut apertè expressit Celestinus papa, huius nominis tertius, in capitu. Transmissæ, de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ, vbi decernit illum, qui priuignam suam polluerat, non posse debitum ab vxore petere, & post illam defunctam non posse aliam in matrimonium ducere. Si quis fortè contendat per verba illius cap. Si quis viduam, non solùm pro-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

hiberi coniugium inter ipsos consanguineos temerariè attentatum, **C**
 sed etiam prohiberi omne aliud matrimonium, ita vt nullus eorum
 possit cū quacunq; alia persona matrimoniū contrahere, nec post ma-
 trimonium contractū ab vxore debitū exigere: sequitur inde, vt per
 verba illius capituli etiā sit illi interdictū, vxori petēti debitū reddere:
 quod est nimis absurdū, & nullus ynq; cōcessit. Quia nō est iustū, vt
 propter delictū alterius cōiugis, innocēs suo iure priuetur. Quòd autē
 hoc inde necessariò sequatur, euidenter probatur per ipsa verba, quibus
 generaliter & absolutè præcipit, vt nunq; coniugio copulētur, nec vllā
 facit distinctionē per hoc, quod est reddere aut exigere: sed generaliter
 & indistinctè præcipit, vt nunq; coniugio copulentur. Si per illa ver-
 ba prohiberetur, non solū contractus matrimonii & copula carna-
 lis inter ipsos consanguineos, qui se inuicem polluerunt, sed etiam
 omnis alius matrimonii cōtractus, & copula inde sequens etiam in-
 terdiceretur illis, euidentissimè inde sequeretur, vt per illa verba etiā
 prohibeatur debiti redditio sicut exactio. Ne igitur tantam absurdi-
 tatem & iniustitiam illi textui tribuamus, necessarium est dicere per
 illa verba non prohiberi, nisi solum matrimonii contractum, & non
 copulam, quæ post legitimum matrimoniū succedere solet. Et eodē
 modo respondeo ad cap. De incestis, & ad cap. Nec eam. 31. q. 2. & 3. **D**
 & ad cap. Si duo viri. 35. q. 6. Nam in omnibus illis capitulis (vt faciliè
 constare potest illa omnia legenti & benè circūspicienti) solū prohi-
 betur incestuosus contractus matrimonii: non autē vt post matrimo-
 nium verè contractū à se inuicem debitū exigere possint. Illis autem
 incestuosus, qui suarū vxorū consanguineas cognouerūt, vtrunq; iure
 prohibetur, vt patet in illo iam citato cap. Transmissæ, & in cap. Si qs,
 eodē tit. Si quis autē quærat, quare potius priuatur iure exigēdi debi-
 tum ab vxore is, qui cognouit cōsanguineam vxoris suæ, quā is, qui
 cognouit cōsanguineam propriā: huic quæstioni faciliè quisq; (vt su-
 præ diximus) respondere poterit, dicens satis esse pro ratione legistato-
 ris voluntatem. Verū, ne vbi vrgentissima adest, rationem prorsus
 deesse innuamus, eam nunc reddere volo. Qui cognouit cōsanguineā
 vxoris suæ per talē, quanuis illicitum & nefariū coitum, acquirit affi-
 nitatem, quam ante non habebat, cum propria vxore: vt apertè innui-
 tur in cap. Discretionem, & in cap. Tuæ, de eo, qui cogno. consanguini-
 vxoris suæ: & probatur apertius per Apostolum dicentem. Qui ad-
 hæret meretrici, vnicum corpus efficitur cum meretrice. Iustū igitur
 fuit & æquum, vt ab vxore sua, quam incestuosus suo peccato fecit:
 sibi affinem, debitum exigere non possit, ne cum affine sua se mis-
 ceat

1. Cor. 6.

A ceat propria volūate, nisi solūm quando fuerit ab vxore sua exactus. Qui verò suam tantūm cognouit consanguineam, nullam per hoc acquirit cum vxore affinitatem quā ante non habuisset, ac proinde non est illa affinitatis ratio quæ vrgeat prohibere illum ne ab vxore sua debitum exigat: sed satis est vt si liber ab vxore fuerit, priuatus sit potestate rectè in posterum contrahendi.

Tertiò, ex eodem tertio documento infero falsum esse quòd Antonius de Butrio asserit, videlicet omnem illum peccare mortaliter qui audit missam à quouis sacerdote existente in quocunq; crimine notorio. Quia licet in cap. Vestra, de cohabi. cleri. & mulierū, & in cap. Nullus. 32. distinct. præcipiatur vt nullus audiat missam presbyteri quem scit cōcubinam indubitanter habere, de aliis tamen presbyteris qui aliis criminibus quamlibet notoriis sunt maculati, nihil tale præcipitur: & inde sequitur vt qui ab aliis missas audiunt, non peccent. Quia ex hoc quod vnum præcipitur, non licet inferre aliud etiā esse præceptum quantacunq; sit inter illa duo similitudo. Nam præceptum illud vt ad sacerdotem fornicarium comparatur, pœnale est: quia in pœnam sui criminis præcipitur aliis vt missam ab illo nō audiant. Et propter hanc causam non est extendendum vltra casum in lege expressum. Nec fauet opinioni Antonii cap. si. de tempo. cedi.

B quòd ille pro se citat: quia textus ille loquitur de ipsis presbyteris criminosis, & non de his qui missas ab illis audiunt. Alia multa possem ex hoc tertio documento inferre corollaria, sed prolixitatem vitare cupiens prudenti lectori committo, satis me fecisse putans quòd viam qua rectè incedere possit, illi in dīcauerim.

Quòd legislator humanus potest statuere legem pœnalem obligantem ad culpam, non obstante pœna quæ per legem imponitur.

CAP. VIII.

HACTENVS de lege pœnali, quæ sit, & qualiter statuenda, qualiter etiam interpretanda, per aliquot capitula differuimus: nunc iam opus est vt ad nostri operis scopum propius accedamus, & de potestate ipsius legis pœnalis tractare incipiamus. Hęc autem potestas quoniam ad duo potissimum (vt suprā me dixisse memini) referri potest, videlicet ad culpam & ad pœnam, ideo de potestate quā circa vnumquodq; horum habet, hoc ordine dicere statui, vt primo de po-

H s testate

Antonius de
Butrio.

continua

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

testate in ordine ad culpam, deinde de potestate circa pœnam differã. C
 Et circa potestatem quàm lex pœnalis in ordine ad culpam habet, scio à tam multis erratum esse, vt iam prouerbii loco illorũ error sub hoc verborũ tenore à multis celebretur. Nulla lex pœnalis obligat illius transgressorem ad culpam aliquam: quia satis est (vt sic sentientes dicunt) quod transgrediens legem exponat se periculo pœnæ per legem impositæ. Qui error cum multorum animas læserit, illis (vt certa experientia didici) ad diuersa peccata cõmittenda audaciam tribuens, coactus sum talem errorem apertissimis rationibus conuincere, vt illius falsitate manifestè demonstrata, quotquot illi ante fauebãt, statim ab illo deficient, & sic à peccatis quæ illo occasionem præbente cõmiserant, libenter abstineant. Vt autem hoc facilius & apertius efficere valeam, fortissimum & firmissimum quoddam fundamentum primo iacere statui, cui nostra disputationis structura innitens nequaquã corruere poterit. Fundamentum hoc huiusmodi verbis describitur.

Potestas humana siue ecclesiastica sit siue laica, potest statuere legem obligantem illius transgressorem ad culpam etiam mortalem, quanuis lex pœnam contra transgressorem statuatur, & ille se periculo pœnæ exponat. Hoc fundamentum probatur multiplici ratione, quarum prima sit hæc. Humana potestas siue ecclesiastica sit siue laica potest statuere legem obligantem ad culpam etiam mortalem sine impositione pœnæ, ergo potest etiam obligare ad eandem culpam cum impositione pœnæ. Assumptum est manifestum ex his quæ suprã capite. 4. diximus, vbi multis euidentissimisq; rationibus probauimus legem humanam posse obligare illius transgressores ad culpam mortalem. Consequentia verò probatur, quia impositio pœnæ non tollit ex se & ex sua natura obligationem ad culpam: quod facile probatur per hoc quòd culpa & pœna nõ sunt sic inuicem cõtraria, vt positio vnius inferat remotionem alterius. Alioqui fieri nõ posset vt quis simul esset in culpa & in pœna quæ pro culpa infligitur. Hoc autem vel ex eo cõuincitur esse falsum, quod damnatis in inferno euenit, qui perpetuò sunt in culpa, & pœnam pro culpa perpetuò patiuntur. Neq; hoc folis perpetuò damnatis, sed multis etiam in hac vita existentibus contingit, qui cum pro peccatis suis in hac vita ad tempus à deo puniantur, nihilominus obstinati in suo peccato perseuerant, quales fuerunt olim Pharaos, & Antiochus, & Herodes, & vtinam hodie multi tales non essent. Ex quibus apertè constat pœnam non sic esse culpæ contrariam, vt non possit simul cum pena in aliquo esse. Et inde vltèrius sequitur posse aliquem simul obligari ad culpam & ad pœnam. Et cõfirmatur

- A** firmatur eadem ratio, quia lex humana potest obligare ad culpam solam, & potest obligare ad pœnam solam: ergo etiam poterit obligare ad vtrunq; simul. Assumptum pro vtraq; sui parte ex his quę suprâ diximus est manifestum. Consequentia autem vel ex eo est manifesta quòd pœna & culpa non pugnant inter se, nec sibi inuicem contrariantur, ex quo necessario sequitur, vt qui ad vtrunq; illorũ seorsum potest aliquem obligare, possit etiam obligare ad vtrunq; simul. Præterea, humana potestas potest hominem sibi subditum ad duas & tres prorsus diuersas & omnino disparatas pœnas obligare, ergo poterit etiam obligare ad culpam & ad pœnam simul. Assumptum patet manifestè in hæretico quem iura obligant ad pœnas valde diuersas, vt puta ad amissionem omnium bonorum, & infamiam, & mortem si resipiscere nolit: & idem contingit in criminibus cõtra legem maiestatis commissis, quæ multis & valde diuersis pœnis à iure puniuntur: prout habetur in cap. Si quis cū militibus. 6. q. 1. Consequentia probatur, quia obligatio ad pœnam sequitur ex culpa, & respondet illi: obligatio autem ad vnã pœnam non sequitur ex alia pœna prorsus disparata, nec respondet illi: & inde sequitur vt maior sit inter pœnam & pœnam diuersitas, quàm inter culpam & pœnam: &
- B** inde vltèrius sequitur, vt sicut legislator potest obligare ad diuersas pœnas, ita etiam ad culpam & pœnam simul.

Secundò, principaliter arguo, & (vt mihi videtur) tam efficaciter vt rem ipsam euidenter demonstrare credam. Si legislator humanus nõ potest condere legem obligantem simul ad culpam & ad pœnam, aut hoc esset virtute alicuius legis humanæ hoc generaliter statuentis vt nulla lex pœnalis obliget ad culpam, aut propter legem diuinam positiuam hoc prohibentem, aut quia legi diuinæ & naturali contrariatur talem legem statuere: nec est aliqua alia ratio propter quàm humana potestas non possit talem legem statuere. Cùm igitur probaue- ro neutram harum rationum subsistere, euidenter probatum erit, potestatem humanam posse talem legem statuere. Primò quidem nulla est lex canonica aut ciuilis generaliter, & apertè statuens nullam legē pœnalem obligare ad culpam propter transgressionē illius, quod lex ante impositionē pœnæ statuit. Et si quis contenderit aliquam legem talem esse quæ hoc apertè, & expressè, & sine vlla dubitatione decernat, proferat illam, & statim libentissimè absq; vlla cõtradictione cedam. Scio tamen in toto iure siue ciuili siue canonico nullam talē reperiri, quoniam multos viros in vtroq; iure doctissimos de hac re cõsului, qui omnes apertè mihi confessi sunt nullam talem legem in
toto

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

toto iure haberi. Si quis fortè in contrarium mihi obiecerit aliquem, aut aliquos doctores afferentes nullam legem pœnalem obligare ad culpam, ego illos quanuis alioqui in iure aut theologia doctissimos, in hac tamen parte non recipiam. Benè tamen se res habet, quod nullum hæctenus legi theologum aut iurisperitum qui hanc sententiam tueretur : sed solùm per multorum ora illam volare video. Scio quidem multos iurisperitos & theologos scripsisse legem pœnalem nõ obligare ad culpam, propter omisionem pœnæ à lege statutæ: de qua sententia nunc nõ disputamus, quoniam de illa libro secundo huius operis disputabimus. Sed omnes illi qui negant obligationẽ ad culpam propter omisionem pœnæ, fatentur obligationem ad culpam propter transgressionem illius, propter quòd lex ipsa pœnam statuit. Sed vulgus indoctũ nesciens discernere inter id quòd primo & potissimum à lege statuitur, & pœnam quam pro meliore illius obseruatione lex statuit, putauit idem esse de vtroq; dicendum. Videns igitur doctores dicentes legem pœnalem non obligare in cõscientia ad pœnam, inde deceptus est, vt putaret legem illam minimè etiam obligare in cõscientia ad aliud propter quòd pœnam statuit. Nec solùm indoctum vulgus video esse hoc errore deceptum, sed multos alios qui se pro doctis habere volunt audio esse in hunc errorem lapsos, vt putent nullam legẽ pœnalem obligare in cõscientia, ad id pro cuius meliori obseruatione lex ipsa pœnam adiecit : quasi lex ipsa per additionem pœnæ tollat obligationem ad culpam : quod quisquis fateri nõ erubescit, protinus se à ratione alienum ostendit. Est ergo certum nullam esse legem, quæ admoneat legem pœnalem nunq̃ obligare ad culpam. Hoc autè de solis legibus vniuersalibus, & quæ omnes obligant, quales sunt quæ in iure canonico aut ciuili cõtinentur, dictum esse volo. Nam scio in aliquibus religionibus, & in aliquibus collegiis similes leges haberi quæ ad culpã non obligant, propterea quòd ipsemet lator illarum apertè declarauit, se nolle per tales leges subditos suos obligare ad culpam, sed solùm ad pœnam. Inter statuta enim fratrum Minorum, hoc primo loco in illorum prologo collocatur. Nolumus per hæc quæcunq; nostra statuta fratres ad peccati vinculũ astringere, nisi aliàs per ius diuinum vel humanum fuerint astricti. Hæc ibi. Simile etiam statutum legi in statutis fratrum Prædicatorũ, quòd sequentibus verbis ab illis expressum est. Vt vnitati & paci totius ordinis prouideamus, volumus & declaramus, vt cõstitutiones nostræ non obligent nos ad culpam, sed ad pœnam, nisi propter præceptum vel contemptum. Hæc ibi. Et in aliquibus collegiis quæ in diuersis

Statuta Minorum.

Statuta Prædicatorum.

A diuersis Hispaniæ vniuersitatibus in fauorem pauperum studentium cōdita sunt, inter varias constitutiones quæ pro illorum bono regimine auctoritate Apostolica sunt conditæ, hæc primo loco constituitur, qua declaratur nullam illarum constitutionum obligare ad culpam eos, qui in talibus collegiis vitā agunt, nisi illi aliunde fuerint ad culpam obligati. Eugenius quartus in quadam bulla quæ incipit, Ordinis tui, declarauit nihil eorum quæ in prima regula sanctæ Claræ continentur, obligare ad culpam, præterquā quinque illius regulæ vota, quæ sunt de obedientia, paupertate, & castitate, & clausura, & abbatissæ electionem, aut depositionē. Et idem protinus declarauit sentiendū esse de secunda regula per Vrbanum sextū eisdē sororibus sanctæ Claræ data. Ex qua declaratione apertè sequitur sororem sanctæ Clare nō peccare mortaliter, quanuis diuinum officium dietim dicere omitat, si id non ex contemptu, sed ex negligentia dicere omiserit. Quia cū ex regula sua ad id dicendum non obligetur sub pœna peccati mortalis, nullo alio iure ad peccatum mortale illas obligante illud dicere tenētur. Aliter tamen de fratribus minoribus dicere oportet, quia hi quanuis non sint ad sacros ordines promoti, ex particulari & speciali ipsorum regulæ præcepto, tenentur dicere diuinum officium,

B iuxta ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Fratres autem Prædicatores nullum tale habent suæ regulæ præceptum, sed solo ordinis statuto illud dicunt, quod ad peccatum non obligat: quia speciali eorum statuto (vt diximus) cauetur nullum suorum statutorum obligare ad peccatum. Si tamen illi de eleemosynis aut de decimis illis à Pontifice Summo concessis aluntur, tenebuntur sub obligatione peccati mortalis dicere officium diuinum integrum, quemadmodum clerici seculares qui beneficia possident. Ita enim declarat hoc Vincentius Bandellus in expositione suarum constitutionum capite primo. Sed istæ leges quæ obligationem ab culpam ab aliis similibus legibus tollunt, nō de sola lege pœnali, sed de omni lege loquuntur, apertè declarantes nullā talē obligare ad culpā. Deinde, & si aliqua esset lex in iure canonico, aut ciuili decernēs nullā legē pœnalē obligare ad culpam, hæc nō ligaret posteros legiflatores qui in eadem potestate succedunt, vt non possent statuere legem pœnalem obligantē ad culpam. Quia par in parem nō habet imperium, vt dicitur in cap. Exiit qui feminat. §. Cæterum sanctæ Romanæ, de verbo. signi. lib. 6. Cū igitur nulla lege humana prohibitū sit cōdere legē pœnalē obligantem ad culpam, opus est vt de lege diuina positua inquiramus an illa prohibeat statuere legem pœnalem obligantem ad culpam.

Et de

*Vincentius
Bandellus.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et de hac ego constanter dicere audeo nullam talem posse reperiri. C
 Quoniam omnis diuina lex in sacris literis cōtinetur, in quibus nulla (vt certo scio) similis lex inueniri poterit. Si quis autem contendat aliquam talē diuinam legem positiuam esse, proferat illam ex sacris literis, & gratias illi pro hoc tanto beneficio reddam immensas, tantum abest, vt illi succensere, aut contradicere velim. Constanter tamē (vt iterū dicam) assero nullam talem in sacris libris haberi. Sed quidam mecum de hac re contendere optans respondit mihi talem legem, & si verbis expressis non habeatur, deduci tamen ex aliis in sacra scriptura contentis. Citabat enim ad suæ sententiæ probationem id quod Deus per Naum prophetam prædixit: Non confurget duplex tribulatio. Ex quibus verbis se colligere putabat non posse legē aliquam simul obligare ad culpam & ad pœnam: quia si hoc esset, duplex iam, contra legem diuinam, (vt illi videbatur) confurgeret tribulatio, altera culpæ, & altera pœnæ. O subtilem sacrę scripturę interpretem. Non possum certē non admirari, vel vt verius dicam, nō ingemiscere, considerans istius & quorundam aliorum temerariam audaciam, qui se absolutos theologos reputare non verentur, cū tamē vix locum vnum difficilem sacrę scripturę intelligant. Satis sibi esse putant, si Aristotelis mentem perceperint: & ad hunc scopum omnes D
 suas disputationes potissimum dirigūt, vt aliquid Aristotelis sententiæ proximum tractent. Et ob hanc causam Aristotelem, tanquam si diuinus ille esset, ferē semper cū de re theologica differunt, versant in ore. Ego quidem Aristoteli tantum tribuo quantū nulli alteri homini fidei lumine destituto, non tamen adeo illum æstimo vt putem res theologicas, quas ille profus ignorauit, per solas illius regulas esse dirigēdas, prout multi theologo de similibus rebus differentes hactenus fecerunt. Ob quā causam à multis prudentibus viris desideratur vt theologia purior & syncerior traderetur, quæ plus diuinarū scripturarum quā Aristotelicæ doctrinæ contineret. Pro qua re video nunc egregiē laborare Ludouicum Caruaiillum, qui mecū sub diui Francisci instituto per multos annos ad hunc vsq; diem militat, & in eodem Salmantino monasterio quo ego, Franciscani instituti habitum induit. Is enim res theologicas purē & Christiane tractare aggrediens optimas iam operis primitias dedit, & quæ restant speramus illum multo meliora daturum, & sic meliores quā hīc theologos prodituros. Hic enim theologaster (vt ex illius argumentatione constare potuit) non intelligebat quid nomine tribulationis in illo prophetę loco significetur, ac proinde ignorabat, quid esset duplicē tribula-

Naum. 1.

Ludouicus
Caruaiillus

A tribulationem confurgere. Tribulationis nomine hoc loco significatur punitio aut vindicta peccati, de qua re sufficiens reddit testimonium translatio septuaginta interpretum quam beatus Hieronymus hoc loco probat, quæ sic ait. Non vindicabit deus bis in idipsum. Ex qua translatione aperte constat eam in Hieronymi translatione dictam esse tribulationem, quam septuaginta dixerunt peccati vindictam. Et hæc certè non erit duplex: quia si primo digna & sufficiens fuerit capta de peccato vindicta, nunquam alia postea de illo sumetur, ne deus bis vindicare videatur. Omitto quid hoc loco Hieronymus doceat, quoniam periculosa est illius sententia, nisi illum nimium benignè interpreteris. Si hoc modò intelligenda est duplex tribulatio, nescio quo pacto ostendet confurgere duplicem tribulationem, per hoc quòd lex pœnalis obliget simul ad culpam & ad pœnam. Nam obligatio ad culpam non est tribulatio, hoc est, peccati punitio siue vindicta. Quia etiam si nulla in homine præcessisset culpa, potest illi dari lex obligans ad culpam. Deinde, illa prophetæ sententia non est generaliter & absolutè ad omnes referenda, sed iuxta verum literæ sensum duabus tribubus, quæ ex captiuitate Iudaica sunt ereptæ, dicuntur, vt non timeant se etiam in captiuitatē redigi sicut aliæ decem tribus: quia deus non vult bis talem vindictam de populo Iudaico sumere. Et hoc est quòd dicit nō confurgere duplicem tribulationem. Si verò illa prophetæ verba non ad solas duas tribus, sed ad omnes in vniuersum homines dicta esse quis velit, oportet vt illa nō de omni peccati punitioe & vindicta intelligat, sed de sola illa quæ est culpæ æqualis, & per quam dignè & pro sua mensura culpa punitur. Nam de aliis punitioibus quæ culpæ mensuram nō implent nō est dubium quin duas & tres & multò plures sæpe deus inferat pro vnica culpa. Hieremias siquidè de populo Iudeorū in idolatriam cōuerso loquēs ad deū ait. Induc super eos diē afflictionis, & duplici cōtritione contere eos. Duplicè cōtritionē dixit pro duplici punitioe quā illi imprecatur. Et propheta regius in Psalmo centesimo octauo de Iuda prodito re prophetas, multas variasq; illi pro peccato prodicionis prædicat pœnas. Ex his oībus aperte cōstat illa Naum prophetæ verba quibus ait, nō cōsurgat duplex tribulatio, nihil prorsus agere ad probandū legē pœnalē nō posse obligare ad culpā. Cū igitur cōstet nulla lege diuina positua prohibitum esse legē humanā pœnalē posse obligare ad culpā, hoc solū iā mihi superest probandū, nō esse contrariū legi naturali, legē pœnalē obligare simul ad culpā & ad pœnā. Hoc autē vel ex eo apertissimè probatur quod multa fuerūt olim, & sunt nunc leges diuinæ

Hieremias.

Psal. 108.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 diuinę simul ad culpam, & pœnam obligantes: quas deus nunquam dedisset, si legi naturali contrariarentur. Absurdum enim esset dicere, deum legem aliquã condidisse, quæ legi naturali repugnaret. De qua

Cyprianus. re apertissimum reddit testimonium beatus Cyprianus, qui in sermone de baptismo Christi deum alloquens ait. Lex tua docet vitare peccatum, & corripit transgressores: & vt lotis mundisq; pedibus inuia immaculata incedant, omnia præmonstrat offendicula, & insinuat diuerticula quibus periculosi transitus euitentur, nihil impossibile, nihil iubet austerum. In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitant, in multis pœnæ propositæ & supplicia vel damna terribitos animos à scelerum retrahunt appetitu. Neq; lex tua scripta à lege

D
Augustinus. naturali in aliquo dissonat. Hæc Cyprianus. Et beatus Augustinus su per illum versum, Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ex Psalmo. 118. ait. Lege diuina instauratam esse legē naturalem, siue auctam, siue firmatam, tantum abest, vt putet legem diuinam repugnare vnquam legi naturali. Et lib. 22. contra Faustum Manichæum, cap. 27. multò apertius hoc docet, sic inquit. Lex æterna est ratio diuina vel voluntas dei, ordinem naturalem cõseruari iubens, perturbari vetans. Hæc Augustinus. Neq; soli sancti viri aut veri Christiani sed etiã gentiles qui non tam plenam de deo habuerunt notitiam, intellexerunt deum in suis operationibus nunquam à lege naturali discedere.

Aristoteles. Nam Aristoteles in libro de mundo ait. Deus (vt vetere sermone traditur) cum omnium rerum principium, & finem, mediumq; teneat, rectè semper secundū naturam incedit, quem iustitia semper affectatur vlciscens legis diuinæ violatores. Hæc ille. In quibus verbis id potissimum annotandum est quod ait, Deum rectè semper secundum naturam incedere: quod ideo dictum esse cõstat, vt ostenderet deum nihil contra legē naturalem agere. Est itaq; euident, & omnibus manifestum, deum nullam vnquam legem condidisse quę legi naturali repugnaret. Si igitur ostendero multas esse aut fuisse diuinas leges simul ad culpam & ad pœnam obligantes, inde manifestè probatum erit non esse cõtra legem naturalem, si lex aliqua statuatur quę simul obliget ad culpam & ad pœnam. Prima quàm deus homini dedit legem, habetur in libro Genesis per hæc verba, quibus deus primo homini loquens, ait. Ex omni ligno paradyfi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Ecce legem pœnalem, de qua nullus fidelis negare poterit eam obligasse simul ad culpam & ad pœnã. Nam quòd lex fuerit pœnalis, ex pœna mortis, quàm illa minatur, & quàm deus homini

- A** homini (vt Paulus docet) propter illius legis transgressionem infligit, apertissimè constat. Quòd autem lex illa obligauerit ad culpam, adeò est omnibus, præsertim Christianis, manifestum, vt nullus sit homo qui in se non portet culpæ, quæ ex transgressione illius legis contracta est, testimonium. Quia non in solo Adam culpa illa, aut *ibidem.* pœna permansit, sed per Adam in omnes homines (vt Paulus ait) sicut peccatum, ita & mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Dicens itaq; Deus: In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris, simul denunciauit culpam quàm legem transgrediendo comitteret: & pœnam quam pro legis transgressione sustineret. Vtrunq; enim horum, culpã videlicet & pœnam nomine mortis significauit. In cuius rei testimonium profero beatũ Eucheriũ qui libro.1. super Genesim *Eucherius.* cap.17. prædicta verba interpretans ait. Hanc quam Deus homini minatus est mortem, non eam tantùm debemus accipere, qua caro separatur ab anima, sed hanc qua hæc alienatur à Deo, qui est vita sua. Sicut enim corpus viuit ex anima, ita anima vt beatè viuat, viuit ex deo. Ergo deserta à Deo anima iure dicitur mortua, ex qua tres postea secutę sunt mortes, prima in anima, secunda in carne, tertia in damnatione. Sed vt istę sequerentur, prima præcessit desertio dei.
- B** Hactenus Eucherius. Post hanc legem, quam solam deus homini in statu integræ naturæ dedit, alias multas pro statu naturæ lapsæ & diminutæ condidit leges: in quibus multę sunt quæ simul obligabant ad culpam & ad pœnam. Nam omnes illæ leges quæ prohibebant matrimonia contrahi inter illos qui erant aliquo consanguinitatis aut affinitatis gradu coniuncti, obligabant ad culpam & pœnam eos qui contra tales leges matrimonia contraxissent. Obligationem ad culpam apertissimè deus expressit, quum post datas omnes illas leges, statim subiecit. Omnis anima quæ fecerit de abomi- *Leuit.18.* nationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Obligationem ad culpam & pœnam simul ostendit, quum postea iterum easdem leges repetens in multis illarum pœnam mortis statuit contra eos qui leges illas transgredierentur. Qui dormierit cum nouerca sua *Leuit.20.* (inquit lex) & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, vterq; moriatur, quia scelus operati sunt, sanguis eorum sit super eos. Qui supra vxorem filiam, duxerit matrem eius, scelus operatus est, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantùm nefas in medio vestri. Et aliæ multæ similes leges illic continentur, quę pœnã mortis transgressoribus minantur. Hęc autem mortis cõminatio (vt doctor subtilis

Scot. in. 4. *fen. d. 1. q. 6.* tilis Scotus rectè annotauit) nunquam in lege Mosaica ponitur nisi **C**
 propter transgressionem quæ esset culpa mortalis . Præterea in lege
 euangelica quæ multò mitior & suauior est quàm lex Mosaica , ali-
 quas, quanuis paucissimas, leges pœnales instituit Christus, per quas
 aliquibus criminibus certas pœnas inflixit: nec tamen per talium pœ-
 narum inflictionē eos à culpæ obligatione absoluit, immo potius ad
 ostendendam culpæ grauitatem , & ad auertendum homines ab il-
 lius culpæ perpetratione talem minatus est pœnam. Nam homicidas
 statuit iustè illos posse in pœnam criminis à iudice ad mortem dam-
 nari, sic inquit. Omnis qui occiderit gladio , gladio peribit . Per
Matth. 26. hæc enim verba (vt omnes theologi concorditer docent) Christus
Matth. 19. dedit iudicibus potestatem occidendi homicidas . Adulteros etiam
 (vt longè latius libro secundo deo duce ostendemus) puniuit , pri-
 uando eos iure exigendi debitum ab vxoribus suis, quando hanc so-
 lam dixit esse causam propter quam marito licet dimittere vxorem
 suam. Nullum credo tam dementem esse, vt dicat homicidam libe-
 rum esse à culpa propterea quòd hominem occidens se exposuit pe-
 riculo pœnæ quam illi lex diuina minatur . Et idem profus dicen-
 dum est de adultero , quum adulterium committens amittit ius exi-
 gendi debitum ab vxore. Ex quibus omnibus constat aliquas esse à **D**
 deo conditas leges obligantes ad culpam , non obstante quòd per
 easdem aut per alias leges sint ab eo decretæ pœnæ contra transgres-
 sores illarum legum. Et quia diuinæ leges (vt iam probauimus) nun-
 quam à lege naturali discedunt, inde apertè conuincitur non esse con-
 tra legem naturalem potestatem humanam statuere legem quæ simul
 obliget ad culpam & ad pœnã. Et quia suprà probauimus hoc nulla
 lege diuina positiua, aut humana esse prohibitum, inde euidentissimè
 probatur potestatem humanam habere ius condendi legē quæ obli-
 get ad culpam non obstante pœna per eandem legem imposita.

Tertiò, principaliter ad probandum eandem conclusionem argu-
 mentor ex multitudine exemplorum quæ apertissimum testimo-
 nium reddunt , iam sæpè ab humana potestate factum esse id, quod
 nos ab humana potestate fieri posse contendimus. Plurimæ (vt no-
 tum est) sunt leges canonicæ quæ aliquid extra ius diuinum præ-
 cipiunt , aut prohibent sub pœna excommunicationis ipso facto in-
 currendæ. Omnes huiusmodi leges ab humana potestate cõditæ sunt
 per auctoritatem illi à deo collatam, & tamè omnes illæ obligant il-
 larũ transgressores simul ad culpam & ad pœnã . De obligatione ad
 pœnam vel ex eo cõstat , quòd cùm in illis lata exprimat sententia,
 quot-

excoiatio

A quotquot tales leges transgrediuntur, incurrunt sententiam excommunicationis. Obligatio verò ad culpam apertissimè conuincitur ex ipsa sententia excommunicationis, quæ per talem legem contra transgressores profertur. Quia excommunicatio non nisi pro peccato mortali, eoq; graui, & cui est annexa contumacia, potest inferri, vt dicitur in capitul. Nemo. & capitul. Certum. 11. quæst. 3. Et ob hanc causam nos suprâ diximus excommunicationem quæ per legem aliquam imposita est, efficacissimum esse argumentum ad probandum legem illam obligare ad culpam mortalem. Sunt adhuc aliæ leges pœnales quæ præter excommunicationem aliàs pœnas transgressoribus earum imponunt, & illas obligare ad culpam est adedò manifestum, vt nullus meritò dubitare valeat. Nam in capitul. Perpetuæ, de electione, libro. 6. declarat Papa eum qui scienter elegerit indignum simul committere culpam, & incurrere in pœnam. Super quem textum Dominicus de sancto Geminiano notabi. tertio hæc ait. Nota hîc optimum textum, qui facit in argumentum, quod veniens contra legis præceptum peccat mortaliter, etiam si in lege præceptiua sit alia pœna imposita. Probat textus: quia dicit hîc quod quoad deum punitur iste, & etiam ab Apostolica sede, ex quo tunc fecit à iure prohibita, licet non perfecerit: tamen quoad deum fecit.

B Hæc Dominicus, qui eandem sententiam iterum docet & colligit ex capitul. Commissa. §. illum, eodem titulo. Sed fortè aliquis dicet in illis capitulis citatis assignari pœnas contra transgressiones præceptorum diuinorum, & ideo non benè probari ex illis humanam potestatem lege ab ea statuta obligare aliquem simul ad culpam & ad pœnam. Ideo alia exempla ego profero multò manifestiora, quibus apertè probatur aliquam legem humanam simul obligare ad culpam & pœnam. Est enim quædam lex circa librorum impressores condita in sessione nona Concilii Lateranensis sub Iulio secundo & Leone decimo celebrati, qua eisdem impressoribus præcipitur vt nullus eorum librum aliquem imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in Vrbe Romana per vicarium Papæ, & sacri Palatii magistrum, in aliis verò ciuitatibus & diocesisibus per episcopum vel alium habentem peritiã scientiæ libri seu scripturæ huiusmodi imprimendæ ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis siue diocesis in qua libri illius impressio fieret, diligenter examinetur, & per eorum manu propria subscriptionem, quàm sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione dabunt, approbetur. Qui autem impressor contra hanc

Cap. 4.

Dominicus
de S. Gemi-
niano.

imprimi.

I 2 datam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

datam legem aliquid ausus fuerit imprimere, vltra excommunicationis sententiam quàm ipso facto lex illi infert, punitur etiam per eandem legem amissione omnium librorum impressorum, & publica illorum combustione, ac centum ducatorum fabricæ basilicæ principis Apostolorum de vrbe sine spe remissionis solutione, ac per continuum annum ab exercitio impressionis suspensione. Quæ lex iterum in tertia sessione Concilii Tridentini sub Paulo tertio celebrati me ibidem præsentate confirmata est. Ecce vides quàm multas pœnas hæc canonica lex contra illius transgressores statuit, nec tamen omnes illæ obstant, quin lex illa eosdem transgressores simul obligauerit ad culpam mortalem. Hoc autem vel ex eo facilè conuincitur, quòd vltra omnes illas pœnas contra illius legis transgressores sententiam protulit excommunicationis, quæ (vt iam diximus) non nisi pro peccato mortali inferri potest. In eodem Concilio Lateranensi sessione nona condita est alia lex contra eos clericos beneficia habentes qui diuinum officium, prout tenentur, Deo persoluere omitterunt: quæ & si pœnalis sit, ad culpam tamen obligat, vt ex verbis illius apertè constare potest, quæ talia sunt. Statuimus quoque & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo cessante impedimento, beneficiorum suorum fructus non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis: sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter perseuerauerit, legitima monitione præcedente, beneficio priuetur: cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quoad hoc, vt benè probari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit. Deo tamen vltra præmissa de dicta omissione reddituri rationem. Hætenus Concilium Lateranense. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quòd vltimo dicitur. Deo tamen vltra præmissa de dicta omissione reddituri rationem. Ex quibus verbis apertè constat statutum illud & si pœnale sit, obligare ad culpam, aut saltem non tollere obligationem ad culpam, quæ ante tale statutum habebatur. Quia nisi talis officii diuini omisio culpabilis esset, non porteret de illa rationem Deo reddere. Multas alias possem ex vtroque iure leges in medium proferre quæ simul ad culpam & pœnam obligant: sed quia istæ ad probandum id, quòd in principio huius capituli posuimus fundamentum, sufficiunt,
 & istæ

Concilio Lateranensi statutum contra clericos non dicentes officium diuinum.

A & istæ apertiores etiam sunt quàm vt de illis. quis meritò dubitare posset: ideo aliàs omnes de quibus aliqua fortè poterat intempestiua oriri contentio, nunc prudens omitto, vt suo loco commodius de illis disputare valeam.

Quòd lex purè pœnalis quatenus talis est nunquam ex se obligat ad culpam.

CAP. IX. *alcoer. in trat. de ludo. c. 8. et c. 12. pag. 75.*

QUANTIS apertissimis rationibus ostendimus hominem legislatorem posse condere legem pœnalem quæ simul obliget ad culpam: non tamen ideo credendum est illum quotiescunq; legem pœnalem statuit, hac vsum fuisse potestate: sed aliquas leges pœnales condidisse quæ ad nullam prorsus obligant culpam, aliàs rursus quæ illarum transgressores faciunt culpæ, simul & pœnæ obnoxios. Operæ precium igitur me facturum existimaui, si ostenderem quæ & quales sint leges pœnales ad nullam culpam obligantes, & quæ sint quæ ad culpam simul & pœnam obligant. Quæ res, cum nimium varia sit, sicut non potest vnica & certa regula definiri, ita etiam nec vno capitulo absolui, nisi adeò prolixum foret, vt lectori quamlibet tenaci atq; constanti facilè fastidium commouere posset. Vt igitur lector liberius in lectione persistat, & quæ legerit memoriæ facilius commendare valeat, decreui huius quæstionis definitionem per varias regulas distinguere, & per diuersa capitula partiri. Sit igitur hæc prima regula.

Lex purè pœnalis quatenus talis est nunquam obligat ad culpam aliquam quæ contrahi possit, propterea quòd fit aut omittitur id propter quod est imposita pœna, quanuis aliquando ratione grauitatis pœnæ innuat illum, cui pœna imponitur esse, aliunde ad culpam obligatum. Hæc regula iuxta singulas illius partes prius declaranda est, & ex illius declaratione facilè illius veritas patebit. Pri-mo igitur pro huius regulæ declaratione annotare oportet, duplicem esse legem pœnalem. Quædam est lex purè pœnalis, & alia est lex pœnalis mixta. Hanc legis pœnalis distinctionem annotat solennis doctor Henricus à Gandauo: quodlibeto. 3. quæst. 22. quanuis eas leges non appellet his nominibus quibus nunc ego eas appello, sed tantum ponit exempla earum. Sed quia hanc legis pœnalis distin-

regula 1:
lex pœnalis duplex.
Henricus Gandauensis.

I 3 Etionem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Etionem aliqui rem non benè considerantes irrident, præsertim Syl- C
 uester in sua summa in titulo inobedientia, circa finem, vbi dicit ef-
 se verbalem tantùm & puerilem distinctionem: ideo volo singulas
 huius distinctionis partes apertè explicare, & ostendere ex vtroque
 iure, diuino scilicet, & humano non tantùm verbalem & pueri-
 lem (vt Syluester sine vrbantate & ciuilitate dixit) sed veram &
 realem esse inter illas distinctionem. Et tandem ostendam id, quòd
 potissimum in hoc capite intendo, legem purè pœnalem quatenus
 talis est non obligare ad culpam. Lex purè pœnalis est illa, quæ ni- *lex pœnalis.*
 hil facere præcipit, aut prohibet: sed tantùm imponit pœnam illi *lex pœnalis mixta.*
 qui aut aliquid fecerit, aut facere omiserit. Lex pœnalis mixta est,
 quæ aliquid fieri præcipit, aut prohibet, & insuper verbis expres-
 sis statuit pœnam contra eiusdem legis transgressorem quocunque
 modo illa statuatur. Parum enim refert quòd sit pœna aliqua certa
 decreta, aut quòd sit iudicis arbitrio commissa, quocunq; modo ex-
 primatur pœna in ipsa lege contra præcepti aut prohibitionis trans-
 gressorem, semper lex illa dicetur lex pœnalis mixta. Si verò nul-
 lum sit verbum in ipsa lege, quòd aliquo modo exprimat aut innuat
 pœnam contra eiusdem legis transgressorem, quanuis iudex possit
 propter aliquod aliud decretum illius legis transgressorem punire, D
 nunquam tamen lex illa dicetur lex pœnalis mixta: quia lex pœ-
 nalis dici non meretur quæ nullum in se continet verbum aliquo
 modo exprimens pœnam. Sed lex illa dicetur solùm moralis, *moralis lex.*
 videlicet præceptum aut prohibitio: quia de solis moribus differit, & ni-
 hil prorsus de pœna tractat. Nam ideo lex aliqua dicetur pœnalis
 mixta: quia sub eodem verborũ contextu simul in ea miscentur mo-
 res & pœna. Ea parte qua aliquid præcipit aut prohibet, lex mora-
 lis censi debet: ea verò parte qua pœnam contra transgressorem
 statuit, pœnalis dicenda est. Et inde euenit vt tota integra lex quæ
 ex illis duabus partibus componitur, meritò lex pœnalis mixta
 dicatur. Istarum duarum legum pœnalem, videlicet legis pu-
 ræ pœnalis, & legis pœnalis mixtæ distinctio & diuersitas mani-
 festè probatur ex diuersis legis potestatibus, quas Modestinus iuris-
 consultus explicat in. l. Legis virtus. ff. de legibus, sic inueniens.
 Legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere, punire. Hæc il-
 le. In quibus verbis diuersas legis potestates enumerans, eas di-
 stinguat per diuersa obiecta, hoc est, per diuersas materias circa
 quas leges ipsæ versari possunt. Si res est bona, lex illam præcipe-
 re potest: si mala, potest illam prohibere: si neutra est aut indiffe-
 rens,

Arens, hoc est, si nec ex se bona aut mala, illam potest permittere. Si malum quis fecerit, lex illum punire potest, & pœnam contra illum statuere. Si bonum quis fecerit, lex etiam potest illi mercedem donare, & præmium illi decernere. Et hanc quintam legis potestatem videtur iurifconsultus præteriisse, in suis illis verbis modo citatis. Nec Accursius huius potestatis legis meminit, quum ipsius Modestini verba interpretatur & illis aliquid opponere nititur. Dicit tamen nullam esse legem in qua aliquid ex illis quatuor à Modestino expressis, aut aliquid æquipollens non inueniatur. Sed certè ego non video quo pacto possit Accursius ad aliquid illorum quatuor reducere legem quæ nihil aliud præcipiens aut prohibens fieri, statuit præmium reddi illi qui primus hostium muros ascenderit, vt per solam spem præmii multos ad opus illud alliciat. Sicut enim mala punire virtus est legis, & potestas principis, ita etiam potestas est principis & legis virtus, bonum præmio afficere. Sed in Modestini fauorem dici potest illum, & si hanc legis potestatem verbis apertis non expresserit, eam tamen apertè innuisse, quum dixit legis virtutem esse punire. Quia sicut malis pœna, ita iustis debetur præmium. Quisquis has omnes legis potestates plenè considerauerit, facilè agnoscet eas non esse sic inter se connexas, vt vna non possit sine altera actum suum exercere.

B Non est enim necessarium, vt quælibet lex simul præcipiat, & prohibeat, & permittat, & puniat, & præmio donet: sed satis est illam aliquid horum præstare, vt lex dici mereatur. Ex quo necessariò consequitur vt sicut potest esse lex aliqua quæ solum præcipit absq; hoc quod puniat, & alia quæ sine aliqua pœnæ impositione aliquid prohibet, ita è contrario poterit esse aliqua lex quæ absq; hoc quod aliquid præcipiat aut prohibeat, per metum pœnæ vrgeat ad faciendum id quod fieri optat: & aliqua rursus poterit esse lex quæ aliquid præcipiat aut prohibeat, & simul pœnam imponat contra eos qui fuerint legem transgressi. Lex igitur quæ sine alicuius pœnæ designatione aliquid præcipit aut prohibet, dicitur purè moralis. Legem moralem hic voco, non vt theologi eam distinguere solent contra legem iudicialem aut ceremonialem, prout est illa quæ differit de actu virtutis necessariò, sed illam omnem quæ quouis modo ad aliquam virtutem possit reduci, siue illa ordinetur ad lites tollendas siue ad bonos populi mores instituendos. Quæ autem absq; hoc quod aliquid præcipiat, aut prohibeat, pœnam decernit contra eos qui aliquid fecerint aut omiserint, lex est purè pœnalis. Lex verò quæ aliquid fieri præcipit, aut vetat, & pœnam insuper contra legis transgressores statuit,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

tuit, dicitur lex pœnalis mixta. De lege purè morali non est opus C
 exempla proferre, quia de illa in hoc opere non dissero, sed solùm de
 lege pœnali. Verùm ne exempla deesse videantur, vbi tam multa &
 tam aperta occurrunt, paucas aliquot ex omni genere decreui le-
 ges citare, vt ex illarum plena consideratione facilè quisque cense-
 re valeat, an sit purè moralis, an purè pœnalis, an mixta. Sed vt a-
 pertius & facilius lector hoc quòd promitto efficere valeat, non so-
 la legum capita (vt mos est à iurisperitis receptus) sed aliquando
 ipsas integras leges citabo, vt illarum verba coram oculis habens
 statim sine alterius libri adminiculo, de qualibet illarum iudicare
 possit, quo nomine sit censenda. Leges purè morales sunt quæ se- pœne morales.
 quuntur, tam ex iure diuino, quam ex iure humano. Ex iure di-
 uino & naturali leges purè morales sunt omnes illæ decem ex qui-
 bus constituitur ille solennis decalogus ad vitæ æternæ consecutio-
 nem, necessarius. Nam omnes illæ leges, prout in Exodo conti-
 nentur, quanuis bona præcipiunt, & mala prohibent, nullam ta-
 men contra ipsarum legum transgressores pœnam adiiciunt. Erant
 adhuc præter hæc decalogi præcepta plures aliæ leges purè mora-
 les inter eas quas Dominus Deus olim dedit per Moysen, ex
 quibus pauculas aliquot proferam. Si emeris seruum Hebræum, D
 inquit Deus per Moysen, sex annis seruiet tibi, septimo exiet liber
 gratis. Aduenam non contristabis, neque affliges eum, aduena
 enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Si pignus à proximo tuo acce-
 peris vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ex iure humano
 plurimas possem leges purè morales in exemplum proferre, sed ne
 absque necessitate cartas legibus impleam, solas tres aut quatuor
 citabo, & sunt quæ sequuntur. Non oportet in Quadragesima quin-
 ta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam Quadrage-
 simam inhonorari, sed per totos dies ieiunare, & escis abstinentiæ
 conuenientibus, id est, aridioribus vti. Hæc lex condita est in Con-
 cilio Laodicensi, & habetur in capitul. Non oportet, de consecrat.
 distinctione tertia. Similis lex de eadem re data est à Martino Papa in
 Concilio Romano, in qua dies dominici excipiuntur, qui non erant
 excepti in lege præcedenti. Et citatur hic canon à Gratiano in capit.
 Non liceat. eadem distinctione. Circa missarum auditionem variæ
 datæ sunt purè morales leges. Vna lata est in Concilio primo Aure-
 lianensi capitul. 28. sub hoc verborum tenore. Cùm ad celebra-
 das missas in dei nomine conuenitur, populus non ante discedat,
 quàm missæ solennitas compleatur. Alteram dedit legem Anastasius
 Papa

A Papa de modo audiendi euangelium, quum legitur in missa, hæc continentem verba. Apostolica auctoritate mandamus, dum sancta euangelia in Ecclesia leguntur, ut sacerdotes & ceteri omnes non sedentes, sed venerabiliter curui, & in conspectu euangelii stantes, dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent. Hæc duas leges citat Gratianus de consecra. distinctione prima, in capitulo, Cum ad celebrandas, & capitulo, Apostolica. De obseruatione diei dominici lata est lex alia in concilio apud Compendium in Gallia, per quam prohibetur, ne mercatum in die dominico fiat, neque aliquis ad mortem damnetur. Et citatur hæc lex in capitulo, Omnes, de feriis. Omnes istæ leges, tam diuinæ quàm humanæ, dicuntur purè morales, quia solum præceptum aut solam prohibitionem absque alicuius pœnæ impositione continent. De his legibus, quæ solum morales censentur, non est opus amplius differere, quia intra huius nostræ disputationis aleam non sunt constitutæ. His igitur prorsus relictis, ad legum pœnaliū exempla recensenda procedamus, & primò leges purè pœnales, deinde mixtas proferamus.

pure pœnales. Leges purè pœnales à Deo datæ sunt, quæ sequuntur. Si quis (inquit Deus per Moysen) furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit, Exo. 22. *ex iure diuino* vel vendiderit: quinque boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringens fur domum siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium Leuit. 20. perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, & reuclauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, vterque moriatur: quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos. Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. Qui supra vxorem filiam, duxerit matrem eius, scelus operatus est: viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. Et multæ aliæ similes leges in eodem loco recensentur, quæ pœnas imponunt illis, qui incestas celebrauerint nuptias. Quòd autem hæc omnes sint solum pœnales dicendæ, inferius apertè probabo. *ex iure pontif.* Ex iure canonico leges merè pœnales, ex multis aliquas citabo multum conducibiles. In capitulo Plerumque, de donationibus inter virum & vxorem, hæc lex habetur. Si mulier ob causam fornicationis iudicio ecclesiæ aut propria voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel

I 5 dota-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

dotalitium repetere nō valebit. In capitulo, De cætero, extra, de homicidio voluntario vel casuali, hanc, quæ sequitur, statuit legem Alexander papa, huius nominis tertius. De cætero noueris, quod diaconus, qui homicidio causam dedisse videtur; non videtur ad sacerdotium promouendus. In concilio Carthaginensi quarto, duæ de auditione verbi Dei, & de auditione missæ, conditæ sunt leges, quas merè poenales esse, ex verbis illarum apertissimè cōuincitur. Sacerdote (inquit lex) verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excōmunicetur. Qui die solenni, prætermisso ecclesiæ conuentu, ad spectacula vadit, excommunicetur. Et citantur hæ leges siue canones (nam canones meritò leges appellare possumus) à Gratiano, in capit. Sacerdote, & cap. Qui die, de conse. distinet. 1. *Ex iure civili* leges purè poenales sunt innumeræ, ex quibus tres aut quatuor solum exempli causa integras citabo. 1. Capitalium. ff. de poenis, diuersæ poenæ pro variis & diuersis criminibus statuuntur his verbis. Venenarii capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectu agi oportuerit, deportandi. Grassatores, qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habentur: & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si sepius atque in itineribus hoc admiserunt: cæteri in metallum dantur, vel in insulam relegantur. Igni cremantur plerumque serui, qui salutem dominorum suorum insidiauerint: nonnunquam etiam liberi plebei & humiles personæ. Incendiarii capite puniuntur. Qui ob inimicitias vel prædæ causa incenderunt intra oppidum, plerumque viui exuruntur. Deinde, in. 1. Si quis aliquid. 2. eodem titulo, multæ aliæ poenæ aliis diuersis criminibus decernuntur sub hoc verborum contextu. Si quis aliquid ex metallo principis, vel ex moneta sacra furatus sit, poena metalli vel exilii punitur. Transfugæ ad hostes, vel consiliorum nostrorum renunciatores, aut viui exurantur, aut furca suspendantur. Auctores seditionis & tumultus, populo concitato pro qualitate dignitatis, aut in furcam tolluntur, aut bestiis subiiciuntur, aut in insulam deportantur. Sunt aliæ plurimæ in iure civili similes leges, sed hæ pro exemplo sufficiunt. Si quis tamen plura adhuc exempla ex iure civili desiderat, libenter illi aliarum legum capita offeram, ut ipse per se in fonte eas integras inspicere valeat. 1. Nunquam. ff. de priuatis delictis. 1. Falsus. 5. Qui alienum. & 1. Qui ea mente. ff. de furtis. 1. Diuus. ff. de extraordinariis criminibus. 1. Qui edes, & 1. Si quis ex naufragio, & 1. Pedius ff. de incendio, ruina, & naufragio. 1. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. 1. Si leones. C. de episcopali audientia. 1. Hi qui, & 1. Eum qui. C. de apostatis. 1. Quisquis. C. ad legem Iuliam

A liam maiestatis. l. Quauis, & l. Cum vir. C. de adulteriis. l. Vnica. C. de raptu virginum. Multas alias possem ex iure ciuili leges in exemplum citare, sed hæ mihi sufficere videntur.

ex iure Regio.
 Ex iure etiam Hispano, præsertim regni Castellæ, aliquas volo in medium proferre leges merè pœnales, vt ex omni parte lector habeat exempla, quibus possit reliquas omnes leges conferre, & ex illarum collatione discere, an sint merè pœnales dicendæ. In libro octauo regaliū ordinationū regni Castellæ, titulo. 6. qui est de periuris atq; falsariis, sequentes leges habentur. Præcipimus, vt quæcunq; persona, cuiuscunq; status, præminentie, aut dignitatis, violauerit, aut non seruaerit iuramentū, quod fecerit super quocunq; cōtractu, ipso facto amittat omnia bona sua, quæ ex nunc nostræ cameræ applicamus. Ordinamus, vt quicunq; falsificauerit nostra sigilla, aut sigillum alicuius Archiepiscopi, aut cuiuscunq; alterius prælati, amittat suorum bonorum medietatem nostræ cameræ applicandam. In eodē libro titulo. 7. qui est de proditiōibus aut traditionibus, hæc lex secūdo loco habetur. Proditor est iniquus homo, & ab omni bonitate alienus, & ideo est ipso facto omnibus bonis suis priuatus, & sunt nostræ cameræ applicata. In eodem etiam libro titulo nono, qui est de iniuriis, hæc lex

B secundo ordine locatur. Quicunq; verbis inhonestis & grauius infamantibus aliquem iniuriauerit, cantet coram iudice pallinodiam, & soluat insuper trecentos solidos, quorum medietas nostræ cameræ applicabitur, reliqua verò medietas dabitur iniuriam passo. Plurimas alias ex iure regni similes leges citare potuissem; sed hæ mihi satis esse videntur, vt pro exemplis lectori seruire possint. Hæ omnes leges, quas ex iure diuino & humano pro merè pœnalibus citauimus, ex eo constat esse purè pœnales, quòd nulla illarum præcipit aliquid, aut prohibet, aut permittit: sed quælibet illarum pœnam duntaxat statuit, quæ debeat pro crimine infligi.

penalis mixte exempla.
 Legis pœnalis mixtæ exempla reddere etiam oportet, vt de omni lege exempla habeantur, à quibus lector discat, quid de aliis sentire debeat. Leges mixtæ ex iure diuino sunt, quæ sequuntur. Vidue & pupillo *Exo. 22.* non nocebitis (inquit Deus per Moysen) Si læseritis eos, vociferabunt ad me, & ego audiam clamorē eorū, & indignabitur furor meus, percussiamq; vos gladio, & erunt vxores vtræ viduæ, & filii vtri pupilli. Rursū in Leuit. ait Deus. Si immolaueritis hostias pacificorū domino, vt sit *Leuit. 19.* placabilis, eo die, quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quicquid autem residuum fuerit, in diem tertium igne comburetis. Si quis post biduū comederit ex ea, prophanus erit & impietatis reus: porta-

Ex iure diuino

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

portabitque iniquitatem suam, quia sanctum domini polluit, & peribit anima illa de populo suo. *C* *ex iure canonico*
Leges mixtæ ex iure canonico sunt plurimæ, ex quibus paucas aliquot in exemplum proponam. In concilio Agathensi de auditione missarum quædam lex cõdita est, quæ à Gratiano citatur de consecra. d. 1. sub hoc verborum tenore. Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus: ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat: quod si fecerint, ab episcopo publicè confundantur. In cap. Fœlicis, de torneamentis, postquam apertis & expressis verbis prohibentur torneamenta fieri, statim contra huius prohibitionis transgressores, pœna decernitur his verbis. Quòd si quis eorum ibi mortuus fuerit, quanuis ei morienti pœnitentia non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura. Quæ pœna non ad omnes in torneamento pugnantes, sed ad illos solos, qui illic mortui sunt, extendenda est, cum illi soli sint per legem expressi. In cap. vnico, de sagittariis, hæc habetur lex ab Innocentio tertio condita. Artem illam mortiferam & odibilem ballistariorum & sagittariorum aduersus Christianos catholicos exerceri de cetero, sub anathemate prohibemus. In illa nimium vulgata decretali, omnis vtriusque sexus, quæ habetur in titulo de pœnitentiis & remissionibus, primum præcipitur omnibus, ut semel in anno peccata sua proprio sacerdoti confiteantur, & saltem in die paschæ Eucharistiæ sacramentum recipiant. Quo dato præcepto, statim contra transgressores pœnam huiusmodi verbis statuit. Alioquin & viuens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Eiusdem conditionis est lex siue canon, qui habetur in cap. Cum infirmitas corporalis, eodem titulo. Similes his sunt canones, qui habentur in cap. Romana, & in cap. Exigit, de censibus libro sexto. *D* *ex iure ciuili*
Ex iure ciuili aliquot oportet leges mixtas in exemplum adducere. In l. Nequid. ff. de incendio, ruina, naufragio, postquam prohibetur, ut nullus res naufragorum causa surripiendi colligat, quum ad littus eiectæ fuerint, aut in mari fluctuauerint, statim pœnam transgressoribus imponit per hæc sequentia verba. De his autem, quos diripuisse probatum sit, præsidè ut de latronibus grauem sententiam dicere. Item Ulpianus iurisconsultus ad coercendam malorum tutorum avaritiam, quandam legem dedit, quæ habetur. ff. de furtis, sub hoc verborum contextu. Tutor administrationem quidem rerum pupillarum habet, intercipiendi autem potestas ei non datur, & ideo si quid fraudandi animo amouerit, furtum facit: nec usu capi res potest, sed & furti actione tenetur. Imperator Constantinus ad reprimendam & omnino sepeliendam pelsi-

A pessimam aruspicum artem, quandam contra eos dedit legem, quæ habetur in. C. de maleficis & mathematicis, sub hac verborum serie. Nullus aruspex, nullus sacerdos, nullus eorum, qui huic ritui assolent ministrare, ad limen alterius accedat: nec ob alteram causam, sed huiusmodi hominum amicitia, quanuis vetus, repellatur: concremando illo aruspice, qui ad domum alienam accesserit, & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum aduocauerit suasionibus & præmiis. Nolo plures leges pro hac re citare: quia hæc satis esse mihi videntur ad sumendum ex illis exemplum. Si quis verò plures desiderat, quanuis ad hominem Theologum non spectet tot leges citare, aliarum plurium legum sola capita citabo, vt lectori plurimarum legum cupido, prout potuero, satisfaciam. Lex, Iudices, & l. Addictos. C. de episcopali audiencia. l. i. C. Nemini licere signum saluatoris & c. l. fin. C. de Iudæis. l. Pergit. C. de sepulchro violato. l. i. C. ad legem Iuliam de ambitu. l. Omnes cognitores, & l. Sancimus. C. ad legem Iuliam repetundarum. l. fi. C. de seditiosis. l. i. C. de famos libellis. l. fi. C. de his, qui latrones occultant. l. Si quis intra prouinciam. C. de bonis proscriptorum. Denique, vt legis mixtæ exempla lectori vndique præbeam, aliquas ex iure Hispano, præsertim regni Castellæ, leges in medium producere decreui. In libro secundo regaliū ordinationum, titulo. 15. lex. 7. præcipit cunctis iudicibus, vt nulla munera recipiant. Quicumque autem per se aut per alium receperit aliquod quilibet paruū munus, ipso facto amittat iudicis officium, & nunquam illud possit iterum habere: & reddat insuper munus illud, quod acceperat, cum duplo pro camera regia. In eodem libro & titulo, lex vltima præcipit omnibus iudicibus & notariis, vt pro sui laboris salario non exigant aut recipiant aliquid vltra id, quod per alias eiusdem regni leges illis decretum est. Si quis verò contra fecerit, pro prima vice reddet id, quod vltra accepit, & insuper quadruplum: pro secunda reddat decuplum: pro tertia verò priuetur officio, & amplius non vtatur illo. Nec opus est plures in exemplum citare leges, quia hæc sufficiunt lectorem, quilibet rudem, erudire. Omnes hæc leges tam diuinæ quam humanæ, quas in hoc paragrapho citauimus, leges mixtæ dicuntur: quia in qualibet illarum sub eadem verborum serie miscentur aliqua, quæ ad mores hominum publicos spectant, & aliqua, quæ poenam transgressoribus imponunt. Est igitur qualibet istarum legum simul moralis, & poenalis. Nam quatenus de moribus differit, moralis censebitur: quatenus verò poenam statuit, dicitur poenalis. Et hinc manifestè conuincitur, non solum verbalem (vt Syluester ait) sed verè reale esse distinctionem inter legem pure poenalem, & legem mixtam de eadem re disponentem. Nam lex pure poe-

casus regio

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

9.º Lex pœnalis (vt ex dictis constat) nihil præcipit aut prohibet, sed solum C
 decernit pœnam illi, qui aliquid fecerit, aut facere omiserit. Lex verò
 mixta vtrumq; exequitur, quia præcipit aut prohibet: & pœnam insu-
 per contra transgressorem statuit. His igitur omnibus sic prænotatis,
 opus est iam, vt primam & præcipuam huius capituli conclusionem
 repetamus, & illâ euentibus argumētis cōprobemus, quæ talis est.

Lex purè pœnalis, quatenus talis est, nunquam ex se obligat ad cul- 9.º
 pam mortalem, quanuis aliquando ratione grauitatis pœnæ innuat
 illum, cui pœna imponitur esse aliunde ad culpam obligatū. Primam
 huius conclusionis partem probo: quia lex purè pœnalis nullum in se
 continet verbum, per quod possit cōstare illam obligare ad culpam,
 ergo talis lex nullo modo obligat ad culpam. Cōsequentia ista est
 notissima: quia nulla lex potest aliquem ad culpam obligare, nisi illi
 adeò apertè ostēdat se velle illum obligare, vt ille clarè possit cognos-
 cere, se esse per illam obligatum ad culpam. Nam ob hanc causam su-
 præ capite primo, diximus esse necessariam cuiuslibet legis, quæ natu-
 ralis non est, publicationem: nec legem aliquam, præter naturalē, pos-
 se homines obligare ad culpam ante illius publicationem. Quoniam
 aliàs homo (vt illic diximus) obligaretur ad impossibile: quod nefas
 est dicere. Parum autem referret legem publicare, si talibus verbis pu- D
 blicaretur, quibus ipsa non posset intelligi, aut illius obligatio à nemi-
 ne posset agnosci. Nam si huiusmodi verbis publicaretur lex, quan-
 tum ad illius obligationem attinet, idem esset ac si non publicaretur.
 Quia publicatio ad hoc solum est necessaria, vt homo sciat id, quod
 facere tenetur, & sub qua obligatione id facere tenetur. Est ergo sum-
 mè necessarium, vt lex, quæ hominem ad culpam obligare debet, ali-
 quibus verbis suam manifestet obligationem. Quòd autem lex purè
 pœnalis nullum tale verbum in se cōtineat, apertissimè probatur per
 ea, quæ superius capite quinto, documēto quarto diximus, vbi recen-
 suimus omnia verba, quibus lex aliqua potest ostendere, se obligare
 subditos ad culpam. Verba enim, quæ obligationem ad culpam in-
 ducunt, diximus esse ista. Præcipio, mando, iubeo, prohibeo, inhi-
 bero, interdico, veto, aut quæ istis æquipollēt, prout sunt hæc verba, tenean-
 tur, debeant, necessariò, necesse est, non potest, non licet: & si quæ sunt
 fortè alia his similia. Et si post verbum, statuimus, aut ordinamus, aut
 aliud simile, adderetur aliquod horum verborum, in virtute sanctæ
 obedientiæ, sub interminatione gehennæ, apertè (vt diximus) osten-
 deretur esse obligationem ad culpam mortalem. Constat autem in le-
 ge purè pœnali, nullum istorum verborum, quæ obligationē ad cul-
 pam

A pam ostendunt, haberi, nisi fortè in ordine ad pœnam, quæ per legem statuitur. Si enim in ordine ad pœnam talia verba ponerentur, denotarent obligationem ad pœnam per iudicem imponendam, aut per reum (vt aliàs dicitur) suscipiendam, non tamen obligationem ad id faciendum vel omittendum, propter quod imponitur pœna. Vt, gratia exempli. Si lex sub hoc verborum ordine condita sit. Eum, qui noctu armis accinctus fuerit, illis spoliari præcipimus. Hæc lex (vt ex illius verbis apertè cõstat) iudicem solùm, ad quem pœnam illam infligere spectat, obligat, vt pœnam per legem expressam infligat, & non obligat reliquos, vt à portandis armis abstineant. Quia illud verbum, præcipimus, non respicit armorum delationem, nec ad illam refertur: sed ad solam pœnæ impositionem. Et de illa obligatione, quæ respicit pœnam, ego in mea principali conclusione non sum loquutus: sed de obligatione, quæ respicit id, propter quod pœna imposita est. Et ad talem obligationem ostendendam oporteret, vt verbum præcepti aut prohibitionis apponeretur circa id, propter quod imponitur pœna, prout fit in lege mixta, sic dicente. Præcipimus, vt nullus noctu armis accinctus incedat, & si quis hoc modo incedens inuentus fuerit, armis spolietur. In tali enim verborum forma

B verbum, præcepti, refertur ad armorum delationem, quod (vt diximus) non fit in lege purè pœnali. Et propter hanc causam ego in mea principali conclusione dicens, legem purè pœnalem non obligare ad culpam, addidi: quatenus talis est. Nam lex pœnalis, quæ imponit pœnam à iudice imponendam, dupliciter considerari potest, iuxta duas diuersas personas, quas lex illa respicit, quæ sunt, Iudex, & reus. Si ad reum talis lex referatur, dicitur purè pœnalis: quia reo pœnam infligendam esse statuit, nihil prorsus illi præcipiens aut prohibens, & ita dicimus reum ex vi illius legis, quæ (vt diximus) dicitur purè pœnalis, nunquam esse obligatum ad culpam. Si verò ad iudicem, à quo est illa pœna infligenda, lex illa referatur, tunc lex illa erit moralis & præceptiua censenda. Quia iudici non imponit lex illam pœnam, quam aduersus reum statuit, sed solummodo præcipit iudici, vt talem pœnam imponat reo. Poterit igitur talis lex purè pœnalis (vt alio capite infra dicemus) obligare iudicem ad culpam, si non inflixerit reo illam pœnam, quam lex infligere præcipit. Possset etiam lex talis statui, quæ præciperet hanc aut illam esse reo infligendam pœnam, quam si iudex infligere neglexerit, eadè aut alia similis imponatur iudici. Vt igitur totam hanc nostrã disputatione ad breue compendiũ reducã, dico per hoc apertè cõvinci legè purè

armis delatis

DE POTEST: LEGIS POENALIS.

obichu
C
 purè pœnalem, quatenus talis est, non obligare ad culpam, quod in tali lege purè pœnali nullum est verbum talem obligationem ostendens. Sed fortè aliquis dicet satis apertè ostendi talem obligationē ad culpam, per hoc, quòd pœnam imponit: quia si culpa non esset, nunquam imponderetur pœna. Sed hanc respōsionem esse falsissimam, & falsissimo illam inniti fundamento, apertissimè, Deo fauente, conuincam. Nunquam enim per vnum è duobus datur intelligi alterū, nisi illa duo sint correlatiua, aut vnum eorum necessariò depēdeat ab altero, & sine illo consistere nequeat. Relatiua, quia se mutuò respiciunt, semper se inuicem manifestant, & cognitio vnus continet cognitionem alterius. Id etiam, quod ab altero dependet, & non potest sine illo subsistere, si factum esse dicatur, eo ipso datur intelligi, esse etiam illud, à quo dependet, & sine quo existere non posset. Vt, gratia exempli, si quis dicat Petrum existere alicubi, eo ipso innuit illius corpus & animā illic esse, quia homo verus sine corpore aut anima nullibi existere potest. Si quis etiam (vt rebus naturalibus omisissis de ciuilibus rebus exempla sumamus) dicat Petrum aut Ioannem condidisse testamentum, eo ipso dicit illum instituisse aliquem hæredem: quia sine hæredis institutione testamentū perfectum esse non potest, vt dicitur, Instituta, de legatis. §. Ante hæredis institutionem. D Qui diceret etiam Petrum rem alioqui non suam legitimè præscripsisse, eo ipso innuit illum toto tempore, quo rem illam vsq; ad præscriptionē possedit, bona fide possedisse. Quoniam legitima præscriptio sine bona fide haberi non potest, vt decernitur in cap. vltimo, de præscriptionibus, & in regula, Possessor, de regulis iuris, libro sexto. Quando autem vnum ab altero non dependet, sed absq; illo optimè cōsistere valet, nunquam per positionem illius datur intelligi reliquū. At, pœna (vt iurisperiti de illa loquuntur, & nos etiam impræsentiæ loquimur) non necessariò depēdet à culpa. Quoniam etsi pœna nunquam alicui imponatur sine causa, frequenter tamen alicui imponitur sine culpa sua, & aliquando sine aliena: vt clarissimè constat de irregularitate, quam incurrit bigamus propter secundas nuptias, & quam incurrit iudex propter mortis sententiam, quam iustè contra aliquem protulit. Cùm igitur pœna non dependeat à culpa, neq; illam necessariò exigat ad sui consistentiam, conuincitur inde apertè ex impositione pœnæ, minimè ostendi obligationē culpæ: & inde vltra sequitur, legem purè pœnalem, quatenus talis est, nunquā obligare ad culpam. Præterea, nunquam lex aliqua potest obligare ad aliquid, præterquam ad illud, quod per verba illius explicatur: sed lex purè pœnalis nō exprimit

- A** primit apertè aliquid esse necessariò faciendum vel omittendum, sed solùm exprimit pœnam cõtra eum, qui hoc aut illud fecerit vel omiserit: ergo lex pœnalis non obligat ad aliquid faciendum vel omittendum: ex quo manifestè sequitur illam, quatenus talis est, non obligare ad culpam. Alia sunt adhuc ad probandum hanc conclusionem efficacissima argumenta, sed illorum virtus & potentia clariùs patebit ex solutione cuiusdam argumenti, quod Sylvester ad suæ opinionis probationem facit. Nam Sylvester in titulo, Inobedientia, irridès *Sylvester.* (vt dixi) hanc distinctionem legis pœnalis, quam ex mente Henrici esse docui, dicit vniuersaliter omnem legem pœnalem quacunq; verborum forma statuatur, hoc est, siue illa sit purè pœnalis, siue mixta, semper obligare ad culpam. Ad quod probandum hoc vtitur argumento. Nullus apponit pœnam statuto, nisi quia vult aliquid fieri vel omitti: ergo sic volendo obligat ad aliquid faciendum vel omittendum: & inde sequitur, vt is, qui contra talem obligationem facit vel omittit, peccet. Et certè (vt ingenuè loquar) ego vehementer admiror, quòd vir alioqui doctus, qualè censeo fuisse Sylvestrum, propter tam debile argumentum motus sit ad talem opinionem, & tam apertè falsam tenendam. Valde etiam miror, quòd Henricum à Gandauo per illud argumentum expugnare se dicat: cùm ipse Henricus eodem argumento motus, idem sentiat & doceat, quod Sylvester. Nam etsi Hèricus fateatur legem purè pœnalem ex forma verborum non obligare ad culpã, ex intentione tamen ipsius statuentis dicit illã aliquando obligare ad culpã, aliquando non. Quæ differentia (vt ille ait) oritur ex diuersitate rerũ, de quibus leges ipsæ disponũt, & ex diuersa intentione ipsius statuentis, vt puta quia lex pœnalis statuit pœnam propter rem simpliciter malã, aut propter re indifferentẽ. Si lex statuit pœnã propter rem simpliciter malã, quales sunt leges, quæ pœnam decernũt cõtra adulteros aut latrones, dicit illã, quanuis sit purè pœnalis, ex intètionem legislatoris obligare ad culpã. Quia propter hoc dicit pœnã esse à legislatore statutã, vt illud simpliciter & absolutè malum nunq; fiat: & per solã passionẽ talis pœnæ dicit culpã illã non deleri. Si verò lex purè pœnalis decernit de re indifferenti, quæ nec est ex se mala nec bona, prout est lex, quæ in aliquib⁹ religionibus habetur, sic dicès. Quicũq; post dictũ completoriũ loquutus fuerit cũ quouis, dicet septẽ psalmos. In tali lege dicit aliã esse habendã considerationẽ. Et vt clariùs illius mens & sentètia intelligatur, verbisq; meis plenior præstetur fides, volo illius verba citare, quibus suã exprimit mentẽ, sic *Henricus Gandauicũ.* inquit. In tali statuto pœnali, eò quòd est super indifferenti, intètio

K statuentis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 statuētis si rationalis sit, debet esse, nō vt non loquatur aliquis oīno post cōpletoriū : quia hoc in casu aliquo posset vergere in magnum damnū aut incōmodū. Et etiā debet esse intētio eius, nō solū vt non loquatur in casu magnæ necessitatis, de quo iā dictū est: sed quòd nō loquatur in multis casibus inferioribus: scilicet ne passim & temerariè, aut ex leui causa loquatur tūc. Sed si rationalis causa loquēdi occurrat etiā citra dictā magnā necessitatē, quòd tunc, si loquatur, hoc sit sub pœna apposita: quæ apponitur in tali casu, vt cogat eū ponderare, an causa, propter quā ei videtur loquendū, sit rationalis. Hoc enim cōuincitur ex qualitate & quātitate pœnæ, per hoc quòd iuxta regulā rationis rectam pōderantis, mauult huiusmodi pœnā subire, quā loqui ex tali causa postponere. **D**ico ergo, quòd si loquamur de huiusmodi statuto pœnali, referendo ipsum ad intentionē statuentis, quod obligat transgressorē ex rationali & probabili causa solūmodo ad pœnā, & nullo modo ad culpā: imò cū talis causa occurrit, potius meretur quā demeretur, si loquatur, & pœnā legitimè persoluat, quā & si in hoc casu sustinet sine culpa, nō tamē sine causa. Trāsgressorē verò passim & temerariè sine causa rationali, æstimo quòd nō solū obligat ad pœnā, sed ad culpā. Quia statutū ex intētionē statuentis rationaliter implicat, ne temerariè quis loquatur oīno, & sub hac pœna: sed tunc solūmodo cū rationalis causa occurrit, vt dictū est. D Et sic transgressor temerarius talis statuti pœnalis non potest ipsum transgredi absq; omni culpa, soluendo pœnā. Et simile est de statutis principū & prælatorū in cōsimili materia. Hactenus Henricus, cuius verba, nec vno mutato, tam prolixè citauī, vt ex illis clarissimè omnibus constet, opinionem Henrici esse, omnem legem pœnalem, quacūq; verborū forma statuatur, semper ex intentione statuentis obligare ad culpam, nisi quando est de re indifferēti, & rationalis causa transgressionis occurrit. Quo casu non dubito etiam Syluestrū idem dicturū. Quia iuxta doctrinā sancti Thomæ, quē ille imitatur ac tuetur, vbi rationalis causa, quæ est moralis necessitas, occurrit, si superior, penes quē est dispensandi potestas, cōueniri non potest, tunc ipse subditus potest secum dispensare, vt cōtra legem agat. Quibus omnibus plenè circūspectis, constat nullum esse inter Syluestrum & Henricum discrimen, sed de hac re prorsus inter illos conuenire. Deinde, argumentum, quod pro se adducit Syluester, illud etiam facit Henricus, vt probet omnem legem pœnalem obligare ad culpam, sic inquiring. In omni statuto pœnali, principalis intētio statuētis non attendit ad pœnā: hoc enim tyrannidis esset & crudelitatis, sed attendit ad alicuius

- A** alicuius operis, virtutis, & legalis consuetudinis obseruantiam, ad quam, vt legi subiectos fortiùs astringat, ne per inobedientiam transgrediantur, pœnam adiungit. Quare transgredi opus virtutis vel legis obseruantiam, quam in statuto quocunq; pœnali legislator principaliter intendit, cui pœnam ipsam secundaria intentione annectit, non potest esse quin sit culpabile, si contra legislatoris intentionem transgrediatur. Dicendũ est igitur absolutè, quòd non est aliquod statutum pœnale, quin etiam transgressores obliget aliquo modo ad culpam. Hæc omnia Henricus. Quæ verba si lectõr diligenter aduertat, facilè intelliget Henricum & Syluestrum esse in eadem sententia con-cordes, & Henricum eodem argumento motum esse, ad opinandum omnem legem pœnalem ex intètionem statuentis obligare ad culpam, quòd pro se adducit Syluester contra Henricum, putans illum longè àliter sensisse, quã sensit. Propter quod ego vehementer suspicor, Syluestrum non legisse ipsum Henricum, sed solùm quosdam illius centones, quos in Summa Angelica citatos inuenit. Vt tamen rem hanc legitimè ille tractasset, debuisset priùs Henrici literam legere, & bene illius sensum perscrutari, qui si illi ob aliquam iustam causam displicuisset, meritò ab illo discedere potuisset, sed cum modèstia & Christiana vrbanitate, qualè decet virum Theologum, præsertim monachum, & tam sancti ac tam modesti patris, qualis fuit sanctus Dominicus, imitatore. Sed hæc missa faciamus, & ad solutionè argumèti, quòd pro sua opinione Henricus & Syluester adducunt, nostram orationem reuocemus, ostendentes quã debili fundamento illi innitantur. Fateor quidem, quòd illi obiiciunt, quanuis illud (vt mox dicemus) nõ semper sit verũ, in omni lege pœnali primam & præcipuam legislatoris intentionè esse, vt fiat vel omittatur id, propter quod imponitur pœna, non tamè inde necessariò sequitur eos, qui tali legi subduntur, esse obligatos ad culpam, si faciant vel deserant id, propter quòd imponitur pœna. Quoniã qui intendit aliquid ab aliis fieri vel omitti, non semper eo ipso vult illos ad id faciendũ vel omittendum obligare, etiã si ille talis sit, qui illos obligare posset. Frequenter enim contingit, vt is, qui potestatem obligandi habet, velit aliquid ab aliis fieri, & suam illis manifestet voluntatè, nec tamen per hoc illos obligare intendat. Et hoc nõ solùm in hominibus, sed etiam in ipso Deo frequentè experimur. Manifestat siquidem nobis Deus voluntatem suam per consilia, quibus apertè declarat se velle, vt faciamus id, quòd nobis consulit, non tamen sic volendo, intendit nos obligare ad id, quòd consulit. Consulendo igitur quanuis intendat vt facia-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

mus id, quod consulit, non tamen hac intentione ad id nos obligat. C
 Et idem prorsus dicendū est de aliis hominum p̄latorum consiliis.
 Præterea, sicut legislator per legē obligantē ad culpam ostēdit se velle
 vt fiat vel deseratur id, quod lex præcipit aut prohibet: ita sine obliga-
 tione culpæ, sed per solū p̄næ timorē potest sibi subiectos inducere
 ad faciendū vel omittendū id, propter quod imponitur p̄na. Tales
 leges diximus esse oēs, quæ cōtinentur in statutis fratrum minorū, &
 in statutis fratrum prædicatorum, quæ non obligāt ad culpam, quanuis
 per illas intendatur, vt fiat vel omittatur id, quod per illas statuitur.
 Non est ergo necessariò consequēs, vt legislator, qui legem ferens in-
 tendit, vt aliquid fiat vel omittatur, eo ipso intēdat obligare ad illud.
 Fortē aliquis respondebit & dicet, ideo hoc in illis fratrum statutis
 contigisse, quia ipsi statuto suo hoc expresserunt, se nolle per statuta
 illa fratrum conscientias ad aliquam culpam obligare: & si hoc non
 præmonuissent, non fuisset dubium, quin talia statuta obligassent ad
 culpam. Sed hæc respōsio facilē cōuincitur per hoc, quod in prima re-
 gula fororū sanctæ Claræ à beato Frācisco edita, & per Innocentium
 quartū huius noīs pontificē confirmata, multæ leges cōtinentur, quæ
 etsi per eas intēderit summus p̄tiffex, vt ea fierēt vel omitterētur, quæ
 ipse in illis statuit, non tamē obligāt forores ad culpā, prout Eugenius D
 quartus postea declarauit, quāuis beatus Franciscus regulā illam sta-
 tuens, aut Innocentius Papa illam confirmans, nihil tale expressit,
 quale fratres minores aut prædicatores in suis statutis fecerūt. Ex quo
 apertē cōuincitur, vt legislator, qui legē statuens intēdit aliquid à suis
 subditis fieri vel omitti, non eo ipso intendat eos ad id faciendū vel
 omittendū obligare. Fortē quis dicet Eugeniū, eò quòd parē habue-
 rit potestātē, reuocasse tantam præceptorū multitudinē, quanta in illa
 prima regula cōtinebatur, alioqui si id nō fecisset, illa omnia obligaf-
 sent. Hoc tamen apertē cōuincitur esse falsum, ex eo quòd Eugenius
 non dixit se reuocare regulā illam per Innocentiū confirmatā, aut se
 dispensare in illa: sed solū dicit se declarare regulā illam, sic inquitens.
 Auētoritate & tenore præsentium declaramus, & volumus quòd in
 nullius prædictorū transgressione, præterquā eorū quatuor, quæ con-
 cernunt principalia vota, obedientiæ scilicet, paupertatis, castitatis, &
 clausuræ, & super electione abbatissæ, & depositione, peccatū mortale
 incurrāt. Hæc Eugenius papa. Deinde, licet fratres minores aut prædi-
 catores in suis statutis præmonuerint se nolle per illa statuta fratres
 ad aliquam culpam obligare, ex illa tamen monitione hoc apertē cōf-
 ligitur, legislatorem posse, quum voluerit, legem statuere, per quam
fine

EUGENIUS
 QUARTUS.

A sine aliqua culpæ obligatione intendat aliquid à suis subditis fieri vel omitti. Et inde apertissimè deducitur non esse necessariò consequēs, vt quoties legislator intendit aliquid à suis fieri, toties intēdat eos ad illud obligare. Mala est igitur consequentia illius argumentationis, qua Henricus & Syluester nituntur probare, omnem legem pœnalem obligare ad culpam, sic arguentes. Legislator talē legem statuens intendit vt fiat vel omittatur id, propter quod pœnam imponit: ergo obligat ad illud. Quàm mala sit hæc consequentia, prudens lector ex his, quæ diximus, faciliè agnoscat. Sed neq; illius consequentiæ antecedens est vsquequaq; verum: quia (vt statim ostendam) non semper in omni lege pœnali legislator intendit, vt fiat vel omittatur id, propter quod imponitur pœna: sed propter alium iustum finem. Hoc enim constat esse verum in omni lege pœnali, quæ statuit pœnam alicui sine sua culpa, non tamen sine iusta causa infligi. Nam leges pœnales, quæ filiis hæreticorum pœnas imponunt, non intendunt, vt fiat aut omittatur omne illud, propter quod tales pœnæ imponuntur. Quia tales pœnæ ideo illis imponuntur, quia filii hæreticorum sunt, lex autem non intendit, vt illi faciant se non esse hæreticorum filios: quia hoc est illis impossibile. Fortè aliquis dicet, legislatorem per tales leges intendere, vt homines ab hæresibus caueant, ne suos filios tam grauibus pœnis puniri videant. Ab hæresi autem cauere quilibet potest cum Dei adiutorio, quod ipse cuilibet benè credere volenti, semper paratus est dare. Fateor legislatorem hoc ipsum intendere, sed propter hæresim vnus nunquam alteri catholico pœnam irrogaret, nisi ille catholicus res esset, quæ quodammodo ad hæreticum pertineret. Propter hoc igitur solum punitur catholicus, quia est hæretici filius: quoniam etsi quiuis alius homo hæreticus fiat, iste catholicus non ideo puniretur, si illius filius non esset. Et licet ob hoc solum filio catholico lex irroget pœnam, quia filius hæretici est: non tamen intendit, vt ille filius id omittat, propter quod pœna sibi imposita est: quia in sua potestate situm non est, vt desinat esse hæretici filius. Et eodem modo potest argui de filio illegitimo, qui sine culpa sua, non tamen sine causa, hanc sustinet pœnam, vt non possit sacrum altaris ministerium exercere. Constat autem, quod lex hanc pœnam illi imponens, non intendit per illam auocare illum, aut remouere ab illegitimatione, quam à se expellere non potest. Quod si ista exempla, quanuis manifestissima, alicui non placent, profero alia multò apertiora, quæ nostram sententiam tam manifestè probant, vt nullam hosti, qua elabi possit, rimulā relinquunt. Lex, quæ imponit irregulari

tatis pœnam illi, qui secundas celebrauit nuptias, non intendit quòd **C**
 fiat aut omittatur id, propter quod talem imponit pœnam. Nam si id
 intenderet, eo ipso, iuxta Henrici & Syluestri sententiam, obligare vi-
 deretur homines, vt secundas nuptias non cõtraherent. Et inde vltra
 sequeretur eos omnes peccare, qui secundas fecerint nuptias: quod est
 apertè erroneum, & est hæresis Cathphrygarum, & Nouatianorum.
 Lex etiam, quæ pœnam irregularitatis infligit iudici, danti contra ali-
 quem iustam mortis sententiam, non intendit per talè pœnam reuo-
 care illum à talis sententiæ prolatione: quanuis illa sit, propter quã lex
 talem illi irrogat pœnam. Nam sic intédens videretur tollere à iudici-
 bus eam occidédi potestaté, quã Christus saluator noster illis tribuit,
Matth. 26. dicens. Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Falsum est igitur,
 legislatorè semper in omni lege pœnali intédere, vt fiat vel omittatur
 id, propter quod est imposita pœna. Nec propterea sequit̃ (vt Héricus
 ait) talè legem purè pœnalè esse tyrannidem dicendam. Quia etsi non
 præcessit culpa, satis est præcedere causam, vt propter illam iustè possit
 pœna imponi. Nam sæpe contingit, vt aliquis sine culpa sua careat ali-
 quibus, quæ sunt necessaria ad aliquod officiũ benè exercendũ: & ob
 hãc causam iustè, quãuis sine culpa sua, hæc illi infligitur pœna, vt tale
 officiũ assumere, aut assumptum exercere non valeat. De qua re nolo **D**
 quidquam impresentiarum differere: quia de illa satis abundè me di-
 xisse memini libro secundo de iusta hæreticorũ punitione capite vn-
 decimo. *obuatio* Sed adhuc contra hanc nostram sententiam posset aliquis ar-
 gumentari, sic dicens. Si lex purè pœnalis, quatenus talis est, non obli-
 gat ad culpam: ergo non est dicenda lex. Nam (vt capite primo hu-
 ius operis diximus) non est lex dicenda, sed consilium, aut aliquid
 aliud simile, quæ subditos non constringit aut obligat ad id, quod
 per legem decretum est. Sed huic argumento facilis patet responsio
 ex his, quæ superiùs in hoc capite diximus. Si lex pœnalis statuit pœ-
 nam à iudice inferendam, iudici præcipit, vt illam pœnam reo infli-
 gat, & sic illum (vt postea alio capite dicemus) ipsum iudicem obli-
 gat ad talem pœnam inferendam. Si verò lex pœnalis statuit pœnam
 ipso iure latã, tunc (vt infrà, Deo duce, apertè ostédam) obligat ipsum
 reum ad illam pœnam sustinendam. Et propter hanc causam ego in
 conclusione, quam in principio huius capituli posui, non dixi abso-
 lutè legem pœnalem ad nullam culpam obligare, sed contractiùs lo-
 quutus sum, sententiam meam restringens ad solam illam culpã, quæ
 incurri posset, propterea quod id fuisset factum vel omissum, pro-
 pter quod est imposita pœna. Potest igitur lex purè pœnalis obligare
 iudicem

Lib. 2. cap. 11.

A iudicem ad pœnam inferendam vel reum ad sustinendam : neutrum tamen obligare potest ad faciendũ vel omittendũ id , propter quod imponitur pœna. Et certè ex defectu huius cõsiderationis fuit decept⁹ Syluester, citãs pro se beatũ Thomã, dicentẽ oēs leges humanas iustas obligare subditorũ consciētias. Fateor quidẽ cũ beato Thoma, leges humanas obligare ad culpã, non tamẽ vltra id, quod leges decernũt. At, lex purè pœnalis de nulla re disponit, nisi de pœna: ergo licet obliget ad culpam, talis obligatio non erit nisi ad pœnam inferendam. Et certè Caietanus, qui multò melius (vt ego cenſco) nouit mentẽ beati Thomæ quàm Syluester, huic meæ ſententiæ fauet, prout ex verbis illius infra per me citandis clarè constare poterit.

Restat vt secundã nostræ primæ & præcipuæ conclusionis partem declaremus, & probemus: & illa declarata & sufficiẽter probata, inde adhuc prioris partis veritas clariùs innotescet. Secũda pars nostræ primæ conclusionis, dicit homines aliquando esse obligatos ad culpam & peccare, propterea quòd faciunt vel omittunt id, propter quod est imposita pœna: sed hæc obligatio nõ inducitur virtute legis purè pœnalis, sed virtute alterius legis moralis scorsum datæ, quæ id præcipit aut prohibet. Contingit enim sæpe, vt legislator primò per particularem aliquam legem præcipiat aut prohibeat aliquid fieri : postea videns legem suam sæpe & passim præteriri, statuit legem purè pœnalẽ, per quam decernit pœnam cõtra legis transgressores, vt pœnæ timore illos cogat ad legis obseruationẽ. Eo casu, hi qui legi subdũtur, obligantur ad culpã, non tamen habent hanc obligationẽ à lege merè pœnali, sed à lege morali. Si quis igitur tunc post pœnalẽ legem datam contra legem ageret, peccaret : non tamen ideo quòd transgressus est legem purè pœnalẽ: sed quia fecit cõtra legem moraliẽ. De qua re volo ex omni iure aliqua exempla proferre, vt res ipsa exemplorũ multitudine fiat notior. In Leuitici capite decimo octauo multæ habentur leges, quas Deus olim per Moysen dedit, quib⁹ multa prohibuit, nullam prorsus transgressoribus illarũ legũ apponẽs pœnã. Postea eiusdẽ libri capite vigesimo, præuidẽs Deus futuros esse multos, qui prædictas leges non obseruarẽt, vt timore pœnæ hoies ad illarum obseruationem vrgeret, statuit leges purè pœnales contra eos, qui leges illas morales prius datas transgrederentur. In capite. 18. dicit lex diuina. Turpitudinẽ vxoris patris tui non discooperies. Turpitudinẽ sororis tuæ ex patre siue ex matre, quæ domi vel foris genita est, non reuelabis. Et aliæ multæ cõsimiles leges in eodẽ capite continentur: quibus tot aliæ leges purè pœnales correspondent, capite. 20. eiusdem libri:

*Pars secũda
conclusionis
principalis.*

Leuit. 18.

K 4 ita

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ita vt singulæ cuiq; legi morali, quæ habetur in capite decimo octa- C
 uo, correspondeat alia lex purè pœnalis, quæ specialiter pro transgres-
 sione illius tantû legis pœnam imponit. Nam lex purè pœnalis, quæ
 correspondet illi primæ nunc proximè citatæ, habetur capite vigesi-
 mo, sic dicens. Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit igno-
 miniam patris sui, morte moriatur. Et ad hunc modum sunt plures
 aliæ leges in illo capitulo, quæ pœnam imponunt his, qui transgressi
 fuerint illas leges morales, quæ datæ fuerât in capite decimo octa-
 uo. Si quis igitur contra aliquam illarum legum fecisset, peccaret quidè,
 & esset obligatus ad culpam: hanc tamen obligationē non habebat
 à lege purè pœnali: sed à sola lege morali, quam fuisset transgressus.
 Et certè ex hoc legis diuinæ exemplo sumitur argumentum meo iu-
 dicio efficacissimum, ad probandum legem purè pœnalem non obli-
 gare ad culpam. Nam si illa ad culpam obligaret, sufficiebant illæ le-
 ges pœnales, quæ dantur in capite vigesimo, & ita superfluebant om-
 nes aliæ, quæ datæ fuerant capite decimo octa-
 uo. Non est autem ra-
 tioni consonum, vt tantam dicamus esse in lege diuina verborum su-
 perfluitatem, vt quæ semel dicta sunt, iterum subitò, modica litera
 interiecta, repetantur. Ne igitur inanem illam verborum repetitio-
 nem in lege diuina admittamus, cogimur dicere priores illas leges, D
 quæ habentur in capite decimo octa-
 uo, esse purè morales, obligantes
 solum ad culpam, & posteriores illas, quæ de eisdè rebus in capite. 20.
 decernunt, esse purè pœnales, obligantes ad solâ pœnâ, & non ad cul-
 pam. Hoc idè cõtingit in omni lege humana purè pœnali, quæ impo-
 nit pœnâ pro transgressione alicuius præcepti diuini, vt est in cap. pri-
 mo de clericis pugnantibus in duello, & in cap. De cætero, de homi-
 cidio volûtario. Nam si quis clericus in duello pugnauerit, peccabit,
 quia agit contra præceptû diuinû, & nõ quia agit cõtra illud cap. 1. de
 clericis pugnantibus in duello. Quia textus ille, cùm nullû contineat
 præcepti aut prohibitionis verbum, sed solam pœnam imponat, non
 obligat ad culpam. Et idem dicendû est de diacono, qui causam ho-
 micidio dedit: quia ille eo ipso mansit ligatus in culpa: non tamè vir-
 tute illius cap. De cætero, quod cõstat esse purè pœnale, sed virtute præ-
 cepti diuini, quod ait. Non occides. Idem dicendû est per oïa de latro-
 nibus, venenariis, incendiariis, & aliis, qui puniri iubètur in. l. Capita-
 lium. ff. de pœnis. Si quis aliquod istorû criminum cõmiserit, non est
 dubium, illum esse ligatum in culpa, sed hoc erit virtute legis diui-
 næ, quæ omnia talia crimina fieri prohibet, non tamen virtute illius
 legis, Capitaliû: quia cû illa (vt cõstat) sit merè pœnalis, nõ obligat ad
 culpam

Leuit. 20.

A culpam ex transgressione illius propter quòd pœnam imponit. Et ne aliquis putet me esse singularè in hac sentètia, & nullum habere doctorem qui huic meæ sententiæ faueat, profero Caietanum, qui in cõmentariis super secundam secundæ sancti Thomæ. q. 187. articu. 5. tractans de peccato illorum qui ex sola cupiditate mendicant, & sciens legem purè pœnalem esse contra illos latam, quæ habetur lib. 11. Codicis, titulo de mendicantibus validis, tandem per hæc verba respondet. Dico quòd mendicans ex cupiditate ociosi victus ex quo in veritate est pauper, nullam fraudem committit in proximum, sed solùm peccat in seipsum, ociosam vitã & abiectã absq; vlla rationabili causa eligens: & propterea nulla est hïc ratio peccati mortalis. Neq; etiam propter pœnã legis ciuilib: quia huiusmodi pœna nõ facit, sed suppositã punit culpã, quæ de se nõ est mortalis. Hæc Caietanus. In quibus verbis id potissimũ annotare oportet, quòd dixit legẽ illam ciuilẽ nõ facere culpã, hoc est, nõ obligare ad illam, sed suppositã culpã punire. Quæ licet de se nõ sit mortalis, quia tamẽ talis ociositas sepe multorũ mortaliũ peccatorũ est causa, ideo tam grauitè per illam legẽ punitur, ac si ipsa esset peccatũ mortale. Nam lex illa pœnam seruitutis imponit valido mendicanti, decernens vt is qui talẽ mendicantẽ validũ prodiderit, dominium illius consequatur. Hanc tamen legem dicit Caietanus non obligare ad culpam. Quod non ob aliam causam ille dixit, nisi quia lex illa merè pœnalis est, nihil præcipiens aut prohibès, sed solam imponès pœnam. Ex his omnibus iam apertè constat verũ esse id, quod in secunda parte nostræ primæ conclusionis diximus, hominem esse obligatum aliquando ad culpam quia facit vel omittit id propter quod lex purè pœnalis imponit pœnam, quanuis talis obligatio non oriatur à lege purè pœnali, sed à lege alia morali. Hanc autem obligationem ad culpam quæ ex alia lege morali oritur, aliquando ipsa lex merè pœnalis ex grauitate pœnæ quam imponit, apertè dat intelligere. Nam (vt capite. 5. superius diximus) aliquæ sunt pœnæ tam graues, vt non nisi pro peccato mortali iustè possint infligi, vt sunt, mors, membri alicuius abscisio, seruitus, perpetuus carcer, aut perpetuum exilium, excommunicatio. Quando igitur lex purè pœnalis aliquam istarum pœnarum imponit, eo ipso innuit, per aliam legem aut diuinam aut humanam esse præceptum aut prohibitum id propter quod est imposta pœna tam grauis. Quoniam cùm illa non nisi pro culpa graui possit imponi, & ad illam lex purè pœnalis (vt hæctenus diximus) non possit obligare, consequens est, vt alia sit lex moralis obligans illius transgressorem ad culpam,

K s propter

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

propter quam lex illa mere pœnalis tam grauē pœnam imponit. Et **C**
 propter hanc causam et si aliquando contingat, vt propter aliquam
 iustam causam alicui sine culpa sua imponatur pœna, nunquā tamen
 hoc lex permittit, vt pœna aliqua grauis, quales sunt illæ nunc proxi-
 mē numeratæ quantumlibet magna causa accedat, imponatur alicui
 sine culpa sua. Nam deus iustissimus qui parentum peccata in tertiā
 & quartam generationem visitat, præcipit vt patres non occidantur
 pro filiis, neq; filii pro patribus, sed vt vnusquisq; pro peccato suo mo-
 riatur. Quæ lex (vt beatus Thomas & Alexander de Hales docent) nō
 de sola morte, sed etiam de flagellis, & vulneribus, & aliis corporis
 cruciatibus est intelligenda, ita vt etiam intelligant iudices non lice-
 re sibi vnū pro peccato alterius flagellare, aut vulnerare, aut alio quo-
 uis corporis cruciatu torquere. Et meritò quidē hi theologi illustres
 senserunt talem diuinam legem sic esse interpretandam: quoniam si-
 cut per præceptum illud: Non occides, non solū prohibetur mors,
 sed quælibet alia corporis percussio: ita etiam oportet, vt per præceptū
 illud: Non occidentur patres pro filiis, aut filii pro patribus, intelligāt
 iudices flagellationes aut quemlibet alium corporis cruciatum esse
 illis interdictum. Huiusmodi enim pœnæ, quæ nō nisi pro culpa pos-
 sunt infligi, nunquam sunt alicui pro aliena culpa infligendæ. Quod **D**
 perpendens & optimē considerans beatus Augustinus epistola. 75. di-
 cit neminem posse pro peccato alterius excommunicari, & reprehendit
 Aprigium quendam episcopum, qui propter cuiusdam patris fa-
 milias peccatum totam illius domum excommunicauerat. Et idem
 dicit de omnibus spiritualibus pœnis, quòd nulla illarum sit propter
 alterius peccatum alicui infligenda. Et ob hanc causam dico legem
 purè pœnalem quæ talem pœnam statuit, eo ipso innuere, id propter
 quòd talem pœnam imponit esse per aliam legem diuinam aut hu-
 manam sic præceptum vel prohibitum, vt eius transgressio culpam
 inducat mortale. Si lex pœnalis quæ talem pœnā imponit est mixta,
 ita vt primo statuatur aliquid fieri vel omitti, & postea pœnā adiiciat,
 per talis pœnæ impositionem (vt capite. 5. superius diximus) indicat id
 quòd per talem legem statutum est, obligare ad culpam mortalem.
 Si verò lex illa est purè pœnalis, indicat aliam fuisse priorē legem mo-
 ralem diuinam vel humanam obligantem ad culpam mortalem, si
 id propter quod pœnam imponit, fiat vel omittatur. Et huic senten-
 tiæ consonat id, quod Caietanus in verbis suprā citatis dixit, legem il-
 lam pœnalem suppositam punire culpam. Supponere culpam dixit,
 pro innuere, aut indicare culpam præcessisse propter quam lex talem
 imponit

Deut. 24.

*Thom. 22. q. 108. ar. 3.
 Alexand. de Hales p. 3. q. 4. memb. 4. arti. 1.*

- A** imponit pœnam. Et certè in lege diuina olim per Moyſen data hoc facile cognoscetur: quia nunquã in ea reperietur aliqua lex purè pœnalis imponens pœnam quæ ſoli peccato mortali debetur, niſi propter id, quod fuerat per aliam legem moralem diuinam præceptum vel prohibitum. Et credo firmiter hoc etiam contingere in iure canonico & ciuili, ita vt in nullo eorum reperiatur aliqua lex purè pœnalis quæ imponat pœnam grauem indicantem culpam mortalem, niſi prius præceſſerit aliqua lex diuina vel humana præcipiens aut prohibens id propter quod talis imponitur pœna. Quæ res, ſi benè confideretur, apertè meo iudicio declarat legem purè pœnalem, quatenus talis eſt, nunquam obligare ad id, propter quod pœnam imponit. Nam ſi illa ex ſe ſola ad hoc obligaret, aliquando contigiffet legem purè pœnalem dare abſq; hoc quod præceſſerit lex moralis diuina aut humana quæ præcipiat aut prohibeat id, propter quod imponitur pœna. Cùm autem hoc nunquam contigerit, manifeſtum eſt argumentum legem purè pœnalem, quatenus talis eſt, nunquam ſe ſola poſſe obligare ad culpã. Et ſi fortè aliqua talis oſtendatur purè pœnalis lex quæ pœnã mortis imponat propter id, quod nulla alia lege fuerat ante prohibitum, dicam illum legiſlatorem non benè ſuam manifeſtaſſe intentionem, talem legem ſtatuendo.
- B**

Quòd lex purè pœnalis non tollit obligationem ad culpam, quæ per priorem legem moralem fuerat impoſita. C A P: X.

M V L T I S & apertis (vt ego exiſtimo) rationibus in præcedenti capitulo probaui nullam legem purè pœnalem, quatenus talis eſt, obligare ad culpam ſi fiat vel omittatur id, propter quod pœnam imponit. Et ne ex hac ſententia aliquis rem parum aduertens colligeret, nunquam poſſe eſſe culpam vbi eſſet lex purè pœnalis, addidi in ſeconda parte illius capituli legem purè pœnalem, quanuis ipſa ad culpam non obliget, indicare tamen aliquando culpæ obligationẽ, quæ per aliã priorẽ legem ſiue diuinam ſiue humanã impoſita fuerat. Sed quia per hæc omnia tam perplexæ & ſcrupuloſæ quæſtioni nõ plenè me ſatiſfeciffe intelligo, ideo vt omnẽ, qui de legis purè pœnalis obligatione ad culpam oriri poſſet, ſcrupulum tollam, plura adhuc addere decreui, per quæ clariuſ innotefcet quam modica ſit, vel (vt verius di-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

rius dicam) nulla legis purè pœnalis ad culpæ obligationē potestas. **C**
 Pro cuius rei plana declaratione hanc pono conclusionem.

Lex purè pœnalis, quatenus talis est, sicut non imponit culpæ obligationem, ita nec tollit obligationem priorem, quæ per aliam legem moralem diuinam aut humanam imposita fuerat, nisi fortè ipse legislator plenam ad hoc potestatem habes per legem suam pœnalem declararet se tollere priorem. *moralis duplex* **Ad** huius autem conclusionis pleniorē declarationem & probationē oportet prius annotare duplicem esse legem moralem, & duplicem etiam esse legem purè pœnalem, & oportet etiam leges purè pœnales cum legibus moralibus cōferre. *purè pœnalis duplex* **Omnis** lex moralis aut diuina est, aut humana. Lex etiam purè pœnalis quædam est diuina, & quædam humana. Nec opus est pro hac re exempla citare, quia illa sunt omnibus notissima. Legem diuinā purè pœnalem non est opus in hac parte conferre cum lege morali humana: quia nunquam hætenus deus condidit legem aliquam purè pœnalem, quæ particularem aliquam pœnam temporalem exprimeret, cōtra eos qui specialem aliquam legem moralem humanam transgredierentur. Scio enim deum præcepisse omnibus inferioribus, vt superioribus suis obedirent, quum dixit illis, vt facerēt omnia quæ dixissent hi qui in cathedra sedent: non tamen minatus est pœnam his qui **D**
Luc. 10. illorum mandata præteriissent. Præterea, dicens Apostolis: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit, solum indicauit qua obligatione tenerentur homines obedire illis: non tamen expressit vllam pœnam temporalem contra illos qui Apostolorum aut illorum successorum præcepta non seruassent. Fortè quis mihi obiiciet id, quod *Matth. 10.* alibi eisdem Apostolis Saluator dixit. Quicumq; non receperit vos, neq; audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tollerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii, quàm illi ciuitati. Fateor quidem per hæc verba saluatorem nostrum ostendisse gehennæ pœnam & quidē acerbam esse infligendam illis qui Apostolorum sermones non audissent: vt peccatum illorum hac via declararet esse mortale & graue: non tamē expressit vllam pœnam temporalem, quæ esset in hac vita illis imponenda. Deinde, & si concedamus satis esse pœnam inferni per legem minari, vt lex illa sit censenda pœnalis, nihil tamen illud Saluatoris dictum obstaret nostræ sententiæ. Quoniam illa Saluatoris verba de omni apostolorum præcepto, & non de aliquo speciali illorum mandato loquuntur. Non enim propter vnū aut alterū speciale Apostolorum mandatū, sed propter omnia

- A** omnia in vniuersum illorum mandata, quæ de fide aut necessariis moribus dedissent, talem minatus est pœnâ. Et idem prorsus accidit in ea lege pœnali, quam deus olim per Moysen dedit contra eos qui sacerdotis imperio obtemperare noluisſent, quæ in hunc modum loquitur. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malû de Israel: cunetusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hæc diuina lex ad hunc finem (vt ex illius verbis apertissimè cõstat) data est, vt metu pœnæ hoies cogeret, nõ ad alicuius tantû specialis mandati, sed ad omniû mandatorû, quæ de rebus difficilibus & ambiguis à sacerdote data fuissent, obseruationem. Ego tamẽ hoc in sententia mea nõ negaui, sed solû dixi nullam hætenus à deo datam fuisse legem purè pœnalem quæ particularem aliquam pœnam temporalem exprimat cõtra eos qui specialem aliquam legem moralem humanam transgredierentur: ita vt data prius lege aliqua humana morali, deus propter illius meliorem obseruationem postea legem pœnalem statuerit. Et ideo nõ est opus has duas leges inter se cõferre, vt inquiramus an lex diuina purè pœnalis tollat obligationem ad culpam, quæ per legem moralem humanam prius imposita fuerat.
- B** Si tamẽ aliqua talis fuisset vnquã lex condita à deo (quod tamẽ puto nunquã cõtigisse) illa nullo modo tolleretur obligationem ad culpam, quæ per legem moralem humanam ante fuisset imposita, nisi hoc per legem suam ipse deus declarasset. Huius autem sententiæ veritas ex his quæ mox dicemus apertissimè constabit. Leges purè pœnales multæ sunt olim à deo per Moysen datæ, vt metu pœnarû quæ in illis statuuntur homines ad suarum legum moraliû aut ceremonialiû obseruationem cogeret. De quibus, quia in proxime præcedenti capitulo plurima proposui exẽpla, nõ est opus nunc ea repetere, aut plura addere. Si ergo singulas leges diuinas purè pœnales cû moralib' diuinis quæ illis respondent, cõferre volumus, dicendû erit semper, nullam legem diuinam purè pœnalem tollere illam obligationem ad culpam, quæ per priorem legem moralem diuinam imposita fuerat. Et, vt rem hanc apertiorẽ & clariorẽ faciamus, opere præcium erit vnum aut alterum exemplû proponere. In Leuitico statuit dominus legem qua præcepit vt nullus cû nouerca sua coiret, sic dicens. Turpitudinem vxoris patris tui nõ discoperies. Vt autem hæc lex melius ab omnibus obseruaretur, legem purè pœnalem postea in alio capitulo statuit, sic dicens. Qui dormierit cû nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo. In eodem libro legem statuit deus, qua prohibuit omni viro ne ad

Deut. 17.

Leuit. 18.

Leuit. 20.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ne ad mulierem menstruatam accederet, quæ in hunc modū ait. Ad **C**
Leuit. 18. mulierem quæ patitur menstrua non accedes, nec reuelabis fœditatē
 eius. Ad huius autem legis meliorem obseruationem postea legem
Leuit. 20. purè pœnalem adiecit, sic dicentem. Qui coierit cum muliere cū fluxu
 menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaq; aperuerit fontem
 sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Ad hunc mo-
 dum sunt multæ aliæ leges morales, prout nunc de legibus morali-
 bus loquimur, in capite. 18. Leuitici: quibus totidem aliæ leges purè
 pœnales respondent in eiusdem libri capite vigesimo. Dico igitur per
 has aut alias leges purè pœnales ibidem aut alibi à deo datas nō tolli
 eam potestatem obligandi ad culpam, quæ erat in legibus prioribus
 moralibus, antequam tales leges pœnales pro meliori illarum obser-
 uatione instituerentur. Hæc cōclusio apertissimè probatur per ea quæ
 capite ab hinc tertio supra disseruimus. Nunquam enim positio ali-
 cuius rei infert necessariò ablationem alterius, nisi quando illa duo
 sibi inuicem contrariantur, aut quouis alio modo sic inter se mutuo
 pugnant, vt simul eidem hæere non possint. Frigiditas tollit calorē,
 & è contrario, quia frigus & calor contrariantur. Positio lucis infert
 ablationem tenebrarum: quia diuisit deus lucem à tenebris, & irre-
 conciliabili bello illa duo inter se pugnant. At dulcedinis positio nō **D**
 tollit albedinem: nec ex frigoris positione sequitur necessariò deposi-
 tio nigredinis: quia nec dulcedo pugnat cum albedine, nec frigiditas
 cum nigredine, sed amicabili societate bina & bina illa iunguntur.
 Nam albedo cum dulcedine iungitur in lacte: frigus simul cum ni-
 gredine existit in Opio. Pœna autem & culpa (vt capite. 8. superius
 ostendimus) non sunt inter se cōtraria, nec sibi inuicem aduersantur,
 ergo posita obligatione ad pœnam per legem pœnalem, non necessa-
 riò sequitur inde remotio obligationis ad culpam, quæ prius imposi-
 ta fuerat per legem moralem. Præterea, ratio naturalis non patitur, vt
 id quod ex sua naturali institutione ordinatur ad meliorē & firmio-
 rem illius consistentiam, si illius abolitio & totalis destructio. Vesti-
 mentum quod ex natura sua custodit corporis humani calorem, non
 est verisimile quod ipsum calorem destruat. Frigiditas & siccitas quæ
 ex natura sua carnes ne putrescant, custodiunt: nunquam easdem car-
 nes putrescere faciunt. Accidentia omnia quæ substantiam cōseruant
 & firmam faciunt, nunquam illam destruunt. Lex pœnalis ex natura
 sua ad hoc ordinatur, vt homines magis obligatos faciat ad legis mo-
 ralis obseruationem, nunquam ergo illa ex se tollet illam obligatio-
 nem, quæ per priorem legem moralem imposita fuerat. Rursum, sepe
 contingit

A contingit aliquem duobus valde distinctis præceptis obligari ad aliquod vnum opus particulare, vt si quis voueret omni die dominico audire missam, aut totam quadragesimam ieiunare: quæ duo, etiam secluso voto, facere obligatur. Falsam enim & nimium erroneam ego communi theologorum sententiæ subscribens censeo esse illorum opinionem, qui dicunt votū nunquā esse nisi de re aliàs indebita. Potest enim quisq; (vt verior theologorum sententia docet) se iterū nouo vinculo obligare ad id, quod aliàs ex præcepto diuino, aut ex præcepto humano facere debebat: prout cōtingit in voto castitatis ab omnibus monachis emisso, quo se iterum fortiori vinculo constringunt non solū ad non ducendam vxorem, prout aliqui male sentientes docent, sed ad omnem aliam castitatem seruandam, quam ex iure diuino seruare tenebantur. Cum istarum duarū obligationum vna alteri succedit, nunquā posterior tollit priorē, sed simul se iuuant vt hominem fortius ligent & constringant ad faciendum id, quod priori vinculo quis facere tenebatur. Ergo eodem modo obligatio quæ per legem pœnalem inducitur nō tollet illam obligationē quæ ante fuerat per legem moralem imposita, sed mutuo se iuuabunt, cum eundē habeant finem, qui est, vt fiat id vel omittatur, quod fuerat per priorē legem moralem mandatū. Non enim ad hoc lex pœnalis statuitur, vt moralem legem destruat, & illius potestatem minuat, sed potius vt illam cōfirmet, & illius potestatem firmiter faciat. Et hanc sententiam fortius confirmat id, quod præcedenti capitulo dixi, sæpe legem purē pœnalem declarare quanta sit legis moralis obligatio, quæ prorsus ignoraretur, si nulla lex pœnalis fuisset ex qua conuinci aut saltem conici possent. At, si lex purē pœnalis semper tolleret obligationem ad culpam, quæ per legem moralem prius imposita erat, fieri non posset vt lex purē pœnalis ostenderet obligationē legis moralis. Non est enim possibile vt aliqua res verē ostendat id esse, quod ipsa adueniente statim sublatum est. Illa enim quæ inuicem velut ex diametro pugnant, & simul in eodem subsistere nō possunt, hoc à natura habēt, quod altero illorū adueniente statim docent alterū nō adesse, vt lux & tenebrę, cecitas & visus, forma ligni & forma ignis, Nam quoties istorū alterum adest alicui, toties alterū deesse cognoscimus. Si lex purē pœnalis tolleret obligationem ad culpam, quemadmodū lux tenebras, aut forma ignis formam ligni, nunquā indicaret illam obligationem, immo potius ex opposito doceret nullam obligationem adesse. Sepe autem (vt diximus) lex purē pœnalis indicat quanta sit legis moralis obligatio, quæ lege pœnali sublata nullatenus posset cognosci:

DE POTES. LEGIS POENALIS.

cognosci: ergo lex purè pœnalis non tollit obligationem ad culpam, quæ ante fuerat per legem imposita. Et hæc satis mihi esse videntur ad ostendendum eam potestatem quam lex diuina purè pœnalis habet circa legem moralem etiam diuinam. Nunc superest vt de lege purè pœnali humana differamus. C

Lex purè pœnalis humana potest etiam cum duabus legibus moralibus, diuina videlicet, & humana comparari: quemadmodum cõparauimus, legem diuinam purè pœnalem cum eisdem legibus moralibus. Si lex purè pœnalis humana conferatur cum lege morali diuina, apertissimum est nullam legem pœnalem humanam tollere illam obligationem ad culpam, quam imposuerat lex moralis diuina. Nam inferior non potest tollere, & prorsus abrogare legem superioris. Homo autem adeò est inferior deo, vt nullam nisi quam ab illo accepit, prout beatus Paulus docet, habeat potestatem. Igitur homo per nullam ab eo conditam legem potest legis diuinæ potestatem quouis modo innuere, ne dum prorsus tollere. Obedire oportet (inquit Petrus) deo magis quàm hominibus. Qui autem contrarium facere non ventur, à Christo saluatore nostro reprehenduntur sic dicente. *Quare & vos transgredimini præceptum dei propter traditiones vestras?* Quibus verbis apertè docuit Saluator noster propter nullas humanas traditiones licere alicui transgredi vllum dei præceptum. At, si lex purè pœnalis humana posset tollere obligationem legis moralis diuinæ, tunc iam liceret præceptum dei transgredi propter traditiones humanas. Cùm igitur hoc nunquam agere liceat, conuincitur inde apertissimè nunquam legem purè pœnalem humanam tollere, aut quouis pacto minuere obligationem legis moralis diuinæ. Præterea, si lex pœnalis humana tolleretur obligationem legis moralis diuinæ, sequeretur quod nulla esset iam totius diuini decalogi obligatio: quia ferè nullum est ex toto decalogo præceptum propter cuius transgressionem non sit aliqua lex pœnalis à principib⁹, præsertim Christianis, statuta. Oporteret igitur fateri neminem in transgressionem decalogi peccare, propterea quod se exponit periculo pœnæ per legem humanam statutam. Hoc autem quàm sit erroneum & hæreticum, nemo sanæ mentis est qui non videat. Rursum, si obligatio legis moralis diuinæ tolleretur per sequentem legem pœnalem humanam, sequeretur inde legem moralem diuinam non habere parem vbiq; locorum potestatem & obligationem. Sunt enim aliquæ leges diuinæ morales quarum transgressio in aliquibus regnis aut prouinciis nullam prorsus habent pœnam ab humana lege statutam. Nam Lacedæmones ex præcepto Lycurgi (vt Plu-

Rom. 13.

Act. 2.

Matth. 15.

D

Lycurgus.

A (vt Plutarch⁹ in vita eiusdē Lycurgi refert) furta impunita relinquebāt, vt furti occasione & cupiditate ingenia illorū acuerentur, & animo essent solerti & curioso. Herodotus de Tauroscythis refert illos furandi licentia sibi victum quærere. Diuina igitur lex quæ furtum prohibet apud solos Lacedæmones, & Tauroscythas, & alios qui furta non puniunt, habebit potestatem obligandi ad culpam, apud alios autem qui varias contra fures leges pœnales statuerunt, nullam prorsus habebit obligationem, propterea quod per leges pœnales ab hominibus statutas illius obligatio sit penitus ablata. Non puto virum Christianum, nisi demens ille sit, in tantum posse incidere errorem, vt hæc fateri non reformidet, atq; vereatur. Ob quam causam visum est mihi non esse opus plura afferre argumenta pro huius tam aperte sententiæ confirmatione. Ex hac igitur tam manifesta sententia conabor aliqua non minus manifesta corollaria deducere, per quæ multi errores qui in populo versantur, tollentur.

Plutarchus.
Herodotus.

Primò, ex hac probata conclusione sequitur leges pœnales humanas, quæ pœnas statuunt contra eos qui aliena sylua scindunt & capiunt ligna, aut in alieno prato oues suas aut alia pecora pascunt, non liberare ipsos transgressores à culpa, etiam si illis earundem legum pœnæ inferantur. Prima huius corollarii pars probatur, quia sic facientes furtum committunt, & per consequens diuinam legem transgrediuntur, quæ prohibet furtum fieri. Et inde clarissimè conuincitur illos peccare, quanuis lex humana contra eos qui huiusmodi furta committunt, pœnam statuerit. Quoniam (vt in nostra conclusione probatum est) obligatio legis diuinæ non potuit tolli per legem pœnalem sequentem. Nam aliàs oporteret etiam fateri in nullo alio furto peccatum committi, propterea quod lex humana contra omne furtum pœnam aliquam statuit. Res enim apertissima est, & minimè controuersa furtum committere illum qui ligna è sylua aliena inuito domino scindit, aut in alieno prato contra domini voluntatē oues suas aut alia pecora pascit. Nam dñs syluæ habet verū lignorū in illa nascentiū dominiū: & dñs prati aut agri cuiuslibet habet etiā plenū & perfectū dominiū herbæ in illa nascentis. Quoniā potest vtrunq; illorū donare, aut vèdere, aut permutare: quorū neutrū facere posset, si verū & perfectū nō haberet in illis dominiū. Ergo qui aliquid illorū contra dñi voluntatē capit, alienū inuito dño capit, & per cōsequēs furtū cōmittit, vt apertè dicitur in. l. Sciendū, & in. l. Furtim, iūcta glossa. ff. Arborū furtim cesarū. Et inde vltèrius sequitur vt sic faciēs quia legē dei transgreditur, peccet nō obstante quacunq; pœna per legē humanam

contra eos qui scindunt ligr. et pascunt in alieno.

non emittit Didacus pœna in prob. ordi. pagi. 19. vbi vi. limit. 3.

L nam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

nam cōtra huiusmodi fures decreta : prout etiā peccaret in quocūq; C
 alio furto, quanuis lex humana pœnā quamlibet acerbam cōtra illud
 statuisset. Secunda pars corollarii est etiam manifesta, & apertè de-
ducitur ex priori. Nam si peccatum aliquod mortale cōmittitur per
 scissionē lignorū in aliena sylua, aut per pastum pecorū in alieno pra-
 to, illud nō poterit per solam pœnæ temporalis pafsionem deleri: sed
 necessaria erit contritio, sicut ad deletionē cuiuslibet alterius peccati
 mortalis est semper illa necessariò requisita. Nullum est enim peccatū
 mortale quod possit ex lege dimitti adulto absq; vlla cordis cōtritio-
 ne. Quia nunquā deus cōuertitur ad peccatorē illius peccatum remit-
 tendo, nisi ipse peccator suum peccatū detestando cōuertatur ad deū.
 Conuertimini ad me (inquit deus) & ego cōuertar ad vos. Ex quibus
 oībus apertè cōuincitur illū qui ex aliena sylua ligna rapit, aut pecora
 sua in alieno prato pascit, nō liberari à culpa per solam pafsionē pœnæ
 à lege statutæ, nisi verè de culpa per tale furtum cōmissa, illū pœniteat.
 10clm.2. Addo insuper illū nō verè pœnitere nisi damnū quod per lignorum
scissionē aut herbarū pastum domino intulit, plenè restituat. Quanuis
 itaq; pœnā à lege statutā subeat, & de lignis aut herbis ablatis doleat,
 nunquā erit à culpa liber, nisi ablata restituat. Nam (vt habetur de re-
 gulis iuris lib. 6.) peccatū nō dimittitur, nisi restituatur ablatum. Ean- D
 dem sententiam confirmat Augustinus in epistola ad Macedonium,
 sic inquires. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit,
 & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur. Hæc Augu-
 stinus, & citantur à Gratiano in cap. Si res. 14. q. 6. Præterea, (vt habetur
 in capitulo fin. de iniuriis & damno dato) non solum oportet satisfa-
 cere de iniuria, sed etiam de damno: ergo quanuis qui ligna ex aliena
 sylua surripuit, per pafsionem pœnæ à lege statutæ satisfaciatur iniuriæ
 quam intulit legi contra illius prohibitionem furando, tenetur ni-
 hilominus satisfacere damno quod intulit illi ex cuius sylua ligna
 surripuit, aut in cuius prato propria pecora paut. Rursum, is qui hu-
 iusmodi furta cōmisit quanuis de damno satisfaciatur ei qui ab illo læ-
 sus fuerat, nō tamen per hoc liberatur à pœna per legē statuta, si iudex
 illam inferre voluerit : ergo etiam è contrario per pafsionem pœnæ à
 lege statutæ non liberatur ab obligatione quam habet ad satisfaciend-
 um damnum illatum. Consequentia est manifesta : quia sicut te-
 netur satisfacere iniuriæ quam intulit legi subiiciendo se pœnæ per le-
 gem impositæ & à iudice inflictæ, ita etiam tenetur illi quem læsit
 satisfacere de damno. Cum hæc igitur sint tam apertè probata, &
ex principis tam manifestis deducta, non possum non mirari, cum
 audio

A Audio aliquos pro doctis à populo existimatos dicere, illos qui ab alienis syluis ligna subripiunt, aut sua pecora in alienis pratis pascunt, non peccare, nec obligari ad restitutionem, propterea quòd sic facientes se exponunt periculo pœnæ à lege contra tales statutæ. Testor deum quòd de hac re fui sæpe à variis hominibus & in variis prouinciis interrogatus, quibus omnibus cùm constanter & eodem tenore semper responderem illos in talium rerum captura peccare mortaliter, nec posse à peccato absolui nisi taliter capta restituant, obiiciebant mihi se contrarium ab aliis viris doctis audiuisse. Interroganti mihi qui nam essent illi viri docti sic perperam docentes, quosdam mihi nominarunt quos ego (vt ingenuè loquar) inter mediocres discipulos nō computarem, tantum abest vt illos verè doctos esse censeam. Populus tamè propterea quod in celeberrimis ciuitatibus & coram magna populi frequentia illos sæpe prædicantes audiebat, illos verè doctos esse existimabat. Putat enim populus, & quidem meritò, prædicationis officium non esse nisi viris doctis committendum. Nam qui doctus non est alios docere non valet. Et ideo nisi prædicatoris imperitia sit aliunde manifesta, nunquam sibi populus persuadere potest, vt doctus non sit ille cui est aliorum docendorum officium commissum. **B** Et hinc sæpe euenit, vt quoties aliqua populum vexat de re agenda dubitatio, ad prædicatorem tanquã ad præcipuum legis doctorem accedat vt ab illo, quid agere oporteat, doceatur. Et inde oritur, vt hic de quo nunc agimus & alii multi similes errores in populo versentur, qui illum securum in varia peccata deducunt. Sed si à solis indoctis prædicatoribus hic error emanasset, fortè iam periisset & non tantas apud populum cœpisset vires. Sunt tamen adhuc alii qui absq; prædicationis officio pro doctis à populo rudi celebrantur, & pro talibus haberi conantur, qui huic errori apertè fauent, aut magnã aliis errandi occasionem præbent, propterea quod generaliter docent nullam esse culpam in eo opere pro quo est lex aliqua pœnalis statutæ. Nam per hoc quod periculo pœnæ per legem statutæ quis se exponit, dicunt eum esse à culpa liberatum, nec amplius illum obligari quàm ad hoc vt paratus sit pœnam subire quæ sibi iuxta legem erit inflicta. Testor enim deum & non mentior, quod sæpe audiui hanc sententiam doceri à multis qui pro doctis à multis existimabantur. Et certè hæc vna ex præcipuis causis fuit, quæ me ad hoc opus scribendum impulit, vt huic pestifero errori quem sciebam multorum peccatorum fuisse causam, occurrerem. Timebam certè ne si hoc facere neglexissem, aliquando postea cū mœrore & cordis angustia dicerè,

L 2 quod

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

*Esa. 6. Leo papa pri-
mus in epi-
stola ad To-
ribiū Astor-
gensē epif-
copum.*

C
 quod olim Esaias propheta ob similem causam dixit. Væ mihi quia

D
 tacui. Timebā etiam ne in illam Leonis Papæ inciderem sententiam, qua ait. Qui alios cū potest, ab errore nō reuocat, seipsum errare demonstrat. Hæc ille. Quis enim vir doctus & verè catholicus tolerare potuisset sententiam tam pestiferam, quæ docet furta posse sine peccato exerceri, & quæ furto sublata sunt posse sine peccato retineri. Grati-
 as benignissimo deo ingentes refero, quia nō permisit me tam fer-
 reum esse vt potuerim tolerare sententiam tam erroneam quæ dicat
 legis diuinæ potestatem & obligationem posse abrogari per solam le-
 gem pœnalem ab homine statutam. Nam qui ita docent, hac sola ra-
 tione deum homine inferiorem faciunt. Si nulla esset lex pœnalis ab
 homine statuta contra eos qui ligna ex alienis syluis rapiunt, aut qui
 pecora in alienis pratis pascunt, nullus istorum qui hæc docent aude-
 ret dicere illos sic facientes non peccare: quia contra legem dei, quæ
 furta prohibet, illos facere apertissimè constat. Quòd autem tali lege
 pœnali ab homine constituta (vt illi dicunt) non peccent qui talia fa-
 ciunt, euenire nullatenus posset, nisi lex humana sustulisset potestatem
 legis diuinæ: quod nefas est dicere, & pię aures audire abhorrent. Sed
 quidam ex illis cū quo de hac re disputabam qui à populo cenleba-
 tur doctus quanuis mea opinione nō erat, mihi hæc argumenta obii-
 cienti respondit negando furtum cōmitti in talium rerum captura: **D**
 quia à principio quando res inter homines diuidi cœperunt, hac lege
 syluæ & prata alicui particulari homini venerunt in sortē, vt quanuis
 aliquis inde aliquid furriperet, nō peccaret: sed solūm fuisset obliga-
 tus eam subire pœnam quæ illi fuisset per legē aut per iudicē inflicta.
 O bellū cōmentum, in quo magis veritas quàm dicendi libertas desi-
 deratur. Fateor quidem talium rerum capturam non esse dicendam
 furtiuam, si à prima rerum diuisione talis fuisset condita lex: sed an sic
 fuerit inter omnes de hac re conuentum, non video quomodo quis
 probare poterit, cū nullū extet de hac re apud probatos auctores testi-
 moniū. Et ideo qua facilitate dicitur, eadē cōtemnitur. Potuiisset etiā
 nūc populus qui cōmunes syluas, & cōia prata habet, hanc legē sta-
 tuere, vt quanuis nullus de re illa cōmuni aliquid sibi absq; reipubli-
 cæ licentia capere possit, si tamē cœperit aliquid, nō ideo peccet: sed so-
 lūm subiiciatur pœnæ per eandē rempublicā cōstitutæ. Qua lege data
 non est dubium illos per talium rerum capturam non peccare: quia
 eo ipso quod talis lex condita fuisset, per illam videretur respubli-
 ca facere, vt furtum non esset talium rerum captura: quoniam licen-
 tiam daret vt illas sine peccato capere possent. Et fortè prout nunc
 sunt

A sunt multorum hominum ingenia ad huiusmodi res furtim capiendas prona, expediens esset de lignis sylvarum, & de herbis pratorum cōmunium talem statuere legem, vt multa per illam euitarentur peccata, quæ homines præsertim agricolæ propter huiusmodi res passim committunt. Hanc tamen legem circa illas syluas & illa prata quæ non sunt communia, sed sunt particularium dominorum, nõ posset respublica statuere, sine ipsorum dominorum particularium consensu. Quoniam non tantam habet respublica potestatem circa ea quæ sunt cuiq; propria, quantam habet circa illa quæ sunt omnibus communia. Nam in his quæ sunt communia, habet respublica plenum & perfectum dominium: & ideo potest illa donare, vendere, locare, aut permutare, prout illi melius expedire videbitur. In illis verò quæ sunt particularium personarum propria, nõ habet tam plenum dominium, nisi quando sunt ad ipsius reipublicæ conseruationem necessaria: & ideo non potest sine particularis personæ cōsensu illa donare, aut vendere, aut permutare, nisi fortè ipsa respublica summè tali re indigeret. Tunc enim quælibet particularis persona obligaretur iuri suo cedere propter reipublicæ conseruationem: sicut in corpore humano natura docente permittimus manum, aut brachium, aut pedem prorsus abscondi, ne totum corpus periclitetur. **B** Si aliquis, gratia exempli, haberet prope ciuitatem syluam lignorum, quæ hostes ciuitatem ipsam inuadentes multum iuuaret, posset ciuitas, si aliunde sibi remedium parare non posset, totam syluam etiam domino cōtradicante prorsus destruere, & omnia illius ligna secare, aut radicitus tollere. Obligaretur tamen ipsa ciuitas ipsi domino syluæ de damno illi illato satisfacere, si vnde hoc facere possit, habeat: siue hoc sit de cōmunibus ciuitatis bonis, siue ipsam damni recompensationem per singulos ciues diuidendo, pensata benè cuiusq; ciuis supellectili, iuxta quam, proportionē iusta seruata, erit facienda diuisio. Seclusa autem vera & magna ciuitatis necessitate, nõ poterit illa alicuius particularis hominis syluam, aut illius ligna sine ipsius domini voluntate donare: & inde constat vt illo contradicante non possit talem quam supra diximus, legē circa capturam lignorū ex illa sylua statuere, prout diximus illam posse circa capturam lignorum ex sylua communi. Quòd ergo supra dixi *Limita* illos, qui huiusmodi furta committunt, obligari ad restitutionem damni, quanuis pœnam contra tales à lege statutam subeant, hac conditione intelligendum esse volo, nisi contrarium esset per legem validam constitutum, aut nisi antiqua consuetudine quæ pro lege tenenda est, contrarium fuisset semper obseruatum. Si enim ex anti-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

qua & inuiolata cōsuetudine hoc receptū & obseruatū est, vt dñi syluarū aut pratorū nō petant damni reparationē, sed solā pœnā legis cōtra huiusmodi fures statutā, crederē illos fures per passionē talis pœnē liberari à reparatione damni quod intulerūt. Nam ex ipsa semper obseruata cōsuetudine cōuincitur, hac intentione fuisse talē legē pœnalē cōtra huiusmodi fures constitutā, vt per passionē pœnē quam ipsa lex decreuit liberarentur à damno quod intulerūt. Nam et si possibile sit vt vnus aut alter talē reparationē damni sibi debitā petere neglexisset, non tamen est verisimile vt omnes in vniuersum semper eam petere recusassent, si illam iure sibi debitam esse intellexissent.

*Iusta tributa principibus de
bita, non solventur, peccant,
e quo infra lib. 2. c. 2. f.
4. col. 1.*

Secundò ex eadem conclusione infero illos, qui iusta tributa principibus debita per fraudem aut simulationem reddere omittunt, nō liberari à peccato nec à restitutione, quanuis sic facientes subeant periculum pœnæ, quæ est per legem imposita contra eos, qui huiusmodi tributa soluere negligunt. Contrariam huic corollario sententiam tuentur illi, qui falso docent nullam legem humanam obligare ad mortalem culpam, si pro illius obseruatione fuerit aliqua per legem imposita pœna. Nam ex hac falsa doctrina hunc inter alios deducunt errorē quo docent eos qui tributa principibus debita subtrahunt, nō peccare neq; ad vllam illorum restitutionē obligari, propterea quòd sic facientes se committunt periculo pœnæ quæ est per legem contra tales statuta. Ex qua falsa doctrina nō paruū regii patrimonii dispendium est ortum. Testor enim deum & non mentior, quod mihi constat multos hac sola ratiōe denegasse in Hispania regi tributa, quæ iustè sunt regibus debita. Inter alia tributa quæ in Hispania præsertim in regno Castellæ ex antiquo regni iure regibus debentur, duo præcipua sunt: Vnū est, quo oīs homo, præter solos ecclesiasticos viros, qui rem aliquam vendiderit obligatur decimam precii partē reddere regi. Et hoc tributum vulgo dicitur Alcauala. Alterum est, quo ex omnibus mercemoniis quæ à regno ad alias prouincias deferuntur, aut ex aliis partibus ad regnum ipsum deportantur, debetur regi certa aliqua portio pecuniis æstimanda iuxta ipsius rei qualitatem & valorem. Hoc autem tributum si est de rebus quæ per tertiam deferuntur, vulgo dicitur Portazgo: si verò est de his quæ sunt nauigio portata, dicitur Diezmo de mar. Et quia multi sunt qui clam & secreto res vendunt, aut mercimonias suas extra regnum in abscondito deferunt, ne huiusmodi tributa reddere cogantur, ideo variæ leges pœnales conditæ sunt contra illos qui huiusmodi tributa reddere omiserint. In his omnibus tributis quanuis sæpe & sæpissimè sit rex à multis

alcauala

portazgo
diezmo

A multis defraudatus, illi tamē qui illum fraudauerūt nullam prorsus restitutionis memoriam habent; nec illos (quod peius est) de huiusmodi malè retentis tributis conscientia illorum accusat, & inde vltèrius euenire necesse est, vt nunq̄ se de hac re coram sacerdote in secreta confessione accusent. Putant enim satis sibi esse, quod se cōmittunt periculo pœnæ, quæ contra ipsos sic facientes est per legem statuta. Et hac sola ratione credunt se esse à culpa & obligatione restitutionis liberatos. Rem mihi plenè notam narro, quam ego ipse vidi, & non quam ex aliorum relatione didici. Nam multi mercatores in variis Hispaniæ locis me de hac re consuluerūt, quibus constanter & eodē tenore semper respondebam illos qui talia tributa denegant peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem, quanuis se opponant periculo pœnæ per legem impositæ: & multos ad huiusmodi restitutionem faciendam coegi. Multi tamen alii propterea quòd illis placentia nō dicebam, mihi credere nolebant dicentes se ab aliis viris doctis didicisse nullum in tali re esse peccatum, nullamq̄ restitutionis obligationem, propterea quòd lex pœnalis, quæ contra illos condita est, omnē (vt dicebant) tollit culpæ obligationē quæ alioqui orta fuisset. Et hæc est altera causa quæ me impulit ad scribendum hoc opus de potesta-

B te legis pœnalis, vt per illud huiusmodi errori occurrerem, qui simul quorundam hominum cōscientias, & aliorum hominum marsupia lædit. Quòd autem hæc sententia sit falsa, & apertum errorem contineat, ex eo manifestè cōuincitur, quod subditi, qui ex particulari principis priuilegio non sunt exempti, tenentur ex obligatione legis diuinæ ad reddendū principi iusta tributa. Et inde apertissimè colligitur illos à tali legis obligatione non liberari per hoc, quòd se exponunt periculo pœnæ, quæ per legem humanam contra eos qui tributa non reddunt, est statuta. Consequētia ista est notissima per ea quæ in vltima huius capituli principali conclusione diximus: vbi probauimus legem humanam pœnalem non posse tollere obligationē legis diuinæ. Antecedens verò, quia ex eo tota huius disputationis vis pendet, multis & euidētibus rationibus statim probabo. Primò quidē testimonio Saluatoris nostri, qui interrogatus an liceret censum dari Cæsari, an non, petiit ostendi sibi numisma census, visaq̄ in illo Cæsaris imagine dixit. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. Quibus verbis apertè præcepit tributū Cæsari reddi. Nam beatus Hieronymus in cōmentariis super Mattheum nomine eorū quæ Cæsaris sunt, dicit intelligi tributum Cæsari debitū, sic inquires. Porro quod ait: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: id est, nummū, tributum & pe-

Matth. 22.

Hieronymus.

cuniam: & quæ sunt dei, deo: decimas, primitias & oblationes ac vi- **C**
 ctimas sentiamus. Hæc Hieronymus. Et Theophylactus eadem Salua-
 toris verba interpretans ait. Iesus per hoc quod figuratū erat numis-
 ma imagine Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari quæ eius sunt: hoc
 est, quæ habent eius imaginem. Et in corporalibus & externis obe-
 diendum est regi: in internis autē & spiritualibus soli deo. Hæc Theo-
 philactus. Præterea, ipse Saluator noster Christus Iesus, prout in aliis
 omnibus virtutis operibus fecerat, ita in hac re opere & exēplo prius-
 quam verbo, nos docuit tributa principibus esse reddenda. Nam quū
 illi qui tributa Cæsaris nomine exigebant, propter signorum magni-
 tudinem quæ in Christo videbant ab illo tributum petere nō auden-
 tes accessissent ad Petrum & pro magistro illius tributum petiissent,
 dixit Christus Saluator noster Petro. Vade ad mare & mitte hamum,
 & eum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius, inue-
 nies staterem: illum sumens da eis pro me & pro te. Quanquam Salua-
 tor noster propterea quod regis æterni est filius, & illū pater cœlestis
 hæredem vniuersorum constituit, tributum nullum debere poterat:
 quatenus tamen homo erat tributum reddere voluit, vt exemplo
 suo doceret tributa esse principibus necessariò reddenda. Nam si tri-
 buta quanuis verè ab illo indebita, ille Cæsari reddere nolisset, mul- **D**
 ti inde occasionem putandi tributa non esse principibus reddenda,
 sumpsissent. Vt igitur hoc ab infirmis scandalum tolleret, iussit Petro
 vt pro se & illo tributū Cæsari daret. Sed ne hoc quasi debitū ab eo
 quis reddi putaret, antequā reddere præcepit, ostendit se minimè esse
 talis tributi debitorem. Quo prius ostenso iussit vt ad scandalum vi-
 tandum tributum redderetur. Scio Chrysostomum & illius imitato-
 rem Theophylactum interpretari hunc Matthæi locum, non de tribu-
 to Cæsari debito, sed de tributo quod pro primogenitis lege diui-
 na iubebatur reddi tribui Leuiticæ. Hieronymus tamen, cui ego ma-
 gis in hac parte credo, semel & iterum hunc locum de solo tributo
 Cæsari debito intelligendum esse censet. Nam illum Matthæi locum
 in quo hæc historia ab illo narratur, interpretans Hieronymus ait.
 Post Augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria, & omnes cen-
 si capite ferebātur. Vnde & Ioseph cū Maria cognata sua professus est
 in Bethlehem. Rursus, quoniam nutritus erat in Nazareth, quod est
 oppidū Galilææ Capharnaū vrbi subiaccens, ex more poscunt tributa.
 Et aliquibus interiectis postea subdit. Dñs noster & secundū carnē,
 & secundū spiritū filius regis erat: vel ex David stirpe generatus, vel
 oīpotētis verbū patris. Ergo tributa quasi regū filius nō debebat: sed
 qui hu-

- A** qui humilitatē carnis assumpserat, debuit adimplere omnē iustitiam. Hæc Hieronymus in præfato loco, qui postea interpretans locum illum, vbi Matthæus refert Christum saluatorem nostrum præcepisse, *Matth. 22.* vt quæ Cæsaris sunt, Cæsari redderentur: postquam dixerat illa verba de tributis Cæsari debitis esse intelligēda, hæc verba subdit. Quomodo & ipse reddidit tributa pro se & Petro. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis aperte constat, illum in hac sententia esse firmum, vt semper ceseat staterem, quem Christus iussit Petro vt pro se & illo daret, esse pro tributo, quod Cæsaris nomine petebatur redditum. Rursum, tributa esse ex lege naturali & diuina principibus debita, aperte conuincitur ex illorum ministerio, & ex laboribus, quos illi pro vtilitate populi sibi commisi subeunt. Iustum est enim, vt aliquod illis pro suis laboribus stipendium reddatur. Nam (vt saluator noster ait) dignus est operarius mercede sua. Principes autem (vt Paulus ait) ministri Dei sunt, ad Dei honorem, & populi vtilitatem seruietes, & pro illo laborantes. Multi enim & varii sunt labores, quos principes pro populo tolerant, ex quibus multæ etiam & variæ oriuntur rationes, propter quas constat, tributa illis ex iure naturali & diuino deberi. Laborant principes pro populo in executione iustitiæ, vt sua cuique reddantur: vt nemo alterum lædat, nemo alteri iniuriam inferat: sed omnes tuti sint & securi, & omnes quietā & pacificam vitam agant. Nisi vnus esset in populo princeps, cui omnes æquè obedire tenerentur, & qui omnes ad iustitiam seruandā cogeret, essent homines (vt quidam propheta egregiè dicit) velut pisces maris, quorum maiores sæpe deuorant minores. Ne igitur diuites & potentes opprimant pauperes & debiles, & eorum substantiā deuorent, oportet vt vnus omnibus præsit, & omnibus iustitiā ministret. Oportet vt vnus pro omnibus laboret, & illius labor aliis omnibus quietē & tranquillitatem præbeat. Hunc principum laborem tanti æstimat Paulus, & tam magnum censet esse beneficium, vt propter illud consequendum, dicat nos primò pro regibus & principibus orare debere. Obsecro (inquit ille) primum omnium fieri obsecrationes pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Huic tam magno & tam necessario labori, quē princeps pro populi vtilitate patitur, aliquod ex iure naturali & diuino stipendium debetur. Quoniam nemo, qui seruus non est, alicui gratis & sine spe mercedis seruire tenetur, præsertim si ille, cui seruit, potēs est ad stipendiū reddendum. Quis pascit gregem, inquit Paulus, & de fructu eius nō comedit? Principes omnes, quanuis seculares sint, pastores sunt, & pas-
- L s storis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Ezech. 34. storis nomine à Deo per Ezechielem prophetam dicuntur, vt ibidem **C**
Hicronymus exponit. Pascunt gregem, hoc est, populum sibi cõmis-
sum iustitia, & pace, & tranquillitate, quam suo labore populo mini-
strant. Iustum igitur est, vt illi à grege lac, hoc est, tributũ aliquod su-
mant, quo se & illos, per quos iustitiam populo ministrant, alere pos-
sint. Laborat etiam princeps pro defensione populi sibi commissi, ne
ab aliquo tyranno opprimatur, aut quouis modo lædatur. Vt autem
hunc laborẽ rectè exequatur, sæpe sunt milites necessarii, quibus pos-
sit tyrannidem & violentiam à populo propellere. Pro talium militũ
stipendio aliqua oportet tributa reddere: quoniam sine stipendio, mi-
lites labores & pericula belli suscipere nollent. In cuius sententiæ con-
firmationem, Augustinus libro. 22. contra Faustum capite. 74. ait. Ad
hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessariò militi stipen-
dium præbeatur. Hæc Augustinus. Nec satis est, vt pro hac re tantum
tributum reddatur, quantum sufficit ad soluendum stipendium mi-
litibus pro bello necessariis: sed opus est, vt ipsi principi, pro labore,
quem belli causa sustinet, aliquod stipendium addatur. Nam etsi prin-
ceps ipse belli pericula in sua persona nõ subeat, nihilominus militare
dicetur, quoniam totum belli pondus in illo consistit, & omnes vi-
res belli procedunt ab illo. **D**
Nam ille est, qui milites ad bellum neces-
sarios quærit: ille eligit duces, qui bello præsent, & milites regant: ille
machinas, mitiones, & omnem bellicum apparatus præparat. Iu-
stum autem est, vt propter hunc tam grauem & tam necessarium la-
borem, aliquod tributum principi reddatur. Nemo enim (vt Paulus
ait) suis stipendiis vnquam militauit. Hos omnes & alios similes la-
bores, quos principes pro vtilitate populi subeunt, Paulus consideras
in ea, quæ est ad Romanos epistola, postquã præcepit, vt omnes prin-
cipibus subdamur, & illos timeamus; propterea quòd eorum quilibet
Dei minister est, vindex in iram ei, qui malũ operatur: statim sub-
didit. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc
ipsum seruientes. Quæ Pauli verba Theophylactus interpretans, ait.
Theophila. Ipse istiusmodi principum in te beneficia testificaris & probas, cùm
eis tributum & mercedem dependis. Quod sanè perspicuum est, eò
te illud persoluere, quia & tui curam illi susceperint. Nec enim præ-
fidibus ipsis hos census à principio detulissimus, nisi nobis fuissent
pernecessarii: quippe cùm ipsi curis vacui, hos habeamus, qui pro no-
bis inuigilent. Fit itaq; vel Dei id voluntate, vt tributa suis ministris
pendantur. Vult enim Deus, vt pax ipsa & virtus exerceantur, & pro-
pulssetur iniquitas, ad idq; Deo volente, sunt principes, & illi parent,
cùm

A cū ministerio isto funguntur, & pro communi hominum statu labores infumunt, in eoq̄ & perstant & connituntur, vt vitam ipsi per quietem ducamus. Haftenus Theophilaetus. Deinde, Paulus inter varia debita enumerat tributa, dicens. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui veſtigal, veſtigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. In quibus verbis apertissimè docet Paulus tributa esse aliquando debita. Hoc autem non de omnibus tributis, sed de

illis solis, quæ iustè imposita sunt, intelligendum est. Nam, quæ iniuste imposita sunt, nulla ratio patitur, vt ad illa reddenda populus obligetur. Quæ autem sunt iustè imposita tributa, & quæ iniuste, licet ad

præsentem disputationem non spectet diffinire, breuiter tamen rem ipsam obiter perstringere decreui. Pro cuius rei clariori diffinitione oportet primò inter ipsa tributa distinguere, an sint antiqua an noua.

Si tributa ipsa quouis nomine illa censeantur, tam antiqua sunt, vt de illorum initio nulla prorsus possit haberi memoria, tunc semper pro his, qui illa exigunt, præsumendum est, quòd iustè exigunt. Quia (vt regula iuris ait) quilibet præsumitur bonus, donec probetur contrarium. Dum igitur non constat de iniusto horum tributorum initio, præsumendum est illud fuisse iustum, & per consequens nunc iustè

B à dominis exigi. Et in talibus verum est, quod dicitur, meliorem esse conditionem possidentis: ita vt meritò credendum sit, iustius agere dominum, quum tale tributum exigit, quàm subditus, cū illud domino negare conatur. Hæc sententia apertè probatur per cap. Super quibusdam, de verborum significatione, vbi enumerans tributa, quæ iustè exigì possunt, inter ea recenset illa, quæ ex antiqua consuetudine à tēpore, cuius nō extat memoria, introducta sunt. Si verò talia tributa

noua sunt, ita vt nūc primò procurētur institui, aut si iā imposita sunt de illorū initio aperta habet notitia: tria in talibus tributis cōsideranda sunt, vt per illa taliū tributorū iustitia manifestè possit agnosci. Primum est, auctoritas ad talia imponendū tributa. Hæc verò auctoritatē

(vt in prædicto cap. Super quib. decernit) nō habet nisi imperator, aut rex, aut papa, aut conciliū. Aliqui ex illo cap. Super quib. colligūt etiā

antiquā cōsuetudinē, cuius nō cognoscit memoria habere auctoritatē ad imponendū tributa: qui sic colligūt, malè re vera intelligūt textū.

Quoniam antiqua cōsuetudo (vt ex litera textus constat) ad tuendū vetera tributa valet, non ad imponendum noua. Aliud siquidem est exigere tributū, & aliud est imponere tributū. Et inde sequitur, vt distinctæ etiā sint auctoritates ad hæc diuersa exequenda. Vna est auctoritas ad exigendum tributa. Altera est auctoritas ad imponendū illa.

Hæc

quæ sunt tributa
iusta, et quæ iniusta
ca.

antiqua.

noua.

impositiones.

Ioannes Me-
thua. q. 13.
de contractibus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Hæc auctoritas multò maior est quàm prima : quia qui habet secundam, habet etiam primam, non tamen è contrario. Nam is, cui rex aut imperator concessit aliquod tributum sibi debitum, habet auctoritatem exigendi tributum, non tamen habet auctoritatem imponendi. Antiqua ergo consuetudo à tempore, cuius non extat memoria, dat auctoritatem ad exigendū tributa, quæ ab illo tempore antiquo sunt introducta : & non dat auctoritatem ad imponendum noua. Nam cap. Super quibusdam, in. §. Præterea, loquitur (vt constat ex litera) de tributis, quæ ex antiqua consuetudine introducta sunt, & non loquitur de auctoritate imponendi noua tributa. Et confirmatur hæc sententia per cap. Innouamus, de censibus, vbi talis auctoritas imponendi noua tributa, apertè negatur antiquæ consuetudini : quia expressè ibi dicitur, illam solis regibus & principibus esse concessam.

Alterum, quod exigitur ad tributorum iustitiam, est causa: quæ ex sola populi necessitate aut vtilitate, & non ex principis vtilitate sumenda est. Alioqui, si princeps propter solum suum commodum tributa imponat, non iusta, sed tyrannica dicentur. Quoniam rex propter populi vtilitatem, & non populus propter regis commodum datus est. Nam propter hanc causam, principes populi Israel, dominus per Ezechielem prophetam reprehendit, dicens. Vt pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quæ verba (vt beatus Hieronymus ea interpretatur) non ad solos prælatos Ecclesiasticos, sed etiã ad principes seculares dicta sunt: quia hi etiam sicut illi pastores dicuntur, & vtrique, quanuis non eodem pastu, gregem sibi commissum pascere tenentur. Tertium, quod ad tributorum iustitiam exigitur, est, vt tributa ipsa iuxta debitam proportionem imponantur. Hæc autem proportio in multis consideranda est. Primò inter ipsum tributum & causam, propter quam imponitur : ita vt non maiora tributa exigantur, quàm causa ipsa, propter quam imponuntur, postulet. Nam si maiora exigantur, iniusta erit talis exactio propter excessum, qui sine vlla causa exigitur, & erit talis excessus obligatus restitutioni, vt habetur in cap. Quia plerique, de immuni. ecclesi. Oportet etiam habere proportionem & commensurationem inter tributum & populum, cui imponitur tributum, ita vt tributum ipsum populi facultatem non excedat: alioqui tyrannicum & iniustum erit tributum. Quoniam quod pro populi vtilitate instituitur, nõ debet contra illius vtilitatem militare. Tributum autem etsi regi datur, non tamen propter regis, sed propter

Ezech. 34.

Hierony.

3. Iuxta de iudic. p. 11.

Apter populi vtilitatem datur: & inde sequitur, vt non debeat tantum tributum imponi, vt per illud populus penitus destruat, aut in nimiam deueniat paupertatem. Nam qui hoc faciunt, non solum de lacte gregis comedunt, sed ipsum gregem excoriant. Propter quod dominus per prophetam Micheam huiusmodi principes, qui talia tributa imponunt, reprehedit, dicens. Audite principes Iacob, & duces domus Israel: & post pauca. Qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum. Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excorauerunt. Postquam tri-

butum toti populo impositum est, oportet in illius distributione seruare proportionem geometricam, ita vt considerata prius cuiusque hominis facultate, tanto maius aut minus cuique imponatur tributum, quanto ille magis aut minus diues fuerit. Ecce omnia, quae mea sententia sunt necessaria, & sufficiunt ad hoc, vt tributum aliquod sit iustum. Si aliquod horum desit, vt puta auctoritas, aut causa, aut debita proportio, tributum erit iniustum: & subditus non tenebitur in conscientia ad illud reddendum, nisi forte propter scandalum vitandum. Nam propter illud vitandum saepe tenetur reddere, quae alias reddere non teneretur. In hoc enim casu credo praecipuum esse, quod Saluator noster ait.

B Ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum eo alia duo. Sed hic notandum est, quod si tributum est iniustum propter solum defectum proportionis: vt puta quia excedit causae necessitatem, aut populi facultatem, pro sola ea parte, qua est excessus, non obligabitur subditus ad reddendum: sed aliam partem, in qua est iusta proportio & debita commensuratio, tenebitur in conscientia subditus reddere. Si vero haec omnia, quae ad iustum tributum diximus esse necessaria & sufficientia, simul in aliquo tributo cohaereant, tunc illud erit iustum, & subditi, qui ab illo liberi non sunt, tenebuntur in conscientia illud reddere: neque ab hac obligatione liberabuntur per hoc, quod se exponunt periculo poenae, quae est contra tales per legem imposita. Nam (vt probauimus in vltima huius capituli particulari conclusione) lex poenalis humana non potest tollere obligationem legis diuinae. Lex autem diuina (vt proximè probauimus) praecipit tributa principibus reddi: ergo lex poenalis humana non potest tollere huiusmodi obligationem. Et inde sequitur, vt si quis tributum aliquod iustum, quouis nomine illud cessat, reddere omittat, & postea de hoc accusatus & conuictus poenam legis patiat, teneatur nihilominus adhuc in conscientia ad huiusmodi tributum reddendum: quemadmodum is, qui poenam furci tolerat, tenetur ad rem furtiua restituedam.

Quia

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quia (vt in priori corollario diximus) nulla pafsio pœnæ per legē hu- C
 manam impositæ potest hominem liberare ab ea obligatione, quam
 ex lege diuina habebat ante pafsionem talis pœnæ. Fortè contra hæc *oblatio.*
 omnia quis argumentabitur, volens probare tributa non esse ex lege
 diuina principibus debita: quia si illa ex lege diuina deberētur, seque-
 retur necessariò oportere illa esse æqualia, & eadem apud omnes na-
 tiones vbiq; gentiū. Quia lex diuina, præsertim moralis, æquè omnes
 obligat, & eandem vim apud omnes habet. Non sunt autem eadem
 nec æqualia apud omnes nationes tributa: quia alia redduntur in Hi-
 spania, alia in Gallia, alia in Anglia. Ex qua tributorum diuersitate vi-
 detur apertè conuinci, talem legem de tributis necessariò reddendis
 non esse diuinam. Fateor tributa esse varia iuxta varietatem regnorū
 & prouinciarum: non tamen sequitur inde, tributa non deberi prin-
 cipibus ex lege diuina. Nam etsi lex diuina non obliget ad aliquod
 speciale & determinatum tributum, obligat tamen ad aliquod tribu-
 tum reddendum. Quantum autem & quale tributum sit reddendū,
 quia propter varias populi facultates, & occurrentes illius necessita-
 tes, non poterat vnica & generali lege definiri, ideo ipsius tributi de-
 terminatio & specificatio cōmittitur dispositioni legis humanæ. Mul-
 ta enim sunt, quæ solū in genere sine vlla specificatione præcipiun- D
 tur in lege diuina: & illorum specificatio & determinatio ad aliquod
 particulare, ex sola lege habetur humana. Diligere Deum tenemur ex
 lege diuina & naturali: ipsa tamen lex diuina non expressit, quando
 aut quo loco Deum diligere debemus: sed hæc specificatio (vt aliqui-
 bus placet) lege humana facta est per præceptum de auditione missæ
 in die dominico. Tūc enim, iuxta istorum opinionem, tenetur homo
 in ipsa missæ auditione diligere Deum expresse aut interpretatiuè, vt
 puta faciendo aliquid propter Deum. Ex iure diuino & naturali te-
 netur homo aliquem diem in hebdomada ad Dei cultum deputare.
 Quis autem sit iste dies, ex lege diuina, quæ nunc viget, non exprimi-
 tur: sed hoc sola lege humana est declaratum. Nam etsi olim lege Mo-
 saica fuit septima dies ad cultum Dei præcepta, illud tamen præceptū
 quia non morale, sed cerimoniale erat, fuit inter alia per mortem Chri-
 sti reuocatum: & ideo in lege euangelica non obligat. Ob quam cau-
 sam Ecclesia diuino spiritu afflata, loco illius septimæ diei, octauā, quæ
 dies dominica dicitur, statuit in honorem dominicæ resurrectionis.
 (Ex iure etiam diuino & naturali est, vt his, qui altario seruiūt, aliquid
 tanquam stipendium sui laboris pro illorū alimentis offeratur. Quan-
 tum autem sit illis tribuendum, vt puta decima, aut octaua, aut vige-
 sima

*istam sententiam tenet B. Tho
 2. 2. q. 122. art. 4.
 4. argumenti solutionem.
 16. Caieta, in additionibz.
 idem, Durandus in 3. Sen-
 tentiarū, distict. 37. q. 1.
 1. corpore, de Cautam. Super
 o, cap. Exodi, Et adeo qui
 om institutio diei dominicæ
 et a lege positua, vt per papa
 dispensari possit Super ab-
 sentia illig diei, non in per
 respectum ab eo, cuius emittit
 dispensare, cuius et condere
 nit. Sup. chom. vbi. 5. 1. vi.
 aucto. i. f. iqi. col. i.*

A *suma fructuum pars, ipsa lex diuina, quæ hodiè extat, non exprimit. Olim enim lex Mosaica decimam fructuum portionē dare iussit: sed quia præceptum illud, quatenus determinatam exprimit partem (vt omnes Theologi concorditer docent, quanuis Canonistæ, ad quos de hac re definire non ita spectat, contrarium sentiunt) inter ceremonialia præcepta numeratur. Et inde sequitur, vt per passionem Christi sit cum aliis reuocatum. Ex quo vltèrius sequitur, vt illa decimæ portionis tassatio, non ex lege diuina aut naturali, sed ex sola lege humana vim hæbeat obligantem. Iuxta istum modum ego de tributis reddendis dicendum esse censeo. Tributum aliquod regibus & principibus reddi, lex diuina & naturalis præcipit. Quale autè & quantum tributum sit illis reddendum, legi humanæ committitur, quæ iuxta regnorum varietatem, varia etiam necessariò erit statuenda. Multa alia de tributis, præsertim particularibus, dubia mihi occurrunt, quæ sunt digna inuestigatione: sed quia à prima huius disputationis intèntione sunt valde aliena, ideo illa hîc præterire statui.*

Hoc solum iam mihi tractandum superesse video, legem videlicet purè pœnalem humanam cum lege morali etiam humana conferre, quo peractò, consummata erit disputatio de potestate legis purè pœnalis, quatenus respicit obligationē ad culpam. De hac re nihil aliud dicendum esse censeo, quàm id, quòd docet prima & principalis conclusio in principio huius capituli posita, quæ ait, legem purè pœnalem nunquam tollere obligationem ad culpam, quæ per aliam legē moralem prius imposita fuerat, nisi ipse legislator plenam ad hoc potestatem habens, per legem suam pœnalem declaret se tollere priorem obligationem ad culpam. Huius conclusionis primam partem non est opus amplius probare, cum ex his, quæ suprâ diximus, sit iam satis superq̄ probata, præsertim ex eo, quòd probauimus, has duas obligationes, videlicet ad culpam, & ad pœnam, non esse contrarias, nec secum inuicem ex aduerso pugnare. Nam inde apertissimè conuincitur, ad vnus positionem non sequi necessariò destructionem alterius, cum ex suprâdictis constet, illas duas obligationes, ad culpam videlicet & ad pœnam, circa eandem rem posse simul consistere. Præterea, lex purè pœnalis diuina (vt suprâ probatum est) non tollit obligationem ad culpam, quæ per legem moralem diuinam ante fuerat imposita: ergo eadem ratione lex purè pœnalis humana non tollet obligationem ad culpam, quam prius imposuerat lex moralis humana. Consequentia ista inde apertissimè conuincitur esse manifesta: quia lex purè pœnalis humana nõ habet maiorē contrarietatem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

tatem aut pugnam cum lege morali humana obligante ad culpam, C
 quàm lex purè pœnalis diuina, cū lege morali diuina. Secundam con-
 clusionis partem hoc argumento conuincio esse veram. Legislatoꝝ ple-
 nam potestatem habens, potest prioris legis morali purè humanæ obli-
 gationem tollere, & prorsus abrogare sine alicuius legis pœnalis insti-
 tutione: ergo etiam poterit eiusdem legis morali obligationem per
 alicuius legis purè pœnalis institutionem tollere. Consequencia ista
 vel ex eo est notissima, quòd per legis purè pœnalis institutionem nullo
 modo minuitur legislatoꝝ potestas, quam ante habebat ad legis mo-
 rali obligationem tollendam. Antecedens est etiam equè manifestum.
 Quia (vt dicitur in cap. Exiit qui seminat, de verborum significatione
 libro sexto.) par in parè non habet imperium. Ex qua sententia aper-
 tè sequitur, vt quidquid vnus legislatoꝝ instituit, ipsemet aut alter suc-
 cessor illius parem cum illo potestatem habens, possit illud destitue-
 re, & prorsus abrogare. An autem legislatoꝝ hac vsus fuerit potestate,
 vt legem purè pœnalem instituens, per illius verba aperta prioris legis
 morali obligationem sustulerit, & prorsus reuocauerit, mihi non con-
 stat. Nam in iure communi, canonico, vel ciuili, credo nullam talem
 legem reperiri, quæ verbis expressis & manifestis, declaret se per nouam
 legem pœnalem reuocare obligationem ad culpam, quæ antea fue- D
 rat in ea re, propter cuius meliorem obseruationem ipsa lex noua ta-
 lem pœnam instituit.

*✠ Quòd lex pœnalis mixta aliquando obligat ad culpam,
 aliquando non, iuxta variam ipsius legislatoꝝ
 intentionem. CAP. XII.*

DUPLICEM iam supra diximus esse legem pœnalem, alteram purè pœnalem, quæ nihil prorsus aliud statuit, quàm pœnam infligi his, qui aliquid fecerunt, aut facere neglexerunt: alteram verò pœnalem mixtam, quæ postquam de moribus aliquid statuit, postea etiam pœnam decernit contra eos, qui legem ipsam fuerunt transgressi. Hactenus de lege purè pœnali differuimus, superest vt de lege pœnali mixta aliquid dicamus. De qua quid iure sentiendum sit, licet ex his, quæ in tribus proximè præcedentibus capitulis dicta sunt, facile vir doctus colligere posset: quia tamè non solis doctis sed etiã indoctis scribimus, oportuit aliqua particulariter & in specie de lege pœnali mixta pertractare, vt de omni lege pœnali facile omnibus constet, qualè illa ad obligandum

A gandū habeat potestātē. Ad hoc autē rectē perficiendū, vna mihi sufficere videt̄ conclusio, quæ talis est. Obligatio legis pœnalis mixtę, quę inducere per solā illam eius partē, quę de moribus aliquid statuit, nō tollitur per additionē alterius partis, quæ pœnam imponit, sed manet eadē legis ad culpā obligatio, quę esset seclusa pœna, aliquādo maior, aliquando minor, iuxta variā legislatoris intentionē. Prima huius conclusionis pars satis est manifesta ex his, quæ in præcedēti proximē capite diximus de lege purē pœnali. Nā si lex purē pœnalis seorsum posita nō tollit obligationē, quæ fuerat inducta per legē morālē: ergo si iungatur lex pœnalis simul cū lege morali, ita vt ex ambabus fiat vnica lex, pars illa, quæ statuit pœnā, non tollet obligationē, quæ induceretur per aliā partē morālē, si seorsum statueretur. Cōsequentia ista est notissīma: quia lex pœnalis simul posita cū lege morali, nō sumit per hoc maiore potestātē ad tollendū obligationē legis moralis, q̄ si seorsum & per se statueretur distincta à lege morali. Nihil enim refert ad legis pœnalis potestātē augendā vel minuendā, quòd simul cum lege morali, aut seorsum ab illa statuatur. Vt autem, quod dico, apertius & euidentius omnibus fiat, exemplū aliquod in mediū proponere oportet. Sit aliqua lex purē moralis ita disponēs. Nullus per ciuitatē aut op-

B pidum incedēs, secū arma deferat, ne hac occasione iurgia & tumult⁹ in ciuitate oriant̄. Postea, quia experientia docēte, cognitū est, multos indisciplinatos tali legi nō obedire, ad illi⁹ legis meliōre obseruationem statuit̄ alia lex purē pœnalis, ita dicēs. Quicumq; per ciuitatē armatus inceserit, priuetur armis, & recludat̄ in carcerē decē cōtinuis diebus. Alius fortē legislator, præuidens à principio futuros esse aliquos indisciplinatos, qui legibus nō obtēperabunt, legē morālē statuens, simul pœnam adiecit, & ex duabus illis legibus vnā cōdidit, sic dicentem. Nullus per ciuitatē armatus incedat, ne hac occasione iurgia & seditiones oriant̄. Si quis verò armatus per ciuitatē inceserit, priuetur armis, & in carcerē recludat̄. Manifestū est & luce clarius, hanc vltimā legem, quę mixta est ex illis duabus prioribus, nō amplius valere, nec maiore aut minore potestātē habere, quā illæ duæ, ex quibus cōponitur. Quia cū hæc lex sit quasi totū aliquod integrale ex illis duabus legibus, tanq̄ ex partibus illius integralibus compositū, inde euidenter sequitur, vt iuxta legem & cōditionē cuiuslibet totius integralis, sit per oīa æqualis oībus suis partib⁹ simul sumptis, ita vt in nullo excedat eas, nec excedatur ab illis. Et inde vltius sequit̄, vt si duæ illæ leges, quando sunt seorsū positę, habēt obligationē ad culpā, respectu eius, quod per legē morālē statuitur, etiam habeat eandē obligationē

M

lex

DE PŌTEST. LEGIS PŌENALIS.

lex illa, quæ ex illis duabus condita est. Præterea, si pars pœnalis, quæ C
 ponitur in tali lege mixta, tolleret obligationē ad culpā ab altera parte morali, hoc esset, quia pœna & obligatio ad culpā pugnant inter se & inuicē contrariātur: sed nulla talis contrarietas aut pugna est inter illa duo, vt satis apertè probatū est in duobus capitulis proximè præcedentibus: ergo pars pœnalis in lege mixta nō tollit obligationem, quæ per alteram partē moralem induceretur, si esset seorsum statuta. Omnia etiam argumenta, quæ in duobus capitulis præcedentibus fecimus, ad probandum legem purè pœnalē non tollere obligationem legis morales, possunt accommodari ad probandum idem de parte pœnali, quæ additur in lege mixta.

Cap. 8.

Secūda pars nostræ principalis cōclusionis probatur: quia si lex pœnalis mixta aliquā potest imponere obligationē, illa nō aliunde pendere potest, quā ex intētionē & volūtate legislatoris, qua vult obligare illos, quibus legē statuit. Sicut enim bonitas & malitia actus exterioris pendet à bonitate & malitia actus interioris, à quo est imperatus: ita legis scriptæ aut voce prolata obligatio pēdet ab actu interiori voluntatis volentis per legem suam obligare. Nam ob hanc causam (vt aliās diximus) statuta fratrum minorum & fratrum prædicatorum non obligant ad culpam aliquam: quia illorum statutorum conditores noluerunt ad culpam aliquam suos subditos obligare, prout ipsimet in principio suorum statutorum apertè expresserunt. Ex his euidenter sequitur, vt iuxta variam legislatoris intensionem, varia sit etiam diuersarum legum obligatio, ita vt vna magis, altera minus obliget, quia sic voluit legislator. Hæc autem legislatoris intentio, ex solis verbis legis est colligenda, nisi fortè ille consuli posset, & suam verbis explicare voluntatem: quia tunc etsi ex verbis legis non posset conici, quanta esset illius obligatio, illi tamē, quibus legislator suam voce expressit intensionem, erunt obligati iuxta id, quod ille eis declarauit. Si verò legislator cōsuli non potest, vt suam voce aperiat voluntatē, tāta erit semper & non maior neq; minor censenda obligatio, quanta ex verbis ipsius legis apertè conici possit. Nam legislator nunq; sola sua volūtate potest aliquē obligare, nisi suā illi manifestādo voluntatē. Alioqui fieri esset necesse, vt aliquis obliget ad impossibile. Quia intensionē, quam legislator int^o in corde latentē habet, nemo cognoscere valet, nisi ipse illā exteri^o per aliq; manifesta signa prodat. Quæ autē sunt signa, ex quibus legis obligatio perfectè cognosci pōt, iā supra ostēdim^o cap. 5. hui^o libri. Inter multa autē, quæ illic dedim^o signa ad cognoscēdā legis obligationē, vnū est illud, de quo nūc agimus, videlicet pœna per legem
imposita

D

A **imposita.** Quia sepe ex grauitate pœnæ, quâ ipsa lex cōtra illius trāsgressores imponit, cognoscitur magnam esse eiusdē legis obligationē. Lex igitur pœnalis mixta, quia duas habet distinctas partes, alterā moralem, alteram pœnalem: ideo per vtramq; illius partem potest ostendere, quantam illa subditis imponat obligationem ad faciendum vel omittendū id, quod per partem morālē statuitur. Si pars illa moralis habeat aliquod verbum præcepti, aut prohibitionis, aut aliquod illis æquipollens, tota lex mixta dicitur obligare ad culpam mortalem, vt fiat vel omittatur id, quod per talem partem moralem decernitur. Si verò nullum tale verbum præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollentis in illa parte morali reperitur: tunc nisi aliunde, videlicet ex parte pœnali, ostendatur maior obligatio, tota lex mixta censetur non imponere obligationē ad culpam mortalem. Quæ autem sint talia verba præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollentis, quia suprâ in capite. 5. huius libri satis apertè ostendimus: non est opus nunc repeterere. Si illa pars legis mixtæ, quæ pœnam contra transgressores statuit, pœnam talem decernit, quæ non nisi pro culpa mortali iure potest infligi, qualis est excommunicatio, mors, exilium perpetuū, & aliæ similes, quas loco proximè citato recēsuimus, ex illa pœna adiuncta, etiam si nullū

B **aliud signum adesset, conici potest legislatorem velle obligare transgressorem partis moralis ad culpam mortalem.** Si verò nullam tam grauem pœnam lex mixta imponat, nec in parte morali eiusdem legis reperiatur aliquod verbum præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollentis, tunc absolutè dici potest, talem legem mixtam non imponere obligationem culpæ mortalis, sed solū venialis, ad faciendū vel omittendū id, quod per legem moralem statuitur. Et certè hæc regula, quam de pœna inspicienda nunc dedimus ad cognoscendam obligationem legis, est valde notāda: quoniam per illam de multis legibus, tam diuinis quàm humanis cognoscimus, quanta sit illarum obligatio, quod, seclusa pœna, nullo modo, aut saltem difficillimè, cognosci posset. Multa enim sunt in iure canonico statuta & ordinata, quorum obligatio, quanta nunc est, non posset agnosci, si pœna excommunicationis, quæ in illis contra transgressores apponitur, secluderetur. Per hanc regulam cognoscimus leges imperatorum, quæ alearum vsum prohibent, obligare ad culpam mortalem eos, qui legibus imperialibus subduntur. Quoniam tam graues pœnæ, quales contra aleatores ius imperiale decernit. l. 1. ff. de aleæ lusu, & in Autenti. Alearum vsum. C. de religiosis & sumptibus funerum, non nisi pro culpa mortali iustè possent inferri. Eodem modo cognoscimus in regno Castellæ

M 2 obligare

obligare ad culpam mortalem eam legem, quæ prohibet taxillos ven- C
dere, aut cum illis ludere. Quoniam tales pœnæ contra lufores taxillo-
rum, & illorum venditores in illa lege statuuntur, quales nõ nisi pro
culpa mortali, & quidem graui, meritò possunt infligi. Aliquæ etiam
fuerunt olim leges diuinæ per Moysen datæ, quarum obligatio ad mor-
talem culpam nõ nisi ex pœna in illis apposita posset agnosci. Omnes
enim illæ leges, per quas in Leuitico prohibuit dominus matrimonia
contrahi inter eos, qui aliquibus certis gradibus consanguinitatis aut
affinitatis erant cõiuncti, obligabant tunc ad culpam mortalem, quam
obligationem nulla alia res æquè manifestabat, sicut pœna mortis con-
tra transgressores in illis legibus apposita, quæ (vt notissimũ est) non
nisi pro graui culpa mortali potest infligi. An autem in lege euange-
lica & tempore gratiæ omnes illæ leges habeant eandem obligationem,
quam ante habuerunt, non ita facilè potest agnosci, propterea quòd
pœnæ, quæ talibus legibus erant appositæ, nullam nunc habent vim,
sed omnes sunt per mortem Christi reuocatæ: quemadmodum cætera
omnia iudicialia præcepta, quæ erant in lege illa. At pœnis illis subla-
tis, ex natura ipsarum rerum, quæ per tales leges prohibentur, non po-
test conuinci, tales leges æquè nunc obligare ad culpam mortalem, sic-
cut prius obligarunt. Quoniam cum cõstet ex sacris literis multa ma- D
trimonia ante legem per Moysen datam fuisse legitimè contracta, in
illis gradibus per leges Moyfi prohibitis, euidenter conuincitur, tales
leges non esse de iure naturæ, & per consequens nec morales: ex quo
vltèrius sequitur, illas tempore legis euangelicæ non obligare, quate-
nus per Moysen datæ sunt, nisi aliunde ex Ecclesiæ statuto obligarent.
Et certè hac ratione moti ferè omnes Theologi scholastici docet, non
omnes illas leges obligare ad culpam mortalem, quæ Leuitici. 18. & 20. ca-
pitulis statuuntur de matrimonio in aliquibus gradibus non contra-
hendo. Ita enim docet Alexãder de Ales. 3. parte, quæstione. 27. mēbro.
4. articulo. 3. §. 2. & eadem parte. q. 35. membro. 6. Scotus in. 4. distinet.
104. bassolis 40. & 42. eandem docet sententiam. Ioannes Bassolis etiam in. 4. dist.
Tho. de Ar. 40. eidem sententiæ subscribit. Thomas de Argentina, dist. 39. quarti ean-
dem tutatur opinionem. Idem sentit Guillelmus de Rubione in. 4. dist.
Caietanus. 40. His omnibus cõsentit Caietanus super. 2. 2. sancti Thomæ. q. 154. ar.
9. Istorum omniũ sententiam extēsis (quod aiunt) vlnis amplectitur
Vuendelinus. Vuendelinus in supplemento Gabrielis. Multi alii, quos longũ ac val-
de prolixũ esset recēlere, hanc tuentur sententiã. Alii, quãuis paucissimi,
inter quos est Petrus de Palude, oppositã tenent sententiam dicentes,
oēs illas leges, per quas certi gradus cõsanguinitatis & affinitatis prohi-
bentur

- A** bentur ad matrimonium contrahendum, obligare nunc ad culpam mortalem, sicut olim tempore legis Mosaicę obligabant. De quorum sententia ego sæpe miratus sum, & nũc etiam multò magis admiror. Quia pœna illis legibus apposita, ex qua illarũ obligatio constare poterat, iam reuocata est: nec est alia certa via (vt diximus) per quam talis obligatio possit ostendi. Propter quod, meritò istorum opinio per sententiam Papę definitiuam in parte dãnata est, occasione litis motę *ca memorialis inter henricum & hęc regem. et catherinam* per Henricum octauum huius nominis, Anglię regem, qui tentauit dissoluere & irritum facere matrimonium, quod à multis retroactis annis contraxerat cum Catherina filia Ferdinandi & Helysabeth, Catholicorũ Hispanię regum. Causa autem, quam, vt id legitimè facere posset, offerebat, erat: quia ipsa Catherina prius nupsit Arcturo, ciuifdem Henrici fratri maiori, quo sine liberis defuncto, postea ex Papę dispensatione nupsit ipsi Henrico. Ob quam causam dicebat matrimonium illud, quod cum præfata Catherina contraxerat, fuisse nullum: quanuis ad illud contrahendum accesserat Papę dispensatio. Quia dicebat tale matrimoniũ esse lege diuina prohibitũ, offerebatq; ad suę sententię probationẽ duas ex Leuitico leges, quarũ vna sic ait. Turpitudinem vxoris fratris tui nõ reuelabis: quia turpitude fratris tui est. *Leuit. 18.*
- B.** Alterius legis verba sunt hæc. Qui duxerit vxorẽ fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinẽ fratris sui reuelauit: absq; liberis erũt. Causa hæc ad Clementem septimum huius nominis summum pontificem, qui tunc vniuersę præerat Ecclesię, deuoluta est. Pontifex verò, quia res illa ob multas & manifestas causas res magni momenti censebatur, noluit in ea celeriter & proprio cõsilio quidquam definire: sed viros doctissimos Theologos & canonistas, & omnes ferè studiorum vniuersitates, quæ celebrè aliquod nomen habent, consuluit. Multi etiam viri docti suam sententiam libellis de hac sola re æditis, expresserunt. Inter quos vnus, & (vt ego opinor) omnium doctissimus fuit Ioannes Fischerus, tunc Roffensis episcopus, nunc autẽ verus Christi martyr, qui in reginæ fauorẽ pro matrimonii confirmatione opus quoddam multa doctrina refertum ædedit. Ob quam causam idem Henricus in sancti episcopi inuidiam exarsit, & postea illum pro constante fidei catholicę confessione, capitis obtruncatione puniuit. De qua re ego tunc iuuenis, cum res illa tractabatur, & in controuersiam deducebatur, libellum scripsi, vt sententiam meam, quæ à me, sicut ab aliis plerisq; viris doctis petebatur, libello ædito proderem. Post diligentissimam itaq; & longissimam huius matrimonialis causę examinationẽ, maturoq; (vt in re tanta facere oportebat)

M 3 prius

prius habito cōsilio, tandē ipse summus pōtifex pro tribunali residēs **C**
 in publico consistorio, de consilio & assensu omnium cardinalium
 sententiam protulit definitiuam prædictū matrimonium approban-
 tem, & ratum ac firmum iudicantem. Sed quia illa summi pontificis
 sententia paucis nota est, & fortē in posterum propter scriptorum ne-
 gligētiam multò paucioribus erit nota, eam, nullo illius mutato ver-
 bo, hīc inferere decreui, vt omnibus nota esse possit.

¶ Clemens Papa septimus.

CHRISTI nomine inuocato, in throno iustitię pro tri-
 bunalī sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc
 nostram definitiuam sententiam, quam de venerabilium fra-
 trum nostrorum sanctę Romanę Ecclesię cardinalium, con-
 sistorialiter coram nobis cōgregatorum, consilio & assensu
 ferimus in his scriptis, pronunciamus, decernimus, & declaramus, in causa &
 causis ad nos & sedem Apostolicam per appellationem, per charissimam in
 Christo filiam Catherinā Anglię reginam illustrē, à nostris & sedis Apo-
 stolice legatis in regno Anglię deputatis interpositam legitimè deuolutis **D**
 & aduocatis, inter prædictam Catherinam reginam, & charissimum in Chri-
 sto filium Henricum octauum Anglię regem illustrem, super validitate &
 inualiditate matrimonij inter eosdem reges contracti & consummati, rebusq;
 alijs in actis causę & causarū huiusmodi latius deductis, & dilecto filio Pau-
 lo Capissucho causarū sacri palatij tūc decano, & propter ipsius Pauli absen-
 tiam venerabili fratri nostro Iacobo Simonetę episcopo Pisauriensi vnius ex
 dicti palatij auditoribus locum tenenti, audiendis, instruendis, & in consistorio
 nostro referendis commissis, & per eos nobis & eisdem Cardinalibus relatis,
 & maturē discussis coram nobis pendentibus, Matrimonium inter prædictos
 Catherinam & Henricum Anglię reges contractum, & inde sequuta que-
 cunq; fuisse & esse validum & canonicum, validaq; & canonica, suosq; debi-
 tos debuisse & debere sortiri effectus, prolemq; exinde susceptā & suscipien-
 dam fuisse & fore legitimam: & præfatum Henricū Anglię regem teneri,
 & obligatum fuisse & fore ad cohabitandum cum dicta Catherina regina
 eius legitima coniuge, illamq; maritali affectione & regio honore tractandū:
 & eundem Henricum Anglię regem ad præmissa omnia & singula cum ef-
 fectu adimplendum, condēnandum, omnibusq; iuris remedijs cogendum & com-
 pellendum fore, prout condēnamus, cogimus, & compellimus, molestationesq;
 & denegationes per eundem Henricum regem eidem Catherinę reginę super
 inuali-

-5.

emine chronica cesaris
 3. lib. 30. p. 2. et
 31. lib. 35. p. 2. p.

A inualiditate ac foedere dicti matrimonij quomodolibet factas fuisse & esse illicitas & iniustas : & eidem Henrico regi super illis ac inualiditate matrimonij huiusmodi perpetuum silentium imponendū fore, & imponimus: eundemq; Henricum Angliæ regem in expensis in huiusmodi causa pro parte dictæ Catherinæ reginæ coram nobis & dictis omnibus legitime factis condemnandum fore, & condemnamus. Quarum expensarum cassationem nobis in posterum referuamus. Ita pronuntiauimus. Lata fuit Romæ in palatio Apostolico publicè in Consistorio, die .xxiij. Martij. Anno. M. D. XXVIII.

✠ Blofius.

Ex hac sententia per summum pontificem cum tanto & tam maturo consilio data, apertè conuincitur falsam esse & erroneam Petri de Palude opinionem, dicentis matrimonium alicuius cum relicta à fratre, quanuis sine liberis defuncto, esse lege diuina prohibitum, ac proinde Papam non posse in illo dispensare.

B Alia est in Leuitico similis conditionis lex, de qua etiam non modica est inter Theologos dissensio, an eandem nunc habeat obligationem ad culpam, quam olim habuit quādo lex Mosaica uiuebat. Quæ discordia (vt ego censeo) non aliunde vires accepit, quàm ex pœna, quæ per talem legem imposita fuit. Est autem hæc lex. Ad mulierem, quæ patitur menstrua, non accedes, nec reuelabis fœditatem eius. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaq; aperuerit fontem sanguinis sui, interficietur ambo de medio populi sui. De hac lege quidam sentiunt, illam nunc nõ obligare ad culpam mortalem, sicut obligabat olim ante Christi passionem. Hanc opinionem tuetur Petrus Paludanus in quarto distinctione. 32. quæstione prima, articulo tertio. Eandem tenet Caietanus in sua summa confessorum, in titulo, Matrimonium, vbi enumerās peccata, quæ in vsu matrimonii committi possunt, dicit non esse peccatum mortale, mulierem menstruatam exigere aut reddere debitum: quia nulli (vt ait) facit iniuriam, qui iure suo utitur. Quæ opinio mihi vera videtur, propterea quòd obligatio illius legis ad culpam mortalem, non aliunde constare potest, quàm ex pœna mortis illic appositae, quæ non nisi pro graui culpa mortali potest inferri. Hæc autem pœna (vt omnibus notissimum est) nullum iam habet vigorem, cum sit per Christi mortem reuocata, quemadmodum omnia alia præcepta iudicialia. Quum olim lex illa pœnalis uiuebat, uiuebat etiam illius obligatio ad

M 4 culpam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

culpam mortalem. Nunc verò pœna illa prorsus abrogata, inde aperte cognoscitur, obligationem illam ad culpam mortalem esse omnino sublatam, nisi aliud fortè in ipsa lege maneat, per quod possit aperte cognosci, tãtam esse in illa lege obligationem. Nihil autem seclusa pœna manet in illa lege, per quod manifestè deprehēdi possit illa tam magna obligatio : ergo non est dicendum , illam legem obligare ad culpam mortalem. Sunt alii Theologorum proceres doctrina & sanctitate præclari, qui oppositam tenent sententiam, dicentes legē illam nunc etiam obligare ad culpam mortalem, sicut in lege veteri. Hanc opinionem tenent sanctus Thomas, & sanctus Bonaventura, & Alexander de Ales, & doctor subtilis Scotus. Inter quos beatus Thomas duplicem dicit esse in illa lege rationē, vnam, propter quam dicit esse cœremonialem aut iudicialē, & est mulieris immūditia, ratione cuius fiebat purificatio, & quantum ad hoc, dicit legem illam iam nō obligare, sed esse prorsus reuocatam. Alteram dicit esse illius legis rationem, nocumentū videlicet prolis, quæ si ex illo coitu nasceretur, esset debilis, aut infirma, aut leprosa. Et quia hæc ratio nunc etiam in tempore euangelii extat, sicut ante in tempore legis Mosaicæ : ideo iuxta istam rationē dicit legē illam esse moralē, & nunc etiam obligare ad culpam mortalē sicut olim. Solet fieri argumentū hoc cōtra hanc opinionem. Minus est periculū in mēstruata de infectione prolis, quā in leprosa : sed leprosa mulier nō prohibet exigere aut reddere, ergo nec mēstruata. Consequētia est nota per locū à maiori ad minus. Prima antecedentis pars probatur ex cōmuni medicorū sententia, & ex probatissima experientia. Secunda pars antecedentis probatur per cap. 1. & 2. de coniugio leproforum. Sed huic argumento respōdet Scotus, negando cōsequentiam : quia licet certius immineat periculū prolis, de infectione prolis ex coitu cum leprosa quàm cum mēstruata, non tamē inde sequitur, quòd sit maius nocumentū prolis: imo dicit esse multò minus in leprosa quàm in mēstruata. Quia magis (vt ille ait) est contra bonum prolis, quòd nunquam procreetur de illa matre, si illa semper esset propter lepram vitanda, quàm quòd nascatur leprosa. In mēstruata autem hoc non euenit, quia etsi proles in diebus mēstrui non concipiatur : poterit tamen in aliis diebus post purificationem concipi sana. Et ideo iustum est mēstruatam paucis aliquot diebus abstinere, vt postea prolem sine damno illius concipere possit. Leprosam autem non sic iustum est abstinere, quia melius est proli nascituræ leprosam esse, quàm nunquam esse. Et eodem modo respondent Thomistæ, qui beati Thomæ opinionem contra Petrum de Palude

Thomas.
Bonauentura.
Alex. de ales.
Scotus.

A de Palude tuentur. Et propter eandem rationem dicunt etiam licitū esse coire cū ea quæ perpetuum sanguinis fluxum ex egritudine tolerat. Quia hæc concipere non potest, & si conceperit, melius erit proli vt infirma oriatur, quàm vt nunq̄ oriatur, si mulier perpetuo abstineat. Sed certè hæc responsio non plene mihi satisfacit, propter multa quæ mihi contra istorum opinionem occurrunt. Primum est, quia nocumentum prolis quod dicunt futurum ex illo coitū, est nimium incertum. Non est enim certum quòd mulier tempore illo concipiet, sicut etiam non est certum mulierem non menstruata[m] ex coitu cōcepturam: imò magis credendum est mulierem tempore menstruorum nō concepturam, quia ille menstruus sanguinis fluxus multum impedit ad retinendum semen hominis in matrice vbi conceptio fieri debet. Nec, etiam si illa conciperet, est certum prolem futuram esse mōstrosam: quoniam aliàs multa plura monstra quotidie nasci videremus quam nunc videmus. Quia cū numerosa (vt creditur) sit hominum multitudo, qui cum menstruatis mulieribus quotidie cocunt, multa etiam monstra quotidie nascerentur. Et inde apertè coniecimus non esse certum & ineuitabile prolē futuram esse monstrosam, quæ à muliere menstruata concipitur. Si certum esset aut proximum certitudini mulierē menstruata[m] concepturam, & prolem futuram mōstrosam, tunc fortè mulier teneretur non exigere neq̄ reddere debitū viro petenti. Nam in hoc solo casu ego puto intelligendū esse Augustinū ^{Augustinus} qui quæstione. 64. super Leuiticū dicit, per talē legē in Leuitico positā nō naturā damnari, sed cōcipiendæ prolis noxiū prohiberi. In quibus verbis id videtur Augustinus sentire, quòd accedere ad menstruata[m] nō est ex se, & ex natura sua peccatū, sed solū ratione nocumētī quod inde sequitur proli. Ergo vbi nō est certū nec verisimile tale nocumētū futurū, tute poterit mulier menstruata exigere & reddere. Sunt etiā illa verba Augustini (vt ego cēseo) hac cōditione intelligenda, si is qui exigit aut reddit debitū, hac intentione id agat vt proli noceat. Nam aliàs si id nō intendat, exigēs aut reddēs nō peccat, etiā si præter intentionē illius, nocumentū proli eueniat. Quoniā quisq̄ potest iure suo vti quāuis inde damnū alteri sequat̄, dūmodo alterius damnū nō velit, imò potius doleat quòd nō possit iure suo vti quin damnū alteri inferat. In cuius rei probationē adduco simile ex. l. 2. ff. de aqua pluuiæ arcēda, vbi Paulus iuriscōsultus ex sentētia Labeonis definit, vicinū si flumē vel torrentē auerterit ne aqua ad eū perueniat, & hoc modo sit effectū quod vicino noceat̄, nō posse iure prohiberi ne tale flumē à se auertat, dūmodo nō hoc animo fecerit vt alteri noceat, sed ne sibi no-

M 5 ceat.

ceat. Idem etiam dicendum est in muliere menstruata quæ debitum C
 exigit aut reddit, quod licitè hoc facere potest, si non hoc animo fa-
 cit vt proli concipiendę noceat, sed ne sibi noceat. Et multò iustius
 hoc facere potest mulier menstruata, quam is qui flumen à se auertit.
 Quoniam qui flumen à se auertit, quanuis hoc non faciat animo no-
 cendi, tamen verè nocet, & certum videt nocumentum, & certam
 videt personam cui tale infert suo opere nocumentum. At nihil ho-
 rum contingit in muliere menstruata debitum exigente aut reddente.
 Quoniam (vt diximus) non est certum nocumentum sequi ex coi-
 tu suo: nec certa est persona, imò (vt rectius dixerim) nulla est perso-
 na cui tale nocumentum inferatur, quia nondum natus est ille cui ta-
 le nocumentum timetur esse inferendum. Nocumentum autem
 quod sibi inferre potest si non exigit, aut marito si non reddit, potest
 esse ipsi menstruatę certum. Quia corporalem, aut spirituales infir-
 mitatem quæ est adulterium, potest illa verisimiliter timere in mari-
 to, si illi petenti debitum non reddit: & hoc ipsum potest timere in
 se ipsa si non exigit. Nam (vt medici docent) aliquando corporalis in-
 firmitas curatur per carnalem viri & mulieris coitum. Nullus au-
 tem meritò dubitare potest, quin magis teneatur homo suo certò pe-
 riculo providere, quàm alterius incertò. Nulla certè est comparatio D
 certi ad incertum, ac proinde nulla est comparatio hominis viuentis
 ad prolem cuius cõceptio est incerta. Ratio autem naturalis docet, vt
 incerta pro certis dimittamus: & si omnia fuerint pariter certa aut in-
 certa, plus nostro quàm alieno periculo provideamus. Ex quibus circun-
 stantiis benè pensatis clare cõuincitur mulierē menstruatā debitū exi-
 gentē aut reddentē, damnū nullū facere. Quòd manifestè cõfirmatur
 per sententiam illam quæ habetur in. l. Nemo. ff. de regulis iuris. Ne-
 mo damnum facit, nisi qui id facit quod facere ius non habet. Mulier
 autem menstruata ius habet exigendi & reddendi debitum: ergo hoc
 faciens non est censenda damnū facere. Secundò, contra eandem opi-
 nionē sic argumentor. Si vir coiens cū vxore menstruata peccat mor-
 taliter, ergo vxor illi consentiens etiam peccabit mortaliter, quòd mul-
 ti qui partem tuentur aduersam apertissimè negant. Dicunt enim vxo-
 rem menstruo fluxu pollutam non peccare, quum viro petenti reddit
 coniugale debitum, præsertim si de viri in continentia timet, quanuis
 peccet vir quando ab eadem vxore coniugalem coitum exigit. Sed
 hæc illorum sententia vel ex eò falsa esse conuincitur quòd vxor con-
 iugale debitum reddens viro suo apertissimè consentit & cooperatur
 illi ad actum illum: ergo etiam peccat perinde ac ille. Quia (vt Apосто-
 lus ait)

A lus ait) non solum qui talia agunt, sed etiam qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Et confirmatur hoc argumentum per eandem Rom. I. Leuitici legem, quæ non solum virum accedentem ad vxorem menstruatam, sed ipsam etiam vxorem iubebat occidi. Hoc autem nequaquam lex fieri præcepisset, si vxor menstruada viro consentiens, magis esset à peccato libera, quã vir. Præterea, tertio & principaliter contra istorum doctorum opinionem arguo: quia ex illorum sententia sequeretur, quod mulieri fluxum sanguinis continuum patienti, aut leprosa non esset licitum exigere, aut reddere debitum. Consequens est falsum, & ab illis omnibus negatum. Consequentiam autem probabo ex ipsa ratione differentia, quam illi assignant inter mulierem menstruatam & leprosam, aut continuum sanguinis fluxum patientem. Nam hæc infirmitates & ægrotudines, videlicet lepra & continuus sanguinis fluxus non sunt omnes prorsus incurabiles: ergo quandiu aliqua spes salutis merito habetur, tenebitur mulier leprosa aut quæ continuum sanguinis fluxum patitur, non exigere nec reddere debitum. Quia sicut mulier menstruada (vt illi dicunt) propterea quod potest expectare tempus in quo sine nocumento prolis concipiendæ coeat, tenetur in tempore mēstrui abstinere: propter eandem rationem mulier leprosa aut quæ sanguinis fluxum ex ægrotudine patitur tenebitur abstinere a coitu quandiu merito habet aliquam salutis spem: quia etiam hæc potest expectare tempus in quo sine vlllo prolis nocumento coire valeat. Deinde, differentia illa, quam inter mulierem menstruatam, & leprosam, aut sanguinis fluxum perpetuò patientem illi reddunt, aperte conuincitur nullius esse valoris. Quia si causa, cur talis coitus cum muliere menstruada prohibetur, est nocumentum prolis: ergo quandiu durat talis causa, durabit etiam talis prohibitio. Alioqui illa non esset sufficiens prohibitionis causa, si tali causa aliquando existente, talis prohibitio cessaret. Ex quibus aperte conuincitur, vt coitus cum muliere leprosa, aut quæ perpetuum sanguinis fluxum patitur, sit perpetuò prohibitus: quoniam perpetuò adest illa prohibitionis causa, videlicet nocumentum prolis concipiendæ. Accedit ad hæc, quod præceptorum negatiuorum obligatio, nullo tempore limitatur, quia talis conditionis & naturæ ab omnibus esse censentur, vt semper & pro semper obligare dicantur. Si prohibetur coitus ex quo nocumentum prolis sequi præsumitur, ergo perpetuò prohibetur, & semper durat illa prohibitio. Et inde sequeretur, vt coitus cum leprosa, aut quæ perpetuū sanguinis fluxū patitur, esset perpetuò prohibitus. Rursum, tertio principaliter, & (vt ego existimo) insolubili

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

argumento contra eandē opinionem arguo, ex alia Leuitici lege, quæ C
 apertissimè ostendit talem coitū cum muliere mēstruata, nec ex se nec
 ratione prolis cōcipiēde esse peccatū. Nam in quinto decimo Leuitici
 capite hæc habetur lex. Si coierit cum muliere vir tempore sanguinis
 menstrualis, immundus erit septē diebus: & omne stratū in quo dor-
 muerit, polluetur. Hæc lex in faciē pugnare videtur cū alia Leuitici le-
 ge, de qua nunc agimus, quæ habetur capite. 20. & præcipit pœnā mor-
 tis inferre mulieri mēstruatæ, & viro qui coit cum ea, cū tamē prior
 lex nihil aliud præcipiat, q̄ vt immundus sit septē diebus. Hanc facialē
 dissonantiā alii aliter tollere nituntur. Radulphus Flauiacensis lib. 14.
 cap. 6. explanationū super Leuiticū, credens apertā esse inter illas duas
 literas contradictionē, dicit literæ sensum esse reiiciendū, & solū spi-
 ritualē esse necessariò requirendū. Sed absit vt in lege dñi iuxta literā
 intellecta contradictionē esse dicamus. Nam etsi oīa, quæ in lege illa
 continebātur (vt Paulus ait) figurę quędā erant eorū, quę in lege euan-
 gelica sperabātur, & spiritualē aliquē prætedebant sensum, non tamē
 iuxta illū solū spiritualē sensum, sed iuxta literā tunc filiis Israel man-
 data fuerūt. Et inde cōsequens est, vt nullā in lege illa iuxta literā in-
 tellecta, contradictionē esse dicamus, ne in lege Dei aliquod impossi-
 bile præceptū esse fateamur. Fortassis alii dicent, legē illā præipientē D
 occidere virū cum muliere mēstruata cocuntē, esse intelligendā de il-
 lo solo, qui cum aliena vxore hanc turpitudinē fuit operatus. Verūm
 hæc sentētia facillimè refellit per hoc, quòd ille, qui cū alterius vxore
 coisset, siue illa mēstruata, siue absq; mēstruo fuisset, iubebat occidi, vt
 patet in eodē. 20. Leuitici capite. Superfluū igit fuisset particularē legē
 condere, quę cocuntē cum mēstruata iuberet occidere, cū iam in eodē
 capite id fuisset per aliā vniuersalē legē mandatū. Hugo Cardinalis il-
 las duas Leuitici leges, quę velut ex diametro pugnare vidētur, ad hūc
 modū conciliat, vt prima quę tantū præcipit separationē septem dierū
 intelligatur de illis, qui ignoranter coierunt cum mēstruata, alia verò
 posterior, quæ tales cocuentes iubet interfici, intelligatur de illis, qui
 scientes mēstruū, ex industria se miscuerūt. Hæc tñ sentētia inde con-
 uincitur esse falsa, quòd lex illa posterior non solū iubet virū interfici,
 sed ipsam etiam mulierē mēstruatam à viro cognitā. Mulier autē vix
 potest ignorare se esse mēstruatā, licet vir hoc facile possit. Melius igitur
 Nicolaus de Lyra, quē in hac parte sequit Abulēsis, hanc facialē
 legum dissonantiā tollit dicēs, priorē Leuitici legē esse intelligendam
 de illo, cuius factum est occultum, & nunq̄ fuit de hac re in iudicio
 conuictus. Alteram verò posteriorē de illo solo intelligendā cēsset, qui
 sciens

Leuit. 15.

Radulphus.

1. Corin. 10.

Hugo.

Nicolaus de
Lyra.
Abulēsis.

A sciens accessit ad mulierem menstruatam & fuit de hac re in iudicio accusatus & conuictus. Et hanc Nicolai Lyrani sententiã probare videtur Paulus Burgensis, propterea quòd illũ in additionibus suis de hac re nõ reprehendit. Nam si illi nõ placuisset libenter illũ de hac re reprehendisset, cùm diligentissimè Nicolai scripta explorasse videatur vt inueniret quid in illo reprehenderet. Hac igitur duarum illarũ legum concordia data, operæ precium erit causam inquirere, quare is qui de coitu cum muliere menstruata est in iudicio conuictus, iubetur pœna mortis puniri, illæ verò qui occultè hoc fecit solùm præcipitur vt sit septem diebus immundus. Nam si sola prohibitionis causa fuit periculum prolis concipiendæ, cùm simile periculum immineat proli ex coitu occulto sicut ex coitu parentum publico, sequeretur, vt etiam coitus illorum occultus esset peccatum mortale, perinde ac publicus. Præterea, si peccat mortaliter qui coit cum muliere menstruata, cur nõ iubetur occidi aut alia grauiore pœna puniri, quanuis eius coitus sit occultus? Deinde, si talis sic coiens nocet proli futuræ, cur in pœnam & testimoniũ talis nocenti nõ grauius punitur? Si dicas quod quia erat secretũ & ipse non debebat se prodere ad mortẽ, saltẽ poterat illi alia maior pœna in secreto imponi ab ipsa lege, aut sacerdoti cui sua manifestassèt peccata præcipi poterat quod aliquã grauiorẽ pœnam imponeret, prout in aliis multis peccatis lex fieri iubebat. At cùm nihil horum lex præceperit, sed eam solam viro imposuerit pœnam, quam mulieri menstruum patienti quanuis ad virum nõ accessisset, imposuerat, ex ipsa ratione pœnæ conuincitur talem viri coitum ex se non esse maius peccatum, quam sit mulierem pati menstruum, quòd constat non esse peccatum, præsertim mortale. Nam si peccatum aliquod erat, exigere à muliere menstruata in occulto, illud ex ratione pœnæ innuitur esse veniale: quia peccata mortalia multo grauius in illa lege puniebantur. Coitus autem cum muliere menstruata de quo quis in iudicio fuisset conuictus, pœna mortis puniebatur: non propter solùm coitum sed propter cæremonias legis publicè violatas, quæ ne venirent in contemptum acerbè puniebantur. Publicum enim & secretum non variant genus aut speciem peccati, ita vt quod secretè factum est, veniale, publicè verò factum sit mortale, nisi fortè ratione scandali accepti et non dati, quòd aliquando propter ignorantes & infirmos omittendum est. Sed ex particulari circumstantia ignorantium aut infirmiorum, quæ ipsi operi publico accidit, nõ est sumenda generica aut specifica operũ differentia, ita vt secretum & publicum genere aut specie differre dicantur.

Et inde

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et inde apertè conuincitur vt si secretus coitus cū muliere menstrua-
 ta non erat peccatum mortale, etiam coitus in iudicio probatus non
 fit peccatum mortale. Ex his omnibus constat præceptum illud quo
 præcipiebatur morte puniri is, qui de coitu cum muliere mēstruata
 esset conuictus, esse simul cęremoniale & iudiciale. Quatenus præci-
 pit septem diebus abstinere ab vxore, vel ex eo constat esse cęremo-
 niale, quòd non omnes mulieres per tot dies durant in menstruo, sed
 aliquæ per plures dies, & multæ per pauciores. Et quia illi dies non
 sunt ideo ad separationem limitati, quia tot diebus & non pluribus
 nec paucioribus menstrua durant, inde manifestè conuincitur talem
 dierum limitationem esse ad solam cęremoniam referendam. Quate-
 nus illud præceptum pœnam imponit, constat esse inter iudicialia nu-
 merandum, & ex pœna in illo imposita constat illud tunc obligasse
 ad culpam mortalem. Ex nulla tamen parte præceptum illud obligat
 nunc in lege euangelica, in qua per mortem Christi iudicialia simul
 & cęremonialia omnia reuocata sunt. Scio esse aliqua sanctorum do-
 ctorũ verba, quibus dicunt esse ex iure diuino non accedere ad men-
 struatam, & illud deberi nunc in lege euangelica obseruari, sunt ta-
 men illorum verba ad hunc sensum intelligenda, vt non dicant debi-
 tum obligationis, sed solum debitum honestatis & congruentiæ. Et
 hoc debitum sæpe appellare solent ius diuinum, non quidem tale
 quòd peccati mortalis obligationē inducat, sed quòd ad maius me-
 ritum hortetur.

In cap. Omnis vtriusq; sexus, de pœniten. & remiss. habetur statutũ
 quoddam siue decretũ ad instar legis pœnalis mixtæ, quòd iuxta om-
 nium theologorum & canonistarum sententiam obligat ad culpam
 mortalem. Hæc autem tanta obligatio non aliunde conuinci potest,
 quàm ex pœna quæ per tale decretum imponitur, quæ tanta est, vt nõ
 nisi pro culpa mortali meritò potuisset imponi. Nam si pœnã illam
 secludere velimus, & sola verba inspiciamus quibus decretum illud
 vtitur, quum confessionem quotannis faciendam statuit, nullo mo-
 do probare poterimus decretum illud obligare ad culpam mortale.
 Quoniam nullum est in illo decreto verbum præcepti aut æquipol-
 lentis præcepto, sed solum ponitur verbum imperatiuum: quòd nun-
 quam se solo (vt aliàs diximus) ostendit obligationem ad culpam
 mortalem.

Ostendimus per multa exempla ex lege diuina & humana, quo-
 modo obligatio legis pœnalis mixtæ ad culpam cognosci possit ex
 pœna quæ per illam imponitur: superest vt per alia exempla ostenda-
mus

A mus quomodo obligatio etiam legis pœnalis mixtæ cognoscatur, nullo habito respectu ad pœnam, sed solum ex verbis quibus illa vitur statuens id quod ad mores spectat. Primum ex iure communi præsertim canonico, deinde ex iure regni Castellæ aliqua proponam exempla, vt ex illis discat lector quomodo cuiuslibet legis pœnalis mixtæ obligationem cognoscere possit. Lex quæ ponitur in cap. Missas, de consecrat. distinctione. 1. est lex pœnalis mixta, vt ex literæ decursu constat, & talis lex obligat ad culpam mortalem.

Quia & si ex pœna quæ illic statuitur, hoc non possit cognosci, conuincitur tamen per hoc quòd ante impositionem pœnæ vitur verbo præcepti, sic dicens. Missas die dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus. In cap. Fœlicis, de torneamentis, lex pœnalis mixta continetur, quæ & si nullam pœnam imposeret, vel ex hoc conuinceretur obligare ad culpam mortalem: quòd vitur hoc verbo, prohibemus. Et idem contingit in capitulo Vnico, de sagittariis. In capitulo Romana. §. Procuraciones, de censibus, libro sexto, lex continetur pœnalis mixta, quæ sine vllò respectu ad pœnam impositam, aperte ostendit se obligare ad culpam mortalem, quia in §. Hanc autem, ponit hoc verbum præcipimus, quòd (vt manifestè constat) refertur ad omnia in illo capitulo contenta. Et certè hæc exempla sufficiunt cuilibet benè consideranti, nec opus esset plura addere, quia de reliquis omnibus, si ad ista conferantur, facîle quisq; iudicare poterit. Sed quia aliqua sunt leges de iure regni Castellæ circa quarum obligationem multi hæctenus errauerunt & aliis occasionem erroris dederunt, ideo de vna & altera illarum impræsentiarum specialiter tractare decreui, vt aperte quorundam errorem conuincam, & sic viam præcludam aliis ne ad similem errorem ducantur.

Inter multas quæ in regno Castellæ ad bonã illius conseruationem & vtilitatē cõditæ sunt leges, vna est quæ prohibet vt nullo modo sine expressa Regis licentia equi ab ipso regno ad aliud regnũ transferantur, siue hoc per venditionem & emptionem, aut per commutationem, aut per liberalem donationem, aut alio quouis modo fiat. Si quis autem contrarium fecerit, illi pœnam imponit lex, vt priuetur illo equo, & medietate omnium bonorum suorum, & tandem interficiantur. Hæc lex habetur in libro sexto regalium ordinationum, titulo. 9. leg. 10. Hac tamen lege non obstante multi sunt qui equos à regno clam educere non formidant. Nec desunt qui illos à culpa excusent dicentes, legem illam propterea quia pœnalis est, nõ obligare ad culpam.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

culpam. Quia lex poenalis (vt dicunt) non obligat antequam cōdem- C
 netur. Quę sententia dupliciter errat apertissimè, & in eo quod asserit,
 & in eo quod ad illius probationem assumit. Primò quidem senten-
 tia illa duplici ratione conuincitur esse falsa, videlicet ratione poenę
 quam imponit, & ratione verborum quibus in prohibitione vtitur:
 Poena quę illic imponitur (vt euidentissimè constat) tanta est, vt non
 nisi pro graui culpa mortali meritò potuisset imponi. Verba quibus
 lex vtitur sunt manifesta verba prohibitionis, quę (vt superius dixi-
 mus) semper indicant culpam mortalem. Nam verba legis sunt quę
 sequuntur. Non possint vendere, aut cōmutare, aut testamento lega-
 re, aut alio quouis modo homini à regno extraneo equum donare.
 Quum dicit: Non possint, non de potentia virium naturalium, sed de
 iuris potentia intelligendum est, prout dicitur in cap. Faciat, iuncta
 glossa. 22. q. 2. Hoc possumus quod iure possumus. Quāuis igitur nul-
 la esset in tali lege poena imposita, ex solis tamen ipsius legis verbis fa-
 cile cognoscitur legem illam obligare ad culpam mortalem. Quòd
 autem obiiciunt cōmune prouerbiū, legem poenalem non obliga-
 re ante condemnationem, quanuis hoc semper verum esset, de quo
 in sequenti libro disputabimus, de ipsa poena intelligendum esset, &
 non de illo propter quod imponitur poena. Fateor quidem legem il- D
 lam non obligare transgressorem (prout in sequenti libro dicemus)
 ad reddendum equum & suorum bonorum medietatem antequam
 à iudice de hoc sit damnatus: sed satis est vt ad hoc teneatur postquā
 à iudice de illa re fuerit condemnatus. Verum etsi ad poenam non te-
 neatur ante cōdemnationem, tenetur tamen ad id, propter cuius ob-
 seruationem imponitur poena, quòd est non educere equum à regno.
 Aliud siquidem est poena, & aliud est (vt diximus) id propter quod
 imponitur ipsa poena. Ad poenam non obligat lex illa nisi post con-
 demnationem, ad aliud verò semper, quandiu lex illa durauerit.

mag. alpm
 Alia fuit olim lex in eodem regno Castellę ad tempus limitatum
 propter tunc occurrentem necessitatem condita, de cuius obligatio-
 ne non omnes pariter senserunt. Et ideo illius causam & conditionē
 impręsentiarum referre decreui, vt inde clarius constare possit, quan-
 ta fuerit illius obligatio. Anno domini trigesimo nono supra mille-
 simum quingentesimum fuit in Hispania pręsertim in regno Castel-
 lę magna terrę sterilitas propter aquę defectum, & timebatur maior
 ventura anno sequenti, propterea quod eo tempore quo consuetum
 est seminare frumentum & ordeum, pluuia defecerat, quia non tanta
 quanta erat necessaria sed rarissima de cęlo descēderat. Et idem in se-
 quenti

A quenti tempore pro anno quadragesimo futurum timebatur. Quòd si iuxta id quod timebatur successisset, prout re vera successit, nò dubitabatur maximam in eodem regno futuram sterilitatem, & per còsequens acerbissimam famem. Ob hanc causam Carolus Hispaniarū rex huius nominis primus, idemq; Imperator eiusdē nominis quintus, omnibus p̄sertim pauperibus consulere volens, huiusmodi occurrenti necessitati per legem datam tempestiue prouidit. Statuit siquidem certum aliquod & moderatū precium tritico, & aliud minus isto pro ordeo. Mandauit insuper vt nullus vltra precium per talem legē tassatū venderet: & eum qui vltra tale precium vendidisset, pœna aliqua ibidem expressa puniri iussit. Post datam huiusmodi legem successit annus qualis timebatur, & multi auaritia ducti, contra legis prohibitionem vltra precium tassatum frumenta clam & latenter vendiderunt. E quibus aliqui ad cor redeuntes & aliquam suæ conscientiaë rationem habentes consuluerunt de hac re viros doctos, an sic vltra precium tassatum vendentes peccauerint, & an tenerentur ad restitutionem illius quod vltra tale precium acceperunt. Scio aliquos fuisse qui rem non benè aduertentes dixerunt tales non peccasse, nec teneri ad restitutionem illius quod vltra acceperunt: quia

B cum lex illa pœnalis fuisset, per hoc quod se committebant periculo pœnæ per legem impositæ dicebant illos liberari à culpa. Ego tamen semper contrariam tenui, & nunc etiam teneo sententiam, & semper his qui me de hac re consuluerunt, respondi illos non posse à suis peccatis absolui nisi talem precii excessum his à quibus receperant, restituerent. Nam quod illi sic faciētes peccauerint, ex verbis ipsius legis, etiam si nullus habeatur respectus ad pœnam, facile conuinci potest. Quoniam lex illa siue pragmatica vtitur apertis verbis præcepti & prohibitionis, quæ (vt sæpe iam diximus) semper indicant obligationem ad culpam mortalem. Præterea, illi qui contra legem illam frumenta vendiderunt, apertè fecerunt contra legem diuinam quæ prohibet furtum fieri: ergo peccauerunt mortaliter, & tenentur ad rei furtiuaë restitutionem. Consequentia est manifesta, per illud quod dicitur de regulis iuris libro. 6. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum. Antecedens verò ex quo tota vis argumenti pendet, probatur hac euidenti ratione. Omnis iniustitia & inæqualitas quæ committitur in emptione & venditione, aut rerum permutatione, est prohibita per legem diuinam, & non per aliam quam per illam quæ furta prohibet: In tali autem venditione frumenti vltra precium tassatū committitur iniustitia, & fit inæqualitas: ergo talis venditio vltra precium

ca. de span.
prag. de span.

author.

precium tassatum est contra legem illam diuinam qua furta prohibentur. In huius argumenti confirmationem est, quod Paulus optimus diuinæ legis interpret, Thessalonicensibus scribens, & illis dei voluntatem aperiens, inter alia dicit. Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis & testificati sumus. Que verba interpretans Anselmus in cōmentariis super epistolas Pauli ait. Supergressio enim est, vbi pro minore precio illud quod maioris precii est, elicitur. Circuuentio autem, vbi per dolum frater in ipsa venditione vel emptione decipitur. Hæc ille. Sicut ergo iuxta Anselmū, ille supergreditur in negotio fratrem qui pro minori emit quod maioris est precii: ita etiā è contrario ille supergreditur in negotio fratrem qui pro maiori vendit quod minoris est precii. Et vtrumque Paulus dicit esse cōtra dei voluntatem, quia dei voluntatē dixit esse vt talia nō fiant, & postea subdit deum de his omnibus esse vindicaturum. Ex quibus apertè conuincitur illos, qui vltra precium per pragmaticam tassatum frumenta vendiderunt, legem diuinam præteriisse, quia supergressi sunt in negotio fratrem suum. Et inde vltèrius sequitur illos mortaliter peccasse & teneri ad restitutionem, quanuis se exposuerint periculo pœnæ per legem statutæ. Quia (vt iam supra probauimus) lex pœnalis nunquam tollit obligationem culpæ quæ est per legem diuinam imposita. Fortè quis respondebit negando eos qui vltra precium tassatum vendiderunt, egisse cōtra legem diuinam: quia talis precii tassatio non est per legem diuinam, sed per solam legem humanam facta. Sed hanc responsionem nullius prorsus esse valoris, vel ex eo apertè conuincitur, quòd aliud est precia rebus imponere, & longè aliud est prohibere ne vltra precia signata res vendantur. Impositio precii est ex lege humana: sed hac precii impositione facta, statim lege diuina prohibetur ne quis supergrediatur in negotio fratrem suū, hoc est, ne maiori precio res vendat quàm ipsæ valeant. Si lex humana postquam declarat æquale & iustum rei precium, præcipit vt nullus vltra tale precium rem vendere præsumat, non inducit nouā obligationem, sed declarat eam quæ lege diuina est imposita post talem precii tassationem. Aliqua enim sunt lege diuina statuta, quæ nō obligant ad culpā nisi præsupposita alia lege humana. Nam lex quæ prohibet furtum nunquam obligabit in captione alicuius rei particularis, nisi supposita rerum diuisione, & particulari illarum dominio; quoniam particulari rerum dominio sublato nunquam furtum committetur. Talis autem rerum diuisione non est ex lege naturæ, aut diuina, sed

A na, sed solo iure humano introducta, prout docet Augustinus super Ioannem, & citatur à Gratiano in cap. Quo iure distinct. 8. Lex diuina quæ prohibet opera seruilia in sabbato facere, nunquam obligabit ad culpam in aliquo die particulari, nisi prius lege humana, quis dies sit pro sabbato habendus, statuatur. Postquam tamè lex humana statuit diem dominicum esse pro sabbato habendum, statim lex diuina præcipit vt omnes illo die ab operibus seruilibus abstineant. Idè profus cōtingit in casu de quo impræsentiarū disputamus. Lex humana precium rebus imponit, hoc autè precio per legem humanam taxato, statim lex diuina prohibet ne aliquis vltra tale precium rem ipsam vendat. Ex quo apertè deducitur, non solum laicos sed etiam ecclesiasticos viros peccasse & postea teneri ad restitutionē excessus, si frumentum aliquod vltra preciū per dictam pragmaticam taxatum vendiderunt. Quia etsi viri ecclesiastici non subdantur legibus imperatorum aut regum, aut cuiusuis alterius laicæ potestatis: subduntur tamen legi naturali & diuinæ. Lex autem naturalis & diuina prohibet vt nullus vltra iustum precium rem aliquam vendat. Illud autem censendum est iustum precium quod fuerit per publicam potestatem taxatum: ergo illa taxatione per legem humanam facta tenebuntur viri

B ecclesiastici perinde ac laici ad non vendendum vltra illud precium.

Quòd autem princeps possit legem statuere, per quam precia rerum præsertim necessariarum taxentur, probatur manifestè per id, quod habetur in. l. 1. §. Cura carnis. ff. de officio præfecti vr̄bis, vbi Vlpianus iurisconsultus ait. Cura carnis omnis vt iusto precio præbeatur, ad curam præfecti vr̄æ pertinet. Et in. l. Annonam. ff. de extraordinariis criminibus, mandatur præsidibus prouinciarum, vt diligentiam adhibeant ne annona oneretur, hoc est, cariori quam oporteat precio vendatur. Et in constitutionibus Salmanticensis vniuersitatis æditis per Martinum papam huius nominis quintū, constitutio vicesima quinta est, vt domorum in quibus studentes habitant, precium locationis taxetur per aliquos ex ciuitate & studii vniuersitate ad hanc rem deputandos. Et nullus sine pœna excommunicationis ipso facto incurrenda potest alicui studenti domum locare nisi hac conditione, vt precium locationis per deputatos taxetur. Præterea, quod rerum victui necessariarum precia possint per publicam potestatem taxari, & si lege non definiretur, ex naturali posset ratione conuinci. Nam regi circa regnum suum, & præsidi prouinciæ circa prouinciam, & præfecto vr̄bis circa vr̄bem sibi commissam incumbit ea prouidere & ordinare quæ ad vtilitatem populi sibi commissi pertinet.

precia rerum necessariarum

taxantur per iudicem.

aduertant iudices et dcaur.

Inter

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Inter illa autem quæ utilia esse reipublicæ cognoscuntur, vnũ & non C
 minimũ est, vt frumenta bono precio & moderato habeantur. Alio-
 qui si omnibus permissum esset eo quo vellent precio, quanuis caris-
 simo frumenta vendere, aperta per hoc daretur licentia diuitibus vt
 tempore sterilitatis pauperum substantias deuorarent. Quoniam tam
 magno precio frumenta vendere possent, vt numerosa plebis multi-
 tudo illi reddendo non sufficeret, & sic necesse esset illam fame peri-
 re, aut pro frumento emendo totam suam supellectilem reddere. Ob
 hanc enim causam in. l. vnica. C. de monopolis, prohibentur mono-
 polia præsertim rerum ad victum humanũ necessariarũ fieri, ne hac
 occasione ipsæ res cariori precio vendi cõtingat. Præterea, non minorẽ
 potestatem habet rex, aut præses prouincię, aut quæuis alia publica pote-
 stas ad taxandũ precium frumeti, aut cuiusuis alterius rei, q̃ cõmunis po-
 puli cõsuetudo: sed cõmunis populi cõsuetudo est quæ precium rebus
 imponit, ita vt sine noua iusta causa superueniente nulli cũ securitate
 cõscientiæ liceat vltra cõmunis consuetudinis precium rem aliquam
 venderẽ: ergo rex, aut quæuis publica potestas habet etiam auctorita-
 tem ad imponendũ precium rebus vltra quod nemini res ipsas ven-
 dere licet. Si quis fortẽ obiiciat quod frumenti & aliarum rerum ven- dicitur
 ditores læduntur per talem precii taxationem, huic ego respõdeo ne- D
 gando quod illi lædantur, nisi fortẽ hac ratione illos lædi dicas, quia
 non lucrantur quantum possent lucrari si nõ fuissent illis precia taxa-
 ta. Hoc tamen re vera non est lædi, quia per talem taxationem nõ au-
 fertur ab eo quod iure suum erat, sed imponitur frenum nimie illo-
 rum avaritiæ, vt non quodcunq; optant, accipere possint. Præterea,
 contra hanc sententiam quidam arguunt, quia quilibet in rebus suis
 est moderator & arbiter, vt dicitur in. l. In re mandata, C. Mandati. Ex
 qua sententia sequi videtur vt nullus in rebus alienis, sed quilibet in
 suis possit precium imponere. Respondeo, illa legis sententia tunc vera
 est quando non est per legem aut superiorem impeditus, tunc enim
 quilibet in re sua est moderator & arbiter. Si tamẽ per legem aut per
 superiorem quis sit impeditus, etiam si res sit sua nõ poterit in ea esse
 moderator & arbiter. Nam ob hanc causam minor viginti quinque an-
 nis non potest vendere aut donare rem aliquam quanuis sit sua: quia
 ne hoc faciat, est per legem prohibitus, vt habetur in. l. Pupillus. ff. de
 acquirendo rerum dominio. Eadem ratione vxor sine licentia mariti
 nec vendere potest nec donare rem aliquam quanuis sit sua: quia lex
 hoc illi interdicit, vt patet in cap. Quòd deo. 33. q. 5. Respondeo iterum
 secundo ad argumentum, quòd & si gratis cõcedamus vniuersaliter
verum

A verum esse, quemlibet in re sua esse moderatorem & arbitrum, non tamen inde sequeretur, vt necessitate populi urgente publica potestas non possit precia rerū taxare. Quia tali vera necessitate urgente maius dominium habet populus aut qui illius vices gerit ad faciendum de re qualibet particulari id, per quod succurri potest populi necessitati, quā ipsemet homo qui rem illam possidet. Nam ob hanc causam quum populi necessitas vrget, potest quilibet ex populo compelli vt rem qua populus eget, etiā inuitus vendat, vt dicitur in. l. Annonam, ff. de extraordinariis criminibus. Hac tamē necessitate seclusa nullus posset ad vendendum compelli, prout habetur in. l. Dudum. C. de cōtrahenda emptione. Ratio enim naturalis docet plus cōmuni totius populi, quā particularis hominis necessitati esse cōsulendum. Nam in corpore humano ad cuius imitationem (vt Paulus docet) quelibet respública est instituenda, quodlibet particulare membrum se cōmittit quālibet magno periculo propter totius corporis conseruationē. Tertiò adhuc responderi potest, id quod dicitur, quemlibet esse in rebus suis moderatorem & arbitrum, intelligendum esse si id quisque intra iustitiæ metas faciat. Nam si iustitiæ metas rem suam moderando aut arbitrando excesserit, tunc lex illi non concedit, vt isto modo

B in rebus suis sit moderator & arbiter. Alioqui si precii iustitia ex sola vendentis voluntate penderet, sequeretur inde, vt in nulla re vendibili sit precii iustitia certa. Quoniam maxima iustitię latitudine data, vltra illam poterit quisq; si voluerit, rem suam vendere. Sequeretur etiā vt nullus, quanuis carissimè vendat, excedat in venditione medietatē iusti precii: quia illud dicitur esse iustum, si ex sola domini vendentis voluntate pēderet iustitia precii. Non potest ergo quisq; in rebus suis esse moderator & arbiter nisi illas moderetur infra iustitiæ latitudinem. At quum lex precium rei taxat, nulla est ibi iustitiæ latitudo: sed est punctualis & indiuisibilis iustitia: illa scilicet quæ est per legem taxata, vltra quam nemini progredi licet.

Vt igitur ea quæ tam latè dixi ad compendium reducam, dico legem illam siue pragmaticam quæ frumentorum precia taxauit, obligasse transgressores ad culpam mortalem, non obstante pœna per legem imposita. Quia lex illa non fuit purè pœnalis, sed mixta, & ideo etiam si nullus ad pœnam habeatur respectus, potest illius obligatio cognosci ex verbis quibus vtitur, quum de precio frumentorum statuit. Verba autem illa (vt diximus) apertum declarant præceptum, & manifestam prohibitionem, ex quibus euidenter cognoscitur legem illam obligasse ad culpam mortale. Et inde vltra sequitur, vt quanuis

N pœna

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

pœna legis illius fuerit alicui transgressori inflicta, ipse transgressor teneatur nihilominus ad restitutionem illius quod ultra iustum precium accepit. Quia restitutio precii superabundantis est necessario facienda ex lege diuina quæ præcipit omne iniuste ablatum restitui: ergo per passionem pœnæ (vt proximè præcedenti capitulo probauimus) non poterit aliquis à tali restitutione facienda liberari. Nam talis pœna non imponitur per legem ad recompensationem damni quod venditor intulit emptori, sed solum ponitur ad recompensationem iniuriæ quam intulit legislatori, illius legem transgrediendo. Et inde aperte conuincitur, vt facta satisfactione iniuriæ legislatoris per pœnam toleratam, teneatur nihilominus legis transgressor ad recompensationem damni quod intulit emptori, quando illi frumentum vendidit ultra precium per legem taxatum. C

Multas alias leges pœnales mixtas possem impresentiarum citare, vt de illarum obligatione differerem, sed ne plus iusto prolixiorem facerem tractatum, cōsulto omittere decreui, satis esse existimans quod generalia documenta dederim, per quæ si benè aduertantur, facile quisq; de qualibet lege pœnali mixta censere poterit, quanta sit illius obligatio. Ne tamen ex defectu exemplorum ipsa documenta manerent obscura, placuit aliquas in medium proponere leges, de quibus videbam maiorem esse inter viros doctos quæstionem, & quæ maius nocuumentum, si illarum obligatio non agnosceretur, inferre possent. D

✻ FINIS LIBRI PRIMI DE
POTESTATE LEGIS
POENALIS.

F. ALFONSI A CASTRO

ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM,
DE POTESTATE LEGIS POENALIS,
LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

A **H**ACTENVS de illa sola legis, quam poenalem vocant, potestate, quæ circa id, quod potissimum per illam statuitur, versatur, libro primo disserui probans manifestis, nisi mea me fallit opinio, argumentis poenam, quæ ad meliorem legis obseruationem ab ipsa lege statuitur, nihil obstare quin lex eadem sub reatu culpæ mortalis obliget ad id quod primo statuerat. Nunc superest, vt in hoc secundo libro alteram eiusdem legis potestatem, quæ solam respicit obligationem ad poenam, ab hostium oppugnatione & oppressione vindicæ, & in libertatem asseram. Pro qua re multo plures me exanclare labores, multoq; maiores exerere vires oportebit. Quoniam huius potestatis tutelam tanto maius mihi facessere negocium prospicio, quanto

alt. } illam magis oppressam iacere, & à plurimis fortissimis viris coerceri & reprimi video, ne in suum statum exurgat, & sic suas vires omnibus palam facere possit. Sunt enim aliqui, & hi non pauci neq; parū potentes, qui legis poenalis potestatem vsq; adeò eneruare nituntur, vt non vereantur passim proclamare, illam, nisi iudicis sententia, quæ illi suffragetur, præcedat, nunquam posse reum aliquem facere poenæ obnoxium & addictum. Credo tamen eos, qui ita sentiunt, fuisse à nimia huius sententiæ lenitate & mansuetudine persuasos, vt illi fauerent. Nam hæc illorum sententia nimium placida est & suavis, quæ sua vocis dulcedine, velut quædam syrena blanditur animis audientium, cuius dulcedinis blandimento tam multos doctores theologos perinde ac iurisperitos pellexit, vt sola patronorum multitudine vincere putet. At, contraria sententia, pro qua ego sum pugnare paratus, suo acri rigore exasperat lectores pariter & auditores, qua sola ratione moti multi illam execrantur & horrent. Et certè (vt ingenuè loquar) ego etiam abhorreo tantam legum poenaliū multitudinem, quæ sæpe nihil aliud efficit, nisi hominum conscientias illaqueare & irretire. Ob quam causam ego frequenter opto vt à multis huiusmodi legibus, sola poenæ comminatione retenta, obligatio ad culpam

aduocat legislator,

N 2 tolleretur.

tolleretur. Sed quum iam illæ semel latæ sunt, ego aliud de illis senti- C
 re non possum, nisi quod illæ verbis suis prædicant, & ostentant, Et
 quia apertissimam video esse hanc multarum poenalium legum po-
 testatem, ideo non dubitavi in arenam descendere, vt pro illa contra
 omnes illius hostes quamlibet multos & fortes pugnem. Non est
 enim æqua omnium legum poenalium conditio, nec per cõsequens
 æqua omnium illarum potestas, sed pro varietate legum varia etiam
 censenda est illarum potentia. Et hinc est quod non poterit vna de
 omnibus dari definitio, sed iuxta id quod cuiq; illarum pro sui gene-
 ris conditione conuenit, de illis dicere oportebit. Sed ante omnia, id
 quod à principio operis feceram, lectorem exoro, vt si huius disputa-
 tionis iudex esse velit, omnem prius à se propellat humanum affectũ,
 quatenus rectius possit de his quæ dixero censere. Nam sicut is cui in
 auribus est aër, nisi sit tranquillus & minimè sonans, sed tinnitu fue-
 rit ac tumultu plenus non exactè percipit ea quæ dicuntur: ita si quid
 humani affectus obstrepat aut sibilet intus in mente iudicis, nequaquã
 rectè iudicabit de his quæ legerit aut audierit. Lectorem igitur, quem
 solum huius disputationis iudicem futurum agnosco, per Christum
 exoro vt non accedat cõtentiosus, aut ita affectus, vt sit paratus quid-
 quid contrarium legerit, reicere: sed eo animo legat, vt paratus sit ve- D
 ritatem, quum illi fuerit aperte ostensa, & sufficienti ratione cõ-
 probata, vtraque vlna amplecti. Si verò ab his, qui mecum
 velut ex diametro pugnant, sic perluasus accesserit, vt il-
 lis fauere obstinato animo decreuerit, ego illũ huius
 disputationis iudicem esse non patiar, sed proti-
 nus tanquam aperte suspectum recusabo: &
 illius censuræ fateor me non esse obedi-
 re paratum, cuius tamen iudicium,
 si mihi se liberũ ab omni suspi-
 tione præberet, subire
 non formidarem.

A *Quomodo cognosci potest legem aliquam pœnalem non
sententiam latam, sed solam sententiam
ferendam continere.*

CAPVT PRIMVM.

VPLICEM esse pœnalem legem, alteram quæ
sententiam à iudice ferendam, alteram quæ sententiam
ab ipsa lege latam continet omnes viri docti, qui de
hac re disserunt, apertè fatentur, & ex ipsa verborum
varietate, quibus leges ad pœnæ inflictionem vti solènt

euidenter conuincitur. Lex tunc dicitur continere sententiam à se la-
tam, quando ipsamet lex profert sententiam contra delinquentem,
nullo pacto relinquens iudici aliquid quod ad cõdemnationem de-
linquentis spectet. Sententiam ferendam cõtinet lex, quando aliquid
circa inflictionem pœnæ statuit, quod est à iudice necessario facien-
dum. Inter has duas leges latissima est differentia, & multa sunt inter
illas discrimina, de quibus copiose differit vir in vtroq; iure doctissi-
mus Andreas Tiraquellus in fertilissimis illis commentariis, quæ nu-
per ædidi super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in de-
claratiõne huius verbi, Reuertatur, quòd in illa lege collocatur. Ex tam

Sentia lata a lege.

Sentia ferenda

*Andreas Ti-
raquellus.*

B multis quæ ille dicit, ego vnum tantum, aut fortè alterũ dicam: quia
sola illa proposito themati disputationis meæ seruire possunt. Ego
enim non suscepi hanc disputationem hoc animo vt de omnibus le-
gibus differerem, sed solum de lege pœnali, vt ostendam quanta sit il-
lius potestas circa obligationẽ ad culpam. Et quia talis obligationis
cognitio ferè omnino pendet ex ipsa legum pœnaliũ varietate, quarũ
altera (vt dixi) sententiam cõtinet latam, altera ferendam, ideo de illis
suo ordine dicere oportebit. De lege pœnali quæ sententiã cõtinet fe-
rendã tribus primis capitulis disputabo, cõplectès in illis solis quid-
quid ad illam spectat, propterea quod faciliora sunt quæ de illa refe-
runtur, & de illis ferè inter omnes doctores conuenit. De lege verò
pœnali quæ sententiam continet latam per multa sequentia capitula
differam. Est enim hæc res multo difficilior, & de qua alii aliter sen-
tiunt, ac proinde non paruum negocium mihi facessit. In hoc primo
capite hoc solum negocium mihi incumbit, vt doceam quomodo
possit cognosci lex pœnalis solam sententiam ferendam in se conti-
nens. Quòd vt melius & apertius fiat regulas aliquas generales & cer-
tas statuam per quas facilè quisq; cognoscere poterit quamlibet legẽ
pœnalem, an sententiam contineat ferendam, an non.

diuisio.

N 3

Prima

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

*Regula
prima.*

Prima & indubitata regula generalis, quæ nunquam nisi semel tantum fallit, est ista. Quotiescunq; lex poenalis utitur verbis quæ solam poenæ cõminationem exprimunt, toties lex illa sententiam cõtinet ferendam, & nõ latam. Dictiones autè quæ solam cõminationem significant, sunt istæ. Sub poena, sub interminatione, sub interpositione (Vt, gratia exempli, si quis homo aut si quæ lex aliquid fieri præcipiēs, aut prohibens, ad faciendum, vel omittendum id quod præcipitur, aut prohibetur, metu poenæ subditos inducere velit & dicat. Sub poena excõmunicationis, aut suspensionis, aut priuationis bonorũ, aut centum ducatorum, hoc aut illud fieri præcipio, aut prohibeo. Sub interminatione, aut sub interpositione anathematis, aut excommunicationis, præcipio, aut prohibeo talem, aut talem rem. In his omnibus, & aliis similibus, semper exprimitur sententia ferenda, & non lata. Hoc apertè docet glossa in cap. 1. de sagittariis, vbi has omnes dictiones enumerat, & dicit illas omnes denotare sententiam ferendam. Et meritò hoc dicit. Nam in omnibus illis declaratur (vt notum est) sola poenæ cõminatio. At cùm constet cõminationem nunquam esse de re præterita, aut præsentis inde manifestè conuincitur per illas dictiones non declarari sententiam latam, sed solum ferendam. De omnibus his dictionibus oportuit aliqua ex iure proferre exempla, vt ex illis lector discat, quid de aliis similibus, cùm illa in iure legerit, illũ sentire oporteat. In cap. Dolentes. de celebrat. miss. dicitur. Sub poena suspensionis penitus inhibemus. Quo loco glossator, & Hostiensis, & Ioannes Andreas docent sententiam solum ferendam in illo canone contineri. In cap. Relatum, de iure patronatus, dicuntur hæc verba. Sub anathematis interminatione prohibere curetis. Et illo loco etiã glossator admonet sententiam solum ferendam in illo canone denotari. Et si quis fortè nõ fuerit veritus contra glossatoris sententiam in hac parte sentire, facilè conuincetur, per alia verba quæ in illo cap. statim Papa subiungit, in hunc modum dicens. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum excõmunicationi subdatis. Ex quibus verbis euidenter colligitur, illa verba, sub anathematis interminatione, non denotare sententiam latam. Nam si ita esset, non præciperet Papa, vt contemptorem prohibitionis excommunicarent, quia iam excommunicatus fuisset per canonem latæ sententiæ. Et ita ratio non permittit, vt de cætero quis dubitet per illas dictiones sententiam ferendam semper denotari, in capitulis quæ statim subiiciemus, & aliis similibus quæ fortè lectori occurrent. In cap. Cùm esses de testamentis dicitur. Sub interminatione anathematis prohibentes.

penaminatio

*Hostiensis.
Ioannes
Andreas.*

Cap.

A Cap. primo, de sagittariis dicitur. Sub anathemate prohibem⁹. In cap. Sicut tuis, de simonia ponit papa hæc verba. Sub anathematis interminatione vetuisti. In cap. 2. de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ dicitur. Sub anathematis interminatione prohibuit. In cap. Cùm ecclesia, de immunitate ecclesiarum habentur hæc verba. Sub interminatione anathematis prohibemus. In cap. 1. de eo qui furtiuè ordines suscepit, hæc verba ponuntur. Sub anathematis interminatione prohibitus. In capitul. Non solum, de regularibus lib. 6. ad hunc modum loquitur Papa. Sub pœna excommunicationis auctoritate præsentium districtius inhibemus. In Clemen. 1. de priuilegiis & excessibus priuilegiatorum, hæc verba dicit pontifex. In virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus. In cap. Salonitanæ. 63. distinct. hæc verba dicit Gregorius Papa. Sub excommunicationis interpositione. &c. In his omnibus locis concordati omnium iudicio sententia solum exprimitur ferenda, propterea quod sola in omnibus illis canonibus denotatur comminatio pœnæ. Potest tamen hæc generalis regula fallere, si post dictiones quæ comminationem pœnæ significant addantur aliæ dictiones, quæ apertè latam declarent sententiam. Vt, gratia exempli, si lex aut homo dicat. Præcipio hoc sub pœna excommunicationis, quam quisquis contra fecerit, ipso facto, aut ipso iure, aut eò ipso; aut statim, aut ex tunc, aut continuo post factum incurrat. Aut sic. Præcipio hoc sub pœna excommunicationis, aut priuationis bonorum. Si quis autem contra fecerit, nouerit se statim excommunicatum, aut priuatum. In his enim omnibus loquendi modis (vt sexto capitulo postea dicemus) sententia lata declaratur. Quo fit vt licet verba quæ pœnam comminantur, sententiam ferendam exprimere soleant, propter dictiones tamen sequentes, quæ semper latam declarent sententiam, à sua natura detorquentur, & in sententiæ latæ significationem transferuntur. Et iuxta hanc doctrinam dicimus sententiam latam contineri in capitulis sequentibus, quæ nunc statim citabimus. In capitul. Non minns. de immunit. eccles. postquam Concilium Lateranense cuius est canon illius capituli sub anathematis districtione prohibuit, ne contra ecclesiasticam libertatem tributa, aut angariæ viris ecclesiasticis imponantur, hæc verba subiungit. Si autem consules aut alii de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere. Hæc posteriora verba sententiam latam demonstrant, quanuis priora illa pœnam minantia

N 4 solam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

solam sententiam ferendam indicabant. Idem contingit in.c. Clericis. Ne clerici vel monachi, vbi post interminationem anathematis, hæc verba subiungit Papa. Si quis autem contra hoc venire præsumperit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiacet. Quæ verba (vt sexto capite postea dicemus) latam semper denotant sententiam. In Clementina. i. de religiosis domibus, volens Concilium Viennense. Beguinarum mulierum statum prorsus ab ecclesia relegare, hæc verba ait. Eisdem & aliis mulieribus quibuscunq; sub pœna excommunicationis quam contrarium facientes incurrere volumus ipso facto, iniungentes expressè ne statum huiusmodi dudum fortè ab ipsis assumptum quoquomodo sectentur vltius, vel ipsum aliquatenus de nouo assumant. In capitul. i. de locato & conducto, Papa confirmat constitutionem quandam episcopi Portuensis Apostolicę sedis legati quæ prohibitionem quandam sub excommunicatione, & sub pœna anathematis continebat. Et cum nulla alia dictio, illic addatur circa excommunicationis incurfionem, glossa tamen in illo capitulo dicit sententiam latam ibidem contineri. Qua in re sibi ipsi videtur contrarius glossator ille, qui in cap. Relatum, de iure patronatus, & in cap. i. de sagittariis, dicit per hæc verba, sub pœna anathematis, siue excommunicationis, sententiam solam ferendam designari. Sed Abbas in gratiam glossatoris volens illum excusare dicit quod fortè in illa constitutione episcopi Portuensis erant alia verba, quæ ibi pontifex non expressit, ad quæ glossator respiciens dixit illic sententiam latam contineri. Alioqui si solæ illæ prædictæ dictiones in illa constitutione ponerentur, censet Abbas solam sententiam ferendam per illas exprimi. Præterea, adhuc fallit illa regula de dictionibus solam pœnæ comminationem significantibus, quando illæ ponuntur in contractibus, quia illic non ferendam sententiam, sed ipso facto latam significant. Vt, gratia exempli, si quis contractum de re aliqua cum alio faciens, promittat illi se aliquid facturum sub pœna centum ducatorum, illic non ex propria significatione illarum dictionum sed ex natura contractus sententia exprimitur lata, & non ferenda, prout infra vno integro capitulo longius explicabimus. Sed ista exceptio aut fallentia (vt iurisperiti loquuntur) non poterat, licet ommitteretur, contra meam vniuersalem regulam de verbis cominatoriis aliquid agere. Quia ego non de omni sententia lata aut ferenda, sed de sola sententia, quæ in lege pœnali continetur, hic loquor.

Secunda regula. Omnis lex pœnalis, quæ circa irrogationem pœnæ quam statuit vitur verbo, aut participio futuri temporis, præsertim si ver-

Abbas.

Comit.

bo, aut participio futuri temporis, præsertim si ver-

Regula secunda.

A si verbum significet aliquam actionem, continet sententiam à iudice ferendā. Hæc regula est concorditer ab omnibus iurisperitis recepta.

Abbas illam docet in cap. Si diligenti, de foro competenti. Felinus il-

lam recipit in cap. Rodolphus, ex. de rescriptis. De verbo futuri tēpo-

ris habemus exempla, & primum ex sacris literis propono. Si quis fu-

ratus fuerit bouem aut ouem (ait lex Mosaica) & occiderit, vel vendi-

derit, quinque boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna

oue. Hæc lex sententiam à iudice ferendam continet: quòd ex eo con-

stat, quòd vtitur verbo futuri tēporis. Et ideo beatus Thomas in Se-

cunda Secūdx. q. 62. arti. 3. de hac lege differens, dicit furem non fuisse

tunc ad pœnam in illa expressam obligatum, nisi postquā fuisset dam-

natus ad illam. Ex iure canonico exemplū est in cap. Si vir. de adulteri-

riis & stupro, vbi sic dicitur. Si vir sciens vxorē suam deliquisse, quæ

non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, & vixerit cum

illa, reus erit, & eius peccati particeps. Per illa verba, quib⁹ dicitur, reus

erit, condemnauit illum adulterum ad pœnam, quæ licet ibi non ex-

primatur, declaratur tamen in cap. Si quis vxorem. 32. quæstione pri-

ma. Sed quia lex illa pœnalis vtitur verbo futuri temporis, dicendo,

reus erit, sententiam continet ferendam. De participio eiusdem tem-

poris futuri habemus exemplum in cap. Cum ecclesia, de causa pos-

sessionis & proprietatis: vbi hæc verba habentur. Præmissam electio-

nem factam eis cōtradicientibus, & exclusis, decreuimus irritandam.

Et iterū. Ab eorum impetitione super electionibus faciendis vos du-

ximus absoluendos. In cap. Cum tu, de vsuris, hæc verba habentur.

Communione altaris, & ecclesiastica præceperis sepultura priuandos.

Vbi ferenda solū exprimitur sententia. In cap. primo de clericis pu-

gnantibus in duello, hæc verba ponuntur. De rigore iuris est meritò

deponendus. In Clementina, Sæpe, de verborum significatione, dicit

pontifex. Non erit processus propter hoc irritus, nec irritandus, hoc

est, nec sententia à lege lata, nec à iudice ferenda irritabitur. In lege,

Capitalium. ff. de pœnis, dicit Calistratus Iurisconsultus. Venena-

rii capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectu agi oportuerit, de-

portandi. In omnibus istis legibus & constitutionibus sola sententia

ferenda cōtinetur, quia oes illæ, cū pœnam statuunt, verbo futuri tem-

poris aut participio vtuntur. Verbum enim futuri tēporis nunquā ex

sua natura significat rem præsentem, aut præteritam, sed rem, quæ ad-

huc non est, sed in posterum fiet, & ideo ex se nunquam exprimet sen-

tentiam à iure latam, sed solū ab homine ferendam. Non est tamen

hæc regula aded constans & certa, vt aliquando nō fallat. Fallit enim

N s in om-

Abbas.
Felinus.

Exo. 22.

S. Thomas.

limato.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

6.
C
 in omnibus illis octo modis, per quos (vt capite. 6. huius libri infra dicemus) cognosci potest lex, quæ sententiam continet latam. Nam quanuis lex pœnalis vtatur verbo futuri temporis, si tamen illa sit disposita iuxta aliquem illorum octo modorum, quos capite sexto declarabimus, semper dicetur sententia lata. De qua re si quis nunc exēpla desiderat, vt id, quod dico, intelligere valeat, legat caput sextum huius secūdi libri, & inde facile discet, quod optat. Præter illos octo modos, de quibus infra dicemus, fallit adhuc illa generalis regula de futuri temporis significatione, quoties euidens ratio cogit, vt lex illa intelligatur sententiam continere latam, & non ferendam. Aliquando enim contingeret legem pœnalem esse prorsus inanem, & nullius penitus valoris, si illa solam contineret sententiam ferendam. Tunc enim, ne legi iniuriam faciamus, illam inutilem esse censentes, ratio ipsa cogit, vt quanuis ipsa lex verbo futuri temporis vtatur, dicamus illam continere sententiam latam. Hoc annotauit glossa in. l. Improbū. C. ex quibus causis infamia irrogatur. Nam in ea lege dicitur, quòd improbum fœnus exercentibus pœna infamiæ irroganda est. Quæ verba licet per participium futurum tempus significans disponantur, glossa tamē in illo loco dicit intelligi oportere, infamiam esse ipso iure latam: quoniam (vt inquit) improbum fœnus exercēs non posset infamari. Et certè ipsa ratio cogit, vt sic intelligi oporteat. Quoniam quoties verbum aliquod, cuiuscunq; temporis illud sit, iuxta suam primæuam & ordinariam significationem, nihil potest operari in illo loco, vbi collocatum est, oportet necessariò illud à sua significatione detorquere, vt aliquid efficere valeat. Nam hoc annotatū est in. l. Debitor. §. Verisimile. ff. de contrahenda emptione, & in. l. Qui Romæ. §. Augerius. ff. de verborū obligatione. Deinde, ab illa regula generali, quam de significatione temporis futuri dedimus, aliqui excipiunt eas leges, aut constitutiones, quæ duplici aut geminato verbo futuri tēporis vtuntur. Nam tunc ratione geminationis dicunt oportere intelligi sententiam esse latam. Quoniam (vt dicunt) oportet vt secundum verbum aliquid roboris habeat, & aliquid addat ad primum. Vt, gratia exēpli, si lex diceret hæc verba. Si in electione aliqua fuerit hæc aut illa solennitas prætermissa, cassabitur, & irritabitur electio, dicunt illam pœnam esse ipso iure intelligendā propter duplex aut geminatū verbum futuri temporis, quod illic positum est. Hanc sententiam tuetur Felinus in cap. Rodolphus. numero. 35. de rescriptis. & citat pro hac sententia Baldū in titulo, de pace Constantiæ, & Lud. in. l. Si verò. §. De viro. ff. soluto matrimonio. Sed certè licet isti viri

Felinus.

Baldus.

sint

- A** sint in vtroq; iure doctissimi, quia tamen res hæc nõ est apertè in iure expressa, sed ex vera & propria vocum significatione pendet, ego illis in hac parte consentire non possum. Magis enim mihi arridet sententia Philippi Decii, qui (si vera de illo citantur) dicit in. l. Posteaquam. *Philipp. Decii?* C. de pactis. eandem esse rationem in secũdo verbo futuri temporis, quæ est in primo. An autem textus, quos ille (vt fertur) pro sua opinione citat, id probent, an secus, ego nunc discutere nolo, sed solam illius sententiam probo. Quoniam etsi idem verbum, cuiuscunq; temporis sit, decies in eadem oratione repetatur, nunquam ob hæc solam causam à sua recedet natiua significatione, quam, si semel tantum poneretur, haberet. Nam talis replicatio diuersorum verborum idem significantium, etsi aliquando fiat ad rei exaggerationem exprimendam, sæpe tamen fit, vbi nulla est rei exaggeratio. Nec tamen ideo frustra & superflua dicenda est talis verborum idem significantium replicatio: quoniam fit sæpe ad maiorem rei explicationem. Aliquando etiam contingit, vt non solum verba diuersa idem significantia, sed idem verbum ob solam ornatus & decoris causam in eadem oratione sine aliquo alterius vocis interuallo repetatur. Quam vocis repetitionem Greci *ταυταλογία* vocant. Et hac eloquutionis figura non solum profani auctores, sed etiam sacræ literæ sæpe vtuntur. Nam Propheta regius in psalmo. 121: ait. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini, testimonium Israel. Et in eodem psalmo iterum. Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid. Ecce vides hanc vocem tribus, semel positam, & continuo post iterum repetitam, & idem factum esse constat in illo nomine, sedes. Et per Hieremiam prophetam Dominus ait. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. *Hiere. 2.* In quibus verbis hæc vox, cisternas, semel & iterum sine alterius vocis interuallo posita est. Si hanc eiusdem vocis repetitionem ornatus causa sacræ literæ admittunt, cur non etiam eiusdem vocis, aut diuersarum vocum idem significantium repetitionem admitteremus in legibus, aut constitutionibus humanis? Nunquid strictiorem verborum parcitatem requirere volunt in legibus aut cõstitutionibus humanis, quàm in sacris literis, in quibus nihil superfluum, aut sine magna ratione positum esse, firmissimè credere oportet? Præterea, etsi gratis illis daremus, quòd illa verborum idem significantium continua repetitio semper in iure ponitur, non solum ad maiorem rei explicationem, sed etiam ad maiorem rei exaggerationem exprimendam, non inde necessariò sequeretur, exaggerationem esse tantam, vt velit ex sententia ferèda, quæ
- per pri-

per primum verbum futuri temporis significata est facere sententiam **C** latam per solam verbi secundi idem significantis additionem. Satis enim res exaggerata esset, si concedamus per illam diuersorum verborum idem significantium duplicationem, legislatorem voluisse reddere legi firmitatem & certitudinem, ita vt iudici non liceat sententiam, quæ in tali lege aut constitutione decernitur esse ab illo ferenda, omittere, sed illam, prout illic exprimitur, teneatur proferre. Si iure aliquo apertè decretum esset, vt talis verborum futuri temporis geminatio aut multiplicatio, sententiæ semper denotaret latam, ego statim digitum ori meo imponerem, nec contra illud decretum mutire auderem. Quoniam potuisset legislator, si voluisset, aliam verbis significationem imponere, & multò melius hoc loquutionis genus sibi peculiare facere. At cùm nihil tale fuerit vnquam lege declaratum, neq; ex aliis in iure cõtentis apertè deduci possit, cogimur vt omnibus dictionibus latinis in interpretatione legum aut canonum eam reddamus significationem, qua latini sermonis parentes & optimi eloquentiores vsi sunt. Hac igitur ratione victus, sentio cum Philippo Decio verbum futuri temporis, etiam si decies repetatur, significare sententiam ferendam, nisi aliud ibidè addatur, quòd necessariò cogat latam sententiam interpretari. **D** Manebit igitur, quantum ad hanc exceptionem aut fallentiam (vt iurisperiti loquuntur) attinet, firma & cõstans regula, quam de significatione verborum futuri temporis suprà proposui. Et credo, quòd præter has oës exceptiones aut fallentias, quas ego iam enumeravi, nulla alia potest illi regulæ opponi, præsertim cùm ego illam de solo verbo futuri temporis, quod in lege pœnali positum fuerit, intelligendam esse velim. Nam si de sententia cuiuscunq; legis esset sermo, scio alias exceptiones aut fallentias posse contra illam regulam opponi. Vt, gratia exempli, quando tale verbum ponitur in dispositione alicuius rei ordinatæ à testatore: quia tunc verbum futuri temporis denotat sententiam latam. Si quis in testamento suo præcipiens, vt quotannis in aliqua certa die dicatur missa pro eo, & hæredi, qui non curauerit vt illa dicatur, apponat pœnam huiusmodi verbis. Priuetur, aut priuabitur hæreditate, aut dabit centum ducatos pauperibus: quanuis talis pœna sit per verbum futuri temporis expressa, declarat tamen sententiam latam, & nõ ferendam. Ita docet Felinus in dicto cap. Rodolphus, numero. 24. in declaratione huius verbi, priuetur. Sunt aliæ similes exceptiones, quæ contra nostram regulam de verbo futuri temporis obiici possunt: sed eas omnes, quia sunt à thèmate huius disputationis alienæ, ex industria omitto. Ego enim in hoc opere,

Felinus.

A opere, non de omni lege, quæ sententiã continet ferendam aut latam, sed de huiusmodi sola lege pœnali dicere statui. Et si de hac sola fiat sermo, puto nihil aliud posse illi regulę opponi, quàm quod per me hîc expressum est.

Tertia regula. Omnis lex pœnalis, quæ circa inflictionē pœnæ utitur verbo imperatiui modi, quanuis sit temporis præsentis, sententiã continet à iudice ferendam. Nam hæc est conditio & natura modi imperatiui, vt semper ad alium aliquem respiciat. Quoniam qui imperat, non sibi, sed aliis imperat. Aliquando tamen contingit, vt quis sibi ipsi per verbum imperatiuũ loquatur. Nam Dauus ille Terentianus sibi alloquens ait. Animo iam nunc ociofo esse impero. Et Gna-<sup>Regula ter-
tia.</sup>

to ille parasitus apud eundem Terentium ait. Imperaui egomet mihi omnia assentari. Sed hoc non est verè imperare, sed potius propositum & deliberationem indicare. Aut fortè, quod verius puto, voluntas, quæ superior est animæ portio, aliis inferioribus potentiis aliquid facere vel omittere præcipit. Re igitur sic intellecta, facilè intelligetur nunquam contingere, vt vnus semper idem sibi ipsi imperet, sed vno eodem in diuersa partito, pars altera alteri præcipiat. Scio Augustinũ^{Terentius.}

B dixisse, voluntatem imperare sibi & aliis, hoc tamen ego ita intelligendum esse puto, vt per illa verba Augustinus voluerit exprimere plenam voluntatis libertatem, qua potest ex se facere quod libet, non autem vt verè sibi ipsi imperaret. Si tamen quis contendat, voluntatē verè & propriè sibi ipsi imperare, ego pro re tam sterili, ex qua nullus fructus colligi potest, contendere nolo, præsertim cùm talis loquendi modus nunquam in materia, de qua agimus, nec in quauis alia reperiatur in iure. Nunquam enim legislator pœnam contra reum statuens sibi ipsi præcipit, vt pœnam infligat, sed ad iudicē verba dirigēs illi imperat, vt ille pœnam imponat. Cùm igitur hæc sit verbi imperatiui natura, vt semper ad aliũ tendat, inde colligit, vt quoties lex pœnalis tali verbo utitur, semper intelligatur sententiam in illa cōtineri à iudice ferendam, & non latam. De hac re oportet vt aliqua ex iure capta exēpla proferam, vt quod dico re ipsa cōprobetur. In cap. Quia propter, de electione, hæc verba habentur. Si quis verò contra prædictas formas eligere attentauerit, eligendi ea vice potestate priuētur. Hoc verbum, priuētur, ibidem positum est præsentis temporis imperatiui modi, & inde cognosco sententiam per verbũ illud expressam esse ferendã, & non latam. Et hoc annotauit illic glossa, in verbo, priuētur, sic dicens. Per sententiam, non ipso iure. In capit. Quisquis, eodē titulo, licet in prima parte capituli sit sententia lata, vbi ait, ineligibilis fiat,

verba imperatiui.

Augusti.

lis fiat, tamen in secunda parte continetur sententia ferenda, vbi ait. **C**
 Ab officiis & beneficiis penitus suspendatur. Quo loco glossa in illo
 verbo suspendatur, declarat per sententiam. In cap. Grauem, de exces-
 sibus prælatorū, constat sententiam à iudice ferendam contineri, pro-
 pter sequentia verba, quæ ibidem ponuntur. Tanquam membrū pu-
 tridum (inquit papa) ab Ambianensi ecclesia perpetuò abscindatis.
 Et glossa in verbo, abscindatis, dicit hæc verba. Et ita per sententiam
 perdit beneficia, non ipso iure. In cap. Cum infirmitas corporalis. de
 pœnit. & remissio. ponitur hoc verbū, arceatur, quod declarās glossa
 dicit, Per sententiam non ipso iure. Multa alia possem ex utroq; iure
exempla proferre, sed hæc mihi sufficere videntur. Hæc regula solas *limita.*
 duas patitur exceptiones. Primò quidē, in particulari excipienda sunt
 omnia illa verba, quæ nullum significant hominis ministerium, neq;
 aliquam exprimunt hominis actionē ad pœnam infligendam, prout
 sunt hæc sequentia verba, subiaceat, incidat, incurrat, & alia eiusdem
notæ. Nam omnia huiusmodi verba (vt infra capite. 6. huius secundi
 libri. §. septimo dicemus) in quocunq; tempore aut modo ponantur,
 semper exprimunt sententiam latam. Et ratio est, quia illa verba sicut
 non significant hominis ministerium, nec aliquam illius actionem:
 ita non diriguntur ad iudicem, quanuis ponantur in imperatiuo, sed **D**
 ad pœnam, quæ legis imperio mandatur executioni. Deinde, ab illa
uniuersali regula excipere oportet, omnes illas leges pœnales, in qui-
bus simul cum verbo imperatiui modi ponuntur aliquæ aliæ dictio-
nes, quæ cogunt dicere sententiam latam in tali lege contineri. Nam
 si lex huiusmodi verbis vteretur, ipso iure excludatur, aut ipso facto
 priuetur, aut continuo repellatur, aut sine vltiori sententia spoliatur,
 aut quouis alio ex illis octo modis, quos capite. 6. declarabimus, lex
 loquatur, semper intelligetur sententiam latam continere, quanuis ver-
 bo imperatiui modi vtatur. De hac regula, quam circa verbum impe-
radiui modi hætenus declarauimus, nullus ex iuris humani interpre-
tibus, qui de hac materia disseruerunt, aliquid dixit, neq; de verbis im-
peratiui modi inuenio apud illos, pro huius rei elucidatione, vllam
factam esse mentionē, cum tamen debuissent magnam de verbis illis
habere rationē, propterea quòd leges pœnales frequentissimè talibus
verbis vtuntur ad statuendum pœnas contra legum transgressores. Et
 ideo necessarium erat significationem & potestatem verborum im-
 peratiui modi declarasse, vt inde constaret, quanta esset obligatio &
 potestas legum pœnalia, quæ talibus verbis vtuntur. Sed apertissi-
mè intelligo, hanc verbi imperatiui omissionem, ex quodam crasso
 illorum

A illorum errore processisse. Putarunt enim omnia verba imperatiui modi ad futurum tempus pertinere, & omnia illa verba, quauis sint presentis temporis imperatiui modi, sub appellatione verbi futuri temporis comprehenderunt, tanquam si imperatiuus modus tempore presentis caret, & solum haberet futurum. Glossa in cap. Quisquis, de electione, dicit hoc verbum, Fiat, esse temporis futuri, & ratione illius verbi dicit in prima parte illius cap. debere intelligi esse sententiam ferendam, nisi alia postea ibi adderetur, quae necessario cogunt sententiam latam interpretari.

fiat Felinus in illo cap. Rodolphus, de rescriptis, numero. 26. citat Baldum *Felinus.*
in. l. fi. C. de seruo communi manumisso, dicentem, & ex textu anno *Baldus.*

tantem, quod hoc verbum, fiat, est futuri temporis. Sed in hac parte non consentit Baldo Felinus, & in contrariam sententiam citat Calderinum *Calderinus.*

in cap. Quisquis, de electione, dicentem se obtinuisse in quadam ardua causa, quod illud verbum, fiat, per quod respondet papa petitionibus aut supplicationibus, quae illi offeruntur, intelligatur pro tunc, id est, de presenti, & non de futuro. Sed licet de hoc verbo, fiat, bene senserit Felinus, quod sit temporis presentis & modi imperatiui, in omnibus tamen aliis verbis presentis temporis eiusdem imperatiui modi aperte noscitur errasse, putans illa esse temporis futuri, & hac appella-

B tione omnia illa comprehendens. Abbas in cap. Clericis. Ne clerici *Abbas.*

vel monachi, dicens quod verbum futuri temporis indicat sententiam ferendam, quum ad exempla procedit, ferè semper proponit verba presentis temporis imperatiui modi, quasi illa sint temporis futuri. Sed de his omnibus & de aliis eiusdem farinae, qui ius pontificium aut Caesareum interpretantur, non miror quod sic in re Grammatica errauerint. Quonia etsi fateor eos fuisse viros in utroque iure doctissimos, scio tamen eos fuisse Barbaros, & male linguam latinam calluisse, & pessime de illa meritos. De solo Andrea Tiraquello miror, quod in tanta *Andreas Tiraquellus.* inaduertentia, nolo dicere ignorantiam, inciderit, ut aliorum iuris peritorum sit in hac parte sequutus errorem. Quia (ut ex illius scriptis conicere possum) non solum Grammaticae rudimenta plene nouit, sed puritatem latini sermonis ex oratoribus & poetis, quae se legisse ostendit, se didicisse manifestat. Hic vir in utroque iure doctissimus, in fertilissimis commentariis, quae nuper edidit super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in interpretatione illius verbi, Reuertatur, quod in illa lege collocatum est, differens quomodo possit cognosci sententia ferenda, & a sententia lata discerni, tria verborum tempora ad hanc rem ostendendam assignat, praesens videlicet, praeteritum, & futurum. De verbis presentis temporis & praeteriti, & vtriusque participiis censet
latam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

latam semper, nisi aliud obstat, significare sententiam. De verbis tem- C
poris futuri & illorum participiis, dicit illa ferendam exprimere sen-
tentiam. Sed hanc regulam de tempore futuro dicit septuagies quin-
quies fallere. Et inter has septuaginta quinque exceptiones, vel (vt ille
loquitur) fallentias, enumerat multa verba præsentis temporis impe-
ratiui modi, velut sunt ista, quæ nunc sequuntur. Subiaceat, incurrat,
incidat, priuetur, spoliatur, abiiciatur, repellatur, amoueat, remoueat,
reuertatur, redeat, & alia multa similis temporis & modi. De his
omnibus sigillatim differit vnum integrum paragraphum singulo
cuique tribuens, & ex vnoquoque eorum vnam fallentiam format, dicēs
in vnoquoque illorum regulam futuri tēporis fallere. Quia per quodli-
bet eorum dicit sententiam exprimi latam, quāuis quodlibet eorum
(vt ait) sit temporis futuri. In his omnibus fallentiis etsi multa benè
coaceruauerit, & multa doctè tractauerit, à quibus (vt suum illi ho-
norem reddam) fateor me pro hoc negotio pertractando suppetias
sumpsisse, sed in his omnibus fallentiis dupliciter illum errasse con-
stat. Primò, quia dixit omnia illa verba esse futuri tēporis, quæ tamen
constat esse præsentis temporis, & modi imperatiui, quædam vocis
actiuæ, & alia vocis passiuæ. Et hinc euidenter conuincitur, pluries il-
lum iniuriam fecisse regulæ futuri tēporis, quando contra illam falsò D
obiecit omnia prædicta verba, dicens illam regulam in omnibus illis
fallere. Regula enim, quæ de solis verbis futuri temporis loquitur, nō
fallit, imò neque fallere potest in verbis, quæ non sunt futuri temporis,
sed præsentis, & imperatiui modi. Et ex hoc fonte deducitur alterū,
in quo etiam illum errasse constat, sicut ceteri iurisperiti de hac re dif-
ferentes, quos in hac parte sequutus est. Nam de verbo præsentis tem-
poris loquens, censuit illud semper latam significare sententiam. Quæ
assertio vt vera esset, oportebat illam temperare, & ad sola verba præ-
sentis tēporis indicatiui modi illam restringere. Quoniam si de omni
tempore præsentis cuiuscunque modi sit illius assertio intelligenda, con-
stat illam non esse vbiq; veram, cum fallat in verbis præsentis tempo-
ris, & modi imperatiui, quæ (vt per multa iuris exēpla probauimus)
sententiam ferendam significant. Fortè aliquis volens his omnibus
iuris humani interpretibus patrocinari, dicet omnes istas verborum
terminationes, de quibus nunc contendimus, reperiri in futuro op-
tatiui modi, sicut in præsentis imperatiui. Fateor, sed cum in optati-
uo ponuntur, semper additur illis aduerbium aliquod optandi, prout
est hoc aduerbium, Vtinam, o si, quorum neutrum solet poni in lege.
Quia lex præceptiua, nō optando, sed imperando, aut indicatiuo modo
aliquid

A aliquid statuendo loquitur. Et hinc, sicut ex multis aliis locis, constat, plenam Grammaticę cognitionem, & Dialecticę vel mediocrem degustationem summę necessariam esse ad perfectam cuiuslibet alterius disciplinę cognitionem.

Quarta regula. Quoties de aliqua dictione in lege pœnali posita, ^{Regula. 4.} meritò dubitatur, an sententiã exprimat ferendã, an latam, toties sine dubio censendũ est sententiã nõ latã, sed ferendã, in illa lege cõtineri. ^{verba dubia} Hanc regulã ponit glossa in cap. In pœnis, de regulis iuris lib. 6. & illã colligit ex textu illius capi. vbi sic dicit. In pœnis benignior est interpretatio faciẽda. At multò benignior est interpretatio legis pœnalis, si dicamus illã tantũ cõtinere sententiã à iudice ferendã, ergo vbi fuerit dubitatio de significatione alicuius vocis positę in lege pœnali, an sententiã exprimat latã, an ferendã, æquũ & iustũ est, vt interpretemur in tali lege pœnali, non latã, sed solam sententiã ferendã cõtineri. Virtute huius regulę idẽ glossator in cap. Quicũq; .§. Inhibemus, de hæreticis, eod. lib. 6. in verbo, In node, dicit sententiã contineri ferendã, propter dubiam illius verbi significationẽ. Idẽ facit in cap. Cupientes. §. Si verò, in verbo, priuentur, de electione, eodẽ lib. 6. Hanc regulã etiã ponit & laudat Felinus in dicto cap. Rodolphus, de rescrip. numero. 24. & ^{Felinus.}

B iterũ in eodẽ cap. numero. 30. eandẽ regulã repetit, & dicit illã esse notatu dignã, propterea quòd multis negotiis circa leges pœnales occurrentibus seruire potest. Eandẽ regulam laudat Philippus Francus in ^{Philippus Francus.} prædicto cap. In pœnis. Abbas etiam in cap. Si diligenti, de foro competenti, dicit, quòd quãdo verba legis habent significationẽ præteriti & futuri, debemus mitiorẽ significationẽ sumere, vt tẽpus futurũ dicat & non præteritũ, & ita ferendã exprimat sententiã, & non latam. Ex ratione huius regulę colligere possumus de verbis modi infinitiui, quid cẽsere debeamus. Nã cũ modus ille, præfertĩ in voce præsentis tẽpis, aptus sit (vt Grãmatici docẽt) oĩa tẽpora cõprehẽdere, hinc oritur, vt sæpe dubia sit illius verbi significatio, an videlicet tempus præsens, an præteritũ significet. Et quia talis est natura verbi infinitiui modi, quoties in lege aliqua illud inueniatur, toties dicetur illud significare tempus futurũ, ac ideo sententiã ferendã exprimere, nisi aliud illic addatur, quod cogat latã, & non ferendã sententiam interpretari. Exemplũ de verbo infinitiuo habemus in. l. Nequid. ff. de incendio, ruina, naufragio, vbi postquam prohibetur, vt nullus res naufragorũ surripiendi causa colligat, quum ad littus eiectę fuerint, aut in mari fluctuauerint, statim pœna contra huius legis transgressores statuitur per hæc verba. De his autem, quos diripuisse probatum sit, præsidem

O vt de

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

vt de latronibus grauem sententiam dicere. In qua lege illud verbum C
dicere, tempus significat futurum, vt sententiam ferendam exprimere
valeat. Quod ex eo conuincitur, quòd non permittit præsidem senten-
tiam dicere, nisi prius crimen probatum fuerit. Si autè aliæ dictiones
ponantur in lege pœnali simul cum verbo infinitiuo, quæ apertè de-
monstrent sententiam latam, tunc quia iam est sublata dubitationis
causa & occasio, necessariò erit, iuxta aliarum dictionum significatio-
nem, sententiam latã illic intelligere. Et ob hanc causam censere oportet
contineri sententiam latam in cap. Si quis. 2. q. 3. vbi hæc verba ha-
bentur. Si quis contra huiusmodi personas non probanda detulerit,
auctoritate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiæ sustinere.
In hoc canone licet ponatur verbum infinitiuo modi, quod in dubio
significare debet tempus futurum, & ita ferendam dicere sententiam,
cogimur tamen dicere sententiam latam illic contineri, propter has
dictiones, auctoritate huius sanctionis, quæ habet vim & potestatem
declarandi sententiam latam, vt dicemus in cap. 6. huius secundi libri,
quo loco etiam conuincam glossam in illo capitulo errasse, cum in
verbo sustinere interpretatur, non ipso iure, sed per sententiam. Est ta-
men adhuc circa hanc regulam de dubia verborum significatione an
notandum, quòd illa non vbiq; vera est, sed solũ in lege pœnali. Nam D
si lex fuisset in fauorẽ aut cõmodũ subditorũ data, & in illa poneretur
dictio ambigua habens latæ aut ferendę sententiæ significationẽ, potius
erit interpretanda, vt latam dicatur cõtinere sententiam, q̃ ferendam.
Et hoc doctores concorditer docent, & colligunt ex cap. Odia, de reg.
iuris, lib. 6. vbi sic dicitur. Odia restringi, & fauores cõuenit ampliari.

*De conditione & qualitate legis pœnalis sententiam fe-
rendam continentis, antequam iudex sententiam
dicat. GAP. II.*

EX HIS, quę hæctenus de sententiã à iudice ferenda di-
ximus, si benè aduertant, poterit quisq; agnoscere quæ
sit lex pœnalis, sententiam ferendam in se continens.
Nunc solũ superest eiusdẽ legis propriã conditionẽ, &
naturæ qualitatẽ declarare, vt quidq; ad hanc legẽ spe-
ctat, absolua⁹. Multę & varię sunt qlitates & proprię cõditiones le-
gis pœnalis sententiã ferendã cõtinētis, per q̃s illa secernit à lege pœnali,
quę sententiã latã cõtinet. Has oēs recēset Andreas Tira. in loco superi⁹
citato, & de illis oĩbus singulatim & copiosè differit. Ego tamẽ, quia
non to-

Andreas Ti-
raquellus.

A non totam hanc prouinciã de lege in hoc opere regendam assumpsi, sed solùm de obligatione legis pœnalis dicere statui, eas solas huius legis conditiones aperiam, quæ quouis modo ad potestatem obligationis spectare noscuntur. Vt igitur eas omnes breuius & clarius explicare valeamus, duo oportet tempora distinguere. Alterum est tempus ante sententiam à iudice latam, alterũ verò est tempus post prolatam à iudice sententiam. In hoc capitulo solũ differam de his, quæ huiusmodi legi pœnali conueniunt, antequam iudex, iuxta eandem legẽ, reum ad pœnam condemnet: in proximè sequenti capitulo dicam de illis, quæ conueniunt eidem legi, postquam iudex damnauit reum ad pœnam in lege statutam. Si legem pœnalem, quæ sententiam ferendam continet, consideramus, antequam iudex damnet reum ad pœnam in illa contentam, quidquid ad hanc considerationem attinet, duabus conclusionibus absoluemus. Sit igitur hæc prima conclusio.

Toto illo tempore antequã iudex proferat sententiã iuxta legis dispositionẽ, reus nõ obligatur in cõscientia ad subeundũ pœnam à lege statutam. Hæc cõclusio probatur, quia nullus ex vi legis alicuius obligatur ad plus faciendũ vel omittendũ, quã sit per legẽ ipsam expressum. At lex pœnalis, quæ statuit pœnam à iudice inferendam, nõ præcipit reo, vt ipse per se pœnam illam subeat, ergo reus non tenetur ad illam per se suscipiendã. De hac pœna, quæ non est à iure inflictã, sed à iudice venit inferenda, censent oēs iuris humani periti, quòd illa nõ transit ad hæredes, quia si ante condemnationẽ moriatur reus, cessat pœna, vt in. l. Si pœna. ff. de pœnis. Ita docet Petrus de Ancharrano in cap. Cum secundũ leges, de hæreticis. lib. 6. Ratio huius sententiæ est, quia hæres in his, quæ ad hæreditatẽ pertinent, censetur velut eadem persona cum defuncto, cui successit, & ideo non ad plura tenetur hæres ratione hæreditatis, quã tenebatur defunctus quando decepsit. At defunctus, qui nondũ damnatus ad pœnam decepsit, non tenebatur ad illam tunc, ergo nec hæres, qui in hac parte idem cum illo reputatur, tenebitur ad illam. Et idẽ prorsus dicendũ est de executore testamenti, quoniam etiã ipse nõ tenetur in cõscientia soluere pœnam, quæ est à lege per sententiã ferendam statuta, quanuis defunctus cõmisit delictũ, propter quod lex statuerat talẽ pœnam à iudice inferri, si ille antequam condemnaretur ad illam, ex hac vita migravit. Hoc docet Baldus in. l. Id quod pauperibus. quæst. 9. C. de episcopis & clericis. Quæ sententia eadem ratione probatur, sicut præcedens: quia executor testamenti non ad plura obligatur, quàm ipse conditor illius obligatus erat quando mortuus est. Ex ista conclusione sic declarata, plu-

*Diuisio**Conclusio prima.**si ista pœna ad hæredes nõ transit
et d. 121. col. 7.**Petrus Ancharranus.**inc. executor testamenti ca. 50.**et d. 121. col.**Baldus.*

Corollarium
primum.

rima possunt corollaria deduci, & ex tam multis paucula quædã hæc C
proferam, quæ (vt existimo) magis prodesse possunt ad tollendos scrupulos, qui aliquorũ conscientias vexare solêt. Primò quidẽ infero peccare subditos, qui suo superiori prælato obedientiam præstare nolunt, ob hoc solũ, quòd ille cõmisit crimẽ contra quod est lex statuta, quæ præcipit, nõ vt sit ipso iure priuatus sua dignitate, sed quòd sit illa per iudicẽ priuandus. Quoniã etsi prælatus crimen tale cõmisit, quandiu tamẽ nõ est per iudicẽ sua dignitate priuatus, adhuc ille salua cõscientia retinet illã, & potest suum officium exercere, & valebũt oĩa, quæ illo tẽpore ab illo gesta fuerint. Sicut igitur ille adhuc potest suis subditis præcipere, ita subditi eo tẽpore obedire tenentur. Quia iure præcipere, & obligari ad obedientiam sunt correlatiua, quæ se mutuò respiciunt, & quorũ alterum sine altero cõsistere non potest. Nullus enim potest iure præcipere alicui, nisi illi tantũ, qui tenetur illius præcepto obedire. Et quòd subditi non possint ab obedientia sui prælati recedere, antequã sit per iudicẽ sua dignitate priuatus, probat auctoritate Symachi papæ dicentis. Si quis clericorũ ab episcopo suo ante sententiæ tẽpus pro dubia suspitione discesserit, manifestã in eũ manere censuram. Lex enim Ecclesiastica pontificẽ ab aliis accusatũ, priusquã sub luce obiecta constiterint, exigit non relinquere. Hæc Symachus papa, D
& citantur à Gratiano in cap. Nonne. 8. q. 4. Et in huius cõfirmationẽ esse potest, quod Augustinus ait in quadã homilia de pœnitentiã. Quis enim (inquit Augusti.) sibi vtrũq; auderet assumere, vt cuiusquã ipse sit, & accusator & iudex? Hæc ille. Sed fortẽ cõtra hæc q̃s nobis obii- ciet cap. Sanẽ. 16. q. 7. vbi dicitur populũ ab obediẽtia Dioscori recessisse, & benẽ in hoc fecisse, quãuis nõ fuerat per sententiã iudicis cõpetẽtis episcopatu priuat⁹. Sed hæc obiectio nihil nos mouet, qm̃ si litera illi⁹ cap. inspiciat, cõstabit manifestè nõ fuisse tũc necessariã iudicis sententiam: quia cõcessio episcopat⁹ fuerat ipso iure nulla, q̃a fuerat ordinatus ep̃s ab eo, q̃ illũ instituire nõ poterat. Nam (vt in eodẽ cap. refert) cùm Dioscorus iunior manus impositionẽ accepisset à rege, recesserũt multitudines populorũ dicẽtes. Quia secundũ quod cõtinẽt canones apostolorũ non est factus episcopus, & ideo non recipietur. Principes enim intronizauerant eum. Hæc ibi. Fortẽ rex ille Anastasius, à quo Dioscorus manus impositionem acceperat, in hunc inciderat errorem, vt putaret ad regiam dignitatem pertinere episcopos instituire. Nam in hunc eundem errorem hoc nostro seculo lapsus est Henricus huius nominis octauus, Angliæ rex, qui putauit quemlibet regem in suo regno papam esse, & omnem papæ potestatem habere.

Et iuxta

error regis anglie.

A Et iuxta hunc errorē ipse dum viueret episcopos instituebat. Certum est illos, quibus hi reges episcoporum nomina dederunt, non fuisse nec esse episcopos, & ideo nō opus erat iudicis sententia, vt quis iuste ab alicuius illorum obedientia recederet. Quia vt sic fiat generali decreto statutum est in cap. Si quis pecunia. 79. distinctione. Nec solū in casu illius capituli, sed generaliter id verū est, vt quoties quis commisit crimen, propter quod est ipso iure priuatus praelatione sua, possunt subditi, postquam illis quomodolibet de crimine publico confiterit se à sui praelati obedientia subducere absq̃ aliqua alia iudicis sententia. Hoc enim colligitur ex cap. Tanta, de excelsibus praelatorum, & ex cap. Veritatis, de dolo & contumacia. Si tamen crimen à praelato commissum est tale, quod propter illud non est ipso iure priuatus, sed per iudicem priuandus praelatione sua, peccarent subditi, qui ob solū illud crimen illi obedire nollent, antequam à iudice esset sua dignitate priuatus. Hoc annotauit Petrus Ancharranus in capit. Petr^o de Ancharrano. Ad apostolicā, de sententia & re iudicata lib. 6. in notabili. 20. vbi fatetur se hoc didicisse à clarissimo præceptore suo Lapo, dum audiret Lapus. illum interpretantem illud capitulum, Sæpe, quod habetur in decretalibus, in titulo de appellationibus. Et refert Lapum pro hac sententia allegasse Bartholum in tractatu de tyranno. q. 7. Sed certè res hæc Bartholus. (vt ego existimo) non est adeò obscura aut suspecta, vt pro illius confirmatione fuerit opus doctorū testimonia citare. Nec sententia ista est tam difficilis ad intelligendū, vt illius cognitio aut elucidatio esset tantum æstimanda, quantū illam æstimat Petrus Ancharranus. Nam quisquis benè intellexerit primam nostram conclusionem, quam in principio huius capituli proposuimus, facile agnoscet hoc nostrū primum corollarium optimè ex illa deduci.

Secundò, ex illa prima nostra conclusione infero illū, qui cōmisit Corollarium secundum. crimen, propter quod nō est ipso iure priuatus bonis suis, sed lex statuit illum fore à iudice priuandū posse, antequā per iudicē sit suis bonis priuatus, oīa illa circa bona sua absq̃ peccato agere, quæ antequā crimen cōmisit, ratione dominii agere potuisset. Hoc corollarium probatur, quia licet crimen sit cōmissum, tamē anteq̃ ad pœnam suo crimini debitā per iudicē condemnetur, retinet æquè integrū bonorum dominium, sicut ante crimen cōmissum retinebat, ergo tunc potest oēs dominii cōditiones & proprietates erga bona sua exercere. Potest igitur res suas alienare, non solū titulo lucratiuo, prout (iuxta aliquorū opinionē) potest is, qui possessionē bonorū retinens, priuatus est dominio illorū ipso iure, sed etiā titulo oneroso. Potest res suas etiā cum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

G
 onere aut detrimento aliquo permutare, Potest res suas liberè donare. Verū hoc, quod de donatione, aut alia quavis bonorū cum detrimento illorū alienatione dicimus, hoc tēperamēto aut limitatione intelligendū esse volo, vt hæc sine dolo & fraude fiant. Nam si is, qui crimē cōmisit, intelligens se propter illud priuandū omnibus bonis suis, illa alicui alteri donaret, aut quouis alio modo cū bonorū eorundē detrimento alienaret, quod crimine nō cōmisso nullo modo fuisset facturus, nō valeret (vt aliqui opinant̄) talis rerū alienatio. Quia (vt dicitur in cap. Sedes Apostolica, de rescriptis.) dolus & fraus nemini debent patrocinari. Sed quid si volēs crimen cōmittere, ob quod scit se bonis suis priuandum, anteq̄ illud cōmittat, donet bona sua, aut vendat illa? Nunquid in cōscientia valebit talis donatio, aut venditio? Bartholus. Bartholus in. l. Post contractū. ff. de donatio. dicit quòd siue donet ante delictū cōmissum, siue postea, nunq̄ valebit donatio, si hac intētione donet, vt post cōmissum delictū fiscus nō possit capere bona eius. Bartholi sententia ea tantū parte possit fortè tolerari, qua loq̄tur de illo, qui donauit post delictū commissum: sed nō de illo, qui donat ante delictū cōmissum. Quid in foro exteriori iudex secularis esset factururus, nihil mea interest: in foro tamen cōscientiæ ego censeo talē donationē, aut venditionē esse validam & firmā, quia tunc erat verè dñs illius rei, & D nullū habebat ius in illa fiscus, nec ius ad illā. Quādo autē iam est cōmissum delictū, propter quod reus bonis suis est à iudice priuandus, licet nullū habeat fiscus ius in illis ante condēnationē, habet tamē ius ad illa, quia potest agere cōtra reū in iudicio, & petere vt priuetur bonis, & bona illius sibi dētur. Et quia dolo & fraude voluit impedire ius, quod fiscus habebat, ideo tenet̄ illi. Qui autē vendidit ante crimē cōmissum, quauis mala intētione vēdiderit, ad nihil tenet̄ fisco: quia tūc fisc⁹ nec habebat ius in re, nec ius ad rē. Deinde, eo tēpore, quo donauit aut vēdidit, solū peccauit cogitatione, propter quā nō poterat puniri, & suis bonis priuari, quia cogitationis pœnā nemo meret̄, vt dicit̄ in. c. cogitatiois, de pœnit. d. i. Præterea, postq̄ bona illa vēdidit, potuit dolere de malo proposito & nō cōmittere crimē, & tūc valeret donatio aut vēditio: ergo etiā valebit, quauis postea cōmiserit crimē. Quia cū talis donatio aut vēditio nō sit cōditionalis, ex nullo euētū futuro pēdet. Et si semel rata est, quacūq̄ re subsequēte nō poterit esse infecta. Et certè ego nō possū credere, quòd vēditio aut donatio facta ab eo, q̄ est dñs rei, & nō est aliqua lege impedit⁹, nō valeat. At is, qui decreuit crimē cōmittere, & nōdū cōmisit, est dñs bonorū suorū, & tūc nulla lege est prohibit⁹ dare aut vēdere, ergo donatio aut vēditio ab eo facta valebit.

qui ab huiusmodi hoibus aliquid lucratur, sit obligatus ad illius restitutionem. **C**
Quisq; igitur à monacho aliquid lucratur, tenetur ad restitutionem, quia monachus et si prelatus sit, & administrationem bonorum habeat, non habet tamen dominium. Eadem ratione qui lucratur à fure, aut filio familias tenetur restituere, quia nullus istorum habet verum dominium. Qui lucratur ab uxore sine licentia mariti, aut à minore viginti quinque annis, aut à mente capto, quia licet quilibet istorum habeat verum rerum dominium, nullus tamen illorum habet bonorum suorum administrationem. Sed si aliquis istorum, qui ludere non possunt, lucratur fuerit aliquid ab eo, qui ludere potest, nunquid tenebitur ad restitutionem? Ego certe censeo illum esse obligatum ad restitutionem, perinde ut alter illi. Nam natura contractus hoc habet, ut semper oporteat utrumque ex contrahentibus esse ligatum aut nullum. Nullo enim modo patitur natura contractus, ut altero existente soluto & libero, alter ligatus sit. Est autem ludus aleatorum, veluti quidam tacitus contractus conditionalis, quo ludentes inter se conveniunt, ut si hoc aut illo modo alea contigerit, teneatur alter alteri id, quod appositum fuerit reddere. Inde ergo aperte convincitur, ut sicut maior
 25. annis non potest aliquid à minori lucrari, ita nec minor à maiori. Quia si contractus est nullus propter minorem, qui convenire non potuit, erit etiam nullus maiori perinde ac minori. Deinde, qui per fraudem aut dolum aliquid lucratur, tenetur eidem restituere quidquid lucratus est: quia dolum & fraus nemini patrocinari debet. **D**
 Preterea, is qui fraude aut dolo deceptus amisit aliquid in ludo, & solvit, ^{involuntarius reddere} quia credens se verè perdidisse se donat, & si sciret se deceptum fraude aut dolo, nihil solvisset. Fuit ergo involuntarius reddendo: quia ignorantia causat involuntarium. Rursum, is qui fraude & dolo lucratus est, excessit rationem & legem contractus, ergo ratione illi nihil capere potuit, & inde sequitur, ut id, quod accepit, teneatur restituere. Tertio modo (ut beatus Thomas docet) tenetur quisque ex iure divino restituere, quod in ludo acquisivit, si ille alium ex cupiditate lucri traxit ad ludum. Hanc tamen sancti Thomae sententia non de quacunque tractione intelligenda est, sed de illa sola, quae sufficit causare involuntarium, ut sunt opprobria, contumeliae, insultationes, aut preces superiorum dominorum adeo vehementes, ut illis inferiores contradicere non audeant. Horum quodlibet potest causare involuntarium, ut puta nolitio conditionalis, quae satis est ad impediendum translationem dominii. Nam qui usurarius ultra mutuum, quod ab eo acceperat, reddit, et si actu & absolute volens reddat, quia tamen nollet reddere, si aliter posset ab eo mutuari, inuitus donare, ac proinde dominium minimè transferre dicitur. Si talis aliqua sit ad ludum tractio, quae sufficiat efficere huiusmodi involuntarium conditionale, is qui sic attraxit ad ludum merito tene-

3. Tho. 2. 2.
 q. 32. ar. 7.
 ad. 2.

A tō tenebitur ad restitutionē eius quod in ludo lucratus est. Quia ab eō qui inuoluntariē donauit, accepit, & inde conuincitur nullum in re sic donata acquisiuisse dominiū. Si attractio ad ludum non est tanta, vt sufficiat causare inuoluntarium, prout est illa quæ fit per blandas suasiones aut leues preces, quæ nullam vim nullumq; metum valent alteri incutere, talis attractio sicut non causat inuoluntarium, ita nec sic attrahentem facit obligatum ad restituendum id quod in ludo lucratus est. Nec puto beatum Thomam de hac leui attractione intellexisse cū dixit, eum qui alium traxit ad ludendū, teneri ex iure diuino ad restituendum si quid fuerit in tali ludo lucratus. Iniuste igitur Adrianus hac in parte accusat sanctum Thomam, dictū illius de omni attractione interpretans, quod poterat benignius agens de sola violenta attractione interpretari. Nam si de hac sola attractione interpretaretur, clarissimè intelligeret nihil profus valere argumentum quo illum oppugnat. Dicit enim quod attrahens ad ludum nihil iniustū facit, cū per hoc nō auferat alienum. Hoc autem (vt ex his quæ diximus apertè cōstat) falsum est. Quia si attractio causat inuoluntarium, qui sic attrahens lucratur, alienum aufert. Et idem dicere oportet de illo qui tali violenta attractione traxit aliquem ad mercandum: quoniam sic inuoluntarium trahens tenetur etiam illi restituere lucrum quod ex tali negociatione extorsit. Præter has tres ludi circūstantias, & si aliqua alia sit quæ valeat lusorem efficere obnoxium culpæ mortali, nulla tamen est alia quæ ex iure diuino possit illum reddere obligatū ad restitutionē eius quod lucratus fuerit. His igitur circūstantiis, quæ iure diuino ad restitutionē obligāt, seclusis, nullus (vt in nostro corollario diximus) ex iure humano oībus cōmuni obligatur ad restitutionem rei per ludum acquisitæ, antequam sit ad id faciendum per iudicem condemnatus. Hoc corollarium ex eo apertè probatur, quod lex pœnalis quæ in iure communi contra lufores habetur, non continet hac in parte sententiā latam, sed solum sententiā à iudice ferendam. Quo fit, vt lusor (iuxta id quod in prima conclusio-
ne diximus) non teneatur ad pœnā in tali lege contentam, antequam sit ad illam à iudice damnatus. Vt autem quod dico apertius fiat, verba legis citare oportebit. In authentica Alearum vsus. C. de religiosis & sumptibus funerum, Iustinianus Imperator de Alearum ludo loquens postquam dixit illum multorum malorum esse causam, hæc quæ sequuntur verba ait. Commodis igitur subditorum prospicientes hac generali lege decreuimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus, vel locis ludere, neq; in specie neq; in genere.

*Adria. in. 4.
in materia
de restitutio-
ne. questio-
ne de ludo
alearum.*

B niam sic inuoluntarium trahens tenetur etiam illi restituere lucrum quod ex tali negociatione extorsit. Præter has tres ludi circūstantias, & si aliqua alia sit quæ valeat lusorem efficere obnoxium culpæ mortali, nulla tamen est alia quæ ex iure diuino possit illum reddere obligatū ad restitutionē eius quod lucratus fuerit. His igitur circūstantiis, quæ iure diuino ad restitutionē obligāt, seclusis, nullus (vt in nostro corollario diximus) ex iure humano oībus cōmuni obligatur ad restitutionem rei per ludum acquisitæ, antequam sit ad id faciendum per iudicem condemnatus. Hoc corollarium ex eo apertè probatur, quod lex pœnalis quæ in iure communi contra lufores habetur, non continet hac in parte sententiā latam, sed solum sententiā à iudice ferendam. Quo fit, vt lusor (iuxta id quod in prima conclusio-
ne diximus) non teneatur ad pœnā in tali lege contentam, antequam sit ad illam à iudice damnatus. Vt autem quod dico apertius fiat, verba legis citare oportebit. In authentica Alearum vsus. C. de religiosis & sumptibus funerum, Iustinianus Imperator de Alearum ludo loquens postquam dixit illum multorum malorum esse causam, hæc quæ sequuntur verba ait. Commodis igitur subditorum prospicientes hac generali lege decreuimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus, vel locis ludere, neq; in specie neq; in genere.

1. C.

O 5 Et si

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solum reddatur: & actionibus competentibus repetatur ab iis qui dederunt, aut eorum heredibus: aut his negligentibus, à procuratoribus, vel patribus seu defensoribus: non obstante, nisi quinquaginta annorum præscriptione. Hactenus verba legis. Hæc lex illos solos obligat qui subsunt imperatori, & illius legibus vtuntur, qui hodie paucissimi sunt: quoniam nec Hispania, nec Gallia, nec Anglia, nec tota ferè Italia imperialibus legibus subditur, sed singula quæque harum prouinciarum propriis vtitur legibus. Imò nec eos qui Imperatori subduntur obligat: quia per contrariam consuetudinem est iam lex illa abrogata. Quia (vt ab his qui viderunt audiui) in nulla ciuitate imperio subiecta conceditur perdenti vt repetere possit quod in ludo amisit. Sed esto omnes huic legi subdantur, per illam tamen (vt ex verbis illius nunc proximè citatis constat) nullus tenetur ad restitutionem lucri, nisi postquam ad id damnatus fuerit. Solum (inquit lex) reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt. Ex quibus verbis constat solam actionem per illam legem dari perdenti, vt possit repetere id quod perdes in ludo soluerat lucranti. Cùm igitur lex non auferat dominium à lucrante nec dicat contractum tacitum, qui inter lufos interuenit, esse ipso iure nullum, nec cogit perdentem vt contra lucrantem agat, sed solùm imponat pœnam lucranti, vt possit ab illo repeti id quod lucratus fuerit, apertissimè conuincitur illum non teneri ad reddendum lucrum antequam ab illo petatur. Dubitari tamen posset & meritò, an si perdens petat extra iudiciũ à lucrante id quod in ludo perdiderat teneatur lucrans ex obligatione huius legis illi reddere, an possit retinere quousque in iudicio petat. Et videri posset quod teneatur reddere eo ipso quod perdens quo vis modo petierit, nec oporteat iudicis sententiam expectare. Quia lex iubet vt solum reddatur: ex quo verborum contextu videtur innui, vt solum tunc reddi debeat quum fuerit repetitum. Mihi tamen videtur nõ ita esse, sed oportere vt in iudicio petatur, nec lucrantem teneri ad reddendum lucrum, si illud perdens petierit extra iudicium. Quia lex non dicit absolutè vt solum reddatur, sed addidit, actionibus competentibus repetatur. Quibus verbis aperte ostendit talem repetitionem faciendam esse in iudicio, & non extra. Nam actio ea sola in iure vocatur, quæ fit in iudicio, factio verò extra iudicium. Nam cùm in l. 1. §. Quibus. ff. quod cuiusque vniuersitatis, dicat Gaius iurisconsultus oportere quamlibet rem publicam habere actorem siue syndicum per quem quod cõmuniter agi, fierique oporteat, agatur & fiat. *Accursius* verba

A verba illa interpretans dicit, Agi esse in iudiciis, fieri verò, extra iudicia. Cùm igitur lex solùm concedat perdenti, vt per actionem competentem repetat quod semel soluit, cõuincitur in dẽ, vt lucrator non teneatur ad reddendum, quando ille petierit extra iudicium. Sed nunquid stante prædictæ legis obligatione tenebitur ad reddendum solutum, statim postquam alius in iudicio petierit, etiam ante iudicis condemnationem? Et fortè quis sentiet illum teneri ad reddendum, antequam iudex præcipiat reddere, quia lex nihil præcipit iudici, quod ille facere teneatur, nec aliquid exprimit, quod sit à iudice faciendum: sed solùm dat perdenti actionem competentem. Præerea, iudex nunquam præciperet reddere, nisi is, qui solutũ accepit, teneretur reddere: alioqui iniuste ageret iudex, præcipiendo illi vt reddat, quod reddere non tenetur. Rursum, ad eiusdem sententiæ confirmationem adduci potest simile de vsurario, cui debitor iurauit se vltra sortẽ illi reddere vsuram. Nam is, qui dedit, quanuis teneretur reddere, potest tamen agere in iudicio contra illum, & petere vsuram, quam dedit, prout definitum est in cap. Debitores, de iureiurando. Illo autem petente (vt aperte constat) vsurarius tenebitur reddere, antequã sit à iudice ad id faciendũ condẽnatus, ergo etiam qui lucratus est, tenebitur perdenti, postq̃ ille petierit, reddere solutũ, antequam à iudice condẽnetur, quia etiam iste habet actionẽ contra lucrantẽ, sicut alius contra vsurarium.

B Deinde, is qui perdit, quanuis absolutè & efficaciter voluit reddere lucranti id, quod perdidit: nolluisset tamẽ reddere si crederet se posse, præsertim sine infamiæ nota, à redditione liberari. Talis autẽ conditio- nalis nolitio sufficit translationẽ domini per illã factam reddere nul- lam, prout supra diximus de illo, qui vltra mutuum dedit aliquid vsurario. Fiet igitur hac ratione, vt lucrans teneatur reddere perdenti id, quod lucratus est, etiam si ille non petat. Sed licet hæc omnia vtcunquẽ suadere videantur, non tamen conuincunt lucrantem teneri ad reddendum, quod lucratus est, antequam ad id faciendum sit à iudice condẽnatus. Nam etsi lex illa (vt primo loco obiici- tur) nihil aperte præcipiat iudici, nihilquẽ manifestè exprimat, quod sit ab illo faciendum, tamen eo ipso, quo perdenti tribuit actionem competentẽ ad repetendũ, præcipit iudici, vt lucrantẽ reddere cogat. Alioqui inanis & non cõpetens esset actio, quæ perdenti tribuitur, si illa habita iudex per illam non obligaretur cogere lucrantem ad red- dendum quod acceperat. Quod verò in secundo argumento assumi- tur, falsum est. Iudex enim sæpe præcipit aliquid alicui reddi, quod tamen iudicis mandato secluso, non esset illius, cui reddi iubetur.

Nec

DE POTEST. LEGIS POËNALIS.

C
 Nec tamen iudex sic præcipiens iniuste facit, cum illud lege ita fieri præcipiente faciat. Hoc autem semper euenit in executione earum poenarum quas lex alicui certæ personæ per iudicem applicandas statuit. Cum enim iudex aliquam huiusmodi poenarum illi personæ solui iubet, cui lex ipsa reddi præceperat, iuste agit, quia legi iustæ obtemperat. Nec obstat quod is à quo poena exigitur retinet illius rei dominium ante iudicis condemnationem, quia iudex potest ex legis decreto dominium alicuius rei ab vno in poenam sui delicti, in alterum transferre. Ad eundem modum is cui poena est per iudicem ex præcepto legis applicanda, & si nullum habeat in ea re ante iudicis sententiam dominium, iuste tamen potest petere à iudice, vt poenam illam delinquenti inferat. Quia hoc faciens petit id fieri quod lex facere iubet. Quòd tertio loco obiicitur de similitudine vsurarii qui antequam à iudice condemnatur tenetur restituere vsuram nihil nos mouet: quoniam latissima est differentia inter vsurarium & illum qui lucratus est in alea. Nam vsurarius nõ acquisiuit dominium illius quod ultra sortem accepit, propterea quod cõtractus ille est lege naturali prohibitus & ipso factõ irritus & inanis: & inde oritur vt non solũ absq̃ iudicis condemnatione, sed etiam absq̃ petitione illius qui dedit teneatur vsuram restituere. Is autem qui lucratus est, verum acquisiuit D lucri dominium. Quoniam & si cõtractus ille tacitus inter lusores inuitus, sit lege prohibitus, non tamen est per ipsam legem declaratus inanis & inualidus. Et inde euenire necesse est, vt tali cõtractu stante perdens transferat verum dominium rei perditæ in lucrantem. Ex quo apertè sequitur, vt lucrans non teneatur ante condemnationem restituere lucrum, quanuis vsurarius id facere teneatur. Nec obstat quod vltimo obiicitur, perdentem cõditionali nolitione se nolle reddere quod perdidit, perinde ac ille qui vsurario ultra mutui sortem aliquid reddit: quia longissimè vnum ab altero distat, nec aliqua est in hac parte inter vtrumq̃ similitudo. Nam is qui vsurario ultra mutuum reddit, quanuis absolutè & efficaciter vult reddere ultra mutuum, ex ipsa tamen ratione cõtractus non tenetur ita velle, imò citra iniustitiæ notam posset absolutè nolle reddere, aut saltem potest sub hac conditione nolle, si posset sine talis vsuræ redditione mutuũ impetrare. Et hinc euenit vt conditionalis nolitio quæ in ipsa redditione vsuræ interuenit, satis sit ad efficiendam ipsam redditionem inuoluntariam, & per consequens ad impediendam veram domini translationem. Qui autem in ludo perdit, & si in solutione nolitione conditionalem habeat, ex ipsa tamen ratione cõtractus lusorii teneatur ab-

A tur absolutè & efficaciter velle soluere id, quod perdidit, etiã si crederet se sine tali solutione nõ fore aliqua infamia maculandũ. Quia hæc est illi⁹ taciti cõtractus cõditio, vt cui deterior in ludo fors cõtigerit, reddat alteri colludẽti id, quod ludi fortunæ cõmiserat. Et hinc euenit, vt illa cõditionalis nolitio, quã in solũtione habet perdens, nõ sufficiat ad impediendã translationẽ domini. Nam ferè semper debitor cùm creditori soluit id, quod debebat, habet hanc conditionale nolitionem, quia tamẽ tenetur illã non habere, imò potius habere absolutam & efficacẽ volitionẽ reddendi id, quod debet, etiã si crederet se non posse ad id cõpelli, ideo talis nolitio cõditionalis non sufficit impedire verã domini translationẽ, quæ fit per debiti solutionẽ. Perdens igit in ludo, quãuis cũ soluit id, quod in ludo perdidit, nolitionẽ habeat cõditionatã nõ reddẽdi, si id cõmodè & sine vllõ sui detrimento euitare possit, quã tñ ex rõne tacitæ promissionis, quæ in ipso cõtractu interuenit, soluere tenet, verũ trãffert in ipsum lucrantẽ dñium. Et hinc deniq; sequitur verũ esse id, quod à principio in tertio loco ex nra prima principali cõclusionẽ deduximus corollariũ, lucrantẽ videlicet nõ teneri ad restituendũ lucrum, anteq; ad id faciendũ à iudice cõpellatur. Quia quum lex pœnalis, quæ iubet vt solutũ reddatur, non contineat sententiã ab ipso iure latam, sed solũ à iudice ferendã, consequens est, vt non teneatur ad illã, nisi postq; fuerit à iudice condẽnatus. Ex quibus omnibus apertè cõuincitur errasse dñm Adrianum, qui dicit perdentem in ludo posse detinere in se id, quod perdidit, & negare solutionem lucranti. Quia cùm ille tacitus cõtractus, qui inter ludentes interuenit, non sit aliquo iure in nihilum & inane redactus, cõuincitur inde, vt solutio rei in ludo perditæ, non sit res mala & iniusta, & inde vltèrius sequitur, vt promissio de tali solutione faciendã, sit necessariò adimplenda. Quia ius naturale est, vt licitè promissa reddantur. Nec actiõ repetendi obstat, quin perditum debeat solui. Quia duo illa simul coherere possunt, vt videlicet promissum primò reddatur, & deinde repetatur, prout contingit in illo, qui mutuatus aliquid ab vsurario iurauit se illi vsuram vltra mutuũ redditurum. Hic enim (vt definitum est in cap. Debitores, de iureiurando) tenetur reddere vsuram, quia iuramento promissam, eam tamen potest postea actiõne iusta repetere. Eodem modo per omnia dicere oportet de illo, q; in ludo perdidit, quia hic tenet soluere, quod perdidit, propterea quòd à principio ludi ita se facturũ promisit: & postq; soluerit, poterit repetere solutũ, quia hoc sibi lex concedit. Præterea, si perdens potest iustè non soluere, ergo lucrans nullum ex ratione ludi acquisiuit do-

Adrianus
vbi supra.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

uit dominiū in re,quam lucratus est, nec ius aliquod habet ad illam: **C**
quia si habet dominium illius, aut ius ad illam, inde euidenter cōuincitur, perdentem teneri ad soluendum quod perdidit, quia tenetur reddere alienum. Quòd autem lucrans habeat verum in lucro dominium, ipse Adrianus fatetur, cū dicit lucrantem non teneri ad restitutionem lucri, antequam ad id faciendum à iudice condemnetur. Cum qua sententia cohærerè non potest alia, qua dicit perdentē non teneri ad soluendum quod in ludo perdiderat. Hoc autem, quod de *Moderati*
solutione necessariò facienda dixi, hac limitatione intelligendum est, nisi is, qui perdiderit per legem aliquam humanam, ab huiusmodi solutionis obligatione liberetur. Nam si is, qui perdidit, nō est sui iuris, nec potest aliquid iuxta legem donare, sicut nō potest aliquid in ludo perdere, ita nec tenetur perditum soluere. Deinde ex *pragm.* pragmatica sanctione regni Castellæ edita à Carolo Cæsare primo huius nominis Hispaniarum rege, nullus potest ludere cum quouis homine, etiam in ludo permissio, nisi præsens sit & coram ipsis lusoribus appositum quod ibidem luditur, & fortunæ ludo committitur, vt quisq; quod ex ludo fuerit lucratus, accipere valeat. Quoniam si precium non fuerit appositum, sed sola fuerit data promissio solutionis, & vterq; ex solutionis confidentia in posterum dandę ludat, is qui perdidit, non tenetur ad solutionem: nec is, qui lucratus est, poterit in iudicio agere **D**
contra perdentem, nec ratione lucri petere aliquid ab eo. Hac lege data, quam iustissimam esse cenfeo, is qui hoc modo sub confidentia solutionis perdidit in ludo, non tenetur soluere, quia per legem, quę talem contractum reddit nullum, liberatur ab obligatione solutionis. Ex his etiam, quæ in hoc tertio corollario diximus, cōuincitur falsam esse aliam Adriani sententiam, qua ait perdentem in ludo, postquam id, quod perdiderat, soluerit, posse propria auctoritate recuperare & recompensationē facere, si per iudicis manum id se posse recuperare non sperat. Nam compensationem propria auctoritate licitè sumere non potest, etiam si omnes debitas circunstantias apponat, nisi is, cui aliquid debetur, & ab illo solo, qui illi aliquid debet. At, qui lucratus est in ludo (vt hætenus declaratum & probatum est) non tenetur ad lucri restitutionem antequam per iudicem condemnetur: ergo toto illo tempore ante condemnationem habet verum lucri dominium, & nihil ratione illius lucri debet perdenti. Et inde apertissimè cōuincitur, vt perdens non possit propria auctoritate recuperare perditum, nec illius compensationem sumere, quanuis illud se per iudicem recuperare desperet. Quomodo potest licitè compensationem sumere
pro

A pro eo quod sibi non debetur? Præterea, lex (vt supra ostensum est) non reddit inane contractum ludi, nec prohibet lucrantem accipere aliquod ex ludo lucrum, nec prohibet translationem domini per ludum fieri, sed solum dat actionem perdati, vt possit repetere quod soluit. Cùm igitur actio (vt supra probauimus) sit in iudicio & non extra, conuincitur inde vt solo iudicio interueniente possit habere compensationem & non aliter. Si lex ipso iure cõdemnaret lucrantem ad restituendum perdati quod ab illo accepit, verũ esset quod Adrianus ait, perdatem posse propria auctoritate compensationem sumere, si per iudicem se id impetrare nõ cõfideret. Quia id pro quo tunc compensationem sumeret, esset sibi iure debitũ. At cùm nihil tale lex præcipiat, sed solum det actionem perdati, vt possit repetere, ex eo aperte colligitur perdatem non nisi per iudicis auctoritatem posse recuperare quod perdidit.

Quarto ex huius capituli conclusione principali inferri potest, illũ ^{Corollariũ} qui tributum regi debitum, quod in Hispania præsertim in regno Castellæ vulgariter dicitur, Alcauala, regi soluere omiserit, & si peccet nõ reddendo tributum illud, & teneatur ad restitutionem tributi omisi, nõ teneri tamen ad pœnam quæ cõtra tales tributa omittentes est per legem statuta, anteq̃ per iudicem sit ad illam cõdemnatus. ^{quartum.} Et idẽ prorsus dicere oportet de illo qui res de regno in regnũ trãferendas manifestare noluit, ne soluere vectigal regi debitũ, quod lingua Hispana dicitur, Portazgo. Hic enim & si peccet nõ soluendo vectigal, nõ tamẽ tenetur soluere pœnam quam lex cõtra tales statuit, anteq̃ iudex illũ cõdemnet. ^{Secunda.} Prima pars huius corollarii cõstat ex his quæ supra lib. 1. capite. ii. dixi, vbi aperte probaui peccare eos qui tributa regibus debita soluere nolunt, quãuis sic nõ soluentes se cõmittant periculo pœnæ quæ cõtra tales est per legem statuta. Secunda pars corollarii probatur per conclusionem in principio huius capituli positã, & per verba earundem legum, quæ pœnas contra huiusmodi transgressores statuunt. Nam leges quæ in Hispania cõtra huiusmodi delinquentes pœnas decernunt, non continent sententias à iure latas, sed solum à iudice ferendas: & ideo necessarium est in omnibus illis (vt nostra prima conclusio docet) iudicis sententiam expectare, vt delinquens sit ad pœnam legis obligatus. Ex iure communi lex quæ statuit pœnam contra eos qui vectigalia non soluunt, sententiam cõtinet ipso iure latam, vt patet in l. Commissa. ff. de publicanis & vectigalibus. Leges tamen quæ in regno Castellæ contra tales late sunt non continent nisi sententiam à iudice ferendam. De tributo quod dicitur, Alcauala, lex habetur in codice illarum numero. 120. De vectigali verò quod dicitur Portazgo,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Portazgo, lex habetur lib. 6. ordinationum regalium, titul. 10. lege. 9. C

*Conclusio
secunda.*

Secunda conclusio non est de his, quæ spectant ad reum & obligationem illius ad pœnam, sed de iis, quæ spectant ad iudicem, à quo ferenda est sententia. Duas enim personas respicit lex, quæ ferendam sententiam continet, videlicet reum, cui pœna est infligenda, & iudicem, à quo reus est damnandus ad pœnam, quæ per legem statuitur. De iis, quæ spectant ad reū, hæctenus in prima conclusione diximus. Sit igitur hæc secunda conclusio de iis, quæ ad iudicem ratione eiusdem legis pertinent.

potestas iudicis

Lex pœnalis, quæ sententiam ferendam continet, iudici liberam potestatem tribuit, ut postquam illi legitimè de crimine constiterit, possit statim reum ad pœnam in lege expressam damnare, & illam infligere. Hæc conclusio est per se manifesta, quia nisi ita esset, nulla prorsus esset virtus legis pœnalis sententiam ferendam continentis. Nam cum talis lex non infligat pœnam ab ea statutam, sed requirat iudicis sententiam, si iudex, cui hoc onus incumbit, non haberet eo ipso potestatem damnandi reum ad talem pœnam, non esset via aliqua aperta, per quam talis lex pœnalis posset assequi id, quod intendit, ut videlicet reus, iuxta pœnam ab ipsa lege statutam, puniatur. Et certè ob hoc solum, præter alia multa, oportet leges pœnales statui, quæ sententias à iudice ferendas contineant, ut ex ipsis legibus constet, iudices habere potestatem ad puniendos reos illis pœnis, quæ à legibus decretæ sunt. Deinde, ut ipsi rei patientius ferant pœnas, quando ad illas fuerint à iudice damnati. Quia si iudex illam pœnam ex suo arbitrio infligeret, reus fortè impatienter ferret. At pœna per legem statuta & iudici commissa, non est quod reus succenseat iudici. Nam (ut Aristoteles decimo Ethicorum capitulo nono ait) lex iubens non est odiosa, sicut homines, qui etiam bona iubent. An autem iudex teneatur damnare reum ad pœnam in lege statutam, an possit agere secus, non est nunc animus discutere: quia postea vno integro capitulo de hac re inferius pertractabo. D

Aristote.

*Qualis sit potestas legis pœnalis sententiam
ferendam continentis, postquam
iudex reum iuxta illam
damnauit.*

CAPVT III.

Vt totum

A

TOTVM id quod spectat ad legem pœna-
lem quę sententiam ferendam cōtinet,absoluamus:
hoc solū à nobis tractandum superest vt videamus
qualis sit potestas & conditio huiusmodi legis pœ-
nalis,postquā iudex sententiam contra reum dedit,
damnans illum ad pœnam in tali lege statutam.

De hac re quid censeam vna breui cōclusionione dicam,quę his verbis expli-
catur. Postq̄ reus est damnatus à iudice ad pœnam in lege statutā,tene-
tur in cōscientia pœnam illam soluere. Hęc cōclusio vel ex eo est ma-
nifesta quod subditus obligatur in conscientia obedire iusto iudicis
præcepto. At sententia iudicis damnantis reum ad pœnam in lege sta-
tutam est iusta,quia iudex ita iudicans agit iuxta præceptū legis iustę,
ergo reus tenetur illę sententię iustę obedire. Præter hanc rationem
quę apertissimè veritatē nostrę conclusionis probat, sunt testimonia
probatissimorū doctorū,qui illam tanquam certissimam & indubi-
tata affeuerant. Beatus Thomas in. 2. q. 62. ar. 3. differens de illo qui Thomas.
iniuste aliquid accepit, & quęrens an teneatur vltra id quod accepit,
reddere etiam id quod in pœnam sui delicti per legem statutum est,
respondit per hęc verba. Antequā sit condemnatus per iudicē,nō te-
netur restituere plusquam accepit: sed postquam condemnatus est,te-
netur pœnam soluere. Hęc sanctus Thomas. In quibus verbis (vt cō-
stat) vtrunq; simul complexus est, quod ego in duabus conclusioni-
bus seorsum dixi. Feli. in cap. Canonum statuta, de constitutionibus. Felinus.

B

numero. 43. tractans de sententia glossę in cap. Fraternitas. 12. q. 2. di-
cit hęc verba. Limitatur secundo dicta glossa, nisi reus esset condem-
natus: quia tenetur in conscientia soluere condemnationem. Hęc Fe-
linus, qui ad huius sententię confirmationem citat Baldum idem di-
centem in. l. id quod pauperibus, quæstione. 9. C. de episcopis & cleri-
cis. Et pro hac re sufficere mihi videntur hęc duo prolata testimonia:
quia pro re manifesta & ab omnibus concessa non est opus plura ci-
tare testimonia, ne fortè ob id solum eam suspectam reddam. Placuit
autem istorum doctorum sententias eisdem verbis quibus ab illis di-
ctę sunt citare, vt ex verbis illorum apertè cōstet lectori illos hanc
quam dixi, docuisse sententiam. Nam hoc apud iuris humani siue
canonici siue ciuilis interpretes perperam agi video, vt sæpe pro se ci-
tent qui sunt illis velut ex diametro oppositi. Quod ego multis in lo-
cis deprehendi, & quicumque apud illos præsertim modernos fue-
rit aliquandiu versatus vel ex eo facilè cognoscet, quòd cum sint cir-
ca eandem sententiam duę partes valde diuersę vtraque illarum eun-

P

dem

DE POTEST. LEGIS PŒNALIS.

dem auctorem pro se citat tanquam illius opinioni fauentē. **Hoc** autem cū ego aliquoties, præsertim in re hac de qua nunc dissero, inuenirim, coactus fui censere aut alterū è duobus citantibus falso citasse, aut citatū ab illis non fuisse in eadem sententia constantem, sed nunc vnā nunc aliam illi cōtrariam sententiam docuisse. **Et ob hanc** causam apud me ipsum statui in re cōtrouersa quæ sit alicuius momenti nunq̄ fidere citationibus, sed ipsas semper originales literas quæ mihi citantur, inspicere, vt apertè cognoscam an id quod citatur ipsi origini cōsentiat. **Ne igitur fortè** quisquā alius meis citationibus diffidens putet me (vt de aliis dixi) falso citare quoties alicuius præsertim iurisperiti sententiā quæ sit annotatione digna citare oportebit, decreui illam in hoc opere semper citare per verba eiusdē auctoris integra & prorsus immutata, vt ex ipsius auctoris verbis apertè illius sententia lectori constare possit. **Sed cōtra** hanc cōclusionem vnū video posse obijci argumentū, quod licet prima facie vehementer vrgere videatur, facile tamē illud reiciemus. Si cōdemnatus à iudice ad pœnam tenetur illā soluere, ergo si reus aliquis esset cōdemnatus ad membri alicuius abscisionē, & præciperet illi iudex vt suū ipse membrū abscinderet, teneretur illud facere. Similiter si reus esset à iudice damnatus ad mortem, & iudex præciperet illi vt se ipsum occideret, teneretur se ipsum occidere. **Hoc** autē fateri tota catholicorū doctōrū turba recusat, quia (vt oēs catholici doctores cōcorditer sentiūt) nunq̄ nisi deo id inspirate licet alicui seipsum occidere. **Hoc** argumentū metuēs Caietanus (vt ego ex illi⁹ dictis cōiicio) sensit illū qui ad pecuniā aliquā reddendā dānatus est à iudice, nō teneri ad reddendū illā, sed solū ad patiendū ablationē illi⁹, quādo fuerit à iudice capta. Quāuis igitur iudex præcipiat reo, vt in pœnam sui delicti pecuniā alicui certę personę reddat, quādiu iudex ipse per se aut per aliū nō capit, ille pecuniā retinere poterit, & alteri nō reddere. **Et idē** dicit de illo qui dānatus est ad exiliū, quod nō tenetur ire, sed solū pati si ductus fuerit in exiliū. Nam in cōmentariis suis super. 22. sancti Tho. interpretās verba eiusdē sancti doctōris, quæ nunc proximè citauimus, dicit hæc verba. Quædā est pœna cuius inflictiō est propria iudici. Quædā cuius inflictiō est cōmunis iudici & legi. **Declarat** hoc, quia pœna in executiōe exigēs agere cōuincitur propria iudici, ex hoc quia aut ad illud agere tenet reus aut iudex. Nō reus, quia nō tenet ex lege nisi ad pœnā. Pœna autē cōsistit in pati nō in agere: ergo tenetur iudex. **Et verè** sic est, quia nisi iudex per se vel aliū occidat, mutilat, verberet, claudat, agat ad exilium, accipiat bona, aut huiusmodi nō tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi executionē.

Et pau-

Caietanus.

obijci.

D.

A Et paucis interpositis subdit. Doctrina auctoris vniuersalis est de pœnâ cuius inflictio pertinet ad iudicem vt propria. De tali enim optimè sequitur redditio causæ, & ideo antequam sit condemnatus per iudicem non tenetur ad executionem. Et post pauca respondens ad primam obiectionem ait. Punire, id est, punitionem statuere est actus legis, & punire executiuè conuenit etiam legi, quando pœna nõ exigit actionē in executione. Hactenus Caietanus, cuius verba nec vno mutato citare volui, vt omnibus pateret me fideliter illius sententiã recitare, & nihil illi tribuere, quòd ille non dixerit. Dicit ergo Caietanus, quod pœna cuius inflictio exigit actionem, est propria iudici, & ad illius executionem tenetur iudex, & non reus. Cùm igitur soluere pecuniam sit quædam actio, ergo illud ex sententia Caietani, non tenetur agere reus sed iudex, & inde vltèrius sequitur, quòd quandiu iudex per se aut per alium non acceperit pecuniam, ipse reus iustè retinere poterit. Et idem sentit de illo qui damnatus est ad exilium, quod non tenetur abire à loco à quo relegatus est, sed solum tenetur pati & non resistere, si ab alio in exilium ducatur. Et quod sic sentiat, ex verbis illius, quæ nunc proximè citauimus, apertè constat. Sic enim ait. Nisi iudex per se vel per alium agat ad exilium, accipiat bona, aut huiusmodi non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi executionē. Hęc ille. Ad hoc autem dicendum (vt ex aliis illius verbis quæ antea citauimus constat) inde persuasus est quod omnino paria quantū ad obligationem hæc omnia esse putauit, videlicet pecuniam reddere, exulare, occidere, mutilare, verberare, carcere concludere. Et inde deducere videtur, vt sicut reus nunquam tenetur ad se occidendum, aut mutilandum, aut verberandum, quāuis sit ad aliquod horum damnatus, ita non teneatur ad pœnam pecuniæ soluendam, quanuis sit ad illam damnatus. Sed sic sentiēs Caietanus apertè errat, & perperã sancti doctoris verba interpretatur: & à debili argumento victus vtrunq; fecit. Et vt rem apertissimam faciam, proponamus ob oculos illud idem exemplum quod sanctus Thomas illo loco proponit de fure qui bouem furatus fuerat, pro quo ex legis Mosaicæ præcepto quinque boues restituere tenebatur, & hoc (vt beatus Thomas optimè sentit) non nisi postquam ad id fuerat à iudice condemnatus. Ponamus ergo eandem legem nunc esse reuocatam, quòd fieri posse idem sanctus doctor ibidem docet. Ponamus deinde huiusmodi furem coram iudice de tali furto accusatum & conuictum, cui iudex præcepit vt iuxta legem quinque boues pro illo boue accepto reddat illi cui damnum intulit. Iudex hoc præcipiens iustè præcipit, quia conformi-

P 2 ter ad

termi Caietani auctor.

Exod. 22.

ter ad legem iustam, quæ talem pœnam statuit, præcipit, ergo fur tenetur tali iusto præcepto obedire, & per consequens tenetur reddere quinque boues, quanuis iudex nec per se, nec per alium illos capiat. Et fortius hac via fiet argumentum de illo qui damnatus est ad exilium, quod teneatur obedire præcepto iudicis illum damnantis ad exilium, & per consequens teneatur recedere à loco à quo relegatur, quanuis ab alio per vim non trahatur. Nam qui præcepto iudicis in exilium damnantis non obedit, grauiori pœna punitur, vt patet in. l. Relegati ff. de pœnis. At lex non ita inobedientem puniret, si ille obedire non teneretur. Præterea, si iudex non præcepisset furi accusato & conuicto, vt redderet quinque boues, peccasset quia legem iustam quæ illud fieri statuit, præteriisset, ergo fur post præceptum iudicis non reddens illos quinque boues, ad quos per iudicem iuste damnatus est peccat, & per consequens sequitur vt ad euitandum peccatum, teneatur illos quinque boues, ad quos per iudicem iuste damnatus est, reddere. Consequentia ista inde manifesta est, quòd sicut iudex tenetur obedire legi iustæ, & conformiter ad illam agere: ita subditi tenentur obedire iusto iudicis præcepto. Obedite (inquit Paulus) præpositis vestris. Rursum, si sacerdos confessor peccatori pœnitenti, & peccata sua illi confitenti in pœnam sui peccati præciperet pecuniam aliquam pauperi tribuere, teneret peccator id facere, nec oporteret expectare vt confessor ab eo pecuniam caperet. Et hoc potissimum verum est iuxta opinionem sancti Thomæ, qui censet pœnitentem teneri ad suspensionem pœnæ pro peccato suo illi à sacerdote iniunctæ, cui sententiæ ego libens subscribo, quanquam noster Scotus aliter sentiat. Ergo reus peccator in foro exteriori tenebitur obedire iusto iudicis præcepto pœnam præcipienti. Consequentia probatur: quia licet ad absolutionem peccati valde impares sint sacerdos in foro secreto, & iudex in foro publico, tamen ad inflictionem pœnæ pro delicto paris sunt potestatis. Quoniã vterq; potest reum ad pœnã damnare, & vterq; hanc habet à deo potestatem quanuis nõ æqualem, quia sacerdos nõ potest damnare pœnitentem ad mortem temporalem, quòd iudex forensis facere potest. Deinde, si sententia Caietani esset vera, sancti Thomæ verba prout ipse illa interpretatur, minimè sibi cohærere possent. Dicit enim beatus Thomas, quòd reus antequam sit condemnatus per iudicem non tenetur restituere plusquam accepit, sed postquam condemnatus est tenetur pœnam soluere. Circa hæc beati Thomæ verba, quæro quid ille intelligit, per hoc quod est reum esse condemnatum per iudicem. Si intelligit reum esse condemnatum per iudicem, cum iudex

solo

Heb. 13.

A solo verbo protulit sententiam contra reum præcipiens illi, vt quinque boues pro vno accepto reddat, tunc aperte conuincitur falsum esse & contra beati Thomæ sententiam quod Caietanus ait reum non teneri ad reddendum, sed solū iudicem teneri ad id faciendum. Nam beatus Thomas dicit quod postq̄ cōdemnatus est tenetur pœnam soluere. Si verò dicat Caietanus aut eius defensor beatum Thomam intelligere reum esse cōdemnatum per iudicē cū iudex non solo verbo protulit sententiam cōtra reum præcipiens illi vt quinque boues pro vno restituat, sed re ipsa iudex per se aut per aliū tales quinque boues accepit, & alteri damnū passo reddidit, si sic intelligat, tunc iuxta illum sensum nihil post talem condemnationem manebit ab ipso reo faciendum, sed solum pati talem condemnationem. Hic autem sensus aperte repugnat verbis beati Thomæ, quibus sic ait. Antequam sit cōdemnatus per iudicem non tenetur restituere plusquam accepit, sed postq̄ cōdemnatus est tenetur pœnam soluere. At restituere, & soluere actionem dicunt, & non solam passionem: ergo ad illam actionem tenetur reus postquam fuerit à iudice condemnatus. Et inde vltius sequitur condemnationem illam fieri non per rei acceptionem, sed per solum vocale præceptum, quia nisi sic intelligatur, nō posset reus post talem condemnationem restituere aut soluere, nisi fortè quòd semel restitutum aut solutum est, iterum debeat restituere aut soluere. Quoniam ipsa condemnatio esset restitutio & solutio, & ita fieri oporteret, vt si postquam sic cōdemnatus est teneretur pœnam soluere, postquam semel soluit teneatur iterum soluere. Ideo ego verba beati Thomæ longè aliter intelligenda esse censeo, quàm Caietanus interpretatur. Et primum dico beatum Thomam illic non de lege pœnali quæ sententiam cōtinet à iure latam, sed de sola illa pœnali lege loqui, quæ sententiam continet à iudice ferendam. Et hoc aperte colligitur ex exemplo per illum adducto de lege Mosaica, quæ iubebat quinque boues pro vno accepto restitui, quam legē ipse beatus Thomas ibidē declarat, non sententiam latam, sed sententiam à iudice ferendam continere. Et nullū illic exemplū B. Thomas adducit de lege pœnali sententiā à iure latā cōtinente. Et per hoc facile respōdetur ad id, quod Caietanus cōtra verba beati Thomæ obiicit de excōmunicationibus & irregularitatibus, in quas sæpe homo incidit ante aliquā iudicis sententiā. Sed hoc tunc solū euenit, quando lex cōtinet sententiā à iure latā, de qua sanctus Thomas nō loquitur. Quando verò lex pœnalis cōtinet sententiā à iudice ferendā, etiā si sit in excōmunicationibus, aut irregularitatibus nunq̄ ante condemnationē incidit in pœnā, sed postq̄

authenticissima

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

condemnatus est, tenetur semper pœnam subire. Secundò dico, quòd C
 talis condemnatio quæ à iudice fieri debet, non oportet quod sit execu-
 cutiua, sed satis est quod iudex voce præcipiat reo pœnam suscipere, vt
 ipse postea teneatur ad illam suscipiendam, si pœna sit talis qualem iu-
 dex iustè præcipere potest. Quòd autem ad suæ sententiæ probationē
 affert Caietanus nihil mouet. Dicit enim quod pœna consistit in pas-
 sione, & nō in actione, & inde arguit quod reus nō tenetur ad actio-
 nem, sed solū ad passionem, quia ex lege (vt ait) nō tenetur nisi ad pœ-
 nam. Fateor pœnam potius respicere passionem quam actionem, &
 ob hanc causam supra lib. 1. capite. 3. cū de pœna differui, per passio-
 nem & nō per actionem illam definire censui. Sed multum interest à
 quo quis patiat, & sæpe circumstantia agentis solet augere passionis
 pœnam, quia sæpe libentius (vt experientia cōprobatum est) quis vel-
 let pati plura & duriora ab vno, quàm pauciora & leuiora ab alio. Et
 ob hanc causam ipsa actio non in se considerata sed ad passionem re-
 lata potest habere rationem pœnæ. Et ita circumstantia pœnæ est quod
 quis patiat à seipso, & augmentum pœnæ est non modicum quod
 quis sibi ipsi pœnam inferre teneatur. Argumentum autē quod ego à
 principio mihi ipsi obieci ipse Caietanus contra seipsum alibi facit, &
 illi respondens aliud apertè docet de pecunia necessario soluenda per D
 reum postquam ad illam per iudicem damnatus est. Nam in quæstio-
 ne. 69. articulo. 4. mouet quædam quæstiunculas circa literam beati
 Thomæ: & in secunda quæstiuncula arguit contra verba beati Tho-
 mæ dicentis damnatum ad mortem posse iustè effugere carcerem vt
 liberetur à morte. Sic enim arguit in quadam confirmatione. Eadem
 est ratio de pœna hac vel illa, puta mortis verberis. &c. Sed detentus
 propter alias pœnas & damnatus non potest licitè fugere vt quidam
 dicunt, ergo nec damnatus ad mortem. Hæc sunt verba argumenti,
 quibus ipse Caietanus per sequentia verba respondet. Ad confirma-
 tionem dicitur quod non est eadem ratio de omnibus pœnis, sed de pœne in duplici
 dicitur.
 omnibus pœnis quæ consistunt solum in pati. Ad cuius euidenciam
 scito quod pœnæ sunt in duplici differentia. Quædam sunt ad quas
 non aliter quis damnatur, nisi vt patiat, illatas, vt patet de morte,
 mutilatione, flagellis, tortura, & huiusmodi. Non enim damnatur ali-
 quis vt se occidat, mutilet, torqueat, & cætera. Sed vt patiat hæc
 sibi illata. Et de his omnibus eadem est ratio, quæ de morte, vt
 scilicet damnatus aut damnandus ad aliquid horum possit licitè fu-
 gere, quia non tenetur nisi ad pati, vt infra patebit. Quædam verò
 sunt ad quas sic subeundas aliquis damnatur, vt ipse cooperetur ad
 cas,

Caietanus.

A eas vt patet de exilio, & circumscriptione loci, & pœna pecuniaria. Damnatur siquidem aliquis vt eat in exilii locū, & ibi intra præfixos sibi terminos maneat, vt soluat huiusmodi. Et ab harum executione non licet se subtrahere post sententiam quia damnatus est ad faciendum. Ante verò sententiam potest licitè fugere eadē ratione qua damnatus ad mortem potest licitè fugere, scilicet quia non tenetur facere, hoc est, manere in loco vnde sequeretur suum pati, hoc est damnari, si ex sua absentia euitaretur damnatio. Alioquin omnino teneretur in foro conscientia subire latam post sententiam. Haftenus Caietanus, cuius verba ad vnum vsq̃ fideliter recitavi, vt ex illis apertè ostendam illum parum sibi constare, & illis quæ prius dixerat cōtradicere. Nam in his quæ modo citauimus apertissimè dicit cum qui damnatus est ad exilium, teneri ad eundem in locum sibi ad hoc assignatum, & illum qui damnatus est ad pœnam pecuniariam dicit teneri ad soluendum illam. Hæc autem manifestissimè contradicunt illis quæ ante citauimus ab eo dicta in quæstione. 62. articulo. 3. Quia illic dixit quod nisi iudex per se vel alium agat ad exilium, accipiat bona, aut huiusmodi, non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi pœnæ executionē. In quibus verbis apertè docet oportere iudicem per se aut alium agere ad exiliū, accipere bona, vt reus teneatur ad illa. Sed quia nolo esse nimium seuerus aliorum iudex, dico Caietanū in hac parte posse excusari à contradictione hoc modo, vt dicamus illum intelligere tunc iudicem dicendum esse accipere bona, quando condemnat reum ad illa. Qui modus loquendi quia nō est omnino ineptus, admittendus est, & iuxta hunc verborum sensum verum est quod ait, reum nō teneri ad reddendum pecuniam antequam iudex capiat, hoc est, antequam ad reddendum condemnet. Sed per hoc non soluitur principale argumentum, nec illius vires vllō modo minuuntur, quia nō reddit causam quare damnatus ad mortem non teneatur se occidere, & damnatus ad pecuniam tenetur illam soluere. Non enim reddit causam quare vnus damnetur ad agere, & alius solum ad pati. Ideo aliter ad argumentum illud ego respondeo. Et vt apertè ostendam quàm parue sint illius argumenti vires, admonere prius oportet latissimam esse differentiam, quantum ad pœnarum inflictionem inter corpus hominis & alias res corpori humano adiacentes, illiq̃ seruientes, vt sunt agri, vineæ, domus, res domesticæ, & omnis reliqua corporearum diuitiarum suppellex. Et primo quidem multo meliora sunt bona corporis, quàm reliqua omnia bona quæ corpori seruiunt. Melior est vita, & integritas, & sanitas corporis, quam agri & pecora, & ve-

P 4 stes,

*aut.**Ita nō pœnam corporalem
et pecuniariam.*

stes, & nummi. Et ideo optimè sensisse videtur, quanuis id nō bono C
Iob. 2. animo protulerit demon qui dixit. Pelle pro pelle & cuncta quæ
 habet homo dabit pro anima sua, hoc est pro corporis vita. Et ideo ab
 his qui benè sentiunt multo grauiores, multoq; acerbiores censentur
 pœnæ quæ corpori infliguntur, quàm illæ quæ inferuntur circa alia bo
 na externa corpori seruiencia. Multò peior est mors, quàm reliquorū
 omnium bonorum priuatio. Peior est etiam membri mutilatio, aut
 egritudo quam multa pecuniæ. Est adhuc alia multo maior differen
 tia inter corpus & alia externa quæ illi adiacent bona. Nam istorum
 bonorum quæ extra corpus sunt, verū habet homo dominiū, quia po
 test illa vendere, permutare, locare, donare, & vbi voluerit (præsertim
 iuxta Caietani sententiā) etiā prodige sine culpæ mortalis nota expen
 dere. Hoc autē tam plenū dominiū nō habet homo circa corpus suū.
 Non enim potest se occidere, nec membrū aliquod sui corporis ab
 scindere, nec se adeò acriter, & acerbè flagellare, vt inde mortis pericu
 lū, aut grauis infirmitas iustè timeri possit. Quia (vt dicitur in l. Liber.
 ff. ad legem Aquiliam) nemo membrorū suorū dominus videtur. Et fideiussor.
 hinc est quod in causis criminalibus, quibus pœna corporis debetur,
 nullus potest esse pro alio fideiussor, quāuis hoc possit in causis ciui
 libus, quæ super alias bonorū possessiones tractantur. Quia nō potest D
 fideiussor iustè occidi, quāuis is pro quo fideiussit dign⁹ esset morte.
 Ita enim annotat glossa in cap. Cū homo. 23. q. 5. Et ratio huius est (quā
 tamen glossa nō reddit) quia fideiussor cū fidem pro alio dedit, nō po
 tuit obligare nisi ea quorum verum habebat dominiū, corporis autē
 & membrorum eius (vt dixi) homo nō habet verū dominiū, ergo cū
 fidē pro alio dedit nō obligauit, nec potuit obligare corpus suū nec
 aliquod sui corporis membrū. Et inde vltra sequitur, vt licet ille pro
 quo fidē dedit, esset morte aut mēbri alicuius abscissione plectendus,
 non possit fideiussor pro illius culpa occidi, aut membro aliquo pri
 uari. Ex eadem radice oritur quod hères nō tenetur ad pœnam corpo
 ris ad quam defunctus cui successit, erat cōdemnatus, quanuis tenea
 tur ad pœnam aliorum bonorum ad quam fuerat condemnatus de
 functus. Quia defunctus propterea quod dum viueret verū habebat
 aliorū bonorū dominiū, potuit illud in hæredē transferre, & ita tran
 stulit ea lege & cōditione qua ipse illud retinebat. Et inde necessario
 euenit vt ipse teneatur soluere ex illis bonis id, quod defunctus eo
 tempore tenebatur soluere cū ex vita decessit. At circa corpus suum
 defunctus, aut circa corpus hæredis quia non habet dominium,
 ideo nullum tributum nullamq; pœnæ obligationem potest trans
 ferre

*Caietanus in
 summa.*

*Corollarium
 primum.*

*Corollarium
 secundum.*

heres.

- A** ferre super corpus hæredis. Et de hac sola, quæ corpori inferitur pœna, ego intelligendum esse censeo id, quod Paulus iuriconsultus ait in. l. Si pœna. ff. de pœnis, vbi dicit hæredem nõ teneri ad pœnam defuncti. Quod igitur Baldus in. l. Id quod pauperibus, quæstione. 9. C. de episcopis & clericis, ait, hæredem teneri ad pœnam, ad quam defunctus fuerat condemnatus, non est intelligendum de pœna corporis, sed de aliis pœnis, quæ circa alia bona inferuntur. Quia (vt beatus Thomas & Alexander de Ales docent) nunquam vnus pro alio potest pœna corporis puniri. Et quòd isti Theologi illustres, solum itis diuinum secuti, dixerunt non licere, etiam iure humano definitũ est, vt patet in. l. Crimen. ff. de pœnis. Ex eodem fonte, quòd videlicet homo non habet dominium supra corpus suum, quemadmodũ circa reliqua bona, deducitur, quòd in causis pœnalibus, præsertim in quibus de pœna corporis tractatur, nemo potest renuntiare iuri suo, quò se defendere posset. Bartholus ita docet in. l. Si quis reum. ff. de custodia reorũ, & Felinus in cap. Si diligenti, de foro cõpetenti. In aliis autẽ causis quilibet potest iuri suo renũtiare, veluti si mulier pollicita sit se non vsuram senatusconsulto Velleiano, rata erit talis pollicitatio. l. Pactũ. ff. de pactis. l. Si qs. §. Si em. C. de pactis. l. fi. ff. ad senatusconsultũ Velleianũ. Hæc autẽ tãta diuersitas inde solũ oriri cõstat, quòd homo non habet illud dominiũ super corpus, quod supra diuitias. Nã sicut homo potest liberẽ donare diuitias, quia sunt suæ, ita potest renũtiare iuri, quod habet aut habere potest ad illas. Quia verò supra corpus suũ non habet dominiũ, ideo nõ potest iuri, quo illud defendere potest, renũciare: quẽadmodũ neq; inquilinus potest renũtiare iuri, quod habet ad defensionẽ dom⁹, si qs illã destruere velit, & tenẽ iure suo vti, nisi velit ipsemet dño de dãno illato satisfacere. Ita quilibet homo corpus suũ, cuius nõ est dñs, sed solũ vsurarius, tenẽ defendere, quãdiu illud iustẽ facere potuerit. Quod si nõ fecerit Deo, q̄ ver⁹ est illi⁹ dñs, è cuius nutu illud habet, satisfacere cogẽ. Et hinc est, quòd si qs esset dãnat⁹, vt fame morerẽ, peccaret si cibũ sibi ab aliquo oblatũ non sumeret, q̄ (vt dicit beat⁹ Tho.) nõ sumẽdo seipsũ occideret. Nã sicut is, q̄ pascẽdo potuit hoĩem à morte liberare, & noluit, dicit à sapiente eccliaſtico esse homicida illi⁹, ita q̄ comedẽdo potuit seipsum liberare à morte & noluit, dicit homicida sui ipsius. Quia (vt Simach⁹ papa ait) nõ est grãdis differẽtia an lethũ inferas vel admittas. Mortẽ em̄ languẽtibus probat infligere, qui hanc, cũ potest, nõ excludit. Et Ambrosius ait. Quisquis pascendo hoĩem seruare poterat, si nõ paueris occidisti. Is igit, q̄ se ipsũ, cũ potest, pascere recusat, & ob hoc morit, seipsũ occidit.

P 5 Et idem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et idem prorsus dicendum est de illo, qui damnatus ad mortem in- cluditur in carcere. Hic enim si inueniret carcerem apertum, teneretur exire, vt euaderet mortem, nisi tam graue scandalum aut alia tam gra- uis necessitas offerretur, vt pro illa vitanda teneretur, aut saltem licitè posset homo mortem subire. Tunc enim posset citra vllam culpam manere in carcere, aut patienter mortem expectare. Nam ob hanc cau-

Actuum. 16. sam Paulus & Syllas, cum essent in Philippis coniecti in carcerem, no- luerunt fugere, quanuis ostiis carceris diuina virtute apertis, commo- dè id facere potuissent. Sed ne illos timidos, & in fide euāgelii, quam prædicabant, minimè constantes esse alii putarent, & ob hanc causam fides apud illos, quibus prædicabatur, periclitaretur, noluerunt fugere, melius esse putantes pro fidei augmento mori, quàm cum modica illius iactura viuere. Aliàs autem cum nullum tale periculum immi- nebat, iure omnibus concessio vsus est ad sui defensionem, & noluit

Actuum. 25. illi renūciare. Nam quum Festus prouinciæ præses vellet mittere illū in Hierusalem, vt ibi iudicaretur, Paulus dixit. Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet iudicari. Et iterum Cæsarem appello. Ecce Paulum qui aliàs ex carcere fugere noluit, nunc tamen nō vult renunciare iu- ri, quod ex lege sibi ad defensionē concessum est. Et sicut homo non potest à se repellere obligationem, quam ad suæ vitæ conseruationem dedit illi natura, nec renuntiare iuri, quod ad sui defensionem natura illi concessit, ita nulla humana lex, nullusq; iudex potest ab homine tollere illam obligationem, nec hominem tali iure priuare. Et hoc est

Iacobus Al-
main m. 4-
dist. 15. q. 2. quod quidam recentiores Theologi scholastici sub aliis verbis dicunt, neminem posse à se dominium naturale repellere, nec iudicem posse tali dominio naturali hominem priuare. Dominium autem naturale dicunt esse in homine super quacuncq; re, quæ ex natura sua est ordi- nata ad particularis hominis conseruationem, & illi tunc temporis necessaria, veluti sunt, cibus, & potus, & vestimenta. Si res ex natura sua non est ordinata ad hominis conseruationē, quanuis illa esset ho- minis necessaria, dicunt hominem non habere naturale dominium in illa. Et proferunt exemplum de coitu fornicario, qui licet fortè sit alicui homini ad suæ vitæ conseruationem necessarius, tamen dicunt hominem non habere super talem coitum naturale dominium, nec posse licitè tali coitu vti. Quia talis coitus (vt dicunt) licet aliquando contingat, vt homini ad conseruationem vitæ profit, ille tamen non est à natura ordinatus ad conseruationē indiuidui, sed solùm ad con- seruationem speciei. Sed quid dicunt de humano sanguine, qui alte- rius hominis salutem aliquando proficere potest, prout vulgo iactatum est me-

A est medicos consuluisse, vt infantes occiderentur, vt illorum sanguine ablutus Constantinus Imperator, liberaretur à lepra, qua erat infectus. Talis virtus in sanguine humano non est ad conseruationem speciei, sed potius ad destructionem illius: cùm multa sic oporteat perire indiuidua, vt vnum conseruetur. Nunquid igitur homo leprosus habebit naturale dominium super sanguinem infantium? Quis dicere audebit licitū esse illos occidere, cùm imperatorem Constantinum nondum Christianum tam graue facinus exhorruisse dicatur. Aliter ergo de dominio illo (quod naturale dicunt) ego dicendum esse censeo. Dominium naturale habet homo in omnibus rebus illi ad vitam necessariis, quæ non sunt illi diuina lege prohibita. Nam si Deus, à quo solo est rerum dominium, res aliquas homini prorsus interdixit, homo nunquam poterit illarum rerum dominium habere. Quanuis igitur coitus fornicarius, aut sanguis puerorū sit homini ad vitæ conseruationem necessarius, nunquam tamen super aliquod illorum habebit naturale dominiū, nec aliquo illorum poterit licitè vti, quia vtrunq; illorum est illi à Deo prohibitum. Hoc dominium naturale, sicut nullus potest à se reiicere, ita nec iudex humanus potest ab homine tollere. Et hinc est, quòd licet iudex humanus possit hominem ob aliquam iustam causam condēnare, vt mortem sibi illatam patiatur, & non se defendat ab illo, qui illum occidere vult, non potest tamen illum condemnare, vt se ipsum occidat. Quia hoc esset agere contra naturam, quæ iubet, vt suam quisq; vitam tueatur. Ac proinde, nisi Deus id apertè præcipiat, nunquam licebit alicui se ipsum occidere. Et in huius sententiæ probationem est, quod Augustinus in libro primo de Ciuitate Dei cap. vigesimo primo ait. Nec Sampson (inquit ille) aliter excusatur, quòd se ipsum cū hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illū miracula faciebat. Hæc August. Neq; hoc solis christianis est notū, sed gētiles philosophi, q̄ iura naturæ optimè agnouerūt, hanc eandē sententiā docuerūt. Nam Cicero in libro de senectute ait. *Cicero.* Vetat Pythagoras iniussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio & statione vitæ decedere. Hæc Cicero, qui eandē Pythagoræ sententiam laudat. Eidem Pythagoræ sententiæ subscribit Plato, qui in Phædone *Plato.* Socratem & Ceбетē philosophos in dialogi formā de hac re disputantes inducēs, noīe Socratis suā aperit sententiā, sic inquires. (Socrates.) Profectò sermo ille, qui de his in arcanis habetur, in quadam custodia esse homines, non decere quenquam ex hac se ipsum soluere, nequè aufugere, magnus quidem mihi videtur, nequè cognitu facilis.

Verum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Verum tamen id mihi, o Cebes, rectè apparet dictum, Deos quidem C
 curam habere nostrum, nos verò homines vnam quandam ex posses-
 sionibus esse deorum. An non ita tibi videtur? (Cebes.) Mihi quidè.
 (Socrates.) Nonné igitur & tu, si quid ex mancipiis tuis se ipsum pe-
 rimeret, quum tu nullo modo id permisisses, irascereris utiq; illi? &
 si potestatem haberes, pœna quadam afficeres? (Cebes.) Omnino.
 (Socrates.) Fortè igitur hac ratione haud præter rationè est non prius
 decere se ipsum interficere, quàm Deus necessitatem aliquam impo-
 suerit. (Cebes.) Consentaneum quidem apparet. Hastenus Plato,
 qui pulcherrima similitudine catholicam Christianorum sententiam
 expresit. In quibus verbis id potissimum mihi videtur esse annotan-
 dum, quòd non solum censuit non licere hominibus ex hac vita sine
 Dei licentia aufugere, sed id in arcanis literis contineri dixit. Cùm igi-
 tus homo sine Dei præcepto nõ possit se ipsum interficere, inde aper-
 tè conuincitur, vt quantumlibet scelerato, & mille mortibus digno, id facere iubeat, nunquam illi hoc in se facere
 liceat. Et idem profus dicendum est, si iudex præciperet homini, vt se
 ab omni cibo abstineret, aut vt condemnatus vel proximè damnan-
 dus ad mortem, non fugeret à carcere, quo custoditur. Qui si aliquid
 horum fecerit (vt superius diximus) se ipsum interfecisse hac sola D
 ratione censebitur. Ex his omnibus aperte cõuincitur, falsam esse Caieta-
 ni sententiam in commentariis super. 2. 2. q. 62. ar. 3. quam supra cita-
 uimus, dicentem quòd punire executiue conuenit legi, quando pœna
 non exigit actionem in executione. Constat enim quòd ad pereundũ
 fame, non est opus aliqua actione, sed sola abstinètia: similiter ad ma-
 nendum in carcere non est necessaria aliqua actio, sed satis est quies,
 quæ non est nisi priuatio motus. Nulla tamen lex, nullusq; iudex po-
 test hominem obligare ad non comedendum, neq; ad manendum in
 carcere, si sit damnatus, aut proximè damnandus ad mortem. Ex his
 etiam conuincitur, eundem Caietanum in quæstione. 69. ar. 4. non be-
 nè assignasse causam, quare damnatus ad mortem non tenetur, immo
 nec potest licitè se ipsum occidere, damnatus autem ad pecuniæ aut
 ad aliorum bonorum redditionem, tenetur illam pœnam soluere. Si-
 militer, quare damnatus ad mortem potest licitè à carcere fugere, vt li-
 beretur à morte, damnatus autem ad pecuniæ solutionem non potest
 fugere, vt liberetur à solutione. Dicit enim (vt ex verbis illius supra
 citatis constat) hanc esse vnicam causam, quòd damnatus ad mortem
 damnatur solum ad pati, & non ad agere, & ideo nõ tenetur aliquid
 facere, per quod se ipsum occidat: damnatus autem ad solutionem
 pecuniæ,

Caicatus.

A pecuniæ, damnatur ad agere, & ideo non solū tenetur pati si capiatur ab illo pecunia, ad quam damnatus est, sed ipsemet tenetur illam reddere. Hæc ratio ex his, quæ diximus, apertè cōvincit nullius momēti. Nam ex hac ratione sequeretur, vt damnatus ad pereundū fame, teneretur abstinere à cibo, etiam si occultè sibi ab alio offeratur: quia abstinere à cibo non est agere. Deinde, illa ratio non attenuat difficultatē, quam obiicit argumentū positū in principio contra secundam conclusionē principalē. Non enim reddit causam, quare dānatus ad mortem aut ad membri mutilationē nō possit dānari ad aliquid agendū, sed solū ad patiendū, damnandus autē ad pecuniæ pœnam, possit damnari non solū ad patiendū, sed etiam ad agendū. Huius autē tante diuersitatis causa quæ sit, ex his, quæ à nobis necessitate urgente tam latè digesta sunt, facilè constare potest. Quia sicut homo non habet illam potestatē supra corpus suum, quam habet supra pecuniam, & alia eius similia bona: ita nec iudex habet eam potestatē supra corpus hominis illi subditi, quam habet circa pecuniā & alia eiusdem hominis similia bona. Sicut homo potest pecuniam suam liberè alteri donare, ita iudex, aut propter hominis delictum, aut propter aliam iustam causam potest pecuniam ab illo auferre. Sicut homo non potest, nisi ex

B Dei reuelatione se ipsum occidere, ita etiam nec iudex potest illum, quanuis morte dignissimum, condemnare vt se ipsum perimat. Quia (vt iam diximus) nulli, nisi ex speciali Dei reuelatione, licet se ipsum occidere. Alium quemlibet hominem morte dignum poterit aliquis interficere ex præcepto iudicis ad hoc potestatem habentis: se ipsum tamen, quanuis iudex præcipiat, nunquam nisi Deo reuelante interficere poterit. Et idem profus dicendum est de omni alia percussione, quæ latam aperit viam ad mortem, vt est mēbri mutilatio, graua & dura flagella, ex quibus vita posset apertè periclitari. Nam sicut quodlibet horum alteri inferri prohibetur per hoc præceptum. Non occides: ita per idem præceptū prohibetur homo, ne horum aliquid inferat sibi. Non itaq; licet homini ad præceptū iudicis se ipsum mutilare, aut grauiter vsq; ad mortis periculum verberare, aut flagellare. Sed sicut alium, qui ad solam illius correctionem puniendus est, potest aliquis ex præcepto iudicis citra mortis periculum flagellare: ita etiam se ipsum ad sui correctionem, aut suorum peccatorum satisfactionē, poterit quisq; propria auctoritate citra mortis periculum se ipsum flagellare. Et sicut ille in se ipso propria auctoritate hoc facere potest, ita iudex delicto illius exigente ad illius correctionē, potest illi præcipere, vt tēperatè, & sine vllō mortis periculo se ipsum flagellet.

Nam

Nam hoc perpetuò seruatur in ordine fratrum Minorum de obseruantia, præsertim in tota Italia, vt quoties monachus aliquis committit aliquod leue crimen, propter quod, iuxta ordinis mores, est flagellandus, illi præcipitur, vt se ipsum coram toto cõuentu flagellet, quousq; prælatus cessare iubeat. In Hispania tamen, præsertim in prouincia sancti Iacobi, in qua ego eiusdem religionis habitum indui, nulli vnquam præcipitur vt se ipsum flagellet, sed qui flagellis est digno, præcipitur vt se subdat ab altero flagellandum. Et ex hac Italiæ consuetudine, quæ meritò improbari non potest, cõuincitur Caietanum malè connumerasse flagella, aut verbera, inter illa, ad quæ homo damnatus nunquam tenetur agere, sed pati. Quia (vt dixi) sicut homo ad cõrrectionem suam potest se ipsum propria auctoritate citra mortis periculum flagellare: ita iudex potest ad cõrrectionem illius præcipere illi, vt se ipsum eodem modo flagellet. Nam hoc quotidie peccatoribus præcipiunt confessores, postquam illorum peccata in confessione secreta audierunt. Quibus hoc præcipientibus (vt beatus Thomas docet) ipsi pœnitentes obedire tenentur. Manet igitur firma & immobilis nostra conclusio, quæ dicit reum teneri in conscientia ad soluendum pœnam, postquam à iudice damnatus est ad illam.

Thomas.

epilogus.

Corollarium
primum.

Ex hac conclusione tot corollaria inferri possunt, quot ex conclusione præcedentis capituli deduximus. Sed quæ ex hac conclusione deducuntur, necessariò oportet esse opposita illis, quæ in præcedenti capitulo ex illa conclusione deriuauimus. Quia diuersum est etiam id quod hæc conclusio docet, ab illo, quod in alia conclusione definitum est. Quæ diuersitas oritur ex sola temporum diuersitate, de quibus hæc & illa conclusio differunt. Primò itaq; ex prædicta cõclusionem sequitur hæredem teneri ad pœnam, ad quam defunctus fuerat ob delictum suum à iudice damnatus. Quia (vt dixi) hæres in his, quæ ad hæreditatem spectant, succedit in ius defuncti, & censetur eadem cum illo persona, non solum ad lucrum, sed etiam ad damnum. Et ob hanc causam tenetur id in hæreditate sua pati, quod defunctus, si viueret, propter condemnationem datam in bonis suis pateretur. Nam hæreditatis nomine id solum dicitur, quod deducto ære alieno superest. Hoc autem, quod dico de hærede circa pœnam à defuncto debitam, non est intelligendum de pœna corporis: quia hanc (vt dixi) nullus vnquam pro alio pati debet: sed de pœna, quæ infertur circa bona temporalia, in quibus solus hæres potest defuncto succedere. Et idè prorsus dicendum esse censeo de executore testamenti, qui ea omnia, quæ defunctus soluere tenebatur, soluere tenetur, postquam illi constiterit de obli-

hæres.

5. f. 108
col. 1.

A de obligatione defuncti. Constat autē illi plenissimè, cū fuerit illi ostensa sententia, per quā defunctus fuit à iudice damnatus ad pœnā. Nam quod per sententiam declaratur, eo ipso est notoriū, vt dicitur in cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum.

Secundò sequitur ex eadem conclusione, quòd prælato, qui per iudicem damnatus est ad priuationem prælationis, iam subditi non tenentur obedire, nec ille potest aliquid, quod ad prælationē illam spectet, facere, quod sit firmum & stabile. Nec potest fructus, qui dignitati debentur, iustè percipere, & si illos perceperit, tenebitur tanquam iniustè acceptos restituere. *Corollarium secundum. prælatus.*

Idem sequitur dicendū esse de lusore in ludo alearū, qui licet sine fraude & dolo lucri gratia aliquid acceperit ab eo, qui sui iuris erat, & poterat bona sua alienare: tenebitur tamen quidquid lucratus est in alea, restituere, postquam ad illud fuerit à iudice damnatus. *ludor.*

Neq; aliud potest dici de illo, qui damnatur ad pœnā lege statutam, propterea quòd dolo aut fraude occultauit res, propter quas iure debebat vectigal, aut quoduis aliud tributum. Quia quum iustæ sint omnes huiusmodi leges, quæ his criminibus pœnas aliquas infligi præcipiunt, iustè etiam aget iudex, qui talium criminum reos damnat ad pœnas in legibus statutas. Et inde apertè conuincitur, vt

B omnes illi, postquam à iudice damnati fuerint, teneantur in conscientia tales pœnas reddere. *tributum vectigal. s. f. in q. d. c.*

De hoc tamen in hac parte lectorē admonere decreui, vt aduertat, me illum solū hoc loco dicere damnatū ad pœnam, qui omni iudicii ordine cōsummato, tandē sic damnatus est, vt nullū habeat iuris remediū, per quod possit condēnationis sentētiam irritam facere. Nam licet reus sit semel à iudice condēnatus ad pœnam, si tamen ille appellationem aliquo iusto colore fucatam interposuit, putans se iniustè damnatū, non tenebitur in conscientia ad pœnā, ad quam fuerat condemnatus, quousq; sit contra illū vltima data diffinitiuā sententia, à qua iam nō possit iustè appellare. Nam lex dicit, quòd si condēnatus appellauit, status eius integer erit. l. vnica. ff. Nil innouetur pendente appellatione. Et idem docetur per multa capitula in titulo decretalium, vt lite pendente nihil innouetur. Ex quo potest inferri, quòd si prælatus aliquis appellasset à sententia iudicis condemnantis illum ad priuationem prælationis, & pendente appellatione ille excōmunicasset alium subditum suum, valeret excōmunicatio, quanuis postea declaratum esset appellationem fuisse iniustam, & vltima diffinitiuā sententia priuaretur postea sua dignitate. Hoc apertè dicit glossa in capitulo primo. 18. q. 4. Et potest hac manifesta ratione probari, quòd
quandiu

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quandiu iustè appellauit, adhuc salua cōscientia retinet prælationem, ac si non fuisset condemnatus : & ideo omnia, quæ ante condemnationem facere poterat, potest pendente appellatione facere. Et inde ulterius sequitur, vt excommunicatus ab illo sit censendus excommunicatus, & velut talis ab omnibus euitandus. Quia (vt dicitur in cap. Pastoralis, de appellationibus) excōmunicatio trahit secū executionē. C

✠ Quòd lex diuina olim aliquando obligauit, & nunc etiam aliquando obligat in foro conscientie reum ad pœnam, absq; aliqua iudicis sententia reddendam.

CAPVT. IIII.

V T R E C T E de potestate legis pœnalis humanæ, quæ sententiã continet latam, disserere valeam, & aper-
tius definire, an illa aliquando obliget in conscientia ad pœnam reddendam, à lege diuina exordiri decreui, vt inde gradatim ad legum pœnalarum humanarum potestatem enucleandam facilius progredi possim. Nam iuxta id, quod lex diuina aliquando statuit humanæ potestati licebit leges suas con-
dere, nisi fortè per aliquam specialem legem Deus hoc illi prohibue-
rit. Multa Deus olim in lege sua per Moysen data statuit, quæ citra om-
nem controuersiam obligabāt in cōscientia reos ad pœnam reddendam, etiam ante vllam iudicis sententiam. Ex his tam multis aliqua in præsentiarum citare decreui, vt id, quod dico, aliquibus apertissimis testimoniis comprobetur. In Exodo hæc habetur lex. Si percusserit quispiam oculum serui sui aut ancillæ, & luscus eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit. Dentem quoq; si excusserit seruo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos. Quam legem si quis bene inspexerit, & legislatoris intentionē exactè fuerit perscrutatus, aperte cognoscet eum, qui percussisset oculum, aut excussisset dentem serui aut ancillæ suæ, in pœnam delicti fuisse lege diuina obligatum in conscientia ad reddendam seruo libertatem. Sed fortè quis dicet illum ad hoc non obligari, donec à iudice ad id faciendum fuisset damnatus. Hanc tamen sententiam falsam esse conuincam. Quia si seruus ad suam tunc impetrandam libertatem iudicis debuisset expectare sententiam, raro aut nūquam illam impetrasset. Quoniam dominus domi suæ illum tunc includeret, & cathenis ligaret, ne ad iudicem perueniret, & dominum accusaret, quod verisimile est dominum fuisse facturum, ne iudicis sententia seruū amitteret, quem ante iudicis sententiam D

Exo. 21.

contrarium tenet Simancas, c. 9. cathol. Inst. m. 44. cum sequent.

A tentiam iustè (vt prædicta responsio dicebat) retinere poterat. Et ita non plenè fuisset serui satisfactioni per legē, consultū, nisi Deus obligasset dñm serui, vt sine iudicis sententia redderet seruo libertatem.

Alteram ex Leuitico profero legem pœnalem, quæ omnium consensu obligabat ad pœnam in ea statutam ante omnē iudicis sententiam. Mulier, quæ redeunte mēse (inquit lex) patitur fluxū sanguinis, *Leuit. 15.* septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit vsq; ad vesperum. Ecce legem pœnalē, quæ pœnam immunditiæ vsq; ad vesperū, hoc est, quandam irregularitatē imponebat illi, qui coisset cum muliere menstruū patiente. Quòd autem hanc pœnam ipse legis transgressor subire teneretur absq; aliqua iudicis sententia, inde apertè conuincitur, quòd qui de hoc crimine cōuictus coram iudice fuisset, non hac tam parua pœna, sed multò maiore, videlicet morte, puniebatur.

Nam in eodē Leuitico capite vigesimo lex iterum sic ait. Qui coie *Leuit. 20.* rit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinē eius, ipsaq; aperuerit fontem sanguinis sui, interficiantur ambo de medio populi sui. Quæ lex cum illa, quam ex eodē Leuitico ante citauimus, apertissimè pugnaret, nisi prior illa intelligatur de illo, qui crimen occultum aut per ignorantiam cōmisit, & hæc secunda de illo solo lo-

B qui dicatur, qui sciens peccauit, & de peccato suo fuit coram iudice conuictus. Nam prior illa lex solam immunditiæ pœnam statuit contra illum, qui cum menstruata coisset: altera autem posterior pœnam mortis contra eundē decernit. Vt autē hæc legum dissonantia & facilis contrarietas tollatur, doctores Catholici censent illas duas leges, non de eisdem peccatoribus, sed de diuersis esse intelligendas. Priorē enim legem, quæ solam immūditæ pœnam statuit, dicunt Nicolaus **Byranus** & **Hugo Cardinalis** esse intelligendā de illo solo, qui occultè aut per ignorantiam coiuit cum menstruata, alteram verò, quæ pœnam mortis decernit, de illo solo intelligendam esse docent, qui sciens coiuit cum menstruata, & de tali crimine fuit coram iudice accusatus. Ex qua duarum legum conciliatione & interpretatione apertissimè conuincitur, priorē illam legem obligasse illius transgressorem ad pœnam in illa statutam sustinendam, absq; aliqua iudicis sententia, quæ illum ad talem pœnam damnasset. Quoniam prior illa lex, quæ mitiorē pœnam statuit, loquitur (vt diximus) de illo, qui non fuisset de suo crimine conuictus.

Tertium offero ex eodem Leuitico testimonium, per quod manifestissimè probatur, legem diuinam olim obligasse peccatoris conscientiam ad pœnam sine aliqua iudicis sententia soluendā. Qui comederit *Leuit. 22.*

Q (inquit

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

*Nicolaus
de Lyra.*

(inquit lex) de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo, quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuariū. Quem locū declarans Nicolaus Lyranus, ait. Hic ponitur transgressionis remediū, quando illa transgressio fit per ignorantia: quia debet reddere quod comestum est, & super hoc quintam partem, eò quòd non adhibuit debitam diligentiam ad præcauendum sibi de comestione sanctificatorum: & ideo non excusatur à toto, sed solùm à tanto. Hæc Lyra. Quòd autem ait illum, qui comedisset per ignorantiam, nō excusari à toto, sed solùm à tanto, ideo dixit, quia parum suprā in eodē capitulo lex statuerat, vt omnis immundus, qui per industriam comedisset de sanctificatis, periret coram dño. Et qui per ignorantia comedisset, excusabatur à pœna mortis, sed imponebatur illi pœna, vt redderet sanctuario quod comedisset, & quintam insuper adderet partē. Certum est ad hanc pœnam soluendam obligari in conscientia reum, nec esse iudicis sententiam vllò pacto ad hoc expectandam. Quoniam sapi-
fime contingere poterat, vt nullus nisi ille, qui comederat, sciret an per ignorantiam, an per industriam comedisset. Deinde, ille qui per ignorantiam comederat de sanctificatis, etiam si secretò & absq; arbitris comedisset, tenebatur peccatum suum, quanuis non ita distinctè & in particulari sicut nunc in lege euangelica, sacerdoti reuelare, vt
pro illo sacerdos oblationem talem offerret, qualem lex in eodem libro præcepit offerri pro his, qui per ignorantiam deliquissent. Quo-
rerum gerendarum ordine seruato, manifestum est illum cogi in conscientia ad pœnam soluendam: quia etsi ille soluere contempsisset pœnam, sacerdos, cui peccatū reuelauerat, noluisse pro eo victimas deo offerre, nisi prius pœnam à lege impositam soluisset. Fiebat igitur necessario, vt obligata conscientia peccatoris ad peccati reuelationē, obli-
garetur per consequens ad solutionem pœnæ.

Nume. 5.

Quartum adhuc ex libris Numerorum profero testimoniū, quod multò apertius conuincit, legem diuinam olim obligasse illius transgressores ad pœnam aliquam absque iudicis sententia soluendam. Vir siue mulier (inquit lex) cū fecerint ex omnibus peccatis, quæ solēt hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum dñi, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamq; partem desuper ei, in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Hætenus verba legis diuinæ. Cuius legis verum sensum prius explicare oportebit, & postea ex ipsis verbis legis ostendemus illam obligasse

A obligasse sine vlla iudicis sententia eiusdem legis transgressorem ad pœnam in illa statutam, persoluendam. Primò quidem aduertendum est, legem hanc de solis illis peccatis loqui, quæ in aliquod proximi damnum committuntur, qualia sunt furta, fraudes, & alienarum rerum quaslibet detentiones. Hæc enim peccata sunt, quæ sæpe solent hominibus accidere. Et quòd de his solis loquatur lex, facilè conuincitur ex Leuitico, vbi eadem lex ponitur, quæ postquã Leuit. 5. expresse depositi negationem, extorsionem, calumniam, rei inuentæ detentionem, tandem vt omnia similia peccata contra proximum complecteret, hæc verba addidit. Et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus peccare solent homines. Deinde, vltima verba ipsius legis in Numeris positæ, apertè ostendunt illam de solis peccatis, quæ in damnum proximorum committuntur, loqui. Sic enim ait. Reddent ipsum caput, quintamquè partem desuper ei, in quem Num. 5. peccauerint. In quibus verbis apertè lex ipsa indicat se de peccato in proximum commisso, loqui. Quod dicit lex, confitebuntur peccatum suum, non est de confessione sacramentali, qualis nunc est in lege euangelica, intelligendum. Quia talis confessio sacramentalis tunc non erat, neque sacerdotes tunc absoluendi à peccatis, potestatem habebant, qualem nunc habet sacerdos euangelicus. Hanc confessionem, de qua lex præsens loquitur, dicunt aliqui debuisse facere eum, qui rem furatus fuerat, aut vi extorserat, dicerequè domino rei huiusmodi verba. Ego à te hanc rem abstuli, ideo accipe illam, & quintam insuper eius partem. Sed licet hoc posset verū esse quando furtum erat manifestum, & fur erat notus: non tamen credo talem confessionem fieri debuisse domino rei, quando fur erat ignotus, & omnino occultus, quia sic faciendo se diffamasset, & multò maius damnum sibi intulisset, alienum restituendo, quàm intulerat proximo, cùm rem illius abstulit. Melius est enim nomen bonum (vt ait sapiens) quàm diuitiæ multæ. Prover. 22. Ideo Sebastianus Munsterus, Munsterus etsi in aliis multis pessimè errauerit, à fide catholica longe discedens, in hac tamen parte melius sentire mihi videtur, quum in scholiis, quæ super librum Numerorum edidit, dicit talem confessionem fieri debuisse sacerdoti, & illi dari rem ablatam cum quinta insuper parte, vt sacerdos redderet domino, à quo ablata fuerat. Et hanc confessionem dicit Sebastianus Munsterus vocari à Iudæis singularem, eò quòd pro singulari peccato fiebat, quia in aliis sacrificiis dicit factam fuisse solum generalem peccatorum confessionem. Et certè quòd hæc confessio facienda esset sacerdoti, vel ex eo conici

Q 2 potest

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Leuit. 5.

potest, quòd iste, qui sic peccauerat (vt præceptum erat in Leuitico) offerbat arietem pro peccato sacerdoti, & illi reuelabat peccatū, propter quod offerbat. Fateor tamen nihil prorsus interesse pro peccati absolutione impetranda, an sacerdoti, an domino rei hoc peccatum manifestaretur. Quia hæc peccati confessio, quanuis fieret sacerdoti, non magis erat sacramentalis, quàm si illam nunc faceret mulieri, quæ nullam prorsus ex lege euangelica habet absoluendi à peccatis potestatem: sed erat illa confessio sacerdoti tunc facta solummodo amicalis quædam reuelatio secreti sui, veluti si quis nunc in lege euangelica peccatū suum extra sacramentalem confessionem amicè reuelaret sacerdoti, ad hoc tantum vt oraret Deū pro eo. Malè igitur argumentantur quidam recentes Theologi, qui hanc legem proximè citatam ex libro Numerorū, proferunt ad probandum confessionē sacramentalem, qualis nūc est in lege euangelica, esse ex iure diuino institutam & præceptam. Quia confessio illa, de qua lex vetus loquitur (vt nunc proximè ostēdimus) lōgissimè distat à confessione sacramentali, quæ est in lege euangelica instituta. Quòd verò dicit lex illa ex Numeris citata, vt is qui in proximū deliquerat, redderet ipsum caput, noīe capitis intelligit ipsam rem principalem, quæ illicitè capta fuerat, quæ methaphoricè caput dicitur respectu quintæ partis, quæ insuper in restitutione addebatur. Nam apud eos, qui mercaturam exercent, ea tota pecunia, quæ primò ponitur in negociatione, vocatur caput vel capitale, respectu lucri ex ipsa pecunia prouenientis. Quòd autè quinta insuper partem iubet lex reddi illi, à quo res fuerat ablata, hoc triplici ratione præceptum esse ab aliquibus creditur. Nicolaus Lyranus & Abulensis dicunt, quòd pro æstimatione damni, quod dominus sustinuit, ex suæ rei detentione, iubetur quinta pars vltra caput illi restitui. Sed certè, vt ego censéo, hæc non potest esse illius legis vera & absoluta causa: quia si pro damni æstimatione præciperetur, non absolute quintam taxaret partē, sed aliquando magis, aliquando minus, iuxta maius aut minus damnū quod ex rei detentione illatū fuisset. Nam iuxta longiorē aut breuiorē rei detētionē maius aut minus dānum infertur dño rei. Præterea fieri posset, vt ex detētionē rei nullū fuerit illatū damnum domino illius, nihilominus tamen is, qui rem acceperat, teneretur quintā insuper partem vltra capitale illi restituere. Alteram & meliorem reddit causam Abulensis, propter quam dicit legem iubere, vt quinta vltra caput reddatur pars domino rei: quia videlicet offendit eū, à quo rem acceperat: & sic fit restitutio propter offensam personæ illatā. Sed si hoc propter offensam esset institutū, nõ oporteret

*Nicolaus
de Lyra.
Abulensis.*

A oporteret absolutè quintam instituere partem ad iustam restitutionem. Quia cum offensa personæ sæpe magis ex ipsius personæ qualitate, quam ex damno illato sit æstimanda, conuincitur inde, vt non sit semper æqualis omnium personarum offensa, & per consequens non omnibus æqualis facienda restitutio. Ideo multò magis mihi arridet tertia causa, quam reddit Nicolaus Lyranus, dicens illam quintam partem esse additam in pœnam delicti, vt homines timore illius deterrerentur à quacunque rei alienæ illicita detentione. Ista igitur lege sic declarata, constat illam esse legem pœnalem, propterea quòd quintam vltra caput partem iubet reddi illi, à quo res illicitè ablata fuerat, quanuis nullum ex tali rei acceptione ille damnum sustinuisset. Ad hanc autè pœnam persoluendam, is qui rem acceperat, obligabatur sine vlla iudicis sententia, vt clarissimè ex ipsius legis verbis conuincitur. Quia hæc lex præcipit, vt sic peccantes vltra illam quintam partem, quæ domino iubetur reddi, offerant domino arietem pro expiatione peccati, ex quo apertè colligi potest, eam legem non ad forense iudicium pertinere, sed solùm ad secretum iudicium conscientiæ. Quia cum alias statuit leges ad iudicium forense pertinentes, vt in Exodo, solùm imposuit pœnas, quæ in vti-

B litatem proximi cederent, & nunquam pœnam sacrificii, vt nunc fecit: quia hoc pertinet ad solum forum conscientiæ. Sed fortè quis, contra ecclesiæ consuetudinem, contentiones optans, dicet esse necessariam iudicis sententiam, propterea quòd lex præcipit, vt is, qui rem alienam illicitè accepit, confiteatur peccatum suum, antequam caput & quintam insuper partem reddat domino rei. Nam fortè dicet verba illa esse intelligenda, non de confessione spontanea & secreta, sed de confessione coacta, & publicè in iudicio facta: & ita dicet pœnam talem esse soluendam, postq̃ iudex tali confessione publica & coacta audita præceperit illi, vt caput & quintam insuper partem redderet domino. Sed hanc interpretationem esse peruersam & prorsus literæ repugnantem, multis euidētibusq̃ rationibus conuincam. Primò, quia iuxta talem interpretationem, is qui secretò & nemine sciente rem alienam accepisset, non teneretur ad quintam illam partem vltra caput reddendam, quod constat esse falsum, cum lex de omnibus sine vllò discrimine publici criminis aut secreti loquatur. Quod autem hoc ex tali interpretatione colligatur, apertè probatur ex eo, quòd is, qui secretò & nemine sciente nec suspicante rem alienam illicitè accepit, non tenetur talem publicam confessionem in iudicio facere: imò potius è contrario iure naturali tenetur non facere

Q 3 talem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 talem in iudicio confessionē. Quia iure naturali tenetur famam suam, quam illæsam tenet, integram seruare. Ille igitur, qui sic occultus est in crimine furti, vt nulla de illo habeatur suspitio furti, non teneretur nisi ad solam restitutionem rei furto sublata, & non ad redditionem quintæ partis. Quia illam non tenetur reddere (vt hæc interpretatio dicit) nisi postquam suum peccatum fuisset in iudicio confessus, & ibidem ad illam damnatus: ergo qui nunquam fuisset confessus, nunquam ad illam teneretur. Præterea verba, quæ in eadē lege infra ponuntur, apertè conuincunt confessionem illam non esse coactam & in iudicio factam, sed spontaneam & secretam. Nam ipsa inet lex præcipit, vt si non fuerit qui recipiat ipsum caput cum quinta parte insuper adiuncta, detur domino, & sit sacerdotis. In quibus verbis manifestè innuit lex aliquando euenire posse, vt talis confessio delicti fieret, quando nõ esset ipse dominus aut hæres eius, cui solueretur id, quod ablatum fuerat. At si talis confessio esset coacta, & in iudicio facta, necessarium erat, vt esset aliquis, qui rem ablatam petere posset, & cui illa cum quinta insuper parte reddi deberet. Alioqui processus iudicii sine parte fieret. Rursum, si talis confessio, quam lex præcipit, futura esset in iudicio & coacta, & non spontanea, tunc non solam quintam partem vltra caput reddere oporteret, sed duplum aut quadruplum. Nam in Exodo præcipit lex, vt si quis furatus fuisset bouem, & occidisset aut vendidisset, quinque boues pro vno redderet: & si furatus fuisset ouem, & occidisset aut vendidisset, quatuor oues pro vna redderet. Si autem, quod abstulerat, viuum apud furem reperiretur, duplum reddi iubebat lex. Hic autem solùm iubet reddi caput cum quinta parte, quod longè mirus est quàm duplū. Quæ duæ leges velut ex diametro secū pugnare videntur, nisi hæc, quæ in libro Numerorū posita est de confessione spontanea, & nõ coacta, & iudiciali, intelligatur. Nam quia talis fur sponte suū manifestauit peccatū, ideo lex in libro Numerorū posita, mitiorē illi infligit pœnā. Lex autē Exodi, quæ loquitur de illo, qui non sponte, sed in iudicio cōuictus suum fatet peccatum, maiorē contra illū statuit pœnā, dupli videlicet restitutionem.

D
 Et hanc meā sententiā cōfirmo auctoritate Augustini, qui in quæstionibus super librū Numc. postq̄ mouerat quæstionē de apparente istarū legū dissonantia & cōtradictione, volēs illas duas cōcordes reddere, hæc, quæ sequuntur, ait. Si furta & fraudes hic intellexim⁹, quæ nõ per ignorantia negligentiæ, sed furandi vel fraudandi animo cōmittuntur, & ideo dicta humana, quia in hoies fiunt, ille (nisi fallor) erit exitus quæstionis huius, vt ideo qui fecerit, non reddat vel duplū: quia non reprehendatur.

Exo. 22.

Augusti. in
 quæstionib⁹
 super Numc.
 ros cap. 10.

A reprehenditur vel conuincitur, sed ignorantibus à quo factum sit, vel vtrum factum sit, ipse annunciat delictum suum. Cum enim dixisset scriptura. Vir aut mulier quicumque fecerit ab omnibus peccatis humanis, & despiciens despexerit atque deliquerit, id est, contemnendo commiserit ista, adiunxit, & ait. Anima illa annunciabit peccatum, quod peccauit, & restituet delictum caput & quintas eius. Fortè ergo propterea tantum, quia ipse annunciauit, & ideo non eo damno plestendus fuit, quo furem comprehensum vel conuictum plesti oporteret. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis aperte constat, legem illam Numerorum, de qua tam longè disputauimus, non esse intelligendam de confessione in iudicio factam, sed de confessione spontanea & secreta. Ex quo vltra manifestè colligitur, legem illam obligasse furem, aut quemlibet alium alienæ rei illicitum detentorem ad pœnam in illa statutam, absque aliqua iudicis condemnatione.

Præter hæc omnia tam manifesta testimonia, placuit adhuc reddere aliud, quod multò manifestius probet, legem diuinam obligasse illius transgressores ad pœnam soluendam absque aliqua iudicis condemnatione. Sacrificia, quæ in lege veteri pro peccatorum varietate præcipiebantur offerri, pœnæ erant pro ipsis peccatis inflictæ. **B** Nam licet dicebantur oblationes aut sacrificia, propterea quòd offerebantur Deo: quia tamen peccatores illis rebus, quas Deo pro suis peccatis offerebant, priuabantur: tales rerum priuationes ex sua natura pœnæ erant ipsis offerentibus. Parum enim interest, an Deo an hominibus detur id, quod ab homine tollitur, vt talis rerum ablatio in se considerata, pœna dici possit. Si animal, quod pro peccato iuebatur Deo offerri, lex iussisset alicui homini aut reipublicæ dari, nullus negaret esse pœnam pro peccato inflictam, nullus ergo negare debet, pœnam esse peccato statutam, si tale animal præcipiatur offerri, vt illud sacerdos pro ipso peccatore sacrificet Deo. At nullus dubitat, peccatorem ante aliquam iudicis sententiam fuisse tunc obligatum ad sacrificia illa facienda, quæ lex pro delictis facere præcipiebat, ita vt si non fecisset, reus vltioris peccati teneretur. Nam inter plurima, in quæ rex Dauid incidit peccata, propter adulterii taciturnitatem, hoc vnum fuit, quòd sacrificium, ad quod pro suo peccato faciendum ex legis præcepto tenebatur, Deo offerre non curauit. Vnde Nicolaus Lyranus interpretans illum versum Psalmi. **Q**uo- Psal. 31. niam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die, sic ait. Ex verecundia enim non aperiebat peccata sua, faciendo pro eis de-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

bita sacrificia in lege præcepta, quæ pro variis peccatis variè imponuntur, & sic meritò formidabat, ne super eum veniret vindicta diuina aperta. Hæc ille. Et beatus Paulus docet illa veteris legis sacrificia esse ludæis tunc sic necessaria, vt illorum omisio voluntaria esset illis culpa mortalis. Nam de operibus legis loquens, ait. Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea, viuet in eis. Legem dicit non esse ex fide, quia lex nihil mandauit credendum, sed solùm præcipit facienda. Ad quæ per timorem Iudæos, natura rebelles, cogere voluit, dicens. Qui fecerit ea, viuet in eis. Quæ verba non sunt de vita spiritali, quæ est per gratiam intelligenda: quia talem vitam (vt ipse Paulus sapissimè docet) sacrificia veteris legis præstare non poterant. Ex operibus legis (ait Paulus) non iustificabitur omnis caro coram illo. Et iterum. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Et in alia epistola ait. Scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem. Et iterum ibidem. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et rursus in eodem loco ait. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Si quis autem contendat Paulum ideo dixisse Iudæum viuere in sacrificiis legis, quia illa faciens merebatur propter obedientiam & bonam animi voluntatem, quam ostendebat ad Dei præcepta: hoc facile D conuincitur per eadem Pauli verba, quibus ait. Viuet in eis. Quibus verbis non dixit eum, qui opera legis fecisset, victurum in obedientia sua, aut in quauis alia bona volitione, sed dixit illum victurum in ipsis operibus legis, vt planè ostenderet, non ex opere ipsius operantis (vt scholastici Theologi loquuntur) sed ex opere operato, vitam ipsius operantis pendere. Quod ergo Paulus dixit. Qui fecerit ea, viuet in eis, de vita corporali intelligi oportet. Quia si ea, quæ in lege præcipiebantur, aliquis Iudæus facere neglexisset, morte puniretur. Et propterea dicit Paulus viuere in sacrificiis legis qui fecisset ea, quia sic faciens euitabat mortem, qua puniretur, nisi opera legis fecisset. Hæc autem corporalis mortis comminatio (vt rectè docet Scotus in quarto sententia. distinctione prima, quæstione sexta) nunquam in lege ponitur, nisi vbi transgressio legis erat culpa mortalis. Propter quod idem Scotus alibi dicit, fuisse aliqua præcepta ceremonialia, quæ Iudeorum conscientias obligabant ad culpam mortalem. Et idem sentit de aliquibus præceptis iudicialibus, de quibus hæc ait. Ad omnia etiam iudicialia tenebantur vel per se, vel quando decernebantur per iudices eorum. Hæc Scotus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait, vel per se.

Per

Gala. 3.

Rom. 3.

Gala. 2.

Scotus.

*Scotus in. 3.
sent. 4. vlti-
ma.*

A Per illa enim verba satis apertè expressit, aliqua fuisse præcepta iudicialia, ad quæ Iudæi tenebantur absq̃ aliqua iudicis sententia, quæ sunt illa quæ nos ex libris Exodi, Leuitici, & Numerorum supra citauimus.

Vt nostram priorem conclusionem firmiorem relinquam, operæ- *Ex lege euangelica.*
 precium erit post tot veteris legis testimonia aliquod ex lege etiam euangelica proferre testimonium, quo manifestissimè probetur esse etiam in lege euangelica, quæ multo est mitior lege veteri, aliquam legem pœnalem quæ peccatorem obligat ad pœnam in illa expressam, absq̃ aliqua alterius iudicis sententia quæ illū ad talem pœnam damnet. Coniunx adulter in pœnam sui criminis lege euangelica priuatus est iure petendi debitum à coniuge innocente. Nam hanc pœnam lege ab eo primitus promulgata statuit Saluator sic apud Matthæū in-

quiens. *Math. 5.* Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et iterum apud eundem Matthæum alibi ait. *Math. 19.* Quicumq̃ dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Per hoc quod dicit, nisi ob fornicationem, apertè docuit licere viro vxorem adulteram dimittere. Et tantundem in-

B telligendum est concessum esse vxori, vt illa possit virū propter adulterium dimittere. Sunt enim vir & vxor in hoc negotio pares. Vterq̃ igitur coniunx, quum innocens fuerit, iuste poterit, ex lege euangelica alteri coniugi adultero petenti id, quod alias sibi debebatur, negare: quia adulter iam per peccatum ius exigendi amisit. Et in hanc pœnam incidit non solum is qui corporale adulterium cōmisit, sed etiā qui spirituale, vt est hæresis, aut idololatria. Quòd inde probat Augustinus libro primo de sermone domini in monte, & citantur eius verba in cap. Idolatria. 28. q. 1. quia cū Christus dixit posse virum dimittere vxorē propter fornicationē, non solū fornicationem corporalem expressit, sed absolutè loquutus est omnē cōplectens fornicationem, tam spiritualement quam corporalē. Et meritò Augustinus censet idem esse de fornicatione spirituali intelligendum quod de corporali: quia fornicatio spiritualis est cōtra coniunctionē animorū, sicut corporalis cōtra coniunctionē corporū. Hoc tamē interest inter spirituale & corporale adulteriū, quòd si quis semel tantū inciderit in spirituale adulterium, & sit paratus corrigi non statim incurrit pœnam. In adulterio autem carnali satis est vnus actus, nec oportet expectare correctionē, vt possit innocens dimittere nocentem. Nam & si postea se adultera correxerit, & caste vixerit nunq̃ recuperabit ius quod semel amisit, nisi

Q 5 vir

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

vir innocens voluerit illud per indulgentiam illi concedere. Et potest C
dari simile de heretico, qui & si resipiscat & sui erroris poeniteat, nunquam tamen recuperat bona olim sua, quæ per peccatum hæresis amiserat, nisi fuerint illi misericorditer concessa, ut dicitur in cap. Vergentis, de hæreticis. Verùm & si innocens possit se ab adultera separare, non tamen poterit (ut quidam peruerse sentientes hac nostra ætate docuerunt) alteram ducere. Quia matrimonium inter illos contractum est vinculum indissolubile, quod non nisi per mortem solui potest. Quo fit ut quandiu uterque viuit, sit alter alterius coniunx, nec possit alterum sibi coniungere: quia Saluator ait. Qui dimissam duxerit, adulterat. At nullo modo diceretur verè adulterasse qui dimissam duxisset, nisi illa esset adhuc vxor prioris mariti à quo dimissa fuit. Et hanc esse veram Christi mentem apertè declarat beatus Paulus in priore ad Corinthios epistola sic inquit. D
1 ad Cor. 7. Concilium Florentinũ. adulterium sine culpa vxoris D sunt, præcipio non ego sed dominus: vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit manere in nuptam aut viro suo reconciliari. Nec opus est de hac re multum disputare, aut multa pro illa afferre testimonia, cum aperta sit Ecclesiæ definitio quæ omnem de hac re disputationem tollit. Nam Concilium Florentinum sub Eugenio quarto celebratum in ea fidei definitione quam dedit Armenis, de sacramento matrimonii differens, hæc ait. Quauis ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, quum matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit. Hæc Concilium Florentinum. Quibus verbis, cum sint tam manifesta, non video quid possit responderi ab illis qui contrariam tenent sententiam. Separantur ergo coniuges ab eodem thoro propter alterius adulterium, sed non dissoluitur vinculum matrimonii. Sed quia fornicatio aut adulterium dicitur esse causa propter quam vxor potest à viro dimitti, oportet talem esse fornicationem quæ culpa & non parua sed mortalis merito censeri debeat. Nam si absque culpa sua mortali fornicata fuisset, iniustum esset illam tam graui poena punire. Sæpe enim contingere potest, ut mulier nupta sine culpa sua præsertim mortali ab altero viro cognoscatur, & sic adulterium quantum ad substantiam actus committat. Quoties igitur id contigerit, nõ poterit maritus eam à thoro repellere, præsertim si illa se à culpa immunem ostenderit. Primò quidem euenire potest, ut mulier propter longam viri absentiam, aut testimonio virorum fidelium, aut violentis aliis præsumptionibus inducta credat virum suum esse mortuum, & sic credens nubat alteri, & cognoscatur ab illo. Quo euentu mulier forni-

- A** fornicasse, & adulterasse dicetur, tale tamen adulterium non imputabitur illi ad culpam, quia excusabitur per ignorantiam qua credidit virum suum esse mortuum: & ideo vir suus non poterit ob hanc causam illam dimittere, vt dicitur in cap. Cùm per bellicam. 24. q. 2. Deinde, si vxor fuerit ab alieno viro vi oppressa, vt Lucretiam Romanam Colatini vxorem à Tarquini regis filio oppressam fuisse fertur, nullus merito poterit illi adulterii notam inurere, nec per consequens vir eius poterit hac de causa illam repellere, vt apertè docetur in cap. Proposito. 32. q. 5. Hoc autem nõ de leui violentia intelligi oportet, sed de vera & absoluta, cui nullus à principio accessit verus consensus, sed magnus interuenit metus. Nam si absq; verò metu, sed solũ propter præceptum parentum, aut vehementem consanguineorum adhortationem, aut propter aliam consimilem causam fornicetur cū aliquo, etiam contrahendo cum illo, sicut non excusabitur à culpa adulterii, ita nec à pœna expulsionis, in quam propter adulterium incidit: vt habetur in cap. Omnes canones. 32. q. 7. Hinc est quod vxor Sansonis nõ est excusata ab adulterio quod commisit alteri nubens Sansone viuente, quanuis ex præcepto patris id fecerit: nec etiam excusatur ab adulterio Michol vxor Dauid regis, quæ ipso viuente nupsit alteri, iudicium. 15.
- B** quanuis ex præcepto Saulis patris sui id fecerit. Præterea, si quis extraneus fraudulenter, & per insidias se immiserit in lectum vxoris, & simulans se virum illius cum illa coierit, sicut Lya simulans se Rachellem coiuit cum Iacob, nullus merito poterit talem vxorem de adulterio reprehendere, & inde sequitur vt nec vir eius possit illam ob id à suo thoro repellere, vt apertè dicitur in capitul. In lectum mariti. 34. quæstione. 3. In omnibus huiusmodi casibus in quibus nulla interuenit vxoris culpa, & si fortè accidat fornicatio, non poterit maritus vxorem à se dimittere, quia (vt dicitur in leg. Vxor. C. de diuortiis,) diuortium dolum requirit. Potest etiam contingere, vt mulierem in culpa adulterii deprehensam vir eius non possit illam iustè à suo consortio repellere, vt puta si ille eodem aut pari crimine pollutus fuerit. Quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, vt dicitur in capitulo. Significasti, de diuortiis, & 32. quæstione quinta. per totum, & leg. Viro atque vxore. ff. soluto matrimonio. Et hoc verum est etiam si viri fornicatio sit occulta, vxoris autem manifesta: quia tunc peccaret mortaliter vir si vxorem dimitteret aut accusaret. Nam cùm hic disputemus de iudicio secreto conscientie & non forensi, in quo sola veritatis cognitio, & non probatio per testes requiritur, parium interest, an for-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

an fornicatio viri sit secreta an publica quando sibi ipsi constat se fornicatum fuisse. Præterea vxori illi adulteræ, cuius maritus occultum commisit adulterium, non deficit ius excipiendi vt crimen suum alterius crimine tollat, sed sola deficit probatio: propter quem probatio nis defectum, & si in foro contentioso possit ab actione exceptionis repelli, non tamen in foro conscientiæ vbi nulli (vt diximus) testes requiruntur, sed sola veritatis cognitio. Et probari potest per hoc quod 32. q. 7. per totum, absolutè docetur neutrum posse alterum dimittere si ipse fornicatus est, nec distinguitur ibidem an fornicatio alterius sit occulta vel publica. Hic tamen admonere oportet, quod sicut dicitur in. l. Illud. ff. de periculo & cōmodo rei venditæ, vltima mora nocet, & illa est quæ trahit ad se periculum. Et inde sequitur vt utroq; coniu-ge fornicante ille qui correctus fornicationem deserit habet ius di mittendi alterum incorrigibilem & in fornicatione persistentem, sed non è contrario quia iam non sunt paria delicta quando vnum est emendatum, & alterum perseuerat. Est adhuc aliud admonendum quod ad iustam delicti compensationem in hoc casu faciendam non est opus vt eadem fornicationis specie sit vterq; infectus, sed satis est vt sit in eodem fornicationis genere, quanuis in diuersa specie dum- modo is qui se per exceptionē tueri vult sit leuiori culpa & non gra- uiori pollutus. Is enim qui solū adulterii crimen commisit potest se per exceptionem tueri contra alterum qui crimine fornicationis con- tra naturam pollutus est: non tamen è contrario, quia simplex adulte- rium & peccatum contra naturam sunt crimina imparia. Ille etiam qui in corporalem quamlibet incidit fornicationem potest repellere eum qui incidit in spiritualem. Adulter enim & quiuis alius fornicator corporalis, etiam si sit Sodomorum crimine pollutus, potest à se repellere coniugem suam si sit hereticus aut idololatra, sed non è con- trario: quia fornicatio spiritualis, qualis est heresis aut idololatria, mul- to grauior est fornicatione corporali. Et quia lenocinium non minus est crimen imò multo maius quam adulterium, vt dicitur in. l. Palam ff. de ritu nuptiarum, hinc est quod maritus qui lenocinium exercens *lenocinium* vxorem suam prostituit, non potest illam propter hoc à se dimittere, vt dicitur in cap. Discretionem, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Iniustum enim esset vt qui in eodē crimine particeps fuit, illesus manens alium damnaret. Facientes enim & consentientes eadem pœna constringere debet, Paulo testante qui sic ait. Non solum qui talia agunt, sed qui agentibus consentiunt digni sunt morte. Tali enim lenoni vxorem suam prostituenti, qui illam propter adulteriū accusare

Rom. I.

A accusare aut dimittere nititur, dici merito poterit id, quod idem Paulus similibus ait. Inexcusabilis es ò homo omnis qui alium iudicas. *Rom. 2.* In quo enim iudicas alterum teipsum condemnas : eadem enim agis quæ iudicas. Voco autem, quatenus præsentem respicit materiam, lenonem aut prostitutorem vxoris suæ non solum eum qui illi imperat adulterium, sed omnem illum qui sciuit, & noluit prohibere quum potuit. Idem enim est scientem non prohibere delictum inferioris quum possit, & imperare. At non ita esset censendum si aliud agens & indirectè (vt aiunt) illi occasionem adulterii dedisset, vt puta eam relinquendo, & necessaria denegando : quia (vt dicitur in dicta. 1. Palam) non est ignoscendum ei qui prætextu paupertatis turpissimam vitam agit : nisi fortè hac intentione à se illam maritus repulisset, aut necessaria denegasset, vt illa tandem necessitate urgente adulterium commisisset, tunc enim (vt dicitur in capitulo. Ex literis, de diuortiiis) ille contra vxorem agere non possit.

Vt igitur ea quæ tam late de lege pœnali euangelica diximus, ad cõpendium redigamus, dicimus omnem illum coniugè qui innocens est, posse iustè dimittere cõiugem nocentem. *epilogus.* Pari etiam ratione dicimus illum etiam qui minori fornicationis crimine est infectus, posse à se repellere aliũ qui est grauiori fornicationis crimine pollutus, siue illa sit corporalis, siue spūalis fornicatio. Nec solũ potest, sed etiã repellere tenetur saltem à thoro, nisi fortè saluti animæ suæ aut vxoris suæ prospicere intendat, aut vxorẽ suam correctã vidēs misericorditer cū illa agere & illi parcere velit. Nam si vxorem retinendo sperat illam, vtcunq; emendandã iustè propter illius correctionẽ poterit illã apud se retinere, dum modo illis qui vxoris adulterium nouerant, admoneat, se vxorem suam apud se retinere, non vt illius crimen foueat, sed potius vt illam corrigat & à crimine auocet: quòd deo adiutore se facturum sperat. *deligentia per maritũ faciendã*
att. ciendã
moreno in alio
Qua admonitione facta si illi nihilominus scandalizantur, nõ tenetur ad illorũ scandalũ euitandum eam dimittere. Quia tale nõ est scandalum paruulorum ex ignorantia aut infirmitate proueniens, sed est scandalum pharisæorum procedens ex pura malicia, quod Saluator noster esse cõtemnendũ docuit, dicens. *Matth. 15.* Sinite illos, cęci sunt, & duces cæcorum. Et si potest eam retinere propter solã correctionis spem, multo melius id facere poterit quum viderit illam iam correctã & emendatã. Potest enim quisq; iuri suo renũciare, præsertim quãdo nullum inde alteri periculũ imminet. Cum igitur nullum vxori præstatur periculũ, nec vllum aliis ex retentione præbetur scandalũ, quia omnibus nota est illius correctio, poterit vir illam olim adulteram apud

apud se retinere, & renunciare iuri suo quod habebat ad dimittendū C
 illam. Quam renunciationē postquam semel per carnalem copulam
 fecerit, non poterit deinceps propter illud delictum illam à se dimit-
 tere. Deinde, si vxorem adulteram à se repellens diffidit se posse caste
 viuere, potest eam iustè apud se retinere ad euitandum peccatū quod
 illa repulsa metuit se commissurum. Et hoc verum est etiam si illam
 retinens speret per hoc illam minus fore emendandam quam si illam
 à se repulisset. Quia magis tenetur salutem animæ suæ prospicere quam
 alienæ, & nemo cum periculo animæ suæ tenetur salutem animæ al-
 terius perquirere. Et probatur hoc apertius per hoc quod vir non ma-
 gis obligatur ad corrigendum vxorem suam quam dominus seruū.
 Dominus autem non tenetur à se repellere seruum excommunicatū,
 sed potest ab eo quanuis excōmunicato debitum seruitium exigere,
 ergo eodem modo vir poterit, quum sibi opus fuerit, ab vxore debi-
 tum petere quanuis illa in crimine adulterii persistat, præsertim cum
 magis teneatur vxor ad reddendum debitum viro, quàm seruus ad
 reddendum seruitium domino. Si verò maritus confidit in domino
 vxore repulsa se posse continere, & non sperat vxore retenta illam fo-
 re emendandam, tenebitur illam à se expellere, ne peccatū illius foue-
 re videatur illā retinendo. Et in hoc solo casu puto esse intelligendū D

Hieronymus. Hieronymum qui dicit peccare illum qui adulteram retinet. Nam in
 commentariis super Matthæum interpretans illa Saluatoris verba ex
 decimo nono Matthæi capite supra citata, sic ait. Sola fornicatio est
 quæ vxoris vincat affectum. Imò cum illa vnam carnem in aliam di-
 uiserit, & se fornicatione separauerit à marito, non debet teneri: ne vi-
 rum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura. Qui adulteram te-
 net stultus & impius est. Vbicunq; est igitur fornicatio, & fornicatio-
 nis suspicio liberè vxor dimittitur. Hæc Hieronymus, & citantur eius
 verba à Gratiano in cap. Dixit dominus in euangelio. 32. q. 1. In quibus
 verbis apersissimè docet peccare & quidè mortaliter virum qui vxor-
 rem suam adulteram retinet. Sed hoc (vt diximus) tunc solum verita-
 tem habet quando vir confidit, se posse sine vxore caste viuere, & nõ
 sperat illam magis corrigendam, si apud se retineat quam si à se pel-
 lat. Nam si alterum horum desit, iustè poterit eam retinere. Cæterum,
 quod Hieronymus dixit, per suspicionem fornicationis posse vxorem
 dimitti, non de quacunq; suspicionem intelligendum est, sed solum de
 graui & violenta quæ merito purgationem exigere valeat, qualis ex-
 primitur in cap. Literis tuæ fraternitatis, de præsumptionibus: vel alia
 similis quæ vehementer persuadeat cōiugis adulterium. Alioqui an-
 sa præ-

A sa præberetur mulieribus quæ natura sunt suspiciosissimæ, vt facillè & absq; vlla causa ad nutum leuissimæ suspicionis viros suos repellere possent. Si violentam habet innocens de suo coniuge suspicionem, tunc veram esse credo Hieronymi sententiam, vt propter illam merito possit illi purgationem iniungere, quàm si facere neglexerit, aut in ea defecerit, iuste poterit illi debitum negare. Hactenus legem euangelicam à Christo Salvatore nostro contra adulteros datam, declarauimus / superest vt probemus illam esse legem pœnalem, & obligare adulterum coniugem ad pœnam in illa statutam etiam ante omnem iudicis sententiam. Certum quidem est pœnam esse adultero coniugi priuatum esse iure exigendi debitum ab altero coniuge suo: & inde apertissimè colligitur, vt lex quæ talem pœnam contra adulterum statuit, sit pœnalis censenda. Ad hanc autem pœnam sustinendam obligatur in conscientia adulter absq; aliqua iudicis sententia, quæ illum de crimine damnet. Nam licet ad diuortium plenum faciendum, & cohabitationem iuste separandam requiratur iudicis sententia, ad hoc tamen vt retenta cohabitatione debitum secreto negetur, nulla requiritur iudicis sententia: sed satis est vt illi quouis modo constet de crimine alterius, aut violentam (vt diximus) de illo habeat suspicionem. Tunc enim adulter ante iudicis sententiam quauis possit absq; vilo peccato blande & humiliter ab innocente coniugale debitum petere, & illo donante recipere: non tamen potest illo negante per vim & violentiam capere. Et si taliter acceperit, nullus vel mediocriter doctus illum mortaliter peccasse negabit: quia id quod iure sibi nõ debebatur, arripuit. Et ob hanc causam dicit Petrus de Palude, quod si ecclesia præciperet alicui qui certus est de adulterio vxoris suæ, quauis illud probare nõ potest, vt reddat debitum vxori suæ, non teneretur illi obedire. Quia tale præceptum procedit ex errore & ignorantia. Si enim iudex sciret vxorem esse adulteram, non præciperet marito vt debitum vxori redderet. Nam sic præcipiendo apertam illi facit iniuriam, quia sic compellens illum infligit illi sine culpa illius bigamiam quam eo ipso incurrit si illam post adulterium cognoscit, vt dicitur in cap. Si cuius, & in cap. Si laici. 34. dist. Deinde iuxta communem & veriore opinionem is qui in foro contentioso damnatus est iniuste secundum veritatem, sed iuste secundum allegata & probata, non tenetur in foro conscientie (vt libro primo capite. 6. diximus) obedire sententiæ iudicis, nisi fortè ratione scandali quod totis viribus vitare tenetur. Cum igitur maritus innocens possit vxorem adulteram sine iudicis sententia imò contra iudicis sententiam à thoro repellere, apertè conuincitur inde

*Pet. de Palude
de in. 4. sen-
ten. dist. 27.
q. 4. ar. 2.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

inde legē aliquā euangelicā pœnalē obligare in cōscientia ad pœnam C
in illa statutam. Quidam vir doctissimus theologus cū quo rem hanc
amicè conferebam, qui constanter tueri nitebatur nullam legem pœ-
nalem obligare ad pœnam in foro cōscientiæ sustinendam vehemen-
ter admirabatur, quum ego illi hanc legem euangelicā contra adul-
teros datam obieci: & rimulā aliquā, qua elabi posset, quærens respō-
dit mihi negando adulterum esse obligatum ad pœnam ante senten-
tiam. Quia (vt ille dicebat) quando innocens adulterum repellit à tho-
ro propter adulterium commissum, tunc illum condemnat, & fert
contra illum sententiam, & post illam sententiam contra illū datam,
adulter est priuatus iure petendi debitum, & non ante. Hanc autem
responsionem falsam esse facillimè conuincam: & vt apertius id fiat,
oportet annotare, quòd non simul & in eodem tempore contingunt
hæc duo videlicet petitio adulteri qua debitum ab innocente petit,
& negatio innocentis qua renuit debitum coniugale reddere. Nam
(vt apertissimè constat) ipsa petitio præcedit tempore negationem.
Quæro igitur in illo priori tempore quando adulter petit antequam
sit illi quod petit denegatum, an tunc habeat ius ad petendum, an nō.
Si tunc habet ius ad petendū, ergo alius postea iniustè illi negat. Con-
sequētia vel ex eo est apertissima, quòd ius ad petendum & obliga- D
tio ad reddendum sunt correlatiua quæ mutuo se consequuntur. Si-
cut enim præcipere & obedire se mutuo consequuntur, ita exigere &
reddere. Nam si Petrus potest aliquid præcipere Ioanni, consequens
est vt Ioannes teneatur obedire Petro, alioqui Petrus non posset illi
iure præcipere aliquid. Ad eundem modum se habent exigere & red-
dere: quia si adulter potest non solum blande & humiliter ab inno-
cente petere, sed etiam exigere: necessariò sequitur, vt innocens tenea-
tur reddere. Constat autem quòd innocens non tenetur reddere, imò
sæpe (vt supra diximus) tenetur non reddere, ergo adulter antequam
ab innocente repellatur quanuis possit humiliter debitum coniugale
ab eo petere, non tamen exigere, hoc est, iure & iustè tanquam sibi de-
bitum petere. Si tunc hoc non potest facere adulter, apertissimè inde
conuincitur adulterum esse priuatum iure petendi debitum à coniu-
ge innocente, antequam ab illo repellatur. Quam pœnam cū non
aliunde sustineat, nisi quia est sibi per legem euangelicam inflicta, se-
quitur inde legem illam euangelicam contra adulteros latam esse pœ-
nalem, & obligare adulterum in conscientia ad pœnam in ea consti-
tutam etiam ante omnem siue publicam siue priuatam cōdemnatio-
nem. Et hinc vltè infero, quod si vxore ignorante mariti sui adul-
terium,

A terium, propter aliquam aliam leuem causam negaret marito adultero debitum coniugale, & ille inuitam illam cogeret ad reddendum, vterq̄ illorum peccaret mortaliter. Illa, quia agit contra conscientiam, dum negat debitum illi, quem credit esse innocentem, ille verò quia petit & per vim capit quod iure capere nō potest. Ex quo apertissimè conuincitur talem pœnam esse adultero inflictam absq̄ vlla vxoris condemnatione, quia & si illa debitum marito negauerit, hanc tamè repulsam illa, non propter adulterium sed propter aliam causam (vt supposuimus) dedit. Fortè hic aliquis dicet (prout quidam alius vir æque doctus ac præcedens cum quo etiam rem hanc amice contuli, mihi respondit) legem illam nō esse in euangelio primitus latam, sed esse ex ipsa naturæ lege & primæua matrimonii institutione, & ex natura ipsius matrimonialis contractus. Sed hæc responsio toto (vt dicitur) errat cœlo, & multo longius à recto tramite discedit quam præcedens. Nam & si illi gratis demus hoc prouenire ex lege naturæ, ex ipsa tamè responsione sequitur aliquam esse naturæ legem pœnalem quæ obliget in foro (vt dici solet) conscientię ad pœnam subeundam absq̄ vlla sententia quæ illum ad talem pœnam damnet. Nam quod hæc sit lex, & quod in conscientia obliget, apertius iam probatū est, quam

B vt quis merito negare possit. Quāuis enim ita esset, vt ex natura ipsius contractus matrimonialis oriatur illa pœna, non obstat vt ipsa natura contractus non dicatur lex, per quam ipse contractus firmatur, & roboratur. Deinde falsum est talem pœnam ex ipsa matrimonii natura oriri: quia hæc adulterorum pœna nunquam ante legem euangelicā innotuit, & nisi Christus eam promulgasset, non erat nota in lumine naturali. Nullū enim in toto veteri testamento reperitur huius legis vestigium. At si illa esset ex lege naturæ fuisset in aliquo veteris testamenti loco vtcunq̄ declarata quemadmodum multa alia nō tam necessaria, vt hæc, sunt ibidem expressa. In veteri testamento fuit lex contra mulierem adulteram vt lapidaretur, de viro autem qui adulteriū cōmisisset, nihil tale fuit lege decretum. Ideo in lege euangelica quæ multo iustior est veteri, lex contra adulteros data est, quæ vtrumq̄ sine discrimine cōplecteret coniugem, & similiter delinquentes pari plecteret pœna. Ex quibus omnibus apertè conuincitur legem illam contra adulteros datam, esse à Christo primitus promulgatā, & obligare adulterum in foro conscientię ad pœnam in illa statutam, ante aliquam vltiorem condemnationem.

R. Quòd

Quòd humana potestas siue laica illa sit siue ecclesiastica potest statuere legem poenalem obligantem ad poenam in foro conscientiae subeundam etiam sine vlla iudicis sententia. C A P. V.

C

Matth. 18.

HOC igitur tam firmissimo iactò fundamento ad reliquam nostræ disputationis structuram, quam potissimum intendo, perficiendam progrediens, dico Ecclesiam posse statuere legem poenale obligantē conscientiam peccatoris ad poenā sine aliqua iudicis sententia subeundā. Voco autē Ecclesiam nō sola fidelium cōgregationē, sed etiā ipsius cōgregationis prælātū, quemadmodū Saluator noster vocauit illū Ecclesiam cū de peccatore semel & iterum admonito & non correcto, præcepit illum esse denunciandum Ecclesie. Tunc enim Ecclesie nomine prælatus illius intellexit, & non totam fidelium congregationē. Alioqui nunq̄ aut rarissimè aut difficillimè talis denunciatio fieri posset, quia tota fidelium vniuersitas difficillimè poterat in vno loco congregari. Et certè nō est vero simile Christum Saluatorem nostrum voluisse, vt pro quolibet peccatore bis admonito & nō correcto semper tota simul cōgregaretur fidelium vniuersitas. Et hinc patet quam **D** male argumentantur, qui verba illa Saluatoris citant ad probandum Conciliū esse supra Papam, volentes nomine Ecclesie loco illo Concilium vniuersalē Ecclesiam representans intelligi: cū illic solus Ecclesie prælatus intelligatur, cui denunciandum esse præcipit Christus crimen fratris bis admoniti & minimè correcti. Prælatus enim Ecclesiam cui præest representat, quemadmodū caput totū corpus cui præfitur. Siue igitur nomine Ecclesie totum corpus siue solū illius caput intelligas, dico Ecclesiam posse statuere legem poenalem, quæ obliget peccatoris cōscientiam ad poenā aliquā, absq̄ vlla iudicis sententia sustinendā. Hæc conclusio apertè deducitur ex his quæ in proximè præcedenti capitulo probata sunt. Ecclesia enim (vt libro primo capite. 5. docuimus) per potestatem ad hoc sibi à deo traditam potest leges cōdere de quacunq̄ re, quæ non sit contra ius naturale aut diuinū, præsertim si res illa iuuat ad meliorem mandatorum dei obseruationem, & potest homines sibi subditos ad talium legum obseruationem, si res de qua illæ decernunt sunt graues, sic obligare, vt illarum transgressio sit illis mortalis. At hominē peccatorem obligari in cōscientia per legem ad poenam sine iudicis sententia subeundam, nō est contra ius naturale nec diuinum. Quia (vt præcedenti capitulo probauimus) aliquæ

A aliqua sunt leges diuinæ quæ olim obligauerunt, & aliqua nunc obligat ad pœnam absq; omni iudicis sententia sustinendâ. Ex quo apertè conuincitur talem legem statuere non esse cõtra ius naturale, quia & si deus aliquando iuxta quorundam opinionem, in his quæ lege naturæ præcepta aut prohibita sunt, dispensauerit, nunquã tamen legẽ statuit quæ legi naturæ repugnaret. Tunc enim ipsa lex naturæ eo ipso efficeretur iniusta & à rectitudine deuians: quoniam (vt Augustinus *Augustinus.* in lib. de libero arbitrio docet) lex naturalis ideo semper est recta quia semper se diuinæ voluntati conformat. Cui sententiæ seruiunt ea testimonia quæ lib. 1. capite. 10. citauimus ex Cypriano & Aristotele. Præterea, si esset contra ius naturale statuere legem obligantem in foro cõscientiæ ad pœnam sine vltiori sententia soluendam, hoc posset ex sacris literis manifestè ostendi: quoniam totũ ius naturale in illis plenissimè cõtinetur, & perfectissimè declaratur. At nullus est sacræ scripturæ locus qui doceat neminem posse obligari in conscientia ad pœnam sine alia iudicis sententia soluendam: ergo non est contra ius naturale talem legem statuere, quæ peccatorem in cõscientia obliget ad pœnam subeundam. Peccatorem etiam obligari in conscientia ad pœnam suo crimini debitam sine aliqua iudicis sententia soluendam,

B multum prodest ad meliorem legum tam diuinarum quàm humanarũ obseruationẽ. Quia sicut pœna à lege statuta, & à iudice inferenda utilis est (vt lib. 1. capite. 4. apertè ostendimus) ad publica crimina coercenda, ita etiam talis obligatio ad pœnam in conscientia soluendam utilis est ad cõhibendos homines ne secretò crimina perpetrare audeant. Nam timore talis pœnæ soluendæ multi reuocabuntur à talium criminum occultorũ perpetratione, si ad talem pœnam sine aliqua iudicis sententia suas cõscientias obligatas esse intellexerint. Hoc enim quotidie experimur in his qui, vt ab aliquo crimine melius abstinere possint, vouent se aliquod difficile & arduum facturos, vt timore talis pœnæ ad quam, etiam si occultissimè crimen illud commiserint, obligandos se fore intelligunt, reuocentur à crimine, ad quod se pronos esse agnoscunt. Nec dubium est eodem modo plerosq; homines timore pœnæ per legem impositæ fore cõhibendos à criminũ occultorum perpetratione, si intelligerent se in conscientia esse obligatos ad talẽ pœnã absq; aliqua iudicis sententia quæ illũ declaret in tale crimẽ incidisse. Cũ igitur tanta ex huiusmodi lege ad pœnã in foro cõscientiæ obligatẽ prouenire possit utilitas, cõuincitur inde apertissimè Ecclesiã posse conscientia peccatoris obligare ad pœnã sine aliqua iudicis sententia soluendã. Nec solũ hoc facere potest, sed aliquan

DE POTES. LEGIS POENALIS.

do id facere oporteret, vt puta in aliquibus grauibus delictis quę plus C
possunt nocere reipublicę in occulto quàm in publico commissa.

Secundò, præfatam nostram principalem conclusionem sic probò. Si nulla esset lex scripta quę hominē alicuius certi criminis reum aliqua certa pœna decerneret esse puniendū, posset iudex secundū iuris naturalis regulas huiusmodi hominē ad aliquā pœnam damnare. Et vt rem apertius explicemus, aliqua oportet proponere exēpla. Si nulla esset lex quę reum criminis læsę maiestatis priuaret omnibus bonis suis sicut nunc priuatur per. l. Quisquis cum militibus, C. ad legē Iuliam maiestatis, posset nihilominus Imperator aut qui illius gereret vices, eum qui regalem læsisset maiestatem priuare omnibus suis bonis, & præcipere illi vt illa fisco redderet. Qua re peracta, homo ille teneret in cōscientia ad reddendū bona sua fisco. Ad eundē modū si lex illa prima quę habetur in Codice Iustiniano, titulo ad legē Iuliā repetundarū, nunq̄ fuisset lata, posset nihilominus rex, aut qui illius tenet locū, præsidē prouincię qui aliquid in illa rapuisset ad pœnā quadrupli cōdemnare. Qua data cōdemnatione certissimū & indubitātū est (vt capite. 3. huiussecundi libri probauimus) præsidē sic damnātū obligari in cōscientia ad talē pœnā soluendā. Si iudex potest obligare cōscientiā peccatoris ad pœnā soluendā, ergo etiā lex poterit eodē modo obligare. Alioqui oportebit fateri legē scriptā minoris esse potestatis ad obligandū cōscientias subditorū quam lex viua quę est ipse legislator. Hoc autem quam absolum sit & à veritate deuians vel mediocriter doctus intelliget. Nā sicut potuit legislator verbo aliquid præcipere, ita etiam scripto. Mentem siquidem nostram scripturis perinde ac verbis manifestamus. Et propter hęc causam scriptura illa per quā defunctus disponit quid post mortem suam de bonis suis agi velit, latine dicitur testamentum, quia est quoddam mentis ipsius defuncti testimonium. Dicitur etiam vltima defuncti voluntas: non quidem quod ipsa scriptura sit vera defuncti voluntas, sed quia exprimit & manifestat defuncti voluntatem. Sicut defunctus obligat hæredē verbo quod sufficienti numero testiū cōprobatur, ita etiā obligat eundē hæredē per scripturam iustē & legitimē cōfectam. Ad eundē prorsus modū dicendū est de lege scripta quę non est aliud quam quoddam testimoniū volūtatis ipsius legislatoris. Quia enim legislator nō potest omni loco adesse, & oībus verbo præcipere, vtitur scriptura per quam omnibus sibi subditis ostendat suam volūntatem. Et huic sententię attestatur Tullius, qui libro secundo de legibus sic ait. Verē dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.

Cicero.

*testamenti
etimologia*

A gistratum. Hæc ille. At quum voluntas legislatoris sit quæ subditos obliget, & voluntas eius æque per scripturam manifestetur ac per vocem, conuincitur inde legem scriptam ita obligare subditorum conscientias ad aliquid agendum vel prætermittendum, sicut obligaret viua ipsius legislatoris vox. Ex quo apertissimè colligitur eum qui à iure est damnatus ad aliquam certam pœnam soluendam, teneri in conscientia ad illam reddendam, sicut teneretur si à iudice condemnaretur ad illam. Quia non minoris potestatis est circa obligationem lex quam iudex. Fortè aliquis huius argumentationis vires agnoscens, volensq; suam opinionem pertinaciter tueri, dicet hominem à iudice damnatum ad pœnam non teneri in conscientia ad reddendum illam, sed satis illi esse vt patienter toleret si capiatur ab eo id, ad quod damnatus est, & non resistat capienti. Sed hæc responsio quam longè distet à veritate iam supra ostendi capite tertio huius libri secundi.

Tertiò, eandem principalem conclusionem sic probo. Ecclesia obligat fideles ad ieiunium aliquot anni diebus (vt omnes tam canonistæ quam theologi fatentur) sub pœna culpæ mortalis sustinendum. At cum constet ieiunii legem esse pœnalem inde apertè conuincitur Ecclesiam posse facere legem pœnalem obligantem ad pœnam in foro conscientia sustinendam. Fortè aliquis negabit ieiunii legem esse pœnalem: quia licet ieiunium in se sit pœnale, non tamen est pœna, prout nunc loquimur de pœna. Pœna enim de qua nunc loquimur (vt libro primo capite tertio diximus) quoddammodo respicit culpam: quia non nisi propter culpam imponitur. At ieiunium ab Ecclesia statutum non solum iniungitur propter peccata iam perpetrata: quoniam si sic esset is qui esset liber à culpa, ad talia ieiunia non obligaretur. Hoc autem falsum est & hæreticum, & velut tale damnatum in Concilio Vieniensi, cuius definitio habetur in Clementina. Ad nostrum, de hæreticis. Est ergo ieiunium ab Ecclesia institutum ad reprimenda peccata præsertim illa quæ ex nimio cibo & potu oriri solent. Qui corporali ieiunio (inquit Gregorius in præfatione missæ quadragesimalis) vitia comprimis. Hoc igitur aliqui considerantes, fortè dicent ieiunium non esse pœnam, & legem de ieiunio non esse pœnalem. Sed hoc parum obstat: quia sicut Ecclesia statuit ieiunium ad comprimenda peccata, ita etiam potest iniungere ieiunium ad satisfaciendum deo pro peccatis, sicut regem Niniuitarum olim fecisse scimus. Hic enim (vt sacra testatur historia) vt iram dei, quàm pro suis peccatis exasperatam esse agnoscebat, mitigaret, ieiunium omnibus sine vlllo discrimine indixit. Ex qua re nostri theologi col-

*de ieiunio**Iona. 3.*

R 3 ligunt

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ligunt Ecclesiam propter aliquam similem communem causam posse obligare etiam paruulos ad ieiunium. Si ob similem causam Ecclesia ieiunium indiceret, nullus negaret ieiunium illud esse poenam, & legem illud præcipientem esse poenalem, quia propter peccata iam commissa tale præciperet ieiunium. Qua lege data cum omnes ad illam obligarentur, constaret tunc Ecclesiam per legem ab ea datam obligare ad poenam in foro conscientiae sustinendam. Posset etiam Ecclesia statuere legem qua sub terminatione gehennæ præciperet, vt qui tale aut tale crimen commisisset, teneretur ieiunare vno aut altero die: sicut sacerdos iuxta quorundam opinionem potest obligare poenitentem ad ieiunium pro peccato sustinendum. Nam huiusmodi tales leges fuerunt olim ab Ecclesia latae, quanuis non constat eas fuisse datas hac intentione, vt illarum transgressores essent culpæ mortali obnoxii. In capitulo. Accepisti de sponsa duorum, præcipitur vt qui contrahit cum aliqua quæ est alteri desponsata per verba de præsentibus, ipsa dimissa quadraginta dies ieiunet in pane & aqua. In capitulo. Quicumque. 6. quæstione. 1. præcipitur, vt qui periurus fuerit quadraginta diebus in pane & aqua ieiunet. In capitulo. Vt mensuræ, de emptione & venditione, præcipitur vt qui mensurat in falsa mensura, ieiunet triginta diebus in pane & aqua. In his omnibus ecclesia præcepit ieiunia in poenam præteritorum peccatorum, & inde constat tales leges esse poenales. Et potuisset obligare illos ad talem ieiunii poenam in foro conscientiae, sicut modo obligat ad ieiunium quod imponitur ad futura peccata vitanda. C

Præterea, quarto eandem principalem conclusionem hoc argumento probo. Homo potest se ipsum obligare ad poenam in foro conscientiae sine aliqua iudicis sententia soluendam, ergo Ecclesia potest etiam eodem modo hominem fidelem obligare ad illam. Collectio hæc vel ex eo constat esse bona, quod circa poenas inferendas plus potest superior erga inferiorem, quam inferior erga se ipsum. Non enim tantum valet quisque se ipsum propter sua peccata punire, quantum illum superior punire posset. Assumptum huius argumentationis probatur: quia si quis vouisset ieiunare quolibet die sabbati sub hac poena vt quocumque die violasset hoc ieiunium, teneretur pecuniam aliquam pauperi elargiri, is certè post violatum ieiunium teneretur in foro conscientiae illam pecuniæ quantitatem ad quam se obligauit, reddere. D

Fortè

- A** Fortè hic aliquis respondebit hoc exemplū de voto ieiunii nunc adductum nullam habere cum aliis, similitudinem aut cōuenientiam, propterea, quod hic taliter vouens obligauit se deo, & ideo non requiritur sententia iudicis, vt pœnam, ad quam se deo obligauit, sustinere cogatur. Sed hæc responsio non tollit argumenti difficultatem, quia ad omnia præcepta diuina seruanda non obligatur homo homini, sed deo: & ita iuxta hanc responsionem oporteret eadem ratione fateri, vt Ecclesia possit obligare in foro conscientiae saltem ad eas pœnas quas imposuit pro transgressione diuinorum præceptorū. Ad leges etiam humanas seruandas non obligatur homo homini illarū conditori nisi quia prius obligatus est deo præcipienti vt obediamus præpositis nostris. Nam si deus non præcepisset nobis vt superioribus nostris obediremus, illorū leges & præcepta nequaquam nos ad peccatum obligarent. Quo fit vt data aliqua lege humana iusta subditus sit obligatus non solū homini sed deo, ad illius obseruationem: quia Saluator noster de præpositis Ecclesiæ loquens dixit. *Qui vos audit, Luce. 10.* me audit: & qui vos spernit, me spernit. Ex quo sequitur vt Ecclesia possit suos subditos obligare in foro conscientiae etiam ad eas pœnas quas imponit pro transgressione suorum præceptorum, quæ aliqua ex parte diuina præcepta dici possunt.
- B** Nam si homo potest se obligare eleemosynæ elargiendæ, si violauerit ieiuniū quod ipse vouit, multo melius poterit Ecclesia obligare in foro conscientiae subditum suū ad similitudinem pœnam si ille violauerit ieiunium quod illa præcepit. Quia (vt dixi) plus potest illa in pœnis inferendis erga subditos suos, quàm singuli eorum circa se ipsos.

Rursum, quinto argumento & mea quidem sententia fortissimo probo eandem principalem conclusionem per multitudinem exemplorum in quibus apertissimè constat esse obligationem in foro conscientiae ad pœnam subeundam. Et primo loco profero omnia illa iuris canonici decreta, quæ committentibus tale aut tale crimen imponunt ipso iure aut excōmunicationem, aut suspensionem, aut irregularitatem. In his omnibus (vt omnes fatentur) quicumq; aliquod tale crimen commisit, eo ipso sine vltiore aliqua iudicis sententia, incidit in eam censuram quæ per tale decretū fuerat expressa. Ex quibus decretis apertissimè constat Ecclesiam obligare reum ad pœnam ante omnem cōdemnationem sustinendam. Verum hic annotare oportet iuxta sententiam Innocentii & Hostiensis in cap. Extirpandæ, de præbendis, quod vbi huiusmodi pœnæ imponuntur ex facto negatiuo (sic enim illi loquuntur) non incurritur pœna nisi præcedat monitio. Vo-

*Innocentius
Hostiensis.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

cant autem illi factum negatiuum omissionem actus. Si lex aut canon, gratia exempli, sic disponderet. Si quis non soluerit decimas, sit excommunicatus, iuxta istorum opinionem non incurrit excommunicationem decimas non soluens, nisi prius fuerit à iudice admonitus. C

Dominicus. Hanc tamen illustrium virorum sententiam reprehendit Dominicus de sancto Geminiano in cap. Licet canon. §. Is etiam, de electione lib.

Archidiaconus.

6. & citat Archidiaconum in eodem cap. dicentem quod ille textus fuit verbis tam expressis conditus ad reprobendam Innocentii opinionem & Hostiensis. Quoniam in illo textu imponitur pœna propter omissionem alicuius actus, quàm is qui talem actum omittit, sine aliqua monitione incurrit, quod Innocentius & Hostiensis negarunt. Verùm Ioannes Andreas mitius & benignius hos illustres viros tractans in eodem cap. Licet canon, dicit se non putare talem Innocentii opinionem esse per illud capitulum reprobata, sed illam intelligendam esse asserit quando non præfigitur terminus facto negatiuo aut omissioni actus: quia tunc dicit necessariam esse monitionem ut pœna incuratur. Vbi autem terminus à iure præfixus est, tunc dicit reum incidere ipso iure in pœnam, quia tempus à iure statutum (ut ille ait) interpellat pro homine. Talis est pœna quæ imponitur in prædicto cap. Licet canon, quia illic (ut ex litera constat) terminus omissioni actus aut facto negatiuo (ut illi loquuntur) præfixus est, Innocentius autè & Hostiensis tunc solum cēsent necessariam esse monitionē anteq̃ pœna incuratur, quando pœna imponitur pro facto negatiuo sine vlla temporis determinatione. Ut, gratia exempli, si statutū sic dicat. Quicumq̃ canonicus non resederit in Ecclesia sua, sit excommunicatus, nō incurrit excommunicationem nō residens (ut Ioannes Andreas cēset) donec à iudice moneatur, & parere negligat. Siue autè monitio in aliquibus casibus requiratur, siue non, hoc tamē est ab oībus haud dubie cōfessum, nō esse necessariam iudicis sententiam, ut quis incurrat excommunicationem, aut suspensionem, aut irregularitatem quæ est à iure imposita. D

Ioannes Andreas.

Caietanus. Caietanus in sua summa in titulo. Pœna, & alii qui docent semper esse necessariam iudicis sententiam antequam aliquis incidat in pœnam à iure latam, dicunt hoc nō esse verum in censuris. Quia in illis hoc semper verum est, quòd is qui legem transgreditur, sine vltiori iudicis sententia incidit in pœnam à iure impositā. Sed quare in aliis pœnis requiratur iudicis sententia, in censuris autè non, causam reddit idem Caietanus in commentariis quæ fecit super. 2. 2. sancti Thomæ. quæst. 62. arti. 3. his verbis dicens. Pœna statuta in lege est duplex. Quædam ad cuius executionem requiritur aliqua actio.

Quædam

A Quædam autem, cuius executio nullam actionem requirit. Verbi gratia, pœnæ mortis, mutilationis, verberis, carceris, exilii, solutionis, confiscationis seu priuationis bonorum, & huiusmodi non possunt executioni mandari per solam legem, nisi interueniat actio aliqua, puta occidere, mutilare, verberare, includere, ire, soluere, accipere, vel dare, & si qua est alia eiusmodi actio. Pœnæ autem excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & si qua est alia similis, nullam actionem in sui executione exigunt. Sed non communicare cum fidelibus, non immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ in sola negatione seu priuatione consistunt, sufficiunt ad earum executionem. Et aliquibus interpositis subdit. Punire, id est, punitione statuerè, est actus legis, & punire executiuè conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Et certè hæc differentia apertè ex his, quæ suprâ diximus, conuincitur nullius esse momenti. Nam vt quis fame moriatur, nulla est necessaria actio, sed fatis est, vt quis nolit sumere cibum. Constat autem, quòd nullus potest à lege sicut nec à iudice condemnari, vt cibum non sumat. Falsum est igitur, quòd punire executiuè (vt Caietanus ait) conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Præterea, ad non exeundum à carcere nulla requiritur actio, sed sufficit sola quies, quæ non est nisi priuatio motus: nullus tamen damnandus à iudice ad mortem, posset à lege damnari, vt maneret in carcere. Non est ergo hæc integra & consummata ratio, propter quam excommunicatio, aut suspensio, aut irregularitas, incurritur ipso iure sine aliqua iudicis sententia, quia videlicet ad istorum executionem nulla requiritur actio. Nec videtur mihi necessarium, immò nec vtile, vt pro reprobatione huius sententiæ Caietani, plura afferam argumenta. Nam satis, quod ad rem attinet, me facturum existimo, si alias plurimas prodiderim leges, quæ ad pœnas alias à censuris ante omnem iudicis sententiam sustinendas obligent reos in conscientia. In cap. Transmissæ, de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ, imponit pœna incestuoso, vt contrahere matrimonium non possit, nisi cum illo dispensetur, & si cum tale crimen commisit, fuerat matrimonio alligatus, imponitur illi pœna, vt exigere debitum ab vxore non possit, nisi fuerit cum eo dispensatum. Certum est has duas pœnas obligare in conscientia incestuosos, ita vt post incestum sine dispensatione contrahens, aut debitum ab vxore exigens, mortaliter peccet, etiam si nulla post incestum sequatur iudicis sententia, quæ illum ad talem pœnam damnet, aut declaret illum in talem pœnam mortalem incidisse.

R 5 Alioqui

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

Abbas.
 Alioqui incestuosus occultus non peccaret sine dispensatione contra-
 hens, aut debitum ab vxore petens. Sed hoc corollarium videtur con-
 cedere Abbas, qui in cap. Literis, de p̄sumptionibus, videtur innue-
 re esse necessariū, vt quomodocunq̄ constet de crimine ad hoc, quòd
 incestuosus in talem incidat p̄nam. Hoc tamen non apertè dicit, sed
 verbis subobscuris, quorum intelligentia non facilè patet: quia non
 dicit esse necessariam iudicis sententiam, sed solūm dicit esse necessa-
 rium, vt qualitercunq̄ de crimine constet. Siue autem hoc, siue illud
 dicat esse necessarium, dictum illius non videtur mihi verum. Quo-
 niam iuxta illud, sententia illius cap. Transmissæ, nunquam aut rarif-
 simè suum sortiretur effectum, quia peccatum illud talis est cōditio-
 nis, vt rarò contingat esse notorium. Sed quia fortè aliquis rem non
 bene considerans, sola Abbatis auctoritate motus, contendet tueri,
 etiam in crimine incestus necessariam esse iudicis sententiam, vt ince-
 stuosus incidat in p̄nam à iure illi inflictam, alias profero leges, quæ
 sine vlla prorsus dubitatione obligant in conscientia illius transgres-
 sorem ad p̄nam absq̄ aliqua iudicis sententia subeundam. Lex tam *prescriptio*
 canonica, quàm ciuilis, decernit p̄scriptionem esse licitam & iustā,
 si adsint omnia illa, quæ ad iustam p̄scriptionem sunt necessaria, vi-
 delicet possessio rei p̄scribendæ, bona fides p̄scribentis, iustus ti- D
 tulus, & quòd res sit talis vt possit p̄scribi. Primò quidem est ne-
 cessaria possessio: quia (vt dicitur de regulis iuris libro sexto) sine pos-
 sessione p̄scriptio non procedit. Hanc autem possessionem oportet
 esse continuam absq̄ vlla interruptione, quousq̄ legitimum p̄scri-
 ptionis tempus finiatur, alioqui p̄scriptio non valebit, prout defini-
 tum est in cap. Illud, de p̄scriptionibus. Possessorem verò hoc loco
 intelligere oportet illum solum, qui rem suo nomine possidet, non
 autem qui alieno nomine possidet. Quo fit, vt is, qui rem precario pos-
 sidet, nunquam possit p̄scribere, nec colonus, nec vsufructuarius,
 nec creditor, cui pignus commissum est, nec agri locator. Quoniam
 nullus istorum nomine suo, sed alieno rem possidet. Secundò exigi-
 tur bona fides in possidente: quia (vt regula iuris ait) possessor ma-
 læ fidei, vlllo tempore non p̄scribit. Quæ autem censenda sit bo-
 na fides, & an dubia conscientia de alieno possit conuenire cum bo-
 na fide, res est longioris disputationis, & quæ impræsentiariū, vbi hæc
 obiter tractamus, minimè discuti possit: inferius tamen in alio huius
 libri capitulo aliquid de illa dicere cogemur. Tertium necessariò re-
 quisitum ad iustam p̄scriptionē est iustus titulus, vt dicitur in cap.
 Si diligenti, de p̄scriptionibus. Iustum autē titulum dico omnem
illum

A illum, per quē iustè acquiritur dominiū, vt est donatio, emptio, trāfactio, hæredis institutio. Quo loco annotat glossa nō oportere titulum esse verū, vt iustus dicatur, sed satis est illum esse præsumptū verum, licet sit falsus: quoniam si titulus esset verus, non esset opus præscriptione ad consequendū dominium: quia sine tali præscriptione haberetur. Vltimò requisitum ad præscriptionem est, vt res ipsa sit præscriptibilis. Nam sunt multę res, quę ex iuris decreto præscribi non possunt. Tributa, quę principi debentur in recognitionem domini præscribi non possunt. l. Cōperit. C. de præscriptionibus. Obedia superioribus debita nō potest à subditis præscribi: quia iure diuino præcipitur subditū obedire prælato. cap. Cū non liceat, de præscriptionibus. Liber homo præscribi nō potest, nec res sacra, nec religiosa, nec seruus fugitiuus, instituta de vsucapio. §. sed aliquādo. Sunt alię res, quę præscribi nō possunt, præsertim ab aliquibus certis personis, propterea quòd tales personę res illas possidere nō possunt, vt laici, qui decimas aut alias res ecclesiasticas iure possidere nō possunt, & inde sequitur, vt illas præscribere nō valeant: quia (vt diximus) sine possessione præscriptio nō procedit. Hęc igitur præscriptionis lex sic vt præfertur declarata, quāuis circa illius intelligentiam variant doctores, iusta tamē

B ab omnibus censetur. Quia per illam pax reipublicę conseruatur, & finis multis imponitur litibus, quas sepe esset necessarium abire in infinitum. Nam aliās quamlibet longissimò tempore elapso posset qui rem neglexit, aut hæres illius rem illam repetere ab alio, qui eam per longissimū tempus occupauerat, & sic tales quotidie emergerēt lites, vt impossibile esset certam in illis definitionē dare propter ignorantiam eorū, quę ante longissimū tempus præteritū contigerūt. Ex talibus autē perpetuis litibus suscitaretur & foueretur iurgia & odia inter litigātes, quę vehemēter pacē reipublicę turbare possent. Hanc autē præscriptionis legē esse pœnalē vel ex eo apertissimè cōstat, quòd per illam is, cōtra quē fit præscriptio, punitur priuatione rei aliās suę, propter negligentiam, quam habuit in repetēdo, aut procurādo rem suam. Tanti enim æstimat ius negligentiam illam tam prolixam, & tam obstinatam, vt iudicet illum sic negligentē tali pœna esse meritò puniendum, vt eo ipso sit prorsus illius dominio priuatus. Ideo Panormitanus in principio tituli de præscriptionibus, volens præscriptionem definire, sic ait. Præscriptio est ius quoddam ex tempore congruens, auctoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. Hęc Panormitanus. In quibus verbis id potissimè annotandum est, quod ait, pœnam negligentibus inferens.

Nam

Abbas.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Nam per illud verbum apertissimè declarauit præscriptionis legem esse pœnalem. Ob similem causam in Flandria, & Brabantia, quæ pars est inferioris Germaniæ, rem furto sublatã, si illam iudex apud furem inueniat, lex iubet non restitui domino, à quo fuerat sublata, sed manere penes iudicem, qui furem apprehendit. Nam vt quisq; res suas diligenter custodiat, dicunt eum, à quo res est furto sublata, meritò puniri priuatione illius rei propter negligentiam, quam habuit in illius custodia. An autem hæc furti lex iusta censenda sit, nolo impresentiarum disputare, ne longè à scopo discedam, & sic nouarum disputationum occasiones quærere videar. Hæc igitur lex de præscriptione faciendã, quam pœnalem esse apertissimè ostendimus, obligat in conscientia eum, cõtra quem fit præscriptio ad talem pœnam sine aliqua iudicis sententia sustinendam. Nam vt is, qui rem præscripsit, iustè rem præscriptam possideat, & ille contra quem est facta præscriptio, priuetur eiusdem rei dominio, non est opus vt sententia aliqua iudicis suffragetur, quæ declaret legitimè factam esse præscriptionem, sed ipso iure post legitimũ præscriptionis tempus elapsum, & alter dominio rei, quod ante præscriptionem habebat, priuatur, & alter eiusdem rei dominium acquirit. Ipsa enim lex & vnum priuat dominio rei olim suæ, & alteri eiusdem rei dominium concedit, & ideo non est opus aliqua iudicis sententia, vt plenè alterũ horum fiat. Quo fit, vt is, contra quem est facta præscriptio, post elapsum legitimũ præscriptionis tempus, non possit rem olim suam à præscribente rapere: neq; pro illa recompensationem sumere, quemadmodum doctores dicunt rem meam ab alio detentam, si per iudicem cõsequi non possum, propria auctõritate me posse illam recuperare: vt notat glossa in cap. Ius gentium, distinctione prima, & Petrus de Palude in. 4. sententiarum, distinct. 35. q. 1. articulo. 4. Hoc autem non potest facere is, contra quem est facta præscriptio: quia si post talem præscriptionem factam, rem olim suam raperet, aut pro illa compensationem secretò caperet, peccaret mortaliter peccato quidem furti, quia rem, quæ iam non est sua sed aliena, inuito domino accepit. Hoc autem non eueniret, nisi quia illa lex de præscriptione obligauit illum in cõscientia ad pœnam sine aliqua iudicis sententia sustinendam. Et hanc argumentationem confirmo testimonio illustrium virorum in iure canonico peritissimorum, qui concorditer sentiunt leges & iura, quæ loquuntur de præscriptione cum bona fide, obligare in foro conscientiæ. Innocentius in cap. Cura, de iure patronatus. Abbas in capit. Vigilanti, de usuris. *prescrip.* Petrus de Ancharrano in regula, Possessor, de regulis iuris libro sexto.

Philippus

Innocentius
Abbas.
Petr^o de An-
charrano.

A Philippus Decius in cap. Canonum, de constitutionibus, numero. 18.

Deinde sexto argumento eandem principalem conclusionem probo per cap. Quicumq. §. Hæretici, de hæreticis libro. 6. vbi papa præcipit, vt hæretici, aut credentes, aut receptores, aut defensores hæreticorum ad nullum beneficium ecclesiasticum, aut publicum officiũ admittantur. Quod si secus actũ fuerit, irritum sit & inane. Hæc lex aut constitutio absq; vlla dubitatione est manifestè pœnalis: quia per illam punitur hæreticus pœna inabilitatis aut indignitatis ad beneficia ecclesiastica aut officia publica suscipiendum. Quòd autè illa obliget in conscientia absq; aliqua alia iudicis sententia, ex ipsius constitutionis verbis constat, quibus dicitur. Quod si secus actum fuerit, irritum sit & inane. Et (vt rem apertioem faciamus) ponamus datum esse aliquod ecclesiasticum beneficium, aut publicum officium alicui hæretico, qui tamen nondũ fuerat de suo crimine dånatus. Hoc igitur supposito, quæro an talis collatio beneficii aut publici officii valeat, an non. Si illam valuisse quis dixerit, eo ipso fateri illum oportet, constitutionem illam, quæ habetur in illo prædicto. §. Hæretici, nullius esse vigoris. Quia in illa (vt diximus) præcipitur, talem collationem esse irritam & inanem. Si verò (vt oportet) dixerit talem collationem non valuisse: cum non ob aliam causam illa nõ valuerit, nisi quia ille, postq̃ factus est hæreticus, eo ipso fuit inabilis aut indignus ad beneficia aut officia publica suscipienda, conuincitur inde apertissimè, talem legem obligare in conscientia ad pœnam in illa statutam, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam. Quia seclusa omni tali sententia, dummodo ille verè hæreticus sit, textus dicit irritam esse & inanem omnem collationem beneficii aut publici officii hæretico factam. Et inde apertissimè sequitur, hæreticum ante oem iudicis sententiam incidere in pœnam inabilitatis & indignitatis ad beneficia suscipienda.

B Præterea, septimo argumẽto eandem conclusionem principalem probo per illud idem cap. Quicumq. §. Illorum, de hæreticis libro. 6. Nam lex aut canon, qui in illo paragrapho ponitur, est pœnalis: & (vt ex verbis illius apertissimè constat) obligat in cõscientia ad pœnam in illo statutam, etiam sine vlla alia iudicis sententia. In illo enim textu papa decernit emancipationem filii factam à patre hæretico irritam esse & inanem, & nullius prorsus valoris, etiam si post talem emancipationem declaratur patrem fuisse hæreticum: quia ante talem emancipationem (vt dicit textus) iam filius erat sui iuris. Filius autem non fuisset sui iuris ante talem emancipationem à patre hæretico factam, nisi quia pater eo ipso quòd hæreticus fuit, amisit patriam potestatem, qua amissa filius

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

sa, filius factus est sui iuris. Et inde luce clarius cōuincitur, legē illam C
obligare hæreticum ad pœnam in illa statutam absq̃ vlla alia iudicis
sentētia. Et certè nisi nimiū contētiosus quis esse velit, & pertinacis-
simè suam tueri sententiam, ex solo textu illius capituli persuadebi-
tur, & conuincetur aliquam esse legem pœnalem, quæ obliget ad pœ-
nam in foro conscientiaē sustinendam, etiam sine vltiori aliqua iu-
dicis sententia. Nec video, etiam si rem diligentissimè sim perscruta-
tus, quo pacto ab huius argumentationis vinculis quis elabi possit,
quin statim eisdem ipsis vinculis constringatur.

Octauo loco ad eiusdem principalis conclusionis probationem
arguo per textum capituli, Quæsitum, de cohabitatione clericorum
& mulierum. Nam constitutio in illo capitulo posita (vt ex verbis
illius apertè constat) est pœnalis, & quæ ante omnem iudicis senten-
tiam ad eò obligat sacerdotem fornicarium, vt quocunq̃ se vertat, nisi
à crimine abstineat, non possit effugere pœnam. Nam illo capitulo
papa Gregorius nonus præcipit, vt clericus in sacris ordinibus consti-
tutus existens fornicator notorius vitetur ab aliis in officiis ecclesia-
sticis, & hoc in pœnam criminis: vt hac pœna vrgēte, dum se ab aliis
vitari conspicit, à crimine abstineat. Fornicatorem autem esse noto-
rium, triplici modo posse cōtingere declarat, videlicet aut per senten- D
tiam, aut per confessionem in iudicio factam, aut per rei euidētiā,
quæ nulla possit tergiuersatione celari. Secludamus duos priores mo-
dos notoriae fornicationis, & ponamus sacerdotem aliquem in crimi-
ne fornicationis notorio tertio modo solū, hoc est, per rei euiden-
tiam sine sententia contra illum data, & sine confessione de suo cri-
mine per eum in iudicio facta. Hic talis eo ipso, quod crimen illius
est notorium, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam incidit in
pœnam illius capituli, Quæsitum. Quia quocunq̃ modo notoria sit
fornicatio illius, sine vltiori sententia est in officiis ecclesiasticis vi-
tandus. Est autē fornicationis crimen (vt ex textu illo constat) æquè
notorium per rei euidētiā sine vlla sententia, ac esset per sententiam
sine rei euidētia: ergo cū fornicationis crimen per rei euidētiā
absq̃ alia sententia constiterit, erit sacerdos tali crimine infectus absq̃
vlla alia sententia vitandus. Ex quo vltius sequitur, constitutionem
illius capituli, Quæsitum, quam constat esse pœnalem, obligare sacer-
dotem fornicarium ad pœnam in illa contentam absq̃ aliqua alia ho-
minis sententia. Fortè aliquis respōdebit, illam papæ constitutionem
non dirigi ad sacerdotem fornicarium, sed ad alios: quia non præci-
pit sacerdoti fornicario, vt ipse euitet alios, sed potius è contrario aliis
præcipit,

- A** præcipit, vt euitent illum. Ex quo fortè quis colligere cõtendat, constitutionem illam non esse pœnalem sacerdoti. Sed hanc responsionem nullius prorsus esse roboris facillimè cõuincam. Quia licet aliis constitutio illa præcipiat, vt vitent in officiis ecclesiasticis fornicatorem notorium, hoc tamen non propter ipsos auditores, sed propter ipsum fornicatorem notorium condita est. Nam in pœnam criminis statuitur, vt alii illum vitare teneantur. Est enim illi pœna non parua, quòd sit ab aliis necessariò vitandus. Quam pœnam semper secum portat, quandiu in crimine perseverat, nec poterit vllò modo se ab illa eripere, nisi à crimine sic abstinere voluerit, vt æquè nota sit aliis illius emendatio, ac fuerat notorium crimen. Quia etsi alii suæ salutis immemores, illum in officiis ecclesiasticis vitare negligant, ille tamen hoc semper patitur, quòd est ab aliis vitandus. Et hæc sententia apertissimè probatur per verba eiusdem capituli; quibus papa dicit, talem notorium fornicatorem esse apud alios suspensum. Omnem siquidem sacerdotem peccato mortali obnoxium, dicit ibidem pontifex, esse, quo ad se suspensum ab officiis ecclesiasticis, quia non potest illa rectè (vt decet) & sine noui peccati cõmissione exercere: illum verò, qui est in fornicatione notoria, dicit esse, non solum quoad se, sed etiam quo ad alios ab officiis ecclesiasticis suspensum. Constat autem omnibus suspensionem ab officiis ecclesiasticis inter ecclesiasticas pœnas recenseri. Et inde vltèrius conuincitur, constitutionem illam obligare sacerdotè fornicatorem notoriũ ad pœnam in illa declaratam, quanuis nulla alia accedat iudicis sententia.
- B**

Nono argumento adhuc eandẽ principalẽ conclusionẽ probo per decretum quoddam concilii Lateranensis sub Leone papa huius nominis decimo celebrati, quod clericis, qui diuinũ officium, quod dicere tenebantur, Deo persoluere neglexerint, pœnam quandam infligit, illos apertissimè ad illam sustinendam obligans, etiam sine vlla alia hominis sententia. Et quoniam decreta illius concilii non facilè ab omnibus habentur, decreui verba illius decreti in mediũ citare, vt ex illis apertius quod dicimus omnib⁹ innotescat. In sessione nona prædicti concilii hoc quod sequitur decretum continetur. Statuimus quoq; & ordinamus, quòd quilibet habens beneficiũ cum cura vel sine cura, si post lex mentes ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo cessante impedimento, beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omisionis recitationis officii & temporis: sed eos tanq̃ iniuste perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum vel pauperũ elemosynas erogare teneat. Hactenus verba cõcilii.

Constat

Concilii
Lateranensis.

Constat quidem hoc decretum esse pœnale, quia pœnam apertam statuit contra illos, qui tam desides sunt, ut post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium dicere neglexerunt. Quòd autè obliget transgressoris conscientiam ad pœnam in illo contentam absq; alia iudicis sententia, verba ipsius decreti apertissimè ostèdunt. Dicit enim, quòd non faciat fructus suos. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quòd non priuat illum dominio fructuum semel acquisito: sed dicit illum non acquirere dominium illorum, etsi illos perceperit, dicit esse iniustè perceptos, & teneri ad illorum restitutionem. Si propter solam omissionem diuini officii sunt iniustè percepti, ergo etiam ante iudicis sententiam sunt iniustè percepti. Quia sententia iudicis non est quæ facit perceptionem fructuum iniustam, sed sola diuini officii omisio.

Decimo & vltimo argumento priorem principalè conclusionem probo per textum capituli finalis de præscriptionibus libro sexto, vbi textus ille exprimens modos, quibus aliquis bonis suis potest esse priuatus, duos solos exprimit inter se diuersos, videlicet aut per sententiam, aut ipso iure. Sed si semper esset necessaria sententia iudicis ad hoc, ut lex pœnalis suam consequeretur intentionem, iam non esset bona & consummata diuisio illa modorū, quibus homo bonis suis iustè potest esse priuatus, videlicet per sententiam, aut ipso iure: sed oporteret tertium addere membrum diuisionis ex illis duobus conflatum, videlicet ipso iure & per sententiam simul. Imò ut breuius res ageretur, nullam oporteret facere membrorum diuisionè. Quia vnus solus modus sufficeret ad omnem bonorum priuationem designandam, ut puta priuatio per sententiam. Quia quantumlibet lex priuet bonis suis hominè (ut aliis, de quibus infra dicemus, placet) non erit priuatus, nisi post legem subsequatur iudicis sententiã. Præterea si diuisio illa est sufficiens, & omnibus modis cõsummata, oportet ut vox ipsa, aut res, quæ diuiditur, conueniat cuilibet membro illius diuisionis seorsum accepto. Cùm igitur alterum membrum illius diuisionis sit, priuari ipso iure, & alterum priuari per sententiã, oportet ut quolibet illorum modorum seorsum accepto, sine altero fiat priuatio bonorum. Et ita oportet, ut quemadmodum fit priuatio per sententiam iudicis, & non ipso iure, ita sit etiam aliqua priuatio bonorum ipso iure facta, & non per sententiam. Alioqui diuisio illa non erit bona & perfecta, cùm res ipsa diuisa non conueniat cuilibet membro diuisionis seorsum accepto. Rursum, ut diuisio aliqua sit bona, & rectè formata, oportet membra illius esse omnino inter se sic diuersa, & à se inuicem

A inuicem separata, vt nunquam eidem conuenire possint. Cùm ergo illa duo, videlicet priuari bonis suis per sententiam, aut ipso iure, sint membra diuisionis, necessarium est vt sint à se inuicem sic separata, vt non possint eidem conuenire. Ex quo apertissimè deducitur, vt qui per sententiam debet esse priuatus, non sit priuatus ipso iure, & è contrario, qui priuatus est ipso iure, non sit priuandus iterum per sententiam. Et inde vltèrius necessariò consequitur, vt qui ipso iure ad pœnam est damnatus, sit ante omnem iudicis sententiam damnatus ad illam. Si ante iudicis sententiam est damnatus, ergo ad talem damnationem faciendam nulla iudicis sententia requiritur. Alioqui si talis iudicis sententia esset necessaria, non posset ante illam esse damnatus. Nam sine illo, quod est ad rem aliquã verè necessarium, nequaquam res illa consistere potest. Et ex hoc apertissimè cõuincitur, falsam esse sententiam Thomæ de Vio Cardinalis Caietani, qui in sua summa de peccatis, titulo, Pœna, dicit neminem teneri in foro cõscientiæ ad pœnam subeundam, nisi postquam fuerit ad illam damnatus à iudice. Quoniam etsi iudicis sententia (vt aliorum opinio, de qua postea dicemus, docet) esset semper necessaria, vt trãsgressor legis obligaretur pœnam à iure inflictam subire, non tamen oporteret illam esse condemnatiuam. Quia quod semel actum est, non est opus iterum fieri: & ideo qui semel à iure damnatus est, non est necessarium vt iterum de eodem crimine damnetur. Alioqui (vt nunc proximè diximus) non esset ipso iure damnatus, si oporteret iterum illum per iudicem damnari. Præterea, si hoc ita esset, nulla tunc esset differentia inter legē continentem sententiam latam, & illam, quæ continet sententiam ferendam. Quia quocunq; modo lex statueretur, semper oporteret expectare sententiam à iudice ferendam, vt lex suum sortiretur effectum. Imò sententia à lege lata esset superflua, & quæ nullū sortiret effectū: quia illa sine sententia à iudice ferenda nihil efficeret. Sententia autem à iudice ferenda semper sine sententia à iure lata plenū sortiretur effectum. Et ideo aliter omnes dicunt, quòd quanuis talis iudicis sententia esset necessaria, satis esset illam esse declaratiuam criminis cõmissi, hoc est, talem esse sententiã, vt per illam iudex declaret hominẽ commisisse crimen illud, propter quod est à iure pœna inflictã, absq; hoc, quod condemnet illum ad pœnam, ad quam est ipso iure damnatus. Qua criminis declaratione data, sine vltèriori iudicis damnatione erit ipso facto damnatus ad illam. Et iuxta hunc modum tuentur suam opinionem alii Theologi & iuris humani periti, canonistæ videlicet & legistæ, qui docent neminem ante iudicis sententiam obligari ad

S pœnam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

pœnam ipso iure inflictam. Felinus in cap. Rodolphus, de rescriptis, numero. 35. hoc apertè docet, & multorũ testimonio confirmat, sic in-
 C
 quiens. Sed declaratoria sententia requiritur in pœnis ipso iure incur-
 sis, per cap. Cum secundum leges, de hæreticis libro sexto. Et non re-
 quiritur quòd iudex per sententiam puniat, sed satis est quòd pronun-
 cietur delictũ commissum: pœna autè sequitur à iure. Bartholus in. l.

Bartholus.

Eius qui delatorè, ad finè. ff. de iure fisci. Pro quo vide Ioannè Andreã

Dominicus.

in cap. 1. de homici. lib. 6. què refert ibi Dominicus in. §. finali, vbi di-
 cit, quòd ita debèt intelligi oĩa iura canonica & ciuilia, quæ dicũt ipso
 iure aut ipso facto aliquè puniri confiscatione bonorũ, vel alia pœna,
 vt scilicet sufficiat illũ pronũciare, & declarare illius criminis esse cul-
 pabilè, & locus èrit pœnis iuris, etiam si sententia non exprimatur. Et
 ita intelligit dictũ cap. de homicidio, & dictũ cap. Cum secundũ le-
 ges. Hæc Felinus. Et Baldus in cap. 1. de feudo sine culpa non amitten-
 do, eandè docet sententiã. Dicũt ergo oës isti sententiã iudicis requi-
 ri, non vt transgressor legis dånctur ad pœnã, ad quam iam erat ipso
 iure damnatus, sed vt per talè sententiã declaratiuã criminis constet
 aliis talem hoĩem, de quo agitur, cõmississe crimè illud, cui à iure est ta-
 lis pœna inflicta. Hæc tamè sententiã declaratiuã criminis cõmissi ego

Baldus.

non puto semper esse necessariam: qm̄ (vt multis argumētis iam pro-
 baui) multæ sunt leges & constitutiones pœnales, quæ absq; alia iudi-
 cis sentētia obligant earũ transgressores ad subeundum pœnas in illis
 contentas & decretas. Et præter oĩa illa argumenta occurrit mihi nũc
 aliud fortissimũ, quod vim & robur capit ex ipsamet ratione, propter
 quam dicunt esse necessariã sententiã declaratiuã criminis cõmissi.

Nam hæc sentētia ideo dicitur esse necessaria, vt cõstet de crimine cõ-
 missi, & ideo oës illi præter Caietanũ vocant illam declaratiuam cri-
 minis, & non condénatiuã. Ex quo apertè colligitur, vt propter alios,
 quibus oportet crimen esse notũ, sit necessaria talis sentētia criminis
 declaratiua, non propter ipsum peccatorem aut legis transgressorem.

Quia etsi alii ante talem sententiã possent meritò de crimine trans-
 gressoris dubitare, ipse tamen transgressor ante talem iudicis senten-
 tiam optimè noscit se tale crimen commisisse, pro quo talis est pœna.
 à iure inflicta: ergo ante talè iudicis sententiã erit obligatus in con-
 scientia ad pœnam, ad quam est ipso iure damnatus. Collectio ista est
 manifesta, quia talis sententia, per quam declaratur crimen fuisse com-
 missum, nihil circa ipsum reum operatur, sed solùm circa alios, qui
 ex pœna inflicta aliquod commodum aut damnum suscipere pos-
 sent. Quo fit, vt si post datam à iudice sententiã, qua declaratur

crimen

D

- A** crimen fuisse commissum, reus obligatur in conscientia ad pœnam sustinendam, etiam obligetur ante talem sententiam, cum illa nihil prorsus circa ipsum reum agat. Pro foro exteriori necessariam esse fateor aliquam iudicis sententiam, vt videlicet alius præter ipsum reum exequatur in eodem reo illam damnationis sententiam à iure contra illum datam. Pro foro autem interiori, in quo ipsemet reus exequitur aut sustinet in se ipso sententiam contra illum à iure latam, firmissimè teneo, nullam esse necessariam iudicis sententiam. Ratio discriminis est manifesta, per id, quod habetur in primo Regum. Homines vident ea, quæ foris patent, Deus autem intuetur cor. Quia igitur homines nesciunt ea, quæ in corde latent, aut quæ extra cor in occulto & sine vlllo teste fiunt, oportet vt aliunde de transgressoris crimine illis constet, vt sententiam à iure contra eum latam alii in illo iustè exequi possint. Alioqui sæpe cōtingeret, vt odio aut cupiditate sollicitante, ex modica & leui criminis suspitione executio pœnæ contra innocentem & inculpatum fieret. Vt autem hoc non contingeret, optimè in aliquibus casibus prouiderunt iura, vt pœnam, quantum à iure inflictam, nullus exequatur in reo, nisi prius de crimine illius per sententiam legitimi iudicis constiterit. Sic enim decretum est
- B** in cap. Cum secundum leges. §. Confiscationis, de hæreticis libro. 6. In illo enim loco, Papa postq̄ statuerat hæreticū ipso iure esse omnibus bonis suis priuatū, & bona illius esse fisco applicata, prohibet fisco ne bona hæretici apprehēdat, antequā ille per competentē iudicē sit de crimine hæresis dānatus. Quæ sentētia nō ideo cēsetur esse necessaria, vt hæreticus dānetur per illam ad pœnā priuationis bonorū, sed ideo solū, vt aliis cōstet de crimine, & sic dignus appareat cui meritò pœna per legē statuta sit infligēda. Propter quod rectè sensisse mihi videtur Dominicus de sancto Geminiano, qui super prædictū cap. Cū Dominicus. secundū leges, in. §. Confiscationis, dicit hæc verba. Nota quòd super factō, in quo imponitur pœna ipso iure, requiritur declaratio antequā executio fiat: quod tamē intellige, quando factū nō est notoriū. Hæc ille. Et hæc Dominici verba citat & laudat Felinus in capitu. Rodulphus, de rescriptis, numero. 37. Et in illo dicit cap. Cum secundum leges, non habere locū quando crimen est notorium: quia tunc dicit non esse opus declaratione. Et citat multos alios doctores, qui eandē tenent sententiā. Et in hoc casu, quando scilicet crimen est notorium, admonet intelligendam esse glossam in cap. Commissa, in verbo, iusto impedimento, de election. libro sexto dicentē quòd in casu cap. Licet canon, eodē titulo, potest collator cōferre beneficium ipso iure
- S vacans,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

vacans, absq; alia pronūciatione super priuatione incurfa. Quia illa pœ C
na priuationis (vt ait) est notoriè incurfa. Et in cap. Canonū statuta, de
constitutio. numero. 42. docet multò apertius eandē sentētiam. In illis
verbis, quę nūc ex Dominico citauimus, duo potissimū sunt annotan
da. Primò quidem annotare oportet, declarationē criminis esse neces
sariam, non autē condemnationē ad pœnam, prout Caietanū malè di
xisse iam suprā retulimus. Alterū, quod valdè annotare oportet, est,
quod quando factū est notoriū, non est necessaria talis iudicis senten
tia. Per quæ verba satis apertè exprēsit ad hoc solū esse necessariam iu
dicis sententiam, vt per illam de crimine constet, quod fortè erat sine
tali sentētia aliis ignotū. Nam ob hanc causam cēsēt Dominicus non
esse necessariam talis iudicis sententiā quando factū est notoriū, quia
tunc superfluit illa sententia, quū iam sine illa constet crimen esse per
petratū. Et hanc eandē sententiā, quanuis nō ita apertè sicut Domini
cus, docet Baldus in. l. Iubemus. §. Sanè. C. de sacrosan. eccle. vbi hæc
Baldus. Vbi nō requiritur sentētia dispositiua, si tamē factū reuo
catur in dubiū, requiritur sentētia declaratoria, per. l. Eius q; delatorē.
ff. de iure fisci, & cap. Pro humani, de homicidio libro. 6. Hęc Baldus.
Ex cuius verbis à cōtrario sensu arguendo cōstat illum sentire, quòd
quādo nulla est de crimine dubitatio, sed est oīno notoriū, tunc non D
est necessaria sentētia declaratoria. Ita em̄ declarat mentē Baldi Felin⁹
in cap. Rodulphus, numero. 37. de rescriptis. In quo loco admoneo le
ctore, vt aduertat literā Felini esse mēdosam in illa imp̄sione, quę fa
cta est Lugduni anno dñi. 1535. Nam vbi dicit, sentiēs quòd si res est
in dubio, nō sit opus declaratione, debet dicere, si res est indubia, hoc
est, sine dubio & sine dubitatione. Et iuxta hūc modū habētur verba
eiusdē Felini in antiqua imp̄sione, quę multò est verior. Ex his aper
tissimè cōuincit, nunq̄ sententiā iudicis esse reo necessariā, ad hoc, vt
ipse teneat pœnā à iure sibi impositā reddere: quia crimen, quod ipse
reus cōmisit, semper est illi notoriū. Et multò magis est illi notorium
crimen suum sine vlla iudicis sentētia, quā potest esse aliis post datam
à iudice sentētiam, qua declaret crimen fuisse ab illo cōmissum. Nam
ipse reus habet eidentē de suo crimine notitiam, alii autem qui non
viderunt, non habent etiam post iudicis sententiam nisi fidem, quæ
multò obscurior est notitia, qua credunt iudici asserenti tale crimen
fuisse ab illo commissum. Si casus aliquis offerretur tam perplexus,
vt reus ipse, licet sciat se rem talem perpetrasse, meritò tamen dubi
tari possit, an res ab eo gesta mereatur pœnā propter tale crimen à iure
impositam, tunc etiam ego dicerē reum nō teneri in foro conscientię
ad pœnam

Baldus.

Felinus.

A ad pœnam illam, donec illi constet, aut per iudicis sententiam, aut per doctrinam virorum doctorũ, quibus meritò credere debeat, crimen à se commissum tale esse, quale oportebat, vt in pœnam à iure infligam incidere.

Præter hæc omnia argumenta occurrit mihi nunc aliud, quod, vt ego censeo, vehementissimè vrget. Ecclesia potest statuere legem, per quam præcipiat facere aliquid sub pœna peccati mortalis: ergo potest statuere legem, quæ sub pœna peccati mortalis præcipiat reo reddere pœnam aliquam. Assumptum est manifestum ex his, quæ superius libro primo capite quinto diximus. Consequētia inde est manifesta; quòd non est ratio aliqua, propter quam Ecclesia possit sub obligatione peccati mortalis præcipere vnum magis quàm alterum. Et vt

rem hanc apertiore faciam, exempla aliqua proponam. Ecclesia obligat quemlibet fidelem sub obligatione peccati mortalis ad audiendum missam die dominico. Si placeret Ecclesiæ statuere, vt non audiens missam teneretur sub obligatione peccati mortalis reddere certam pecuniæ quantitatem pauperibus, quis dicere audebit, Ecclesiam non posse statuere legem sic obligantem ad pœnam? Si quis autē tam pertinax est, vt non vereatur negare Ecclesiam posse talem legē con-

B dere, reddat causam cur potest præcipere sub obligatione peccati mortalis audire missam, & non potest præcipere sub eadem obligatione reddere pecuniam. Aliud exemplũ multò apertius. Rex ob aliquam iustam causam potest statuere legē, quæ obliget subditos in conscientia ad reddendum aliquam pecuniam in tributo: ergo potest statuere legem, quæ obliget in conscientia eos, qui tale tributũ non soluerint, ad duplam pecuniam reddendam. Assumptum est notissimum, præsertim ex his, quæ superius libro primo capite quinto diximus. Consequētia est manifesta, quia vtrobique est redditio pecuniæ, & non est ratio iusta, quare possit vnum magis quàm alterum statuere.

Ex his omnibus argumentis hætenus per me adductis, satis apertè (vt ego existimo) conuincitur verum esse id, quod à principio huius capituli dixi, Ecclesiam posse condere legem pœnalem obligantem reum in foro conscientiæ, absq; aliqua iudicis sententia ad pœnam in illa statutã. Nec sola Ecclesia, id est prælatus ecclesiasticus, hoc potest, sed etiã Imperator, aut rex, aut quæuis alia potestas laica. Nam (vt alia nunc omittam exempla) lex, quæ propter præscriptionem tollit ab altero alicuius rei dominiũ, & tribuit alteri, non solùm à pontificibus, sed etiam à Cæsaribus & regibus instituta est, quanuis non ita exactè & ad iustitiæ filum redacta sit in hac parte lex Cæsarea, quemadmo-

S 3 dum

epilogus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Rom. 13.

dum pontificia. Leges autem Cæsareæ, præsertim quæ de rebus gra- C
uibus decernunt, possunt etiam sicut leges pontificum (vt libro pri-
mo capite quinto probaui) subditorum conscientias ad peccatū mor-
tale obligare. Nam beatus Paulus de obedientia superioribus præstan-
da differens, non solum de Ecclesiastica potestate, sed de omni pote-
state absolutè loquutus est, sic dicens. Qui potestati resistit, Dei ordi-
nationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.
Et paucis interpositis, de sola potestate seculari loquens, ait. Dei enim
minister est vindex in iram ei, qui malum agit. Ideoque necessitate sub-
diti estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.
9. Ex quibus apertè constat, omnem potestatem tam secularem quàm Ec-
clesiasticam, posse condere legem obligantem ad culpam mortalem. Omnis
igitur humana potestas, siue secularis illa sit, siue ecclesiastica, potest
condere legem poenalem obligantem in foro conscientie illius transgres-
sorem ad poenam absque aliqua iudicis sententia reddendam.

*De quatuor modis, quibus potest cognosci
lex, quæ sententiam continet latam.*

CAPVT VI.

*memini e huius .c.
Sinarcas .c. 9.
nu. 27.*

D
PX HIS omnibus, quæ in duobus proximè præce-
dentibus capitulis per me sufficienter (vt ego censeo)
probata sunt, satis apertè constat humanam potestatem,
siue laica illa sit, siue Ecclesiastica, posse condere legem
obligantem ad poenam in foro conscientie absque aliqua
alia iudicis sententia subeundam. Nunc igitur vt rem absolutam &
plenè consummatam reddere, opus esse censui vt declarè quomodo co-
gnosci possit talis lex, & ab aliis, quæ talè obligationem non continent,
plenè discerni. Quotquot sentiunt legem humanam posse obligare ad
poenam sine vltiori iudicis sententia, dicunt omnè legem siue con-
stitutionem, quæ sententiam in se continet latam, obligare illius trans-
gressorem ad poenam in illa contentam absque aliqua alia iudicis sententia. 9.
Hæc autè vniuersalis regula etsi semper vera esset (quod an verum sit postea
inquiremus) per illam tamè id, quod quaeritur, non elucescit, sed manet
adhuc æquè ignotum, vt ante. Quia quomodo possit cognosci lex, quæ
sententiam à se latam continet, res est non parui negotii, & de qua etià viri
docti aliquando dubitant, & de qua inter eos omnes non conuenit, sed
alii aliter sentiunt. Quæ opinio diuersitas oritur ex multa verborum
varietate, quibus legislatores vtuntur, quum tales leges poenales condunt.
Nam

A Nam aliquando pœnæ inflictionem exprimunt per verbum imperatiui modi, aliquando per verbum modi indicatiui, & in modo indicatiuo aliquando per verbum temporis præsentis, iterum per verbum præteriti, aliàs per verbum futuri. Aliquando sine verbo actionem aut passionem denotante, sed per verbum substantiuum, adiecto aliquo participio loquuntur. Aliquando diuersa aduerbia eisdem verbis adiungunt, vt per illa suam exprimant intentionem. Hæc autem tanta verborum varietas non paruam solet legentibus & audientibus difficultatem præbere. De qua re, licet copiose, confusissimè tamen tractat Felinus *Felinus.* in cap. Rodolphus, de rescriptis, in. §. Vltimò quia textus. Post Felinũ multò prolixius quàm ille de eadem re disserit vir in vtroque iure doctissimus Andreas Tiraquellus in fertilissimis illis commentariis, quæ *Andreas Tiraquellus.* fecit super legem, Si vnquam. C. de reuocandis donationibus. Sed licet illa, quæ de hac re vir ille doctissimus disseruit, vera sint & doctè tractata, multa tamen omisit, quæ mea sententia erant ad consummationem negotii, quod susceperat declarandum, necessaria. Deinde, ea quæ dicit, tanta verborum ambage & tanta citationum multitudine plena sunt, vt fastidium legentibus, præsertim Theologis, facile præbeant: & regulæ, quas pro huius rei cognitione statuit, tot patiuntur exceptiones, vel (vt illi loquuntur) fallentias, vt plures sint casus, in quibus regulæ fallunt, quàm in quibus certitudinem habeant. **Ob hanc causam** ego tantam fallentiarum multitudinem, quæ memoriam valde perturbat, euitare cupiens, breuiores & certiores regulas excogitavi, quæ multò minores patiantur exceptiones, & sic per compedium incedens, alios ad finem quæsitum citius perducam. Alios etiam modos, quibus semper sententia lata apertissimè declaratur, ab Andrea Tiraquello omissos, declarabo.

Primus & certissimus modus, quo apertissimè declaratur legem pœnalem continere sententiam latam, est: si postquàm expressit pœnam pro tali crimine infligendam, dicat quòd qui crimen, pro quo talis imponitur pœna, commiserit, incurrat illam sine aliqua alia sententia. *Primus modus cognoscendi sententiam à iure latam.*

Per hæc enim verba aut alia similia, quibus legislator declarat ad pœnæ per illam legem statutæ executionem, non requiri aliam hominis sententiam, satis apertè docet legem illam continere sententiam latam, & quæ se sola obliget reum ad pœnam in conscientia soluendam, aut sustinendam. Huiusmodi verbis vsus est Martinus Papa huius nominis quintus, in constitutionibus, quas ædidit pro vniuersitate studii Salmanticensis. Nam in cap. primo, vbi tractat de rectore eiusdem vniuersitatis, dicit quòd electus in rectorem requira-

S 4 tur, vt

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

tur, vt electionē acceptare velit, & tandem hæc verba subiūgit. Quod C
 si facere neglexerit, omiserit, vel recusauerit quoquomodo, omni cō-
 modo & honore vniuersitatis priuatus absq; alia declaratione censea-
 tur, & per scholas vt periurus, excommunicatus, & priuatus, publicè
 nunciatur. Et hoc idē in omnibus & per omnia fiat de consiliariis &
 aliis officialibus dicti studii, si officia, ad quæ electi fuerint, recusaue-
 rint, neglexerint, & omiserint infra tēpus eis assignandū acceptare, aut
 etiam si se absentauerint, vel abscederint, ne acceptēt. Hætenus verba
 constitutionis Martini papæ. In quibus verbis id potissimū annotare
 oportet, quod præcipit, vt priuatus absq; alia declaratione censeatur.
 Per quæ verba satis apertè declaratur, constitutionē illam cōtinere sen-
 tentiam latā, & obligare in cōscientia illius transgressorē ad pœnā in
 illa contentā. Eisdē verbis vsus est Paulus papa huius noīs secūdus in
 quadam sua extrauaganti Decretali, quæ incipit, Ambitiosæ, vbi
 postquā præcepit, vt res Ecclesiæ sine licentia Romani pontificis non
 alienētur, & episcopis & abbatibus contrariū facientibus ingressum
 ecclesiæ prohibuit, tandē aliis prælatis contra illam constitutionē fa-
 cientib⁹ pœnā imponēs, hæc verba ait. Inferiores verò prælati, cōmēda-
 tarii, & aliarū ecclesiarū rectores, beneficia vel administrationē quo-
 modolibet obtinētes, prioratibus, præposituris, præpositatibus, digni-
 tatibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, præ-
 bēdis, aliisq; ecclesiasticis cum cura & sine cura secularibus & regula-
 ribus beneficiis, quorū res & bona alienarūt dumtaxat, ipso factō pri-
 uati existāt, illaq; absq; declaratione aliqua vacare censeant, possintq;
D
 per locorū ordinarios vel alios, ad quos eorū collatio pertinet, perso-
 nis idoneis (illis exceptis, quæ propterea priuatę fuerint) liberè de iure
 conferri, nisi aliās dispositioni sedis apostolicę sint specialiter ac gñali-
 ter reseruata. Hætenus verba illius Decretalis. In quibus verbis id so-
 lum aduertere oportet, quod ait, absq; declaratione aliqua vacare cen-
 seantur. Et quia verba ista tā apertè excludunt sententię declarationē,
 vt nihil illis possit opponi, ideo summa Syluestrina, in titulo, Emphi-
 teosis quæstione secunda postquā dixerat semper esse necessariam iu-
 dicis sententiam declarantem crimen esse commissum, hæc tandem
 verba ait. Vbi autem lex vel statutum priuaret aliquem bonis, vel ali-
 ter ipso factō, non requiritur declaratiua sententia. Et sic fecit Paulus
 secundus in extrauaganti, quæ incipit, Ambitiosæ. Hæc summa Syl-
 uestrina. Similia verba & multò fortiora habentur in quadam con-
 cessione Adriani Papæ huius nominis sexti facta insigni, & multo-
 rum doctissimorū virorum nutritori collegio sancti Bartholomæi,
 quod

A quod est in vniuersitate Salmanticēsi. Nam viri docti & virtutis amatores & cupidi, qui tunc in illo collegio erant, optantes vt electio Rectoris eiusdem collegii, quæ quolibet anno in festo sancti Lucæ fieri solet, & electiones aliorum collegiarum qui admittendi sunt ad illud collegium, libere fierent, ita vt nullus alteri persuaderet, aut alterum (vt verbis illorum loquar) subornaret, sed quisq; apud se ipsum solū de electione facienda deliberaret, petierunt à Summo Pontifice Adriano, vt huiusmodi electiones liberè (vt dictum est) fieri sub certa pœna præciperet, ad quam sine aliqua alia vltiori declaratione cōtrarium faciens esset obligatus. Verba petitionis quæ ad rem pertinent, omisis aliis sunt ista. Sed permittat in omnibus & per omnia dictas electiones purè & rectè fieri, & aliàs faciens, toties quoties id fecerit, pœnam viginti millium moropetinorum monetæ illarum partium, quam dicto collegio integrè, & etiam aliqua eiusdem pœnæ postulatione, vel desuper requisitione, accusatione, probatione, vel iudicio non factis nec secutis, soluere & satisfacere sit astrictus, incurrat. Ac quicumq; præmissorum conscius, infra triduum à die notitiæ, quod sciuerit publicè rectori & consiliariis ac collegialibus pro tempore existentibus in altari capella nuncupato ipsius collegii, sub simili pœna reue-

B lare: ac Rector & collegiales pœnam eandem postquam de illius incurfione constiterit, infra alios octo dies sub excommunicationis latę sententiæ eo ipso incurrendā pœna, & à qua non nisi à sanctitate vestra, & apostolica sede, præterquam in mortis articulo possint absolui, exequi teneantur, & qui executioni dictarum pœnarū contradixerit, excommunicatus eo ipso existat, & vt talis debeat euitari. Haftenus verba petitionis. Cui petitioni ipse pōtifex Adrianus vir longè doctissimus respōdit, prout moris est pōtificates respōdere. Fiat vt petitur. Per quæ verba actu Papa cōcessit quod ab illis petitū erat. Nam illud verbū, fiat, quo pōtificates vti solēt (vt Felinus annotauit in dicto cap. Rodolph^o, numero. 33.) nō dicit promissionē in futurū, sed cōcessionē in præfenti: quia est præfentis imperatiui modi. Ob quā causam ego non possū aliter sentire, nisi quod collegiales aut college, qui in dicto collegio morātur, si cōtra illā Papę cōcessionē fecerint, sint obligati in consciētia ad pœnas in illa cōtentas. Quoniā (vt in præcedēti cap. probatū est) Papa potest statuere legē obligantē in consciētia ad pœnā reddendā ante iudicis sententiā. At Papa nō potuit apertius suā volūtatē ad hoc faciendū exprimere, quā dicēdo quod qui cōtra fecissent, etiā sine accusatiōe, & sine probatione, & sine vlla declaratiōe essent obligati ad pœnā. Ergo cū tā apertè id Papa expresserit, cōsequens necessariō est, vt

fiat

Felinus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

illi iuxta Bullæ tenorem sint in conscientia obligati. Quòd si nimium C
 aspera illis videtur illa Papæ constitutio, & durum illis videtur se tam
 forti vinculo esse alligatos, ego illis velut amicis mihi charissimis cõ-
 sulerem, vt ipsi à Papa peterent eiusdem Bullæ reuocationem, ne fortè
 id quod pro maiori bono olim petatum est, in maius suarum cõscien-
 tiarum damnum vertatur. Sed circa illa verba Bullæ prædictæ hoc an-
 notare oportet, quòd licet collegialis quilibet illius collegii constitu-
 tionem illam pro electionibus datam transgrediens sit sine vltiori
 declaratione obligatus in conscientia ad pœnam illicitatam, Rector
 tamen & alii, ad quos id facere spectat, non sunt obligati in conscien-
 tia ad illius pœnæ executionem, nisi postquam illis de crimine consti-
 terit. Tunc autem constare dicitur (vt dicitur in cap. Quæsitũ,
 de cohabitatione clericorum & mulierum) quando fuerit per senten-
 tiam damnatus, aut ipse fuerit in iudicio confessus, aut quando tanta
 fuerit facti euidẽtia vt nulla tergiuersatione celari possit. Et idem per
 omnia censeo de illo qui electus in Rectorem Vniuersitatis Salman-
 ticensis noluit consentire electioni de se factæ: quoniam hic etiam si-
 ne vlla alia iudicis sententia est obligatus in conscientia ad pœnam in
 constitutione Martini Papæ decretam. An autem aliqua tales similes *in iure civili*
 leges aut constitutiones in iure civili habeantur, mihi non constat, ni- D
 si de sola vna quam legi in l. vltima. C. Locati, vbi postquam Iustinia-
 nus Imperator prohibuit militibus conductiones rerum alienarum,
 statim contra illos qui hanc legem fuerint transgressi hæc verba sub-
 neffit. Scituros quod ex ipso contractu ab initio sine aliquo facto, vel
 aliqua sententia cadant militia. Vbi glossa declarans hæc verba, ca-
 dant militia, ait ipso iure. Nec aliam præter istam legem aut consti-
 tutionem in iure civili inueni, in qua manifestè iudicis sententia ex-
 cludatur. Quis iam tam obstinati animi & attritæ frontis erit, vt ne-
 gare contendat aliquam esse pœnalem legem quæ absq; aliqua alia iu-
 dicis sententia obliget reum ad soluendum pœnam in lege contentã.
 Nam cum lex dicat quod sine aliquo facto vel aliqua sententia cadãt
 militia necessarium est dicere sententiam iudicis non esse necessariã,
 aut legem illam linguacem & blanterantem esse, cum eam transgres-
 soribus pœnam minetur quam infligere non potest. Sunt multæ aliæ
 leges aut pontificum constitutiones quæ latenter per alia verba non
 tam manifesta innuunt sententiam iudicis non esse necessariam. Nam
 sunt aliqua dictiones, quibus legislator indicat ipsam legem esse satis
 ad executionem pœnæ per eum statutæ, & ex consequenti ostendit
 aliam iudicis sententiam non esse necessariam. Nam si iudicis senten-
 tia esset

A tia esset necessaria, lex ipsa per se non sufficeret ad pœnæ executionem. Huiusmodi dictiones sunt hæ quæ sequuntur. Ipso iure, de iure, Ipso facto, Eo ipso, Auctoritate huius legis. In his omnibus & aliis simili- bus dictionibus apertè declaratur ipsam legem esse latam, ac proinde hominis sententiam non esse necessariam. De hac dictione, Ipso iure, omnes concorditer sentiunt, illam declarare sententiam latam, neq; hæc nus vidi aut audiui aliquem qui cõtrarium doceret. Felinus in dicto cap. Rodolphus, numero. 24. dicit hanc dictionem firmitatem plenissimam exprimere. Et idem docet glossa in cap. 1. de rescriptis, libro. 6. Et inde conuincitur hos omnes quos statim enumerabimus canones continere sententiam latam. Cap. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis. Cap. Statutum. §. Vltimò, de rescriptis libro. 6. Capit. Quam sit, de electione, eodem libro. Cap. vltimum, de officio delegati, eodem libro. Clementina prima, de rescriptis. In extrauaganti, Suscepti regiminis, & in extrauaganti, Execrabilis. In his omnibus sicut constat esse latam sententiam, ita etiam constat nõ esse necessariam iudicis sententiam ad pœnæ executionem. Nam si sententia iudicis aut aliquid aliud à iure esset necessarium, non esset verum id quod lex ait, pœnam videlicet ipso iure esse infligendam. Et idem prorsus sentiendum est de his dictionibus, Ipso facto: quoniam hæ dictiones etiam excludunt hominis sententiam ad pœnæ executionem. Nam si hominis sententia aut aliquid aliud post crimen commissum restaret faciendum, vt transgressor legis incideret in pœnam à lege statutam, tunc falsum esset quod lex ait, pœnam ipso facto infligi post crimine commissum. Ad eundem modum sentire oportet de his dictionibus, Eo ipso, quoniam eandem habet cum præcedentibus significationem. Propter quod Ioannes Andreas in cap. Quia sæpe, de electione lib. 6. optimè agnoscens harum dictionum significationem, dicit eas significare sine hominis adminiculo. Ex qua declaratione constat verba illa excludere hominis sententiam. Quid igitur adhuc respondebunt illi qui dicunt nullam legem pœnalè obligare reum ad pœnam ante iudicis sententiam? Si ipsa lex in obligatione ad pœnam reiicit hominis sententiam, aut lex ipsa falsum dicet, aut reus incidet in pœnam ab ipsa lege statutam etiam ante iudicis sententiam. Neque aliud sentire oportet de his dictionibus. Auctoritate nostra, auctoritate huius legis, aut aliis similibus dictionibus. Quoniam omnes istæ & si quæ aliæ similes sunt, apertissimè indicant solam legis auctoritatè sufficere ad pœnæ executionem, ac proinde nõ esse necessariam iudicis sententiam. Alioqui si illa esset necessaria, sola legis auctoritas nõ sufficeret. Et hinc constat sententiam esse latam in cap. Si quis, quod

*ipso iure, ipso facto &c.**Felinus**omnes sententiam latam continet ipso iure**ipso facto,**eodipso**Ioannes Andreas**auctoritate nostra*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quòd habetur. 2. quæst. 3. Vbi Papa Gelasius cuius est ille canon, ait. **C**
 Si quis contra huiusmodi personas non probanda detulerit, auctori-
 tate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiae sustinere: Hæc Ge-
 lasius Papa. Sed glossa in illo cap. dicit ibidem non contineri senten-
 tiam latam sed ferendam: & probat per. l. Athletas. §. Calumniator. ff.
 ex quibus causis irrogatur infamia. Hoc tamē loco valde fallitur glos-
 sa, quia & si lex illa, Athletas, quam ipsa citat sententiam solam conti-
 neret ferendam, nihil tamen inde probaret. Quoniam Gelasius Papa
 non dicit se irrogare infamiam auctori-ate legis imperialis, sed aucto-
 ritate huius suæ sanctionis. Deinde, verba quæ Gelasius Papa subiun-
 git, apertè declarant canonem illum sententiam continere latam. Sic
 enim ait. Vt damno pudoris, & estimationis dispèdio discat sibi alie-
 næ verecundiæ impune insidiari saltem de cætero non licere. Hæc ille.
 At, si sententia solū ferenda illic exprimeretur, aliquando posset quis
 alienæ verecundiæ impune insidiari. Quoniam posset contingere vt
 iudex ad quem spectaret contra sic insidiantem infamiae sententiam
 proferre, nollet talem sententiam dicere, & tunc qui falso accusauerat,
 esset impunis. Si verò canonis illius sententiam dicamus esse latam,
 nunquā poterit aliquis alienæ verecundiæ impune insidiari, quia sta-
 tim post crimen commissum ipso iure patitur pœnam cōtra illud sta- **D**
 tutam. Cū igitur per omnes has dictiones iam enumeratas, vt ex il-
 larum significatione constat, hominis sententia reiiciatur, & tota vis
 & potestas ad pœnæ executionē tribuatur legi, conuincitur inde aper-
 tissimè illas omnes dictiones exprimere sententiam latam, quæ obli-
 get in conscientia reum ad pœnam absq̃ aliqua iudicis sententia red-
 dendam. Nam sicut iudex seclusa lege posset reum ad pœnā damnare,
 & ad illam obligare: ita è contrario potest lex eundem reum ad pœ-
 nam sine iudice dammare, & ad illam sine ministerio iudicis obliga-
 re. Quoniam (vt suprā capite. 5. huius secundi libri diximus) non mino-
 ris potestatis est circa obligationem ius quàm iudex.

*Secūdus mo-
 dus cognos-
 cendi senten-
 tiam à iure
 latam.*

Secundò modo lex declarat apertissimè se continere sententiam la-
 tam, quando ipsa dicit quod transgressor illius sit obligatus in con-
 scientia, ad soluendum pœnam in illa cōtentam. Hæc enim verba tam
 apertè manifestant legillatoris mentem & intentionem, vt nullus re-
 linquatur iustè dubitationi locus an ipse voluerit per talem legē obli-
 gare in conscientia illius transgressorem ad pœnam in illa cōtentam.
 Probauimus enim iam capite quinto huius libri humanam potestaté
 siue laica illa sit siue ecclesiastica posse legem pœnalem condere, quæ
 obliget in conscientia reum ad pœnam. Talem autem potestatem se
 velle

A velle exequi, non potest apertius declarare, quàm si in lege ab ea condita dicat illius transgressorem esse in conscientia obligatum ad pœnam reddendam. De hac re nullum credo haberi exemplum in iure communi, siue canonico, siue ciuili. Nam multos viros in vtroq; iure doctissimos pro hac re cõsului, qui omnes concordi sententiã responderunt, nullam talem legem in iure communi haberi quæ apertè dicat illius transgressorem esse obligatum in conscientia ad reddendum pœnam in illa expressam. Verùm & si hoc in iure communi non habeatur, in iure tamen Hispano præsertim regni Castellæ multæ similes habentur leges, è quibus aliquas in exemplum proponam, vt ad instar illarũ de omnibus alijs similibus lector censere possit. In libro secundo ordinationum Regalium titulo nono lege prima, vbi tractatur de præmio suorum laborum, quod secretarii regis accipere possunt ab illis in quorum vtilitatem instrumenta conficiunt, legislator statuit pœnam contra illos qui plura accipiunt, quàm per legem est definitum: & tandem in lege secunda ad prædictorum meliorem obseruationem hæc verba subiungit. Iurent quod obseruabunt ea quæ in præcedenti capitulo ordinata sunt, & quod non accipient munera, & quod soluent pœnas, si in eas inciderint, ad quas ex nunc eos cõdemnamus, ita vt sint obligati in foro conscientie ad soluendum eas absq; hoc quod sint ad illas cõdemnati. Hæc sunt verba legis. Et in eodẽ libro secundo, titulo. 15. præcipit, vt nullus iudex aut notarius recipiat à litigantibus munera, & contrarium facientibus imponit graues pœnas, & tandem hæc verba subiungit. Iurent omnes iudices & tabelliones aut notarii se obseruaturos has dictas ordinationes, & soluturos pœnas prædictas, ad quas ex tunc eos cõdemnamus, ita vt sint obligati in foro cõscientie ad soluendum eas, absq; hoc quod vltra ad eas cõdemnentur, quanuis crimen eorum sit occultissimũ. Hactenus verba legis. In quibus verbis duõ potissimum annotare oportet. Primum est, quòd hæc lex sicut & præcedens dicit se obligare in cõscientia reos ad pœnas in illa decretas, absq; hoc quod oporteat eos iterũ condemnari ad eas. Alterum est, quòd dicit se obligare ad tales pœnas quanuis crimẽ cõmissum sit occultissimũ. Quibus verbis iterũ indicauit se velle excludere aliam iudicis sententiam: quoniam talis dari non potest ab homine circa crimen occultum, quod testibus probari nõ potest. Et hæc duæ leges sufficiunt ad testimonium huius quod in hoc secundo modo sententiæ latẽ diximus. Si quis adhuc tertium desiderat testimonium videat in eodem secundo libro, titulo finali, legem finalem. Quæ tria testimonia apertissimè conuincunt eos qui

docent

regio iure

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

docent nullam legem pœnalem obligare reum in foro cōscientiæ ad pœnam sine iudicis sententia. Nihil enim apertius dici potest, quàm quum dixit obligare in foro conscientiæ. Si quis dicat hoc non posse lege humana statui, suprà iam probauimus oppositum in cap. 5. huius libri secundi. Quia cùm neq; lege naturali neq; lege diuina sit prohibitum potestati humanæ talem legem statuere, conuincitur inde humanam potestatem posse talem legem statuere, præsertim cum talis lex (vt suprà capite. 4. diximus) multum iuuet ad obseruationem legis diuinæ, & aliarum legum humanarum.

Tertius modus cognoscendi sententiam à iure latam.

Ioan. 20.

Matth. 18.

Hier. 1.

Tertiò modo constat legem aliquam continere sententiam latam, & obligare in conscientia illius transgressorem ad pœnam in illa expressam, si lex ipsa decernat vt nullus ipsius legis transgressorē absolueret à delicto commisso, donec ille persoluat pœnam pro delicto ab ipsa lege impositam. Sed talem legem laica potestas condere nō valet. Quia potestas laica siue rex, siue Imperator nō potest aliquid circa sacramentalem peccatorū absolutionem statuere, augendo aut minuendo sacerdotum potestatem circa illam. Non enim regibus aut imperatoribus, sed solis sacerdotibus dictum est: Quorum remiseritis peccata, remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt. Nec etiam possunt reges aut imperatores excommunicare, aut interdicere subditos suos. Quia non illis, sed Petro dictum est: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlo. Potestas regum & imperatorum ideo laica dicitur, quia ad res Ecclesiasticas, quales sunt omnes illæ quæ ad sacramenta aut fidem catholicam spectant, non dirigitur, sed ad solas res forenses, quæ ad pacificam populi gubernationem pertinent, respicit. Circa res quæ purè Ecclesiasticæ sunt, inferiores sacerdotibus sunt reges & imperatores. Et in huiusmodi rebus ego intelligo datum esse regibus superiorem illum ex sacerdotibus qui erant in Anathoth cui dominus dixit: Constitui te super reges & regna. Et inde apertissimè constat reges aut imperatores non posse statuere legem, quæ sacerdotibus alicuius peccati absolutionem interdicat. Potestas autem Ecclesiastica hoc potest circa sacerdotes illi subditos: quia & si illorum potestatem, quæ à theologis vocatur potestas ordinis, nō possit minuere, potest tamen minuere potestatem, quæ ab eisdem dicitur potestas iurisdictionis. Talem igitur potestatem minuendo efficit, vt qui ante erant subditi alicui sacerdoti, postea non sint illi subditi. Et inde deducitur, vt superior possit sacerdoti inferiori interdicere alicuius peccati absolutionem: quia sic interdicens nihil aliud efficit, nisi quod is qui erat

A qui erat subditus sacerdoti, non sit circa illud peccatum illi subiectus. Quum autem non fuerit illi subiectus, sacerdos (vt constat) illum absolueri non poterit: quia potestas ad absoluendum vtranq; in se complectitur potestatem, videlicet ordinis & iurisdictionis. Solus igitur Summus Ecclesiæ Pontifex qui supremam in ea habet potestatem, potest omnibus aliis sacerdotibus alicuius peccati absolutionem interdiceret. Et inde colligitur vt ille solus possit legem pœnalem statuere, qua omni sacerdoti prohibeat vt nullus eiusdem legis transgressorem absolueri possit à delicto commisso, donec ille persoluat pœnam pro delicto ab ipsa lege impositam. Talis est lex aut constitutio quæ habetur in cap. Romana. §. Procuraciones, de censibus, libro. 6. In illo enim loco Innocentius Papa huius nominis quartus illius constitutionis conditor, modum visitationis tribuens Archiepiscopo iuxta quem suam diœcesim & alias episcoporum suffraganeorum visitare debeat, monet illum vt caueat ne ipse vel quisquam suorum aliquod munus quodcunq; sit, & qualitercunq; offeratur, præsumat recipere, vt non quæ sua sunt videatur quærere, sed quæ Iesu Christi. Qua monitione & præcepto præmisso, tandem contra illius transgressorem pœnam imponens, hæc verba subnectit. Quod si fuerit contra præsumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam, nisi duplum restituat, liberetur. Hæc ibi Innocentius. In quibus verbis duo potissimum annotare oportet. Primum est, quod ait illius constitutionis transgressorem incurrare maledictionem. Per quod verbum aperte declarauit constitutionem illam obligare ad peccatum mortale. Quia nullus incurrit maledictionem nisi per peccatum mortale. Nam qui in gratia existit dei benedictionem secum portat. Quam benedictionem quisquis habuerit, illa permanente maledictionem incurrare non potest. Alterum est, quod à tali maledictione absolui non potest, nisi duplum restituerit. Et in hoc verbo constitutio illa aperte ostendit se esse pœnale, & latam continere sententiam, quæ in foro conscientie obliget reum ad pœnam in illa expressam. Nam quisquis in peccato & maledictione existit obligatus est in conscientia, vt aliquando sui peccati absolutionem petat. Talem autem absolutionem (vt prædicta constitutio docet) impetrare non potest nisi duplum restituat: ergo obligatus est in conscientia ad duplum soluendum. Et certè hæc constitutio perfecte conuincit falsam esse opinionem illorum qui dicunt nullam legem pœnale obligare in conscientia reum ad pœnam ante iudicis sententiam. Quoniam hæc constitutio tam aperte probat contrarium, vt nullum vel mediocri responsioni relinquat locum.

Et ne

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et ne hæc sola in hoc genere putetur aliquas alias similes constitutiones profero à Martino Papa huius nominis quinto, æditas inter illas cōstitutiones quas pro vniuersitate studii Salmanticensis statuit. Nam in cap. 18. illarum constitutionum vbi de examine bacalariorum differit, postquam præcipit vt bacalarius examinandus interrogetur sub iuramento an aliquid dederit aut promiserit ratione sui examinis, tandem hæc verba subiungit. Vbi bacalarius examinandus interrogandus à scholastico sub iuramento, respōderit se aliquid dedisse vel promisisse ratione vel ex causa licentiæ obtinendæ, seu alias quoquo modo constare poterit, Scholasticus ipsum repellat penitus, vt indignum ab examine præfato, & per duos annos ab ingressu examinis & licentia obtinenda sit suspensus. Nec quousq; rectori tantum quantū confessus vel conuictus fuerit se promisisse, vel dedisse pro dicto examine in Vniuersitatis vsibus conuertendum soluerit ad dictum examen aliquatenus admittatur. Recipientes etiam duplum eius quod receperint restituant. Aliàs ipsos sententiam excommunicationis incurrere volumus ipso facto, à qua nequeant absolui nisi triplum eius quod receperint dicto rectori restituant similiter in Vniuersitatis vsibus cōuertendū. Hactenus verba cōstitutionis Martini Papæ. In quibus duo præcipuè sunt annotāda. Primū est, vbi de crimine bacalarii examinandi loquens dicit, quòd si quouis modo constiterit de crimine sit suspensus ab ingressu examinis & licentia obtinenda. Non dicit esse necessariam iudicis sententiam declarantem crimen fuisse perpetratum, sed satis esse dicit, vt quouis modo siue per confessionem, siue per testes, siue per rei euidenciam de crimine constet. Alterum annotatione dignum est, quòd vt pœna per talem constitutionem imposita, plenu fortiatum effectum sine aliqua alia iudicis sententia, excommunicationis sententiam ipso facto incurrere præcipit illos, qui talē pœnam reddere noluerint: & quod ab illa absolui non possint, nisi triplum eius quod receperint, restituant. Tam apertum est hoc pro mea sententia testimonium, vt nihil videam quid respondere possint illi, qui contrariam tuentur sententiam. Alteram profero ex eisdem Martini Papæ constitutionibus huic proximè similem. Nam in cap. 21. illarum constitutionum præcipit Papa, vt lector siue magister concubinam publicè tenens ad nullos doctores seu magistrales actus quandiu illā tenuerit, admittatur: & si cathedram cum salario habuerit, cathedram & illius anni salarium amittat. Officialis verò Vniuersitatis, officium & illius anni salarium amittat. Licentiatus à receptione doctoratus sit per duos annos suspensus: bacalarius ad licentiam obtinendā non admittatur

A admittatur quandiu illam tenuerit. Studentibus autem tempus per quod illam tenuerint, non computetur ad gradum bacalariatus assequendum. Et vltra has pœnas tam bacalarii quàm licentiati quàm alii studentes pœnam duorum florenorum hospitali ipsius studii applicandorũ, pro quolibet mēse quo illam tenuerint, rectori sine quauis remissione soluere teneantur. Postquã has omnes statuit pœnas, hæc quæ sequuntur verba subiungit. Rectorem verò, scholasticum doctorem, magistrum & administratorem vniuersitatis præfata qui aliquẽ cõtra huiusmodi statuta ad prædictos gradus seu lecturas scienter admiserit, receperit, approbauerit, ac pensionem soluerit, sententiam excommunicationis incurrere volumus ipso facto, à qua absolui nequeat donec eorum quilibet decem duplas castellanas vniuersitati ipsi numerando persoluerit realiter & cum effectu. Et vltra huiusmodi excommunicationis & decem duplarum pœnas administrator contra prohibitionem præsentem stipendiatis soluendo veniens, tantum de propriis bonis eidem vniuersitati soluat, quantũ concubinariis huiusmodi de salario reddiderit, nulla sibi aut alicui ex prædictis remissione aliquatenus pro futura. Hæc Martinus Papa in suis constitutionibus. Tertiam deniq; profero eiusdem Martini Papæ his proximis simillimam constitutionem. In cap. 23. illarum constitutionum idem pontifex statuit, vt nullus doctor, aut magister, aut licentiatus, aut bacalarius, aut scholaris, aut alicuius istorũ familiaris possit coram alio iudice siue ciuilitè siue criminaliter conueniri, nisi coram Salmanticensi scholastico. Qua data constitutione statim contra transgressores pœnam subneçtit huiusmodi verbis, sic inquit. Si quis autem præsentis constitutionis & ordinationis violator extiterit, ipsum pœnas statutas in cap. Si diligenti, de foro competentis, & viginti florenorum hospitali studii applicandorum etiam si iudex fuerit, incurrere volumus ipso facto. Et si requisitus per Rectorem vel alium loco eius infra quindecim dierum spacium soluere malitiosè aut diligenter distulerit ipso facto eum excommunicationis vinculo innodamus, à qua taliter innodatus absolui non possit, donec prædictam pœnam soluerit, vel infra breue tempus à Rectore præfato, considerato delinquente, præfigendum, cautionem de soluendo præstiterit sufficientem. Hactenus ex constitutionibus Martini Papæ. Et de his omnibus constitutionibus nullus merito dubitare potest, an obligent in conscientia illarum transgressores ad pœnas in illis contentas absq; aliqua alia iudicis sententia. Quia cum transgressor illarum nõ possit absolui à crimine transgressionis nisi pœnam in constitutione statutam soluat, cõ-

T uincitur

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

uincitur inde apertissimè illum teneri in cōscientia, ad talem pœnam **C** soluendam absq; alia iudicis sententia. Et vt rem hanc apertio- rem faciamus, ponamus Petrum fecisse contra aliquam prædictarum consti- tutionum Martini Papæ, & nunquam iudicem declarasse; nec in po- sterum declaraturum quod Petrus Papæ constitutionem fuerit trans- gressus. In tali rerum euentu dico Petrum teneri in conscientia ad pœ- nam cōstitutionis soluendam. Nam Petrus tenetur in conscientia sui criminis absolutionem impetrare, ergo tenetur in conscientia pœnam in constitutione contentam soluere. Consequentia inde apertissimè constat esse bona, quod (vt ipsamet constitutio præcipit) non potest talem peccati absolutionem obtinere, nisi prius pœnam à constitu- tione decretam soluat. Et certè ego non video quo pacto huic argu- mento respondere possint, qui dicunt nullam legem pœnalem obli- gare in foro conscientia ad pœnam in illa cōtentam: nisi fortè dicant Martinum Papam non potuisse tales obligationes ad pœnas impone- re, & ita errasse cùm tales constitutiones condidit. Hoc autem dicere vt firmissimè credo vehementer formidabunt, hi qui nobis contra- riam in hac parte tuentur sententiam. Quoniam hi omnes ex eorum numero sunt, qui Papæ potestatem potius augere, quàm minuere sem- per contendunt. **D**

*Quartus mo-
dus cognos-
cendi senten-
tiam a iure
latam.*

Quartò modo lex pœnalis ostendit apertè se continere sententiam latam, & per consequens obligantem in foro conscientia ad pœnam in illa statutam, si illis verbis præsentis temporis & indicatiui modi vtatur, quibus vtitur iudex cum sententiam contra reum profert con- demnando illum ad pœnam. Iudex sententiam proferens contra reum hæc aut similia verba profert. Excommunico, interdico, suspen- do, priuo, relego, damno, condemno te, aut præcipio tibi, vt hoc vel illud facias. Si igitur lex his verbis aut aliis similibus præsentis temporis indicatiui modi vtatur, sine dubio vllò latam continebit sententiam obligantem in conscientia reum ad pœnam in illa con- tentam. Si enim lex sic dicat. Excommunicamus, aut suspendimus, aut priuamus dominio bonorum suorum, aut damnamus ad ta- lem pecuniæ mulctam eum qui hoc, aut illud crimen commiserit, sententia est ab ipsa lege lata. Nam si tali lege stante adhuc necessa- ria esset sententia iudicis quæ reum condemnaret, vt Caietanus in sua summa dicit, sequeretur falsum esse quod ipsa lex dicit. Nam fal- sum esset quod lex priuat aut damnat reum ante iudicis sententiam, si illa semper esset necessaria ad rei condemnationem. Vt igitur om- nem falsitatem à lege propellamus, oportet vt rem ita fieri dicamus quemad-

A quemadmodum lex ipsa exprimit. Lege ergo sic dicente. Excommunicamus eum qui manus violentas in clericum iniecerit, quisquis tales manus in clericum iniecerit, erit statim per legis sententiam excommunicatus. Si lex sic diceret. Priuamus dominio bonorum suorum eum qui hominem occiderit, quisquis hominem occiderit, erit eo ipso per legis sententiam priuatus dominio bonorū suorū, absq̃ aliqua alia iudicis sententia. Talibus verbis vtitur Papa in capitul. Excommunicamus primo & secundo, de hæreticis. Nam in primo capitulo sic ait. Excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam, orthodoxam & catholicam fidem quàm superius exposuimus, condemnantes hæreticos vniuersos quibuscunq̃ nominibus censeantur. In alio autem capitulo, hæc quæ sequuntur verba continentur. Excommunicamus & anathematizamus vniuersos hæreticos. & cæt. Quæ istorum duorum capitulorum verba (vt omnes concorditer docent) apertissimè sententiam proferunt à iure latam, & non à iudice ferendam. Similia verba sunt quibus vtitur Papa in cap. Vel non, de temporibus ordinationum, vbi loquens de puero tredecim annorum à quodam episcopo in diaconum ordinato, hæc ait. **B** Quem ab officio diaconatus vsque ad ætatem legitimam in iniuriam suspendimus ordinantis. Hæc verba (vt notum est) sententiam continent à iure latam. Et inde sequitur vt qui infra ætatem debitam ordinatus est, sicut peccauit mortaliter ordinem recipiens, ita etiam eundem ordinem exercens, quia ab illius ordinis exercitio ipso iure suspensus est. In cap. Dilectus, eodem titulo, similibus etiam verbis vtitur Papa contra episcopum, qui tres sacros ordines eodem die cuidam canonico concessit. Sic enim ait. Ipsum tandiu ab ordinandi suspendimus potestate, donec nostram meruerit gratiam obtinere. Quæ verba manifestè sententiam exprimunt à iure latam. Sed de his verbis declaramus, decernimus, definimus, censemus, iudicamus & aliis similibus verbis, quæ potius actum declarationis quàm damnationis significant, meritò dubitari potest, an lex quæ talibus verbis vtitur sententiã contineat latam, an à iudice ferendam. De qua re prout ego sentio non potest certa & vniuersalis regula dari, sed inspiciendæ sunt aliæ voces quæ post talia verba subiunguntur, & iuxta illorum qualitatem & cõditionem erit de talibus verbis censendum. Si post talia verba actũ declarationis aut definitionis significantia, sequatur verbum præsentis aut participium præteriti temporis importans pœnam aliquam, tunc sine dubio talis lex dicetur cõtinere sententiam latam. Vt, gratia

T * exempli,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

exempli, si lex aut constitutio dicat. Qui hoc aut illud crimen commiserit, declaramus aut censemus esse eum excommunicatum, aut amisisse dominium bonorum suorum, aut esse infamem, lex erit quæ latam contineat sententiam. Imò per talia verba videtur lex excludere iudicis sententiam tanquam non necessariam. Nam quod semel à lege declaratum aut definitum est, non est opus iterum per hominem declarari aut definiri. Talibus verbis utitur Papa in capitul. Nouit, de his quæ fiunt à prælato, vbi scribens Hierosolymitano patriarchæ, qui sine consensu sui capituli abbates & abbatissas, & alias Ecclesiasticas personas instituebat, & destituebat, sic ait. Nos enim tales institutiones & destitutiones carere decernimus robore firmitatis. In quibus verbis (vt glossa ibidem docet) sententia à iure lata manifestatur, propter id quod ait, carere decernimus. Et similia verba ponuntur in capitulo primo, de schismaticis & ordinatis ab eis. Ad hoc caput referri possunt dictiones illæ per quas lex præcipit iudici, vt declarat reum incurrisse in pœnam, sic dicendo. Denuncia talem esse excommunicatum, aut declara illum esse suspensum, aut declara illum esse priuatum dominio bonorum suorum. Nam quum per illa verba lex committat iudici non sententiam condemnationis, sed executionem aut declarationem sententiæ, satis apertè indicat ante talem iudicis declarationem sententiam esse iam à iure latam. Aliàs iudex sententiæ declarationem proferens, falsum diceret declarando excommunicatum aut suspensum eum, qui non esset excommunicatus neq; suspensus. De hac re habemus exemplum in capitul. Tam literis, de testibus, vbi licet illi de quibus textus loquitur non essent per aliud ius suspensi, tamen Papa committendo executionem suspensionis, per illa verba apertè indicat se suspendere illos. Sic enim ait. Ab officio & beneficio denunciatis esse suspensos donec mereantur nostram indulgentiam obtinere. In quibus verbis cum non præcipit vt suspendat, sed vt denunciet esse suspensos, constat latam esse sententiam. C
D

De alijs quatuor modis quibus ostenditur legem poenalem non ferendam, sed latam continere sententiam.

CAPVT VII.

Videns

A

IDEVS prolixam esse hanc rem, quæ inquit de modis omnibus quibus cognosci potest legem pœnalem continere sententiam latam, ne fastidium tanta vnius capituli prolixitas præberet lectori, decreui hanc rem duobus capitulis partiri, ita vt utroq; illorum quatuor tantum modi explicarentur, & sic res tota duobus capitulis absolueretur. Declaratis igitur quatuor modis in proximè præcedenti capitulo, opus est vt reliquos quatuor in hoc capitulo explicemus. Quintò modo cognoscitur legē aliquam

Quintus modus cognoscendi sententiam à iure latam. irritum et inane.

continere sententiam latam, si in illa ponantur verba per quæ reddatur irrita & inanis actio, aut passio quæ in pœnam criminis fuerat per ipsam legem interdicta. Vt autem quod dico clarius omnibus intelcat, volo de hac re aliquas canonum constitutiones, aut leges in exemplum proponere. In cap. Statutum. §. vltimo de rescriptis, lib. 6. dicitur. Sit ipso iure irritum & inane. In cap. Fundamenta. §. Quòd si secus, de electione, libro. 6. habentur, hæc verba. Irrita prorsus ex nunc & vacua nunciamus. In cap. Quorundam in fine, eodem titulo & libro dicitur. Omnino decernimus irritū & inane. In Clementina Pastoralis, in fine, de sententia & reiudicata sic dicitur. Declaramus fuisse

B

& esse omnino irritos & inanes. In Clementina. i. de cōcessione præbendæ, dicit Papa. Ex tunc etiam inane decernentes & irritum: & in capit. Quicumq;. §. Hæretici, de hæreticis libro. 6. habentur hæc verba. Quòd si secus actum fuerit, sit irritum & inane. Et idem innuitur in capitul. Cùm dilectus, de consuetudine, vbi Papa dicit iustitia exigente cassasse electionem à suspensio factam. Nam per hæc verba apertissimè declarat electionem ab homine suspensio factam, irritam fuisse & inanem. In l. Satuimus, in fine, C. de episcopali audientia, dicitur. Ex tunc irritas decernimus & inanes. In his omnibus & aliis similibus legibus & constitutionibus apertissimè per illa verba declaratur sententiam esse latam. Sed quia multæ sunt & variæ voces

quibus leges aut constitutiones solent declarare irritum esse, aut inane, quod contra legem actum est, ideo omnes illas quas mihi memoria suggesserit hic recensere curavi, & ex illis poterit lector de aliis si quas fortè omiserim, facillè iudicare. Hæc verba, careat viribus aut

careat viribus et.

non obtineat vires, aut careat omni robore firmitatis, aut alia similia denotant latam esse sententiam. Talia verba habentur in cap. Ad aures, de rescriptis, & in capit. Decet. §. vltimo, de immunitate ecclesiarum lib. 6. & in clem. Quia contingit, §. Vt autem, de religiosis domibus. In his locis & in omnibus aliis similibus lata habetur senten-

T 3 tia, quæ

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 tia, quæ ad sui executionem non requirit aliam iudicis sententiam. Nam si quid competeret parti ad quod tollendum necessaria esset iudicis sententia, non careret omni robore & firmitate, & omnibus viribus. Firmitatem enim aliquam, aut vires aliquas constat habere id, ad quod deiiciendū est necessaria iudicis sententia aut aliquod aliud adiutorium. Felinus in dicto cap. Rodolphus, postquam dicit prædicta verba continere sententiam latam, hoc dictum per sequentia verba temperat. Nisi proferretur (inquit) in materia in qua per alia iura esset declaratum quod non irritaretur actus ipso iure, puta in literis ad lites in quibus est declaratum quod surreptio non vitiet ipso iure, vt habuimus supra cap. Ad audientiam. 2. Tunc si qua iura dicunt, viribus careant, intelligitur ope exceptionis: & ita loquitur cap. Cæterum, in verbo nullam iuris firmitatem obtineant. Hæc Felinus, In illis tamen verbis videlicet careat viribus aut roboris firmitate, hoc annotare oportet, quod si illa verba vim latæ sententiæ continere dicimus, non ideo solum hoc ita esse credimus, quia verba hæc videlicet, vires, aut robur, aut firmitas ponuntur post verbum careat. Nam licet nullum horum verborum illic apponatur, sed sola verba denotantia rem qua quis priuari debet, ponantur post hoc verbum careat, sententia lata per talia verba declaratur. Vt, gratia exempli, si lex dicat, Careat omni priuilegio, omni iure, aut actione, aut commodo, aut honore, aut dominio. In omnibus his verbis declaratur esse sententia lata. Dominicus de sancto Geminiano in capit. 1. de clericis coniugatis li. 6. dicit quod hoc verbum careat totalem denotat priuationem, per notata per glossam in Clementina, In plerisque de electione. Et merito ita dixit, quoniã hoc verbū, careo, sicut quodlibet aliud priuationem significans, in quocunq; tēpore ponatur, habet latentē vim negationis inclusam. Et ob hanc causam Dialectici docēt omnia talia verba habere vim & potestatem signi vniuersalis, & propterea distribuere (sic enim illi loquuntur) nomē quod ab aliquo illorū verborū regitur. Et ita docēt illi idē esse, si quis dicat, careat viribus, ac si diceret, careat oībus viribus, aut si dicat, omnino careat viribus. Et inde cōstat superfluas esse disputationes, quas iurisperiti facere solēt de huiusmodi dictionibus, Prorsus, penitus, omnino. Quoniã nulla istarū dictionū ponitur in aliqua lege ad irrogandū pœnam, nisi in illa ponatur negatio aperta, aut verbū quod negationē in se latentē cōtineat. Idē igitur est dicere, careat, & omnino careat, aut prorsus careat, aut penitus careat. Nā in. c. 1. de schismaticis & ordinatis ab eis, habentur hæc verba. Qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careant impetratis.

Felinus in. c.
 Rodolphus,
 de rescrip.
 numero. 27.

D

A petratis. In quibus verbis sententia exprimitur lata, quanuis non ponatur hæc dictio, omnino, aut prorsus. Et idem per omnia dicendum erit, si illæ dictiones iungantur cum aliis verbis priuationem significantibus, vt sunt, priuari, spoliari. Hæc enim verba, & si quæ sunt alia illis similia, idem prorsus significant per se posita, ac si illis iungantur illæ prædictæ dictiones quæ solent esse vniuersalitatæ signa. Vbi autem totalis est priuatio, necesse est priuationem ipso iure induci: quia qui totum dicit, nihil excludit. Ex quo apertè deducitur canones sequentes latam continere sententiam. Cap. Quisquis de electione, vbi ait, electionis commodo careat. Capit. Ne pro defectu, eodem titulo, in verbis quibus ait, eligendi potestate careant ea vice, & continuo sequitur, ac ipsa eligendi potestas ad eum qui proximè præesse dignoscitur, deuoluatur. Per quæ posteriora verba apertè declaratur priora illa verba, eligendi potestate careant, latam continere sententiã. Au- Hostiensis. dio esse aliquos iuris peritos qui docent contrarium, vt puta Hostiensis, in capit. Nouit, de his quæ fiunt à prælato: Vbi tenet contra glossam ibi: & idem in cap. vltimo de rescriptis: & Baldus in eodem capitulo: Baldus. qui hæc verba illius capituli, omnimodo careant, sic exponunt & interpretantur, scilicet per sententiam. Ad hoc autem dicendum hac

B ratione persuadentur, quòd sæpe cum hoc verbo, careat, ponuntur aliæ dictiones sententiam latam declarantes: quas non esset opus addere, si illud verbum se solo sufficeret latam exprimere sententiam. Nam in capitul. 2. de ætate & qualitate dicitur, omnino viribus careere: & in capitul. 1. de postulatione prælatorum, libro sexto, ponuntur eadem verba: & in cap. 1. de vita & honestate clericorum ponuntur hæc verba, Ipso iure careant. Non autem fuisset necessarium dicere, Ipso iure, si illud verbum, careant, satis esset per se solum ad latam exprimendam sententiam. Sed re vera (vt ingenuè loquar) leuissimum est hoc argumentum, & indignum vt propter illud tales & tanti viri moueri debuissent ad prædictam sententiam asserendam. Nam si hæc ratio alicuius esset momenti, oporteret etiam propter illam dicere has dictiones, non valeat, non dicere sententiam latam, cuius contrarium est concorditer ab omnibus receptum, vt statim dicemus. Consequentiam autem probo per cap. 1. de rescript. libro. 6. Vbi ponuntur hæc verba simul, Ipso iure non valeat. At si hæc verba, non valeat (vt illi argumentantur) sola sufficerent latam exprimere sententiam, non fuisset opus addere alia duo verba, videlicet ipso iure. Sed licet illa verba aut alia similia quæ apertè latam inducunt sententiam in illo loco, aut quouis alio ponantur, non

T 4 ideo

ideo conuincitur vt reliqua omnia, quæ cum illis iunguntur, per se non sufficerent latam declarare sententiam. Nam sæpe multæ tales dictiones simul in eadem lege aut constitutione iunguntur, nõ quòd earum quælibet non sit satis ad efficiendum latam sententiam: sed vt certius & apertius declaretur sententiam esse latam in tali lege aut constitutione. Hoc enim apertè annotauit glossa in simili alia re, in cap. Licet canon, in principio, de electione libro. 6. vbi hæc dicit. Nec fuit hoc propterea superfluum, cum clarius exprimat. Accedit ad hæc quòd nonnunquam videmus duas & tres dictiones latæ sententiæ, in eodem textu simul coniungi. Nam in capit. Cùm ex eo, in fine, de electione libro sexto, ponuntur simul hæc verba. Ex tunc dictam pœnam ipso iure se nouerint incurfuros. In quo verborum contextu, hæc duæ voces, ex tunc, & ipso iure latam sententiam inducunt, etiam si seorsum earum quælibet poneretur. Et in cap. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis, quatuor dictiones quarum quælibet se sola sufficeret latam exprimere sententiam, simul in eodem verborum contextu iunguntur. Sic enim illic dicitur. Ex tunc ipso iure sit factus infamis. Nam præter has dictiones, ex tunc, & ipso iure, de quibus iam diximus, hoc verbum, sit, & participium præteriti temporis, factus, (vt postea dicemus) latam apertè indicant sententiam. Oporteret igitur, si ratio Hostiensis & Baldi esset efficax, nullam istarum quatuor dictionum, quas nunc memorauimus, esse sufficientem ad latam sententiam exprimendam: quia cum qualibet illarum ponitur alia quæ se sola sufficeret latam ostendere sententiam. Ea igitur ratione qua vnâ excluderis, alteram quamlibet excludere teneberis. Et possunt etiam pro eiusdem rei testimonio adduci ferè omnes illi textus quos in principio huius quinti paragraphi principalis citauimus. Quia ferè in omnibus illis ponuntur saltem duæ dictiones simul quarum quælibet seorsum sufficeret latam inducere sententiam: nec tamen ideo alia superfluit, quum ad maiorem declarationem sit addita. Nec miretur aliquis quòd hoc in humanis literis accidat, cum idè in diuinis literis sæpissimè contingat, in quibus impium esset dicere aliquid esse superfluū. Nã propheta regius de verbis Christi saluatoris nostri propheticè loquès, dixit. Et foliū eius nõ defluet. Quòd autè verba idem ferè significantia simul in eodè verborū contextu iungantur in sacris literis, multis testimoniis probari potest. Ecce enim (inquit propheta) in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. In quo versu constat idem in secunda parte exprimi, quòd in priore versus parte dictū fuerat. Et in alio psalmo idem propheta ait.

Deus

psal. 1.

psal. 50.

- A** Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscon- *psal. 68.*
dita. In quo versu, beato Augustino ita interpretate, secunda pars aper-
tius declarat id, quod in prima parte obscurius fuerat dictum. Nam
quod in prima parte appellauit insipientiam, in secunda parte vocauit
delicta. Et in illo loco admonet beatus Augustinus hoc sepe in sacris *Augustinus.*
litteris contingere. Nullus ergo admirari debet, si in textibus canonum
aut legum dicamus, multas aliquando dictiones simul coniungi, qua-
rum quaelibet seorsum sufficeret latam inducere sententiam: quia ad
certiorem & maiorem latæ sententiæ declarationem factum est. Hac
igitur occasione oblata, decreui admonere in genere lectorem, vt nun-
quam hoc solo argumento moueatur ad dicendum, aliquam dictio-
nem non exprimere sententiam latam, propterea quod cum illa con-
iungitur alia dictio, quæ apertissimè indicat sententiam latam. Quia
multæ tales dictiones (vt nunc diximus) coniunguntur ad maiorem
rei explicationem. Hac igitur dictione tam prolixè declarata, oportet
vt ad reliquas similes, quæ actionem ostendunt esse irritam & inanem,
interpretandas, nostram reducam disputationem, & celerius de his,
quæ ad singulas earum pertinent, differam. Hoc verbum, valeat, si po- *non valeat,*
B dicendo, non valeat, aut nullo modo valeat, aut nullatenus valeat, aut
nihil valeat, semper denotabit sententiam latam. Et hoc verum est,
etiam si tale verbum ponatur in futuro tempore, quod aliàs solet de-
notare sententiam ferendam, vt capite primo huius secundi libri di-
ximus. Hoc docet glossa in cap. Si cui, in verbo, non valere, de electio.
libro sexto. Et glossæ consentiunt Dominicus, & Philippus Francus *Dominicus.*
in eodem loco. Et hinc deducitur, sequentes textus continere senten-
tiam latam. In cap. Quia propter, de electione, sic dicitur. Aliter electio
facta non valeat. Cap. Quanquam, circa finem, de usuris libro sexto,
hæc in se continet verba. Testamenta aliter facta non valeant, sed sint
irrita ipso iure. In Clemen. 1. §. Propter quod, de hereticis, ponitur hoc
verbum, valere, in futuro tempore, sic dicendo. Non valebit, & si secus
presumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure. In. l. Si libertus.
ff. de iure patronatus, dicitur. Ipso iure non valebit. In modo infiniti-
uo ponitur in cap. Ex parte, in fine de arbitris, sic dicendo. Penitus non
valere. In. l. Labeo. ff. de operis libertorum, dicitur. Ipso iure non vale-
re. Nec opus est plura exempla proferre, quia satis superq; sunt, quæ
nunc protulimus. In omnibus his & aliis similibus, prout mihi vider-
tur, lata semper exprimitur sententia. Hoc tamè, quod dicimus de his
duabus vocibus, Non valeat, Felinus in capit. Rodolphus, de rescrip. *Felinus.*

numero. 24. dicit non esse verum, si illę voces ponantur propter solen- C
 nitatem omissam, quę potest interuenire post actũ: quia tunc (vt ait)
 non denotat ipso iure, sed per sententiam. Et pro sua sententia citat
 Bartholum in. l. vniuersa. C. de precibus Imperatori offerendis. Quo
 loco Bartholus (vt ego censeo) dicit, quod si lex dicit aliquid non va-
 lere propter aliquod omissum, quod faciendũ erat post ipsum actũ,
 illud non vitiat ipso iure. Sed si diceret nõ valere si quid sit omissum,
 quod in ipso actu fieri debet, vitiat ipso iure. Quę distinctio mihi val-
de placet, propterea quod est rationi consentanea. Sunt aliqui viri in
 vtroq; iure peritissimi, qui (vt audio) sentiunt hoc verbum, valeat, in
 quocunq; tempore & modo, quanuis cum negatione yniuersali po-
 natur, semper dicere sententiam ferendam, nisi aliud illi addatur, quod
 conuincat latam illic haberi sententiam. Et ad hoc dicendum, nullam
 aliam adducunt rationem, nisi illam, quam nunc proximè confuta-
 uimus, quia videlicet in multis textibus post verbum, valeat, addun-
 tur alię dictiones, quę sine dubio latam inducunt sententiam. Hoc
 autem (vt dicunt) non fieret, nisi illa verba, nihil valeat, aut non vale-
 bit, per se sufficerent latam inducere sententiam. Quanti momenti sit
 hæc ratio, iam proximè supra ostendimus, & ideo non est opus repe-
 tere, ne actum agamus. Et certè ipsamet verba, si diligenter expédan- D
 tur, & eorum significatio attentè cõsideretur, statim cognoscetur illa
 non ferendam, sed latam indicare sententiam. Falsum enim esset di-
 cere, quod nihil valet, aut quod non valet, aut quod nullatenus valet
 id, ad quod tollendum necessaria est iudicis sententia. Aliquid certè,
 imò multum valet, quod semper antequam iudex sententiam profe-
 rat, valorem retinet. Et ob hanc causam etsi viri illi in vtroq; iure do-
 ctissimi sint, qui contrarium docent, ego in hac parte illis acquiescere
 non possum. Præsertim quia quæstio hæc de dictionibus exprimen-
 tibus latam aut ferendam sententiam, potius ad veros & perfectos
 grammaticos aut dialecticos, qui veram dictionum significationem
 consequuntur, quàm ad iuris peritos expectat. Nam ipsosmet viros
 in iure doctissimos, cùm de hac re differunt, video grammaticos au-
 ctiores, & deinde poetas & oratores citare, vt illorum testimonio pro-
 bent talem esse vim significationis in dictionibus, de quibus disse-
 runt, qualis oportebat esse in illis, vt ferendam aut latam exprimeret
 sententiam. Vbi aliquid in iure definitum est circa alicuius dictionis
 significationem, aut ex illis, quę alibi à iure definita sunt, aliquid aper-
 tè cõuinci potest, libentissimè iuris peritorum sententiam audiam, &
 illorum requiram consilium. Vbi autem iura nihil definiunt, & rei,
 de qua

A de qua tractatur, notitia ex alia pendet disciplina, iustum est vt iuris periti, etsi in sua re doctissimi sint, aliquid tamen à se putent esse alienum, & in negotio alieno illos, ad quos spectat, consulere non dedignentur. Cùm igitur ex vera & propria significatione horum verborum, videlicet, non valeat, nihil valeat, nullatenus valeat, apertissimè constat, omnem prorsus valorem per illa excludi, nullo modo quis poterit mihi persuadere, quòd per talia verba non exprimatursententia lata, nisi apertam mihi ostenderet ex iure canonico aut ciuili definitionem, quæ decerneret illa verba non latam, sed ferèdam sententiam semper exprimere. Et idem per omnia dicendum est in verbo, agere, si præcedat negatio vniuersalis, aut aliquid æquipollens, sic dicendo. Nihil agit, aut nihil aget, in futuro, aut frustra aget. Hoc enim apertissimè constat ex ipsa natura & proprietate negationis: quæ (vt dialectici aiunt) tam malignantis naturæ est, vt quidquid post se inuenerit, semper destruat, nec aliquid incolume aut intactum relinquat. Felinus *Felinus.* in illo sæpe citato cap. Rodolphus, de rescriptis, numero. 32. citat Baldum in. l. finali. ff. de liberis & posthumis, dicentem iudicium fundamentum in libello inepto, esse nullum, propterea quòd in dicta. l. dicitur, nihil agit. Et de hac dictione, frustra, constat idè significare, quod in *frustra.* vanum, & sine vllò effectu aut valore. Ex propria igitur illius significatione cõuincit apertè illud aduerbiũ latam exprimere sententiã. Et ideo Felinus in. d. c. Rodul. numero. 30. dicit, quòd iudiciũ criminale factũ cũ procuratore est ipso iure nullũ: quia in. l. pen. §. Ad crimẽ. ff. de iureiu. ponitur hoc aduerbiũ, frustra. Idè prorsus cõseo dicendũ esse de hoc verbo, teneat, si illũ præcedat negatio vniuersalis, vt in præcedentibus dixim⁹. Ex quo cõuincit, sententiã latam cõtineri in textib⁹ sequentiibus. In cap. Ad audientiã, de appellatio. In cap. Si duobus, eodẽ titulo. In cap. Si motu proprio, de præbendis, lib. 6. Quo loco Dñicus de sancto Gemi. in penul. notabili dicit, impetrationẽ in casu illius cap. esse ipso iure nullã. Andreas Tira. in illis cõmentariis super. l. Si vnq̃, sæpe *Tiraquellus* citatis, refert quosdã iurisperitos sentire de hoc verbo, quod nõ latam sed ferendam denotet sententiã: & postea ad cõfirmandũ illorũ opinionem citat cap. Qualiter, de elect. & cap. Dilecti, de appella. in quibus duobus cap. ponũtur hæc verba, penitus nõ tenere. Et inde arguit illas duas dictiones, videlicet, nõ tenere, nõ plenè exprimere sententiã latam. Quia, inquit, si illæ duæ dictiones ad hoc plenè efficiendũ per se sufficeret, nõ opus fuisset addere illud aduerbiũ, penitus, sic dicendo. Penitus non tenere. Sed huic argumentationi præter hoc, quod iam bis respondi, aliter adhuc respõdeo illã ex manifesta ignorantia procedere: **quia**

*nihil agit, seu aget,**Felinus.**frustra.**non tenet.**Dominicus.**Tiraquellus*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quia apertè ostendit se prorsus ignorare, quanta sit potestas huius negationis, non. Nam illa negatio, nō, particulariter, sed vniuersaliter negat, etiam si post illam sequatur dictio aliqua particularitatē (vt ita dicam) significans. Et ob hanc causam dialectici (vt proximè superius diximus) illam dicūt esse malignantis naturę, quia totum, quod post se inuenit, destruit. Idē enim est dicere, non est aliquis homo in ecclesia, ac si dicas, nullus homo est in ecclesia. Illa enim dictio particularis videlicet, aliquis, præcedente negatione fit vniuersalis. Alioqui, cū iuxta dialecticorum doctrinam nō sit verius contradicere, quàm toti propositioni negationem præponere, oporteret necessariò, vt hæ duæ contradictoriæ simul sint aliquando veræ. Est aliquis homo in ecclesia, & non est aliquis homo in ecclesia. Ne igitur rem tam absurdam concedamus, necessarium est fateri, dictionem illam particularem, aliquis, præcedente negatione transire in vniuersalem, & valere tantum, quantum hæc dictio vniuersalis, nullus. Quæ omnia ad hunc finem direxi, vt inde ostenderem, tantundem valere, si dicas, contractus non tenet, aut non tenebit, ac si dicas penitus nō tenet, aut penitus non tenebit. Illud enim aduerbium, penitus, aut prorsus, additum huic negationi, non, nihil illam iuuat, nec tantillum illius potestatem auget: quoniam illo sublato, ipsa se sola sufficit destruere quidquid post se inuenit: sed additur ornatus causa, aut ad maiorem rei expressionem. Et inde apertè cōuincitur, vt si hæc verba, penitus non tenent, aut non tenebunt, exprimunt latam sententiam, etiam exprimant latam sententiam, quanuis subtrahatur illa dictio, penitus. Et ob hanc causam idē sine dubio erit dicendum in verbo, habeat, & in verbo, obtineat, & in quocunq; simili alio verbo cuiuscunq; temporis, si præcedat absoluta negatio. Et hinc, sicut ex multis aliis, constat, Dialecticam multū iuuare posse ad meliorem cuiuslibet alterius discipline cognitionem. Ad eundem modum dicendū esse censeo de aliis negationibus, quæ deriuantur ab ista negatione, non, vt puta, nullus, nullatenus, nullo modo: quia omnes istæ negationes, eò quòd ex prima illa cōponuntur, & illam velut sui partem in se continent, similem per omnia habent potestatem, vt illa. Et hinc euenit, vt cuicunq; verbo cuiuscunq; temporis iungantur, semper latam sententiam denotent. De sola hac dictione, nullus, hoc annotat glossa in cap. Innotuit, de electio. in verbo, nullam esse. Quo loco dicit, quòd licet verbum infinitiui temporis ex sua natura comprehendat omne tempus, & in dubio sit ferendæ sententię, vt capite primo huius secundi libri nos admonuimus, tamen propter hanc negationē, nullam, illi præpositam, dicit debere intelligi, ipso

beat, obtineat, cf.

nullatenus, nullo modo &

nullus

A ipso iure, & latā indicare sentētiam. Quoties igitur lex aut constitutio aliqua dicit hęc aut similia verba, contractus sit nullus, sententia sit nulla, electio sit nulla, matrimonium erit nullum, nullas vires habeat, semper in his omnibus & in aliis similibus lata intelligetur sententia. Et idem prorsus dicendum erit de aliis dictionibus similibus, videlicet, nullatenus, nullo modo. De hac dictione, nullo modo, notat glossa in Clementina. 2. de ætate & qualit. illam tantæ potestatis esse, vt omnem dispensationē tollat circa rem, quæ per illam prohibetur. Et Archidiaconus in cap. Quoniam, de immunit. ecclesiarū, lib. 6. hoc idem dicit de hac dictione, nullatenus. Cū his omnibus dictionibus iam enumeratis, possunt etiam adiungi dictiones illę, quę exprimunt priuationem potestatis ad rem aliquam faciendum, aut recipiendum. Nam quum aufertur potestas, eo ipso declaratur irritum esse & inane id, quod ablata potestate fuerit factū. Vt si, gratia exēpli, lex aut cōstitutio dicat, Qui tale aut tale crimen cōmiserit, non poterit votū suum alicui præstare in electione aliqua, aut non poterit eligi, aut non poterit condere testamentū, aut nō poterit hęcres institui: in his omnibus & aliis similibus verbis exprimitur lata sententia, & declaratur ipso iure esse nullum, si quid cōtra legis ēdictū fuerit atentatum. Quia (vt dicitur de regulis iuris libro sexto) quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi. De hac re hęc mihi occurrunt exempla, in cap. Excommunicamus primo. §. Credentes, de hęceticis, vbi hęc verba habentur. Sit intestabilis, hoc est, non possit condere testamentum. Alterum exemplum est in capitulo, Quisquis, de electione. Vbi in pœnam illius, qui contra canonicam libertatem per secularis potestatis abusum procurauit eligi, dicitur. Ineligibilis fiat, hoc est, non possit eligi. Et in cap. Felicis, de pœnis, lib. 6. dicitur. Sit intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem. In his omnibus sententia exprimitur lata, quia per verba illa tollitur potestas ad faciendū aliquid illorum, quæ ibi declarantur. Nam verbalia noīa in bilis desinētia, sepe solent significare potentiā ad agendū aut patiendū. Visibile enim dicitur id, quod videri potest, & homo dicitur risibilis, quia potentiā habet, aut aptitudinē ad ridendū. Eodē modo intestabilis hic dicitur, qui testari nō potest. Si quis illorū, de quibus statutū illud loquitur, testamentum cōderet, ipso iure esset nullū: propter id, quod illic dicitur, sit etiā intestabilis. Si quis etiam contra statutū illius dicti cap. Quisquis, delinquens eligere ad aliquā dignitatē, electio esset ipso iure nulla, propter id, quod ait. Ineligibilis fiat. Glossa tñ hęc verba nō considerās, ex aliis verbis illius cap. nititur probare in eo cōtineri sententiam latam.

Hactenus

Archidiaconus

verbalia noīa in bilis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Haftenus enumerauimus dictiones, per quas declaratur irritum esse & inane id, quod cōtra legem factum fuerit. De omnibus his dictionibus & aliis similibus, si quæ fortè sunt, dico illas sententiam latam exprimere, & per consequens obligare in conscientia legis transgressorem ad pœnam in lege statutam, etiam ante iudicis sententiam, nisi fortè lex ipsa contrarium expressisset. Circa has omnes dictiones hoc vniuersaliter annotare oportet illas semper ex sua natura latam indicare sententiam, etiam si post illas sequatur verbum futuri temporis, quod alibi ex sua natura (vt capite primo huius secūdi libri diximus) solet non latam sed ferendam propè semper exprimere sententiā. Circa illas etiam dictiones, quæ indicant opus contra legem, factum irritum esse & inane propter omissionē alicuius rei in lege statutæ, duo

Tiraquellus notatu digna annotat Andreas Tiraquellus in commentariis super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in expositione huius verbi, reuertatur, numero. 59. Quas duas annotationes (vt suum cuiq; honorem tribuam) volo verbis illius, nullo prorsus mutato, impræsentiarum referre. Hoc tamè intellige, inquit Tiraquellus, nisi huiusmodi solennitas, quæ ommissa est, suppletur in lege: tūc enim ipsius ommissio nunquam reddit actum nullum. Aliās ea suppletio esset superuacanea. l. His verbis, cum lege sequēte, & quod ibi tradit Baldus in prima lectura, vers. Item nota quod aliquid. ff. de adop. & l. prima in principio. C. de rei vxoriæ actione. & expressè etiam voluit Fran. Are. in cap. Super his, col. 4. versiculo, pro ista opinione facit, extra de accusationibus. Intellige secundò in solennitate formali, vt iam diximus, quæ videlicet debet interuenire in ipso actu, secus in alia solennitate, quæ post actum interuenire potest. Nam tunc illius ommissio non vitiat ipso iure, etiam si apponantur ea verba, aliās non valeat. Vt voluit Bartholus in dicta. l. Vniuersa, & ibi etiam Baldus & Rapha. & recentiores. C. de precibus Imperatori offerendis, & Bartholus in l. prima, col. vlti. in principio. ff. de testamentis. Haftenus Andreas Tiraquellus. Et de his satis me dixisse arbitror, & plus fortè quàm ad virum Theologum pertinebat.

Sexto modo cognosci potest, legem aliquam continere sententiam latam si in ea ponatur aliqua dictio, quæ omnem dilationem & omne temporis spacium excludat ad pœnæ executionem. Tales sunt omnes istę dictiones sequentes, videlicet, statim, confestim, extunc, cōtinuo post, in continenti, sine mora, illico, protinus, extemplo, euestigio, repente, subito, mox. Omnes istę dictiones, vt ex propria illarum significatione apertissimè cōstat, reiciunt omne temporis spacium: & inde conuincitur

statim, confestim et.

A uincitur, eas omnes latam exprimere sententiam, nec esse necessariam aliam iudicis sententiam ad pœnæ executionem. Quia ad hoc vt iudex sententiam iustè proferat, multa requiruntur, vt puta, reū citare, illum audire, testes examinare, & alia facere, ad quæ perficienda necesse est non modicum temporis spaciū prætereire. Cùm igitur dictiones illæ omne temporis spaciū excludant, ex illis apertè conuincitur, leges illas, quæ talibus dictionibus ad pœnæ executionem vtuntur, sententiam latam in se continere, nec esse necessariam iudicis sententiam ad eiusdem pœnæ executionem. Et hoc semper erit verū, etiam si post tales dictiones sequatur verbum futuri temporis, quod ex sua natura (vt aliàs diximus) non latam, sed ferendam solet indicare sententiam. Quoniam etsi tempore futuro denotetur esse faciendam pœnæ executionem, tamē quia sine vllō temporis interuallo indicatur esse facienda, eo ipso declaratur sine iudicis sententia, talem pœnam fore executioni mandandā. De illis igitur omnibus oportet sigillatim differere, & satis erit illarum potestatem exemplis aliquibus demōstrare: quoniam omnium illarum præterq̄ vnus, significatio est aperta & manifesta, de qua inter omnes conuenit. De hac dictione, statim, quòd sententiam indicet latam, præter id, quod ex sua significatione cognoscitur, probatur apertissimè per cap. Literas, de concessione præbendæ, vbi quæstionem proponēs, hæc verba ait. Vtrum cùm aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, an per sententiam debeat adiudicari. Hæc in textu. Ex quibus constat, hæc duo, videlicet, statim, & per sententiam, tanquam opposita, quæ eidem conuenire non possunt, in iure cēseri: & inde apertissimè colligitur, hanc dictionem, statim, denotare sententiam latam. Quoniam aliàs non distingueretur ex opposito ab eo, quod est per sententiam. Et hinc conuincitur, vt de aliis suprā positis & aliis similibus dictionibus, quæ omne temporis interuallum excludunt, idem prorsus dicendum sit: quoniam omnes illæ, præter vnā, de qua vltimò dicemus, idē omnino significant. Si quis ergo de omnibus exempla in iure videre cupit, libenter illi aliqua ex tam multis pauca proferam, vt ad illorum instar facilè de aliis similibus iudicare possit. Per significationē huius vocis, statim, conuincitur textus sequentes latā continere sententiam. Cap. Si diligēti, de fo. comp. Cap. vlt. de præscriptionibus. Cap. Quam fit, de elect. libro sexto. Cap. 1. de vita & honestate clericorum, eodem libro. Cap. Si pater, de testamentis, eodem libro. Cap. 2. §. Inhibemus, de hæreticis, eodem libro. Cap. Cum excommunicato. u. q. 3. Hæc dicitio, ex tunc, etiam excludit omnem dilationem, & omne temporis interuallum.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

interuallum. Nam si post crimen commissum expectanda esset sententia, non igitur ex tunc, id est, à commisso crimine incideret in poenam legis : & inde constat in sequentibus capitulis contineri sententiam latam. In cap. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis. In cap. Cupientes. §. Ceterum, & in cap. Cum ex eo, de electione, libro. 6. In Extrauaganti, Suscepti regiminis, & in Extrauaganti, Execrabilis. §. Qui verò deinceps. De his dictionibus, cōfestim, illico, incōtinenti, protinus, cū nullus mihi in iure canonico textus occurrisset, & malè illas in iure ciuili, in quo parum versatus eram, quærere potuissem, consului viros in vtroq; iure doctissimos, qui sequentes mihi pro his omnibus obtulerunt leges. Hæc dictio, cōfestim, exprimit sententiam latam, in. l. Placet. ff. de acquirēda hæreditate: & l. Amissi. §. Fideiussores. ff. de fideiussoribus. Authentica, Incestas. C. de incestis nuptiis. Et ibi Bartholus quærens an bona confiscantur ipso iure, an per sententiam, respondet quod ipso iure : quia ponitur hæc dictio, confestim. De hac etiam dictione, illico, in lege vltima. Codice de fideicommissariis libertatibus, hæc verba habentur. Censemus illico ad libertatem capi seruum. Quòd autem prædicta verba sententiam proferant latam, sequentia verba demonstrant, quæ sunt hæc. Et liberum esse. In. l. vltima. C. de iudiciis, declaratur hæc dictio, illico, per hoc, quod est sine vlla dilatione. Et Bartholus in. l. Si quis. C. depositi, dicit hanc dictionem habere executionē paratam, vt rem iudicatam, nec requiri aliam condemnationem. Et idem dicit ipse Bartholus de hac dictione, incontinenti, in. l. Imperator. ff. de iure fisci. Et Baldus in. l. Lecta. in fine. 2. lect. ff. si certum petatur, dicit quòd hæc dictio, incontinenti, trahit secum executionem iuris. Hanc dictionem, protinus, declarat per hanc dictionem, simul, Laurentius Valla, libro secundo Elegantiarum, capitu. trigesimo. Ambrosius Calepinus inter multas, quas huic dictioni tribuit, significationes, vnam ex illis dicit esse, statim sine intermissione. Pro quo adducit Virgiliū libro. 4. Aeneidos dicentem. Protinus ad regem cursum detorquet Hiarbas. Sed multò apertius exprimunt huius vocis significationem leges, quas mihi iurisperiti pro hac re indicarunt. Nam in. l. In illa stipulatione si calendis. ff. de verborum obliga. quod prius per, statim, dixerat, idem illico per protinus declarat. Et in. l. Luci⁹ Titius. §. Cato. ff. ad. s. c. Trebell. è conuerso, quod prius per, protinus, quæsierat, id per, statim, respondet. In. l. Non abs re. C. Vnde vi, dicitur, protinus, id est, non expectato iudiciorū ordine. Hæc dictio, continuo, latā denotat sententiā in cap. Ceterū, de rescriptis, & in. l. 1. ff. pro socio, & in. l. Apud ausidium. ff. de optione

De his, illico,

Bartholus.

Bartholus.

Baldus.

Continuo

C

confestim.

illico

D

protinus.

Continuo

- A** optione legata. Et meritò hanc potestaté illi dictioni iura tribuerunt: quia illa omnè prorsus tollit moram, vt constat ex Virgilio, qui lib. 4. Georgicorū hæc ait. Haud mora, cōtinuò matris præcepta faceffit. Et *Virgilius.* libro. 5. Aeneidos iterum ait. Nec mora, continuò vastis cum viribus effert, Ora Dares. Hac dictione, euestigio, vsus est summus pontifex Bonifacius octauus in cap. 1. §. Verū, de statu regularium, libro sexto, vbi glossa benè vim vocabuli intelligens, exponit per alias dictiones, videlicet, statim, continuò. Accursius tamen eiusdem dictionis significationem malè agnoscens in l. Diuortio. ff. de negociis gestis, exponit, in principio gestionis. Et certè si verba, quæ statim in illa lege ponuntur, benè aduertisset, facilè cognouisset illam dictionè, euestigio, aliud multò diuersum significare. Non enim euestigio, inquit Scevola iuriscōsultus in illa lege, in officio deliquit, si non protinus res suas distrahit ad pecuniam redigendam. Ex quo verborū contextu facilè potuit intelligere idè significari per hanc dictionè, euestigio, quod per sequentè dictionè, protinus, exprimitur: quæ dictio (vt iam diximus) idem significat quod, statim. Eandè cum cæteris significationè habet hæc dictio, incunctanter. Nam eius contraria dictio significat, cū mora: & inde est, quòd illi opposita dictio, incunctanter, ratione præpositæ negationis, significat sine mora. *in aut. remor*
- B** Hac dictione sæpe vsi sunt summi pontifices in decretis suis, videlicet in cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori parte capituli, & in cap. Quemadmodū, de iureiurando, & in cap. Referete, de præbendis, & in cap. vltimo de schismaticis, & in cap. Cū quis, de sent. excōmuni. lib. 6. Est adhuc præter has oēs alia dictio non purè latina, videlicet, indilatè, qua vsus est summus pōtifex in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis, lib. 6. nec memini me alibi in iure canonico eam legisse. Quid autem pōtifex voluerit per illam exprimere, alia, quam illi coniungit, dictio, satis apertè declarat. Nam continuò post hanc dictionem, statim, adiecit ad maiorem rei confirmationem, indilatè, hoc est, sine vlla dilatione. *indilatè* Idem prorsus dicendum erit de hac dictione, immediatè, si alicubi in iure inueniatur. Nam sicut præcedens dictio excludit omnem dilationem, ita hæc reiicit omne medium. De hac dictione, etsi nesciam an aliquando in iure habeatur, credo tamen in iure ciuili, eò quòd multò puriori sermone latino conditū sit, quā ius canonicum, nec illam nec præcedentem inueniri, propterea quòd ambæ barbaræ sunt, & quarū nullum apud veteres & veros latinos reperitur vestigium. Singula quæq; istarum dictionum in hoc sexto paragrapho numeratarum, latam indicat sententiam, propterea quòd illarum quælibet omne temporis interuallum reiicit, & nullam prorsus mo- *immediate.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

sus moram admittit. Nam si sententia ferenda à iudice exprimeretur, non posset illic omnis mora excludi, cum certū sit non parvā moram esse necessariam, vt debitus iudicii processus rectè dirigatur, qui semper est summè necessarius, vt iudex possit iustam ferre sententiā. **V**na tamen sola dictio, quæ eandem cum cæteris videtur habere significationem, superest discutiēda, propterea quòd nō inter omnes de illius significatione conuenit, & fortè maior illorum pars non benè de illa sentit. **F**elinus in dicto cap. Rodolphus, de rescriptis, numero. 33. dicit hanc dictionē, mox, latam sententiā significare: & citat Baldum idem dicentem in. l. Iubemus, la. 2. §. Sanè. C. de sacrosan. ecclesiis. C

Felinus.

Tiraquellus

Tiraquellus in opere illo iam sæpe citato, eandē tuetur sententiā, & postquā recensuit plurimos alios vsq; ad fastidiū, qui huic sententiæ fauent, tandem dicit se non reperisse quempiam, qui hoc negaret, præter Simonē quendam Colūb. apud Aegidiū Bellamer consilio nono. Qui Simon (vt ille refert) censuit hanc dictionē habere spatiū temporis, quandoq; quinque dierum, quandoq; vnius anni, quādoq; aliorum temporum. Pro qua sententia dicit illum multa iura citare, & ipse Tiraquellus admonet lectore, vt videat glossam optimā in cap. 1. 20. q. 2. & glossam in cap. Quia propter, de elect. **H**is tamē omnibus non obstantibus, dicit idem Tiraquellus, quòd licet hæc dictio, mox, variis modis sumatur secundum subiectum argumentum, eius tamen propria ac genuina vis & natura est, vt accipiatur pro, confestim, & sine interuallo. Pro qua re citat prædictam glossam in prædicto cap. Quia propter: & Bartholum & Salicetum in. l. prima. ff. Si certum petatur. Sed certè non possum non mirari, quòd vir doctus, & (vt ex illius scriptis coniecere possum) optimè intelligens, à quibus auctoribus proprietates latini sermonis sumenda sit, & quibus testimoniis comprobanda, ad probandam veram & propriam huius vocis significationem, protulerit Bartholum, Salicetum, & Baldum. Quoniam etsi illi fuerunt in vtroq; iure doctissimi, in puritate tamen & proprietate latini sermonis constat illos parum profecisse, & minimam gloriam in illa re assequutos fuisse. Proinde, cum res hæc ad Grammaticos (vt diximus) spectet, ab illis eam discere oportebat, & testimonio probatorum Oratorum & Poetarum illam comprobare. Ambrosius Calepinus in suo Dictionario declarans huius vocis significationem, dicit hanc vocem aliquando significare idem, quod hæc dictio, statim. Pro qua re adducit testimonium ex Terentio in Phormione, sic dicente. Expecto quàm mox veniat. Sed certè hoc Terentii testimonium nihil illius sententiæ suffragatur: quoniam ille non dixit, Expecto D

Calepinus.

Terentius.

- A** Expeçto vt mox veniat, sed dixit, Expeçto vt quam mox veniat: Illa enim coniunctio, quam, solet significare augmentũ illius rei, cui additur, & valet idem quod valde, aut multũ. Vt si dicas, quã celeriter, idem est ac si diceres, valde celeriter, aut celerrimè. Quam cito, idem significat quòd citissimè. Et inde apertè constat, has duas voces, quã mox, plus aliquid significare quàm sola hæc vox, mox. Dicit etiam Calepinus, hanc vocem aliquando significare paulò post, vel postea. Et pro hac sententia citat Ciceronẽ libro primo de Oratore sic dicẽtem. Verũ illa mox, nunc de ipsa exercitatione quid sentias quærimus. Erasmus Roterodamus vir de lingua latina optimè meritus, & Ambrosio Calepino hac in re multò doctior, in annotationib⁹ super Matthæũ irridet eos, qui putãt hoc aduerbiũ, mox, continuã sine vllò medio temporis successione, & dicit illud significare posterã futuritionẽ etiã cũ magno tẽporis aut loci interuallo. Pro qua re etsi ille nullũ citet testimoniũ, ego tamẽ, quia illius sententiã subscribere statui, vt illã certiorẽ redderẽ, aliqua ex Cicerone testimonia proferre decreui. Libro. 1. *Cicero.* de diuinatione sic ait. Discedo parũper à somniis, ad quæ mox reuertar. Quo loco cõstat, hoc aduerbiũ mox, significare postea. In quadam epistola ad Atticũ ait. Præteriit villã meã Curio, iussitq; mihi nunciari se mox venturũ. Ex quo verborũ ordine apertè cõuincit, illud aduerbium significare postea futurũ cũ aliquo tẽporis interuallo. Nam qui villam præteribat, aliquo tẽporis interuallo indigebat, vt ad illã redire posset. Cum igitur propria huius aduerbii significatio non excludat omnẽ moram, aut omne tẽporis interuallũ, conuincitur inde, aduerbium illud non manifestare sententiã latam, veramq; esse sententiam illius Simonis, quem Andreas Tiraquellus reprehendit.

Septimò cognoscitur, legem aliquam siue constitutionẽ continere sententiam latam, si illa vtatur verbis, quæ nullũ hominis ministeriũ exprimunt, nullamq; hominis actionẽ declarant. Nam si verbũ illud, per quod pœnæ inflictio exprimitur in lege, nullũ declarat hois ministerium, inde apertè cõuincitur, legislatorẽ voluisse, vt ministeriũ hominis non esset necessariũ ad talis pœnæ executionẽ, sed solam legem esse satis ad talem pœnam infligendã absq; aliqua alia iudicis sententia. Et quia talis est huiusmodi verborũ natura, ideo in quocunq; tempore etiam in futuro reponantur, semper latam indicant sententiam, nisi aliud cõtingat, quod cogat de sententia ferẽda illud interpretari. Hanc naturã habet verbũ substantiuũ, videlicet, sum, es, fui. Nam hoc verbum in quocunq; modo & quocunq; tempore constituatur, nullam actionem, nullamq; passionem significat, sed solam rei, cui adiun-

V 2 gitur,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

gitur, existentiã. Et hinc euenit, vt in quocunq; tẽpore illud ponatur, C
 semper sententiã latam demõstret, nisi fortẽ aliud addat illi, quod ver-
 tat illud in significationẽ ferendæ sententiæ. Vt, gratia exẽpli, si lex aut
 statutũ dicat. Qui hoc aut illud fecerit, erit excõmunicandus, aut sus-
 pendendus, aut suis bonis priuandus. In his oĩbus sententia exprimi-
 tur ferẽda, ratione participii sequentis, quod ministeriũ hoĩs exprimit
 in futuro faciendũ. Nam (vt refert Aulus Gellius in noctibns Atticis
 ex sententia Nigidii vetustissimi Grãmatici) verbũ, esse, atq; erit, quan-
 do per se ponũtur, retinent tempus suum: quando verò præterito aut
 futuro iungũtur, vim suam amittũt, & in aliud tendũt. Quæ Nigidii
 doctrina cõfirmari potest per id, quod iuris cõsultus scribit in. l. verbũ
 erit. ff. de verborũ significatione. Nisi ergo ratione alicuius adiũcti fu-
 turam actionẽ exprimat, latam sententiã semper indicabit. Si igit lex
 dicat, Qui hoc fecerit, erit infamis: ego non sententiã ferendã, sed latã
 illic indicari censeo: propterea quòd nulla illic habetur dictio, quæ ali-
 quod hoĩs ministeriũ declaret: neq; vlla est dictio, quæ ad iudicẽ possit
 referri, indicans aliquid per illũ esse faciendũ. Hanc etiã naturã habet
 hoc verbũ, subiaceo, quoniã nihil indicat, quod per aliũ exerceri de-
 beat. Et ideo licet aliqui iurisperiti de illo dubitẽt, aut contrariũ sen-
 tiant, ego tamẽ cõstanter teneo illud, etiã si in futuro tẽpore ponatur, D
 latam sententiã declarare. Quia in cap. Si quis suadẽte diabolo. 17. q. 4.
 solũ illud verbũ, subiaceat, ponitur, quod se solo latã possit significare
 sententiã. At, quòd canon illius capituli sententiã contineat latã, oĩm
 calculis est cõprobatũ, & probatur apertẽ per cap. Quod translationẽ,
 de officio legati: & cap. vlt. de officio iudicis ordinarii: & per cap. Nõ
 dubiũ, & cap. In audientia, & cap. Relatũ, de sent. excõmuni. Nam in
 omnibus illis capitulis declaratur latã sententiam esse, quæ cõtinetur
 in illo cap. Si quis suadẽte. Propter quod nõ possum non mirari, cur
 Hostiensis & Ioannes Andreas in cap. Prẽterea, de iure patronatus, di-
 xerint hoc verbũ, subdatur, non exprimere sententiã latam, cùm con-
 stet illud eandẽ significationẽ habere cum hoc verbo, subiaceat, quod
 illis apertẽ confitentibus sententiã exprimit latam. Et ideo ego aliud
 de illo sentire nõ possum, quã quod de hoc verbo, subiaceo, iam dixi.
Eandem conditionem & naturam tenet hoc verbum, incurrat, ob
 quam causã dicendum est, sententiam contineri latam, in omnibus
 sequentibus constitutionibus. In cap. 1. de religiosis domibus, libro. 6.
 & in cap. 1. de iniuriis, eodẽ libro, & in Clemen. 1. de vsuris, & in Cle-
 mentina prima de sententiã excõmunicationis. Et idẽ prorsus dicendũ
 erit de hoc verbo, incidat, quod eandẽ tenet significationẽ, & nullum
 etiam

Aulus Gellius lib. 17. cap. 7.

Subiaceo,

Subdatur

Hostiensis. Ioannes Andreas.

incurrat

incidat,

A etiam declarat hominis ministerium. Et idem de hoc verbo, recidat, *recidat* sentiendum est. In cap. Quod olim, de Iudæis, & in cap. Clericis, de immunitate ecclesiarum libro sexto, & in Clemen. ult. de statu monachorum, & in Clementina prima de pœnis. Eandem vim & potestatem habent hæc duo verba, amittant, & perdant, quæ eiusdem sunt significationis. Nullum enim istorum declarat aliquod hominis ministerium, nec aliquam hominis actionem, & ideo, ut ego censeo, ubi illa reperiantur, etiam si sint in tempore futuro, sententia semper erit lata. Nam & hoc manifestè colligitur ex verbis, quæ ponuntur in Authentica, Licet. C. de episcopis & clericis, ubi postquam dictum est, amittant lucrum, & cætera, postea subditur, & episcopus licentiam habeat vendicare. Quæ posteriora verba apertè declarant, quòd illud verbum, amittant, prius positum, significauit amissionem ipso iure factam. Et de hoc verbo, perdant, idem declarat glossa relata ad textum in cap. Inolita. ii. q. i. Similia his verbis sunt hæc verba sequentia, reuertatur, *reuertatur* redeat, quæ, etiam in futuro prolata, sententiam indicant latam, *redant* ut in. l. Si vnq. C. de reuocandis donationibus, & in. l. Imperialem. §. Præterea si quis infeudatus, de prohibita feudi alienatione. Eiusdem *fiat* conditionis est hoc verbum, fiat, ut illo pontifices uti solent, qui per illud non præcipiunt aliquid ab alio faciendum, sed rem, quæ petitur, ab ipsis fieri declarant.

Octauo modo cognoscitur legē aliquam pœnalem continere sententiam latam, si illa ad inflictionem pœnæ utatur verbo præsentis temporis indicatiui modi, aut præteriti eiusdem modi. Nam per verba illorum temporum lex indicat pœnam inflictam esse, aut tunc infligi: & ita apertè demonstrat per ipsam legem infligi, aut inflictam esse: & inde deducitur, non esse expectandam hominis sententiam, cum illa sit iam per legem prolata. Et hæc est concors ferè omnium iurisperitorū sententia. Non sum ausus dicere, omnium absolutè: quia audio esse aliquos iurisperitos, qui oppositū de verbo temporis præsentis docere non verentur. Est enim in hac disciplina hoc peculiare, ut vix vnum aut alterum dogma reperias, de quo inter eos omnes conueniat: sed sæpe in re certissima & indubitata non deest, qui sententiam ab omnibus aliis reiectam velit tueri. Et hinc (proh dolor) euenit, ut tot & tam proluxæ sint inter hoies lites. Quia nulla est tam mala causa, cui desit aduocat⁹, qui illam iuuet, & vires illi ad bellū præbeat, ut vel diu in bello illa persistere valeat, & sic fastidiū hosti præbens diuturnitate tēporis vincat, quæ rōne vincere nō poterat. Aliorū igit opinione reiecta, quā nūc oppugnare dedignamur, propterea quòd ipsamet

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 verborum proprietates & natiua significatio illam expugnat, constanti animo teneo, verba præsentis aut præteriti tēporis latam indicare sententiam. Non enim patitur ratio, vt quod præsens aut præteritum est, in sensum futuri temporis transferatur, nisi fortè participium futuri temporis illis addatur. Quoniam hoc (vt aliàs dixi) solet verborum naturas mutare, & ad suas cōuertere. De tēpore præsentis, quod sententiam exprimat latā, differit Panormitanus in cap. Ceterū, & cap. Nonnulli, de rescriptis, & in cap. Quisquis, de elect. & in cap. Quærelā, de iureiurando, & in cap. Nouit, in fine, de his quæ fiunt à prælato, & in multis aliis locis, quæ fastidiosum esset recensere. De verbo præteriti temporis tractat idem Panormitanus in dicto cap. Nouit. Et de hoc verbo, nescio, an ab aliquo vnq̄ fuerit dubitatum, an sententiam semper exprimat latam: quanq̄ de verbo præsentis temporis (vt dixi) alii aliter sentiant. Et de participio præteriti temporis omnes etiam concorditer docent, quòd latam sententiā semper certò demonstrat. De qua re plurima sunt in iure exempla, è quibus aliqua paucula proferre decreui, in quibus apertè sententia exprimitur lata. In cap. Extirpandæ, de præben. & in cap. Quorūdam, de Iudæis, & in cap. Priuatos, de sententia excōmunicationis, & in cap. Quoniam, de officio ordinarii, & in cap. vltimo, de tēporibus ordinationū, libro. 6. Et multa alia exempla his, qui in iure canonico aut ciuili versantur, passim occurrēt. D Sed circa participium præteriti temporis dicit Felinus in cap. Rodolphus, numero. 30. quòd quando illud iungitur futuro, mutat naturā suam, & vertitur in futuri naturam, vt dicat non latam, sed ferendā sententiam. Dicit itaq̄, quòd hæc verba, nouerit se suspensum, indicant ferendam sententiā. Et in hac sententia sibi est contrarius, qui in eodem capitulo in fine eiusdem numeri. 30. dicit, quòd ista verba, noueris te anathemate percussum, dicunt sententiam latam. Præterea, in capit. vltimo, de hæreticis, dicitur. Absolutos se nouerint, vbi glossa exponit, ipso iure. Et glossa in cap. Extirpandæ. §. Quia verò, de præben. illa verba, sciat se priuatum, declarat ipso iure: & in cap. 2. de solutionibus, & in cap. Si quis, de simonia, ponuntur ista verba, nouerint se suspensos, & vtrobiq̄ glossa declarat ipso iure. In his omnibus potius inspiciendum est participium præteriti temporis, quàm verbum futuri: quia participium conuertit in sui naturam verbum futuri temporis, sicut facit verbum præsentis temporis, cui si iungatur, significat rei præteritionem & non præsentiam.

Abbas.

Felinus.

de tēpore præsentis

de verbo præteriti

de participio præteriti

Octo generales & vniuersales regulas hætenus dedimus, per quas quisq̄ cas benè perscrutatus fuerit, facilè censebit de qualibet lege poenali

A nali, an sententiam contineat latā. Hæ omnes paucissimæ regulæ comprehendunt omnia, quæ Felinus in illo capitulo Rodolphus, sine vllō ordine tumultuariè congescit. Et aliqua hîc inuenies, quorum non meminit Felinus. Andreas Tiraquellus etsi multò copiosius & ordinatius quàm Felinus de hac re disseruit, hic tamen nec plenum ordinem est affecutus propter innumeras fallētiarum regulas, quæ, vt memoriam iuuare possent, multò breuiori numero comprehendēdi debuissent. Oportebat enim regulas aliquas generales (vt nos fecimus) excogitare, quarum quælibet multas simul particulares comprehenderet. Deinde, & ipse Tiraquellus, qui tam prolixè de hac re disseruit, aliqua ad hanc rem necessaria omisit. Nam primi tres modi, quos ego protuli ad cognoscendū sententiam latam, fuerūt ab ipso Tiraquello sicut à Felino penitus omissi. Aliqua etiam refert Tiraquellus, quæ ego ex industria omisi, propterea quòd sunt prorsus aliena ab ea materia, de qua ego in hoc opere disserere statui. Non enim de omni lege, quæ sententiam continet latam, sed de sola huiusmodi lege pœnali impræsentiarum dissero. Vnam tamen regulam generalem de hac re scribit Tiraquellus, quam ego ex industria hîc omisi, propterea quòd de multis illius particularibus alii aliter sentiunt: & mihi pro nulla

B sui parte placet. Nam in quinquagesima nona fallentia futuri temporis hanc regulam statuit generalem. In quibuscunq; verbis executiuis *Tiraquellus* (vt nostri appellant) id est denotantibus executionem actus, & quæ sua natura habent vim priuatiuam, siue annexam priuationem, prolata etiam in futuro tempore sunt latę sententię. Hæc ille. Et certè per hanc regulam aut fallentiam, vt ille appellat, qualis qualis illa sit, potuisset vitare multas alias particulares fallentias, quæ sub illa comprehendendi poterant. Nam hæc verba, priuetur, spoliatur, amoueat, remoueat, abiiciatur, expellatur, & alia similia, de quibus ille singulatim & per particularia capita disserit, verba executiua sunt, & quorum aliqua priuationem apertam exprimunt: nullū tamē eorum (vt ego cenfeo) exprimit sententiam latam. Quia quodlibet eorū respicit iudicem à quo operatio illa faciendā est. Et inde cōuincitur, vt nisi talibus verbis addatur aduerbiū aliquod ex his, quæ suprā diximus, quod oēm excludat dilationē, semper intelligendū sit id, quod per tale verbum præcipitur, faciendū esse post causę cognitionem, & post sententiam à iudice datam. Et hoc benè aduertit Felinus in dicto cap. Rodolphus, numero. 33. in fine, vbi ait, quod licet verbum sit executiuum, si tamen indiget hominis ministerio ad executionem faciendam, dicet sententiam ferendam, & non latam. Nam per alium hominem & non per

V 4 legem

priuatam, spoliatur. et

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

legem est homo spoliandus, priuandus, remouendus, abiiciendus, & C
expellendus. Ideo omnes illas dictiones ego enumerare nolui inter illas, quæ latam sententiam indicant.

Sed circa omnes dictiones, quæ latam sententiam demōstrant (vt nihil, quod ad rem faciat, intactū relinquam) duo mihi videntur generaliter annotanda. Primum est, quòd licet omnes illæ dictiones ex sua propria & natiua significatione habeant significare latam sententiam, sæpe tamen ex accidenti causa impediuntur à sua propria significatione, & sic vertuntur in aliam, vt ferendam significant sententiam. De qua re nihil nunc dicam, propterea quòd primo capite huius secundi libri iam de hac re disserui. Alterum est, quòd licet constet legem aliquam pœnalem continere sententiam latam, nunquam aliquis in eam incidet sententiam, si non consummauerit crimen, pro quo est à iure imposita pœna, quanuis illud inchoauerit. Nam etsi in grauibus & atrocibus delictis puniatur conatus proximus delicto, ac si delictum esset cōsummatum, vt glossa & doctores dicunt in. l. Si quis. C. de episcopis & clericis, & l. Is qui cum telo. C. de sicariis: hoc tamen non fit in pœnis, quæ sunt ipso iure, aut per legis sententiam impositæ. Quoniam etsi quis vehementer conaretur committere crimen aliquod quamlibet graue & atrox, si tamē illud non consummaret, nunquā (vt dixi) in eas pœnas incideret, quæ sunt per legis sententiam latam declaratæ. Et ideo nunquā aliquis incidet in excōmunicationem à iure latam, quanuis conetur facere id, propter quod est imposita excōmunicatio, nisi verè perfecerit illud: id est, lese- rit, vel præceperit, vel cōsuluerit, vel aliud simile fecerit, propter quod est à iure lata excōmunicationis sententia. Hoc annotauit, & dixit semper menti tenendum Abbas in cap. Cum in cunctis. §. Clerici sanè, de elect. in secundo notabili: & Philippus Decius in eodem loco in tertio notabili. Sed ante illos prior Ioannes Andreas hoc idē docuit, & dixit esse notandū, in cap. Perpetuo, de elect. lib. 6. & in regula, In pœnis, de regulis iuris, eodē libro in mercurialibus suis. Et ob hanc causam admoneo lectorē, vt quū de lege aliqua pœnali fuerit disputatio, diligenter aduertat qualis sit res aut operatio, quæ per talē legem prohibetur, & propter quā imponitur à lege pœna. Quo benè cōsiderato, intelligat nunquā aliquem incurrere pœnam à lege ipso iure impositā, nisi rem à lege prohibitā cōsummauerit. Licet igitur æquè peccet is, qui suo cōsilio alterū ad peccandū inducit, ac ipse delicti patratore: non tñ incidet in pœnā cōtra delicti patratore ipso iure impositā, nisi ipsa lex vtrunquē in eadē pœna cōprehēderet, videlicet cōsentientē & facientē.

Abbas.

Philipp. Decius

Ioannes Andreas.

Eadem

A Eadem ratione motus Dominicus de sancto Geminiano in cap. Indemnitatibus. §. Postremò, de electione, libro. 6. dicit, quod pœna imposita procurantibus ortum discordiæ non comprehendit nutrientes iam exortam, nisi aliud exprimat. Et hoc dicit esse annotandum ad intelligentiam statutorum quæ similes pœnas imponunt. Multæ aliæ sunt conditiones, & (vt nostri loquuntur) qualitates quæ conueniunt legi pœnali sententiam latam continenti, de quibus ego nihil dicere statui, sed hanc prouinciam iurisperitis committo, ad quos potius de illis disputare spectat. Ego enim nolens in messem alienam falcem mittere, de hac sola legis pœnalis cõditione & potestate velut theologus differere decreui, quæ respicit obligationem ad culpam. Nam hæc res, cum à principiis legis naturalis deducenda fit, potius ad theologos, ni fallor, quam ad iuris humani peritos pertinet Theologorum siquidem munus est, vtrunq; ius diuinum, videlicet positium & naturale, quòd in sacris literis potissimum continetur, interpretari.

Quòd omnis lex pœnalis quæ sententiam continet à iure latam, obligat in conscientia ad pœnam in illa statutam, absque alia iudicis sententia. CAP. VIII.

B

OSTQVAM regulas certas & generales proposui, per quas quisquis illis benè fuerit vsus, facile poterit cognoscere quæ lex pœnalis contineat sententiam latam, oportuit vt de huiusmodi lege pœnali conclusionem aliam generalem proponerem, quæ illius legis potestatem apertè declaret. Sit igitur hæc vniuersalis & certissima cõclusio. Omnis lex pœnalis quæ sententiã cõtinet ab ipsa lege latã, obligat in conscientia transgressorem legis ad pœnam in illa statutã. Hæc conclusio probatur euidenter ex his quæ in præcedentibus capitulis proximè dicta & sufficiẽter probata sunt. Nam humana potestas siue laica illa sit siue ecclesiastica, (vt capite. 5. huius secundi libri dixi) potest statuere legem pœnalẽ obligantẽ in cõscientia illius transgressore ad pœnam reddendã absq; alia iudicis sententia. Et capite. 6. probauimus humanam potestatem per legem continentẽ sententiã latam declarare suam voluntatem, ad inducendũ eam obligationẽ ad pœnam quam per legem inducere poterat. Omnis igitur lex pœnalis cõtinens sententiam latã obligat in conscientia absq; alia iudicis sententia ad pœnam in illa expressam. Præterea, iudex condemnans reum ad aliquam pœnam soluendam, obligat illum in conscientia ad talem pœnam reddendam:

V 5 ergo

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ergo lex continens sententiã latam cõtra reum, etiam obligabit reum C
 ad pœnam per legem expressam. Assumptum probatum est in tertio
 capite huius secundi libri. Consequentia verò probatur: quia (vt capi-
 te quinto huius libri diximus) nõ minus potest lex quàm iudex. Nam
 tantum operatur sententia ficta à lege, quantum sententia lata ab ho-
 mine, vt dicitur in. l. Cùm quasi. §. Si plures. ff. de fideicommissariis li-
 bertatibus: vbi glossa in verbo Iudicati, hæc ait. Vt quod facit senten-
 tia, hoc faciat legis potestas. Imò si benè quis fuerit leges perscrutatus
 inueniet maiorem esse aliquando in lege potestatem, quàm in homi-
 ne, præsertim circa rerum dominium, & illarum possessionem. Nam
 lex vel statutum potest transferre dominium & possessionem ipso iu-
 re, vt constat ex. l. Raptores. C. de episcopis & clericis, & l. vltima. C.
 de sacrosanctis ecclesiis: & idem ex legibus regni Castellæ, quæ Tau-
 renses dicuntur, lege. 45. vbi præcipitur vt mortuo possessore alicuius
 primogenituræ eo ipso sine iudicis sententia aut possessionis traditio-
 ne dominium & possessio ipsius primogenituræ transferantur ad il-
 lum, qui ex primæua eiusdem primogenituræ institutione debet suc-
 cedere defuncto. Iudex autem hoc facere non potest, vt declarat Bal-
 dus in. l. Ea lege. C. de conditione ob causam, & in. l. Traditionibus,
 C. de pactis. Est adhuc aliud in quo apertissimè ostenditur maiorem D
 esse legis quàm iudicis potestatem. Nam à sententia iudicis sæpe ap-
 pellare licet. A sententia autem à iure lata, nemo potest appellare. Quia
 & si de iudice suspicari liceat illum aliquando errasse, nulli tamè per-
 mittitur vt legem errasse dicat. Et inde consequens est, vt ab illa veluti
 à certa & infallibili sententia appellare non liceat. Et certè hoc solū
 argumentū, etiã si ad huius rei probationē nullū aliud esset, apertissi-
 mè (vt mihi videtur) conuincit sententiam à iure latam obligare absq̃
 aliqua iudicis sententia ad pœnam in illa contentam. Nam si id facit
 legis sententia quòd iudex facere posset, vt nunc proximè apertissimo
 testimonio probauimus, inde euidentissimè colligitur legem pœnalē
 quæ sententiam continet latam obligare ad pœnam in illa declaratã.
 Quia (vt capite tertio huius secundi libri probauimus) iudex condem-
 nans reum ad pœnam, quæ corporalis non est, obligat illum in con-
 scientia ad illius pœnæ solutionem. Præterea, hoc argumentum con-
 firmat & illius vires auget multitudo exemplorum ex iure canonico
 & ciuili, in quibus omnibus lex pœnalis sententiam latam continens
 eandem obligationem imponit reo circa redditiõem pœnæ à lege sta-
 tutæ, quàm imponderet iudex illum damnando ad pœnam minimè in
 lege expressam. Primò quidem constat, quòd si quis per iudicis sen-
 tentiam

potestatem legis q̃ iudicis

Baldus.

- A** tentiam priuatus est dominio bonorum suorum, non potest aliquid à debitore exigere, nec debitor tenetur illi aliquid reddere, sed fisco, aut illi cui iudex decreuit bona illius reddi. Idem prorsus eueniet in illo qui per solam legem, & ipso iure priuatus esset dominio bonorū suorū. Nam debitor illius si illi de crimine constat, ob quod est ipso iure priuatus, non tenetur illi debitum soluere, sed illi cui à iure concessa sunt bona illius: nec ipse reus poterit salua conscientia à debitore exigere. Hoc apertissimè definitum est in capi. Fœlicis, de pœnis, libro sexto, vbi hæc verba habentur. Nullus ei debita reddere teneatur. Is etiam qui ipso iure suis bonis priuatus est, quanuis nulla sequatur iudicis sententia declaratoria, non potest bona, quæ tunc possidet, vendere, aut permutare, aut donare: sicut nec ille qui per iudicis sententiã esset bonis suis priuatus. Ita docet Baldus in Authentica, Incestas, C. *Baldus.* de incestis nuptiis. Et idem sentiunt Ioannes Andreas, & Petrus Ancharranus, & Dominicus, & Philippus Francus in cap. Cùm secundum leges, de hæreticis libro. 6. Nec potest de bonis quæ possidet, testari, is qui ipso iure priuatus est bonis suis, sicut nec posset si per iudicis sententiã priuaretur. Hoc ipsum annotat Baldus in prædicta Authentica, Incestas. *Ancharranus*
Dominicus. Ex quibus sequitur donatariū cui oīa bona aut magna illorū pars fuerint donata, nō posse, postq̄ donati fuerint nati filii, rem illā donatā alienare, aut de illa testari. Quia per natiuitatē filiorū donantis est ipso iure talis donatio reuocata, vt dicitur in. l. Si vnquā, C. de reuocādis donationibus. *Dominicus.* Deinde, is qui ipso iure priuatus est nō potest plenè agere in iudicio pro ea re qua est ipso iure priuatus: sicut nec pro illa agere posset in iudicio si fuisset priuatus illa per vltimā iudicis sententiã diffinitiuā. Dixi quod nō potest plenè agere in iudicio: quia & si agere incipiat statim poterit reiici per exceptionē exclusiuā iuris ipsius agētis. Si autē nō esset ipso iure priuatus, sed cōmisisset crimē propter quod esset iure priuatus, plenā haberet in iudicio actionē: quia semper agere posset in iudicio quousq; à iudice priuaret. Hoc expressè annotauit glossa in. l. His cōsequēter. §. 1. in verbo, nō pertinere. ff. Familię Ericiscūde. Rursum, si prælatus aliquis cōmisisset crimē propter quod esset ipso iure priuatus dignitate sua, & post tale crimē cōmissum, quis à iudice nō declaratū, tētaret aliquid ad dignitatē pertinēs facere, vt puta excōmunicare, suspēdere, interdicere, beneficiū cōferre, beneficio priuare, nihil horū esset validū, sed omnia essent eo ipso irrita & inania, perinde ac si per iudicis sententiam fuisset sua dignitate priuatus. Hoc manifestè probatur per cap. Tanta, extra de excelsib⁹ prælatorū, vbi Greg. Papa huius noīs nonus cōtra episcopū Colimbriensem, propterea

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

propterea quod interdictum Ecclesiasticum ab Apostolica sede positum violauerat, sententiam dedit his verbis, sic inquit. **A**uctoritate dei omnipotentis omnem institutionem, destitutionem, collationem prebendarum, beneficiorum ac dignitatum, praesumptas per eundem episcopum, & excommunicationis seu interdicti sententias in quoscunq; hac occasione prolatas ab eo post interdicti violationem eiusdem, decernimus irritas & inanes. Hæc Gregorius in illo capitulo. **I**n quibus verbis id potissimum annotandum est, quod dixit irrita esse omnia ab illo episcopo gesta post violationem interdicti. At, si iudicis sententia requireretur, non omnia quæ gessit à tempore violationis interdicti, sed solum ea quæ gesta sunt post datam à iudice sententiam essent dicenda irrita & inania. Et in capit. Veritatis, de dolo & contumacia, Innocentius Papa huius nominis tertius similem contra alium episcopum protulit sententiam, sic dicens. In irritum reuocantes quæcunq; post inhibitionem Apostolicæ sedis, seu factam suspensionem, & excommunicationem, de rebus ecclesiæ alienare presumpsit. **H**æc ille. Potest adhuc dari aliud exemplum de infamia iuris quæ omnium iurisperitorum testimonio repellit à testimonio dicendo: quia inter multa quæ exiguntur à teste, est fama, vt dicitur in cap. Testimonium, de testibus & attestationibus, & in cap. Præterea, de testibus cogendis, & in cap. Forus, de verborum significatione. Si infamia ipso iure contracta est, eo ipso sine vlla iudicis sententia facit inabilem ad testimonium reddendum: perinde ac si iudicis sententia fuisset iudicatus infamis. Si verò talis infamia non ipso iure, sed post datam à iudice sententiã contrahitur, tunc posset testimoniũ dicere quousq; à iudice vt infamis damnetur. Ita docet Angelus in l. Athletas, §. Ait prætor. ff. de his qui notantur infamia. Et audio **Platum** quendam hoc idem annotasse in consilio vltimo inter consilia **Barbatii**, libro. i.

Platus.

Barbatius.

Hæc exempla hætenus per me adducta satis mihi esse videntur ad probandum id, quod à principio assumpsi, legem videlicet pœnalem quæ sententiam continet latam, idem semper efficere in reo circa pœnam in l. expressam: quòd in eodem reo circa eandem pœnam efficeret similis sententia à iudice lata, si per illam tantum & nõ per legem esset reus condemnandus. Sed contra hanc sententiam video aperte obiici posse, cap. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis: vbi sententia à iure contra hæreticũ lata non tantum efficit in hæretico, quantum sententia contra eundem à iudice pronunciata. Quia lex illa priuat hæreticum dominio bonorum suorum, & non permittit fisco vt sine iudicis sententia bona hæretici apprehendat. At post datam à iudice sen-

A dice sententiā fisco permittitur bona hæretici apprehendere. Plus igitur potest circa pœnam hæretico irrogandam iudicis quàm legis sententia. Vt plenè huic obiectioni satisfacere possem, oportebat integrā & exactam illius capituli, Cùm secundum leges, intelligentiam explicare. Sed quia in proximè sequenti capitulo maior necessitas me ad id faciendum coget, ideo vsq̄ ad illum locum, in quo id erit magis necessarium & magis oblato negotio conueniens, differo. Interim tamen, ne in vanum sententiam illius capituli obiecisse videar, quantū res ipsa exigit & non amplius, respondere decreui. Fateor quidē omnia quæ in argumentatione obiecta sunt, sed nihil cōtra id quod dixi, faciunt. Quia si plus iudicis quàm legis sententia operatur circa pœnā hæretici, hinc prouenit quod sententia legis est sola: sententia autē iudicis declarantis aliquem esse hæreticum non est sola, sed adiuuatur à sententia legis, & addit aliquid vltra illam, videlicet criminis declarationem. Nam si lex prius per sententiam suam non priuasset hæreticū dominio bonorum suorū, & illa adiudicasset fisco, quanuis iudex postea declarasset Petrum aut Ioannem esse hæreticū, nunquam Petrus aut Ioānes propter solam iudicis sententiam esset suis bonis priuatus: nec fiscus posset bona illius apprehendere. Ego autem nō dixi legem

B pœnalem, quæ sententiam latam continet, tantum se sola efficere circa reum, quantum efficeret iudicis sententia, si post legis sententiam superueniat. Sed dixi huiusmodi legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, se sola tantum erga reum operari, quantum iudicis sententia sola sine alia legis sententia operaretur damnando reum ad eandē pœnam: ita vt reliqua omnia sint paria, hoc tantum excepto quod vna est legis, altera iudicis sententia. Sic igitur declarato illo meo assumpto antecedente constat nihil prorsus contra illud agere cap. Cùm secundum leges. Ego enim dico id omne fieri contra hæreticum per illud cap. Cùm secundum leges, quòd seclusa omni legis sententia faceret iudex secularis, si per solam suam sententiam solum modo priuaret hæreticum bonis suis & illa adiudicaret fisco, prohibendo fiscum ne illa apprehenderet, quousq̄ iudex ecclesiasticus declararet illum esse hæreticum, prout legis sententia dixerat. Tunc enim sicut legis & iudicis sententia sunt similes in verborum cōtextu & pronuntiatione, ita sunt pares in efficientia & inflictione pœnarum. Quia sicut iudicis sententia priuat hæreticum bonorum suorum dominio, ita & lex. Sicut lex prohibet fisco apprehensionem bonorum hæretici: ita iudex arcet eundem fiscum ab eorundem bonorum apprehensione. Fortè contra eandem sententiam quis iterū obiiciet de pœnis corporalibus
 quas

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quas iudex potest infligere reo, lex autē illas infligere non valet. Quia C
 lex nec potest occidere, nec mutilare, nec verberare, nec carcere conclu-
 dere. Fateor legem nihil horum efficere posse: sed nec iudicis senten-
 tia aliquid horū efficere valet. Nam & si iudex damnet reum ad mor-
 tem, aut membri mutilationem, aut flagella: nō eo ipso reus moritur,
 aut mutilatur, aut flagellatur: sed per sententiam condemnans reum
 ad aliquid horū, præcipit apparitoribus atq; liētoribus vt id exequan-
 tur in reo, ad quod ipse illum per suam sententiam damnauit. Iudicis
 itaq; sententia non occidit, nec verberat, sicut nec sententia legis: sed
 solū condemnat reum vt alterum istorum ab alio patiatur: & hoc ip-
 sum faceret lex si de reo sententiam diceret. Nam lex præciperet iudi-
 ci, quemadmodum iudex apparitoribus atq; liētoribus, vt talē reum
 occidi aut verberari faciat. Et hinc est quod de huiusmodi pœnis nun-
 quam hætenus data est lex quæ sententiam latam, sed quæ solam sen-
 tentiam ferendam cōtineat. Quia licet lex possit præcipere vt tales pœ-
 næ infligantur reo, ipsa tamen se sola illas infligere non valet, sed ad il-
 larum executionem indiget hominis ministerio. Lex potest excōmu-
 nicare, suspendere, interdicere, bonis priuare, ad pecuniam reddendam
 obligare, & ideo de istis & aliis similibus pœnis potest statui lex, quæ D
 sententiam contineat latam. Sed quia lex non potest occidere, nec mu-
 tilare, nec verberare, nec potest præcipere reo vt aliquod horum in se
 exequatur: sed necessariò indiget alterius hominis ministerio ad isto-
 rum executionem, ideo de nulla istarum pœnarū dari potest lex quæ
 latam sententiam contineat. Manet itaq; firmum & immobile nostrū
 fundamentum, quòd pro principio nostræ principalis argumentatio-
 nis posui dicens, legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, id
 omne efficere in reo circa pœnarum irrogationem, quod efficeret sola
 iudicis sententia, si de eadem re & eodem modo cōtra reum daretur.
 Ex quo firmissimo fundamento validissimæ argumentationis stru-
 ctura confurgit, quæ apertissimè conuincit verum esse id, quod in pri-
 ma huius capituli cōclusionē dixi, legem videlicet pœnalem, quæ sen-
 tentiam latam cōtinet, obligare in conscientia reum ad reddendū pœ-
 nam, quæ in eadem lege statuta est. Nam alioqui fieret necessariò, vt
 maior sit iudicis q̄ legis potestas. Quia iudex per suam sententiam cō-
 demnās reum (vt capite. 3. huius secundi libri probauimus) obligat in
 conscientia reum ad soluendum pœnam ad quam iudex illum dam-
 nauerat. Ne igitur minoris potestatis faciamus legis q̄ iudicis senten-
 tiam, oportet necessariò concedere omnē legē, quæ sententiam cōtinet
 latā, obligare in cōscientia illius transgressorē ad pœnā in illa decretā.

Præter

A Præter hanc inuincibilem rationem confirmat hanc meam cõclusionem auctõritas multorum doctissimorũ virorum tam theologorum quàm iurisperitorũ, qui eandem docent & tuentur cõclusionẽ. Non enim ego solus (vt quidam mihi obiiciunt) hanc tueor sententiam, sed adeò multi sunt qui illi fauent, vt verè dici possit hanc esse communem opinionem. Et primũ omnium profero ex nostris Theologis beatũ Thomam, qui & si ex professo nunquam (quod ego sciã) hanc tractet quæstionem, de alia tamen re differens obiter suam de hac re profert sententiam. Nam in. 2. q. 98. ar. 3. in responsione ad tertium principale argumentum, dicit illum qui iurat falsum iuramento assertorio esse infamem quanuis non ipso iure, sed post sententiam cõtra eum latam. Eum autem qui iurat falsum iuramento promissorio dicit esse infamem ipso iure. In quibus verbis apertè innuit non esse opus alia sententia in illo qui ipso iure damnatus est. Nam si etiã requireretur iudicis sententia ad infamiam periurii sustinendam, in periurio promissorio sicut in assertorio, nullam dedisset inter vtrunq; periurium differentiam.

Adrianus Papa in quarto sententiarũ differēs, de iis quæ sunt acquisita per ludũ alearũ, postq̃ definierat eũ qui in ludo amisit aliquid & soluit lucranti posse salua conscientia cõpensationẽ sibi facere, & tantundẽ à lucrante surripere, hæc quæ sequuntur verba subiungit. Non obstant notata doctorũ in cap. Fœlicis, de pœnis, lib. 6. quòd in pœnis ipso iure inflictis ante executionẽ requiritur iudicis declaratio, iuxta cap. Cũ secundũ leges, de hæreticis, cũ suis similibus, nisi factum sit notoriũ, vt limitat Geminianus. Quia procedit in foro exteriori, nõ in foro cõscientiæ. Hæc Adrianus. Ex quibus verbis apertissimè constat qualiter sit intelligendũ, quod idẽ Adrianus in quolibetis quæstione sexta dixerat, pœnam à iure impositam non obligare ante sententiam qua crimẽ declaretur esse cõmissum. Nam illud necessariò intelligendũ est de obligatione quæ solũ forũ exterius respicit, & nõ de obligatione quæ respicit forũ cõscientiæ, in quo (vt modo censuit) talis sententia nõ est necessaria. Alioqui nisi illũ ita interpreteris, oportet vt necessariò fatearis illũ minimè sibi constare, sed potius sibi ipsi cõtradicere.

Caietanus in commentariis super. 2. 2. sancti Thomæ, quæst. 62. ar. 3. quærens quare ad aliquas pœnas à lege impositas teneatur reus sine iudicis sententia, & ad aliquas non, duplices (vt aliàs in alio proposito negocio citauimus) dicit pœnas. Quædã, ad cuius executionẽ requiritur actio, vt sunt mors, mutilatio, verbera. &c. Alię sunt ad cuius executionẽ nulla requiritur actio, vt sunt excõmunicatio, suspensio, interdictum,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

interdictum, irregularitas, & si qua est alia similis. In his enim (vt ait) C
 nulla requiritur actio ad illarum executionem, sed sufficit sola actus
 omisio, vt puta non communicare cum fidelibus, non immiscere se
 prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ omnia in sola negatione
 seu priuatione consistunt. Pœnam, quæ ad sui executionem indiget ali-
 qua actione, dicit esse propriam iudici, & non conuenire legi: & hinc
 deducit quod quoties lex aliqua imponit pœnam, quæ ad sui execu-
 tionem eget aliqua actione, semper est necessaria iudicis sententia per
 quam talis pœna mandetur executioni. Et quia putat nunquam per
 legis sententiam latam imponi pœnam, quæ ad sui executionem indi-
 geat aliqua actione, ideo conclusionem hanc ponit his verbis dicen-
 tem. Itaq; sola legis lata sententia obligat reum ad executionem pœ-
 næ. Hæc Caietanus. Ex cuius verbis ea solū quæ meæ sententiæ suffra-
 gantur, capiam: reliqua verò quæ à me non probantur reiciā. Id enim
 solū extensis (vt aiunt) vlnis amplector quod ait sententiam à lege la-
 tam obligare reum ad executionem pœnæ. Nam hoc solum est quod
 mea conclusio, quàm in principio huius capituli proposui, dicit: & hoc
 est præcipuum quod ego in hoc capite probare statui. Sed quomo-
 do hæc, quæ nunc Caietanus dicit, possint coherere cū illis quæ dicit D
 in sua summa de peccatis, titulo, Pœnâ, non facilè patet. Nam in illo
 loco dicit neminem teneri subire pœnam à lege statutam, nisi postq̃
 ad illam fuerit à iudice damnatus. Hoc tamè in solis duobus casibus
 fallere dicit, videlicet in cœnsuris, & in pœnis testamentariis. Has solas
 excepit: quia putauit has solas esse quæ possent per legem sententiam
 latam continentem statui. Sed certè hac in parte tota errat via, & sibi
 ipsi non constat. Nam priuatio bonorum pœna est longissimè à cen-
 sura ecclesiastica distans: & tamen ad illam obligatur aliquando reus
 per solam sententiã latam absq; alia iudicis sententia, prout ipse Cai-
 etanus fatetur in fine illius articuli tertii quæstionis. 62. & probatur
 apertissimè per cap. Cùm secundum leges. Quia & si textus ille dicat
 ad apprehensionem bonorum hæretici necessariam esse iudicis eccle-
 siastici declarationem, ad hoc tamen vt hæreticus bonorum suorum
 dominio priuetur, nihil tale dicit esse necessarium, sed eo ipso quo fa-
 ctus est hæreticus dicit illum esse tali dominio priuatum. Sed hac cō-
 traditione, quæ satis est manifesta, dimissa, oportet reliqua quæ Cai-
 etanus dixit, diligenter examinare, videlicet an verū sit quod lex pœ-
 nalis, quæ sententiam latam continet, nunquam statuit pœnam, ad
 cuius executionem requiratur aliqua actio. Quia talis pœnæ executio
 (vt ait) semper conuenit iudici, & nunquam legi. Hoc tamen an verū
 sit nolo

A fit nolo nunc perscrutari: quia postea in alio capitulo commodiorem huic disputationi dabo locū. Nam quod presentī disputationi cōuenit, satis esse arbitror quod ostenderit Caietanū in hac esse sententia, vt existimet sententiā à lege latā obligare reum ad executionē pœnæ. Et hoc solū est, quod ego in hoc capite venari cupiebam.

Ioannes Medina nouissimus omnium theologorum, quos de hac re differuisse noui, in codice de restitutione & contractibus quanuis in prima quæstione propè finem dicat illos, qui à iure sunt priuati dominio bonorum suorum, non teneri ad reddendum illa ante iudicis declarationem, sed posse interim salua conscientia retinere illa, ibidem tamen docet illos ipso iure sine alia iudicis sententia esse priuatos dominio bonorum suorum. Ex cuius verbis apertissimè cōstat illum in hac esse opinione, vt censeat legem pœnalem, quæ sententiam cōtinet latam, obligare reum ad eam pœnam quæ per illam legē expressa est. Quòd autem doceat eos qui sic sunt priuati dominio bonorū suorū posse illa retinere quousq; cōdemnētur, & nō teneri ante criminis declarationē ad reddendū illa, inde prouenit quia putat legē quæ priuat dominio bonorū hac sola priuatione esse cōtentā, & nō ex cōsequenti præcipere vt bona reddātur illi cui à lege adiudicata sunt. Hoc autē

B an verū sit nolo impræsentiarū discutere, quia postea integro aliquo capitulo de hac re prolixius pertractabo, vbi apertè ostendā eundem Ioannem Medinam, quanuis doctissimū, sibi ipsi in hac parte cōtradicere. Satis enim nunc me fecisse existimo quod ostenderit illū meæ cōclusioni, quam in principio huius capituli collocaui, subscribere, & apertè fauere. Reliqua verò quæ ab hoc themate distant, suo loco discutientur. Alium ex nostris theologis nō reperi, qui huic meæ sententiæ apertè faueret: quoniā à paucis theologis hanc quæstionē tractatā esse video: & rarissimā apud antiquos theologos de hac re inuenio memoriā. Multi tamē sunt iurisperiti qui de illa differūt, & bona pars illorū qui in hac facultate cēsentur doctissimi, mihi in hac parte suffragātur. Ne autē aliquis suspicetur doctores ipsos aliter quàm ego existimo, sentire, illorū sententiā (vt capite. 3. huius secundi libri me facturū promiserā) eisdē verbis, nec vno mutato, quibus ab illis scripta est, citabo.

Abbas in cap. 1. de cōstitutionibus referens sententiā glossæ in cap. *Abbas.* Fraternitas. 1. 2. q. 2. quæ ait, quod pœna imposita per legē positiuā non obligat in foro cōscientiæ, hæc verba ait. Hoc limitare nisi lex imponeret pœnam ipso facto, vt quia ipso facto publicat bona alicuius, quia tunc non puto quod ille possit retinere bona publicata cū bona conscientia. Quia ius est statim acquisitū fisco, vt notatur in. l. Commissa,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ff. de publicanis, & in cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. Hæc ille. Deinde in cap. Dilecti, de arbitris, de sententia illius glossæ iterū differens largius & expressius suam aperit sententiam, sic dicens. Prædicta ego limito ubi pœna venit imponēda per iudicē: secus puto ubi pœna esset imposita ipso facto. Pone exemplū in cōmittente crimē lēsæ maiestatis vel hēresis. Nam in cōtinenti bona cōfiscantur, vt in cap. Vergentis, infra, de hēreticis: & in cap. Cū secundū leges, eodē titulo, lib. 6. & in l. Quisquis. C. Ad legem Iuliam maiestatis. Hæc Abbas. Et eandē sententiā repetit in cap. Cū nō ab homine, de iudiciis, & in cap. Peruenit, quod primū est sub hoc initio, in titulo de appellationibus, & in cap. Finali, de hēreticis, & cap. In quibusdā, de pœnis. Quæ oīa loca ideo citare placuit, vt apertē ostenderē Abbatē in hac sententia non fuisse dubium aut varium, sed firmum & semper sibi constantem.

Dominicus. Dominicus de sancto Geminiano in cap. Pro humani, §. Sacri, de homicidio, lib. 6. hæc quæ sequuntur verba ait. Nota quod ubi imponitur pœna à iure, ipso iure nō requiritur alia sentētia, sed sufficit sola receptio probationis super illo facto super quo pœna imponitur. Hęc ille. Et in cap. Cū secundū leges, §. Confiscationis, de hēreticis, eodē lib. hæc ait. Nota quod quādo ipso facto quis est dānatus, nō requiritur damnatio sed executio, & super executione declaratur. Et iterū in tertio notabili ait. Nota quod super facto in quo imponit pœna ipso iure requiritur iudicis declaratio anteq̄ executio fiat. Quòd intellige quādo factū nō est notoriū: sed si factū esset notoriū, & iudex assignaret terminū ad excusandū factū, & nō fieret excusatio, posset fieri executio absq̄ alia declaratione. Hęc Dominicus. In quibus verbis id potissimū annotandū est, quod ait non esse necessariam iudicis declarationem quando factum est notorium. Factum autem semper (vt aliās dixi) est reo notorium, ergo propter ipsum reum non erit, iuxta Domini sententiam, necessaria iudicis declaratio.

Felinus. Felinus in cap. Rodolphus, de rescriptis, in §. Sed declaratoria sentētia, dicit primo sententiā declaratoriā esse necessariā, & postea hanc cōclusionē temperare volēs, dicit hæc verba. Limita primo prædicta nisi factū esset adeò notoriū, quòd nulla esset opus declaratione: quia tūc nō habet locū dictū cap. Cū secundū leges. Ita notat dñs Abbas in cap. Cū non ab homine, versiculo, Sed certē si subtiliter, de iudiciis, Quia in certis nō est opus cōiecturis, cap. 2. de regularibus, lib. 6. Vnde textus in dicto cap. Cū nō ab hoīe, nō dicit aliquid de declaratione præmittēda traditioni curiæ sęculari: quia videtur notoria incorrigibilitas, quando præmissis triplici gradu pœnæ ille reperitur inherere suis iniquita-

A iniquitatibus. Et aliquibus interpositis subdit. Et ita intellige tu glossam in cap. Commissa, in verbo, iusto impedimento, de electio. lib. 6. dicentem quod in casu capituli, licet canon, eodem titulo, potest collator conferre beneficium ipso iure vacans, absq; alia pronuntiatione super priuatione incurfa. Est enim notoriè incurfa illa pœna priuationis. Hęc Felinus in illa prima limitatione. Et postea in tertia limitatione eiusdem cõclusionis, iterum sic ait. Limita tertio respectu fructuũ, quoniam ad hoc vt debeantur fisco non requiritur declaratoria super priuatione iure imposta, sed statim à die incurfæ pœnæ debetur fisco. Ita tenet glossa, & Angelus in Authentica de incestis nuptiis in principio: & ibi infert, quod non valet instrumentũ confectum à tabellione priuato iure tabellionatus, cùm confectio instrumentorũ sit fructus officii: nisi fuisset occultè toleratus. Hactenus Felinus, qui sententiam Abbatis & Dominici in omnibus quæ ad nostram conclusionem spectant, sequitur.

Barbatus in repetitione cap. Rainaldus, de testamētis, folio. 11. col. 1. *Barbatus* hanc eandem sententiam docet, sic dicens. Sequar ergo quæstionem inceptam de foro cõscientiæ. Vtrum hères non conficiens inuentarium teneatur vltra vires hēreditatis. Et mihi videtur de iure dicendũ **B** quod teneatur: quod sic demonstro ad oculũ supra Hostiensem, Bartholum & sequaces. Vbicunq; pœna est imposta à lege ipso iure, quis non potest retinere ius alteri quæsitum cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. notatur in. l. Commissa, ff. de publicanis. Et adduco quod voluit dominus Abbas in cap. 1. de constitu. Sed ista pœna quod hères teneatur vltra vires hēreditatis non conficiendo inuentarium, est imposta à lege ipso iure, & ex legis dispositione, ergo salua cõscientia non potest facere hères, quin soluat creditoribus vltra vires hēreditatis, cùm ipso iure sit acquisitũ ius creditoribus. Hactenus Barbatus, qui ad eò aperte nostræ patrocinatorum opinioni, vt nihil fauorabilius dici possit.

Philippus Decius in cap. Canonũ statuta, numero. 20. extra de cõstitutionibus, quibus impugnat rationes quibus innititur Abbas ad tuendũ prædictã sententiã, ipse tamẽ aliis rationibus motus eidẽ subscribit sententiã. Et iterũ eandẽ sententiã docet in. l. Quòd à quoq; ff. de regulis iuris. Illius verba nolo impræsentiarum referre, propterea, quòd in cap. sequenti oportebit me illa citare tanq̃ illi proposito etiã deseruientia. Si quis igitur illa videre optat, in capitulo sequenti reperiet. *Philippus Decius*

Paulus de Castro in. l. 1. §. Ad bestias, ff. de postulando, apertissimè *Paulus de Castro* docet pœnã à lege ipso iure impostã obligare reũ in cõscientia etiã ante iudicis sententiã. Eius verba sunt hæc. Nota quod delinquēs eo

X 2 ipso

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ipso quod deliquit, videtur consentire, vt sibi imponatur pœna à iure C
præfixa. Vnde allegatur quod delinquens naturaliter obligatur ad pœ
nam delicti, etiam antequam sit condemnatus: postea verò est obliga
tus ciuiler & naturaliter. Hæc Paulus de Castro, vir quidem magnæ
apud iurisperitos auctoritatis.

Baldus.

Ex his Pauli verbis nunc proximè citatis intelligo quædam Baldi
verba, & agnosco illū meæ fauere sententiæ. Nam in. l. Id quod paupe
ribus. C. de episcopis & clericis, quæst. 9. hæc quæ sequuntur verba re
fert. Nono queritur an executor cõstitutus ad soluendū debita, possit
soluere debita naturaliter tantū: Dic quod nō, vt. ff. de solutionibus. l.
Si is cui, §. Fluius. In contrariū tamē facit ratio naturalis: quia ille. §. lo
quitur in cõtractibus: sed nos loquimur in iudicio animæ, vbi debitū
naturale vrget, sicut naturale & ciuile. Et istud credo verius, quia eccle
siasticum forū nō curat de obligatione ciuili, vt extra de pactis cap. i.
Hactenus Baldus. In quibus verbis id potissimū annotandū est, quòd
dixit in iudicio animæ æquè vrgerè debitū naturale solū, ac debitū na
turale & ciuile simul. At debitū naturale ad pœnā ipso iure impositā
(vt ex dictis Pauli de Castro cõstat) habet delinquēs anteq̄ sit cõdem
natus, post cõdemnationē verò debet pœnā debito naturali & ciuili.

Debitū naturale.

Nam debitū naturale est illud, quod cõtrahitur ex virtute & potestate D
legis naturalis aut quæ à lege naturali deducit̄, & hoc debitū respicit
forū secretū, quod conscientię appellari solet. Cū autē legi naturali
proximū sit vt delicta sint puniēda, ideo isti debitū naturale ad pœnā
dicūt esse in eo qui trāsgreditur legē pœnalē quæ sententiā cõtinet la
tā. Debitū ciuile dicūt esse ex iudicis sentētia, & hoc respicit forū exte
rius, ob quā causam ego suspicor ab istis appellatū esse ciuile. Ex quo
rū verborū intelligentia cõuincitur, vt in iudicio animæ tantū oblige
tur reus ad pœnā à lege ipso iure præfixā absq̄ iudicis sententiā, quan
tū obligaretur post datam à iudice sententiā. Et hinc apparet qualiter
intelligendus sit Baldus, si quando fortè ait sententiā iudicis esse ne
cessariā, vt reus teneatur ad pœnā à lege statutā. Intelligendus est enim
de obligatione ciuili & quantum ad forū exterius, nō autē intelligit
talem sententiā esse necessariā, quantum ad debitum naturale, &
in foro conscientię. Neq̄ huic sententiæ obstat, quod Baldus in eodē
loco post prædicta verba paucis interpositis subdit dicens, quod si pœ
na transiit ad condemnationē cõtra defunētum, executor potest ven
dere pro pœna soluenda, si verò pœna nō trāsiit ad condemnationē
cõtra defunētū, nō pōtest vendere ad soluendū: quia talis (vt ait) non
debet in foro animæ. In his verbis Baldus loquitur de pœna imposita
per legē

Debitū ciuile.

A per legem quæ sententiam continet à iudice ferendam. Et de hac pœna verū est, quod ad illam non tenetur executor, nec pro illa soluenda potest aliquid vendere, si defunctus nō fuerat ad illam damnatus. De pœna autem quæ est à lege ipso iure imposita, non loquitur Baldus: quoniam alias sibi ipsi contradiceret, qui prius dixerat executore esse obligatum in iudicio animæ ad soluendum ea debita, quæ defunctus naturaliter tantum debebat, & non ciuilititer.

Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptiis, numero. 2. *Angelus de Perusio.* apertius quàm Baldus eidem sententiæ fauet, sic dicens. Nota doctrinam quod vbi lex dicit aliquem priuari iure suo, intelligitur ipso iure absq; sententia. Et per hoc dico, quod licet verbum futuri temporis priuationem inducens intelligatur, vt inducat priuationem demum lata sententia, vt. l. In criminali. C. de iurisdictione omnium iudicum, & l. Iubemus. §. Sanè. C. de sacrosanctis ecclesiis, hoc est verū nisi ibi sit dictio, Mox, vel Statim, vel in cōtinenti: quia tunc intelligitur ipso iure, non autem per sententiam, cū sententia non possit dari mox, statim, vel in continenti, vt. l. 2. C. de iurisdictione omnium iudicum.

B Hæc Angelus de Perusio. Et aliquibus interpositis numero. 5. hæc quæ sequuntur ait. Per istam glossam, iuncta etiam lege hic allegata in glossa, dic quod si statutum dicit, quod tabellio falsum committens sit priuatus ipso tabellionatus officio, quod etiam ante latam sententiam contra eum non poterit instrumenta conficere. Quia conficere instrumenta est frui tabellionatus officio. Sed ex quo statutum priuauit ipsum officio, iure priuauit eum fructu ipsius officii, qui consistit in instrumentorum confectioe. Et ideo instrumenta per eum facta, post eius falsitatem commissam nō valent, nisi fortè tenerent propter publicam vtilitatem, & communem errorem, vt fuit in Barbario, vt l. Barbarius, ff. de officio prætoris. Hactenus Angelus de Perusio.

Iaso in tertio libro Consiliorum suorum consilio. 21. differens de *Iaso.* quodam decreto proclamato Mediolani anno domini 1446. hæc quæ sequuntur verba ait. Cū decretum dicat ipso iure & facto, ergo sine ministerio iudicis, & sic absq; alia sententia declaratoria, secundum Baldum in. l. prima. C. de secundis nuptiis, & Bartholum in. l. prima. ff. de infamibus. Vnde dicit ad propositum Baldus in. l. 1. col. 4. in fine, C. Ne ex delictis defunctorum, in versiculo, sed dubitatur eo casu. &c. quod lex qui delatorem, procedit quando ficta confessio stabat in suis finibus, secus si transit in condemnationem iudicis, vel legis, vel statuti, vt in casu præsentis. Secundò respondetur, quod etiam si executio sit facta sine aliqua declaratione, tamen valet & tenet, vt

X ; notat

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

notat Innocentius in cap. Ex ratione, de appellationibus, quem refert **C**
& sequitur Baldus reputans eius dictum tenendum menti, in cap. 1.
de feudo sine culpa non amittendo. Hæc Iaso, qui non solum meæ pa-
trocinatur opinioni, sed refert Bartholum & Baldum in eadem esse
sententia.

*Antonius
Corsetus.*

Antonius Corsetus in singularibus suis in titulo, Pœna, versiculo,
Vbicunq; pœna. &c. apertissimè huic meæ opinioni suffragatur, sic in-
quiens. Vbicunq; pœna apponitur ipso iure à lege, debetur non solū
in foro iudiciali, sed etiam in foro conscientie seu pœnitentie. Istud
assumptum probatur in cap. 2. de præscriptionibus libr. 6. Hoc voluit
dominus Abbas in cap. 1. de consti. Refert & sequitur dominus meus
in repetitione cap. Rainaldus, de testamentis, circa finem. Hæc Anto-
nius Corsetus, qui tam apertè huic meæ opinioni fauet, vt nihil sit
quod ab illo in hac parte desiderari possit. Vt autem verba illius vlti-
mà declarem, credo illum sub nomine domini sui intellexisse Barba-
tium, propterea, quòd ille super prædictum capitulum, Rainaldus, re-
petitionem edidit, in qua (vt ex verbis suprà citatis constat) hanc sen-
tentiam docet, probans illam eodem textu quo Antonius Corsetus.

*Andreas Ti-
raquellus.*

Andreas Tiraquellus in commentariis quæ nuper ædidi super. l. Si
vnq̄, in verbo, Reuertatur. C. de reuocandis donationibus, recēset mul- **D**
ta discrimina quibus sententia lata à sententia ferenda discernitur, &
in secundo discrimine hæc verba refert. Quū quid sit ipso iure, statim
ad id tenetur in foro quod cōscientie appellāt, etiā si pœna sit, quæ qui-
dē aliàs ex sentētia glossæ in cap. Fraternalitas. 12. q. 2. cū similib⁹ nō debe-
tur in eo foro. Ita voluit Pannor. in cap. 1. de cōstitutionibus. Hęc ille.

*Glossæ mul-
torum tex-
tuum.*

Præter hos tam multos & tam illustres doctores qui huic meæ sen-
tentie patrocinantur, extant multæ ordinariæ glossæ textuum ex iure
canonico, quæ hanc laudant & tuentur opinionem. in cap. Quàm sit,
in verbo, Eo ipso, de electione lib. 6. hæc verba dicit glossa. Nec requi-
ritur alia priuationis sententia, licet vbi dubium esset, declarari posset
sententialiter illum esse priuatū. Et in eodē capitulo in vltima glossa,
quæ est super hoc verbo, Vacuetur, sic ait. Dixit Gar. per sententiam,
& ideo aliud in isto casu quàm in superiori: quia maius vinculum cō-
tractum est post consensum quàm ante, & ideo difficilius rumpitur.
Guillermus contra: quod verius puto, cū hîc dicat litera, eo ipso vi-
ribus vacuetur. Per quod satis patet quod est canon lata sententia nō
ferendæ. Hæc ibi glossa. Et in cap. Commissa, in verbo, iusto impedi-
mento, eodē titulo & libro, dicit quod si quis electus ad parrochiale
ecclesiã neglexerit infra annū ad sacerdotiū promoueri, statim illo nō
vocado

A vocato possit ecclesia alteri conferri, iuxta cap. Licet canon, eodem titulo & libro. In Clementina, Quoniam, in verbo, Eo ipso, de vita & honestate clericorum, dicit glossa hæc verba. Hic ergo non est necessaria monitio, nec sententia. Et in Clementina, Multorū, de pœnis, glossa vltima, hæc ait verba. Non requiritur sententia quam incurruunt ipso facto, sed sufficit publicatio. Hæc in glossa. Cuius glossæ sententiam laudat & tuetur Ioannes de Imola in eodem loco.

Ecce vides cādide lector, quot & quales habeo patronos qui meæ adfipulantur opinioni, & illam pro viribus tuentur. Multi fortè alii sunt iurisperiti huius sententiæ patroni, quos fateor me ignorare. Sed satis est homini theologo tot à mea professione extraneos nō ex aliorū relatu sed ex facie nosse, & illorum scripta inuestigasse, vt tandem inuenirem patronos qui meæ fauerent opinioni. Nam multi ex meis theologis qui mecū de hac re colloquebantur, & me in hac sententia semper constantē videbant, obiiciebant mihi omnē iurisperorū ceteruā, quos omnes dicebāt contrariā mihi tenere opinionē. Et ex ipsis iurisperitis quidā, vt viderūt opus quod de iusta hæreticorū punitione edidi, in quo aliquid ad hanc rem pertinēs dixi, exprobrabāt mihi quod in hac sententia essem singularis, & nullū alium præter Abbatē **B** haberem meæ opinionis fautorem atq; tutorem. Væ itaq; iuxta Salomonem, mihi minabantur: quia si cadere cōtingeret, nō haberē subleuantem. Ego verò qui de huius opinionis veritate nimiū securus erā, & illi vehementer fidebam, quasi impossibile arbitrabar illam fuisse hætenus tam solam, & tam desertam, vt nullum alium præter Abbatem habuerit tutorem. Hac igitur causa vehementer vrgente coactus fui quotquot potui perquirere doctores, qui huic tam apertæ veritati fauerent, & inueni hos quos hætenus recensui. *Ecclesiast. 4.*

Sed circa hanc nostrā primā huius capitis conclusionē, quam à tot tantisq; doctis viris laudatam atq; probatam esse diximus, admonere lectorem decreui, vt intelligat hanc nostram conclusionē nō esse tam vniuersaliter veram, quin aliquam patiatur exceptionē. Nam si semel lege aliqua vniuersali decretū fuisset nullam legē pœnalē obligare ad pœnā ante iudicis declarationē, & si mille post illam datam extarent leges pœnales quæ sententiā cōtinerent à iure latam, nulla tamen earū obligaret ad pœnā sine sententia criminis declaratiua à iudice lata. Et certè si aliqua talis lex, qua admonerentur omnes nullam legem pœnalē obligare ad pœnam sine iudicis sententia, semel in iure cōmuni posita fuisset, libentissimè manibus (vt dicitur) & pedibus ad illorum transirē sententiā, qui docent nullam talē legē obligare ad pœnā ante

X 4 iudicis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

iudicis sententiam. At, cum nulla talis (vt capite sequenti ostendam) C
in toto iure communi habeatur, coactus fui sentire eas communis iuris
leges, quæ sententias continent à se latas, obligare ad pœnam absq;
aliqua iudicis sententiâ. Verû & si talis vniuersalis lex in nullo iure cõ-
muni siue canonico siue ciuili habeatur, aliqua tamen respublice, quæ
leges aliquas speciales ad suam iustam & honestam conuersationem
condiderunt, conscientias suorum subditorum cõsulere volentes vni-
uersali lege admonuerunt suos subditos se per nullam legem à se con-
ditam aut postea condendam, etiam si sententiam cõtineat à se latam,
obligare ad pœnam nisi prius sententia accedat, quæ declaret crimen
fuisse perpetratum. Talis lex fuit à fratribus ordinis Minorum regula-
ris obseruantia pro se ipsis condita in capitulo generali anno domini
1526. Afsissii celebrato, cui capitulo ego interfui custos custodum
prouinciæ sancti Iacobi. Vt autem quod dico clarius elucescat, verba
ipsius legis aut statuti hîc inserere decreui, & sunt quæ sequuntur. De-
claratur quod vbicunq; in nostris statutis generalibus vel particulari-
bus taxatur aliqua pœna incurrenda ipso facto, in talem pœnam non
incurritur, nisi post declarationem factam à prælato. Prælatus autem
non declaret delinquentem commisisse factû, pro quo pœna erat im-
posita ipso iure, nisi per rei euidentiam vel legitimè de crimine consti-
terit. Post declarationem tamen huiusmodi, ipso facto reus in pœnam D
venit impositam, sine noua impositione. Hactenus verba statuti. In
quibus verbis id potissimum annotandum est, quòd ait non esse ne-
cessariam nouam condemnationem, sed satis esse solam criminis de-
clarationem. In hoc capitulo generali vbi hoc statutum conditû fuit,
multi fuerunt viri religiosi in theologia & iure canonico doctissimi,
è quibus aliqui in schola Parisiensi doctoratus insignia susceperant.
Inter hos omnes re hac plenè prius (vt oportebat) discussa, tandem ab
oïbus decretum est, vt tale generale statutum cõderetur. Hoc autè fie-
ri non videretur illis necessarium, si viri illi doctissimi intellexissent,
ex ipsa rei natura aut ex iure cõmuni oriri, vt nullus possit in pœnam
à iure latam incurrere, nisi prius accedat iudicis sententia qua declare-
tur crimen esse perpetratum. Sed quia optimè aduertteunt nõ esse ne-
cessariam iudicis sententiam, ad hoc vt reus incidat in pœnâ, quæ per
legis sententiam ipso iure præfixa est, ideo ad sedandas fratrum con-
scientias, & tollendos scrupulos, qui sæpe ex talibus pœnis à iure latis
oriri poterant, decreuerûnt hoc statutum condere, per quod facilè om-
nes scrupuli tolluntur. Et certè nisi fratres minores per tale statutum
prudenter sibi ipsis prouidissent, ego non dubitarem asserere fratres
eiusdem

*Statutû fra-
trum mino-
rum.*

A eiusdem ordinis, qui contra sui ordinis statuta deliquissent esse obligatos in cōscientia ante omnem prælati condemnationē ad sustinendas pœnas in suis statutis ipso factō aut ipso iure impositas. Neq; ab hac obligatione ego excusarem illos, propterea quòd alio generali statuto declaratum ante fuerat nullum suorū statutorū obligare ad culpam aliquam. Nam illi generali statuto potuit per aliud particulare derogari. Et ideo nisi declaratio supradicti statuti addita fuisset, meritò credi potuisset in omnibus statutis pœnalibus, quæ pœnam ipso iure imponūt, esse derogatum illi priori statuto, quo cauetur nullum statutum obligare ad culpam. Non enim possunt hæc duo statuta simul stare, primum videlicet, quod ait, nullum statutum obligare ad culpam: & alterum, quod obligat ad pœnam in foro conscientix solvendam. Et ideo vt omnis tollatur contradictio, & absurditas, oportet illud generale statutum sic interpretari, vt ab illo intelligatur excipi aliud particulare, quod de obligatione ad pœnam postea conditū est. Nam (vt dicitur de regulis iuris libro. 6.) generi per speciē derogatur. Quæ regula adeò vera est, vt non solū pro iuris humani, sed etiam pro sacre scripturæ vera intelligētia sit summè necessariā. Quoniā per hanc regulā multa, quæ in sacra scriptura velut ex diametro pugnare videntur, facile cōciliantur. Ex his tam multis aliqua subiiciam, vt ex illis agnoscat lector, quàm necessaria sit etiam in sacris literis, nedum in statutis humanis, hac regula iuris vti. In Leuitico de animalibus, quæ comedi possunt, dominus differens, hanc generalē statuit legem. Omne (inquit) de volucris, quod graditur super quatuor pedes, Leuit. II. abominabile erit dño. Et tamen postea adhuc de volucris loquēs, ait. Quidquid autē ambulat quidē super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terrā, comedere debetis. Si omne, quod graditur super terram, erat abominabile, quomodo postea permittit, vt id, quod longiora habet retrò crura, comedatur? Apertissima certè erit in his cōtradiectio, nisi in illa priori lege generali intelligatur exceptum id, quod postea conceditur. In libro Iob, iuxta septuaginta Iob. 25. interpretum translationem, generali elocutione dicitur. Nemo mundus à sorde, nec infans, cuius est vnus diei vita super terram. Tamen de Christo dicit beatus Petrus, quòd peccatum non fecit, & idem de 1. Petri. 2. beata virgine omnis fatetur Ecclesia. Nam licet aliqui cēseant eam in peccato originali fuisse conceptam, omnes tamen fatentur illam fuisse in gratia, quum ex vtero matris exiit, & sine vllō peccato mortali aut veniali perpetuam vitam duxisse. Qui fieri potest, vt beata virgo ab introitu vsque ad exitum vitæ sine peccato fuerit, & nemo

X ; fit mun-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

fit mundus à forde , nec infans, cuius est vnus diei vita super terram. Tertium profero exemplum de illa vniuersali elocutione, quam saluator protulit, dicens. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnū Dei. Ex qua sententia colligi posset, martyrium pro Christo consummatum nō esse satis sine baptismo aquæ ad vitam æternam assequendam : sed quia alibi baptismus sanguinis commendatur à Christo , ideo oportet intelligere illum in illa priori vniuersali propositione fuisse exceptum , quanuis illic non fuerit expressus. Et hoc ipsum apertè docet Hugo de sancto victore, sic dicēs. Qui enim dixit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei: idem ipse alibi dixit. Qui me confessus fuerit coram hominibus , confitebor & ego eum coram patre meo. Quod ergo ibi dictum non est, subintelligendum tamen est, quanuis dictum non est, quoniam alibi dictū est. Hæc Hugo. Potuissem multò plura proferre similia exempla , quæ omnia causa prolixitatis vitandæ omitto, propterea quòd ista impræsentiarum sufficere mihi videntur. Sed hæ & aliæ huiusmodi vniuersales elocutiones sic accipiendæ sunt , vt in illis semper intelligantur excepta ea, quæ alibi particulari elocutione contrarium dicunt, etiam si illic expressè non excipiantur. Illa ergo generalis elocutio , quæ habetur in Leuitico , hunc debet habere sensum. Omne volucre, quod graditur super pedes, abominabile erit vobis, præter illud, quod longiora habet retro crura, per quæ salit super terram. Et quod Iob dixit, sic debet intelligi. Nemo mundus à forde, nec infans, cuius est vnus diei vita super terram, præter Christum & virginem eius matrem, qui perpetuò sine peccato vixerunt. Iuxta hunc modum exponit beatus Paulus versum illum ex Psalmo octauo. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Nam in priore ad Corinthios epistola de Christo saluatore nostro loquens, ait. Oportet autem illum regnare , donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissimè autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat , omnia subiecta sunt ei , sine dubio præter eum , qui subiecit ei omnia. Ecce qualiter beatus Paulus docet in illa vniuersali prophetæ elocutione, debere intelligi, quanuis illic non exprimatur, esse exceptum id, quod alibi particulari elocutione constat fuisse exceptum. Ad hunc igitur modum intelligere oportebit statutum illud, quod generali elocutione sic ait. Nolumus per aliquod nostrum statutum aliquem obligare ad culpam. Ab hac enim generali elocutione intelligere oportet eo ipso esse exceptū statutum illud particulare, quod clarissimis verbis ostendit se obligare ad pœnam

Hugo lib. 2.
parte. 6. c. 7.

Psal. 8.

1. Corin. 15.

D

A ad pœnam in foro conscientię reddendam. Et ita, iuxta regulam iuris suprà citatam, generi per speciem derogatur. Alioqui aperta esset inter generale & speciale statutum dissonantia. Nam si statutũ particulare dicit se velle, vt in foro cõscientiæ sint eo ipso obligati ad pœnam, aut dicat, eo ipso sine alia sentētia esse obligatos, tunc verũ non erit, quod in generali statuto dicebatur, nullum videlicet statutum obligare, nisi ab hac generali elocutione intelligatur tunc excipi illud particulare, quod de obligatione ad pœnam postea conditũ est. Et hinc clarè conuincitur deceptum fuisse Caietanum in commentariis super. 2. 2. sancti Thomæ, quæst. 186. arti. 9. Illo enim loco beatus Thomas differens de obedientia religiosorum, quantæ sit virtutis & potestatis ad obligandum subditos, tandem in responsione ad primum principale argumentum, hæc verba ait. In aliqua tamen religione, scilicet ordinis prædicatorum, transgressio talis vel omisio ex suo genere non obligat ad culpam mortale neq; venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam: quia per hunc modum ad talia obseruanda obligantur. Hæc sanctus Thomas. Circa hæc verba Caietanus mouet aliqua dubia, quorum tertium est. An reus transgrediens statutum incurrat culpam si non sustinet pœnam. Et respõdet, quòd vbi tale statutum vniuersale est de non obligando ad culpam, sicut esse dicit in statutis fratrum prædicatorum, ibi dicit nullam esse culpam, quanuis non sustineat reus pœnam, quæ per statuta fuerat illi præcepta. Sicut non peccat (inquit ille) violando silentium, ita etiam non peccat omittendo pœnam, quæ propter violatum silentium est in statutis expressa. Hanc tamen illius sententiam ego probare non possum. Nam in ordine fratrum minorum (vt aliàs me dixisse memini) habetur tale statutũ generale, quo admonentur subditi, vt intelligant, nullum sui ordinis statutum obligare ad culpam aliquam mortalem vel venialem. Hoc tamen statuto non obstante, re ipsa intelligimus, aliquam esse in aliquibus statutis pœnalibus obligationem ad culpam saltem venialem, si reus omittat eam subire pœnam, quæ est illi per statutum præcepta. Hæc autem obligatio inde nobis datur intelligi, quòd si reus omittat eam sustinere pœnam, quæ est per statutum decreta, reprehenditur à prælato, & alia insuper grauior illi propter talem pœnæ omisionem, infligitur à prælato pœna. Et credo idem contingere in ordine fratrum prædicatorũ, & in quocunq; alio ordine, qui bonis moribus, vt ille, regitur & gubernatur. Hoc autem iustè fieri non posset, si nullam crederent esse in tali omisione culpam, saltem venialem. Non est enim æquum, vt quis sine culpa sua vel aliena reprehendatur, & pœnam

insuper

Caietanus.

Thomas.

Caietanus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

insuper sustineat. Culpam igitur aliquam hoc ipso ostenditur esse in **C**
 omissione pœnæ, quòd qui illam omittit, reprehenditur & punitur.
 Fortè hic aliquis respondebit, negando quòd non possit aliquis sine
 culpa iustè reprehendi & puniri, & dabit exemplum in eodem mō-
 nacho ordinis minorum aut prædicatorum, qui transgrediens statu-
 tum sui ordinis (vt diximus) non peccat, & tamen illi infligitur pœ-
 na per statutum sui ordinis decreta. Fateor ita esse, sed hoc ideo susti-
 net, quia ipse per statuta sui ordinis se obligauit ad pœnam, & ideo
 quanuis culpa non præcesserit, tenetur pœnā subire. Et hinc est, quòd
 omittens pœnam peccet, quanuis transgrediendo alia, quæ in statutis
 decreta sunt, non peccet: quia ad pœnam se voluntariè per statutum
 obligauit, ad alia autem in statutis cōtenta noluit sic se obligare. Præ-
 terea, hæc Caietani sentētia ex diametro pugnat cum litera sui statuti,
 quæ talis est. Vt vnitati & paci totius ordinis prouideamus, volumus
 & declaramus, vt constitutiones nostræ non obligēt nos ad culpam,
 sed ad pœnam. Hactenus verba statuti. Ex horum tenore verborum
 constat, statuta ordinis prædicatorum obligare ad pœnam. Sed si nul-
 lam incurrit culpam, qui ex deliberatione omittit pœnam, quomodo
 est possibile, vt ad illam fuerit obligatus? Qualem, quæso, habet vim
 & potestatem talis obligatio, si absq; culpa potest quis contra talem **D**
 obligationem omittere pœnam? Nam quisquis omittit quod est ob-
 ligatus facere, peccat iuxta qualitatem obligationis. Et certè (vt inge-
 nuè fatear) ego non possum intelligere, quomodo hæc duo cohærere
 possint, vt quis sit ad aliquid obligatus, & illud omittens nullo mo-
 do peccet. Nam communis est omnium Theologorum sententia, in
 peccatis, quæ sola omissione committuntur, grauitatem culpæ æsti-
 mandam esse per quantitatem obligationis, vt quantò maior fuerit
 obligatio ad faciendum aliquid, tantò grauius peccet, qui omittit il-
 lud. Ex quo necessariò sequitur, vt monachus ordinis prædicatorum,
 qui ex vi & potestate sui statuti obligatur ad pœnam, peccet si omit-
 tat eandem. Et huic meæ sententiæ fauet Vincentius Bandellus, magi-
 ster generalis ordinis prædicatorum, in commentariis, quæ ædidiit su-
 per statuta generalia sui ordinis. Nam interpretans illud eiusdem or-
 dinis statutum à nobis nunc proximè citatum, hæc ait. Idcirco trans-
 gressores nostrarum constitutionum, quando sunt puræ constitutio-
 nes, & non habent præceptum annexum, & id, quod est in eis, nō est
 aliàs lege diuina prohibitum vel mandatum, non obligantur ad ali-
 quam culpam, sed tantum ad pœnam in constitutionibus taxatam,
 vel per prælatos imponendam, & taxandam, quam si facere recusaue-
 rint, non

Statutu ordinis prædicatorum.

Vincentius Bandellus.

A rint, non euadent culpā. Et quanuis pœna non debeat infligi nolenti sine culpa, ei tamen, qui se volūtariē obligauit ad aliquam pœnam, potest talis pœna infligi sine culpa. Hæc Bandellus. Quæ verba apertissimè fauent mihi, & pugnant cū Caietano. Rursum, opinio & sentētia Caietani apertè cōtradicit literæ beati Thomæ. Nam beatus Thomas *s. Thomas.* reddens rationē, quare fratres sui ordinis obligātur ad pœnā taxatam sustinendā, ait. Quia per hunc modū ad talia obseruanda obligantur. Hęc ille. Si monachus omittēs sustinere pœnā, ad quā per statutū obligatur, nullam culpā incurrit, nullo modo per obligationē ad pœnam sustinendā obligabūtur fratres ad seruanda statuta. Si verò dicamus, prout dicere cogimur, eū, qui pœnā omittit, peccare, facile est cognoscere, quomodo per obligationē ad pœnā obligabuntur fratres ad seruanda statuta. Quia ne in talē obligationē ad pœnā incidant, conabūtur seruare statuta. Nec est quod de hac re miret aliquis, vt qs omittēs rem per legē decretā nō peccet, & omittēs subire pœnā propter transgressionē legis ab eadē lege impositā, peccet. Nā aliqua fuerūt olim in lege Mosaica p̄cepta his prorsus similia, vt docet Scot⁹ in vlti. q. tertii *Scotus.* sent. vbi de oneribus veteris legis loquēs, hęc ait. Licet possent tāgere morticinū & huiusmodi, incurrebant tñ ex hoc multas immūditias, ad quorū purgationē si nō faciebāt, quę in lege mādabant, peccabant mortaliter, sicut explicat ibi. Aīa quę fecerit, vel non fecerit sic & sic, morte moriat, & peribit de populo meo. Quę est cōminatio dānationis æternę. Hęc Scot⁹. Ad hūc modū videt mihi sentire btūs Thomas de statutis sui ordinis, ita vt fr̄es sui ordinis licet nō obligētur per sua statuta ad culpā aliquā, obligātur tñ ad pœnā in illis taxatā sustinendā, ita vt pœnā illam subire omittens, aliquo modo peccet. Sed opus est vt videamus, quo argumento suā nobis nititur persuadere opinionē Caietanus, & quū illi facilè responderimus, actū erit de sua opinione. Sic enim argumētatur. Lex ista vniuersalis est, & non particularis, quū dicimus. Nolumus quòd statuta nostra obligent ad culpā, sed solū ad pœnam. Constat autē, quòd si trāsgressio in operando excusaret à culpa, & omisio pœnæ nō excusaretur à culpa, iam particularis esset lex ista. Hęc ille. Quàm parum valeat hoc argumentum, ex iis, quæ diximus, clarissimè constat. Lex illa, quæ dicit statuta non obligare ad culpam, generalis est & vniuersalis, quo ad omnia, quæ fieri p̄cipiūtur, aut prohibentur, præter quàm ad sustinendam pœnam. Hęc enim lex particularis de obligatione ad pœnam, etiam si in loco remotissimo ab illo priori statuto fuisset collocata, semper (vt suprā diximus) intelligeretur excepta in illa lege vniuersali, quæ tollit ab omnibus statutis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 statutis obligationem ad culpam, nec ideo prior illa lex desineret propter talem exceptionem dici vniuersalis. Et inde conuincitur, vt lex illa nō desinat etiam esse vniuersalis, propterea quòd statim ab illa excipitur obligatio ad pœnam. Exceptio siquidem aut tacita aut expressa, non tollit quin elocutio sit vniuersalis respectu aliorum, quæ non excipiuntur. Si quis enim sic loquatur. Nullum animal præter hominem est risibile. Quia homo est ab illa vniuersitate exceptus, non obstat, quin talis elocutio non sit meritò dicenda vniuersalis ad reliqua omnia præter hominem. Et si fortè Caietanus contendat, non esse dicendam propositionem aut legem vniuersalem, vbi est aliqua exceptio, contentio erit de sola vocis significatione: sed tunc negabo id, quod in suo argumento assumpsit, sic dicens. Lex illa vniuersalis est & non particularis, quū dicimus: Nolumus quòd statuta nostra obligent ad culpam, sed solùm ad pœnam. Nam per hoc, quod statim excipitur obligatio ad pœnam, iam non erit, iuxta suppositum, lex vniuersalis. Cùm igitur iam apertè ostenderim argumentū Caietani nullius esse roboris, cogor in mea sententia persistere, vt dicam fratres ordinis prædicatorum, licet non obligentur ad culpam, ex vi suorū statutorum propter illa, quæ in illis aut mandantur, aut prohibentur: tamen ex vi sui statuti sic obligantur ad pœnam, quòd si illam ex deliberatione omiserint, culpam (vt Bandellus dixit) incurrunt. Quia etsi non statim, vt factum est, sed post multa alia verba statutum conderetur de obligatione ad pœnam, esset necessariò intelligendum, legislatores per illam particularē legē voluisse in illo casu derogare priori legi vniuersali. Quo fit, vt (iuxta ea quæ diximus) illa particulari lege data, sit statim in lege priori vniuersali necessariò intelligēda exceptio posterioris particularis legis, quanuis talis exceptio non exprimat apertè in priori lege vniuersali. Huic sententiæ consonat, & vehementer fauet, quod lege communi definitum est, clausulam generalē non esse referendam ad negocia, quæ speciales clausulas habent, vt dicitur in. l. Doli clausula. ff. de verborum obligationibus. Et iuxta hūc modum sunt necessariò intelligenda multa statuta, quæ in diuersis collegiis vniuersitatis Salmanticensis habentur, nisi quis velit dicere, alicuius collegii fundatorem, aut statutorum illius conditorem, ad eò ignorantem & stupidum fuisse, vt secum pugnantia statuta condiderit. Sunt in vniuersitate Salmanticensi, in qua hæc scribo, multa & varia studentium collegia à diuersis personis cōdita, & propriis redditibus dotata, in quorum quolibet certus studētium numerus alitur ex propriis collegii redditibus. Quodlibet istorum collegiorum, præter generalia

D

A neralia statuta, quæ omnibus studentibus Salmanticensis vniuersitatis à summo pontifice data sunt, propria habet statuta, apostolica auctoritate condita, quæ illi ad bonum eiusdem collegii regimen illius fundator reliquit. In aliquibus istorum collegiorum statutis, à principio per generale statutum admonet fundator studentes suos, nullum suorum statutorum obligare eos ad culpam, nisi illi aliunde fuerint lege diuina aut canonica obligati ad aliquid illorum, quæ in suis statutis continentur. Post hoc generale statutum, continentur aliquæ particulares constitutiones, in quibus idem legislator statuit, vt qui hoc aut illud fecerit, sit obligatus in foro conscientiae ad hanc aut illam poenam. Vbi huiusmodi statuta habentur, certum est peccare, qui illam poenam omiserit soluere, nec liberari illum à peccato, quousque poenam reddat. Quia licet generali statuto dicatur, nullum illorum obligare ad culpam, tamen particulare illud, quod postea conditum est de obligatione ad poenam in foro conscientiae soluendam, facit exceptionem ab illo vniuersali statuto prius posito. Et eo ipso, quod tale particulare statutum conditum est, cogimur, vt in priori illo vniuersali intelligatur hoc particulare esse exceptum, ita vt hic sit sensus illius prioris vniuersalis statuti. Nullum nostrum statutum obligat ad culpam, præter illud, in quo ponitur obligatio in foro conscientiae ad poenam.

B Nam nisi ita illud statutum interpretemur, necessarium erit dicendum, illa duo statuta, generale videlicet & speciale, pugnare inter se, & se inuicem destruere. Et si quis adeo effrosus est, & suo patrono adeo ingratus, vt non vereatur fateri illum pugnantia statuta condidisse, cogetur necessario dicere, nullum illorum duorum statutorum aliquid valere. Quoniam sicut vniuersale statutum destruit particulare, ita e contrario particulare destruit vniuersale. Qua igitur ratione tollitur vnum, tolletur & reliquum. Ne igitur vtrumque tollamus, oportet vt vtrumque suscipiamus, & in concordiam ea redigamus. Hoc autem aliter fieri nequit, nisi illud vniuersale statutum interpretando cum exceptione alterius particularis statuti subsequenti. Quoniam nisi ita fiat, oportebit dicere legislatorem fuisse mendacem, quum illud particulare statutum condidit. Dicit enim se obligare per illud in foro conscientiae ad poenam. Necessarium igitur est statutum illud obligare (vt ait) in foro conscientiae ad poenam, aut illius conditor tunc fuisse mentitum. Et idem prorsus apud fratres minores eueniret, si tunc illo priori generali statuto, quo admonetur nullum eorum incurere poenam per sua statuta ipso facto impositam, nisi post declarationem à prelato factam, si post hoc statutum statueretur aliquod particulare, quo decerneretur, vt faciens hoc aut illud, incidat in talem poenam, ad quam in foro conscientiae sit ipso facto obligatus, non est dubium quin illud particulare

statutum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

statutum obligaret fratrem reum iuxta istorum verborum tenorem. **C**
 Nam postquam fratres illi, ad quos spectat, condiderunt illud prius
 vniuersale statutum, per quod tollitur omnis obligatio ad culpam,
 non se sic ligauerunt, aut suam potestatem sic minuerunt, vt non pos-
 sint in aliquo particulari casu derogare illi vniuersali statuto. Certum
 est autem illos non posse clarioribus & apertioribus verbis id, quod
 possunt, exprimere, quàm dicendo se in casu illius particularis statuti
 velle obligare subditos ad pœnam in foro conscientiæ statim soluenda-
 dam. Ergo tunc non obstante priori vniuersali statuto, erit reus obli-
 gatus in foro cōscientiæ ad pœnam ante iudicis declarationem. Alio-
 qui, si iudicis declaratio esset adhuc necessaria, prout in priori illo vni-
 uersali statuto dicitur, non esset reus in foro conscientiæ ligatus, prout
 decernit posterius particulare statutum. Quia iudicis sententia, quæ,
 iuxta iuris ordinem, processum ad causæ cognitionem requirit, non per-
 tinet ad forum conscientiæ, quod in occulto & sine testibus fit.

*Respondetur rationibus & argumentis, quæ pro illis,
 qui contrariam tuentur opinionem, possunt
 afferri.* CAP. IX.

QUANIŒ SENTENTIA, quam in præcedenti capitu-
 lo asseruimus, fuerit manifestis (vt ego censeo) argu-
 mentis, & multiplici doctissimorum virorum testi-
 monio comprobata, sunt tamèn multi alii non infimæ
 auctoritatis viri, tam Theologi, quàm iuris humani pe-
 riti, qui constanter docent, nullam legem pœnalem obligare reum ad
 aliquam pœnam ante sententiam iudicis, qua declaretur crimen illud
 esse perpetratum, propter quod fuerat à lege imposta pœna. Istorum
 sententias non est opus impræsentiarum eodem verborum tenore, quo
 ab illis dicuntur, citare, prout hætenus feci. Quia etsi illorum verba
 non referam, nulla poterit iusta oriri suspitio, me illorum dicta falsò
 citasse. Nam cum ego dicam illos esse mihi contrarios, iustum est, vt
 omnes mihi præbeant fidem, nisi forte aliquis me adeò stupidum aut
 hebetem putat, vt fautores & patronos meos dicam esse aduersæ par-
 tis aduocatos, & eos, qui pro me militant, dicam contra me aperto
 Marte pugnare. Ne igitur cartas in vanum implere videar, satis me le-
 ctori facturum existimaui, si sola doctorum, qui mihi contrariam tuen-
 tur opinionem, nomina recenseam, & loca, in quibus illorum senten-
 tias inuenire possit, velut digito ostendam.

Bartholus

A Bartholus in. l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Archidiaconus *Bartholus.*
in cap. Cum secundū leges, de hæreticis, lib. 6. Petrus Ancharranus in *Archidiao.*
eodem capitulo. Philippus Francus in eodem cap. Alexander in. l. Si *Ancharra.*
quis maior. C. de transactionibus. Guillelmus Benedictus in magno *Philippus*
illo opere, quod fecit super cap. Rainutius, de testamentis, parte. 2. nu- *Francus.*
mero. 32. Hippolitus Marsiliensis in sua practica causarum crimina- *Alexander*
lium, in. §. Aggredior, numero. 105. & in rubrica. ff. ad legem Corne- *Guillelmus*
liam de falsis, numero. 24. Alciatus in. l. Cum posteaquā. C. de pactis. *Benedictus*
& in lege, Si quis maior. C. de transactionibus. Ex nostris theologis *Hippolitus*
Caictanus, qui in commentariis super. 2. 2. (vt præcedenti capitulo ci- *Caictanus.*
tauimus) dixerat legis sententiam latam obligare in cōscientia ad pœ-
nam in ea decretam, tamen in sua summa de peccatis, in titulo, Pœna,
dicit esse semper necessariam iudicis sententiam, non solū eam, quę
declaret crimen esse commissum, sed quę reum damnet ad pœnam:
quod à nemine alio dictum esse scio. Syluester de Prierio in sua sum- *Syluester.*
ma, in titulo, hæresis. 1. quæstione. 8. & in titulo, Pœna, quæst. 25. Nouis-
simus omnium theologorū, quos scripsisse nouerim, istorū omnium
sequitur sententiā Ioannes Medina in illo suo opere de contractibus, *Ioannes*
siue de restitutione, in quæstione. 22. vbi differit de iis, quę acquisita *Medina.*
sunt in ludo alearum. Hi sunt, quos noui contrariam meæ opinioni
tenere sententiam, quanquam magna illorum pars non de sententia
legis pœnalis, sed de illius executione loquuntur: ita vt ad solam exe-
cutionem sententiæ, quę ministerium hominis requirit, dicant sen-
tentiam iudicis esse necessariam. Sed hæc res, quę est de executione
sententiæ, longè aliam petit disputationem, de qua in capitulo pro-
ximè sequenti differam: quoniam impræsentiarum non de executio-
ne sententiæ, sed solū de obligatione ipsius sententiæ differo. No-
stri theologii (vt quod de illis sentio candidè loquar) iurisperitorum
in hac parte sententiam legentes, illam sine vlla discussione (vt ego
suspicio) sunt sequuti. Nam si rem hanc, quę ad illos tanquam ad le-
gis naturalis & diuinæ peritos, optimo iure spectabat, diligenter inue-
stigassent, & illius origines optimè fuissent perscrutati, non dubito
quin aliter sensissent: quoniam nulla est ratio, quę theologos aut iu-
ris peritos cogere potuit, vt hanc tuerentur sententiam. In omnibus
enim theologis, qui hanc tuerentur opinionem, nullum reperi argu-
mentum, quo ostendant se fuisse persuasos ad talem opinionem susci-
piendam, sed sola quorundam iurisperitorum auctoritate persuasi,
illorum subscribere sententiæ. Nec si illam quæsiuissent, potuissent
(vt ego cæseo) talè inuenire, qualè viros theologos decebat. Nam illa

Y

sumēda

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

sumenda erat ab illis ex lege naturali aut diuina, circa cuius intelli- C
 gentiam potissimum theologi versantur. At nulla est lex diuina,
 quæ doceat non posse legem aliquam statui, quæ obliget reum ad
 poenam subeundam absq; aliqua iudicis sententia. Quoniam si aliqua
 talis esset, aut naturalis esset, aut ab eodē Deo post conditam naturam
 posita. Naturalis lex esse non potest, vt ex his, quæ capite. 4. huius se-
 cundi libri diximus, apertissimè conuincitur. Nam ibidem ostendi-
 mus multas in veteri testamento esse leges, quæ peccatorum conscien-
 tias olim obligabant sine aliqua iudicis sententia ad reddendum pœ-
 nas, quæ in illis erant decrete. Et, quod magis vrget, ex nouo testamen-
 to apertissimam protulimus legem hoc idem efficientem. Deus au-
 tem, vt illic dixi, nunquam illas statuisset, si legi naturæ vel tantillum
 aduersarentur. De lege positiua diuina non est opus contendere, cum
 luce clarius sit, nullam talem legem diuinam esse, quæ aliquid simile
 statuatur. Quoniam igitur in hac parte theologis, veniamus ad iuris hu-
 mani peritos, qui meæ opinioni aduersam tuentur sententiam, & pe-
 tamus ab eis alicuius canonis aut legis textum apertum, vt ostendant
 nobis se ab illo cōuictos aut saltem persuasos fuisse, vt talem cōstanti
 animo meritò tenuerint sententiam. Et firmissimè credo, quòd licet
 hoc ab illis instanter petamus, & ad hoc faciendum vehementer illos D
 vrgeamus, nunq̄ nobis talem canonem aut legem ex iure pontificio aut
 Cæsareo proferent. Sed ne quis me in hac parte velut temerariū & ar-
 rogantē accuset, quòd homo theologus, & qui oīa iura nō potuerim
 euoluere, audeā dicere, nihil tale in iure reperiri, profero in hui⁹ rei te-
 stimoniū Ioannem Ferrariū, virum in vtroq; iure doctissimū, qui in
 1. Quod à quoquā. ff. de regulis iuris, hæc verba ait. Nusquā enim in-
 uenio etiā sacris canonibus expressum, quòd pœna nō debeatur, tantū
 abest, vt exacta repeti possit. Hæc ille. Deinde, ausus sum dicere, nullā
 talem legem inueniri: quia si aliqua talis esset lex, nō dubito quin illam
 sæpissimè vsq; ad fastidiū citassent iuris periti, qui de hac re differunt,
 præsertim cum in aliis rebus leges & iura vsq; ad nauseam citare so-
 leant, etiam in rebus, quæ per se notissimæ sunt, & ad quarum proba-
 tionem non erat opus legem aliquam citare. Hoc autem faciunt tam
 frequenter, & tam abundè atq; tediosè, vt multò plures cartas im-
 pleant citationibus suis, q̄ in proferendis sententiis suis: adeò, vt si à
 quouis magno aliquo illorū opere testimonia legū & canonum, &
 aliorum auctorum illic citata subtraxeris, & solam rerum sententiā
 reliqueris, ingens & immensum illud opus in paruū aliquod opuscu-
 lum rediges. Si nris theologis, qui hæten⁹ res theologas tractarūt, ad
 hunc

Ioannes
 Ferrarius.

A hunc modum scribere placuisset, tot & tam immēsa fuissent illorum volumina, vt vnus solū aut alterius opera sufficerent ad magnam aliquam bibliotecam implendā. Nam oīa omnium opera nec maximū aliquod ædificiū capere potuisset. Subinde tamen in excusationē tam frequentis & tam prolixæ citationis occinunt nobis illud. Erubescimus sine lege loqui. Quam sententiam iam illis in prouerbiū versam, perperā (vt ego existimo) illi vsurpant & intelligūt. Nam si per hoc, quod dicunt, sine lege loqui, idē intelligūt ac si dicerēt, sine citatione alicuius legis, nihil certē dici potest imperitius, nihil etiā absurdus, q̄ non esse sine tali lege loquendū. Quia talis legū citatio nō est faciēda in re clarissima, & de qua nulla est controuersia, sed in sola re dubia, & de qua non inter oēs conuenit, aut saltem in re tali, quę non sit omnibus manifesta, & de qua meritō quis dubitare posset. Alioqui certē iniuriam faciet rei, quam asserit: quoniam per hoc solū, quod leges ad illius probationē citat, videtur illam suspectam, aut dubiam, aut saltē non manifestam facere. Sine lege loqui, mihi idē videtur, ac loqui sine ratione, & sine iudicio, & sine modo: & qui sic loquitur, meritō erubescere debet. Plus ergo erubescere deberent, quā tot leges sine lege profundunt etiam ad rei per se notissimæ probationē. Nam

B tam frequens & tam proluxa legum, & canonum, & doctorum citatio ad solam proficit memoriæ ostentationem, non autem ad meliorem interpretationē, aut maiorem confirmationē rei, de qua tractant. Quę res non paruum solet audientibus aut legentibus generare fastidium, & sæpe illorum perturbare memoriam. Quis non fastidiret historiographum, aut hominem in cōmuni colloquio aliquid enarrantem, qui pro qualibet re, quam profert, multitudinē testimoniorū citaret. Ob quam causam videtur mihi optimē dici posse iurisperitis, cū tam proluxa legum & canonū citatione loquētibus id, quod Samiorum legatis olim Lacedæmones dixisse Plutarchus memorat. Nam Plutarchus. cū illi apud Lacedæmones nimium proluxam orationē habuissent, illi tantam proluxitatem fastidientes, responderunt. Priora quidem oblitus sumus, & posteriora non intelleximus, propterea quod priora, ex quibus illa pendebant, iam exciderunt memoria.

Sed his omisis, quę oblata occasio me obiter dicere coegit, opus est vt ad id, quod primō dicebā, meam reducam orationē. Dico igit me firmissimē credere, nullam esse in iure, siue pontificio, siue Cæsareo, legem, quę apertē decernat aut declaret, nullā legē pœnalē obligare in foro conscientię reum ad pœnā subeundam sine alia iudicis sentētia.

Quia si aliqua talis esset, illam pro se citassent iurisperiti, qui de hac re

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 differentes, contrariam nobis tuentur sententiam. At nullū talem legis aut canonis textum expressum pro hac re citatum apud aliquem illorum inueni, etiam si hoc diligentissimè ab illis quæsiuerim. Sed ne gratis & sine vlllo testimonio suam opinionē tam Theologi quā iuris humani periti tueri videantur, proferunt pro se cap. Cum secundū leges, de hæreticis, lib. 6. vbi papa postquā in principio capituli priuauit hæreticum dominio bonorū suorū, tandem in. §. Confiscationis, prohibet ne fiscus bona illius apprehendere possit, antequā iudex ecclesiasticus declarauerit illū in crimen hæresis incidisse. Et inde videtur illis colligi, vt in omni lege pœnali, quæ pœnā aliam à censuris statuit per sententiam latam, sit semper expectanda sententia iudicis, qua declaret crimen esse cōmissum anteq̄ legis transgressor teneatur subire pœnam à lege statutam. Sed qui sic ex textu illius capit. argumentantur, bis per omnia peccant: quoniam falsum assumunt, & pessimè inferunt. Primo quidem falsum est id, quod dicunt in illo. §. Confiscationis, præcipi, vt prius iudex ecclesiasticus declaret aliquem esse hæreticum, antequam sententia illius cap. Cum secundum leges, mandetur executioni. Et vt falsitatem huius dicti apertius declarare valeamus, oportet primum præsupponere vnum, quod est ab omnibus concessum, videlicet quod dominiū alicuius rei, & illius possessio, sunt duo inter se diuersa, quorū vtrūq̄ ab altero separari potest. Hoc autē re ipsa comprobatur euenire, quando quis factus est hæreticus, & nondū est de suo crimine damnatus. Tunc enim hæreticus habet possessionē sine dñio, & fiscus è contrario habet dominiū sine possessione. In prima parte illius cap. Cum secundū leges, papa priuat per illum canonē hæreticum dominio bonorū suorum: & nihil prorsus in illa parte loquitur de priuatione possessionis. Tandē in illo. §. Confiscationis, agit de possessione, & præcipit papa, vt quāuis hæreticus sit à tēpore cōmissi criminis priuatus dñio bonorū suorū, fiscus tñ non possit tollere possessionē bonorū illorū ab hæretico, nisi prius iudex ecclesiasticus declaret illū esse aut fuisse hæreticū. Et vt melius & facilius lector agnoscat verū esse id, quod dico, decreui verba illius paragraphi illi ob oculos proponere, quæ talia sunt. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per principes, aut alios dominos temporales, iuxta Gregorii papæ prædecessoris nostri declarationē, anteq̄ per episcopum loci vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestātē, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Haëtenus verba textus. Ex his omnibus apertissimè constat, duas res valde diuersas tractari in illo capitulo,
 D

Cum

*declaratur. C. cum secundū
 de hæret. lib. 6.*

- A** Cum secundū leges. In prima parte papa differit de dominio bonorū hæretici, in secūda verò de possessione eorundē bonorū. Et inde euidenter cōuincitur, falsum esse antecedēs, quod in illa argumētatione assumebatur, papā videlicet illic præcipere, vt sentētia ab illo cōtra hæreticum in priore parte capituli data nō mandaretur executioni, anteq̄ iudex ecclesiasticus proferret sentētiā criminis declaratiuam. Nam cū sententia in illa priore parte capituli contra hæreticum data (vt iam diximus, & ex ipsa litera constat) nō sit priuatio possessionis, sed priuatio domini: & hæc domini priuatio iā est posita in executione ante sentētiā iudicis : quia licet ante illius sentētiā nō sit priuatus possessione, est tamē iam priuatus dñio : conuincitur inde euidenter, etiā in casu illius cap. Cum secundū leges, nō esse necessariam iudicis sententiā declarantē crimen esse cōmissum, vt hæreticus incidat in pœnam illius capituli. Quoniam (vt nunc dixi, & omnes iurisperiti præter Archidiaconum fatentur) hæreticus à tempore cōmissi criminis etiam ante iudicis sententiā amisit dominium bonorum suorum. *Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptiis apertè innuit se ad hunc modū intellexisse textū illum. Nam postq̄ numero. 2. dixerat quòd vbi lex dicit aliquē priuari iure suo, quod intelligitur ipso iure absq̄ sententia, tandē numero. 4. hæc, quæ sequuntur, ait. Ex prædictis dico, quòd si statutum dicat, quòd quicumq̄ cōmiserit homicidiū, sit suis bonis ipso iure priuatus, vel quòd notarius sit ipso iure priuatus notaria pro cōmisso homicidio, licet homicida priuatus sit ipso facto, tamen bona nō possunt auferri sibi, nisi prius condemnetur de homicidio. Quia oportet prius constare per sententiā, quàm bona auferantur ei, vt dicta. l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Hæc Angelus, qui satis apertè dicit sententiā non esse necessariam ad priuationem bonorū, sed ad apprehensionē illorum : quia solūm illud primū erat pœna legis. Sed apertius huic mee sententiæ, qua textū illum sic intelligendū esse cēseo, fauet Felinus, vir in iure pōtificio illustris, & vnus ex optimis eiusdem iuris interpretibus, qui in cap. Canonū statuta, de constitutionibus, numero. 44. postq̄ dixerat pœnam ipso iure impositam deberi in foro conscientiæ, hæc quæ sequuntur, nec vno mutato verbo subiungit. Non etiam obstat huic limitationi, quòd in pœnis impositis ipso iure requiratur declaratio, vt dicitur in capit. Cum secundum leges, de hæreticis, lib. 6. Quia non requiritur declaratio, ad hoc, vt pœna incuratur, est enim iam incursa : sed ad hoc, vt bona possint apprehendi per fiscum, cū non constet de delicto incurso, secundum Bartholum in. l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Nec in*
- Y ; declaratis

Angelus de Perusio.

Felinus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

declaratis imponitur pœna, nec de ea fit mentio, sed dicitur delictum C
 commissum esse. Quo declarato, statim pœna iam incurſa exigitur,
 ſecundum dñm Abbatem in cap. Peruenit, el. 1. de appellatio. Et prius
 non debuit apprehendi, quia fortè non conſtabat, ſecundũ dominum
 Abbatem in cap. Verum, in vltima columna, de foro cõpetenti. Haete-
 nus Felinus. Cuius verba ideo ad integrũ citare decreui, vt ex re ipſa
 lectori conſtet Felinum meæ fauere ſententiæ. Nam ita me ſemper in
 hoc opere facturum ſpoſpondi, vt hac via omnem falſæ citationis ſuſ-
 pitionem, quam lector cõcipere potuiſſet, ab illo propuſſarẽ. Et eodẽ
 modo intellẽxiſſe, videntur textũ illum oēs illi doctores, quos in præ-
 cedenti capitulo in meæ opinionis patrociniũ citauit. Nam oēs illi etſi
 dicant legem pœnalẽ, quæ ſententiã continet à iure latam, ſtatim ſine
 vlla alia ſententiã obligare reũ in conſcientia ad pœnã, ad executionẽ
 tamen pœnæ ab alio faciendã, dicũt ſemper eſſe neceſſariã ſententiã
 criminis declaratiuã, vt per illam conſtet de crimine cõmiſſo. Et ob
 hanc cauſam, quando crimen ſine ſententiã eſt notũ, multi ex illis (vt
 illic diximus) ſentiunt talem ſententiã non eſſe neceſſariã. Peccat
 ſecundò illa præinducta argumentatio ex mala cõſequentiẽ illatione.
 Quoniam etſi gratis concedamus, quòd in caſu illius cap. Cum ſecun- D
 dum leges, ſit ſtatutum vt iudicis ſententiã expeçtetur antequam le-
 gis tranſgreſſor teneatur ſubire pœnam in illo cap. ſtatutam, non ideo
 conſequens eſt, vt in omni alia pœna ipſo iure impoſita, ſit idẽ neceſſa-
 riò faciendum. Nam ex ſingulari inferre vniuerſalem (vt eſt euidentis
 apud dialecticos) peſſima eſt conſequentia. Quòd ſi quis fortè ad hu-
 ius conſequentiã probationem adducat argumentum ex rerum ſimi-
 litudine, ex qua euenire ſolet, vt, quòd in vno aliquo ex ſimilibus ſta-
 tutum eſt, idem in omnibus aliis ſimilibus ſtatutum eſſe intelligatur.
 Hoc argumentum facilè eneruatur per hoc, quòd licet talis ſimilitu-
 do hanc habeat in aliis negociis poteſtatem, circa inſiẽtionem tamen
 pœnarum ea regula fallit. Nam (vt capite ſeptimo libri primi aperte
 probaui) argumentum à ſimili circa pœnas inferendas non valet, vt
 docet gloſſa in capitulo, In pœnis, de regulis iuris, libro ſexto. Et ſi for-
 tè daremus argumentum tale valere in pœnis à iudice inferendis, nun-
 quam tamen hoc concedendum eſt in pœnis, quæ ſunt ipſo iure im-
 poſitæ. Nam licet gloſſa in Clementina prima in verbo, præſidenti,
 de reſcriptis, & Philippus Francus in capitulo primo de temporibus
 ordinationum, libro ſexto, dicant conſtitutionem pœnalem,
 quæ continet ſententiã ferendam propter idẽtitatem rationis poſſe
 extendi ad caſum in conſtitutione non expreſſum, hoc tamẽ non eſſe
 admittendum

Philippus
 Francus.

A admittendum in lege pœnali, quæ sententiam continet latam, docet Ioannes Andreas in cap. Odia, de regulis iuris lib. 6. Deinde, etsi gratis & liberè illis concedere vellem, cõstitutionem pœnalem, quæ sententiam continet latam, posse extendi propter eandem causam ad alios casus similes illi, de quo agitur in constitutione, hoc tamen tunc solum verum esset, quando res essent verè similes, ita vt nulla possit inter eas reperiri notabilis similitudo, quæ illas circa negotium, de quo agitur, meritò distinguere & separare valeat. At crimè hæresis, de quo agitur in cap. Cum secundum leges, est valde dissimile aliis criminibus. Nam de crimine hæresis non potest iudicare laicus, ad quem spectat confiscationem vel bonorũ apprehensionem facere. In aliis autem criminibus, propter quæ est ipso iure priuatio bonorum imposita, laicus potest de crimine censere, & bonorũ apprehensionem facere. Et hæc dissimilitudo satis est, vt quod de vno dicitur, non sit de alio intelligendum. In crimine hæresis, quia de illo laicus iudicare non potest, meritò constitutum est, vt antequam fiscus bona apprehendere possit, iudex ecclesiasticus declaret verũ esse crimè hæresis, propter quod meritò sint bona confiscanda. Quia nisi id ita fieri oporteret, sæpe contingeret bona sua pro libito capi ab eo, qui hæreticus non esset, dicente

B fisco hæreticum esse eum, qui verè catholicus esset. Et hinc apertè deducitur, vt licet argumentum à similibus valeret in legibus pœnali- bus sicut in aliis, non liceret ex illo cap. Cum secundum leges, inferre, nisi quòd vbicunq; persona, quæ debet exequi sententiã à iure latam, nõ potest iudicare de crimine, propter quod imponitur pœna, ibi semper sit necessarium, quòd præcedat sententia criminis declaratoria data à iudice competente, antequam persona illa exequatur sententiam à iure latam. Sed crimen, de quo agitur in cap. Pro humani, de homicidio, libro sexto, tale est, quòd is, qui potest executionem sententiæ contra illud datæ facere, potest etiam de eodem crimine iudicare. Et ob hanc causam in illo capitulo papa non præcipit, sicut in capitulo, Cum secundum leges, vt ante sententiæ executionem præcedat sententia criminis declaratoria, immo potius apertè dicit illam non esse necessariam. Nam postquam dicit Assassinos, & illorum fautores, atq; receptatores, incurrere ipso facto depositionem à dignitate, honore, ordine, officio, & beneficio, statim hæc verba subdit. Et illa liberè aliis, per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur. Vbi glossa in verbo, liberè, dicit, Etiam illo non vocato. Ex quibus verbis apertissime constat, non esse necessariam iudicis sententiam. Quia si illa requireretur, nõ liberè, vt dicit textus, illi, ad quos spectat, possent talia conferre.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ferre. Quoniam posset reus multa opponere, per quæ talis libertas impeditur. Sicut igitur ex cap. Cum secundum leges, intulimus propter identitatem rationis, regulam generalem, qua dicitur semper esse necessariam iudicis sententiam ad executionem sententiæ à lege latæ, quando is, cui competit sententiæ executio, non potest iudicare aut cognoscere de crimine: ita etiam eodem argumento oportebit ex prædicto cap. Pro humani, propter similitudinem rationis elicere aliam regulam generalem è contrario vniuersaliter dicentem, quod ad executionem sententiæ à lege latæ, nunquam requiritur iudicis sententia, quando is, qui potest sententiam exequi, potest etiam de crimine cognoscere, & iudicare. Et ita ex his omnibus conuincitur illud cap. Cum secundum leges, pessimè à multis citari, qui passim sine vllò defectu illud afferunt ad probandum id, quod ex illo cap. minimè probari potest, cum longè aliud in illo cap. definiatur, quàm ipsi putant. Hic res ipsa me cogit exorare candidum lectorem, vt omni humano affectu secluso, & reiecto omni contentionis amore, sed solo inuestigandæ veritatis desyderio diligenter consideret ea omnia, quæ circa intelligentiam illius cap. Cum secundum leges, diximus, & apertè cognoscet nihil tale in illo haberi, quale à multis putatur: & deinde facile perspiciet ex mala illius intelligentia pessimum assumi argumentum.

Secundò, pro confirmatione suæ sententiæ argumētantur auctoritate glossæ in capitulo, Fraternitas. 12. q. 2. quæ (vt illi aiunt) censet nunquam legem poenalem obligare reum ad poenam in foro conscientię soluendam. Sed re vera non possum non mirari, quod tot tantique viri huius glossæ auctoritate moueantur ad dicendum, nullam legem poenalem ante iudicis sententiam obligare reum in conscientia ad poenam, quæ est per legem statuta. Nam in hoc argumēto multò magis falluntur, quàm in priori argumēto ex cap. Cum secundum leges. Primò quidem constat, glossatorem illum non esse tantæ potestatis, vt possit nobis leges dare. Possunt quidem huiusmodi doctores leges & iura interpretari, sed non leges aut iura condere. Id enim necessariò censendum est de interpretibus iuris humani, quod de sacræ scripturæ interpretibus censet Augustinus in epistola decima nona, quæ est ad Hieronymum, sic inquit. Ego solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum scribendo errasse audeam credere. Et aliquibus interpositis subdit. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quantauè doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod à vero

Augustini.

A à verò non abhorreat persuadere potuerunt. Hæc Augustinus. Et in epistola ad Fortunatum iterum ait. Neq̄ quorumlibet disputationes, quanuis catholicorum & laudatorum hominum veluti scripturas canonicas habere debemus, vt nobis nō liceat, salua honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scripturis improbare atq̄ respuere, si fortè inueniremus quòd aliter senserint quàm veritas habet, diuino adiutorio ab aliis intellecta vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales volo esse intellectores meorū. Hæc Augustinus. Si sacræ scripturæ & iuris diuini interpretes, quanuis sanctissimi viri sint, non possunt (vt Augustinus ait) nos cogere vt suam sententiã tanquam pro lege recipiamus, multò minus iuris humani interpretes qui non tanta sanctitate pollent, poterunt nobis præfigere leges, aut latas abrogare. Possunt quidem illi (vt dixi) iura interpretari, sed illorū interpretatio eatenus recipienda est, quatenus illa textui consentire videtur. Si autem cum litera, quam interpretatur, velut ex diametro pugnat, aut à sententia literæ longè distat, non solùm non est recipienda, sed multis sibilis explodenda. Et fortè talis est hæc glossa super capit. Fraternitas, nisi illam velimus benignè & pie interpretari.

B Secundò, peccat hoc argumentum quod ex sententia illius glossæ factū est, quia etiam arguit ex particulare ad vniuersale, prout in priori argumento ex capitulo, Cùm secundum leges, quòd argumentationis genus est apertè vitiosum. Nam glossa in illo cap. Fraternitas, non loquitur de omni lege pœnali, sed solùm de illa lege quæ propter furtum iubet, vt non solùm rem furto sublatam, sed aliquid vltra exigatur ab eo qui furtum fecerat. Et hanc legem dicit non obligare in foro conscientiæ ad pœnam in illa statutam. Vt autem omnibus constet, verum esse quod dico, verba eiusdem glossæ hic inserere statui. Postquam glossator ille varias circa literam illius capituli, Fraternitas, dedit interpretationes, tandem ad vltimam quæ illi magis placuit, deueniens hæc verba dicit. Vel ponas casum sic. Quæsitum fuit si aliquis confessus fuit sacerdoti suo se furtum fecisse, an in pœnitentia debet ei iniungi, vt illam rem restituat cum pœna. Respondeo quod non, & sic contraria non tangunt casum. Hæc glossator. Contraria quæ obiecerat dicit pertinere ad forum exterius, literam verò illius capituli ad forum conscientię. Quam sententiam ego libentissimè suscipio, tantū abest, vt ego illam oppugnare velim. Omnis enim lex humana quæ statuit vt fur in pœnam sui delicti reddat aliquid vltra id quod furto surripuit, solam sententiam ferendam continet, & non latam, & proinde (vt cap. 2. huius libri diximus) non obligat in conscientia furem

Y s antequam

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

antequam sit à iudice condemnatus ad pœnam. Ex hac autem parti- C
 culari glossæ sententia inferre regulam generalem ad omnes leges pœ-
 nales, vt nulla illarum possit in cōscientia obligare ad pœnam, est pef-
 sima consequentia & inualidum argumentum. Et certè glossa illa nō
 potuit amplius, imò nec tantū quantum ipsa dicit, colligere ex litera
 illius textus quem interpretatur. Nam beatus Gregorius cuius est ille
 textus nō de omni furto loquitur, sed solū de illo quo aliquid ab ec-
 clesia ablatum est: in quo iusta illum causa vrgente malluit pater ille
 sanctus mansuetudinem & rerum humanarum contemptum osten-
 dere, quàm seueritatem & cupiditatis ardorem: & ideo monet Augu-
 stinum Anglorum episcopum, vt furta illa sine augmento pœnæ reci-
 piat. Neq; hoc Gregorii dictum est vbiq; tenendum, sed solū in An-
 glia, in qua Augustinus ille erat, & in qua quæstio, cui beatus Grego-
 rius respondet, mota fuit. Et vt quod dico clarius elucescat, oportet
 antiquam historiam repetere, ex qua huius rei cognitio pēdet. Beatus
 Gregorius misit Augustinum illum episcopum ad gentem Anglorū,
 quæ illo tempore adhuc erat idolorū culturæ dedita, vt illam ad Chri-
 sti fidem conuerteret, & in illa instrueret. Qua in re fideliter & strenuè
 Augustinus laborauit, prout beatus Gregorius lib. 9. sui registri. epi-
 stola. 58. testatur, & tot Anglos ad fidem Christi cōuertit, vt ob hanc D
 causam dictus fuerit Anglorum episcopus. Hic ex Anglia vndecim
 quæstiones misit ad beatum Gregorium obsecrans illum, vt pro me-
 liori & certiori Anglorum doctrina, illis omnibus respōdere digna-
 retur. Inter illas vndecim interrogationes, quæ quarto loco collocata
 est, his verbis continetur. Obsecro quid pati debeat, si quis aliquid de
 ecclesia furto extulerit. Huic interrogationi respondet beatus Grego-
 rius ea quæ in illo cap. Fratrnitas, citantur à Gratiano, quanuis nō in-
 tegrè ibidem citentur ab illo, sed truncata (vt ferè semper facere solet)
 & mutilata. Si quis ea integra videre desiderat, inueniet in fine registri
 beati Gregorii. Verba quæ potissimum ad interrogationem Augusti-
 ni respōdent, sunt illa quæ in fine illius capituli habentur, & sunt quæ
 sequuntur. Addis etiam quo modo ea quæ furto de ecclesiis abstule-
 runt, reddere debeant. Sed absit quod ecclesia cū augmento recipiat,
 quòd de terrenis videtur amittere, & lucra damnis quærat. Hæc Gre-
 gorius. Quibus verbis beatus Gregorius noluit reuocare in vniuersum
 antiqua ecclesiæ statuta, quibus præceptum erat cum augmento
 reddere, quæ ab ecclesia fuissent furto sublata. Nam Eusebius Papa
 qui per aliquot secula Gregoriū præcessit, fuit enim sub magno Con-
 stantino & Maxentio, hoc quod sequitur decretum statuit. Si quis ec-
 clesiasticas

Gregorius.

Eusebius.

A clestiaslicas oblationes, & quod deo consecratum est, rapuerit, vel con-
 fenserit facientibus, vt sacrilegus diiudicetur, & damnum in quadru-
 plum restituat, & canonicè pœniteat. Hæc Eusebius Papa, & citantur
 ab eodem Gratiano in cap. In legibus. 12. q. 2. Et Ioannes Papa huius
 nominis tertius, qui etiam Gregorium præcessit, hæc ait. In antiquis
 ecclesiæ statutis decretum est, vt qui aliena inuadit, non exeat impuni-
 tus, sed cū multiplicatione omnia restituat. Hæc Ioannes Papa, & ci-
 tantur etiam à Gratiano in cap. In antiquis, eadē causa & quæstione.
 Hæc antiqua ecclesiæ statuta non reuocauit vniuersaliter beatus Gre-
 gorius scribens Augustino Anglorum episcopo, sed dispensauit cum
 ecclesia Anglorum, vt quia tunc noua erat, non exerceret antiquam
 ecclesiæ seueritatem cum illis qui res ecclesiasticas rapuissent, ne An-
 gli iudicassent viros ecclesiasticos rerum terrenarum cupidos, & hac
 occasione horruissent illos, & recessissent ab eis, quod maximū esset
 damnū. Et hoc est quod dicere voluit beatus Gregorius, quum dixit.
 Sed absit vt ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus
 videtur amittere, & lucra damnis quærat. Nam damnum existimabat
 Gregorius illud scandalum quod Angli passi fuissent, ex ampliatio-
 ne & augmento rerum furtiuarum, & cum tali damno non vult ec-
 clesia tale lucrum. Et ideo dixit. Absit vt ecclesia lucra damnis quærat.

B Circa aliàs tamen prouincias in quibus iam fides Christi creuerat, &
 firmiter fundata erat, quia hoc scandalum non timebatur, ideo hoc
 apud illas noluit valere quod soli Anglorū episcopo scripserat. Alio-
 qui sibi ipsi contradiceret qui, (vt Gratianus illum citat in cap. Si secu-
 li. 12. q. 2.) dicit illum qui alium defraudauit, debere in quadruplum
 restituere. Nec opus est multis argumentis vt probem hanc esse beati
 Gregorii intentionem, cū ipse illam apertissimè expresserit in sui re-
 gistri lib. 12. epistola. 31. Nam in ea epistola respondens Felici episcopo
 Sicilia, qui interrogauerat illum aliqua similia iis quæ ante interroga-
 uerat Augustinus Anglorum episcopus, hæc quæ sequuntur ait. Quod ^{Gregorius.}
 scripsi Augustino Anglorū gentis episcopo, alumno videlicet, vt re-
 cordatus es, tuo, de consanguinitatis coniunctione, ipsi & Anglorum
 genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat, me-
 tuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter cæteris me
 scripsisse cognoscas. Et paucis interpositis subdit. Nam iuxta aposto-
 lum qui ait: Lac vobis potum dedi nō escam, ista illis modo non po- ^{1. Corint. 3.}
 steris (vt præfixum est) temporibus tenenda indulsimus, ne bonum,
 quod firma adhuc radice plantatum est, erueretur: sed cœptum fir-
 maretur, & vsq; ad perfectionem custodiretur. Sanè si in his secus
 quàm

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quàm debuimus, aliquid egimus, non propter ipsam sed cōmiserando actum esse cognoscas. Vnde testem inuoco deū, qui cogitationes omnium hominum nouit, cuius etiam oculis omnia nuda sunt & aperta. Nam si ea destruerem quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor sed euerfor esse comprobaber, testante veritatis voce quæ ait. *Lucæ. II.* Omne regnum in se ipsum diuisum non stabit, & omnis scientia & lex aduersum se diuisa destruetur. Ideoq; necesse est, vt omnes concorditer statuta sanctorum patrum nostrorum teneamus. Hactenus Gregorius, qui apertissimè declarat se nolle statuta antecessorum suorum destruere, ac proinde si quid Augustinō Anglorū episcopo respondit quod videatur esse sanctorum patrum statutis contrarium, id nō pro omnibus debere intelligi dicit, sed solis Anglis ex quadam cōmiseratione fuisse concessum. Ex quibus apertè conuincitur Gratianum malè conciliaffe dictum Gregorii in cap. Fraternitas, quòd in faciem pugnare videbatur cū sententia Eusebii Papæ, quæ posita erat in cap. *Gratianus.* In legibus, eadem causa & quæstione. Nam post verba illorum duorum pontificum, hæc quæ sequuntur subiungit Gratianus. Verum illud Eusebii de legum seueritate, istud Gregorii de ecclesiastica mansuetudine dictum intelligitur. Hæc ille. Melius certè (vt ex iis verbis Gregorii quæ vltimo citauimus, constat) illa duorum pontificum decreta conciliaffet, si sic dixisset. Illud Eusebii vniuersale est, quæ ab omnibus & circa omnes obseruari debet: istud Gregorii particulare est priuilegium solis Anglis ex quadam miseratione pro eo tempore concessum. Quæ omnia si benè & diligenter fuisset perscrutatus glossator, nō fuisset tot angustiis pro intelligentia illius textus, præpeditus, vt modo in hanc modo in illam se verteret sententiã. Nam apertè intellexisset illa non pro omnibus, sed pro solis Anglis fuisse decreta, ac proinde non esse inde deducendã regulam ad omnes generalem. Sed licet daremus illa quæ constat esse in particulari dicta, debere de omnibus intelligi, nihil ex verbis beati Gregorii colligi poterat, nisi quod ab eo qui res ecclesiasticas furto surripuit, non est aliquid vltra rem furtiuam loco pœnæ recipiendum: quia de solis illis rebus Gregoriis, & non de aliis locutus est.

Tertiò, peccat illud argumentum quod ex auctoritate illius prædictæ glossæ in cap. Fraternitas, adductum est: quia & si gratis concedere velimus, ex illo particulari quod beatus Gregorius definit circa res ecclesiasticas posse colligi regulam generalem circa alia, hoc solū verum esset circa illa omnia in quibus inueniretur similis causa, & eadē rationis similitudo, & non circa illa inter quæ est maxima dissimilitudo.

A tudo. Inter leges pœnales, quæ sententiam à iudice ferendam continent, & alias quæ latam continent sententiam, tanta est dissimilitudo, vt Andreas Tiraquellus in commentariis super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, enumeret quinquaginta & sex discrimina inter illas. Quauis igitur illud Gregorii dictum de pœna propter furtum non recipienda, posset propter similitudinem ad alias pœnas extendi, ad solas illas esset dilatandum, quæ sunt statutz per legem pœnalem quæ sententiam solum à iudice ferendam continet. Nam hæ solæ sunt quæ habent similitudinem cum lege quæ propter furtum pœnam statuit: quia hæc etiam decernit pœnam quæ est à iudice infligenda. Ad aliàs autem leges pœnales quæ continent sententias latas, dictum Gregorii non potest applicari, propterea quod pœna furti de qua loquitur Gregorius longissimè distat ab illis. Et quantum ad glossam in hac parte spectat, benè se res habet, quòd illa non excedit dictum Gregorii, nec ad plura se extendit quàm ad illa de quibus loquitur Gregorius, vt puta de pœna furti. Quauis aliquid in hac parte videtur augere illius sententiam, cum glossator absolutè & vniuersaliter de omni furto loquatur, quod Gregorius de solo furto rerū ecclesiasticarum dixerat. Malè igitur multi theologii & iurisperiti faciunt, qui plus prædictam glossam dicere referunt quàm illa dicat.

B Nam illa literæ illius textus adhærens de sola pœna propter furtum statuta loquitur, vt ex verbis illius quæ suprâ citauimus apertissimè constat. At multi theologii & iurisperiti citant illam pro se ac si generaliter de omni pœna loqueretur. Et ideo melius alii iurisperiti illius sensum animaduertunt, qui dicunt glossam illam esse intelligendam de sola lege pœnali quæ sententiam à iudice ferendam continet, & ad solam illam dicunt sententiam glossæ esse limitandam. Sed certè (vt ingenuè loquar) non erat opus glossatoris sententiam temperare, vel (vt illi loquuntur) limitare, quia ille tam temperatè loquutus est, vt de sola pœna furti suam protulerit sententiam. Et inde constat illos potius glossatoris sententiam dilatare quàm limitare, cum ad omnem sententiam à iudice ferendam extendant, quod de sola pœna furti glossator dixerat. Sed qui sic glossatoris sententiam interpretantur, & (vt ipsi aiunt) limitant, quia in ea causa, de qua potissimum inquirimus, nobis fauent, ideo illorum sententias in nostrum fauorem citare decreui. Abbas in capitu

lo primo, de constitutionibus, postquam iuxta sententiam prædictæ glossæ in capitul. Fratrnitas, dixerat pœnam impositam per legem positiuam non obligare in foro pœnitentiæ, hæc quæ sequuntur ait.

Hoc

Tiraquellus

Abbas.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Hoc limitarem nisi lex imponeret pœnam ipso facto, vt quia ipso facto publicat bona alicuius, quia tunc non puto quod ille possit retinere bona publicata cum bona cōscientia. Hæc ille. Sed quia fortè aliquis male sententiam Abbatis intelligens, propterea quod ille dixit se putare, opinabitur Abbatem in hac sententia fuisse dubiū, prout quidam iurisperitus se sentire mihi ostendit volēs hac ratione hoc dictū Abbatis reiicere: ideo in cap. Dilecti, de arbitris, iterum de prædicta glossa differens, priorem suam sententiam firmo animo repetit, sic dicens. Prædicta ego limito vbi pœna venit imponenda per iudicem, secus puto vbi pœna esset imposita ipso facto. Hæc ille. Felinus in eodē capitulo, canonum statuta, numero. 43. de constitutionibus, citat hanc Abbatis sententiam & laudat eam, & pro viribus tuetur illam ab eis, quæ suo iudicio poterant contra illam proferri. Nam differens illic de sententia huius sæpe dictæ glossæ hæc quæ sequuntur verba refert. Recipit tamen glossa dicti cap. Fraternitas, quinque limitationes. Et primo limitatur secundum dominum Abbatem hinc nisi lex imponeret pœnam ipso facto: quia tunc non putat ipse quod possint retineri bona publicata cum bona conscientia, quia ius est statim quæsitū fisco. Et paucis interpositis subdit. Nec obstat huic limitationi, licet ipse nō dicat, quod quis in conscientia retinet bona ipso iure amissa vtendo præscriptione, cap. 3. de præscriptionibus, lib. 6. quia ibi erat ignorantia pœnæ, vt patet ex textu in verbo, bona fide. Nec etiam obstat quod pœna non conficientis inuentarium sit imposita ipso iure. l. fi. §. Si verò. C. de iure deliberandi, & tamen non incurrit in foro conscientia, vt dictum est, quia lex imponit illam pœnam propter præsumptionē fraudis: ideo si veritas est in contrarium non ligat in foro conscientia, secus si verè interuenisset fraus. Ex quibus habes duas nouas restrictiones ad hanc limitationem domini Abbatis. Haftenus Felinus, qui apertissimè Abbatis sententiā tuetur. Eidem sententiæ subscribit Andreas Tiraquellus in illis iam sæpe citatis commentariis super. l. Si vnquam, in verbo, Reuertatur. C. de reuocandis donatio. Huius verba, ne semel dicta repetam, nolui hic citare: quia in præcedenti capitulo fuerunt iam per me citata. Limitat adhuc secundo illam sæpe dictam glossam Felinus, nisi reus esset iam condemnatus ad pœnam: quia tunc obligaret pœna (vt ipse ait) in foro conscientia. Et pro hac citat Baldum in. l. Id quod pauperibus, in quæst. 9. in fine. C. de episcopis & clericis, & Petrum de Ancarrano, in regula, Possessor, de regulis iuris, lib. 6. Necessaria quidē erat hæc limitatio, quia si glossa illa ita vniuersaliter accipienda esset, vt multi illam accipiunt, sequeretur inde quod

Felinus.

Tiraquellus

A quod ille qui condemnatus est à iudice ad pœnam, non teneretur ad illam in foro conscientiae, quod constat esse falsum ex iis quæ suprâ diximus capite secundo huius libri secundi. Quòd autem hoc sequatur ex illa glossa, ex eo conuincitur quòd illa indistincte loquitur de pœna furti dicens, quod in pœnitentia non debet illi iniungi vt rem furtiuam restituat cum pœna. Nec vllum posuit discrimē inter ipsam pœnam, an esset iam ad illam damnatus fur an non.

Philippus Decius in illo cap. Canonum statuta, de constitutionibus, numero. 20. licet nō probet sententiam Abbatis de illa glossa sæpe dicta, alia tamen via illam glossam defendens nostrę principali sententię fauet, qua in præcedenti capitulo diximus legē pœnalem, quæ sententiam à iure latam continet, obligare reum in conscientia ad pœnam in lege decretam. Nam postquam Abbatis opinionem retulit, & illam vtcunq; reiecit, hæc quæ sequuntur ait. Modò his relatis circa cōclusionem suprâ factam de glossa in dicto capitulo, Fraternitas, aduertendum est, quòd si pœna commensurata sit ad delictū, videtur quod non sit vera. Nam pœna debet commensurari delicto, cap. Quæsiuit, de his quæ fiunt à maiore parte capituli: & in cap. Fœlicis. §. Illud, de pœnis, in. 6. & 34. q. 1. cap. Afferamus stateras. Et si pœna sit cōueniens, **B** lex videtur iusta, quę fundata est in publica vtilitate, quę est vt delicta puniantur, cap. Vt famæ, de sententia excommunicationis, ergo etiam in foro conscientię obligare videtur. Facit glossa in cap. Ius gentium. in verbo, seruitutes, distinct. 1. quę dicit quod iustè captus peccat, si au fugit. Et idem glossa in Clemen. Pastoralis, in verbo, per violentiam, de re iudicata. Et quia obligatio ex delicto respectu pœnæ est de iure naturali, vt notat Bartholus in. l. Ex hoc iure, col. fin. ff. de iustitia & iure: glossa in. l. Seruus, ff. de his qui notantur infamia, Textus in. l. finali, vbi Angelus, C. de collatione fundorum patrimonialium, lib. II. Et bonus textus, in. l. Eius qui delatorem, ff. de iure fisci. Ergo etiam in foro conscientię obligare videtur: quia forus conscientię secundū ius naturale iudicatur. Glossa in dicto cap. Fraternitas, saluari potest, quando pœna delicti excessiua est. Tali casu esset lex iniusta, quę in foro conscientię non obligaret, vt suprâ dictum est in secunda conclusione. Ex quo infertur quod lex, quæ pœnam imponit, ratione pœnæ non plus vel minus conscientiam astringit: sed solūm vis tota in hoc consistit, an lex sit iusta vel iniusta, licet doctores communiter aliter loquantur, & glossa in dicto cap. Fraternitas: Hactenus Philippus Decius, cuius omnia verba nolo discutere an vera sint, sed satis mihi est ostendisse illum in hac esse sententia, vt putet legē pœnalem perinde obligare

Philippus
Decius.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

obligare ad pœnam in foro conscientia, ac posset obligare ad alia que C
per legem statuerentur. Huius sententiam tam prolixè, nec vllò illius
verbo mutato, citavi, quia propter illa quæ ante duos annos in opere
illo de iusta hæreticorum punitione scripseram, quidam iurisperitus
obiiciens mihi omnium iurisperitorum præter Abbatem sententiam,
inter illos recensuit Philippum Decium tanquã mecum velut ex dia-
metro pugnantem. Ex verbis tamen illius quæ nunc proximè citavi,
apertissimè constat illum mihi fauere, tantum ab est vt mecũ pugnet.
Et ne videatur ille in hac sententia fuisse dubius aut parum constans,
eandè sententiam, & ferè sub eisdè verbis repetit, in. l. Quòd à quoq̃,
ff. de regulis iuris. Hanc Philippi Decii sententiam sequitur Ioannes
Ferrarius Montanus, in prædicta. l. Quòd à quoq̃. ff. de regulis iuris.
Nam postquam aliquibus argumentis probavit iustè posse pœnam
cum augmento recipi, hæc quæ sequuntur ait. Quare non valde suspi-
cio quod glossematarius in citato cap. Fraternitas, augmentum illud
pœnæ, quod recipi non queat, innaturale esse somniat. Philippus De-
cius maius delicto, eiq̃ minus cõmensuratum, quasi tunc pœna etiam
in conscientia foro possit recipi, si delicto habeatur æqualis, aut si iu-
sta lex sit, quæ ipsam statuatur. Neq̃ in præsentia Caius aliquid discrimi-
nat, sed vult quod pœnæ nomine sit expensum repeti non solere: vsq̃ D
adeò neq̃ de pœna in obscuris ambigimus, quin sit ad delicti mensu-
ram exacta, nec de lege eam statuente quin sit iusta. Hactenus Ioannes
Ferrarius Montanus, qui Philippo Decio subscribit. Sed istorum duo-
rum sententiam quanuis ea parte qua mihi fauet circa legem quæ sen-
tentiam continet à iure latam, libenter amplectar, alia tamè parte qua
dicit omnem legem pœnalem siue sententiam cõtineat latam siue fe-
rendam, semper obligare in conscientia, si iusta sit & pœnam delicto
commensuratam statuatur, ego nullatenus recipere possum, sed illam to-
to animo reiicio, quia longissimè distat à recta ratione. Nam si lex illa
continet sententiam à iudice ferendam, quantumlibet iusta sit, & pœ-
nam delicto commensuratam statuatur, nunquam obligabit in cõscien-
tia reum ad pœnam (vt capite. 2. huius secundi libri probavi) nisi prius
fuerit à iudice damnatus ad illam. Argumentum autem quo motus
est Philippus Decius vt tam irrationabilem sententiam teneret, tam
debile est, vt vehementer admirer hominem tam doctum, vt ille erat,
fuisse sic victum ab illo vt respõdere nesciret. Sic enim arguit. Omnis
lex iusta obligat in conscientia: omnis autem lex pœnalis, siue senten-
tiam continet latam siue à iudice ferendam, est iusta si pœnam delicto
commensuratam statuatur, ergo omnis talis lex obligat in conscientia.
Conse-

Ioannes Ferrarius.

- A** Consequētia est notissima simul cū duabus antecedentis partibus. Hoc argumentum est quod continetur in illo prolixo suorum verborum discursu quæ supra citauimus, quod ego in his breuibus verbis comprehendī, vt melius possit intelligi. Fateor omnem legem pœnalem siue sententiam contineat latam siue à iudice ferendam, obligare in conscientia, prout argumentum probat: sed non eandem personam obligat vtraq; lex. Nam lex pœnalis quæ sententiam à iurē latam continet, obligat reum ad pœnam. At lex pœnalis quæ sententiā à iudice ferendam continet, quanuis obliget in conscientia, nō tamen reum, sed iudicem cui illa lex cōmittit, vt pœna illa reum puniat. Omnis itaq; lex pœnalis, si iusta est, obligat in conscientia, sed non omnis idem genus personæ: quoniam altera (vt dixi) obligat reum, altera iudicem. De hac tamen obligatione quæ respicit iudicem & non reum non disputamus nunc, nec de illa mota fuit impresentiarum quæstio. Illa enim est quæstio longè distantissima ab ista quam nunc discutimus, in qua solū inquirimus de obligatione legis pœnalis, quatenus illa respicit criminis reum qui pœnam pati debet, & non iudicē cuius mandato pœna est infligenda reo. Nam de hac obligatione legis pœnalis erga iudicem inferius vno integro capitulo deo fauente differemus. Itaq; Philippus Decius dicens omnem legem pœnalem iustam obligare in conscientia, si intelligit omnē talem obligare in conscientia reum contra quem lex pœnam statuerat, pessimè errat: quia apertissimè constat eam legem pœnalem, quæ sententiam continet à iudice ferendam, nō obligare reum ad ad pœnam anteq̃ ad illam sit à iudice damnatus. Si verò intelligit omnem talem legem pœnalem obligare in conscientia, quanq̃ non semper idē genus personæ, sed nunc reum, nunc iudicem, in hoc sensu verū est quod ait. Sed iuxta illum sensum nō contradicit cōmuni omniū doctorū sententiæ, prout se facere gloriatur: imò potius cōmuni omniū doctorū fauet sententiæ. Nam etsi aliqui doctores dicant necessariā esse iudicis sententiā vt lex pœnalis, quæ sententiā cōtinet à iure latā, obligare possit, nullus tamen præter Caietanū dicit oportere illā esse cōdemnatiuā, sed satis esse dicūt esse criminis declaratiuā. Et inde apertissimè conuincitur, vt data à iudice tali sententia, quæ declaret crimē fuisse perpetrātū, sola lex pœnalis sit quæ obliget reū ad pœnā: quia sentētia à iudice lata nihil circa pœnā, sed solū circa crimen, propter quod est pœna infligenda, agit. Omnes igitur iuxta hūc sensum in hac sunt sentētia, vt dicāt omnē legē pœna-
le iustā obligare in cōscientia, quāuis nō oīs talis lex idē genus personæ obliget, sed aliqua reū, aliqua iudicē. Iniuste igitur Philippus De-

Z cius re-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Abbas.

cuius reprehēdit Abbatē qui hanc oībus cōmunē tenet sententiā. Nam **C**
 Abbas hac solū parte separatur ab aliorū opinione quod ille nō putet
 sententiā iudicis esse necessariā, quā alii multi necessariā esse cēsēt, vt
 reus sit in cōscientia obligat⁹ ad pœnā ipso iure impositā. Philipp⁹ De
 cius putat quod eadē ratiōe qua dicitur legē, quę cōtinet sententiā à iu
 dice ferendā nō obligare in cōscientia, eadē ratione sit dicendū idē de
 lege quę sententiā cōtinet latā, etiā si reus sit dānatus. Qua in re aper
 tissimè deceptus est Philippus Decius, prout clarius ostendā in quarto
 principali argumento vbi de hoc errore aliquid dicere oportebit. Et
 quia visum est illi idem per oīa esse de omni lege pœnali dicendū, ne
 diceret nullam legem pœnalem obligare in cōscientia, in aliam extre
 mā trāsiit sententiā, quę cū ista velut ex diametro pugnat, dicēs om
 nē legē pœnalē, si iusta sit, obligare in cōscientia. Sed re vera nō miror
 quod sic errauerit, quia nō fuit ille ita sapiēs, in his quę ad forū con
 sciētīę spectāt, sicut in his quę spectāt ad forū cōtentiosum. Nam illa,
 quę ad solū forū cōscientiæ spectāt, melius à theologis intelligūtur, q̄
 à iuris humani peritis, quibus potissimū cōuenit de his quę ad forū
 contentiosum pertinet, differere. Dicit adhuc aliā sententiā Philippus
 Decius in vltimis verbis quę suprā citauī, in qua miserrimè errat, &
 nō aduertēs quid loquat sibi ipsi cōtradicit. Dicit enim quod lex quę **D**
 pœnā imponit, ratione pœnæ nō plus vel minus cōscientiā astringit.
 Vt apertè ostendā Philippū Deciū in hac sentētia errare & sibi ipsi cō
 tradicere, ponamus ob oculos legē vltimā, C. Locati, per quā prohibe
 tur militibus res alienas cōducere, quod si fecerint, ipso factō sine alia
 sententia cadāt à militia. Hęc lex seclusa pœna obligat milites solū ad
 nō cōducendū res alienas, pœna autē posita obligat ad cadendū à mi
 litia: ergo ratione pœnæ plus cōscientiā astringit. Et idē potest probari
 de quacūq; lege pœnali mixta, quę vltra id quod primo statuit, ad me
 liorē illius obseruationē, pœnā aliquā cōtra illius trāsgressores decer
 nit. Sed Philippus Decius ideo in hac sententia deceptus est, quia non
 considerauit legem pœnalem, nisi circa id quod potissimum ab illa
 statuitur, pro cuius meliori obseruatione imponitur pœna: & respec
 tū illius verum est, quod lex pœnalis (vt ipse ait) ratione pœnæ non
 plus vel minus obligat. Sed de tali obligatione nō erat quæstio apud
 Abbatem in cap. Canonum, de constitutionibus, nec nos etiam de
 tali obligatione nunc differimus: quia de illa satis abundè in primo
 huius operis libro disputauimus. Nunc de ea potestate & obligatio
 ne legis pœnalis differimus, quę solam respicit pœnam, & de illa lo
 quitur glossa in cap. Fraternitas, & Abbas in prædicto cap. Canonum.

Et de

A Et de tali obligatione falsum est (vt iam probaui) quod dicit Philippus Decius legē pœnalē non plus vel minus obligare ratione pœnæ.

Obsecro te hîc iterum candide lector vt omnem humanum à te secludas affectum, vt ex iis quæ diximus liberè censere valeas de intelligentia illius tã celebratæ glossæ in capitulo Fraternitas. Nam si absq̃ contentionis desiderio sed solo studio veritatis cognoscendæ hæc legisti, non dubito quin facilè agnoscas famosam illā glossam, & à multis iurisperitis valde celebratam tam vulneratam ab illis esse, vt iuxta illorum intelligentiam multis medelis fuerit illi opus, vt salua consistere posset. Nullum autem remedium ad illius protectionem fuisset opus inquirere, si illam non dilacerassent, nec à suo sensu deflexissent, plus illam dicere cogentes quàm illa dicere voluit.

Tertiò contra meā conclusionē quam in præcedenti capitulo asserui, argui potest quod ex illa sequeretur quod reus teneretur ad bibendū venenū, aut ad mortē sibi inferendā, aut ad manendū in carcere postea dānandus ad mortē, si lex aliqua latā sententiā cōtinens aliquam istarū pœnarū statueret cōtra reū. Hoc autē est falsum, quia nemo vnq̃ se ipsum nisi deo præcipiente occidere debet, aut facere aliquid vnde via naturali necessariū sit sequi mortē. Quòd autē hoc ex mea cōclusionē necessariò sequatur, ex eo fortè aliquis probare contendet, quod ego vniuersaliter & sine vlla restrictione dixi in mea cōclusionē, omnē legē pœnalē quæ sententiā cōtinet à iure latā, obligare reum in conscientia ad pœnā in illa statutā, quanuis nō sit à iudice cōdemnatus ad illā. Ex qua vniuersali sententiā apertè colligi videtur, quod si aliqua talis lex statueretur, quæ ipso iure obligaret reum ad bibendū venenū, ille teneretur ad bibendū illud. Hoc argumentū minimū mihi tribuit laborē, quoniā ex illis, quæ capite. 3. huius secundi libri dixi, facilimè illi respōderi potest. Nulla lex humana, nullusq̃ humanus iudex potest præcipere homini quāuis morte dignissimo, vt se ipsum quouis modo perimat. Solus deus qui est dominus vitæ & mortis, & qui potest occidere & viuificare, potest etiā præcipere homini quamlibet iusto, vt se ipsum interimat. Nam Augustinus (vt suprā retulimus) dicit Sansonem diuino spiritu suggerente se ipsum simul cū aliis interemisse. Homo autem quia non tantam super alium hominē habet potestatem, ideo nullo modo potest hoc alii homini verbo aut lege ab eo statuta præcipere. Et si hoc verbo aut lege scripta præcepisset, peccaret, & præcepto illius, quia iniustissimū esset, nullus deberet obedire, imò peccaret obediendo, & corā deo reus mortis iudicaretur. Et ideo nunq̃ hæctenus, nisi fortè apud barbaras & indomitas gētes quæ Deū

Z 2 non

Augustinus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

non nouerunt, data est lex, quæ reum ad similes pœnas obligaret: neq; C
 vnquam lege decretum est, vt reus quanuis sceleratissimus, & mille
 mortibus dignus, sit ipso iure ad similes pœnas damnatus, sed semper
 committitur iudici, vt tales pœnas sceleratis hominibus, quos iuxta
 legû decreta dignos illis esse nouerint, inferre procurent. Turcis hunc
 esse morē ferūt, vt is cui eorū Imperator suprem⁹ præceperit se ipsum turcorum
mor.
 interficere, statim obtēperet putās se, nisi id fecerit, Imperialē maiestātē
 grauissimè læsurū. Sed hoc fortè ideo faciūt, quia regē suū, prout Per-
 sæ faciūt, tanq̄ deū adorāt, & ideo illius tanq̄ dei præcepto contradice-
 re nefas esse putant. De his tamē & aliis similibus gentium moribus,
 quoniam à lege diuina & naturali ratione longissimè absunt, dicit do-
 minus per Hieremiam prophetam. Iuxta vias gentium nolite discere.

Hiere. 10.

Quartò, contra nostram principalem conclusionem arguitur, per
 hoc quòd pœna imponitur ad terrorem aliorum, vt dicitur in. l. Aut
 facta, ff. de pœnis, ergo non statuitur propter ipsum delinquentem, &
 per consequens non obligat illum in foro conscientię. Hoc argumen-
 to probare nititur Abbas in illo sæpe dicto cap. Canonum, de consti-
 tutionibus, legem pœnalem, quæ sententiam à iudice ferendam conti-
 net, non obligare in conscientia. Et quia optimè intellexi illud argu-
 mentum, si aliquid efficere valet, æquè probare de lege quæ sententiã D
 cõtinet latã, ac de illa quæ solam sententiã cõtinet à iudice ferendam,
 ideo decreui illud mihi ipsi obiicere, præsertim cū videam Philippū
 Decium propter hoc argumentum dicere reum, licet iam sit cõdem-
 natus, nō magis esse obligatum ad pœnam ipso iure impositã, quàm
 ad pœnam à iudice ferendã. Nam in illo cap. Canonum, numero. 20.
 ponit quintam conclusionem dicentem, quòd pœna quæ imponitur
 à lege pro delicto in foro conscientię non debetur, iuxta sententiam
 glossæ in cap. Fraternitas. 12. q. 2. Et ab hac generali conclusione refert
 Abbatem excipere illam pœnam, quæ imponitur ipso iure, aut ipso
 facto. Quibus omnibus peractis, suam aperit sententiam his verbis di-
 cens. Sed ista dicta non videntur procedere sine dubio stante cõclu-
 sione suprã dicta pro vera. Quia si nō tenetur ad pœnam, quæ ratione
 delicti imponitur, pariter non debet teneri, licet pœna ipso iure sit im-
 posita, vel condemnatus sit: quia ratio quæ potest considerari in con-
 clusione, vt quis in conscientia ad pœnam non obligetur, vtiq; etiam
 militare videtur in prædictis casibus. Hæc Philippus Decius. Ex qui-
 bus verbis apertissimè constat illum sentire omnes leges pœnales pa-
 res esse in potestate obligandi ad pœnam. Et quod magis miror, nul-
 lum posuit in ipso reo discrimen, siue ille damnatus esset siue non.

Abbas.

Philippus
Decius.

Itaq;

A Itaꝓ iam sibi persuaserat nullum esse inter leges pœnales, quantũ ad obligationem ad pœnam, discrimen. Et quia non ausus est dicere nullam legem pœnalem obligare in conscientia ad pœnam, ideo coactus fuit (vt iam in secundo argumento dixi) sentire omnem legem pœnalem æquè obligare ad pœnam in foro conscientiæ. De hoc vltimo nõ est opus nunc repetere aliquid: quia iam in fine secundi argumenti principalis apertè ostendi huius dicti falsitatem. De primò autè quod ait non esse maiorem potestatem ad obligandum ad pœnam in sententia lata quàm in sententia ferenda, nunc differere oportet, & rationè qua ad id dicendum motus est, examinare. Quia, inquit, ratio quæ potest considerari in conclusione, vt quis in conscientia ad pœnã non obligetur, vtiꝓ etiam militare videtur in prædictis casibus. Philippus Decius aliorum omnium ingenia ad solam suam mensuram metiri volens, quòd se assequi non posse perspexit, aliis esse prorsus impossibile dixit. Ille fortè nullam aliam præter illam quam Abbas adduxit, rationem agnouit, ad probandum legem pœnalem, quæ sententiam à iudice ferendam continet, non obligare in conscientia ad pœnam. Et quia hanc vidit æquè probare de vna lege, ac de alia, ideo ausus est dicere nullam esse rationem, quæ probare valeat de vna & non de alia.

B Ob quam causam optimè (vt censeo) aptari potest illi id quod quidã alteri negotio feruens elegantissimè his verbis dixit.

Noctua Phœbeum visu non sustinet orbem.

Hoc Iouis armigero putat esse negatum.

Sic genus exanguè suis quod viribus impar

Autumat, Herculeos excellere deputat ausus.

Sed opus est aliam rationem offerre, vt vel sic ostendamus aliquid ab aliis posse inueniri quod ille non inuenit, & sic conuincamus illum iniustè egisse, quum ex sola sui ingenii mensura omnium aliorum ingenia dimensus est. Capite secundo huius secundi libri ego obtuli rationem qua euidenter probaui legem pœnalem, quæ solam sententiam à iudice ferendam continet, non obligare in conscientia ad pœnam ante iudicis sententiam. Illa autem ratio non idem probat de lege pœnali, quæ sententiam à iure latam continet, & inde conuincitur magnum esse respectu obligationis ad pœnam inter duas illas leges discrimen. Est autem hæc ratio: Omnis lex pœnalis obligans reũ ad pœnam explicat suis verbis reum esse obligatum ad illam. [Nulla lex quæ statuit pœnam solùm à iudice inferendam, exprimit reum esse obligatum ad pœnam: Ergo nulla lex quæ statuit pœnam à iudice inferendam, obligat reum ad talem pœnam. Consequentia bonitas

Z 3 est no-

Baptista Mæ
Iuanus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

est notissima illi qui vel mediocriter dialecticam nouit: quia est in secunda figura in modo notissimo, videlicet Camestres. C Maior etiam est nota ex his quæ in primo totius operis capite diximus, ubi ostendimus necessariam esse legis publicationem, ut illa obligare possit. At, quod illa suis verbis non exprimit, idem est ac si in mente legislatoris mansisset, & non fuisset verbo aut scripto publicatum. Minor etiam est nota ex contextu verborum: quia si lex illa aliquod in se verbum haberet, per quod ostenderet se obligare reum ad pœnam sine iudicis sententia, tunc illa lex sententiam latam contineret, & nõ sententiam solũ à iudice ferendam. Nullum enim est verbum in tali lege, per quod lex indicet se infligere pœnam reo, aut præcipere illi, ut ipse illam pœnam reddat. Et inde cõuincitur ut reus nõ sit in cõscientia obligatus ad illam: quia nõ tenetur nisi ad id, quod sibi præcipitur aut prohibetur. Et certè hæc duo pugnant inter se, quod lex statuatur pœnam solũ à iudice ferendam, & quod eadem lex obliget reum ad illã pœnam. Hæc autem tam euidentis ratio nihil agere potest contra legem quæ sententiam à se latam continet. Nam huiusmodi lex semper aliqua verba continet, per quæ apertè exprimit se infligere pœnam reo, aut præcipere illi ut ipse illam reddat. Primũ fit in omnibus legibus quæ pœnam excommunicationis, aut suspensionis, aut irregularitatis ipso iure aut ipso facto imponunt. Nam huiusmodi censuræ secũ trahunt executionem, prout specialiter definitum est de excommunicatione in cap. Pastoralis, de appellationibus. Et idem etiã contingit in priuationibus bonorũ, quæ ipso iure sunt per legem impositæ: ut in crimine hæresis, aut læsæ maiestatis. Quia in huiusmodi criminibus lex non expectat iudicem ut priuet reum bonis illius, sed ipsamet lex priuat illũ. Aliquãdo cõtingit ut lex ipsa nõ infligat pœnã, sed districtissimè præcipit reo, ut ipsemet reddat illam: & tunc sic præcipiendo apertè ostendit se imponere obligationem ad pœnã. De hac re sunt plurima exẽpla, quæ si quis videre optat, legat caput sextum huius secundi libri, præsertim in tribus primis paragraphis, in quibus multa huiusmodi exẽpla proponuntur. Nunquã aliquod horũ contingit in lege pœnali quæ sententiã nõ latam sed solũ à iudice ferendam cõtinet. Et hinc sumitur euidentis argumentũ ad probandum nõ esse parem potestatem respectu obligationis ad pœnã (ut Philippus Decius putauit) in vtraque lege pœnali. Alia ratio quã Abbas protulit ad probandum de vna lege pœnali quod nõ obliget in cõscientia, & quod altera obliget, nullius profus est valoris: & ideo ingenuè fateor illã iustè à Philippo Decio reprehendi. Quia si illa aliqd efficere valet, perinde probat de vna lege ac de altera.

Et ob

A Et ob hanc causam cogor illi respondere quatenus me impetere videtur qui potestate legis pœnalis quæ sententiam continet latam, tueor. Sic enim arguit Abbas. Pœna imponitur ad terrorem aliorum, vt dicitur. l. Aut facta. ff. de pœnis, sed si in foro conscientiæ, quod est secretum & occultum, obligaret, alios terrere non posset: ergo pœna non obligat in foro conscientiæ. Consequentia ista inde videtur probari, quod cessante ratione legis ipsa lex pariter cessare debet. Huic argumento respondet Philippus Decius in illo sepe citato, cap. Canonum, numero. 20. quod pœna non solum imponitur ad terrorem aliorum, sed etiam vt delictum puniatur: Et ego insuper addo quod neque ob illud solum imponitur pœna, sed etiam vt delicta euitentur, & vt delinquens urgente pœna resipiscat, & vitæ conditionem commutet. Quæ omnia vt melius intelligantur, oportet aduertere quod pœna diuerso modo respicit delictum, iuxta diuersa tempora in quibus delictum potest considerari. Nam potest considerari delictum antequam perpetratur, & postquam est iam perpetratum. Si consideretur delictum antequam sit patratum, tunc pœna statuitur vt timore illius delicta euitentur. Et tunc pœna omnes qui delinquere possunt, sine vlllo discrimine respicit, & omnes ex æquo terret, nec tunc est vnus qui punitur, & alius qui terretur. Quia

B cum crimen nondum sit commissum, nullus tunc puniri debet, vt ex illius punitione alii terreantur. Tunc enim hoc solum intendit lex, vt omnibus pœnæ timorē incutiat, & sic omnes à delicti perpetratione deterreat. Si verò delictum consideretur postquam iam est commissum, tunc pœna non statuitur, sed pœna per legem decreta infligitur reo aut virtute legis ipsius, aut per mandatū iudicis. Tunc pœna diuersis rationibus respicit ipsum delinquentem, & alios. Propter ipsum delinquentem infligitur illi pœna, vt pœna docente discat malum esse quod fecit. Quia nisi malum esset non puniretur tali pœna. Vexatio siquidem (vt Esaias ait) sæpe dat intellectum. Et Salomon in Prouerbiis hoc ipsum expressius docet. Virga, inquit ille, atque correctio tribuit sapientiã. Et ob hanc causam David bonas censebat pœnas à Deo illi propter suum peccatum inflictas, quia illis docentibus didicit malum fuisse peccatum quod commiserat. Bonum mihi, ait ille, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Postquam iam peccator didicit malum esse quod fecerat, aliud adhuc illi præstat commodum: quia vrget illum vt recedat à malo, & emendet malum quod fecit. Quum hæc pœna infligitur reo, alii ex illa terrentur ne simile crimen committant: quia timore pœnæ quam vehementer horrent, & quam certò credunt sibi infligendam fore, si crimen simile commiserint, reuocantur à perpetra-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Proverb. 19. tione delicti. Pestilente flagellato, inquit Salomon, stultus sapientior fit. Hanc pœnæ virtutem considerans Paulus Timotheum admonet, vt peccantes coram omnibus arguat, quatenus cæteri timorem habeat. *1. Timoth. 5.* Ecce quàm multæ, & quàm iustę sunt rationes, propter quas pœnæ statuuntur à legibus, & postea ab ipsismet, aut à iudicibus infliguntur illis qui meruerunt illas. Et inde conuincitur nullius prorsus roboris esse argumentum illud quod contra nos ipsos obiecimur. Si nulla alia ratione pœna statueretur, nisi ad aliorum terrorem, vt in argumento assumitur, benè inde probaretur pœnam non obligare in foro conscientię: quia cū id quod in foro illo agitur, sit secretum & non publicum, non potest alios terrere pœna, quæ in tali foro imponitur. Sed cū sint alię rationes ab ista propter quas pœna imponitur, quæ in foro secreto perinde, ac in publico potestatem suam exercere possunt, constat inde nullas esse illius argumenti vires.

Contrarium tenet Simanas. Quod is qui ipso iure priuatus est bonis suis, tenetur in cōscientia sine alia iudicis sententia reddere bona sua, illi cui ab ipso iure sunt adiudicata. C A P. X.

c. 9. p. m. 27, cu' sequit. et cois' secundū ipsum. et aduer. sus alphonsum. Ut inquit ipse m. 82.

O R T E aliquis huius capituli titulum & solam superscriptionem legens & parum aduertens, putabit idem esse hoc quod impresentiarum tractandum promittitur, & illud quod in duobus proximè capitulis pertractatum est. Sed si benè aduerterit, intelliget quęstionē istam esse valde diuersam ab illa, de qua in duobus vltimis capitulis disputauimus. In illis enim capitulis ad hunc solum scopum totam illam disputationem direxi, vt probarem omnem legem pœnalem quę sententiam continet, ab ipsa latam obligare in cōscientia illius transgressorem ad pœnam in illa statutā, absq; aliqua alia iudicis sententia. Quam assertionem ita vniuersaliter prolatā si ad particularia negocia applicare voluerimus, deducemus inde eum, qui cōmisit crimen aliquod propter quod lex ipso facto imponit priuationem bonorū, esse sine alia iudicis sententia eo ipso priuatū dominio bonorum suorū. At cū nulla sit huiusmodi lex, quæ priuans aliquē dominio bonorū suorū priuet etiā illū ipso facto possessione bonorū suorū, aut precipiat illi quod ipso facto illa reddat, cōstat quod ex illa vniuersali assertiōe prius posita, nisi alia media illi addātur quę illā adiuuet, nō protinus sequitur illū, qui ipso iure priuat⁹ est dñio bonorū suorū

A suorū, teneri ad reddendū bona sua illi, cui adiudicata sunt. Quia (vt dixi) nulla lex hoc ita faciendum esse præcipit. Nunc igitur hoc inquirendum est, an ex illa priuatione domini, quæ sine vllō iudicis ministerio est ab ipso iure reo inflicta, necessario oriatur redditio eorundē bonorū, ita vt is, qui sic à lege priuatus est dñio, non possit salua conscientia retinere bona illa, sed teneatur ea reddere illi, cui per legē adiudicata sunt. In illo opere, quod de iusta hereticorū punitione inscripsi, & anno. 47. supra millesimū quingentesimum edidi, libro. 2. capite. 6. postq̄ iuxta omniū ferè iurisperitorū sententiam dixi, hæreticū ab ipsa hora, qua verus est cōstitutus hæreticus, priuatū esse dominio bonorum suorum, inde tanq̄ corollarium necessario consequens deduxi, illum ipso facto teneri ad reddendum bona sua fisco, cui ab ipsa lege sunt adiudicata. Sed hæc mea sentētia multis visa est noua & aspera, & credo illam magis suo rigore & asperitate, quā nouitate illis displicuisse. Quapropter ego, qui illam tueor, de illis, qui propter solā illius austeritatē illam relinquūt, optimè dicere possum id, quod in persona Christi saluatoris n̄ri regius propheta dixit. Qui videbāt me foris, fu- Psal. 30. gerunt à me. Et certè sola illius sentētiæ asperitas nō erat satis vt illa relinqueretur: qm̄ sepe asperiores sentētiæ sunt multò saniores aliis, quæ magis blandiūtur. Et quia rem hanc diligētius & perspicatius considerans, illa sententia quantumlibet aspera, propter maiorem, quàm de illa notitiam habui, multò magis mihi placuit: ideo quòd tunc de solo hæretico dixeram, nunc de omni illo, qui ipso iure priuatus est bonis suis, eandem sententiam dicerè statui. Firmissimè enim credo, omnem illum non posse salua conscientia retinere bona, quibus est priuatus, sed obligari in conscientia eo ipso, quòd illis priuatus est, ad reddendū ea illi, cui legis decreto adiudicata sunt. Quam sententiam prius euidētibus (vt Deo adiutore me facturum confido) argumentis probabo, & deinde alios in mei fauorem citabo, ne quis tam nouam & à patronis desertam putet esse hanc sententiam, vt ego sim dicendus primus illius inuentor: sed intelligat multos illam habuisse fautores, & antiquam esse illius originem. Quæ autem contra hanc nostram sententiam obiici posse intellexero, in proximè sequenti capitulo fideliter proferam, vt illis facilè reiectis, & minimo illorum robore detecto, clarius nostræ sententiæ veritas omnibus innotescat: & sic quisque illam eò libentius tueatur, quòd facilius id se efficere posse cognoscat. Sed antequam disputationem hanc aggrediar, ne postea illam fortè à principio repetere oporteat, peto dari vnam sententiam mihi & illis communē, quam omnes, præter vnum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Archidiaconum, fatentur, contra quem nō est mihi nunc animus pugnare, propterea quòd in secundo libro de iusta hæreticorum punitione capite sexto iam satis contra illum pugnaui, & (vt multorum iudicia ferunt) non solùm pugnaui, sed apertè vici. Sententia, quam mihi & aduersariis communem dari peto, hoc verborum contextu exprimitur. Hæreticus ab ea hora, qua factus est verus hæreticus, ipso iure priuatus est dominio bonorum suorum, quanuis extunc non sit priuatus possessione illorum bonorum. Et idem prorsus dicendum erit de omni alio, qui commisit quoduis aliud crimen, propter quod lex statuit priuationem bonorum ipso iure infligi: quia eadem est in omnibus illis criminibus conditio. Nihil aliud ad hanc disputationem puto esse nunc mihi necessarium, neq; de hoc oportet nunc disputare: quia inter me & omnes aduersarios, præter vnum Archidiaconum (vt dixi) de illa sententia cōuenit. Hoc itaq; iacto fundamento, opus est vt ad argumenta procedam.

Primò igitur argumentor, vt probem eum, qui iam à iure priuatus est dominio bonorum suorum, teneri ad reddendum illa, quia nulla est lex, quæ illi sic bonis suis priuato concedat illorum bonorum possessionem: & inde conuincitur, vt sic retinens peccet, & per consequens teneatur illa reddere vero illorum domino, cōtra cuius voluntatem illa retinet. Consequentia ista probatur per regulam illam iuris, quæ ponitur in Clementina, Exiui de paradyso. §. Deinde cū duobus, sic dicens. Vbi aliquid alicui generaliter prohibetur, quod expresse non conceditur, intelligitur denegatum. Ista iuris regula præmissa, sic argumentor. Generaliter per legem diuinam, quæ ait. Non furtum facies, prohibitum est omnibus retinere alienū domino inuito, ergo cui hoc non est expresse concessum, intelligitur denegatum. Antecedens huius argumentationis est notissimum ex recta legis diuinæ intelligentia, & probatur etiam per illam regulam, quæ habetur de regulis iuris libro. 6. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo. Quam regulam interpretans glossa, inter multa, quæ ad illius declarationem profert exempla, vnum est id, quod declarat hoc diuinum præceptum, de quo nunc agimus. Furto enim prohibito, ait glossa, prohibetur omnis rei alienæ illicita vsurpatio. Consequentia est etiam nota per regulam iuris, quam proximè citauimus. At illi, qui est à iure suis bonis priuatus, non est expresse concessum illa bona retinere, ergo necessariò oportet intelligere hoc esse illi denegatum. Si est illi denegatum tenere bona, quæ non sunt sua, sed fisci: ergo in cōscientia tenetur illa reddere fisco. In illo opere, quod de iusta hære-

A Ita hæreticorum punitione edidi, libro. 2. capite. 6. vsus sum hoc argumento, quanuis non tam clarè illius robur expressi, vt probarem hæreticum esse in conscientia obligatum ad reddendum fisco bona, quibus est ipso iure priuatus. Hoc argumento non obstante, aliqui docti viri in variis Hispaniæ scholis theologiam publicè profitentes (vt ab iis, qui audierunt) mihi relatū est) hanc meam sententiam publicè reiecerunt, & illi non esse vllatenus acquiescendum auditores suos docuerunt. Hos auditores ego interrogans, quo modo huic meæ argumentationi illi respondissent, dixerunt nec vllam de hoc argumento habitam esse memoriam. Qua in re illos minimè fideliter se habuisse constat: quia cū meam sententiā referebant, ne auditores sui gratis & sine causa me illam asseruisse intelligerent, dignū erat illis referre, quo argumento ad id dicendū fuissem persuasus. Non possum certè non mirari, cur tam iniquè & tam indecorè mecum agere voluerint, vt viri fortes & ad palestram docti, quales ego illos esse cēseo, armati me inermem in campū citauerint, contra me pugnaturi. Nec fidelius aut æquius erga discipulos suos se gesserunt, quia si viros ludi magistrōs imitari voluissent, sicut discipulos docebant oppugnare aduersarium, ita etiā docere oportebat, quo pacto ab aduersarii telis se tueri deberent. **B** Ego verò ne in id, quod dāno & detestor, crimen incidam, fidelius rem agere statui, & æquiozem me illis præbere decreui, quā illi se exhibuerunt mihi. Nam ea, quæ illi contra me obiecerunt, diligenter hoc animo inquisiui, vt si talia essent, quæ me ad mutandam sententiam cogerent, statim id, quod prius dixeram, libentissimè recantarem, tantum abest, vt sententiam meam obstinato animo tueri velim. Testis enim mihi est Deus, qui cor meum velut reliquorum omnium nouit, quòd non suscepi hanc disputationē hoc animo, vt popularē inde gloriam captarē, sed vt veritatem, quæ in tenebris latere mihi videbatur, producerem in lucem. Et ideo semper paratus fui ab incepta via pedem referre, si talia mihi ostenderentur argumenta, quæ me cogerēt in aliam transire sententiā. At cum nullū tale esse apertissimè intelligerem, in priore sententia firmior permansi. Illa ergo omnia, quæ mihi dictum est fuisse ab illis contra meam sententiam obiecta, fidelissimè postea in proximè sequēti capitulo referam, & alia in super ego contra me ipsum obiiciam, quæ illi non protulerunt. Aduersarios meos nolo inermes sed armatos ostēdere, vt gloriosor mihi sit de hoste triūphus. Sed his oībus omisis, opus est vt ad argumentum, vnde digressus sum, regrediar, & petam ab aduersariis meis, vt proferāt legē aliquā, quæ iis, qui sunt suis bonis à iure priuati, expresse concedat

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

concedat illorum bonorum retentionem, quousque fuerint de suo crimine damnati. Quam legem si mihi ostenderint, statim illis tanquam victoribus herbam porrigam, & pallinodiam ex animo cantabo. Sed certò scio illos talem legem, quæ id expressè concedat, nunquam inuenturos: & inde necessarium est vt apertè fateantur, illis, qui sunt à iure suis bonis priuati, denegatam esse suorum bonorum retentionem, & per consequens illos esse in conscientia obligatos ad reddendum bona illa fisco, cui sunt ipso iure adiudicata. Sed huic argumento quidam respondent dicentes, illi qui suis bonis est ipso iure priuatus, esse hanc bonorum retentionem concessam in cap. Cum secundum leges. §. Confiscationis, de hæreticis, lib. 6. vbi papa prohibet fisco accipere bona hæretici, antequam ille sit per iudicem competentem de crimine hæresis damnatus. Ego tamen euidenter, Deo fauente, probabo nihil tale, quale isti dicunt, per illud capitulum concedi. Et si nullum alium apertiore textum pro hac re protulerint, inde cõuincetur apertè illam bonorum retentionem non esse lege aliqua concessam illi, qui est à iure suis bonis priuatus. Primò quidem, etsi gratis vellem dare aduersariis hanc bonorum retentionem esse in illo capitulo concessam hæretico, non tamen inde sequitur esse etiã concessam omnibus aliis, qui propter sua delicta sunt ipso iure suis bonis priuati. Nam textus ille de solo hæretico loquitur, & non de aliis criminibus. Quomodo ergo ostendent hanc bonorum retentionem esse aliis concessam? Si quis dicat ex similitudine rationis esse hanc legem ad omnia alia crimina extendendam, propter quæ priuatio bonorum est ipso iure inflicta, licet hoc in aliis casibus fieri posse concederem, nulla tamen ratio patitur, vt hoc impræsentiarum fiat. Quia etsi lex propter identitatem rationis possit extendi ad casum in lege non expressum, hoc tamen in illis solis casibus verum esse potest, qui poterant per conditorem illius definiri. Absurdum enim esset dicere legem aliquam posse extendi ad casum, in quo legislator nullam prorsus habet potestatem. At capitulum, Cum secundum leges, cõditum fuit à papa Bonifacio huius nominis octauo, qui etsi circa res spirituales aut merè ecclesiasticas potuit leges statuere, quæ omnes Christianos obligarent: tamen circa alias res merè laicas & merè seculares, quæ nullum ad rem ecclesiasticam respectum habent, papa non potest condere leges, quæ omnes obligent, sed illos solùm, qui in oppidis aut villis eiusdem summi pontificis viuunt. Potest quidem papa prohibere Hispanorum aut Gallorum reges, ne aliqua ciuili lege vtantur, propterea quòd constat illam legi naturali aut diuinæ contradicere, sed non potest illos ad aliquam

A quam ciuilem legem cogere, quæ nõ necessariò ex lege diuina aut naturali deducatur. Sunt enim hæ duæ potestates, pontificalis videlicet, & regalis, hac ratione diuisæ, quòd altera in spiritualibus; altera in corporalibus præest, vt dicit ipse summus pontifex Innocentius tertius in cap. Solitæ, de maioritate & obedientia. Ex his omnibus apertissimè conuincitur, quòd licet Capitulum, Cum secundum leges, in. §. Confiscationis, posset ex identitate rationis ad omnia alia crimina extendi, propter quæ est omnium bonorum priuatio ipso iure imposita, hoc solum esset verum in terris, quæ sunt, quoad temporaliū administrationē summo pontifici subiectæ, tanquam proprium illius patrimonium. In Hispania autem, & Gallia, & Germania, & in aliis prouinciis, in quibus papa non habet temporale dominium, si quis committeret crimen læsæ maiestatis, aut falsam cuderet monetam, aut aliud simile committeret crimen, propter quod esset ipso iure bonis suis priuatus, qua lege posset ille retinere bona sua. Non quidem auctoritate illius cap. Cum secundū leges, in. §. Confiscationis: quia licet ex paritate rationis posset ad illa crimina extendi, non tamē in illis prouinciis prædictis. Quia in illis prouinciis circa prædicta crimina, eò quòd non sunt ecclesiastica, sed merè secularia, papa (vt dixi)

B nullam prorsus habet potestatem. Cùm igitur pro talibus prouinciis nulla sit hæctenus data lex, quæ illorum criminum patratibus expressè concedat licentiam retinendi ea bona, quibus sunt propter sua crimina ipso iure priuati, cõuincitur inde, vt saltem in illis prouinciis, qui talia crimina cõmiserunt, teneantur in cõscientia reddere illa fisco, cui ipso iure est illorum bonorum dominium adiudicatum. Quia quum in illis prouinciis non sit expressè concessa retentio illorū bonorum, oportet necessariò, iuxta regulam iuris superius citatam, vt talis retentio bonorum intelligatur esse illis denegata. Non possum igitur non admirari, quum video tot illustres viros iuris ciuilis interpretes sic fuisse in hac parte hallucinatos, vt sæpe testimonio huius capituli, Cum secundum leges, vfi sint ad probandum eos, qui propter alia crimina laica priuati sunt à iure suis bonis, non teneri ad reddendum illa, antequam sint de suis criminibus per iudicem condemnati.

Sed vt fortius contra aduersarios agam, & acrius eos vrgeam, id, quod de hæretico sola disputationis causa gratis concessi, nunc iam vt apertè ostendam illud sæpe citatum capitulum, Cū secundū leges, esse malè ab aduersariis intellectū, volo probare non cõcedi per illud capitulū hæretico bonorū suorum retentionē, quousq; sit à cõpetenti iudice

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

iudice de crimine hæresis damnatus. Quia in illo. §. Confiscationis, ni C
 hil apertè hæretico conceditur, sed solùm prohibetur fiscus, ne bona
 hæretici capiat, antequam ille sit de crimine hæresis per competètem
 iudicem damnatus. Hoc solùm est, quod in illo loco ad mitigandum
 hæreticorum pœnam definitum est: quo dato, eo ipso conceditur so-
 lum illud, quod ex illa concessione sequitur in bona ^{sequuntur} *conscientia* &
 necessaria. Nam, sicut dicitur in cap. Cum quid, de regulis iuris, libro
 sexto. Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex
 illo: ita ex opposito, cùm quid dispensatiuè conceditur, conceduntur
 omnia quæ sequuntur ex illo. Sed in prohibitione alicuius non pro-
 hibentur ea, quæ aliquam habent vicinitatem cum re prohibita, sed
 illa solùm, quæ sunt media ad affecutionem illius, aut quæ necessaria
 consequentia sequuntur ex illa: vt illic benè annotat glossa. Ergo à
 contrario sensu in concessione alicuius rei illa solùm intelliguntur
 concessa, quæ ex primo concessio sequuntur consequentia necessaria,
 aut illa, quæ sunt media necessaria ad affecutionem illius. Videamus
 ergo an ex hac cõcessione, quòd videlicet fiscus non possit capere bo-
 na hæretici, antequam ille sit de crimine hæresis per competentem iu-
 dicem damnatus, sequatur necessariò, quòd hæreticus nō tenetur bo-
 na sua reddere fisco. Si constiterit talem consequentiam esse necessa- D
 riam, statim cedam arenæ, & planè & candidè me victum fatebor. Si
 verò è contrario euidenter ostendero non esse talem, æquum esset, vt
 aduersarii se victos faterentur, aut proferrent aliam legem, quæ aper-
 tius & expressius concesserit bonorum suorum retentionem iis, qui
 ipso iure priuati sunt illis, quousq; de suo crimine damnentur. Con-
 sequentiam autem illam non esse bonam & necessariam tunc aper-
 tissimè constabit, quando multas contra illam (vt verbis modernorū
 dialecticorum loquar) dederò instantias, vel (vt iuris periti loquun-
 tur) fallentias. Primò quidem fallit apertè illa consequentia in illo,
 qui furto subtraxit aliquid ab eo, apud quem ludus alearum exerce-
 tur, si eo tempore, quo lusores incumbabant ludo, surripuit. Nam is,
 à quo res subtrahita est, non potest ab ipso fure capere rem furtiuam,
 imò nec agere potest pro huiusmodi causa contra illum in iudicio, vt
 dicitur in. l. 1. §. 1. ff. de aleæ lusu & aleatoribus. Neq; hoc solum verum
 est ex iure communi, sed etiam ex particulari iure Hispaniarum, præ-
 fertim regni Castellæ. Nam hoc idem statutum est apud Hispanos in
 partita septima, titulo. 14. lege. 6. Ex hoc tamen, quòd dominus rei fur-
 tiuæ non potest pro illa contra furem in iudicio agere, non sequitur,
 quòd fur non teneatur reddere rem furtiuam domino illius. Quia
 quandiu

*Fallentia
prima.*

A quandiu rem illam furto sublatam retinet, fur est censendus: nec absolui potest donec illam restituat, vt dicitur in cap. Si res. 14. q. 6. & in regula, Peccatum, de regulis iuris libro sexto. Syluester de Prierio in sua summa de casibus conscientia, in titulo, Ludus, quaest. 9. fatetur illum, apud quem ludus exercebatur, quando res aliqua ab illo subtracta est, non posse repetere a fure, nec habere rei prosecutionem, nec actionem poenalem furti, & furem retinere non posse in conscientia re sic furto sublatam: sed dicit non teneri ad restituendum illi, a quo surripuit, sed ad dandum pauperibus. Quia lex (vt ille ait) in poenam sui delicti priuat illum tali re. Sed in hoc ultimo maxime fallitur, quia lex non priuat illum dominio rei furtiuae, sed sola actione ad petendum eam. Quod, vt legenti clarius pateat, verba legis citare decreui, quae talia sunt. Praetor ait. Si quis eum, apud quem in alea lusum esse dicitur, verberauerit, damnum vt ei dederit, siue quid eo tempore dolo eius subtractum est, iudicium non dabo. Haec tenus verba legis, in quibus aperte constat solam actionem tolli, & non dominium: & inde sequitur, quod talis fur tenetur illi restituere.

Syluester.

Fallentia
secunda.

B Secundo deficit illius consequentiae virtus in casu illius legis, Si quis ad se fundum. C. Ad legem Iuliam de vi publica atque priuata. Nam licet Petrus agrum aliquem a Ioanne possessum verum agnoscat esse suum (vt est casus illius legis) non poterit auctoritate sua talem agrum capere, antequam sit per iudicem declaratum talem agrum ad illum pertinere. Verum etsi Petrus per se capere non possit agrum iniuste possessum a Ioanne, inde tamen non sequitur, quod Ioannes non tenetur reddere agrum Petro, si illi constat agrum illum esse Petri. Quidam iuris peritus, cum quo rem hanc conferebam, respondit mihi casum hunc esse valde dissimile illi rei, de qua est nostra principalis disputatio. Quia in casu isto Ioannes, qui agrum Petri tenet, fuit semper male fidei possessor, & ideo quanuis Petrus non capiat, Ioannes obligatur in conscientia ad reddendum Petro. Haereticus autem, aut quiuis alius suis bonis ipso iure priuatus, antequam commisisset crimen, verum & iuste possidebat bona illa, & ideo post crimen commissum potest retinere illorum bonorum possessionem, quousque a iudice sit illa priuatus. Sed hanc euasione nullius esse momenti apertissime ostendero, si ponam Ioannem fuisse illius agri dominum, & vendidisse illum iusto precio Petro, integramque precii pecuniam recepisse a Petro, sed post receptum precium Ioannem noluisse tradere agri possessionem Petro. Ecce omnia similia inter Ioannem retinentem agrum, & haereticum retinentem bona. Nam sicut haereticus, aut is qui commisit crimen laesae maiestatis, erat dominus bonorum suorum ante crimen commissum, & iuste possidebat illa: ita Ioannes ante venditionem
agri

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

agri erat dominus illius, & iustè illū possidebat. Sicut hæreticus post crimen commissum amisit dominium bonorum suorum, ita Ioannes post factam venditionem agri, reliquit dominium illius. Sicut ab hæretico non potest capere fiscus bona illius antequam sit illius crimen declaratum, per dicta in. §. Confiscationis: ita à Ioanne non potest Petrus capere agrum, donec iudex declarauerit Ioannem vendidisse Petro agrum, recepissèq; ab eo integrum illius preciū, prout definitur in dicta. l. Si quis ad se fundum. His tamen omnibus sic ex æquo dispositis, constat Ioannem obligari in conscientia ad reddendum Petro agri possessionem, pro quo integrum precium recepit. Ergo eodem modo hæreticus, & quivis alius suis bonis ipso iure privatus tenetur bona sua reddere fisco, cui per legem adiudicata sunt, quanvis fiscus non possit sine iudicis sententia illa capere. Quia (vt iam apertè probavi) ex hoc quòd fiscus non potest capere, non sequitur necessariò, quòd alius non tenetur reddere illi, qui iam assecutus est illorum bonorum dominium. Et idem posset esse exemplum, si Franciscus habens in toto suo patrimonio mille aureos ducatos & non amplius, reliquisset hæredem suum Ioannem, legassetq; Petro in testamento decem aureos ducatos. Ioannes tunc omnes mille ducatos possidebit post mortem Francisci, & (quod multò magis est) omnium illorum statim habebit dominiū, quanvis sub hoc onere, quod obligatur decem reddere Petro. Quia etsi teneatur reddere decē, non tamen hos aut illos decē, sed quos ipse malluerit: etsi ex aliis mutuò acceptis ducatis ille soluere vellet Petro decem ducatos, Ioannes liberabitur illo modo ab illa obligatione legati, nisi testator aliqua ratione motus, apertè expressisset dari Petro decem ducatos ex illis, quos ille reliquit, & non de aliis. Quia igitur Ioannes hæres ex illis mille ducatis sibi reliētis, non tenetur magis dare Petro hos decem ducatos quàm alios decem, conuincitur inde, Ioannem esse verum dominum illorum omnium mille ducatorū: quanvis hanc super se habeat obligationem, quod tenetur (vt dixi) dare ex illis decem, quos ille malluerit. In hoc casu Petrus propria auctoritate non potest capere à Ioanne decem ducatos sibi in testamento legatos, nec tamen inde sequitur, quòd Ioannes non tenetur reddere illos Petro. Quia etsi Petrus non capiat illos nec petat, tenetur tamen Ioannes reddere illi: quia tenetur satisfacere testatoris voluntati, qui absolutè præcepit hæredi, vt redderet decem ducatos Petro, & non sub conditione si ille petierit.

Tertiò constat illam prædictam consequentiam non valere in casu quo Petrus emisset à Ioanne aliquam rem minus iusto precio, non ta-

men

A men infra dimidiū iusti precii, sed vltra : ita tamen quod non parum fuerit Ioannes ex tali venditione lēsus. Petrus autē qui emit, etsi à principio bonam fidē habuerit, putans se iusto precio emisse & in nihilo nocuisse Ioanni, postea tamē apertē cognouit se non parum fraudasse Ioannē in precio. Si hęc accidissent, prout frequenter accidere solent, Ioannes non posset propria auctoritate capere, imò nec coram iudice petere vt Petrus illi satisfaciat de damno: quia hoc est illi prohibitum in. l. In causā. §. Idē Pōponius. ff. de minoribus, & l. 2. C. de rescindenda venditione. Ex hoc tamen quod Ioannes capere aut petere non potest, non sequitur quod Petrus non teneatur reddere Ioanni omne illud, in quo fuit fraudatus. Quoniam lex diuina omnē talem fraudem per quam à iusto precio receditur, prohibet & damnat. Nam Paulus ^{1. Thessa. 4.} Thessalonicensibus scribens, ait. Ne quis supergrediatur, neq; circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est dominus de his oībus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus. Ex quibus Pauli verbis clarissimē conuincitur, omnes illas leges, quæ contrahentibus permittunt se inuicē decipere, vt in prædicta. l. In causā. §. penul. & in l. Itē si in precio, in fine. ff. locati. nihil prorsus valere conscientiæ, quia apertē contradicunt legi diuinæ. Valent tamen in foro contentioso,

B quo ad hoc vt non rescindatur contractus emptionis & venditionis, præsertim si deceptio non transeat vltra dimidium iusti precii. Valent etiam illæ leges ad hoc, vt per illas tollatur actio ab eo, qui infra dimidium iusti precii deceptus est, ne possit agere contra deceptorē vt reddat illi id, quod ex iusto precio ademit. Philippus Decius in cap. Canonum, de constitutionibus, licet hoc apertē fatetur, Calderinum tamen secutus dicit verum esse, illas leges, quæ deceptionem mutuam permittunt, non obligare in cōscientia, quando quis ex industria aliū decipit. Si tamen non ex industria, sed præter intentionē in re ipsa deceperit, dicit decipientem esse tutum in conscientia : quia hoc (vt ait) permittitur ex iure canonico, quod non permetteretur si peccatū esset. Sed maximē fallitur in hoc vltimo Philippus Decius, & quem ille sequutus est Calderinus. Quia etsi ille, qui non ex industria sed præter intentionem re ipsa decepit, non peccauerit propter deceptionis ignorantiam, quæ illum excusat, tamē postq̄ plenē agnouit aliū esse ab illo in precio fraudatum, tenetur illi satisfacere de iniustitia, quam erga illum exercuit, quum id quod maioris precii erat, emit ab illo pro minori: aut quod minoris precii iustē estimandū erat, multò maiori vendidit precio, & si non restituerit postq̄ cognouit se damnū intulisse, peccabit: quia iam cessat ignorantia, quæ illum ante excusabat. Simile

A 2 enim

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

enim cōtingit illi qui bona fide & iusto titulo, vt puta iure hēreditario capit alienū putās esse suū, & iure hēreditario ad eū pertinere. Nā hic etſi propter ignorantiam excusetur à peccato alienū capiendo & retinendo, tamē quum primū illi cōſtiterit esse alienū, peccabit si volūtate firma illud retinuerit. Quòd autē is qui prāter intentionē fraudauit in precio aliū, peccet postq̄ cognouit se decepiſſe, si nō satisfecerit de damno quod alteri intulit, apertè probatur per illa Pauli verba, quæ nūc proximè citauimus. Ne quis (inquit ille) supergrediatur, neq̄ circumueniat in negotio fratrem suū. Quæ verba interpretās Anselmus in cōmentariis super Paulū, ait. Supergressio est, vbi pro minore precio illud quod maioris precii est, elicitur. Circūuentio aut vbi per dolum frater in ipsa vēditione vel emptione decipitur. Hęc Anselmus. Ex quibus cōstat vtrāq̄ precii inēqualitatē esse à Paulo interdictā, siue ex industria illa fiat, siue prāter intentionē. Et vtrāq̄ esse peccatū apertè cōuincitur per id, quod Paulus statim subiungit, dicens. Quoniā vindex est dominus de oībus his. Nisi enim vtrāq̄ esset peccatū, domin⁹ de illis nō vindicaret. Quòd autē Philippus Decius dicit deceptionē illā quæ fit infra dimidiū iusti precii esse ex iure canonico cōtrahentibus permissam, non ita est. Quia licet ius canonicum illi soli qui vltra dimidiū iusti precii deceptus est, per sufficiēs remediū subueniat, aliis tamen qui infra dimidiū iusti precii decepti sunt nō præcipit, vt damnū sibi illatū deceptoribus remittāt: nec decipientibus permittit, vt sic decipere possint, nisi fortè dicas permittere pro quo nullā admittit in iudicio actionē. Sed hęc permissio nullā tribuit cōscientiæ securitatē, sed solū imponit litibus terminū, quoniam nisi id fieret innumeræ quotidie lites orirentur. Quum sic litibus obuiat, nihil hac ratione decipienti concedit, sed illū suæ cōscientiæ relinquit, non quidem vt libere quod voluerit agat, sed vt iuxta diuinam legem operetur, à deo solo & non iam ab hominibus in hac parte iudicandus, Tenetur ergo sic decipiens reddere id, in quo à iusto precio defecit, quāuis deceptus non possit pro hac re contra illum in iudicio agere.

1. Theſſa. 4.

Anselmus.

Fallensia
quarta.

Quartò ostendo illius prædictæ cōſequentiæ malitiam in casu præscriptionis, quæ bona fide incepit, sed postea desiit in malam fidem, non tamen publicè notam. Et, quo res sit manifestior, ponamus Petrum bona fide & iusto titulo, vt puta iure hēreditario possedisse rem aliquam præscriptibilem, & antequam finiretur legitimum præscriptionis tempus, cognouisse rem illā nō esse suā, sed Ioānis qui etſi sciebat rem illā esse suā, neglexit illā petere quouſq̄ legitimū præscriptionis tempus iam fuerat elapsum. In hac rerū cōtingentia Ioannes

non

A non potest per se capere, nec in iudicio agere cōtra Petrū pro re illa recuperanda: quia per legitimū præscriptionis tēpus, quod est iam præteritū, repellitur ab actiōe, quā cōtra Petrū iustè habere poterat, præsertim cū nō possit probare malā fidē, quam ante finitū præscriptionis tempus Petrus habuit. Sed nūquid ex hoc, quod Ioannes non potest capere rē illam, licet inde inferre quòd Petrus nō tenetur in conscientia reddere illā Ioanni? Absit. Quia etsi Ioannes nec per se illam capere, nec petere in iudicio possit, Petrus tamē salua cōscientia illam retinere nō potest, sed tenetur illā reddere Ioanni. Nam mala fide interueniente, anteq̄ sit finitū legitimū præscriptionis tēpus (vt dicitur in cap. fi. de præscriptionibus) nullus præscribere potest. Et in regula, Possessor, de regulis iuris, libro sexto, dicitur quòd possessor malæ fidei vllō tēpore non præscribit. Simile exemplum potest dari ad ostendendā illius primæ cōsequentię malitiam, de illo, qui propter defectū probationū excidit à causa, & sic victus est in iudicio, vt causa illa iam transferit in rē iudicatam, & nō possit iterū ad litē reuocari. Vt si, gratia exēpli, Petrus cū Ioanne cōtendat de alicuius agri possessione, quē dicit iniustè à Ioanne possideri: & vterq̄ credat se iustā causam agere, sed Petrus, qui verè iustā causam habebat, deficientibus sibi necessariis probationibus, vltimò sic dānatus est, vt causa transferit in rem iudicatā. Post modicū verò tēpus elapsū tā sufficiētes probationes oblatae sunt Petro, vt si illas ante rē iudicatā protulisset in iudicio, sine vlla contradiciōe iudex pro illo sentētiā dixisset. In hoc rerū euentu, qui frequēter cōtingere solet, Petrus nec agrū per se capere, nec pro illo in iudicio contendere potest: quia transit in rē iudicatam. Neq̄ est hoc imputandū iudici, sed ipsi Petro, qui ea, quæ ad suā causam potissimū pertinebāt, corā iudice nō protulit, quando proferre debuerat. Iudex autē non potest rem vltima sentētia diffinitiuā iudicatā, ad iudicium admittere, etiā si instrumēta noua offerat victus, ob quorū defectum fuit condēnatus, vt dicitur in. l. Imperatores. ff. de re iudicata. Nisi em̄ ita fieri mandatū esset, lites quantūlibet mortuæ reuiuiscerēt, & sic nullus esset litib⁹ finis. Neq̄ obstat quod dicit in. l. Admonēdi. ff. de iureiurando. Quia illic solū tractatur de sentētia data in re dubia, propter solū alterius partis iuramentū. Tunc em̄ si per instrumēta postea reperta cōstat iuramentū fuisse falsum, retractatur sentētia. In aliis verò negociis, nisi illa ad rem publicā pertinerēt, nunq̄ propter instrumenta postmodū reperta, reuocatur sentētia vltimò definita. Et ita in casu nro Petrus, licet noua instrumenta reperisse se dicat, non poterit ad agri recuperationē agere cōtra Ioannē in iudicio. Ioannes autē, qui sen-

tentiam pro se bona fide obtinuit, tenetur in cōscientia reddere agrū C
 Petro, postq̄ illi notę fuerint integrę probatiōes, quę apertē cōuincunt
 illū agrū esse Petri. Quia etsi iudex pro Ioāne sentētiā dedit, sentētia
 illa ab errore processit, quo iudex putauit nō esse alias probatiōes, quę
 Petro fauere possēt, nisi illas, quas Petrus pro se obtulerat in iudicio:
 & ideo secundū illas solas iudicauit, q̄ si illas, quę nūc prodierūt in lu-
 cem, tūc vidisset, pro Petro cōtra Ioannē sententiā haud dubiē protu-
 lisset. Hoc igit nūc agnoscēs, Ioānes nō potest salua cōscientia retinere
 agrū, quē perfectē noscit nō esse suū, sed tenet illū reddere Petro, quī
 Petrus (vt dixi) nec illū capere, nec pro illo in iudicio cōtendere pōt.
 Quia iudicis sentētia nō priuauit Petrū dñio agri, quod verē habebat,
 cū sine culpa Petri, quā suppono nullā interuenisse, iudex id facere nō
 poterat: sed solū declarauit illū esse Ioannis. Nec de hac re mota fue-
 rat coram iudice quæstio: nec Ioānes hoc à iudice petebat, vt Petrum
 pro crimine cōmisso priuaret dñio agri, & sibi adiudicaret: sed hoc so-
 lum à iudice petebat, vt declararet agrū ad se & nō ad Petrū pertinere.
 Ergo Ioannes, qui iam plenē nouit iudicē fuisse deceptū, tenetur illū
 reddere Petro, cuius esse iam nunc plenē cognoscit.

*Pallentia
 quinta.*

Quintò adhuc apertissimè ostēdo fallere illā prædictā consequētiā D
 in casu cuiusdā legis regni Castellę cōditę à Carolo quinto hui⁹ noīs
 Cēsare, Hispaniarūq̄ rege eiusdē noīs primo in comitiis ab eo habitis
 apud Madritū anno dñi . 1528. Nam illic regni totius procuratores
 conueniētes in vnū conquesti sunt, quòd sæpe cōtingebat, vt famuli,
 qui dñis seruibant, accepto sui seruitii præmio à dominis recedebāt,
 & post aliquot annos iterum solutionē sui seruitii petebant hac con-
 fidentia quòd domini erant obliti datę solutionis, aut si recordaban-
 tur non poterant probare solutionem datam: & ob hanc causam sæ-
 pe, dominis corū defunētis, petebant ab hæredibus sui seruitii solu-
 tionem, quam à dominis defunētis iam acceperant, & sic præmium
 iam semel illis solutum, iterum soluere sæpe cogebant. Ne igitur hæc
 iterum euenirent, omnes regni procuratores in vnum conuenientes,
 in prædictis comitiis supplicarunt regem, qui simul erat Cēsar, vt tam
 insolentibus & procacibus famulorum petitionibus, per legem ab
 eo datam occurreret. Rex eorum supplicationibus, quas iustas esse in-
 tellexit, acquiescens legem statuit, quæ habetur inter alias illic con-
 ditas, in ordine. 157. sub hoc verborum contextu.

*Vnde legis regni Castellę
 de salariis famulorum* Præcipimus, vt oēs famuli, qui ministrauerint quibuscūq̄ personis
 istorū nostrorū regnorū obligētur petere id, quod p̄terderint eis deberi
 de salario aut stipendio, de quo cum dñis suis conuenerant pro suo
 ministerio

A ministerio, intra tres annos, à die quo à dñis suis recesserunt, computandos. Quibus elapsis, non poterunt aliquid ea ratione à dñis petere, nisi ostenderit se intra illos tres annos petiuisse ab illis, quod sibi ratione seruitii debebāt, & dños nō soluisse nec satisfacisse illis. Hactenus verba legis. Iuxta huius legis dispositionē ponamus Petrū ministrum Frāncisci recessisse à domo & ministerio illius sine solutione debita, & tres annos trāsisse absq̄ hoc quod Petr⁹ solutionē petierit. His ita cōtingentibus, cōstat Petrū non posse capere aliqd pro præmio sui ministerii, imò nec illud potest petere in iudicio. Sed nūquid inde necessàriò sequit̄, quòd Frānciscus salua cōscientia potest retinere præmiū quod illi debebat? Absit. Quia licet Petrus post illos tres annos nō possit petere à Frāncisco præmiū, non tñ amisit debitū quod antea illi debebat. Lex em̄ (vt ex illius verbis, quę modo citauimus, cōstat) solum priuat illū actione ad petendū, & non dñio rei sibi debita. Nam lex priuans famulū actione illa, nō dixit dñm esse liberū à debito. Si dñs non est liber à debito, sed adhuc post tres annos elapsos est debitor, ergo licet Petrus olim famulus illius nō possit post tres annos trāsactos petere, Franciscus tñ dñs illius tenet̄ in cōscientia reddere Petro præmiū sui bñficii, quod adhuc illi debet. Quia nisi qs reddat quod debet, si potest, manet in peccato, & saluus sic esse nō potest. Nam Paulus ad Romanos scribēs, ait. Reddite oībus debita. Et paucis interpositis iterum ait. Nemini quidq̄ debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Pręterea, ex ipsa dñorum petitione cōstat ipsos post tres annos elapsos nō esse liberos à debito, quāuis sint liberi à molestia & fraude petitionis: qm̄ lex nō plus, imò minus cōcessit eis, q̄ illi petierūt. Procuratores autē, vt ex petitione illorū constat, hoc solū petierunt, vt prouideretur aliquo modo ne per elapsum longū tēpus obliuione pressi, cogērentur dñi bis soluere ministris suis. Non tñ petierūt vt modus daretur, quo ipsi liberarētur à debito, & nō tenerētur soluere quod debebant famulis suis. Iuxta petitionē illorū rex statuit legē, nec magis illis cōcessit q̄ petebant, imò minus: quia illi petierūt, vt ministri, qui à dñis recesserant sine receptione stipendiū post duos annos elapsos nō possent petere illud: rex autē noluit priuare famulos actione petēdi, nisi post tres annos elapsos. Procuratores regni insuper petierunt à rege, vt famuli, qui à dñis recesserant, nō possent post mortē dñorum petere debitum stipendiū ab hæredibus. Hoc autē rex nō cōcessit, & meritò: quia posset dñs aliquis statim post discessionē famuli mori, & tunc facile poterat sciri an famulus sui seruitii mercedem recepisset, an non. Et ideo rex oībus, videlicet dominis & famulis prospiciens, & cupiens illos

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Hugo de
Celfo.

omnes seruare indēnes, tres annos cōcessit famulis, vt intra illos possent à dominis aut eorum hæredibus petere debitū sui famulatus stipendium. Post illos tres annos negligenter à famulis præteritos, concessit dñis & eorum hæredibus, vt famuli non possent ab illis petere stipendium ratione seruitii promissum : quia petitio tam diu protrahēta præsumitur esse fraudulenta. Sed non fecit dominos liberos ab obligatione debiti quam ante habebāt: quia (vt dixi) nec ipsi domini hoc petierunt, nec si petiissent, dignum fuisset, vt illis cōcederetur. Et hinc apertè conuincitur errasse Hugonem de Celfo in indice illo, siue (vt vulgus vocat) repertorio legū Hispaniæ, quod in lingua vulgari Hispana ædidit. Nam hic in titulo de præscriptione, versu. 17. prope finem, volēs sub cōpendio & sub breuioribus verbis indicare hanc legem, de qua modo disputamus, dicit dños præscribere cōtra famulos stipendiū illis debitū, si illi à dominis recedentes, intra trium annorū spacium debitū non petierunt. Sed certè in hac parte ille nimiū hallucinatus est : quia (vt dixi, & ex litera legis cōstat) domini solū præscribunt contra aētionē famulorū, ne illi possent pro stipendio agere in iudicio, non autē præscribunt cōtra debitū, vt domini post tres annos sic elapsos cessent debere quod ante debebant. Nec talis præscriptio illis concedi poterat, quia iniusta, & canonico iuri, cui in hac parte necessariò obedire oportet, contraria. Nam in capitulo vltimo de præscriptionibus, quod, vt ex illius inscriptione constat, in generali concilio fuit conditum, definitur vt nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica quàm ciuilis. Quia talis (vt illic ostenditur) nō posset sine peccato mortali fieri, & dicit esse generaliter derogandum omni constitutioni atq; consuetudini, quæ absq; peccato mortali non potest obseruari. Et hinc apertissimè conuincitur dños, qui sciunt se non soluisse famulis suis stipendiū, non posse præscribere contra illos, quanuis fuerint tres anni elapsi post discessum famulorum, & illi nunq̄ in illis annis petierint stipendiū. Quia in illis tribus annis si habent notitiā se retinere alienū, habent etiā malam fidē, & per cōsequens præscribere non possunt. Possessor enim malæ fidei (vt dicitur de regulis iuris, libro. 6.) nunq̄ præscribit. Ex hoc loco facillè poterit lector intelligere, quantū referat legere indices aut repertoria, an ipsas origines. Nam si ego illi repertorio legū Hispaniarum fidissem in hac lege, de qua nunc disputamus, fuisset circa illius intelligentiam deceptus, perinde ac illius repertorii auctor.

Ecce vides, lector, quot & quā manifesta exempla protuli, quibus apertissimè cōuincitur hanc consequentiā nihil prorsus valere. Fiscus non po-

A non potest capere bona à Petro, ergo Petrus non obligatur in cōscien-
tia illi reddere. Nam si cōsequētia illa esset bona & necessaria, vbiq̃
ex hoc quod est, non posse capere bona ab aliquo, liceret inferre aliū
non teneri reddere illi. Hoc autem non posse vbiq̃ inferri, multis eui-
dentibus exemplis demonstraui, & multò pluribus demonstrare po-
tuissem: & inde apertissimè conuincitur priorem illam consequen-
tiam esse malam. Et ex his omnibus (vt ad priorem & præcipuam ar-
gumentationem reuertamur) etiam conuincitur in illo cap. Cum se- *secundum leges*
cundum leges. §. Confiscationis, non cōcedi hēretico bonorum suo-
rum possessionem, quousq̃ sit per iudicem competentem de crimine
hæresis damnatus. Quia licet illic præcipiatur, vt fiscus non possit bo-
na hæretici capere antequam ille sit de crimine hæresis condemnatus,
inde tamen (vt iam multis argumentis probaui) non sequitur, quòd
hæreticus possit retinere, & non teneatur illa reddere fisco. Cū igitur
iam apertè ostendi in illo sæpe citato cap. Cum secundū leges, non
concedi expressè, nec ex consequenti bonorum suorum retentionem
vsq̃ ad sui criminis damnationem, oportet vt qui talem retentionem
iustam esse dicunt, aliam legem ostendant, quæ apertius illam bono-
rum retentionem concedat hæretico, aut cuius alteri, qui fuerit pro-
Bpter aliquod crimē suis bonis ipso iure priuatus. Et si talē mihi osten-
derint, ex nunc promitto me cantaturum pallinodiam. Si autem ipsi
nullam talem legem proferre possunt, ratio euidentis cogit eos, vt in
meam se transferant sententiam, nisi ad eò indurati sint, vt obstinato
animo velint sine vlla ratione tueri suā. Quidā iuris ciuilibis peritus, &
mihi antiquo amicitie fœdere cōiunctus, videns sententiā meā, quam
de hac re in lib. 2. de iusta hæreticorū punitione cap. 6. protulerā, mihi
per literas (longè em̄ à me distabat) scripsit non placere illi meā illam
sententiā: & postq̃ ego illi rescripsi, petēs vt mihi legē aliquā profer-
ret, quæ suorū bonorū possessionē hēretico cōcederet, quousq̃ ille esset
de crimine hæresis dānatus, quia in illo cap. Cum secundū leges, ego
apertè probabā illud expressè non concedi. His visis, ille post diutinū
studiū & longā huius rei inquisitionē, rescripsit mihi nō esse necessa-
rium vt hoc expressè hæretico cōcedatur, sed satis esse, quòd cū ille an-
te crimen cōmissum habuerit dñium & possessionē bonorū suorū,
& post crimē cōmissum ante sententiā à iudice datā ius nō priuet illū
nisi solo dñio & nō possessione, videbatur illi inde cōuinci, quòd hē-
reticus vsq̃ ad datā sententiā maneat in possessione bonorū suorum.
Huic respōsioni nihil per literas obieci: quia videbam cōmode id me
facere nō posse, hoc tantū rescripsi dicta illius, quanuis amicissimi &

doctissimi viri essent, nihil me mouere, & me illi nō per secretas literas sed per publicā scripturā imp̄sioni mandatā citissimè responsurū. C
 Fateor quidē hereticū esse in possessione, & ideo non fuit opus tot illum amicū meū hinc inde citare leges & doctorū testimonia, vt probaret hereticū, anteq̄ sit de suo crimine dānatus, habere suorū bonorū possessionē. Non em̄ sum tā hebetis ingenii, vt hoc non agnosca: nec tam effrōs & induratus, vt hoc negare audeā. An iustā ille habeat possessionē est quęstio, & nō an habeat nudā possessionē. Nam etiā postq̄ fuerit declaratū per iudicē illū esse hereticū, imò etiā postq̄ iudex illū expressē condēnasset ad priuationē bonorū, adhuc hereticus haberet possessionē bonorū suorū quauis nō iustā, quousq̄ fiscus illa caperet. Quia etsi fiscus post datā à iudice sententiā statim illud habet ius ad apprehendendū bona & capiendū illorū possessionē, non tamen statim sine vlla mora capit bonorū possessionem, quia non statim apprehendit illa. Et gñaliter loquēdo, oīs malę fidei possessor rem possidet: quia nisi possideret, nec bonę nec malę fidei possessor diceretur. Hoc igitur solū inquirimus, an iustē possideat bona sua hereticus, aut quicumq̄ alius, qui propter crimen suū est bonis suis à iure priuatus. Et ego sentio illū iniustē possidere, quia nulla lex expressē cōcedit illi vt possit bona, quę iam non sunt sua, retinere: & hoc in proxime sequenti cap. Deo fauēte, multò aperti⁹ probabo in respōsione quarti argumēti quod cōtra me obiecit idē amic⁹. Quod autē ille dixit nō esse necessariū vt hoc illi exp̄sē cōcedat, falsum esse cōuincitur per regulā suprà citatā ex Clemen. Exiui de paradyso, quę sic ait. Vbi aliqd alicui gñaliter prohibet, quod expressē nō concedit, intelligitur denegatū. Sed retinere alienū inuito dño, est hæretico perinde ac aliis oībus generaliter prohibitū, ergo nisi sit illi aliquid in hac parte expressē concessū, intelligit denegatū. Secundū quod ait ius priuasse hereticū solo dño & nō possessione, si intelligat de nuda possessione siue iusta siue iniusta, verū est quod ait: sed ego (vt dixi) de tali possessione non contendo. Si verò intelligat de possessione iusta, falsum est quod ait: quia eo ipso, quo priuatus est dominio bonorum, priuatus est iusta possessione illorum, ita vt licet possideat, non tamen iustē post talem priuationē dominii. Nam (vt dicit regula iuris in. 6.) Cū quid prohibetur, prohibētur omnia, quę sequuntur ex illo. Post crimē heresis pertinaciter commissum ab hæretico ius prohibet illum esse dominum bonorum suorum, ergo prohibet etiam iustum esse vt ille bona sua possideat. Quia sicut ex dominio bonorum aliquorum sequitur iustam esse illorum possessionem, ita ex priuatione dominii sequitur priuatio iustæ

D

A tio iustæ possessionis, nisi alicui sit specialiter aliud concessum.

Secundò principali argumèto probo eū qui à iure propter aliquod crimē priuatus est bonis suis, teneri in cōscientia reddere illa fisco, cui ab ipso iure adjudicata sunt, etiā anteq̄ sit de suo crimine damnatus à iudice. Si iudex definitiua sentētia declararet illū cōmisisse crimē, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus, statim sine alia cōdemnatione teneretur in cōscientia reddere bona sua fisco, cui ipso iure est traditū illorū bonorū dominiū : ergo ante talē sententiā criminis declaratiuā tenetur in cōscientia reddere illa fisco. Assumptū est ab omnibus, præterq̄ ab vno Caietano cōcessum. Omnes enim præter Caietanū fatentur solā sententiā criminis declaratiuā esse satis ad executionē sententiæ à iure latæ. Caietanus autem (vt iam aliàs dixi) censet illam sententiam non esse satis, sed esse insuper necessariam iudicis sententiam quæ reum damnet ad pœnam. Sed hæc illius opinio apertè conuincitur per illud cap. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis, vbi Papa ad executionem confiscationis, siue ad occupationem bonorum hæretici, non dicit esse necessarium promulgari sententiam de pœna, sed solūm de crimine, & hanc satis esse dicit: quia nihil amplius expectandum esse præcipit. Consequentia huius secundi principalis argumenti probatur per hoc, quod illa sententia criminis declaratiua nullam nouam obligationem imponit hæretico : & inde euidentissimè sequitur, quòd si post datam talem sententiam est obligatus reddere, etiam ante illam sit obligatus : & si ante non est obligatus, nec etiam postea. Vt autem hoc apertissimum faciam, interrogare oportet quam ob causam præcipitur talem sententiam criminis declaratiuam dari ante apprehensionem bonorum, & quid illa operetur. Illa sententia non ob aliud dari præcipitur, nisi vt prius constet crimen esse cōmissum, & inde postea constet meritò illi pœnam infligi. Et meritò hoc ante bonorum apprehensionem fieri præcipitur : quia nisi ita decretū esset, fortè fiscus cupiditate ductus sæpe fingeret crimen esse vbi crimen non est : & sic sæpe bona acciperet ab illis, qui tali pœna essent profus indigni. Ne igitur tantæ cupiditati occasio aliqua præberetur, si liberum esset fisco bona apprehendere, quando ille censeret talem pœnam esse meritò infligendam, nō fisco sed iudici hoc commissum est, vt ille prius de crimine dicat sententiam, antequam fiscus bona apprehendat. Alioqui ipse fiscus esset simul actor & iudex, quæ duo nulli simul iure competere possunt, vt dicitur in capit. Multi. 2. q. 1. Ex his apertè conuincitur, vt licet hæc sententia, quæ crimen declarat esse commissum, sit in foro contentioso & in ordine ad fiscum necessaria,

A a 5 non ta-

non tamen in foro conscientiae in ordine ad ipsum qui crimen commisit, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus. Hæc consequentia probatur, quia multò magis constat suum crimen ante iudicis sententiam illi, qui illud commisit, quàm aliis post datam sententiam, ergo propter illum non est necessaria sententia declarans crimen esse commissum, sed solum propter alios. Nec propter alios iuxta sententiam

Dominicus. Dominici de sancto Geminiano, est temper talis sententia necessaria. Quia (vt aliàs dixi) ille censet talem sententiam non esse necessariam, quando factum est notorium. Hoc ideo dixit, quia iudicauit ad hoc tantum illam sententiam requiri, vt per illam esset manifestum crimè esse commissum: & cognouit posse alio modo aliquid esse manifestum quàm per sententiam: & ideo putauit idem fieri posse, si alio modo crimen esset manifestum, ac si manifestaretur per sententiam. In cap. Cùm olim, de verborum significatione Innocentius Papa tertius declarans quid debeat dici manifestum, tres modos quibus id contingere possit, ostendit sic dicens. Offensam illam nos rescribimus intelligere manifestam, quæ vel per confessionem, vel probationem legitime nota fuerit, aut euidencia rei quæ nulla possit tergiversatione celeri. Hæc ille. Glossa in illo cap. in verbo, confessionem, addit quartum modum, qui est per sententiam. Sed non erat opus addere illum, quia includitur in illo modo secundo, qui est per probationem legitime factam: quoniam sententiam sine probatione iudex ferre non posset. Si crimen est per aliquem aliorum duorum modorum manifestum, vt puta per confessionem, aut per facti euidenciam non est opus sententiam declarantem crimen pronunciare, vt de crimine constare possit. Nam multò magis est notum, & multò magis apertè constat id, quod per rei euidenciam cognoscitur, quàm si cognosceretur per sententiam iudicis, aut per confessionem delinquentis. Quoniam ea quæ sunt nota aut manifesta per sententiam, aut per confessionem, solum cognoscuntur per notitiam abstractiuam, quæ habetur in absentia rei cognitæ. Quæ verò sunt nota per rei euidenciam, necessariò oportet cognosci per notitiam intuitiuam, quæ non nisi de re præsentis haberi potest: quoniam de re contingenti, qualis est omne crimen quod committitur, nõ potest haberi euidencia, nisi per notitiam intuitiuam. Præterea, circa ea quæ tantummodo sunt manifesta per sententiam aut confessionem, potest esse error aut deceptio. Quoniam iudex iuxta allegata & probata, iudicans potest decipi à testibus, qui aliter quàm res se habebat, testati sunt, & ipse deceptus decipiet sua sententia alios qui putabunt ita rem se habere, vt ab illo declaratum est. Is etiã qui se deliquisse

A quisse ore proprio confessus est, metu tormentorum aut alia causa urgente potuit fateri se fecisse quod nunquam fecerat, & sic auditores decipere. Circa illa verò quæ sunt per rei euidentiã manifesta, nullus decipi potest, alioqui non esset in illis rei euidentiã. Ex quibus omnibus conuincitur verum esse, id quod dixi, multò magis esse notũ & manifestum id, quod per rei euidentiã cognoscitur, quàm si cognosceretur per sententiã iudicis, aut per confessionem delinquentis. Et inde sequitur, vt si sententiã iudicis declarans crimen esse commissum ad hoc solũ sit necessaria, vt per illam de crimine constet, non sit necessaria talis sententiã, quando crimen est per rei euidentiã manifestum: prout Dominicus docet, & illi consentit Felinus in cap. Canonum, de constitutionibus. Quia quod per rei euidentiã cognoscitur (vt iam probaui) multò magis constat, quàm si cognosceretur per sententiã. Ponamus ergo, gratia exempli, Petrum hæreticum qui corã fisco & aliis centum testibus obstinatissimo animo asserit & tuetur hæresim manifestissimam, de qua nec rusticissimus homo dubitabit hæreticam esse. Ponamus illum dicere Christum non esse deum, nec crucifixum, nec à mortuis resurrexisse, aut aliud simile æquè apertè hæreticum, vt præcedentiã. Eo rerum euentu, iuxta Dominici & Felini sententiã, fiscus nõ expectata iudicis sententiã poterit bona Petri illo inuito capere. Quia multo melius illi & aliis videntibus & audientibus constat de crimine Petri, quàm per solam sententiã constare poterat. Sed ista quæ ad fiscum pertinent, propterea quod ad forum cõtentiosum spectant, ego nunc prorsus omitto: & ad ea solũ quæ hæreticũ in cõscientia solũ modo circa bona sua tangunt, disputationẽ reduco. Nam quid ille de bonis, quibus est ipso iure priuatus, agere teneatur, nõ respicit forũ cõtentiosum. Pro isto igitur dico non esse necessariã iudicis sententiã, vt ille bona olim sua reddere teneatur fisco. Quia ille melius noscit crimẽ suũ, quàm alii noscere poterũt post sententiã à iudice datã: imò melius quàm alii qui audierũt illũ pertinaciter suam hæresim defendentẽ. Quia etsi illi qui audierũt noscant per euidentiã illũ constanter tales hæreses asseruisse, non tamen euidenter agnoscunt animum quo illas asseruit. Non enim possunt euidenter cognoscere, an ita intus in animo sentit, vt foris ore profert. Nam de illo Naaman leproso legimus, quod postquã septies lotus in aqua Iordanis mundatus fuit à lepra, reuersusq; ad Heliseum, dixit illi. Verè scio quod nõ sit deus in vniuersa terra, nisi tantũ in Israel. Et paucis interiectis subdit. Non faciet vltra seruus tuus holocaustũ, aut victimã diis alienis, nisi domino. Hoc autẽ solũ est, de quo deprecetis dominũ pro seruo tuo.

*Dominicus
Felinus.*

4. Reg. 5.

Quando

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quando ingrediatur dominus meus templum Remmon, ut adoret : C
 & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi dominus pro hac re. Qui dixit ei. Vade in pace. Si quis Iudæus videret Naaman in templo sic adorantem, iudicaret illum idololatram putans illum interius idem sentire quod foris ostendere videbatur. Qui autem sic de Naaman iudicasset, deceptus fuisset : quoniam licet in templo idoli adorabat, non tamen idolum, sed verum deum Israel adorabat. Alioqui non illi concessisset Heliseus in templo idoli adorare, si idolum adorare debuisset. Potuisset etiam nunc contingere, ut Petrus ob aliquam quamvis turpem causam hæresim aliquam voce tantum constanter assereret, aliud animo sentiens. Quisquis illum sic asserentem audiret iudicans illum hæreticum falleretur. Quia etsi grauiter peccaret non faciens ore confessionem ad salutem, & ob hoc merito hæreticus ab ecclesia censeretur, propterea quod illa non de occultis, sed solum iudicat de manifestis: tamen in veritate coram deo qui scrutatur corda, hæreticus non est. Quia hæresis non consistit in opere exteriori, sed in interiori mentis credulitate. At hæreticus aut quiuis alius, qui commisit crimen, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus, non potest decipi circa seipsum, quando res est crimen apertum. Nam ipse optimè noscit semetipsum, D
 & melius scit sine iudicis sententia se rem perpetrasse, quam alii scire possunt per iudicis sententiam, imò melius quam alii qui illum talem rem fecisse viderunt. Quia ipse animum suum quo rem illam peregit, que alii scire non possunt, optimè nouit. Ergo ut ipse delinquens suum delictum agnoscat, nulla indiget sententia. Potest tamen contingere ut licet ipse sciat se rem illam perpetrasse, nesciat tamen an tam male rem gesserit, ut sit merito connumeranda inter illa crimina, propter quæ priuatio bonorum est ipso iure inflicta. Tunc enim (ut cap. 5. huius secundi libri me dixisse memini) non teneretur reddere bona fisco, donec illi aut per iudicis sententiam, aut per doctrinam virorum peritorum, quibus merito credere teneatur, plene constiterit crimen à se commissum esse ex illis, propter quæ est à iure priuatio bonorum irrogata. Si prorsus ignorat rem ab eo gestam esse crimen, talis poterit accidere ignorantia, que illum excuset à pœna sicut à culpa. Si dubitat esse crimen, tunc tenetur consulere viros doctos, & postquam ab illis intellexerit se crimen commisisse cui est ipso iure priuatio bonorum inflicta, tenebitur reddere bona fisco, cui sunt ab ipso iure adiudicata. Sed hæc posset dubitatio non leuis oriri, an ignorans talem priuationem bonorum esse ipso iure inflictam propter aliquod crimen, incidat in

A dat in illam quum sciens commiserit illud. De hac tamē re quæ meo iudicio nō est parum difficilis, nihil nunc dicam, propterea quod postea vno integro capitulo de hac re dicere statui. Opus est iam vt hoc argumentum, quod tam latè protraximus, sub breuiore compendio colligamus, ne per tam latum orationis fluxum argumenti vires defluant, & minuantur. Reus post datam à iudice sententiam crimē declarantē tenetur reddere bona sua fisco: ergo etiam tenetur illa eidem reddere ante talem sententiam datam. Assumptum est manifestū & ab aduersariis concessum. Consequentia sic apertissimè probo. Quidquid sententia criminis declaratiua operari potest circa reum, illud habet in se reus absq; tali sententia: ergo eandem obligationē ad reddendum bona habet ante talem sententiam, quàm habet post illam datā. Consequencia ista vltima est notissima, quia si aliquā obligationē haberet reus post sententiā datā, quam nō habebat ante illā, falsum esset quod in antecedēte assumitur, reū in se habere absq; tali sentētia quidquid illa sententia criminis declaratiua operari potest circa eū. Sed assumptū illud sic probatur manifestè. Sentētia illa criminis declaratiua nihil aliud operatur, nisi declarare crimē esse ab illo cōmissum, vt sic aliis cōstet illū incidisse in pœnā à iure inflictā. Nam ob hanc causam

B sentētia illa dicitur solū criminis declaratiua, & nō cōdemnatiua, quia per illā nō cōdemnatur reus ad pœnā ad quā erat iam à iure dānatus, sed declaratur reū cōmisisse illud crimen. Hoc autē ipse reus ante talē sententiā optimè nouerat: verū est ergo reū omne illud seclusa sententia criminis declaratiua habere in se, quod illa sententia posset in illo operari: & inde apertissimè conuincitur, vt si post datam sententiam criminis declaratiuam tenetur reddere bona fisco, teneatur etiam illa reddere ante talem sententiam datam: aut si ante talem sententiam non tenetur, non teneatur etiam post illam, cum talis sententia nihil in ipso reo (vt dixi) faciat, quod ille sine vlla sententia nō habeat. Hoc argumentum, nisi ego protinus desipio, non solum suadet, sed rem veram esse velut digito demonstrat: quoniam ad cō conuincit vt nullam aduersariis rimulam relinquat qua se elabi possint, quin statim comprehendantur.

Tertiò principali argumēto eandem conclusionē sic probo, & statuamus prius fiscū per rei euidentiā, quæ nulla potest tergiuersatione celari, scire Petrū cōmisisse crimē propter quod est ipso iure suis bonis priuatus. Si fiscus tūc ante sententiā criminis declaratiuā caperet à Petro, illo inuito, bona illius nō teneretur illi restituere: ergo Petrus antequam fiscus capiat, tenetur illi reddere. Consequencia est notissima;

quia

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quia non potest esse vt res quæ non sit pluribus communis, sed vnus solū est illius particularis dominus, possit ab vtroq; duorū iustè possideri altero illorum semper inuito. Et hinc apertè conuincitur necessarium esse, vt si Petrus ante sententiam datam iustè retinet sua bona, fiscus qui Petro inuito accepit, illa iniustè possideat, & teneatur illi restituere: aut si fiscus iustè accepit & non tenetur restituere Petro, necessarium est vt Petrus qui inuito fisco detinebat, iniustè possideret, & sic teneretur reddere fisco. Oportet igitur alterum illorum iniustè possidere, & teneri ad reddendum alteri, quum illo inuito talia bona possederit. At fiscus postquam bona Petri ante sententiam illo etiam inuito accepit, iustè illa possidet, nec tenetur illa Petro restituere: ergo Petrus ante talem sententiam iniustè possidebat, & tenebatur illa reddere fisco. Antequam probem fiscum iustè possidere, declaro me hic non loqui de iustitia completa quæ caret omni vitio & peccato, sed solū de illa quæ caret obligatione restitutionis, quomodo dicitur meretricem iustè possidere mercedem suæ prostitutionis: non quòd in ipso contractu non peccet, sed quòd non obligatur ad restitutionem eius quod sic accepit. Iuxta hunc modum dico fiscum iustè possidere bona per vim à Petro capta: quia licet sic accipiendo fortè peccauit, nō tamen tenetur ad restitutionem illorum, quanuis sic per vim accepit. Quòd non teneatur ad restitutionem probatur apertissimè per l. Quòd à quoq; ff. de regulis iuris, quæ sic ait. Quòd à quoq; pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. At bona quæ fiscus exegit à Petro ob crimen ab illo commissum, pœnæ nomine accepit: ergo fiscus illa eidem restituere nō cogitur. Non video quid huic argumento responderi possit, nisi fortè quis dicat legem illam nunc proximè citatam valere in foro contentioso, & non in foro conscientia: ita vt licet fiscus non sit in foro cōtentioso cogendus ad restituendum quod pœnæ nomine accepit, tamen in foro conscientia restituere cogatur. Sed iuxta hunc modum etiam dicere oportebit illum. §. Confiscationis, in cap. Cùm secundum leges, obligare solum in foro contentioso, & non in foro conscientia, aut ostendāt cur potius hæc lex quæ illa obliget in foro conscientia. Philippus Decius in commentariis suis super titulum. ff. de regulis iuris, interpretans hanc prædictā legem, Quòd à quoq;, dicit illam nō minoris potestatis & valoris esse pro foro conscientia quàm foro contentioso, si id quod est pœnæ nomine exactum, fuerit delicto cōmensuratum. Et ibidem suam illam priorem sententiam quam asseruerat in cap. Canonum, de constitutionibus, repetit ferè sub eisdem verbis quibus tunc illam protulerat, dicens

§. confiscationis

Philippus
Decius.

A. dicens pœnam à lege statutam, si iusta illa sit, & non excedat delictũ, deberi in foro conscientia. Sententiam Philippi Decii laudat & sequitur Ioannes Ferrarius Montanus, qui in commentariis quæ ædidiť super eundem titulum, ff. de regulis iuris, interpretans prædictam legẽ ait: Sed quod aliqui regulam nostram in foro pontificio, (quem conscientia vocant) consistere nõ volunt, nisi me fallit opinio, verò haud cõsonat. Nusquam enim inuenio etiam sacris canonibus expressum, quod pœna non debeatur, tantum abest vt exacta repeti possit. Hæc ille. Si illa regula iuris in foro conscientia vim suam & potestatem (vt isti interpretantur) exercet, inde apertissimè conuincitur fiscum non esse obligatum in conscientia ad reddendum Petro bona, quæ illo inuito propter illius crimen accepit ab eo ante sententiam à iudice datam. Ex quo vltèrius sequitur Petrũ ante talem sententiam teneri ad reddendum illa fisco. Præterea, ad maiorem huius argumenti confirmationem potest argui, per hoc quòd licet sententia criminis declaratiua sit necessaria ante apprehensionem bonorum, non tamen sic necessaria, vt si illa seclusa bona apprehendantur, talis apprehensio non valeat. Nam Innocentius qui summam inter iuris canonici interpretes tenet auctoritatẽ, in cap. Ex ratione, de appellationibus, dicit quod

B. si executio pœnae fieret sine sententia valeret. Et hanc Innocentii sententiam laudat, & dicit eam esse memoriae commendandam Baldus, qui in cap. 1. de feudo sine culpa nõ amittendo hæc ait. Sed sine aliqua declaratione facta executio, non esset propterea iuri contraria, per ea quæ notat Innocentius de appellationibus, cap. Ex ratione, Vbi nota quod in mera executiõẽ nulla est necessaria cognitio vel dilatio, quod dictum tenementi. Hæc Baldus. Hæc autem tam illustrium virorum sententia licet ab illis non probetur, probari tamen potest apertè per illum. §. Confiscationis, in cap. Cũ secundum leges, cui potissimum aduersarii innituntur ad probandum sententiam esse semper necessariam ante executionem. Nam in illo capitulo licet Papa præcipiat, vt bona non apprehendantur ante iudicis sententiam crimen declarantem, non tamẽ dicit irritum esse & inane, si secus actum fuerit. Igitur cũ Papa non apponat decretum reuocans factum, solũ inde colligere licet fiscum peccasse, propterea quod cõtra ecclesie præceptum bona Petri illo inuito ante iudicis sententiã accepit. Apprehensio autem, cũ illam Papa non dicat esse inanem & nullam, necessariò erit firma & valida. Si illa apprehensio valet ante iudicis sententiam, quum alias de crimine constat, consequens est, vt fiscus non teneatur restituere quod sic accepit: quoniam nihil profus illa apprehensio valeret, si

Ioannes Ferrarius.

Innocentius

Baldus.

§. confiscationis

fiscus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fiscus quod sic accepit restituere teneretur. Et hinc conuincitur illam regulam iuris ex titulo digestorum citatam valere, non solum in foro contentioso, sed etiam in foro conscientiae, vt fiscus quod poenae nomine accepit, restituere non cogatur, etiam si ante iudicis sententiam acceperit. Quia talis bonorum acceptio, licet sit à iure prohibita, nō tamen est ipso iure reuocata & tanquā nulla declarata, quod erat summè necessarium, vt talis bonorum apprehensio esset obnoxia restitutioni. Si fiscus quod sic ante iudicis sententiam accepit à Petro illo inuito, iuste possidet & non obligatur restituere illi: Petrus ergo anteq̃ fiscus apprehenderet, iniuste contra fisci voluntatem possidebat. Quia (vt suprā diximus) nō est possibile, vt vterq̃ illorum altero inuito iuste possideat. Si Petrus ante iudicis sententiam iniuste possidet bona illa, ergo ante talem sententiam tenetur in conscientia reddere fisco. Quia non ob aliam causam iniuste detinet, nisi quod possidet contra voluntatem fisci, qui ipso iure post crimen à Petro commissum est factus illorum dominus. Rursum, ad maiorem huius argumenti confirmationem ponamus fiscum volentem per vim capere bona à Petro ante iudicis sententiam, & Petrum illi resistentem. Ecce bellum inter illos duos inceptum, quod necessarium est, vt sit ex altera parte iniustum. Non est iniustum ex parte fisci, iniustitia quæ illum faciat restitutioni addictum: ergo est iniustum ex parte Petri. Simili argumento probat beatus Thomas in. 2. 2. quæst. 69. artic. 4. non licere ei qui iuste damnatus est ad mortem, se defendere ab illis qui mortē illi infligere nituntur. Si Petrus iniuste illa bona ante iudicis sententiam tuetur, ergo ante talem iudicis sententiam tenetur illa reddere fisco, vt contra illius voluntatem illa non possideat.

Thomas.

Quartò principali argumento eandem priorem cōclusionem probō: & vt apertius agam, pono prius (vt in proximè præcedenti argumento feci) Petrum cōmisisse crimen, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus, quod crimen fiscus nouit per rei euidenciam quæ nulla possit tergiuersatione celari, sed caret testibus quibus illud in iudicio probare possit. Fiscus tunc secretò potest capere ab hæretico quod potuerit in recompensationem bonorum, quæ se inuito ille tenet: ergo Petrus in conscientia tenetur illi reddere. Consequentia ista est nota, quia nunquam licet propria auctoritate compensationem ab alio sumere, nisi quando alius verè aliquid retinet quod reddere tenetur. Assumptum verò, ex quo tota huius argumenti vis pendet, probatur per hoc, quod nunquam aliquis propter defectum probationis amittit ius quod verè habet, vt dicitur in. l. Duo sunt Titii. ff. de testamentaria

Atria tutela. At communis est theologorum & iurisperitorum sententia, vnumquenq; posse sibi ius dicere quando deficit sibi sui iuris probatio. Nam glossa in cap. Ius gentium, in verbo, Sedium, distinct. 1. dicit hominem propria auctoritate posse capere rem suam ab alio detentam quando illam per iudicem assequi non potest. Pro qua re citat primum & secundum capitulum. 2. q. 2. In quibus locis id solum dicitur bella posse iuste geri, & inde deducitur id quod glossa dixit. Quia nisi homo posset iudice deficiente capere propria auctoritate quod est suum, non posset bellum geri, cum hac sola ratione bellum geri possit, quod deficit iudex qui compensationem damni aut iniurie reddere possit. Citat etiam legem, Ait praetor, §. Si debitorem. ff. Quae in fraudem creditoris, vbi qui fugientem debitorem propter iudicis defectum capit, decernitur non esse puniendus. Guillelmus Altisiodorensis in sua summa theologiae, in tractatu de restitutione, quest. 6. dicit hominem posse propria auctoritate capere ab alio quod suum est, quando sine scandalo facere potest, & deest iudex cuius auctoritate id facere possit. Ob hanc causam Alexander de Hales. 4. parte. q. 86. membro. 2. dicit filios Israel, licet deus hoc illis non praecipisset, potuisse capere ab Aegyptiis spolia quae ab illis acceperunt. Quia potuerunt compensationem fumere pro seruitio quo seruierunt in luto & latere. Hac eadem

B ratione motus Petrus a Palude, in. 4. sent. d. 35. q. 1. ar. 4. dicit coniugem innocentem certum de adulterio alterius si non potest probare adulterium posse repellere adulterum a thoro: quia (vt inquit) defectus probationis non est ex culpa sua. Et dat exemplum de eo qui debitorem fugientem accipit, & de illo qui furatus est mihi centum, & non possum probare, a quo dicit me non solum posse tantumde retinere de suo, sed etiam occulte accipere. Dicit enim quod quando iudicis copia haberi non potest, aut propter defectum iudicis, aut aduersarii, quem forte ob illius potentiam timet, & ob hoc non audet illum ad iudicium vocare, aut aliter sine culpa sua aliquis non potest iudicium & iustitiam impetrare, ille potest sibi ius dicere. Alias omnia bella (vt inquit ille) essent iniusta. Ob eandem rationem Adrianus in quodlibeto sexto. art. 1. generaliter dicit licere homini propria auctoritate rem suam vel aequivalentem dum sine scandalo & sine turbatione fieri poterit, recuperare. Quia ius humanum (vt inquit) hoc prohibet ne sequatur turbatio aut scandalum, & inde deducit, quod si bene prospectum fuerit scandalo, nihil illicitum fit, cum quis rem suam propria auctoritate capit. Et, quod magis notandum est, dicit quod licet cum scandalo & per vim rem suam accepisset, quanuis peccaret, non tamen teneretur in foro

B b spiritali

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

spirituali acceptum restituere. *Et* probat quia. l. Si quis in tantam. C. C
 Vnde vi, & l. Extat, ff. Quòd metus causa, & cap. Placuit. 16. quæst. 6.
 & cætera huiusmodi humana iura non priuant hominem ipso facto,
 dominio, sed decernunt priuandum esse, vt notat glossa in dicta. l.
 Si quis in tantam, in verbo, Amittat, vbi dicit quod per sententiam
 & non ipso iure, Deniq; Ioannes Medina in suo codice de restitutio-
 ne siue de contractibus, quæstione vndecima, multò latius & exa-
 ctius de hac re differit, & tandem istorum omnium sententiæ subscri-
 bit. *Ex quo loco* ego apertè conuincō illum secum pugnare, & quæ
 minimè cohærere possunt, in diuersis huius operis nunc citati locis
 asserere. Et ne quis illi nimium affectus parum fortassis mihi fidat in
 illius sententiis citandis, putans me falso hanc illi inurere notam, sta-
 tui verba illius nec vno mutato citare, vt lector videat me fideliter
 citasse, & inde intelligat illū secum pugnantiā dixisse. Nam in quæ-
 stione prima totius operis differens de rerum diuisione, circa finem
 eiusdem quæstionis vbi tractat de translatione domini, postquam
 dixerat illam ex sola legis auctoritate fieri posse, & de hoc aliqua re-
 ferens exempla, hæc quæ sequuntur, ait. Similiter idem apparet,
 quando lex hominem ob culpam suam rebus suis ipso facto priuat.
 Vt si incidat quis in hæresim, aut crimen læsæ maiestatis committat: D
 nam ob hanc causam rerum suarum dominium ex legum volunta-
 te perdit, & fisco applicantur, vt habetur in cap. Cùm secundum le-
 ges, de hæreticis, libro sexto. Aut etiam si quis cadat in commissum,
 puta in agro vectigali, ipso vectigali non soluto. Aut si quis occul-
 tauit merces, quarum vectigal erat soluendum, quia ipso facto re-
 rum illarum dominium perdunt, & acquiritur fisco: etiam si in his
 casibus res huiusmodi licitè retineri possint ante sententiā declara-
 tiuam, sine qua sententiā res huiusmodi possessoribus auferri non
 possunt. Hæc Ioannes Medina vbi supra. Sed cum hac sententiā
 adeo pugnant ea quæ in duobus aliis locis eiusdem operis asserit,
 vt nullo pacto in concordiam redigi possint. Nam in quæstione vi-
 gesima secunda, differens de acquisitis in ludo alearum, & asserens
 contra Adrianum, quod is qui in ludo perdit, non potest propria au-
 ctoritatem compensationem pro re perditā surripere à lucrante, hæc quæ
 sequuntur ait. In pœnis quæ alicui certæ personæ per legem ipso facto,
 aut ipso iure etiam sine iudicis sententiā applicantur, crederem com-
 pensationi locum esse, siue sit pœna conuentionalis siue legalis. Vbi ta-
 men pœna huiusmodi non sic alicui certæ personæ ipso facto appli-
 catur nisi præmissa partis repetitione & iudicis sententiā interueniēte,
 tunc

Ioannes
Medina.

A tunc sicut pœna anteq̄ repetatur illi non debetur, ita nec locum habet compensatio in conscientia. Hæc ille. Ex quibus verbis sequitur apertissimè fiscum posse salua cōscientia compensationem propria auctoritate sumere ab hæretico, aut ab eo qui crimen læsæ maiestatis cōmisit: quia pœnæ istorum criminū sunt per legem ipso facto & ipso iure sine iudicis sententia applicatæ fisco. Nam (vt ipsemet Ioannes Medina in verbis suis, quæ primo citauimus, dixit) propter ista crimina bonorum dominium per solam legem sine iudicis sententia esse ipso iure translatum in fiscum. In illa enim prima quæstione articulo vltimo differens, quo pacto ab vno in alium transferatur dominiū, dicit tribus modis id fieri posse, aut sola legis auctoritate, aut sola voluntate iudicis sententiam ferentis, aut ex voluntate ipsius possessoris. De primo modo qui fit sola legis auctoritate proposuit in exemplū illa crimina quæ retulimus propter quæ, vt ille confessus est, fiscus statim sine vlla iudicis sententia acquisiuit dominiū bonorū quæ illi, cū crimen cōmiserunt, possidebāt. Fiscus ergo, iuxta huius doctoris sententiam, quæ in verbis secundo loco citatis explicatur, poterit propria auctoritate ab illis delinquentibus capere secreto cōpensationem, quando illam à iudice impetrare non posset, prout contingit in casu nostræ argumentationis.

B Sed hoc non coheret cum eo quod ait in quæstione vndecima eiusdem operis, vbi differit de rebus per creditorem in recompensam debiti ablatis. Nam illo loco iuxta beati Bernardini sententiam, quam ille sequitur, enumerans condiciones quas ad iustam compensationem faciendam dicit esse necessariò requisitas, hæc quæ sequuntur ait. Prima cōditio est, quod debitū suum sit liquidum, & nō dubium: alioqui peccaret propria auctoritate volens satisfacere. Hæc ille. Ex quibus euidentissimè sequitur hæreticū, aut eum qui crimen læsæ maiestatis cōmisit, debere & non obscure sed clare & apertè bona sua fisco: quoniam (vt nūc proximè ille dixit) nisi debitū esset liquidum non posset licitè pro illo cōpensationem sumere. Et quauis ille non dixisset, manifestè probari poterat per. l. Debitor, ff. de verborum significatione, cuius hæc sunt verba. Debitor intelligitur is à quo inuito exigere pecunia potest. Sed ab eo qui cōmisit crimē propter quod est ipso iure bonis suis priuatus, potest fiscus illo inuito exigere bona illius, ergo ille qui crimen commisit, est debitor fisco. Si debet bona sua fisco, etiam ante iudicis sententiam, ergo ante illam sententiam tenetur illa fisco reddere. Quia nisi quis debitum reddat, dum id facere potest, non potest salua conscientia consistere, quia Paulus ait. Reddite omnibus debita. Et iterum. Nemini quicquam debeatis. Rom. 13.

Tenetur ergo nemini quicquid debere: Sed qui debitor est alicuius non potest se à debito liberare nisi soluendo illi debitum, aut obtinendo remissionem debiti ab illo. Igitur hæreticus aut qui crimine læsæ maiestatis commisit, ut se à debito liberet, tenetur bona olim sua fisco reddere, nisi remissionem ab illo impetrauit. Et certè ipsum debiti nomē obligationē quandam manifestat: quia nisi quis obligatus sit ad reddendum, nunquam debere dicitur. Quid enim homo debere potest alteri, si nihil est illi reddere obligatus? Hoc argumentū adeò mihi videtur aduersariū præsertim Ioannem Medinam vrgere, & constringere, ut ingenuè fatear me nescire quo pacto se possit ab illo tueri.

Quintò principali argumento eandem principalē cōclusionem sic probo. Omnis qui iustè possidet rem aliquā, possidet illam vno ex his quatuor modis, aut legis auctoritate, aut iudicis mandato, aut titulo proprii dominii veri vel iustè præsumpti, aut nomine alterius qui dominium verū, vel iustè præsumptum habet in re illa: hæreticus nullo istorum modorū possidet bona olim sua: ergo hæreticus iniustè possidet illa. Consequentia ista est euidens, quia est syllogismus optimè ordinatus in tertia figura in modo notissimo qui dicitur Baroco. Maior proposito quæ sumitur in antecedente, etiam est manifesta ex sufficienti partium enumeratione: quia non potest dari alius modus per quem res aliqua iustè possideri possit. Legis iustæ auctoritate res possidetur iustè: quia lex iusta sicut potest dare dominium, ita etiā possessionem, ut apertè conuincitur per l. Raptores, C. de episcopis & clericis, & per l. vltimam, C. de sacrosanctis ecclesiis, & per leges regni Castellæ, quæ Taurense dicuntur, vbi lege. 45. præcipitur ut mortuo possessore alicuius primogenituræ, eo ipso sine aliqua iudicis sententia, dominium & possessio eiusdem primogenituræ, transferantur ad illū, qui ex institutione illius primogenituræ debet succedere defuncto. Auctoritate iudicis res iustè possidetur, quādo iudex auferens illam ab iniusto possessore tradit eā illi cui iure debetur: aut quādo ratione depositi illā tradit alicui. Auctoritas proprii domini ad iustam possessionem est adeò manifesta, ut non egeat probatione. Sed quòd in auctoritate illa dixi esse satis si dominium esset iustè præsumptum, quanuis non esset verum, propter illos dixi, qui bona fide rem aliquam possident putantes esse suam, quæ tamen sua non est. Hi enim iustè possident, non tamen auctoritate veri dominii, quia illud non habent: sed auctoritate & titulo dominii quod meritò putat se habere. Hoc enim contingit in hærede, qui adiens hæreditatem inuenit in ea aliquid quod est alienum, & capit illud putans ad hæreditatem pertinere.

Et idem

A Et idem contingit in eo qui bona fide emit aliquid à fure, existimans illum esse dominum rei venditæ. Nomine alterius iustè possidet rem aliquam, is cui verus aut iustè existimatus dominus eam locauit, aut mutuo, aut pignoris loco dedit. Sic igitur illa maiori propositione declarata constat illam esse verissimam: quia non est alius modus, quo iustè res aliqua possideri possit. Quòd autem hæreticus aut quicumq; alius suis bonis à iure priuatus, nullo istorum modorum ante sui criminis declarationem bona illa possideat, facillè probatur. Non enim possidet titulo veri domini aut præsumpti, quia ille non habet iam bonorum illorum verum dominium, sed fiscus, prout aduersarii fatentur: nec habet dominium iustè præsumptum: quia (vt suppono) ille scit se esse suis bonis à iure priuatum. Deinde, non possidet nomine aut auctoritate veri domini: quia fiscus qui est verus illorū dominus, non concessit reo, vt illa bona suo nomine retineret. Nec etiam possidet auctoritate aut mandato iudicis: quia nullus iudex habens rectè exploratum crimen illius, nisi iniustè iudicare vellet, concederet reo bonorum illorum possessionem, imò potius è contrario auferret ab illo, & traderet fisco quem scit esse verum illorum dominū. Deniq; non possidet auctoritate legis: quia (vt in primo argumento probauimus) nulla est lex quæ reo ipso iure suis bonis priuato, concedat illorum bonorum possessionem, quousq; sit de suo crimine per iudicem cōpetentem damnatus. Ex quibus omnibus apertissimè conuincitur illum iniustè talia bona possidere: quia nullo istorum modorū illa possidet. Et potest hæc argumentatio robustissimè confirmari, per hoc quod nullum est nomē quo hæc bonorum possessio, si iusta censeretur debet, meritò appellari possit. Nam omnis rei alienæ & cum notitia rei alienæ iusta possessio, aut dicitur depositum, aut locatum, aut mutuum, aut pignoris retentio, aut secretum, aut iusta pro re propria compensatio. Nec est aliud nomen quo alienæ rei possessio & cū notitia alieni possit iusta censeretur. At possessio illa est rei alienæ, quod ipsi aduersarii fatentur: & est cum notitia rei alienæ: quia suppono illum optimè scire se propter suum crimen esse ipso iure priuatum dominio bonorum. Possessio autem illa non potest dici depositum, nec locatum, nec mutuum, nec precarium, nec retentio pignoris sibi dati, nec iusta compensatio pro re sibi alias debita, quia suppono fiscum nihil post crimen à reo commissum debere illi. Ergo possessio illa non potest dici iusta. Iniusta enim necessariò dicenda est, quæ nullo iustæ possessionis nomine censeretur potest, nisi fortè velis dare medium inter iustam & iniustam possessionem: quod nulla recta ratio permittit.

B b 3 Quòd

Quòd autem possessio illa non possit aliquo illorum nominum appellari, inde conuincitur quod secretum, aut depositum semper fit mandato iudicis aut domini, quorū neutrum est hic. Locatum autem aut comodatum, aut precarium, aut mutuū, aut pignoris retentio, semper fit per traditionē à domino, aut ab alio nomine illius factam. At reus qui ipso iure est suis bonis priuatus, non possidet illa bona ante sui criminis cōdemnationem per traditionem illorum factam à fisco, qui est verus illorum dominus. Ergo talis possessio nō potest aliquo illorum nominum censerī: & per consequens non est iusta.

Præter hæc quinq; argumenta quæ ex meo Marte prodierunt, alia possem referre argumēta, sed quia debiliora sunt, omittenda esse censeui. Solū hic citare volo argumētū, quo Abbas hanc sententiā probare se credidit, cū tamē nihil minus fecerit. Ille enim (vt mox dicemus) hanc quam ego tueor sententiā docet, & vt illā cōuincat esse veram, hoc argumento pugnat. In huiusmodi criminibus ius est acquisitum fisco, & pœna ipso facto cōmissa exigitur ab hærede, licet alias hæres nō teneatur ex delicto defuncti. C. Ne ex delictis defunctorū per totum. Hæc ille. Hoc argumētū dissoluit Philippus Decius in cap. Canonū, de cōstitutionibus, numero. 20. Sed quam benè id fecerit, nō est mihi animus nūc discutere. Satis enim mihi esse arbitror si ^{depo} ~~ostendero~~ illius argumenti impotentiam, & illi, aliter quàm Philippus Decius fecit, posse melius responderi. Fateri quidē posset is qui contrariam tuetur opinionē, pœnam exigi posse ab hærede propter crimē defuncti, quando ille ipso iure inciderat in pœnā. Nam pro hac re est textus expressus in cap. Accusatus, §. In eo verò casu, de hæreticis, lib. 6. vbi præcipitur, vt ab hæredibus hæretici, qui morte interueniente nō fuerat de crimine damnatus, possint bona illius post mortē eiusdem capi. Sed per hoc non probatur quod hæreticus dum viueret ante cōdemnationē obligaretur in conscientia bona sua reddere fisco. Si probaret Abbas hæredes ante cōdemnationem defuncti esse obligatos in cōscientia ad reddendū fisco bona quæ defunctus possidebat, optimè inde colligere posset defunctum ante sententiā sui criminis declaratoriam fuisse obligatum ad reddendum bona sua fisco. Quia hæredes succedūt in locum defuncti, & nō possunt ratione hereditatis obligari ad reddendum aliquid, nisi defunctus fuisset obligatus ad illud. Ex illis autē quæ Abbas citat in l. Commissa. ff. de publicanis & vectigalibus, aut ex textu cap. Accusatus, quòd ego citavi, nō potest probari hæredes, præsertim si illis nō cōstat de crimine defuncti, esse obligatos in conscientia ad reddendū fisco bona defuncti ante illius cōdemnationē: sed so-

Abbas.

Philippus
Decius.

A sed solum probatur illos esse obligatos in conscientia ad reddendum fisco bona defuncti postquam declaratum fuerit illum commississe crimen, propter quod fuit ipso iure suis bonis priuatus. Et inde non licet colligere, nisi quod defunctus eodem modo esset obligatus reddere fisco post sui criminis declarationem. Et sic aperte ostenditur debilissimum esse Abbatis argumentum. Quia arguens ab hæredibus ad defunctum, non maiorem potest hac ratione colligere obligationem fuisse in defuncto, quam constiterit esse in hæredibus. De hæredibus non conuincitur per citata ab eo, quod sint obligati in conscientia ad reddendum fisco bona defuncti, ante illius condemnationem, ergo inde non licet inferre talem obligationem fuisse in fisco ante illius condemnationem. Et hinc sicut ex multis aliis locis constare potest, quam malè argumententur iurisperiti ob solam dialecticæ ignorantiam, quam si benè caluissent, multò melius argumentarentur quam faciunt. Argumentum illud ad hoc optimè valere potest, vt contra Archidiaconum probet hæreticum, aut quemlibet alium similis criminis reum esse à die commissi criminis ipso iure priuatū, & nullum ex tunc in illis bonis habere dominium etiam ante criminis declarationem. Nam si hæreticus sine condemnatione sui criminis defunctus, tunc verū habebat bonorum dominium, necessariò consequens est, vt per mortem suam illud transfulerit in heredem. Si post mortem hæretici hæres habet verum dominiū, ergo licet hæreticus post mortem de suo crimine damnetur, non poterit iam hæres illius bonorum illorum dominio priuari. Quia nunquam aliquis sine culpa vera aut iuste præsumpta priuari potest dominio bonorum suorum.

B Iam opus est vt proferam patronos, qui hanc meam sententiam ante me docuerunt, & illam quoad possunt, tuentur, ne quis me solū in hac sententia esse, & ob hoc illam contemnendam putet. Abbas non vno tantū loco hanc docet sententiam, vt vel sic ostenderet se in illa esse constantem. Nam in cap. Canonum, de constitutionibus, postquam generaliter dixerat legem pœnalem non obligare in conscientia ad pœnam, hæc quæ sequuntur ait. Hoc limitarem, nisi lex imponeret pœnā ipso facto, aut quia ipso facto publicat bona alicuius: quia tunc non puto quod possit retinere bona publicata cum bona conscientia. Quia ius est statim acquisitum fisco, vt notatur in l. Commissa. ff. de publicanis, & in cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. Hæc ille. Et eandem sententiam repetit, & latius prosequitur in cap. Dilecti, de arbitris, sic dicens. Prædicta ego limito, vbi pœna venit imponenda per iudicem, secus puto vbi pœna esset imposita ipso facto. Pone exemplum in com-

mittente crimen læsæ maiestatis vel hæresis. Nam in continenti bona **C**
 confiscantur, vt in cap. Vergentis, infra de hæreticis, & in cap. Cùm se-
 cundum leges, eodem titulo, lib. 6. & in. l. Quisquis. C. ad legem Iu-
 liam maiestatis: Cùm enim hæc bona sint iam applicata fisco, & iste
 criminofus sit priuatus dominio, non videtur quod cum bona con-
 scientia possit amplius illa bona retinere. Facit quod in simili notatur
 in. l. commissa, ff. de publicanis, vbi pœna ipso facto commissa exig-
 tur ab hærede, licet alias hæres non teneatur ex delicto defuncti, C.
 Ne ex delictis defunctorum, per totum. Hactenus Abbas, qui apertè
 meam tuetur sententiam, quanuis non benè illam probet.

Felinus.

Felinus in cap. Canonũ, numero. 43. citat opinionè Abbatis & lau-
 dat illam, & postea dicit in legibus pœnalibus, quæ sententiam conti-
 nent à iure latam, requiri sententiam criminis declaratiuã, non ad hoc
 vt reus incidat in pœnam, quia sine tali sententia (vt ait) statim crimi-
 nis reus incidit in illam: sed ad hoc vt fiscus possit apprehendere bo-
 na. Huius verba pro hac sententia non est opus impræsentiarum ci-
 tare: quia in capitulo proximè præcedenti fuerunt iam per me cita-
 ta. Sed post illa verba quæ supra in alium finem citauit, statim alia di-
 cit quæ huic sententiæ de qua nunc disputamus valde suffragantur,
 & sunt quæ sequuntur. Si delictum est notorium, non est necessaria **D**
 alia declaratio secundum dominum Abbatem in Clementina, Præ-
 senti, de censibus, & capit. Cùm non ab homine de iudiciis, & Do-
 minicum in dicto capit. Cùm secundum leges, Si ergo pœna est de-
 bita ipso iure, licet nõ possit exigi, non restat quin quantum ad deum
 reus non teneatur rem verè alteri debitam restituere. Aliàs enim esset
 parua differētia an pœna imponatur ipso iure, an per sententiã, si sem-
 per inciperet esse debita solum à die declarationis, sed declaratio fit vt
 sciatur delictum, vt est dictum. Hactenus Felinus. In cuius verbis in-
 ter alia id potissimum ego annoto, quod apertissimè fauet illi senten-
 tiæ pro qua ego tam vehementer pugnaui in primo principali argu-
 mento, in quo multis exemplis probare contendi hanc consequen-
 tiam nihil prorsus valere. Fiscus ante sententiam criminis declaratiuã
 non potest capere bona illius qui crimen commisit, ergo criminis
 reus non tenetur illa reddere. Et hoc idem nunc apertè dicit Felinus
 his verbis. Si pœna est debita ipso iure, licet non possit exigi, nõ restat
 quin quantum ad deum reus non teneatur rem verè alteri debitam
 restituere. Quum in opere illo quod de iusta hæreticorum punitione
 inscripsi, hanc, de qua nunc disputamus, sententiam asserui dicens
 consequentiam illam nullius prorsus roboris esse, testor deum quod
 hæc

A hæc verba Felini quæ modo citavi, non legeram: sed mea tantum minerva ductus id asserui, propterea quod aliud dici non posse firmissimè credebam, & apertissimè agnoscebam. Postea verò videns me ob hanc causam ab aliquibus iurisperitis & theologis impetum, quod male intelligerem capit. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis, in quo ego negabam & hætenus nego cõcedi hæretico bonorum suorum possessionem, vsq; ad sententiam criminis declaratiuam, quotquot potui pro hac re euolui scriptores, quærens si fortè aliquis in illo. §. Confiscationis, idem aduertisset quod ego. Et tandem inueni Felinum qui in eadem sententia est mecum, & illam annotare monet tanquam à nullo alio ante illum prolata. Quòd cū ego legi, nimiū fui exhilaratus, propterea quod iam videbam me nō esse solū in ea sententia, sed inuenisse socium nō debilem qui mecū pro illa pugnaret.

§. confiscationis

Guilielmus Maynerius nouissimus omniū, quos ego de hac re differere noui, in fertilissimis illis commentariis quæ ædidi super titulum. ff. de regulis iuris, Abbatis sententiam in hac parte tuetur, nec latum digitum ab illa separatus. Nam in regula, Quòd à quoquam, differens de lege pœnali quando & quomodo obligat ad pœnam, postquam ex sententia glossæ in cap. Fraternalitas. 12. quæst. 2. dixit legem pœnalem non obligare ad pœnam in foro conscientie, hæc quæ sequuntur subiungit. Prædicta tamen limitat Panormitanus, vbi pœna venit imponenda per iudicem: secus si à lege ipso facto reperiretur imposita, vt in læsa maiestate vel hæresi: vt in capitulo Vergentis, extra de hæreticis, & Authentica, Gazaros, C. de hæreticis, & in capitulo, Cùm secundum leges, eodem titulo, libro sexto, & l. Quisquis, C. Ad legem Iuliam maiestatis, & notatur in leg. Post contractum, ff. de donationibus. Nam illa bona ipso iure sunt applicata fisco, & criminofus priuatur dominio: ideo sine peccato illa retinere non potest. Facit leg. Commissa, cum sua materia, ff. de publicanis, vbi pœna exigitur ab hærede, licet alias non teneretur ex delicto defuncti, lege vnica. C. Ne ex delictis defunctorum. Hætenus Guilielmus Maynerius, qui per omnia in hac parte consentit Abbati, & illius subscribit sententiæ, motus eodem argumento quo ille.

*Guilielmus
Maynerius*

Præter hos iam citatos possunt etiã in hanc sententiam vocari, vt pro illa etiã testimoniū dicant aliqui ex illis quos suprã in capite. 7. pro alterius cõclusionis probatiõne citavi. Nam Paulus de Castro (vt in verbis suprã citatis inspicere licet) dixit delinquentē ante q̄ sit cõdemnatus, esse naturaliter obligatum ad pœnam delicti, quando illa est

*Paulus de
Castro.*

B b s ipso

Barbatius. ipso iure imposita. Barbatius dixit quod vbiq; pœna est imposita à lege ipso iure, quis nō potest retinere in conscientia ius alteri quæsitum, & citat in suæ sententiæ fauorē Abbatem in illo sæpe citato cap. **C**
Antonius Canonum. Antonius Corsetus magistrum suum Barbatius secutus
Corsetus. dixit, quod vbiq; pœna imponitur ipso iure à lege debetur, nō solū in foro iudiciali, sed etiam in foro conscientiæ, seu pœnitentiæ. Sed
Angelus de multo apertius fauet nostræ sententiæ id, quod Angelum de Perusio
Perusio. in authentica de incestis nuptiis dicere suprā in eodem septimo capite retulimus. Nam postquam dixerat non esse necessariam hominis sententiam, vt reus sit suis bonis priuatus, quando lex ipso iure priuat illum: postea dixit, quod si tabellio est propter aliquod crimen priuatus ipso iure officio suo, non poterit, etiam ante sententiam latam contra eum, conficere instrumenta: & si quæ confecerit, nullius prorsus erūt valoris. Quia (vt ille ait) ex quo lex priuauit illum officio, iure priuauit etiam eum fructu ipsius officii, qui consistit in instrumentorū confectioe. Et idem prorsus & eadem ratione dicere oportet de hæretico, & quouis alio similis criminis reo, quod si ipso iure priuatus est bonis suis, etiam priuatus sit vsu illorum, & fructibus qui ex illis bonis prouenire possunt. Alios quos in cap. 7. citavi, dicentes, non esse necessariam iudicis sententiam, vt quis incidat in pœnam à lege ipso iure impositam, nolo eos nunc in fauorem meum vocare, propterea quod hoc, de quo nunc impræsentiarum disputamus, non ita apertè asserunt sicut illud. Fatentur quidem illi omnes hæreticum, aut læsæ maiestatis, aut cuiusuis alterius similis criminis reum, statim post crimen commissum, sine vlla alia iudicis sententia esse ipso iure omnibus bonis suis priuatum. An autem sicut sunt bonis suis priuati, ita sine iudicis sententia sint in conscientia obligati ad reddendū illa fisco, illi non expresserunt: & propterea eos impræsentiarum non voco, vt pro me hîc testimonium dicant. Sed satis sunt mihi septem illi nunc proximè à me citati, qui apertissimè mihi suffragantur. Quos nō ideo citavi, vt sola illorū auctoritate fretus aduersarios premere velim, sed ob hoc solum, vt omnibus cōstet hanc sententiam, pro qua hæctenus in hoc capitulo contendi, non esse adeò desertam, vt nullū præter me habuerit patronum atq; tutorem. Ex quorum omnium testimonio apertissimè conuincitur, me iniuste à multis theologis & iurisperitis fuisse incusatum & diffamatum. Nam multi hoc mihi exprobarunt, quod tam asperæ sententiæ voluerim esse primus inuentor. Constat autem me non primū, nec septimū, sed multo posteriorem esse huius sententiæ tutorem. Et ideo iustius ego hoc illis exprobrare possum, quod **D**

A quòd illi quanuis iurisperiti sint, non viderint alios suæ facultatis doctores, qui hanc sententiam ante me dixerunt. Qua in re si gloriari licet, meritò hanc gloriam mihi tribuere potero quòd hanc mihi & illis còmunem sententiam, apertius & clarius quàm omnes illi tractauerim, & fortioribus rationibus & argumentis illam probauerim, quàm omnes isti qui ante me illam docuerunt.

Ex hac nostra assertione qua dicimus illum, qui ob crimen suum est ipso iure suis bonis priuatus, esse obligatū reddere bona sua fisco, multæ emergunt quæstiones, de quibus impræsentiarum nihil dicere statui. Primò quidem oritur quæstio: An is qui sic est suis bonis priuatus possit sibi aliquid ex illis bonis in suum alimentum seruare, an verò obligetur omnia illa reddere nullo prorsus illorum sibi seruato.

Deinde, an sit obligatus simul reddere omnia, an satis esset redditionem illam per partes diuidere. Præterea, an statim postquam sciuit se esse omnibus suis bonis à iure priuatum sit obligatus reddere: an possit expectare, vt ex bonis illis aliquem fructum capere possit, vt illo sibi seruato reliqua bona postea fisco reddat. Sed omnes hæc quæstiones & aliæ similes, quæ ex hac nostra sententia oriri possunt, non sunt illi propriæ ita vt nulli alteri negotio conueniant: sed sunt còmunes omni

B disputationi, quæ circa alienarum rerum restitutionem versatur. Et ob hanc causam quod nihil peculiare hæc res habet, quod nò sit aliis restitutionibus commune, illam reliqui disputandam & definiendā ab iis qui generaliter de omni restitutione disserunt.

Respondetur rationibus & argumentis quæ possunt obici, ab ijs qui contrariam tuentur opinionem. CAP. XI.

ICET multis evidentibusque rationibus probauerim hæreticum & quemcunque alium suis bonis ipso iure priuatum obligari in conscientia ad reddendum bona sua illi, cui ab eodem iure sunt adiudicata, sunt tamè adeò multi præsertim iuris humani periti, qui còtrariam tuentur sententiam, vt operosum esset illos omnes recensere. Sed nò est operosum imò facile, & mihi valde iucundū respòdere argumentis quibus suam opinionem tueri, & nostram oppugnare conantur. Quoniam aliqua ex illis tam debilia sunt, vt nec pilum è suo loco mouere valeant: alia verò in ipsosmet, à quibus obiecta sunt, retorquendo, & ostendam plus pro me quàm pro illis pugnare.

Primò

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
D

Primum argumentum. Primò quidē sic argumentātur. Si hēreticus redderet bona sua fisco diffamaret seipsum, Ecclesia autem non vult, imò fortè hoc nō posset præcipere, vt quis seipsum diffamet. Ergo Ecclesia non obligat, nec obligare potest aliquem vt reddat bona sua fisco. Prætereà, quilibet est magis obligatus ad suæ famæ, quàm ad reliquorum bonorum corporaliū conseruationem, iuxta sententiam Salomonis dicentis. Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Ergo etiam magis obligatur famam suam quàm bona fisci conseruare, & per cōsequens quàm bona fisci, quæ retinet, illi reddere. Consequentia ista vel ex eo probatur, quòd magis obligor diligere me quàm proximum. Sed hēreticus aut quiuis alius ipso iure suis bonis priuatus, quum reddat bona sua fisco, seipsum diffamat: ergo ne seipsum diffamet, obligatur nō reddere bona sua fisco. Hoc argumentum obiecit contra meam opinionem quidam vir doctus Theologus dū publicè in schola Salmanticensi theologiam doceret. Idem argumentum audio in Complutenſi publico Gymnasio fuisse obiectum, à quodam docto viro illic theologiam interpretante. Sed (vt ingenuè & candide loquar) non possum nō mirari quod viri tam docti, quantum illi existimantur, & verè sunt, tam debili argumento sint persuasi ad reiiciendum hanc quàm ego tueor sententiam. Hoc argumentum non est peculiare pro hēretico aut pro omni illo qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus: nec magis pro illo pugnat quàm pro fure qui aliqua in abscondito surripuisset à fisco. Ponamus enim (vt rem faciamus apertiore) Petrum, qui aliàs ferè nihil in bonis corporalibus habebat, paulatim ex rebus furto à fisco sublatis ditatum esse. Quis negabit istum furē obligatum esse ad reddendum fisco, omnia quæ ab illo surripuit? Immo etiam omnia illa in quibus factus est locupletior virtute rerum furtiuarum? Attamen fur ille, si restituerit fisco bona quæ ab illo surripuit, seipsum diffamaret. Et ita simillima consequentia licebit inferre furē, ne seipsum diffamet, nō esse obligatū ad restituendum fisco, id quod furto surripuit ab eo. Sicut illi facilè respondere possunt huic argumento quod nunc pro fure feci: eodem modo ego etiam facilè respondere potero argumento quod illi pro hēretico faciunt. Vna est enim vtriusq; argumenti solutio, & illam nunc reddere volo. Et pro clariori responsionis intelligentia, oportet hic prius proponere ob oculos regulam quandam quam statuit Scotus de restitutione loquens. Nunq̄ aliquis tenetur ad restitutionem alicui certę personæ faciendam, quando multo maius damnū patietur pro illius restitutione, quam valere possit res ipsa illi cui est restituenda. Quia eo euentu ipse dominus rei debet

Responsio argumenti.

Scotus in. 4 sent. dist. 15. q. 2. arti. 4.

regula

- A** debet velle ne res sua, quæ modica est, cum maximo damno alterius sibi restituatur. Debet enim quilibet magis velle, inquit Scotus, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quàm modicum incommodum suum. Et hinc deducit ille, quòd quando dominus rei est absens, & qui debet rem restituere multò maiores expensas facturus est, si illam mittat ad ipsum dominum, quam res illa possit illi cui mittitur valere, non tenetur illi mittere: sed satisfacit, si pauperibus illam dederit ad vtilitatem spiritualem illius cui mittenda erat. Quia (vt ille inquit) cum corporaliter non potest, redditur spiritualiter, dando illam pauperibus pro verò illius domino. Ex eadem ratione colligit posse restitutionem differri, quando ipsa restitutio verge- ret in infamiam restituentis. Tunc enim optimè salua conscientia potest expectare temporis oportunitatem, vt sine suæ famæ detrimento possit rem alienam suo domino reddere. Hac tamen conditione dicit restitutionem posse differri, vt semper in voto habeat restituere quum primum sua fama seruata id facere potuerit. Et si non sperat sine suæ famæ læsione id facere posse, erit prorsus liber ab obligatione restitu- tionis. Quia (vt Salomonem dixisse memini) melius est nomen bo- Proverb. 22.
- B** corditer sentiunt mulierem, quæ ex adulterio concepit, & peperit fi- *de muliere adultera.* lium, non debere id reuelare marito aut filio suo, vt hac via filium ab hæreditate mariti excludat, in qua scit illum nihil prorsus habere: quia scit non esse sui mariti filium. Hæc enim mulier si crimen suum marito aut filio reuelaret, vt hac via hæreditas mariti veris illius hæ- redibus restitueretur, maius sibi damnum quàm hæredibus commo- dum inferret. Nam ipsa apertam famæ iacturam, & mortis pericu- lum pateretur, quorum vtrunq; est illi multo maius damnum quàm esset hæredibus mariti carere hæreditate illa. Sicut enim fama & vita corporalis sunt multo meliora omnibus diuitiis, ita è contrario infamia & mors sunt multo peiora quibuscunque diuitiis. Et inde se- quitur, vt mulier adultera liberetur ab obligatione restituendi hæ- reditatem, quam filius eius spurius accepit aut accepturus est, si ta- lem restitutionem sine famæ suæ dispendio facere non potest. Quia (vt dixi) non obligatur restituere, quando talis restitutio facienda est cum iactura rei multo preciosioris, quàm sit res ipsa restituen- da. Tunc enim ipse creditor cui hæreditas ipsa restitui deberet, ex lege Charitatis obligatur magis velle se re illa carere, quàm illam cum tanto damno sibi restitui. Præterea, pauper in vltima vitæ ne- cessitate constitutus potest ad vitæ suæ conseruationem, non solum aliena

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 aliena retinere, sed etiam à diuite furripere, ergo mulier adultera timens se à marito occidendam, si crimen suum illi detexerit, poterit, filium suum spurium permittere, vt mariti sui hæreditatē capiat. Consequentia ista est nota: quia tantum est necessaria ad vitam huius mulieris adulteræ ista hæreditatis acceptiō, quantum ad vitam pauperi captio pecuniæ à diuite. Et inde euidenter colligitur, vt sicut pauper pro vita seruanda potest alienum capere, ita mulier adultera pro sua vita seruanda possit suum crimen tacere, & permittere vt filius suus spurius alienam hæreditatem capiat. Rursum, quando aliquis sic est perplexus, vt necessarium sit illi duorum malorum alterum eligere, semper debet eligere minus vt euitetur maius. Hoc enim apertè docet Concilii Tolctani definitio quæ habetur in cap. Duo mala, dist. 13. At mulier quæ ex adulterio concepit & peperit, hac necessitate constringitur, vt quocunq; se vertat in alterum duorum malorum incidat. Si adulterium suum celat, eo ipso est causa quòd filius suus alienam hæreditatem capiat. Si illud reuelat marito, mortē aut saltem infamiam patietur, quorū vtrunq; est maius malum quàm alieni retentio. Quia si maius malum est famam proximi quàm illius diuitias rapere, multò maius malum erit famam propriam rapere, quàm alienas diuitias retinere. Nam sicut magis obligor me, quàm proximum diligere, ita magis debeo famam meam, quàm famam proximi illæsam seruare. Ergo ex illis duobus malis præstat, vt mulier permittat filio suo spurio alienam hæreditatem capere, quia hoc est minus malum, quàm se ipsam infamare. Nec valet responsio Adriani contrariam opinionem tenentis, qui vt huius argumēti vires effugiat, interpretatur illud cap. Duo mala, intelligendum esse de malis, quorum alterum necesse sit hominem facere, & non quando vnum debet facere, & alterum permittere. In præsentī autem negotio dicit esse cōparationem inter malum facere, quòd est omittere restitutionem, & mala aliorum sinere. Et dicit minus malum esse aliorum mala permittere, quàm aliorum mala suo crimine impedire. Sed in hac responsione bis apertissimè errat Adrianus. Primò quidem errat, quum ponit differentiam inter illa: duo, per facere & permittere, dicens vnum pertinere ad actionem, & alterum ad permissionem. Nam cum vtrunq; illorum eodē etiam nomine censetur. Sicut enim mulier adultera crimen suum occultū tegendo non præcipit filio spurio, aut consulit illi vt hæreditatem sui mariti capiat, sed solū facit aliquid & omittit facere aliud, vnde sequitur, vt filius talem alienam hæreditatem capiat. Ita reuelando crimen
 suum

Adrianus.

D

A suum occultum marito, non præcipit aut consulit illi, vt ipsam interficiat : sed solum facit aliquid vnde verisimile est ipsius occisionem oriri. Et sicut reuelando crimen suum occultum marito potest impedire ne filius spurius accipiat mariti hæreditatem : ita tegendo idem crimen potest impedire suam infamiam, & sui occisionem. Ergo si reuelare crimen suum, est permittere sui occisionem, vt Adrianus censet : oportet vt tacere crimen suum, sit etiam permittere alienæ rei acceptionem, aut detentionem. Consequencia est manifesta : quia vtrobiq; contingit nolle impedire quum possit : quòd est verè permittere. Secundò, apertè errat Adrianus : quia etsi daremus illi mulierem adulteram tegendo crimè suum verè facere, vt filius spurius alienam hæreditatem capiat, aut retineat : multò maiori ratione fateri cogetur ipse Adrianus mulierem illam crimen suum reuelando facere ad infamiam suam, quanuis non sic faciat ad sui necem. Nam quum crimen suum reuelat, non solum se habet omisiue non impediendo infamiam suam, quum posset, sed facit aliquid vnde talis infamia sequitur. Quanuis igitur talis criminis reuelatio ad occisionem relata posset dici permissio, ad infamiam tamen comparata non potest dici nisi actio : quia illa est prima & potissima causa, quæ infamiam efficere valet. Omissa ergo illius mulieris interfectione capiamus illius infamiam, & ad illam solam comparemus alienæ hæreditatis acceptionem, aut retentionem & cum vtrunque illorum sit facere, & necesse sit mulierem adulteram illorum alterum facere, aut se infamare peccatum suum reuelando, aut alienum retinere peccatum suum tegendo : oportebit necessariò vt crimen suum occultando alienum retineat, quòd multò minus est malum quàm se infamare adulterium suum marito reuelando. Et ad hoc apertius conuincendum vehementer vrget, quòd se infamando non est certa quòd alterum malum euitabit, videlicet alieni acceptionem, aut detentionem. Quia licet illa dicat marito, & ille credat, filius tamen non obligatur credere illi. Quia cùm sit natus in domo, & marito præsentem, & nulla infirmitate impedito, ius præsumit illum esse filium mariti, L. Filium, ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Et contra hanc iuris præsumptionem filius credere non tenetur, nisi veritas tam euidenter probetur, vt nulla possit tergiversatione celari. Tunc enim licet in foro exteriori posset iuxta præsumptionem iuris agere, in conscientia tamen obligaretur agere iuxta veritatem sibi euidenter probatam : quia veritas semper est præferenda præsumptioni. Sed tunc filius & si credere teneatur matri

veritatem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

veritatem dicenti & probanti, cupiditate tamen hæreditatis & hono- C
 ris sollicitate & urgente fortè magis præsumptionem sequetur, quàm
 veritatem ne hæreditatem & honorem amittat. Cùm igitur liberum
 sit filio spurio non credere matri dicenti illum non esse mariti sui fi-
 lium, conuincitur vanum & frustraneum esse quod vxor adultera re-
 uelet marito suum crimè. Quia licet maritus ob dictum vxoris exclu-
 dat illum in testamento ab hæreditate sua, filius tamen poterit si velit
 contra testamentum ex iuris præsumptione agere. Petrus Paludanus,
 qui (vt Adrianus refert) contrariam tenet sententiam respondet huic
 argumento dicens mulierem adulteram obligatam esse ad reuelan-
 dum crimen suum filio, vt hac via illum ab hæreditate reuocet, quan-
 uis certò sciat filium minimè illi crediturum. Et dat simile de prædi-
 catore qui tenetur prædicare veritatem impio, quanuis certò sciat illū
 minimè crediturum. Adrianus. Adrianus Paludanum in hac parte secutus dat
 aliud simile de illo, qui cū pluribus aliis infamauit innocentem. Hic
 enim obligatur se infamare & pallinodiam cantare, vt pro sua parte
 famam innocenti restituat, quanuis sciat sibi non esse præstandam fi-
 dem propterea quod videt alios, qui secum illum infamarunt, in sua
 priori sententia persistere. Sed nullum istorum similitudinem habet plenā
 cū negocio de quo nunc agimus similitudinem. Nam quod Petrus D
 Paludanus de prædicatore dicit esse valde simile, fallitur, quia auditor
 prædicatoris veritatem prædicantis tenetur prædicatori credere, & ita
 prædicator obligatur ad prædicandum. Quòd si alius non crediderit,
 nullum ex tali prædicatione sequitur damnum prædicatori. Filius ve-
 rò spurius non obligatur (vt diximus) credere matri: & mater ex tali
 reuelatione magnū patitur damnū, videlicet infamiam suam. Exem-
plum aliud quod obtulit Adrianus longissimè distat à præsentī nego-
 cio, tantum abest, vt perfectè simile dici possit. Nam is qui se infamat
 reuocando dictum suum vt alteri famam quam ab eo abstulit illi re-
 stituat, non infert sibi maius damnū quàm valeat res quam alteri red-
 dit: sed tantum solum modo ipse perdit, quantum alteri reddit. Nihil
 enim aliud illi reddit nisi famam, quam solam ipse amittit. Et ideo si
 ue speret alios credituros siue non, obligatur famam illi restituere, &
 pro illa quantum potuerit laborare. Quòd si alios in sua sententia per-
 sistere viderit, debet confidere illos aliquando sententiam mutaturos:
 & sic ipse facit quod potest. Si verò ad restitutionem famæ alterius,
 oporteret non solū famam suam, sed etiam vitam corporalem amitte-
 re, vt contingit in eo qui libellum famosum ædidit, qui si se prodie-
 rit, morte punietur, si res de qua alium infamauit, digna erat morte. l.
Si quis,

A Si quis, C. de famosis libellis, tunc quibusdam videtur quod non debet se prodere: quia restituendo alteri famam mortem sibi pararet, quæ (vt illi aiunt) maius est malum quàm infamia. Sed aliis hoc dubium videtur, propter id quod ecclesiasticus sapiens ait. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, delaturam ciuitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem: super mortem omnia graua. In quibus verbis apertè dicit calumniam mendacem esse morte peiorem. De qua re nihil impræsentiarum definire volo, sed liberum lectori iudicium relinquo. Mulier autem adultera suum peccatum reuelando multo maius sibi infert damnum, quàm verè valeat hæreditas quam filius spurius recipere aut retinere potest, & ideo etiã si confideret filium illi præbiturum fidem, nõ debet se vlllo pacto infamare, vt hæreditas mariti veris illius hæredibus reddatur: sed alia via sine famæ suæ dispendio debet niti, vt legitimis mariti hæredibus tantundem, vel parum minus reddatur. Quia nunq̃ (vt dixi) obligatur aliquis restituere, quando multo magis aliunde se ipsum lædit pro tali restitutione faciendâ, quàm valeat res ipsa quæ restitui deberet. Is autè qui pro tali damno euitando rem alienam possidet, non est dicendus tenere illam inuito domino. Quia licet dominus actu nolit rem suam

B ab illo retineri, tamen iuxta rectam rationem deberet velle illam retineri ab illo, ne cum tanto illius damno illam restituat: sicut petens enssem suum ab alio custoditum obligatur velle, vt non sibi reddatur à custode ad percutiendum innocentem. Et pro hac re quam de muliere adultera tractamus, est aperta definitio in cap. Officii, de pœnitentiis, & remissionibus, vbi Papa præcipit non esse denegandam pœnitentiã mulieri adulteræ, aut quæ falsum supposuit partum, sed dicit cõpetentem satisfactionem esse illi iniungendam. Et huius definitionis causam glossator nõ intelligens, miratur quod mulier illa verè pœnitere possit, quum semper retineat alienum, & obiicit cap. Si res. 14. q. 6. Sed si verè causam agnouisset, non miraretur: quia etsi alienum retineat, dominus tamen iuxta rectæ rationis iudicium deberet velle, ne cum tam graui damno, quale est famæ dispendiũ, illud sibi reddatur. Quòd verò Adrianus contra hanc sententiam obiicit regulam illam iuris, Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm quòd veritas relinquatur, nihil me mouet. Non tamen dico ego regulam illam esse intelligendam de solo iudice vel teste, & non de accusatore aut denunciatore, qualis est hæc mulier adultera quum crimen suum reuelat. Nam hoc modo dicit ille respõdere Innocentium, & Hostiensem, & Panormitanum, quos refert hanc quam ego tueor docere sententiam. Sed certè

Ecclesi. 26.

Innocentius
Hostiensis
Abbas.

C c si illam

¶ si illam regulam, prout oportet, de veritate vitæ & iustitiæ necessariæ
 intelligamus, etiam est vera in accusatore & denunciatore, sicut in iu-
 dice & teste. Quoniã aliquando etiam obligatur denunciator ad de-
 nunciandum, sicut testis ad testificandum, & iudex ad iudicandum.
 Et tunc oportet etiam, iuxta regulam iuris, vt quanuis scandalum ex
 tali denunciatione oriatur, non omittatur talis denunciatio, nisi fortè
 scandalum quod nasci timetur esset maius malum, quàm illud quod
 denunciandum est, & quod per talem denunciationem vitari debet.
 Aliter ergo ad regulam respondeo, & dico regulam esse intelligen-
 dam non de omni veritate, sed de sola illa, quæ est ad salutem necessa-
 ria, siue illa sit veritas vitæ, siue iustitiæ, siue doctrinæ. Alias enim se-
 queretur ex eadem regula, quòd interrogatus de crimine suo occulto
 de quo nulla habetur suspitio, obligaretur fateri illud & dicere verita-
 tem, quanuis inde sibi scandalum immineret, quod tamen est abso-
 num, quia nemo tenetur seipsum prodere, quando crimen est pror-
 sus occultum, & omni suspitione carens. Sequeretur etiam confes-
 sorem de crimine pœnitentis interrogatũ obligatum esse ad propalan-
 dum illud: quod nullus catholicus concedet. Quia veritatẽ illam di-
 cere non est sacerdoti necessarium, imò necessarium est illi tegere illã.
 Quando veritas, aut doctrinæ, aut vitæ est ad salutem necessaria, nunq̃
 est illa relinquenda, quanuis inde scandalũ nasci timeatur. At mulierẽ
 adulteram reuelare suũ crimen nõ est de huiusmodi necessariis verita-
 tibus, & ideo ad tollendũ scandalũ mariti, hoc est, vxoris ipsius necẽ,
 non est inconueniens veritatem illam à muliere illa relinquere. Deinde,
 regula illa est intelligenda de scandalo aliorũ, & nõ de scandalo pro-
 prio. Quia si ex prolotione veritatis doctrinæ oritur mihi scandalum,
 hoc est, necessitas alterius maioris peccati, debeo relinquere verita-
 tem, ad quam non est tanta obligatio, vt euitem aliud maius pecca-
 tum quod mihi inde necessariò paratur. Et hoc euenit in muliere
 adultera, quæ si dicit se concepisse illum filium ex adulterio, ex il-
 lius veritatis prolotione oritur scandalum animæ suæ, quod est, se
 ipsam diffamare. Hoc autem (vt iam sæpe diximus) multo maius
 malum est illi, quàm tacendo retinere alienam hæreditatem. De-
 bet ergo mulier adultera crimen suum tegere, ne famam suam,
 quæ cunctis diuitiis est melior, perdat: & famam suam seruans
 debet meliori, qua potuerit via satisfacere de damno quod intulit
 his, quorum bona filius suus spurcius retinet. Quòd omnium iu-
 dicio melius esse iudicatur, est, vt filio suadeat ingressum religio-
 nis. Sed certè nisi religionem fratrum minorum aut aliam similem
 intrauerit,

C

D

9²

A intrauerit, non euitatur damnum magis quàm si mansisset in seculo. Quia in aliis religionibus monasterium succedit in hæreditate quæ monachum iure contingere pōsset. Si religio monachatus illi filio non placet, sed potius illam odio habet, quòd melius ego puto est, vt illa, si alios habet ex marito filios, eo pacto testamentum disponat, vt aliis filiis tertiam & quintam sui patrimonii partem relinquat. Nam hoc in regno Castellæ optimè iuxta eiusdem regni leges facere potest. Suadeat etiam marito vt tantundem ille faciat. Quòd si impetrauerit à marito, minimum erit aut fortè nihil in quo reliquos filios lædet. Si res hæc in regno contingeret Aragoniæ, facillimum esset remedium: quia in illo regno parentes maximam habent libertatem disponendi de bonis suis. Nam etsi ditissimi sint & filios habeant, non coguntur relinquere alicui filio vltra quinq̄ argenteos solidos, qui vix constituunt quartam vnus ducati partem. Hoc autem ideo apud illos constitutum esse dicitur, vt hæc via filii cogantur parentibus obedire, qui si scirent parentes nihil vltra quintam sui patrimonii partem posse filiis detrahere, fierent ipsis parentibus inobedientes, & insolentes. In eo igitur regno facillimum esset remedium, si mulier illa ex suis bonis tantum aliis filiis in testamento relinqueret, quantum filius spurius accepit ex patris hæreditate. Si verò ipsius adulteræ patrimonium tantum non est, vt hoc præstare possit, suadeat marito vt non plus filio spurio relinquat, quàm ipsa libere aliis filiis testamento reliquerit. Et idem etiam fieri potest in ea Cantabriæ parte, quæ nunc Vizcaya dicitur: quoniam illic ferè similem habent parentes testandi libertatem. His igitur omisis qui propriis legibus viuunt, de aliis differamus qui iure communi in hac parte reguntur. Et circa illos omnes vnum mihi occurrit difficile dubium, quod semper hætenus me torquet. Si maritus vxoris adulteræ nullum habet filium, cui facienda erit restitutio pro hæreditate mariti quàm retinet filius spurius? Si dicas hæredibus esse dandum, cùm nullus nisi filius aut in recta linea illi succedens sit hæres, necessarius, sed ex sola voluntate testatoris pendeat quis sit futurus illius hæres, deficientibus filiis, non potest cognosci quem ille relicturus esset hæredem si sciret illum non esse filium suum. Fortè non reliquisset consanguineos, sed in pia opera totum suum patrimonium erogasset, & pauperes reliquisset hæredes, aut hospitale, aut monasterium aliquod. Tunc ergo, si vxor pro hæreditate à filio spurio retenta, consanguineis mariti ab intestato succedentibus restituat acceptum, constat illam lædere pauperes, aut

*consilium auctoris**aragonie mar.**Vizcaya**g.
g.
g.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

hospitale, aut monasterium, quod reliquisset hæredem, si sciret illum non esse filium suum. Huic autem damno non video quo alio modo mederi possit, nisi quem ego nunc prodam. Si forte maritus putans illum esse filium suum, fecit pro illo pupillarem substitutionem, tunc manifestum est adulteram debere restituere illi quem maritus pro filio substituit. Quia maritus talem pupillarem substitutionem faciens apertissimè declaravit se fuisse relicturum hæredem, quem pro filio substituit, si sciret alium non esse filium suum. Sed quia hæc pupillaris substitutio non fit nisi in testamento, quod multi vsque ad horam mortis differre consueverunt, ideo adultera semper sollicita esse debet, vt à marito, dum sanus est, dilcat quem relicturus esset hæredem, si filium non haberet. Et quum id certò didicerit ab illo, id quod filius spurcius retinet, restituet illi quem maritus reliquisset hæredem, si sciret se filium non habere, & non consanguineis succedentibus ab intestato. Quia etsi ille intestatus decessit, fuit propter dolum qui illum à constitutione testamenti impediuit. Et penes illam mulierem adulteram quæ optimè nouit sui mariti voluntatem, illa voluntas tam apertè & sine vlla fictione declarata satis est pro testamento. Et ita non possum aliud sentire, nisi quod mulier illa non debet alteri restituere, nisi illi quem certò scit maritum suum fuisse relicturum hæredem, si ille sciuisset se nullum habere filium.

His igitur omnibus de adultera sic declaratis, quæ oblata occasio me dicere coegit, opus est, vt ad primùm huius disputationis caput orationem reuocemus, & ad obiectum nobis argumentum respondeamus. Primò ergo dico rem esse dubiam, & inter iurisperitos controuersam, an hæreticus aut quiuis alius similis criminis reus incidat in pœnas à iure latas, quando crimen illius sic est occultum, vt nullo modo probari possit. Sunt enim qui dicant nullum prorsus esse discrimen, quo ad pœnas quæ sunt ipso iure impositæ, inter crimen publicum & occultum. Sunt rursus alii qui censent crimen occultum, nulli pœnæ canonicæ esse subiectum, quousque plenè de illo constiterit. De qua re ego impræsentiarum nihil definire volo, propterea quod vno integro capitulo de illa postea differere statui. Sed interim gratia disputationis, vt experiamur quantæ sunt huius prioris argumenti vires, concedere decreui omnem illum cui propter suum crimen est ipso iure omnium bonorum priuatio irrogata, incidere in illam pœnam etiam si crimen sit occultum. Sed

crimine occulto.

A Sed tunc ille non erit obligatus bona illa, quibus propter suum crimen est ipso iure priuatus, reddere fisco, si id sine famæ suæ dispendio efficere non valet, prout nunc proximè de muliere adultera diximus. Debet quidem meliori qua potuerit via procurare, vt salua fama sua bona illa reddantur fisco, prout fecisset si illa furto ab eodem fisco clam surripuisset: Non sum enim adeò insipiens, vt dicens esse obligatum reddere bona sua fisco, intelligam illum propria manu debere illa reddere, & dicere se illa bona reddere, quia tale aut tale crimen commisit, propter quod fuit illorum bonorum dominio ipso iure priuatus. Hoc enim sentire summæ esset dementiæ: & quod de fure occulto qui res ab alio clam surripuit, dicere non auderem, imò potius illum ab hoc proposito reuocarem, si viderem illum in eo esse firmum. Aliena manu & secretissimè illa tunc sunt reddenda, vt potius famæ propriæ quàm alieni restitutioni consulatur. Et si nulla patet via qua sine propriæ famæ læsione bona illa possint reddi, tunc censeo illum non obligari ad reddendum, sicut nec fur obligaretur ad restituendum, si tanta esset vallatus angustia, vt sine suæ famæ incommodo restituere non posset. Quia (vt à princio dixi) nullus restituere obligatur, quando ad talem restitutionem faciendam, maius aliunde cogitur damnum pati, quàm valeat res quæ deberet restitui.

B Diligentissimè tamen prius viam hinc inde inquirere debet, vt bona illa absque vllò famæ suæ periculo reddere valeat. Quam si inuenerit absq; dubio bona illa quibus est priuatus obligabitur reddere, etiam si illum præteriti criminis pœniteat. Quia sicut per pœnitentiam (vt dicitur in capitulo, Vergentis, de hæreticis) non necessariò recuperatur bonorum dominium, quòd fuerat per peccatum amissum, ita nec per eandem pœnitentiam tollitur obligatio, quam ad reddendum bona habebat.

Secundò principali argumento nostram sententiam oppugnant, *Argumentū secundum.* sic dicentes. Ecclesia permittit hæreticum retinere possessionem bonorum quæ ante habebat, vsque ad sui criminis damnationem, ergo hæreticus ante sui criminis damnationem non obligatur illa reddere fisco. Consequentia probatur, quia cuiuscunq; iuxta id quod sibi per legem permissum est, agere licet. Antecedens verò probant aduersarii per illud capit. Cùm secundum leges, §. Confiscationis, de hæreticis, libro sexto. Et confirmatur hoc argumentum, quia & si lex priuet hæreticum dominio, nulla tamen est lex, quæ priuet hæreticum aut alium similis criminis reum possessione bonorum suorum, ergo vsq; ad iudicis sententiam licitè potest illa retinere. Hoc etiam argu-

*de restitutione alium
enda.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

mentum (vt ab his quæ audierunt intellexi) obiecit contra meam C
sententiam in publico Gymnasio Complutensi ille idem vir doctus,
de quo in præcedenti argumento dixi . Quantas autem vires hoc ar-
gumentum habeat, ex nostra responsione patebit . Sed vt melius
& apertius illi respondeamus, oportet distinguere de permissione,
cuius meminit in antecedente . Varia siquidem est permissionis si-
gnificatio . Nam aliquando permitti dicitur id quod non punitur,
etiam si malum sit . Sæpe enim mala dissimulantur & sine punitio-
ne relinquuntur, vt maius malum euitetur . Quoniam (vt dicitur in
capitulo . Duo mala, distinctione. 13 .) licet omne malum sit vitan-
dum, tamen si periculi necessitas vnum ex duobus perpetrare com-
pulerit, id debet sumi quod minori nexu noscitur obligare . Et ob
hanc causam tolerantur meretrices in populis, ne illis prohibitis mul-
to maiora mala inde oriantur . Et iuxta hanc permissionis significa-
tionem (vt doctissimis aliquibus theologis placet) locutus est Salua-
tor noster, quum Pharisæis probare volentibus licitum esse viro di-
mittere vxorem suam, propterea quòd Moyse iussit dari libellum re-
pudii, respondit sic dicens. Moyse ad duritiam cordis vestri, permisit
vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non sic. Ideo tunc il-
lud à Moyse permissum esse dicunt, vt homicidiū, quòd multo peius D
est adulterio per hanc permissionem vitaretur . Et inde deducunt Iu-
dæos tunc peccasse, quum prioribus vxoribus dimissis alias ducebāt.
Quia licet sic facientes pœnam adulterii vitabant, non tamen excusa-
bant culpam. Et huic sententiæ fauet apertissimè Chrysostronus, qui
in opere imperfecto super Matthæum, homilia. 33 . interpretans illa
Christi Saluatoris verba, quæ nunc proximè citauimus, hæc quæ se-
quuntur ait . Frequenter vobis Moyse propter duritiam vestram,
iniustitiam quasi iustitiam præcepit, vt in eremo hostias offerre deo.
Et paucis interiectis subdit . Videns itaque Moyse propter dilectio-
nem carnalem circa studia sacrificiorum eos esse inclinatos, si man-
dasset eos recedere à sacrificiis, non fuerat audiendus . Quia annosa
passio medicamento momentaneo non curatur . Iussit eos sacrificare
quidem, sed iam non dæmonibus, sicut in Aegypto, sed deo viuo.
Dimidium mali permisit, ne totum perderet bonum . Hac ratione
permisit vos dare libellum repudii, quia melius iudicauit permitten-
te lege matrimonia solui, quàm odio compellente homicidium fieri.
Permisit vobis mala facere, ne faceretis peiora. Ergo hæc vobis permit-
tendo nō vobis iustitiā dei demonstrauit, sed à peccato abstulit culpā
peccandi, vt quasi secundum legem agentibus vobis peccatū vestrū
non vi-

*Permissio-
nis modus
primus.*

Matth. 19.

Chrysostr.

A non videatur esse peccatum. Et post pauca iterum ait. Propterea benedixit, quia Moses hoc permisit, nō præcepit. Aliud est præcipere, aliud est permittere. Quòd enim præcipimus, semper placet: quod autē permittimus, nolentes permittimus: quia malam voluntatem hominū ad plenum prohibere non possumus. Hætenus Chrysofomus. In quibus verbis id video interpretatione indigere, quod dixit Mosen à peccato abstulisse culpam peccandi. Quibus verbis intelligit Mosen per legem suam abstulisse pœnam quæ meritò deberetur peccato, & reliquisse peccatū impunitum: & hoc est Chrysofomo auferre à peccato culpam peccandi. Eidem sententiæ fauet etiam Hieronymus, qui *Hieronymus?* in commentariis super Matthæum prædicta Christi Saluatoris nostri verba interpretans ait. Moyses cū videret propter desiderium secundarū coniugum, quæ vel ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent, primas vxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quàm odia & homicidia perseuerare. Simulq; considera, quod non dixit: Propter duritiam cordis vestri permisit vobis deus, sed Moyses: vt iuxta apostolum, consilium sit hominis, nō imperium *1. Corin. 7.* dei. Hæc Hieronymus. In cuius verbis id potissimum annotandum est, quòd ille considerare admonuit, illum viri ab vxore discessum nō esse dei sed hominis permissionem. Nam per hoc facile refelluntur ea quæ alii dicunt, vt tueantur talem viri ab vxore discessum fuisse in lege veteri, non solum sine pœna, sed etiam sine aliqua culpa.

B

Alio modo dicitur aliquid permitti, quia quum possit impediri ne fiat, non impeditur. Et hoc iustè aliquando fit, non vt maius malum euitetur, sed vt maius bonum inde eliciatur quàm esset talis mali impedimentum. Nam etsi, iuxta Pauli sententiam, non sint facienda mala, vt inde eueniant bona, tamen benè possunt mala non impediri, vt maius bonum inde eliciatur, quàm esset illius mali prohibitio, Non enim dicendus est facere malum, qui illud non impedit, nisi fortè talis esset qui ex officio suo esset obligatus malum illud impedire. Sed tunc si maius aliquod bonum occurreret, quàm esset illius mali impedimentum, posset sine peccato non impedire: & tunc non esset facere malum, sed omittere minus bonum propter aliud maius. Hoc modo capitur nomen permissionis in cap. Iudæi, de Iudæis & Sarracenis. Nam ecclesia permittit Iudæos inter Christianos habitare, & antiquas illas legis ceremonias seruare, & non vult eos impedire ne suas seruēt ceremonias: quanuis facile id efficere posset: quia maximum est bonū quod ex tali Iudæorum permissione ecclesia elicit. Nam ex tali ceremoniarū obseruatione ecclesia sumit ab ipsis hostibus testimoniū ad

*Permissionis
modus
secundus.*

Rom. 4.

de permissione Iudæorum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

confirmationem fidei catholicæ quam tenemus . Quia ea quæ nunc Iudæi obseruant , ostendunt fuisse olim in figura eorum quæ nunc fides catholica docet : & ideo tales ceremonias nunc seruari permittit, vt non sit opus aliunde testimonium petere, sed ipsis ceremoniis quasi præsentibus testibus vtatur ad probandum illas in figuram & prophetiam eorum quæ nunc habemus , olim fuisse mandatas. Vnde

Augustinus. de Augustinus enarrans psalmum quadragesimum prope finem , & declarans prophetiam illam : Maior seruiet minori, ait. Modo impletum est , modo fratres nobis seruiunt Iudæi , tanquam capfarii nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi seruiunt , & non sine causa . Cain ille frater maior qui occidit minorem fratrem , accepit signum ne occideretur , id est , vt maneat ipse populus. Apud illos sunt prophetæ & lex, in qua lege & in quibus prophetis Christus prædicatus est . Quando agimus cum paganis , & ostendimus hoc euenire modo in Ecclesia Christi , quod ante prædictum est de nomine Christi , de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his rebus quæ acciderunt , quas existimant nos conscripsisse quasi futuræ essent , proferimus codices Iudæorum . Nempe Iudæi inimici nostri sunt . Hæc Augustinus.

Gregorius. Eandem sententiam docet beatus Gregorius in quadam epistola ad Paschasium episcopum Neapolitanum , cuius verba citantur à Gratiano in capitulo. Qui sincera, distinctione. 45. Hoc modo deus etiam permittit multa mala à sceleratis hominibus fieri, quia illa non impedit ne fiant, quanuis id facillimè efficere posset. Et quanuis non impediatur ne fiant, tamen postquam perpetrata sunt, ipsos illorum auctores etiam in hac vita grauius punit, vt testantur Pharaon , & Antiochus , & Herodes . In his igitur non ideo mala permittere dicitur, quia inulta relinquit, sed quia ex illis bonum aliud multo maius elicere statuit, quàm esset illius mali prohibitio . Nam deus omnipotens cui rerum est summa potestas (vt Augustini verbis vtar) cum summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque ad eum esset omnipotens & bonus, vt bene faceret etiam de malo . Hæc autem Augustini verba non sic intelligenda sunt, vt putetur deum malis ipsis virtutem & potestatem ad bonum aliquod producendum tribuisse : quoniam hoc sentire summæ esset dementia : sed quod deus pro immensa sua bonitate ex illis malis capta occasione facit bona , quæ nisi mala præcessissent , non fuisset factururus . Iuxta hanc permissionis significationem locuta est Iudith, dicens . Non permisit me dominus ancillam suam coinquinari.

D

Augustinus.

Gen. 25.

Gen. 4.

Gregorius.

*Augustinus
in Enchiridion.*

Iudith. 13.

A nari. Non permittit, quia impediuit Holofernem ne cum illa misceretur. Eadem vocis significatione vsus est propheta, quum in persona dei loquens dixit. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ^{Psal. 80.} ibunt in adinventionibus suis. Dimisisse dicit, quia reliquit eos in arbitrio voluntatis suæ, & noluit impedire illos ne mala perpetrarent. Et hoc idem est quod apostolus de gentibus loquens dixit. ^{Rom. 1.} Tradidit illos deus in desideria cordis eorum. Tradidisse dixit: quia impedire noluit illorum desideria, ne illorum compotes fierent. Isti duo modi permissionis, qui fiunt aut non puniendo, aut non impediendo malum quod posset impediri, semper sunt respectu mali, & non respectu boni. Si quid igitur aliquo istorum duorum modorū permittitur, eo ipso conuincitur esse malum.

Tertiò modo aliquid permitti dicitur, quia concessum, siue ^{Permissionis} id communi lege omnibus concedatur, siue ^{modus scri-} priuilegio particulari ^{tus.} contra communem aliorum legem sit alicui particulariter concessum. Et hæc est magis propria huius vocis significatio, & qua frequentius eloquentes viri vtuntur. Nam Tullius in libro quarto ^{Cicero.} Rhetoricorum ad Herenium, in capite vbi de repetitione differit, permissionem declarans iuxta hanc solam significationem illam interpretatur, sic inquit. Permissio est, cum ostendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere, & concedere alicuius voluntati, sic. Quoniam omnibus rebus ereptis solum mihi superest animus & corpus, hæc ipsa quæ mihi de multis sola relicta sunt, vobis & vestræ condono potestati. Hæc Tullius. Ex quibus verbis constat permissionem pro concessione, aut condonatione accipi. Iuxta hanc significationem vsus est voce permissionis Lucas, quum enarrans qualiter Christus Saluator noster eiiceret à quodam homine legionem dæmonum, quæ corpus illius possidebant, dixit. Rogabant eum vt permitteret eis in porcos ingredi, & permittit illis. ^{Luce. 8.} Permittere dixit pro concedere, quanquam posset etiam dici positum esse pro non impedire. Hoc modo sumitur permissionis nomen in capitulo. Omnis, distinctione tertia, vbi dicitur permissionem legis esse, vt vir fortis petat præmium. Hoc modo ^{1. Corin. 7.} apostolus secundas permittit nuptias, non quia malas, sed quia nullo iure diuino prohibitas, immo potius per indulgentiam concessas. Hoc modo Gregorius Papa permittit Anglis, qui tunc nouiter ad Christi fidem fuerant conuersi, vt intra quartum consanguinitatis gradum matrimonia contraherent, vt patet per eius epistolam quam Augustino Anglorum episcopo, de hac re scripsit.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Permisit quidem illis talia matrimonia contrahere, non vt sic contrahentes solam pœnam & non culpam euitarent, sed potius sic permit- tens indulfit illis, vt sine peccato facerent, quòd alias sine peccato fa- cere non possent. Huiusmodi permissio quasi quædam est iuris di- pensatio.

Cùm igitur tam varia sit permissionis significatio, vt perfectè & clare argumento mihi obiecto respondeã, opus est vt ab ipso arguen- te petam qua significatione permissionis vtitur in illo argumento, quum dicit ecclesiam permittere hæretico, vt ante sui criminis cõdem nationem possideat bona, quibus propter suum crimen est ipso iure priuatus. Si capit in primò modo, vt idem valet ac non punire, aut se- cundò modo pro eo quod est non impedire, certè in vtraq; istarum significationum se ipsum destruit arguens, & pro me apertissimè pu- gnat, tantum abest vt suo argumento mihi noceat. Nam (vt diximus) vtraq; illarum permissionum versatur circa id quod malum est, & pec- catum. Cùm enim solum peccatum sit punitione dignum, oportet etiam vt solum peccatum ob id permitti dicatur, quòd non punitur. Solū etiam peccatum est quod semper & vbiq; meritò prohiberi & impediri debet. Nam ea quæ non sunt peccata, etsi aliquando, & ali- cubi propter aliquas circumstantias prohiberi & impediri possint, nō tamen sunt talia vt semper & vbiq; impediri debeant. Et inde euenit vt quod dignum est prohibitione & impedimento, quanuis propter aliquod maius bonum inde eliciendum tunc non impediatur, sem- per sit dicendum malum. Et de his quæ vtroq; istorum duorum mo- dorum permittuntur, aut tolerantur, intelligendum est id quod Inno- centius Papa huius nominis tertius ait in capit. Cùm iam dudum, de præbendis & dignitatibus. Multa, inquit ille, per patientiam toleran- tur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debeant tolerari. Hæc ille. Si arguens in suo argumento & dicens Ecclesiam permittere hæretico vt possideat bona quibus est ipso iure priuatus, intelligit de permissione iuxta primam aut secundam illius significa- tionem, eo ipso fatetur possessionem illam esse malam & peccatum: quoniam nisi esset peccatum, non diceretur altero illorum modorū permitti. Si talis bonorum possessio est peccatum, ergo hæreticus, vt tale peccatum euitet, obligatur non possidere illa bona, & per conse- quens obligatur reddere illa fisco, qui est verus illorum dominus. Præterea, etiam si loquatur de permissione iuxta primam aut secun- dam illius vocis significationem, falsum est quod Ecclesia permittit hæretico quousq; sit de suo crimine damnatus, vt possideat bona qui- bus est

Innocentius

A bus est propter suum crimen ipso iure priuatus. Nam si crimen est occultum & Ecclesia illud ignorat, nunquam dicetur illud permittere, quanuis illud non puniat, aut nō impediatur. Est enim permissio actus voluntatis, & ideo non potest esse circa id quod est prorsus ignotum. Si crimen est publicum, Ecclesia laborat quantum potest ad illius punitionem, & impedimentum. Nam in cap. Vergentis, de hereticis, postquam statuit in terris Papæ quæ sunt temporali iurisdictioni illi subiectæ, bona hæreticorum publicari, postea hæc quæ sequuntur, ait. Et in aliis idem præcipimus fieri, per potestates & principes seculares, quos ad id exequendum (si fortè negligentes extiterint) per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelli volumus, & mandamus, vt nec ad eos bona eorum vltius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri aliquis voluerit. Hæc Innocentius Papa tertius in illo capitulo. Quis visa hac lege dicere audebit Ecclesiam permittere hæreticis bonorum suorum possessionem, cum ex eadem lege constet illam summè laborare, & totum quod potest facere, vt ab ipsis hæreticis bona quæ habent auferantur.

B Fortè is qui hoc secundum principale argumentū cōtra meam sententiam obiecit, dicet se in argumēto suo vsum fuisse voce permissionis in tertia sola illius significatione, qua solā concessionē aut cōdonationē exprimit. Si iuxta hanc significationē ille loquitur, tunc falsum esse dico quod in eodē argumento assumit, dicēs Ecclesiā permittere heretico vsq; ad sui condemnationē, vt bona, quibus est ipso iure priuatus, possideat. Nam si hoc modo permittere idē est quod cōcedere, aut donare, oportet vt ostendat apertè vbi Ecclesia hoc cōcesserit, qui probare nititur ecclesiā hoc permittere. Nunq̄ autē Ecclesia (vt proximè præcedēti capitulo argumēto primo ostēdimus) talē bonorū possessionē hereticis cōcessit, & inde sequitur vt neq; etiā permiserit iuxta tertiā permissionis significationē. Et certè hoc diligēter & curiosè cōsiderare oportet, quoniā hoc est primū & præcipuū fundamentū, vnde tota huius disputationis structura cōsurgit. Nam si ostenderint apertè Ecclesiā concessisse heretico vsq; ad sui condemnationē, vt bona quibus propter suum crimen est ipso iure priuatus, possideat: nō amplius pro mea sententia cōtra hæreticum cōtendam. At cū nō possint ostendere talem cōcessionem fuisse ab Ecclesia factam, dignū esset vt aduersarii faterentur hæreticum mala cōscientia possidere bona quibus est ipso iure priuatus. Deinde, etsi gratis concederē Ecclesiā cōcessisse illud heretico, nihil tamē inde colligi potest pro aliis qui propter alia crimina
sunt

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

funt ipso iure suis bonis priuati : quia Ecclesia nihil de illorum pœna statuit, nec fortè statuere potest, præsertim si sint crimina mere laica, & quæ nullum prorsus respectum habent ad spiritualia. C

Argumentum tertium

Tertiò principali argumêto nostra sententia oppugnatur, sic dicendo. Pœna consistit in passione, & non in actione; ergo quoties pœna imponitur à lege, ad solam passionē extendenda est, & non ad actionem. At aliquem reddere fisco bona, quibus propter suum crimen est ipso iure priuatus, actio est & non passio: ergo nullus, quāuis sit ipso iure suis bonis priuatus, obligatur illa reddere fisco. Hoc argumentū magni æstimat Caietanus, & dicit esse notatu dignum, vt apertè cognoscatur neminem vnquam obligari ad reddendum bona, quanuis fuerit ipso iure illis priuatus. Caietanus.

Nam in commentariis super. 2. 2. sancti Thomæ. q. 62. arti. 3. inquirens quare in censuris à iure impositis nulla requiratur hominis sententia, cū tamen in aliis requiratur, respondet in censuris nullam esse actionem, sed solam passionē, & ideo non requiri hominis sententiam. Alias tamen dicit esse pœnas ad quarum executionem semper est necessaria aliqua actio, & ideo dicit esse expectandam iudicis sententiam : quia ad talem actionem non obligatur reus ex virtute legis pœnalis, propterea quod pœna (vt ille ait) consistit in pati & non in agere. Quibus per illum sic declaratis tandē hæc quæ sequuntur ait. Et tu notabis & applicabis hæc ad iurium & statutorum, tam ciuiliū quàm canonicorum intellectum & rationem. Videbis enim quòd si pro quibusdam criminibus puta hæresis, læsæ maiestatis & huiusmodi pœnæ priuationis bonorum ipso facto incurrendæ imponantur, in quantum claudunt in se priuationem, à lege infligi dicuntur : in quantum verò exigunt actionē, iudicis actū expectant. Vnde dicuntur priuati dominio rerum à lege, non tamen tenentur ea assignare fisco, nisi interueniat actio iudicis. Hæc Caietanus. Certè miror quod vir doctissimus, vt fuit Caietanus, tam debili & tam falso argumento fuerit victus. Sed dum ad mentem reuoco quod non omnia possumus omnes, & quod quandoq; bonus dormitat Homerus, statim mirari desino. Si argumentum illud alicuius esset momenti, etiam probaret illum qui per sententiam iudicis priuatus esset dominio bonorum suorum, non esse obligatum ad reddendum bona sua. Quia pœna ad quam damnatus est, consistit in pati (vt ille ait) & non in agere. Sed de hoc nō est opus amplius differere, quia iam de illo disputauimus capite. 3. huius libri secundi. Dimissa ergo pœna imposita per iudicē, veniamus ad pœnam quæ est ipso iure per legem imposita, & videamus quàm parum possit circa illam ratio

Caietani

- A Caietani valere. Cōsequentia illius argumētationis est pessima. Nam ex hoc, quòd pœna consistit in pati, non licet inferre neminem ratione pœnæ obligari ad agendum. Quia inde sequeretur, neminem posse obligari in pœnam delicti ad dandum eleemosynam, aut cātandum, aut legendum, aut scribendum : quoniam hæc omnia sunt actiones. Hoc tamen nullus vir doctus concedet, quia etsi omnia ad actiones pertineant, omne tamen agens (vt Aristoteles ait) in agēdo repatitur. Et ideo licet ea parte qua agens agit non sit illi pœna talis actio, quatenus autem agendo repatitur, erit illi pœna talis repassio, prout iam suprā me declarasse memini in capite. 3. libri primi. Potest ergo aliquis in pœnam criminis sui obligari ad legēdum orationes aliquas, vt per talem repassionem pœnam sentiat legendo. Potest etiam obligari ad dandum eleemosynam : quia licet talis donatio sit actio, tamen propter repassionem, hoc est, propter priuationem bonorum, quæ tali donationi respondet, dicitur pœna non quatenus dat, sed quatenus priuatur eo quod dat. Et ob hanc causam non est Deo pœna dare, quia quanuis ille aliquid donet, nunquam tamē priuatur aliquo quod habebat. Hominibus autē pœna est aliquid dare: quia non possunt dare nisi priuentur eo quod donant. Quatenus ergo donant non est pœna,
- B sed quatenus priuantur eo quod donant. Alioqui eleemosyna non diceretur opus pœnale quemadmodū ieiunium, nec per illam posset quis pœnas peccato debitas redimere. Sic etiam in proposito negocio quum hereticus aut quiuis alius similis criminis reus reddit bona sua fisco, quatenus dat non est illi pœna, sed quatenus sic dando priuatur possessione bonorū quæ possidebat, est illi pœna. Fateor ergo pœnam consistere in passione, sed sæpe talis passio non oritur nisi ab actione propria, vt est passio, quæ oritur ex lectione, scriptione, cantu. Deinde, multū interest à quo quis patiat, & ita sæpe solet pœnā, quæ ex passione oritur, augere conditio agentis. Libentius quis patitur magna ab vno, quā parua ab alio. Nam hac ratione saluator noster suam exagerauit passionem, quòd à proprio discipulo fuerit traditus. Si inimicus meus (inquit ille) maledixisset mihi, sustinuissem vtique: verum tamen *Psal. 54.* homo pacis meæ, qui mecum dulces capiebat cibos, magnificauit super me supplantationem. Ita etiam non parum hominem torquet, quum à se ipso pati cogitur, & ita augmentum est pœnæ, quòd ipse reddens bona sua se ipsum priuet bonis suis. Obligat ergo sæpe reus ob hanc causam, non solū ad patiendū priuationē bonorū, sed etiam ad reddendum illa, vt per talem donationem factam à se ipso, spoliatur bonis suis, & sic tanto maiore pœnā sentiat, quanto laboriosius est à se

est à se quàm ab alio pati. Et licet ex lege disputationis mihi tanquam **C** respondententi non incumbat probare quod dico, sed solum respondere ad obiecta: gratis tamen id efficere volo, propterea quia facilè id me facturum confido. Multa siquidem mihi occurrunt testimonia, quibus plenissimè probatur, reum in pœnam sui criminis obligari non solum ad pœsionem, sed etiam ad actionem: non solum ad tolerandum quòd bona sua capiantur ab eo: sed etiam ad reddendum illi, cui per legem adjudicata sunt. Primò profero cap. Romana. §. Procuraciones, de censibus, libro. 6. vbi illi, qui pecuniam pro visitatione, aut munus aliquod præter id quod ad victum pertinet, receperint, obligantur in conscientia ad dupli restitutionem. Quòd autem illic sit perfecta obligatio in conscientia etiam ante iudicis sententiam, ex verbis in illo capitulo contentis apertissimè conuincitur, quia præcipit illic papa vt non absoluantur à delicto, nisi duplum restituant. Præterea, in Clementina, Quoniam. §. Sed & tales, de vita & honestate clericorum, papa prohibet clericis certum genus vestis, quod epithogium seu tabardum vocat, ne illud foderatum vsq; ad oram portet, & tam breue, quòd vestis inferior notabiliter videatur, & qui contra hoc statutum tali veste vsi fuerint, statuit vt infra mensem teneantur illam dare pauperibus. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quòd **D** non præcipit papa vt vestis capiatur ab eis & detur pauperibus, sed præcepit, vt illi teneantur dare pauperibus. Ex quibus verbis apertissimè constat, illos virtute & potestate illius legis pœnalis esse obligatos nõ solum ad pœsionem, sed etiam ad actionem: quia non ad hoc solum obligantur, vt patiantur vestem tolli ab eis, sed vt ipsimet reddant. Præter hæc duo clarissima testimonia, quæ nunc proximè ex communi iure protulimus, sunt adhuc alia non minus manifesta testimonia ex iure particulari. Nam in constitutionibus studii Salmanticensis æditis à Martino papa huius nominis quinto, multæ sunt pœnales constitutiones obligantes reos ad reddendum certam aliquam pecuniæ quantitatem, etiam ante iudicis condemnationem. Vna illarum constitutionum est in cap. 18. Altera habetur in cap. 21. Et quòd vtraque illarum obliget in conscientia sine vlla alia iudicis sententia, ex verbis illarum apertissimè conuincitur: quia vtraque illarum præcipit, vt reus non absoluaatur à sententia excommunicationis, quam ipso facto incurrit, nisi illam pecuniam per legem tassatam reddiderit. Verba istarum constitutionum nolui hinc citare: quia supra in sexto capite. §. 3. huius secundi libri pro alio negotio ea citaueram. Ad illum igitur locum mitto lectorem, vt ibi legat, si aliquid in eis videre desiderat. In illo

A illo eodem capitulo. §. 1. inueniet lector aliud non minus clarum testimonium ex ea concessione, quam dedit Adrianus papa huius nominis sextus collegio sancti Bartholomei eiusdem vniuersitatis Salmanticensis. Nam illic pontifex præcipit, vt collega, qui electiones in eodem collegio faciendas, quouis modo per subornationes impedierit ne purè & rectè fiant, obligetur in conscientia sine alia condemnatione aut accusatione ad reddendum eidem collegio certâ pecunię quantitatem illic expressam. Ecce quinque apertissima testimonia protuli, quæ euidentissimè probant legem pœnalem obligare non solum ad passionem, sed etiam ad actionem: non solum ad patiendum ablationem bonorum, sed etiam ad reddendum ea. Falsum est igitur quod Caietanus ait, legem pœnalem nunquam obligare reum ad agendū, sed solum ad patiendum. Falsum etiam esse conuincitur quod ex illo fundamento elicit Caietanus, nunquam aliquem teneri ad reddendū bona sua, quāuis sit illis ipso iure priuat⁹, sed semper esse necessariam iudicis actionem, per quam tollantur à reo bona illius.

B Quarto principali argumento cōtra hanc meā sententiam sic argui potest. Hæredes hæreticorum possunt præscribere bona illorum, quæ spacio quadraginta annorum bona fide possederūt, etiam si bona illa ad Romanam ecclesiam spectarent: vt dicitur in capi. vltimo de præscriptionibus, lib. 6. At, sine possessione præscriptio nō procedit, vt dicitur in regula. 3. de regulis iuris, eodē libro. Ergo hæredes hæreticorū possidēt bona, quæ iure hæreditario ab illis acceperunt, & per consequens ipsi hæretici ante mortē possidebant: quoniam aliās nō possent morte sua tradere possessionē heredibus. Et cōfirmatur per hoc, quod hæreticus, aut quiuis alius similis criminis reus anteq̃ crimen cōmississet, habebat dominium & possessionem bonorum suorum: sed post crimen cōmissum lex nō priuat illū nisi solo dominio, ergo relinquit illi possessionē, & per cōsequens quousq; per iudicē priuetur illa possessione semper habebit illam. Hoc est argumentū illud quod in proximè præcedēti cap. dixi, amicū quendā meū per literas suas, eò quod longè à me aberat, mihi obieciſſe. Sed hoc argumentū ante præuide-
rat Felinus, qui (vt dixi) hanc eandē mecū tuetur sententiā, & illi re-
spondet. Nam in cap. Canonū, de constitutio. numero. 43. postq̃ retulit
Abbatis in hac parte sententiā, volens illā tueri & reicere ea, quæ cōtra
illam pugnare vidētur, hæc quæ sequuntur ait. Nec obstat huic limita-
tioni, licet ipse nō dicat, quod quis in cōscientia retinet bona ipso iu-
re amissa, vt edo præscriptione, cap. 2. de præscriptio. lib. 6. Quia ibi erat
ignorantia pœuæ, patet ex textu, in verbo, bona fide. Hæc Felinus.

Quantum

*Argumentum
de generatione*

Felinus.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quantum hæc responsio valeat, ego discutere nolo, sed aliis inquirendum relinquo. Iniquum siquidem mihi videtur aut saltem inciuile & minus vrbanum, vt illos oppugnare velim, qui mihi fauere conantur: nisi fortè tam male fauerint, vt hostibus viam aperiât qua melius nos oppugnare possint. Aliter ergo, & nisi mearum rerum me fallit amor, multo melius quàm Felinus respondebo illi argumento, & in ipsosmet arguentes illud retorquebo. Fateor quidem hæredes hæreticorum, & ipsos hæreticos antequam sint per iudicem damnati & suis bonis spoliati possidere bona quibus propter suum crimen sunt ipso iure priuati: nec pro re tam manifesta est opus rationes & leges citare. Oportebat tamen probare hæreticũ, aut quemuis aliũ similis criminis reũ bona fide possidere bona, quib⁹ est ipso iure priuatus, quoniã quæ mala fide possidentur, iniustè possidètur, & sunt obligata restitutioni, & ideo nõ possunt præscribi. Est enĩ bonorũ possessio quasi quoddã genus, quod duas sub se cõtinet species, videlicet possessionẽ cũ bona fide, & possessionem cum mala fide. Ex hoc igitur quod hæreticus possidet bona, quibus est ipso iure priuatus, velle colligere illum iustè possidere, est arguere à genere ad speciem, veluti si quis hoc modo argueret. Est animal, ergo est homo. Quæ consequentia quam mala sit, trimestris dialecticus agnoscat. Et hinc patet quanti valoris sit hoc argumentũ quãrtum, quod ex ratione præscriptionis pugnat. Quia etsi ex illa conuincatur hæreticum possidere, non tamen conuincitur illũ bona fide possidere. Sed dices. Præscriptio non potest esse sine possessione cum bona fide, vt dicitur in regula. 2. de regulis iuris lib. 6. ergo hæreticus bona fide possidet. Concesso antecedente, nego consequentiam, quia hæreticus nunquam præscribit. Nam licet capitulum illud de præscriptionibus, lib. 6. cõcedat præscriptionem catholicis hæredibus hæreticorum, nunquam tamen hæreticis ipsis conceditur vt possint præscribere. Quòd apertissimè conuincitur ex litera illius capituli, quæ non omnibus hæredibus hæreticorum concedit præscriptionem, sed solis hæredibus illorum hæreticorum, qui putabantur catholici dum viuerent. Et inde ex casu illo solum excepto arguitur in contrarium, quod hæredes illorum hæreticorum qui dum viuerent existimati sunt hæretici, non possunt præscribere. Ex quo vltèrius euidenter colligitur, vt ipsi hæretici multo minus possint præscribere. Sed quare hæredibus hæreticorum conceditur præscriptio, ipsis autem hæreticis nunquam? Hæc diuersitas nõ aliunde prouenit, quàm ex diuersa vtriusq; fide: quia hæredes possunt bonam fidem habere, hæreticus verò nunquam potest bona fide possidere bona quibus est priuatus.

Nam

- A** Nam illud vltimum capitulum de præscriptionibus, lib. 6. nõ cõcedit hæredibus hæreticorum præscriptionē, nisi bona fide possederint bona illorū spacio quadraginta annorū. Hanc autē bonam fidē nunq̄ hæreticus habet, quum possidet bona quibus est ipso iure priuatus. Et hinc ego sumo vires, vt possim hoc argumentū retorquere in ipsos arguentes, sic dicendo. Hæreticus nõ potest præscribere bona quibus est ipso iure priuatus, & nõ ob aliud, nisi quia mala fide possidet: ergo tenetur ea restituere domino illorū. Consequētia ista inde est manifesta, quòd omnis malæ fidei possessor est iniustus possessor, & peccat possidendo. Ex quo apertè colligitur illū obligari ad restitutionē, vt sic euitet peccatū. Sed fortè aliquis cõtentiosus negabit hæreticū esse malæ fidei possessorem, & ideo ego tam apertè illud probare volo, vt nulla pateat via qua aduersarius se elabi possit. Quòd vt apertius fiat, oportet prius statuere, quid sit bona & quid mala fides. Dinus interpretans titulum libri sexti de regulis iuris in regula secunda: quæ ad hanc rem spectat, definire volens quid sit bona & quid mala fides, nõ reddit generalem definitionem, sed solū exprimit quosdam particulares casus in quibus noscitur esse bona aut mala fides. Nam solū refert ea quæ euenire possunt in possessione titulo emptionis: & ita nihil dicit præter id quod definitum erat in. l. Bonæ fidei, ff. de verborū significatione. Ioannes Andreas in Mercurialibus suis interpretans illam regulam, Possessor malæ fidei, hanc quæstionem prorsus intactam reliquit, cū tamen summè esset necessaria ad illius regulæ intellectum. Petrus Ancharranus eandem regulam multo prolixiori lectione interpretans, nihil prorsus de hac re dixit, tanquam si illa esset ab eadem regula extranea. Vt autem ego id, quòd ab istis illustribus iuris interpretibus negligenter omissum est, perfectè definire valeam, opus est imprimis annotare fidem hoc loco non sumi pro virtute quæ vna est ex tribus theologis: nec pro actu illius virtutis, qui est quædam credulitas, aut firmus assensus quo quis credit, quæ de deo & eius Ecclesia credere tenetur. Quia huiusmodi bona fides nihil penitus agit ad iustam aut iniustam bonorum possessionem. Nam fur, etsi perfectè credat omnia quæ credere oportet, nunquam tamen dicetur bona fide possidere ea quæ furto surripuit. Fides hoc loco capitur pro conscientia, propterea fortè quod ipsa conscientia quasi quædam credulitas est. Iuxta hanc significationem accepit nomen fidei Paulus, quum de ciborum delectu differens dixit. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide peccatum est. Illud non esse ex fide dixit,

*Dinus.
Bona fides quid sit
et etiã mala*

*Ioannes
Andreas.*

*Petrus An-
charranus.*

Rom. 14.

D d vt doctif.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

vt doctissimi theologi interpretantur, quod est contra conscientiam. C
 Hæc fides est quæ sæpe iustitiam aut iniustitiam reddit possessioni, ita
 vt mala fides iniustam faciat possessionem, bona verò iustam aut sal-
 tem non iniustam. Mala ergo fides est conscientia siue iudicium quo
quis iudicat alienum esse quod possidet. Bona verò fides est iudi-
cium quo qui rem proprio nomine possidet, iudicat illam esse suam.
 Hæc duo apertè colliguntur ex capit. Quoniam, de præscriptionibus,
 vbi postquam synodali iudicio definitur, vt nulla valeat absq; bona
 fide præscriptio tam canonica quàm ciuili, tandem hæc verba sub-
 duntur. Vnde oportet, vt qui præscribit nulla temporis parte con-
 scientiam habeat rei alienæ. Ex quibus verbis apertè constat eum qui
 conscientiam habet rei alienæ, hoc est, qui scit rem quam possidet esse
 alienam, non bona sed mala fide possidere illam. Potest adhuc dari
fides media, quæ nec bona sit nec mala, vt quum possessor alicuius
rei sic dubitat de illa an sit sua, an aliena, quòd non magis ad vnam
partem flectitur quàm ad aliam. Et de hac media fide, aut dubia con-
 scientia solet quæri, an illa sufficiat ad verè & iustè præscribendum.
 Glossa vltima in cap. vltimo, de præscriptionibus, dicit eum qui dubi-
 tat, an res quam possidet, sit sua, esse bonæ fidei possessorem, & posse
 iustè præscribere. Et huic sententiæ subscribit Panormitanus. D
Contra-
riam sententiam tuentur Antonius de Butrio: in eodem cap. vltimo,
& Adrianus in quarto, & quidam alii. De qua re ego nihil impræsen-
tiarum definire volo, ne longè à scopo discedam, satis mihi nunc esse
existimo, quòd quæstionem proposuerim lectori, vt sic occasionem
discendi accipiat. Ad id igitur, vnde digressi sumus, disputatio-
 nem reuocantes, Ex his quæ nunc de bona & mala fide diximus,
 conuincitur apertè hæreticum aut quemuis alium similis criminis
 reum, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, esse
 malæ fidei possessorem: quia possidet illa bona cum conscientia
 rei alienæ, hoc est, sciens bona illa non esse sua, sed fisci. Si mala fi-
 de possidet, ergo possidendo peccat, & per consequens tenetur red-
 dere fisco, qui est illorum dominus, vt sic reddendo euitet pecca-
 tum. An autem is qui ignorat bona sua propter crimen ab eo com-
 missum esse ipso iure amissa, & fisco adiudicata, peccet illa reti-
 nendo, nunc differe nolo, propterea quod inferius vno integro ca-
 pitulo de hac re tractare decreui. Ecce vides candide Lector, quan-
 ti momenti sit hoc quartum argumentum, quod fortius contra ip-
 summet arguentem (vt nunc clare ostendimus) quam contra me
 pugnat.

Ex his

A Ex his quæ in solutione huius argumenti diximus, satis apertè constat quid sit respondendum ad confirmationem eiusdem argumenti, qua dicitur hæreticum, aut quemuis alium similis criminis reum antequam crimen commisisset, habuisse dominium & possessionem bonorum suorum, & post crimen commissum ante iudicis condemnationem esse solum priuatum dominio bonorum, & non possessione. Ex quo colligere videtur, vt ante iudicis condemnationem habeat possessionem bonorum, quanuis non habeat dominium illorum. Si hoc argumentum à solis iuris humani peritis mihi obiiceretur, certè non valde mirarer, propterea quòd illi non sunt tam subtiles, nec tam circumspecti in argumentando. Sed quum audio hoc argumentum fuisse obiectum contra me à viro theologo, & in publico Gymnasio Complutensi theologiam profitente, non possum non vehementer admirari, quum tam aperta sit illius argumenti infirmitas & debilitas. Fateor quidem (vt iam dixi) hæreticū & quemuis alium, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, antequam à iudice damnetur, possidere bona illa. Quis enim tam stupidus esset, vt hoc negare auderet? Nam etiam postquam fuerit à iudice damnatus, possidebit bona illa quousq; re ipsa auferantur ab eo.

B Et hinc apparet illius argumenti defectus: quoniam si illud aliquas vires haberet, etiam probaret hæreticum, postquam à iudice competentis damnatus est, antequam fiscus bona illius apprehēdat, iustè possidere illa, & non esse obligatum ad reddendum illa, sed solum ad patiendum capturam illorum: quod nullus vnquam concessit. Sic enim formari poterit argumentum. Hæreticus ante crimen commissum habebat dominium & possessionem bonorum suorum, sed post crimen commissum & illius condemnationem à iudice factam antequam fiscus capiat, non est priuatus à lege, aut iudice, nisi solo dominio: quia iudex solo imperio suo nō priuat illum reali possessione bonorum quousq; apprehendat illa. Ergo antequā capiantur ab illo adhuc possidet bona olim sua, & per consequens (vt arguens contra me colligebat) nō erit obligatus reddere. Fatendum est ergo hæreticū aut quemuis alium, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, possidere bona illa, sed mala fide: & ideo inde inferre non licet illum non obligari ad reddendum fisco, imò potius contrarium colligi potest, cū omnis malæ fidei possessor sic possidendo peccet. Nam Ioannes Andreas in Mercurialibus suis interpretans illam regulā, Possessor, citat Ioannem Monachum dicentem ideo possessorem malæ fidei non præscribere, quia talis possessor peccat, & ideo iustum est, vt

*Ioannes
Andreas.*

D d 2 potius

potius pœnam quàm præmium recipiat . Et huius sententiæ subscribit idem Ioannes Andreas. Sed fortè alia via contendet arguens intentionem suam probare, sic dicens. Hæreticus ante crimen commissum habebat dominium & iustam bonorum suorum possessionem : sed post crimen commissum antequam à iudice damnetur, non est priuatus à iure, nisi solo dominio : ergo antequam sit à iudice cõdemnatus relinquatur illi iusta bonorum possessio: & per consequens tunc non obligatur bona, quibus est ipso iure priuatus, reddere fisco. Respõdeo consequentiam huius argumenti esse bonam, & maiorem quæ ponitur in antecedente esse veram: sed minorem dico esse falsam, quæ dicit hæreticum post crimen commissum non esse à iure priuatum, nisi solo dominio . Nam eo ipso quo priuatus est dominio, priuatus est iusta possessione bonorum . Non est quidem eo ipso priuatus reali & nuda possessione: quia hanc (vt iam dixi) semper habebit quousq; fiscus bona illa realiter capiat, aut ipse reus in aliam possessionem transferat. Sed licet non sit eo ipso priuatus illa qualicunq; possessione, est tamen eo ipso priuatus iusta possessione, aut iustitia possessionis quæ oritur ab ipso dominio. Quoniam (vt regula iuris libro sexto ait) cùm aliquid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo . Sed ex solo dominio bonorum habebat hæreticus ante crimen commissum iustam illorum possessionem, ergo ablato dominio ab illo aufertur eo ipso iusta possessio, quæ à solo illo dominio pendebat. Sed fortè quis dicet legem, quæ ab hæretico abstulit dominiũ, dispensasse cum illo, vt ablato dominio possit possidere bona, quousq; sit à iudice de suo crimine damnatus. Huic ego respondeo quod iam sæpe me dixisse memini. Si talem legis dispensationem expressam mihi aliquis ostenderit, statim illi cedam, & gratias pro tanto beneficio reddam, tantum abest vt pertinaciter contra illum contendere velim. Sed certus sum quod nullam talem apertam dispensationem proferre poterunt, prout in proximè præcedenti capitulo in argumento primo latissimè & apertissimè ostendi.

Quintum principale argumentum quod contra meam sententiam obiicitur, hoc modo se habet . Nullus potest esse simul reus & executor sententiæ contra eum latæ, sed si ille, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, obligaretur ad reddendum bona, simul esset reus & executor sententiæ : ergo nullus talis obligatur, nec obligari potest ad reddendũ bona sua, sed oportet aliũ esse qui talẽ cõtra reum sententiã exequatur capiendo bona illius. Consequentia huius argumentationis est nota, minor etiam est manifesta, quod

A quod videlicet sit reus & executor sententiæ, qui à lege priuatus suis bonis reddit illa, cui per ipsam legem sunt adiudicata. Maior verò, vnde tota huius argumentationis vis pendet, probatur per hoc, quod personæ ad rectum iudicium iustitiæ faciendum necessarię debent esse sic distinctæ, vt vna officium alterius non sumat. Nullus enim potest esse accusator & iudex, prout docet Augustinus, & citatur à Gratiano in capit. Multi. 2. quęst. 1. Eadem ratione nullus potest esse reus & iudex: quia in causa propria omnes cęcutimus, & ideo mirum esset, si in illa non erraremus. Ob eandem causam neq; actor, neq; reus potest esse testis in causa propria, quia illius testimonium semper erit suspectum, & ideo merito dicitur illi. Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. A simili ergo videtur idem dicendum de executeore, vt neque actor, neque reus possit esse executor sententiæ contra reum datæ. Hoc argumentũ obiecit mihi hic Salmanticæ in familiari colloquio quidam vir doctus theologus amicus meus dum mecum de hac re disputaret, & tanti hoc argumentum æstimauit, vt hoc solo persuaderetur credere neminem vnquam obligari ad reddendum bona, quibus fuerit ipso iure priuatus. At postquam me audiuit non tanti, vt ante fecerat, suum argumentum æstimauit. Nam maiorem illam propositionem, ex qua tota (vt dixi) vis argumenti pendet, falsissimam esse illi per multa manifesta exempla euidenter ostendi. Omitto hic illud occultissimum iudicium, quo peccator suæ malæ vitæ penitudine ductus, se ipsum iudicat, & se ipsum pœna dignum censet, & pœnam, quam suo iudicio meretur, sibi ipsi infligit. Hoc est iudicium illud, quod in omnibus nobis desiderabat Paulus Apostolus dicens. Si nosmetipsos diudicaremus, non utiq; iudicaremur. Huiusmodi iudicium, quo pœnitens se ipsum pœna dignum iudicat, & sibi ipsi illam infligit (vt doctissimis theologis placet) ad iustitiam punitiuam pertinet. In hoc iudicio ipsemet pœnitens est reus, ipse est accusator, ipse idem est testis, ipse est etiam iudex, ipse deniq; est sententiæ contra se latæ executor. Quæ omnia testimonio Augustini comprobantur, qui in libello de pœnitentiæ medicina, de hoc pœnitentiæ iudicio discernens ait. In hac pœnitentia maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, vt à se ipso iudicatus non iudicetur à domino, sicut ipse Apostolus ait. Si enim nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicaremur. Ascendat itaq; homo aduersus se tribunal mentis suæ, si timet, illud quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisq; quæ per corpus gessit, siue bonum seu malum. Con-

10.21.8.

1. Corint. 11.

S. Tho. 3. p.

q. 85. ar. 3.

Sco. in. 4. d.

14. q. 2.

D d ; stituat

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

stituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat . Nam minatur deus C
 hoc peccatori dicens . Arguam te & statuam contra faciem tuam .
 Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis
 conscientia , carnifex timor : inde quidem sanguis animi confitentis
 per lachrymas profluat : postremo ab ipsa mente talis sententia pro-
 feratur : vt se indignum homo iudicet participatione corporis & san-
 guinis domini . Haestenus Augustinus . Ex cuius verbis apertissimè
 constat pœnitentiam esse iudicium in quo ipse pœnitens est iudex,
 & idem pœnitentiæ executor . Sed hoc iustitiæ iudicium est meta-
phoricum & similitudinarium , & non propriè dictum , propterea
 quòd iustitia non est virtus ad se , sed virtus ad alterum . Pœnitentia
 autem quatenus per eam pœnitens punit quod male gesserat , non
 respicit alium sed se ipsum . Quia tamen per eam sic punit se pecca-
 tor , ac si alium recto iudicio punire debuisset , ideo ad iustitiã per-
 tinere dicitur . Hoc igitur dimisso iudicio , aliud profero quod ve-
rè & propriè ad iustitiã pertinere cognoscitur , in quo citra vllam
 controuersiam idem est reus & executor . In auriculari confessio-
 ne, in qua pœnitens peccata sua clanculo fatetur coram sacerdo-
 te, iudicium iustitiæ fit . Nam ibi pœnitens est reus , & non est o-
 pus alio accusatore aut teste : quia sicut euidentia patrati sceleris, D
 ita etiam aperta confessio eiusdem non indiget clamore accusato-
 ris . Iudex est confessor cui Christus soluendi aut ligandi tribuit po-
testatem , dicens . Quorum remiseritis peccata remittuntur eis : &
quorum retinueritis retenta sunt . Quum absoluit à peccato , &
 pœnam in recompensam aut satisfactionem offensæ contra deum
 factæ irrogat , tunc sententiã dicit . Huius sententiæ executor
 non est alius , nisi ipse reus : quia si illi iniungitur ad sui delicti sa-
 tisfactionem elemosyna , non debet expectare , vt pauperes ca-
 piant ab eo , sed ipsemet illam reddere tenetur . Si illi iniungitur,
 vt Psalmos aliquos legat , non alius pro eo , sed ipse illos legere obli-
 gabitur . Præterea , circa pœnam impositam à testatore contra hæ-
 redem extraneum , propter mandati sui transgressionem , si hæres
 fecerit contra mandatum testatoris , tunc ipsemet hæres erit reus
 & executor : quia ipsemet obligabitur in conscientia , ad exequen-
 dum in se pœnam à testatore expressam . Quoniam (vt omnes tam
 Theologi quàm iuris humani periti concorditer docent) pœna te-
stamentaria obligat in conscientia hæredem , quando testator illam
 iustè imponere potuit . Nam Caietanus qui dicit neminem obli-
 gari ad pœnam , nisi postquam à iudice damnatus est ad illam ,
ab hac

1041.20.

A ab hac generali sententia excipit pœnam à testatore impositam, in qua dicit non esse necessariam iudicis sententiam, sed omni sententia iudicis seclusa censet hæredem esse obligatum ad pœnam. Et hinc optimè deducit vxorem quam maritus suorū bonorū vsu fructuariā reliquit hac conditione quod caste viuat, si illa nō caste vixerit obligari ad restituendum bona quę consumpsit postquam non caste vixit. Et hoc probat per hoc quòd voluntas testatoris est implenda in omnibus: & sicut in aliis à testatore dispositis non est necessaria iudicis sententia, vt mandentur executioni, ita nec ad pœnam infligendam aut sustinendā.

Potest adhuc melius (vt ego existimo) id probari si primo consideretur quòd inter testatorem & hæredem nō necessarium, sed libere electum est quidam contractus, qui dicitur do vt des, vel do vt facias. Testator in tali contractu se obligat ad dandum hæredi bona sua, si hoc aut illud fecerit. Hæres adiens hæreditatem consentit conditioni, & sic fit ratus & firmus contractus quo vtraq; pars alligatur. Sicut ergo hæres acceptando hæreditatem cum adiecta conditione acquirit ius & dominium in illa, ita etiam se obligauit suo consensu ad conditionem illam seruandam, quia non data est illi sine conditione. Si ipse voluntate sua se libere obligauit ad conditionem, ergo

B obligauit se ad pœnam illam reddendam: quia hæc erat illius hæreditatis conditio, vt si mandatum testatoris præterisset, obligaretur hoc aut illud facere. Hæc igitur mihi videtur esse potissima ratio propter quam hæres in cōscientia obligatur ad pœnam à testatore impositam: quia ipse acceptando hæreditatem eo ipso voluntate sua se obligauit ad pœnam in testamento positam. Si ille in conscientia obligatus est, constat quòd ipsemet erit reus & illius pœnæ executor. Et idem profus vsq; eandem rationem dicitur oportet de pœna conuentionali, ad quam, is qui conditionem contractus præterit, obligatur in conscientia, quia ipse ex ratione conuentionis propria voluntate se obligauit ad illam. Rursum, omnes concorditer docent, nec scio aliquem hætenus negasse, eum qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, postquam fuerit à iudice damnatus obligari ad reddendum illa. In illo igitur rerum euentu (vt apertissimè constat) ipsemet reus erit executor pœnæ contra eum statutæ. Ecce quam multa exempla protuli quibus manifestè probatur eundem esse reum & executorem sententiæ contra se latæ, & ex illis apertissimè conuincitur falsam esse maiorem illam propositionem, ex qua tota huius quinti argumenti vis pendeat. Quòd autem ad illius probationem adductum est, nihil profus efficere valet. Fateor quidem

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

dem personas ad rectum iustitiæ iudicium faciendum necessarias de- C
 bere esse distinctas, ita vt vna alterius officium non sumat. Sed per-
 sonæ istæ non sunt nisi quatuor, videlicet iudex, actor, reus, & te-
 stis. Nam executor sententiæ non est altera persona ab istis, sed sub
 iudicis nomine computatur, quoniam non suo, sed iudicis nomine
 sententiam exequitur. Et ita iudex ipse sine alio ministro potest per se
 ipsum exequi sententiam suam quum sibi placuerit: & sæpe neces-
 sitate cogente id facit manu propria capiendo reum, & illum in carce-
 rem mittendo, & cathenis vinciendo, aut bona illius capiendo. **A**li-
 quando executionem sententiæ iudex committit actori, prout contin-
 git quando marito tribuit potestatem occidendi vxorem, quam in
 iudicio coram illo accusauit, & plenè probauit esse adulteram: aut
 quando filiis defuncti per violentiam à priuata persona occisi iudex
 concedit facultatem, vt vbicunq; locorum homicidam inuenire po-
 tuerint, occidant. In his omnibus, & id genus aliis ipse actor est sen-
 tentiæ executor, quam nomine iudicis & non suo exequitur. Et idem
 prorsus contingere potest in reo, ita vt lex aut iudex illi præcipiat, vt
 in se ipso pœnam exequatur, dum modo illa non sit corporalis, &
 tam acerba, vt mortem inducat, aut quodam modo viam proximam
 aperiat ad illam. Nam huiusmodi corporales pœnas (vt capite. 3. D
 huius secundi libri me dixisse memini) nec lex nec iudex potest homi-
 ni quantumlibet scelerato & mille mortibus digno præcipere, vt il-
 las in se ipso exequatur.

de materia vi. c. 5. f. 55. col. 1.

*An iudex possit dispensare in pœna per legem
 statuta. CAP. XII. ~~quædam de
 deo. c. 7. de exp. part. f. 55. col. 1.~~*

DECLARATA vtriusq; legis pœnalis potestate,
 qualiter vtraq; illarum siue quæ ferendam siue quæ la-
 tam continet sententiam, obliget reum ad pœnam, su-
 perest nūc inuestigare, an reus possit aliqua via ab hu-
 iusmodi legis potestate eripi, vt pœnam ab illa decre-
 tam non patiat. Ad cuius rei inuestigationem dupli-
 ci solum via, vt ego cenſeo, incedere oportet. Nam quod reus impu-
 nis euadat ex duplici solū causa oriri potest, videlicet ex indulgentia
 & remissione iudicis, qui reo pœnam inferre renuit, aut ex circun-
 stantia ipsius delicti, quæ illum à pœna excusat. Primò ergo de in-
 dulgentia iudicis, qui reo pœnam condonat, postea verò de circun-
 stantiis delinquentis, quæ illum à pœna excusare valent, differemus.

Est ergo

A Est ergo quæstio nunc discutienda, an iudex possit dispensare in pœna per legem statuta. Hæc quæstio non potest vnica & certa conclusione definiri, sed necessarium est, vt per multas & varias cōclusiones illi respondeamus, propter multam ipsarum legum pœnaliū varietatem. Nam aliquando lex pœnalis certam aliquam & taxatam pœnam statuit, aliquando nullam certam pœnam exprimit; sed solum præcipit vt puniatur, & iudicis arbitrio committit qua sit pœna puniendus: Aliquando pœnam ipsam taxatam ipso facto & ipso iure infligit: Aliquando eandem pœnam taxatam iudici commendat, vt ab illo post plenam criminis cognitionem infligatur. De quibus omnibus sigillatim dicere oportet.

Prima conclusio. Nullus iudex etiam si supremus sit, vt papa, aut rex, potest reum delinquentem contra legem pœnalem continentem sententiam latam eripere à pœna legis, ne incidat in eam: nisi antequam reus delinquat, iudex potestatem ad hoc habens eximat illum ab obligatione legis. Hæc conclusio est ad eò nota ex illis quæ supra definita sunt, vt sola illius declaratio satis sit ad illam firmissimè comprobandam, præsertim si considerare volumus qualitatem & conditionem legis pœnalis sententiam latam continentis. Nam omnis huiusmodi lex (vt ex iis, quæ capite. 8. & 9. huius secundi libri diximus, constat) obligat in cōscientia sine aliqua iudicis declaratione. Et inde apertissimè sequitur, vt reus statim post delictum cōmissum incidat in pœnam ab huiusmodi lege decretā, etiam si nulla adsit iudicis sententia, quæ declaret delictum fuisse commissum. Ex quo euidenter conuincitur, iudicem in huiusmodi delictis non posse impedire, ne reus incidat in talem pœnam. Si iudicis sententia (vt alii docent) exigeretur ad obligationem legis pœnalis sententiam latam continentis, posset iudex negligendo proferre sententiam declaratoriam, liberare reum à tali pœna. At quum iam probauerimus talem iudicis sententiam non esse necessariam, conuincitur inde, iudicem non posse eripere huiusmodi delinquentem, ne incidat in pœnam à lege statutam.

Vt autem rem hanc clariorem faciam, vnum & alterum exemplum ob oculos ponere statui. Ponamus Ioannem iniecisse manus violentas in clericum, propter quod est ipso facto & ipso iure excommunicatus, vt dicitur in capitulo, Si quis, decima septima, quæstione quarta. Stante tali vniuersali decreto non potest Papa impedire, ne Ioannes percutiens clericum incidat in excommunicationem. Quia excommunicatio (vt dicitur in capit. Pastoralis, in. §. Verum, de appellationibus) trahit secum executionem. Si tamen papa ante de-

D d ; lictum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

lictum à Ioanne commissum concederet illi priuilegium, vt quauis **C**
 percuteret clericum, non esset excommunicatus, tunc eriperet illum à
 pœna legis, liberando illum à legis obligatione. Stante tamen Ioanne
 sub illius decreti obligatione non potest papa facere, vt Ioannes post
 delictum illud commissum non incidat in excommunicationem.
 Quia stante tali decreto naturaliter & necessariò oritur excommuni-
 catio post delictum commissum. Idem per omnia dicendum esset,
 si Ioannes factus esset hæreticus, aut crimen læsæ maiestatis commis-
 set. Nam licet papa, aut rex, aut quæuis alia suprema potestas ante de-
 lictum commissum posset Ioanni priuilegium concedere, vt non in-
 cideret in pœnam priuationis bonorum, quauis aliquod illorum cri-
 minum committeret: Ioanne tamen sub potestate illarum legum vi-
 uente, nec papa, nec rex, nec vlla alia potestas impedire poterit, quin
 Ioannes postquam aliquod illorum delictorum commisit, incidat in
 priuationem bonorum suorum. Quia dum tales leges suam retinent
 potestatem, naturaliter (vt dixi) & necessariò post delictum commis-
 sum infliguntur reis pœnæ per huiusmodi leges statutæ.

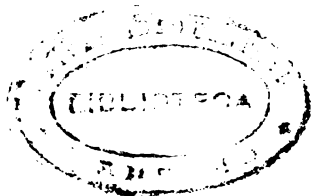
Ex hac eadem ratione, qua præcedentem conclusionem probauim-
 us, apertè conuincitur falsam esse sententiam Panormitani, qui in **D**
 cap. 1. de treuga & pace, dicit legem pœnalem, quæ imponit pœnam
 ipso facto & ipso iure, posse derogari per cōtrariam consuetudinem,
 & reprehendit Hostiensem, qui in eodem capitulo docet cōtrarium.
 Quòd autè falsa sit Panormitani sententia, manifestè probatur per hoc,
 quòd nulla vnquam potest incipere contra huiusmodi legem consue-
 tudo. Et, vt rem hanc manifestiorè faciamus, proponamus in exem-
 plum legem illam, aut canonem illum proximè memoratum contra
 iniicientem manus violentas in clericum, qui habetur in cap. Si quis.
 17. q. 4. Nam de sententia illius canonis quòd lata sit, & non ferenda,
 nullus vnquam dubitauit, sed omnes concorditer docent pœnam in
 illo canone decretam ipso facto & ipso iure post delictum commis-
 sum infligi delinquenti. De hac ergo lege pœnali quærere oportet ab
 ipso Panormitano, quando vnquam aut quomodo poterit contra il-
 lam incipere consuetudo, cum nulla iudicis aut prælati negligentia
 possit impedire, quin contra illam legem delinquens statim post de-
 lictum commissum incidat in excommunicationem? Nam (vt dicitur
 in illo cap. Pastoralis, in. §. Verum, supra citato) excommunicatio
 trahit secum executionem. Da ergo mihi primum qui percusserit cle-
 ricum, & stante illo prædicto canone in suo robore non inciderit eo
 ipso in excommunicationem. Sit, gratia exempli, Ioannes. Hic post
 delictum

Abbas.

Hostiensis

A delictum commissum statim incidit in pœnam illius canonis, quia sententia illius canonis est ipso iure lata, & nō à iudice ferenda. Fortè dices Ecclesiæ prælatos & reliquos altaris ministros non cauere à Ioanne excommunicato, & illum ad sacra mysteria sic admittere, vt videantur illam excommunicationem prorsus contemnere, & illam pro nulla reputare. Ex quo rei gestæ ordine videbitur fortasse Panormitano Ioannem non incidisse in pœnam illius canonis, propterea quòd illi, ad quos de illa censere spectabat, re ipsa ostenderūt, nullam post delictum cōmissum fuisse subsequutam excōmunicationem. Et quum idem circa Petrum, & Franciscum, & Antonium, & plures alios clericorū percussores contigisset, dicit fortè Panormitanus consuetudinē introduci contra illius canonis sententiam. Sed hoc falsum esse inde apertissimè conuincitur, quòd circa Ioannem clerici percussorem, qui primus fuit ab Ecclesiæ prælatis & reliquis altaris ministris dissimulatus, & ad sacra mysteria admissus, nihil agere potuit prælatorum & aliorum ministrorum negligentia & dissimulatio, vt illum præseruaret ab excōmunicatione. Quia ante illorū negligentiam & dissimulationē iam ille inciderat in excōmunicationem. Et inde sequitur, vt qui illum euitare contempserunt, non fecerint excommunicationem, quæ iam verè fuerat inflicta, fuisse nullam, sed potius se ipsos laqueo peccati inuoluerint. Et idē prorsus de Petro, & Francisco, & Antonio, & quouis alio posteriore clerici percussore est necessariò dicendū. Si sententia illius canonis esset non lata, sed à iudice ferenda, posset optimè iudex sua dissimulatione seruare delinquentem ne in pœnam illius canonis incidat. At, quum nō ferenda, sed lata sit illius canonis sententia, apertè conuincitur iudicis dissimulationem nihil agere ad præseruandum delinquentem, ne incidat in illius canonis pœnam. Quia antequam iudex dissimulare incipiat (vt dixi) iam is, qui contra canonem illum deliquit, incidit in eiusdem canonis pœnam. Ex quibus omnibus euidenter constat, nunquam posse incipere consuetudinem contra canonis illius sententiam: & inde vltèrius deducitur, canonem illum per nullam posse consuetudinē derogari. Quæ ratio easdem vires habet, & eodem modo cogere potest de omni alio canone, qui sententiam excōmunicationis cōtra quēcunq; alium ipso facto & ipso iure infligendā statuit. Ex quo ego infero eos qui sine vlla papæ dispensatione ingrediuntur vltra portas domus cuius monasterii sororum ordinis sanctæ Claræ, aut ordinis prædicatorū esse ipso facto excōmunicatos, quanuis propter monasterii difformationē & dissolutionē, & superioris prælati negligētiam & dissimulationem

monjas de sra cl

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

lationem, moniales ipsæ multis suæ domus portas aperire & liberam introcundi facultatem concedere consueuerint. Nam introitus ad huiusmodi monialium domos est sub excommunicationis ipso facto incurrendæ pœna apostolica auctoritate interdictus. Illi ergo quibus non est ab eadem auctoritate apostolica concessa facultas ad intrandum in huiusmodi monialium monasteria, ipso facto postquam eadem monasteria intrauerint, incidunt in excommunicationem: nisi fortè intrarent, propter ignorantiam inuincibilem, putantes id sibi licere. Nec illis potest vlllo pacto suffragari longæua multorū sine huiusmodi licentia intrantium cōsuetudo. Quia etsi multi ad huiusmodi monasteria sine sedis apostolicæ concessione intrare consueuerint, non tamen consueuerunt sic intrantes ab excommunicatione præseruari, & ab illa liberi esse, sed quotquot sic intrauerunt, in excommunicationem inciderunt, præsertim cū non in omnibus talibus monasteriis sit talis cōsuetudo introducta, sed multa alia sint similia monasteria, quæ omnem, quam debent, seruant clausuram. Nam si apud omnia esset introducta talis consuetudo, tunc (vt postea dicemus) excommunicatio esset nulla, propterea quòd præceptum de non intrando talia monasteria, vnde excōmunicatio pendet, esset per talem consuetudinem sublatum. Nam primus qui absq; summi pōtificis licentia ausus est aliquod istorum monasteriorum intrare, vt ex dictis constat, ipso facto incidit in sententiam excommunicationis. Et in eandē sententiam incidit secūdus, qui eodem modo ingressus est: quia post ingressum primi potestas illius canonis non est vlllo pacto diminuta, sed retinet easdem vires circa secundum, quas habuit circa primum. Et idem propter eandem rationem necessariò dicere oportet de tertio, sicut de secundo, & de quarto sicut de tertio, & ita de omnibus consequenter. Quia per nullum proximè sequentem decrescit magis canonis aut legis potestas, quàm per proximè præcedentē illum. Franciscus Zabarella Cardinalis in præmio Clemētinarum .§. Vniuersitati, refert Matthæum quendam hanc nostram tueri sententiam, dicitq; illum ad huius sententiæ probationem citare cap. Si quis venerit, de maioritate & obedientia, & cap. Vestra, de locato, & cap. 2. de constitutionibus libro. 6. & cap. Catholica. 11. distinct. Sed certè (vt ingenuè loquar) nullus illorum textuum potest vlllo pacto huic sententiæ fauere. Nam illud cap. Si quis venerit, licet probet homines posse cogi ad obseruationem episcopalis statuti, non tamen probat quod ante talis statuti receptionem, aut post illius receptionem, succedente postmodum consuetudine contraria, incidant in pœnam ab eodem statuto

Franciscus
Zabarella.

A statuto decretam. Alii textus ab eo citati (vt notum esse potest cui-
 cunq; illos diligenter cōsideranti) nihil profus ad rēm istam faciunt.
 Huius Matthæi sentētiā sequitur Andreas Tiraquellus in commen- *Andreas*
 tariis super legem, Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in ver- *Tiraquellus*
 bo, Reuertatur, quum recenset discrimina inter legem, quæ continet
 sententiam latam, & quæ continet ferendam, discrimine. 23. Sed nec
 iste meliora pro se adducit quàm Matthæus. Et quod magis miror
 nō citat Abbatem, qui (vt diximus) contrariam tenet sententiam:
 qui tamen Tiraquellus aliās solet esse in citationibus tam prolixus,
 vt sæpe fastidium præbeat. Sed videamus quid pro se offerat Panor-
 mitanus, vt suam sententiam meritò tueri videatur. Non enim gra-
 tis & sine ratione id dixit, sed motus ex sententia cap. Cum multę. 15.
 q. 8. vbi concilium Toletanū nonū, ex cuius capite decimo sumptus
 est ille textus, præcipit vt filii clericorum ex detestando cōnubio nati,
 maneāt in seruitute eius ecclesię, de cuius sacerdotis vel ministri igno-
 minia nati sunt. Hæc lex (vt Panormitanus ait) pœnalis est, & latam
 sententiam continens: per longæuam tamen cōsuetudinem derogata
 est, vt est manifestū. Huic argumento multipliciter respōdere possu-
 mus. Primò dicēdo legē illam non obligasse vnq̄, quia nō à generali,

B sed à prouinciali cōcilio fuit cōdita, & fortè fuit per summū pontifi- *Responsio*
 cem reuocata, aut per reges omnino repulsa, & minimè recepta. Quod *prima.*
 vel ex eo suspicari licet, quòd ex nulla fide digna historia constat illius
 legis vsum fuisse vnq̄ in Ecclesia, nec saltem in Hispania, in qua fuit
 illud concilium celebratum, & pro cuius remedio fuerat illud decre-
 tum conditum. Et certè ego libentius crederem legem hanc fuisse à
 regibus profus reiectam, quia non de ecclesiasticis personis aut de re-
 bus ecclesiasticis sed de merè laicis decernit, & subditos regiæ pote-
 statis sine illius culpa minuit. Nam etsi clerici sint ecclesiasticæ pote-
 stati subiecti, illorū tamen filii anteq̄ ad ecclesiæ ministeriū admittan-
 tur, seculari potestati subdūtur. Cū igitur illi in seruitutē ecclesię tra-
 duntur, constat iniuriā per hoc seculari potestati fieri, quia sine illius
 culpa subditi illius remouentur ab illa. Præterea, etsi concedamus po- *Responsio*
 testatem ecclesiasticam potuisse talem legem, regibus etiam inuitis, *secunda.*
 condere, & aliquando executioni mandatam fuisse, nihil tamen per
 illā cōtra nrām conclusionē agi potest. Quia lex illa, vt ex verbis illius
 facilè cognosci potest, non latam sed ferendam sententiam continet.
 Verba enim illius legis hæc sunt. Proles autē aliena pollutione nata nō
 solū hæreditatē nunq̄ accipiet, sed etiā in seruitute eius Ecclesię, de cu-
 ius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, iure perenni manebūt.

Hactenus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 Haftenus verba legis . In his verbis duæ pœnæ contra filios clerico-
 rum decernuntur. Prima est priuatio hæreditariæ successiõnis: & hæc
 per sententiam latam exprimitur. Quia licet per verbum futuri tẽpo-
 ris pœna illa statuatur, tamen quia præcedit negatio vniuersalis, con-
 uincitur sententiam latam illic contineri, iuxta ea, quæ capite septimo
 huius secundi libri diximus. Secũda pœna est illa, per quam eosdem
 clericorum filios ecclesiæ seruituti subdit. Sed hæc sententiam ferend-
 dam continet: quia per verbum futuri temporis affirmatiuè positum
 & sine vlla præcedenti negatione statuitur. Nam huiusmodi verbum,
 vt capite primo huius secundi libri diximus, semper sententiam deno-
 tat ferendam. Etsi res est dubia, vt ibidem diximus, semper est inter-
 pretandum sententiam contineri ferendam, & non latam. Est ergo
 lex illa ita interpretanda, vt iudex, ad quem hæc res spectat, postquam
 legitimè cognouerit prolem esse à clerico in sacris cõstituto genitam,
 illam ecclesiæ seruituti adiudicet. Sed quia hæc lex pœnalis potuit per
 sententiam latam sicut per ferendam statui, & tunc maneret plena vis
 argumenti, ideo aliter adhuc & melius respondeo. Dato igitur, dispu-
 tationis gratia, quòd lex illa sententiam contineat latam, dico illam
 non fuisse derogatam per consuetudinem illi contrariam, sed quia ec-
 clesia, ad quam illa filiorum seruitus pertinebat, non exigendo talem
 seruitutem, videtur apertè renunciassè iuri suo. D
 Quando autem eccle-
 sia cœpit non exigere illam seruitutem, nihil contra legem faciebat,
 aut omittebat. Quoniam lex illa non præcipiebat ecclesiæ, vt seruitu-
 tem filiorum exigeret, sed solùm constituebat filios illos in seruitute
 ecclesiæ. Qua concessione ecclesiæ data, poterat illa non exigere serui-
 tutem illam, satis sibi esse putans, quòd parata erat recipere illos filios
 in seruos, quum patres offerrent illi, aut ipsimet filii se ipsos in seruos
 illi dederent. Et ita constat falsum esse quod postea in sui fauorẽ Pa-
 normitanus addit, dicens ecclesiam non exigendo contrauenire illi
 legi. Quia (vt dixi) lex illa non præcipit ecclesiæ vt exigat, sed solùm
 dat illi ius & potestatem ad exigendum si velit, cui iuri illa renũciare
 videtur, cùm non exigit. Ex quibus apertè conuincitur, legem illam
 non esse derogatam per contrariam consuetudinem, sed per consuetu-
 dinem non exigendi derogatum est ius quod ecclesia habebat ad exi-
 gendum. Vt autem quod dico apertius ostendam, inspiciamus, vt su-
 præ fecimus de excommunicatione, primam exactiõnis omisiõnem:
 quando videlicet primò neglexit exigere alicuius filii seruitutem. Per
 talem omisiõnem nulla incipit consuetudo contra legem: quia etsi
 ecclesia tunc non exegit seruitutem filii, filius tamen verè erat seruus
ecclesiæ.

*Responsio
tertia.*

A ecclesiæ. Quia si lex illa (vt supponimus) continet sententiam latam, non indiget aliquo hoīs ministerio ad illius executionē, & inde vltorius sequitur, vt antequā ecclesia exigat, ille filius sit ecclesię seruus, & ecclesia habeat verum illius dominiū, licet nō habeat illius possessionem. Nam simile contingit, iuxta omnium opinionem, in hæretico, aut in eo qui crimen læsę maiestatis commisit, qui anteq̃ fiscus ab illo bona exigat, ille est priuatus dominio bonorum suorum, & fiscus habet dominium illorum, quanuis nō habeat possessionē. Ad eundem modum etiam tunc quando ecclesia primò omisit exigere seruitutem alicuius filii clerici, ecclesia habebat dominium illius filii, licet nō habebat possessionem. Ex quo apertissimè conuincitur, quòd per illam primam exactiōnis omisionem, nulla incepit consuetudo contra seruitutis legem: quia per talem omisionem ecclesia non amisit dominium illius filii clerici, quanuis (vt dixi) non acceperit possessionem illius. Et idem per omnia dicere oportet de secunda exactiōnis omisionem, aut negligentia: quia eadem est ratio de secunda, quæ fuit in prima: & de tertia, quæ fuit in secunda: & sic consequenter de reliquis omnibus, quousq̃ veniatur ad vltimam, quæ facit complementum consuetudinis, id est, quæ simul cum aliis sufficeret ad perfectam producendum consuetudinem. Nam in qualibet illarum omisionum, aut negligentiarum vsque ad vltimam, semper Ecclesia quanuis non exigat seruitutem filii, habet illius filii dominium. Et inde sequitur, per nullam illarum omisionum incipere consuetudinem contra legem, quia per nullam illarum fit, aut omittitur aliquid contra legem, cum lex illa (vt apertissimè constat) non præcipiat fieri exactiōnem seruitutis, sed solùm constituat ipsos filios in seruitute, quæ seruitus in omnibus illis omisionibus & negligentis (vt probatum est) semper mansit, quanuis talis seruitutis possessio (vt iam supra dixi) non fuit tradita ecclesiæ. Sed dices. Quomodo igitur lex illa suas vires adeò amisit, vt nihil prorsus efficere valeat, si illa neque per legem aliam, neque per contrariam consuetudinem fuit reuocata? Respondeo legem illam esse reuocatam per tacitam Ecclesiæ renunciationem, qua iuri suo se renunciaſse ostendit. Hæc autem iuris renunctiatio ex ipsa consuetudine non exigendi ostenditur. Consuetudo illa non exigendi ad hoc solùm valet, vt per illam intelligamus Ecclesiam renunctiare iuri suo. Quia in qualibet exactiōnis omisionem aut negligentia ostēdit se renūciare dñio alicui⁹ filii clerici, quod sibi erat lege cōcessum, & legis auctoritate acq̃sierat. Postq̃ tot vicibus exigere neglexerit, quot sufficiant ad efficiendum in ea re consuetudinem,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

nem, tunc apertè re ipsa declarat se renunciare iuri suo. Hac renunciatione per talem consuetudinem declarata, per ipsam renunciationem reuocatur lex, quæ filios clericorum faciebat seruos ecclesiæ. Quia ecclesia nolente accipere filios clericorū in seruos, eò ipsa cessat lex, quæ illos faciebat seruos ecclesiæ. Nam vt quis assequatur nouum in re aliqua dominium, non satis est quòd res sit illi donata ab eo, qui donare poterat, sed oportet vt ille, cui donatur, illi donationi consentiat, & illam admittat. Quia si ille non consentit donationi, & illam recuset, non acquirat dominium, quanuis alter donet. Quum igitur ecclesia per multas exactiōnis negligentias tacitè ostendit se nolle accipere in seruos filios clericorum, statim cessauit virtus legis, quæ illos ecclesiæ seruos faciebat. Reuocatur itaq; lex per tacitam ecclesiæ renunciationem, qua illa renunciauit dominio, quod lex illi cōcedebat. Renunciatio autem illa innotescit per consuetudinem non exigendi, quod erat illi per legem concessum. Manet igitur firma & constans nostra sententia, qua dicimus legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, nunquam reuocari per solam consuetudinem.

Alterum ego volo contra hanc meam sententiam obiicere argumentum, quod magis vrgere videtur quā illud quod Panormitanus contra illam obiecit. Aliquæ sunt excommunicationis pœnæ per sententiam latam à iure statutæ, quæ tamen per consuetudinem contrariam abrogatæ sunt: ergo lex pœnalis sententiam latam continens, potest derogari per consuetudinem. Consequentia est nota, & antecedens probatur per exempla illarum excommunicationum, quæ olim (vt dicitur) latæ sunt contra non reuelantes simoniam, & contra aliquid dantes pro impetranda aliqua gratia aut iustitia in curia Romana, quæ omnes, propterea quòd illarum vsus recessit, omnium cōsensu dicuntur esse sublata. Potest etiam dari exemplum de illa excommunicatione, quæ in vltimo concilio Lateranensi sub Leone decimo sessione nona lata est contra eos qui imprimunt, aut imprimi faciunt librum aliquem sine præuia legitima examinatione libri. Vt apertè ad hoc argumentum respondeam, & clarius meæ opinionis sententia intelligatur, oportet considerare duo in huiusmodi legibus pœnalibus, quæ sententiam continent latam. Primum est id quod lege præcipitur. Alterum est ipsa excōmunicatio, aut quæuis alia pœna, quæ contra illius præcepti transgressorem statueretur. Si primum est sola lege humana & non diuina præceptū, prout est reuelatio simoniæ, & examinatio libri imprimendi, per consuetudinē poterit huiusmodi obligatio tolli. Ablata talis præcepti obligatione, eo ipso tollitur obligatio pœnæ

imprimi

A pœnæ, quæ fuerat contra transgressionem præcepti statuta. Talis igitur obligatio pœnæ non tollitur per consuetudinem, quæ sit contra solam pœnam, sed per consuetudinem contra id, propter quod fuit pœna statuta, & ex quo pœna pendebat. Et vt rem hanc manifestius declarem, suppono aliquem certum numerum operationũ aut omissionum esse necessariũ & sufficientẽ ad complendam consuetudinẽ, quæ valeat derogare legi. Sit igitur disputationis gratia tertia operatio aut omisio. Primus ergo, qui librum imprimendum examinare omisit, incepit consuetudinem contra examinationẽ libri faciendam, sed sic examinare ex industria omittens peccauit, & per consequens fuit excommunicatus. Quia circa primum illum lex illa plenam tunc habebat obligandi potestatem, cum legislatoris potestas non penderet ex voluntate & consensu illius. Et idem dicendum est de secũdo & tertio, qui librum imprimendum examinare sciens omisit. Nam vterq; illorum sic omittendo examinationẽ facit contra præceptũ de examinatione faciendã, & peccauit: sed neuter illorũ eualit excommunicationem. Ecce iam in tertio cõpletã & perfectã consuetudinẽ contra examinationẽ librorũ imprimendorũ, & nondũ inceptã consuetudinẽ cõtra excommunicationẽ. Quia (vt iã dixi) tertius q; omisit, fuit excommunicatus. Si post istos tres alius quartus omittat examinare librũ imprimendũ, iam ille sic omittẽdo nõ peccat: quia per consuetudinẽ quæ (vt supposui) fuit cõpleta in præcedẽtibus tribus omissionibus, fuit taliter ablata obligatio præcepti de examinatione librorũ, vt iam nullam habeat potestatem obligandi quartum. Tali ergo obligatione præcepti sublata, tollitur etiam potestas excommunicationis, quæ ex illa obligatione præcepti pendebat: quia excommunicatio non potest esse nisi pro peccato mortali. Iste ergo quartus est primus, qui omittens libri examinationem desiit excommunicari. Et inde conuincitur excommunicationem illam à iure latam non esse abrogatam per consuetudinem contra illam solam, cum sit ille primus, qui excommunicari desinit: sed esse solùm abrogatam per reuocationem præcepti, ex quo pendebat excommunicatio. Præceptum ergo de examinatione librorum tollitur per consuetudinem non examinandi: potestas verò excommunicationis tollitur per reuocationem illius præcepti. Et hoc idem dicendum est de omnibus excommunicationibus, quæ consuetudine accedente sublatae sunt. Quod ergo dixi: legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, non posse per consuetudinem derogari, ita intelligi volo, vt obligatio pœnæ non tollatur per consuetudinem, quæ sit contra ipsam pœnam solam. Nam

E e si consue-

Limite.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fi consuetudo sit contra præceptum, propter cuius transgressionem imponitur pœna, poterit ipsa pœna mediâtè tolli per ablationem talis præcepti. Sed manente obligatione præcepti nunq̄ per solam consuetudinem contra pœnam tolletur obligatio pœnæ à iure impositæ. Si tamen lex pœnalis statuit pœnam à iudice inferendam, poterit derogari potestas legis in ordine ad pœnam inferendam per solam cōsuetudinem contra ipsam pœnam, manente adhuc obligatione eiusdem legis in ordine ad id, propter quod imponitur pœna. Vt, gratia exempli, si ad euitanda superflua & excessiua mulierū ornamenta, lex præciperet nullam mulierē portare monilia aurea, & quæ portauerit priuari illis, & insuper duodecim aureos ducatos soluere fisco: manente obligatione huius legis ad non portandum monilia, & manente virtute & potestate illius legis ad priuationem illorum, potest derogari potestas illius legis ad exactiōem decem ducatorum aureorum per solam consuetudinem non exigendi illos.

Secunda conclusio. Si lex pœnalis statuât pœnam aliquā contra reū certam & taxatā à iudice inferendā, nō potest iudex sine culpa sua pœnam illā remittere. Hæc conclusio multipliciter probatur. Primò ex

Prima ratio

primatu & principatu, quē lex habet supra iudicē, sicut supra eos, qui à iudice iudicandi sunt. Non est enim lex subiecta iudici, sed iudex est subiectus legibus, vt secundū illas iudicare teneatur, & nō ex arbitrio suo: quia sepe iudicium illius ira, aut odio, aut cupiditate, aut libidine deprauari potest. At lex postq̄ semel ex consilio & recta ratione instituta est, nullo istorum affectuum subiicitur, sed semper in eodem permanet statu: & inde euenire neceffe est, vt iudex secundū illam iudicans errare nō possit.

Aristote.

Idco Aristoteles in quinto Ethicorū cap. 6. dicit non esse permittendū vt homo dñetur, sed ratio: quia homo in suam solū vtilitatē ordinabit dominium, & fiet Tyrannus. Et libro secūdo Politicorum capite. 8. iterum sic ait. Non secundū legem scriptam iudicare, sed secundum quod sibi videtur, periculosum est. Et libro tertio Politicorum rursus ait. Nihil adeo vt leges rectè positæ debēt dominari. Ille autē qui reipublicæ præest, siue vnus hic sit, siue plures, in iis potestatem habere debet, de quibus leges exactè cauere non possunt, ex eo, quia non facilè sit generali sermone singulos casus comprehendere. Et capite. 12. eiusdem libri eandē sententiam fortius confirmat, sic inquit. Qui legem præesse iubet, videtur iubere Deum præesse & leges: qui autem hominem iubet præesse, adiungit & bestiam. Libido quippe talis est: atq; ira obliquos etiam agit viros optimos, qui sunt in potestate. Propter quod mens absq; appetitu lex est.

Hactenus

A Hastenus Aristoteles, qui tantam tribuit legi iustæ potestatem & gloriam, ut aliter quàm illa decernit, iudicare non permittat, & qui secundum illam iudicauerit, quasi Deum, aut loco Dei præsentem esse pronunciet. Et huic Aristotelis sententiæ consentit id, quod Paulus ^{Pantheon.} Plistanaëctis (ut Plutarchus refert) ad quendam interrogantem ^{Plutarchus.} cur ex præcis legibus nullam mouere apud Spartiatis liceret, quia leges, inquit, hominum, non homines legum dominos esse oportet. Ex quorum omnium sententia constat, leges esse ab omnibus seruandas, & non pro iudicis arbitrio infringendas. Peccat ergo iudex, qui pœnam à lege statutam reo infligere negligit, aut illi remittit. Quia leges humanæ (ut libro primo apertissimè probauimus) obligant subditos illarum transgressores ad culpam aliquando venialem, aliquando mortalem: iuxta varietatem verborum quibus illæ vtuntur, & rerum de quibus decernunt. Sicut ergo cæteri subditi peccant, quum leges in his, quæ ad eos spectant, transgrediuntur: ita etiam oportet ut iudices peccent, quum transgrediuntur leges in his, quæ illos facere oportet. Vbi autem lex pœnalis sententiam ferendam continet, iudicem respicit, & non reum: & ad iudicem verba referuntur, & nõ ad reum. Quoniam (ut capitulo. 2. huius secundi libri diximus) quando

B lex sententiam ferendam continet, reus contra legem agens, non tenetur sibi ipsi inferre pœnam, quanuis pecuniaria sit, nisi postquam fuerit à iudice ad illam damnatus. Obligat autem huiusmodi lex aliquem ad pœnæ inflictionem, & non reum, ergo iudicem. Ab hac tamen sententia excipere oportet eas leges, quæ ex intentione ipsius legislatoris manifestis verbis declarata, non obligant subditos ad peccatum, prout sunt statuta fratrum minorum, & fratrum prædicatorum, quæ (ut libro primo diximus) non obligant ad culpam. Et sicut non obligant subditos, ita nec eorum prælatos: & inde sequitur ut istorum ordinum prælati remittentes reis pœnas in suis statutis expressas, ex sola ratione talium statutorum non peccent. Sed vbi leges obligant ad culpam præsidet perinde ac subditos, peccaret iudex qui reo pœnam à lege expressam & tassatam remitteret. Et huic sententiæ fauet Augustinus, qui super illud psalmi. 57. Molas leonum ^{Augustinus} confringet dominus, hæc ait. Iudex enim non potest nisi legibus suis iudicare. Hæc ille. Et idem dicit apertius in capitulo, In istis, quarta ^{Secunda reo} distinctione. Præterea, Iudex remittens reo pœnam à lege statutam, ^{no.} nocet illi, quem reus offenderat, & non reddit illi ius suum, ergo iniuste agit, & per consequens peccat. Nam ille, qui ab alio offensus est, ius habet petendi à iudice iniuriæ sibi illatæ satisfactionem.

E c 2 Deus

A Ex quibus conuincitur Paulum Burgēsem in additione prima super Leuitici caput vigesimum malè intellexisse literam illius capituli, & iniustè reprehēdissē Nicolaum Lyranum, qui iuxta veram verborum significationem literam illam interpretatus est. Et vt apertius ostendam iniustam esse Pauli Burgensis reprehensionem, operæ precii erit ipsam sacram literam hīc ob oculos ponere. Postquam dominus præceperat vt populus occideret, & lapidibus obrueret eum, qui dedisset de femine suo idolo Moloch, statim cōtra populum hoc facere negligentem, hæc quæ sequuntur, ait. Quod si negligens populus terræ, & Leuit. 20. quasi parui pendens imperium meum dimiserit hominem, qui dedit de femine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponā faciem meam super hominem illum, & cognationem eius: succidamq; & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch de medio populi sui. Hactenus verba sacræ scripturæ. Circa quam, indoctis & parum in sacra scriptura versatis prospicere volēs, ne quid à litera longissimè alienum suspicentur, admonere decreui, vt intelligant fuisse tunc apud gentes nefandam & horribilem idololatriam, qua parentes filios suos (quos hīc appellat feminis nomine) dæmoniis sacrificabant: & hanc idololatriam hoc loco vocat fornicationem. Moloch

B autē erat nomen idoli, cui illud tam horrēdum sacrificiū offerebatur. Hoc præmonito, veniamus ad sententiam Nicolai Lyrani, qui illam sacram literam interpretās, hæc ait. Ex quo patet, quòd illi qui debent corrigere crimina, si negligent, cōsentientes reputantur, & eandē pœnam incurrūt. Hęc ille. Quam sententiā reprehendere cupiens Paulus Burgensis in additione primā illius cap. hæc inquit. Ex hac litera non habet, quòd negligētes crimina eandē pœnā incurrāt, sed solū si sunt cōsentientes. Dicitur enim in litera. Succidamq; ipsum, & oēs qui consenserunt ei. Non enim dixit. Et oēs qui neglexerint, sed qui cōsenserint. Ex quo patet, quòd negligentes licet sint digni pœna, nō tamen eandē pœnam incurrūt sicut transgressores, nisi cū hoc sint cōsentientes. Hacten⁹ Burgēsis. Quo loco nō possum nō mirari, quòd Mathias Doring, qui Nicolai Lyrani patrociniū contra Paulū Burgēsem suscipit, nihil hoc loco, vbi iustam habebat tutelam, pro illo respondet, cū tamen alibi iniustam sumens causam illum pro viribus tueri nitatur. Paulus Burgensis (vt ex illius verbis constat) putat non esse dicendum consentientem, nisi qui præcipit, aut consulit, aut aliquid aliud simile facit: & nō qui tacet cū loqui deberet, aut qui omittit facere id quod erat facere obligatus. Qua in re illum apertissimè falli conuincitur per id, quod ex glossa ad Romanos primo citauimus.

E c ; Cōsentire

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Consentire est tacere cū possis arguere. Et in cap. Qui alios, de hæreticis, sic dicitur. Qui alios ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat. Et in cap. Error. 83. distinct. Error, cui non resistitur, approbatur, & veritas quum minimè defensatur, opprimitur. Negligere quum possis perturbare peruersos, nihil est aliud quā fouere. Et multò apertius est quod ait Gregorius in cap. Cōsentire, eadem dist. Consentire, inquit ille, videtur erranti, qui ad rescanda quæ corrigi debēt, nō occurrit. Deniq; hoc ipsum apertè docet regula iuris in sexto, quæ ait. Qui tacet, consentire videtur. Et certè si Paulus Burgēsis diligenter (vt oportebat) literam illam sacram suprā citatam inspexisset, euidenter intellexisset, eos illic dici cōsensisse qui fuerunt negligentes occidere hominem qui dederat de femine suo Moloch. Nam aliās nulla illic statueretur pœna contra populum illum negligentem. Quod autem sic consentientes eadem sint pœna puniendi, qua facientes puniri deberent, apertè docet Paulus, qui de sic cōsentientibus (vt glossa ibidem interpretatur) loquēs, dicit eos dignos esse morte, perinde ac illi qui mala faciunt. Et in cap. Facientis. 86. distinct. dicit Ioannes papa huius nominis octauus. Facientis culpam proculdubio habet, qui quod potest corrigere negligit emendare. Hæc ille. Si eandem habet culpam, consequens est vt eadem sit pœna puniendus. Sed hoc licet D
 semper obseruetur in iudicio diuino, propterea quòd illud sit certissima & infallibilis regula: in iudicio tamen humano non seruatur perpetuo tenore, sed aliquando eadem pœna, aliquando alia punit consentientes, & per consequens iudices, qui pœnam à lege statutam reo infligere negligunt. Et hæc pœnarū differentia inde euenit, quòd (vt aliās dixi) nulla lege naturali, quæ eadem est apud omnes, probari potest aliquod crimen esse hac aut illa pœna puniendum. Quia licet lex naturalis sit, vt crimina puniantur, qua tamen pœna sint illa punienda, lex naturalis non docet. Et ideo optimè potuit lex aliquando statui, quæ iudices negligentes eadem pœna puniri præceperit, qua essent malefactores puniendi: & rursus alia, quæ aliquando iudices alios negligentes alia pœna præciperet esse puniendos. Eadem pœna punitur iudex, qui crimen punire neglexit in casibus legum hîc expressarum, videlicet. l. Nulli. C. Ne sacrum baptismum reiteretur. l. Seruos. C. Ad legem Iuliam, de vi publica. l. vnica. C. de priuatis carceribus inhihendis. l. Sancimus. C. de iudiciis. Et in capit. Vt clericorum mores, de vita & honestate clericorum. Ex iure regni Castellæ in copilatione antiquarum pragmaticarum, pragmatica. 57. quæ est de præfectis vrbiū, cap. 25. præcipitur vt iudex, qui blasphemus pœnam

Rom. x.

iudices negligentes in delictorum punitione, non semper eandem pœnam cadempna, qua reg.

A pœnam à lege regni decretam infligere neglexerit, eadem pœna puniatur, qua blasphemus esset iuxta legem puniendus. Sed ex his particularibus legibus non licet inferre regulam generalem, vt semper iudex negligens punire reum, sit eadem pœna puniendus, qua reus puniri debuisset. Quia inde sequeretur iudicem, qui latronem aut homicidam occidere neglexit, esse morte puniendum: quod iure humano minimè probatur. Præterea, sunt aliæ particulares leges, quæ iudices negligentes non eadem pœna, sed alia longè diuersa punire iubent. Nam in. l. Nemo venerantis. C. de paganis, iubetur vt iudex negligens inferre pœnam, quæ illic contra idololatrias decernitur, quinquaginta libras auri fisco reddere cogatur. Ex iure regni Castellæ iudex, qui clericorum concubinis non infert pœnam à lege eiusdem regni statutam, non punitur eadem pœna, qua illa esset punienda, sed alia longè diuersa: vt patet. l. 21. & 23. & 24. titulo tertio, libro primo ordinationum regalium. Ex quibus omnibus conuincitur falsum esse quod Felinus Hostiensis (vt ipsemet ait) sequutus dicit in cap. Qualiter. §. Ad corrigendos, de accusationibus, iudicem negligentem semper eadem pœna esse puniendum, qua reus puniri debuisset. Quia licet in casu, de quo decernitur in. l. Nulli. C. Ne sanctum baptisma reiterare,

*Felinus.
Hostiensis*

B tur, hoc fieri præcipiatur, ex illo tamè particulari casu nõ licet (vt dixi) colligere semper sic esse faciendum: præsertim cùm argumentum ab identitate rationis (vt libro primo capite septimo dixi) in legibus pœnalibus sit prorsus inualidum. Sed his omisis, quæ occasio oblata me dicere coegit, oportet vt ad tertium principale argumentum, quo secundam conclusionem probare nitebar, meam reuocem disputationem. Nihil enim interest ad ostendendas illius argumenti vires, quòd iudex reum pœna legis punire negligens eadem pœna puniatur, qua ille puniendus esset, aut alia. Satis enim est quòd huiusmodi iudex semper siue eadè siue alia pœna puniri iubeatur, vt inde constet illum iniuste fecisse, & per consequens peccasse, quum pœnam contra reum lege statutam illi dimisit. Nam si illa pœnæ remissio non fuisset iniusta, non iuberet lex vt iudex propter illam puniretur.

Contra hanc secundam conclusionem argui potest ab exemplo Dei, qui sæpe peccatoribus pœnam, quam merentur, remittit in hac vita, quum eorum peccata dissimulat, vt vel sic eos ad pœnitentiam adducat. Nolo mortem peccatoris, inquit Deus, sed magis vt conuertatur & viuat. Et ipsimet peccatores hoc agnoscentes, dicunt. Misericordia domini, quia non sumus consumpti. Ergo iudex humanus poterit diuinam misericordiam imitari, & pœnam remittere, vt hac pietate

*Ezechie. 18.
Treno. 3.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

& benignitate reum ad emendationē adducat. Sed hoc argumētum parum mouet: quia non licet in omnibus Deū imitari, præsertim in illis, quæ potestatem respiciunt. Potest enim Deus pro arbitrio suo hominē occidere, quod nullus iudex etiā si princeps sit, licitè facere potest. Deus enim oīa potest, & punire & parcere quando voluerit: quia in his omnibus supremā ille habet potestatem, ita vt quodlibet istorum propter nullam aliam causam sit iustum dicendū, nisi quia est à Deo volitum. Et ideo quia vtriusq; illorū iustitia ex sola illius pendet voluntate, ideo vtrunq; illorum iustè facere potest. Et hoc ipsum aperte ostendit sapiens, quum ait. Dissimulas peccata omniū, quia omnia potes. Ecce reddit rationē quare dissimulat & nō vult aliquando punire peccata, quia omnia potest. Et inde sequitur, vt iudex humanus, quia non habet plenam potestatem, sed subditur legi, non possit pœnā à lege statutam remittere. Est tamen hac ratione aliquod inter iudices discrimen: quòd licet inferiores iudices propter defectum potestatis, cū sint legibus subiecti, non possint cōtra legē facere, princeps verò qui supremam & plenam habet in republica potestatem, poterit in legibus suis dispensare, & per cōsequens pœnam à lege statutam remittere, quando hoc viderit reipublicæ, cuius curam gerit, expedire: dum modo is, qui passus est iniuriam aut damnū, velit pœnam remittere. D

S. Thomas. Hanc sententiam docet sanctus Thomas. 2. 2. q. 67. art. 4. & post illum *Felinus.* Felinus in cap. Qualiter & quando. §. Ad corrigendos, de accusacionibus. Sed hoc loco admonere decreui lectorem, vt benè intelligat id, quòd ex sententia sancti Thomæ nunc dixi. Quoniam illæ duæ conditiones non sunt semper simul necessariae, vt princeps possit pœnam à lege statutam remittere, sed aliquando vna, aliquando altera, aliquando ambæ. Quæ diuersitas oritur ex diuersitate eorum, quibus pœna per legem statuta adiudicatur, & qui ex tali pœnæ remissione lædi possunt. Si pœna imponitur propter bonum publicum & priuatum, vt princeps talem pœnam remittere possit, ambæ conditiones sunt necessariae, videlicet quod expediat reipublicæ talem pœnam remittere, & iniuriam passus cōsentiat tali remissioni. Nam sine illius consensu princeps non posset remittere, quia damnū sine culpa illius non potest illi inferre, nisi esset necessarium reipublicæ: quia tunc commune bonum est præferendum particulari. Si pœna imposita est à lege pro solo bono communi totius reipublicæ, tunc solus princeps qui bonum cōmune curat, poterit pœnam remittere non expectato aut requisito alterius consensu, quando id reipublicæ expedire cognouerit. Si verò pœna est à lege imposita, & non toti reipublicæ, sed soli

A soli particulari personæ adiudicata, princeps nõ poterit illam post crimen à reo commissum remittere sine consensu illius, cui est per legē adiudicata, nisi (vt dixi) propter bonum reipublicæ commune illam remittere oporteret. Nam postquam reus crimē commisit, ille cui lex pœnam adiudicauit, etsi non habeat statim dominium & ius in pœna illa, habet tamen ius ad illam. Quo iure non potest princeps illum priuare sine culpa illius. Ita sentit & docet Felinus in loco proximè citato, & pro hac sententia citat textum in. l. Venia. C. de in ius vocando, & dicit Baldum, & Angelum, & Salicetum super textum illum idem docere. Citat etiam Dominicum in capit. Auctoritate, de priuilegiis libro sexto, & Baldum in. l. Rescripta, C. de precibus imperatori offerendis.

Sed nunquid ille cui pœna est per legem adiudicata, poterit illam proprio arbitrio remittere? Alicui fortè videbitur illū ex arbitrio suo id semper facere posse, quia quilibet potest renunciare iuri suo, vt dicitur in cap. Statuimus, de regularibus. Sed contrariū fortè alii sentient, quia talis pœnæ remissio vergit in damnum totius reipublicæ, cuius interest vt crimina publica puniātur, ne aliis detur occasio delinquendi. Et ideo licet possit renunciare iuri suo remittendo pœnam, quæ sibi est adiudicata, nõ tamē potest iuri totius reipublicæ, cui expedit vt crimina non sint impunita. Huic quæstioni non potest dari vnica & vniuersalis responsio, propterea quòd nihil est de huiusmodi re vniuersaliter lege aliqua definitum. Hoc solū potest vniuersali propositione secure dici, nunquam hanc pœnæ remissionem posse iustè fieri, quando lege definitum est talem remissionem non esse faciendam. Sunt autem leges aliquæ particulares tam ex iure cõmuni quàm particulari, quæ huiusmodi remissionem in rebus de quibus illæ loquuntur, omnino fieri prohibent. Nam in capit. Statutum, §. Si quid autem, de rescriptis, libro. 6. hæc verba habentur. Nulla eorum quibus restitutio facienda fuerit remissione vllatenus profutura eidem. Et in capit. Exigit, §. vltimo. de censibus, eodem libro, hæc verba referuntur. Nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura. In quibus duobus locis apertissimè prohibetur, ne is cuius interest possit pœnam remittere. Glossa in illo capitulo, Statutum, in verbo, Remissione, quærit an postquam ille recepit quòd lege sibi reddi præcipitur, possit iterum donare illi à quo recepit, & dicit se credere quod possit donare. Quia (vt ait) hoc illi non prohibetur. Et postea in prædicto cap. Exigit, in fine mittit lectorem ad ea quæ dixerat in cap. Statutum, tanquā idem putet esse dicendum in vtroq.

E e s Quantum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Quantum attinet ad casum illius cap. Statutum, ego libenter consensio glossæ dicenti illum qui accepit quod iudex sibi restituit, posse illud eidem iudici postea donare, præsertim si tunc ille nullam coram eodẽ iudice prosequeretur litem. Sed in casu alterius cap. Exigit, ego puto non esse idem dicendum, quia in hoc cap. Exigit, non solũ prohibetur remissio pœnæ, sed liberalitas, & gratia illius. Donatio autem etsi non comprehendatur sub nomine remissionis, benè tamen intelligitur nomine liberalitatis, & gratiæ. In Clementina, Nolentes, de hæreticis, præcipitur inquisitoribus hæreticorum ne prætextu officii inquisitionis quibusvis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant. Et postea hæc quæ sequuntur verba ponuntur. Quòd si secus in his vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso factò. A qua non possint absolui, præterquam in mortis articulo, donec illis à quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta. Nullis priuilegiis, pactis, aut remissionibus super hoc valituris. Hæc in Clementina illa In Concilio Lateranensi sub Leone decimo celebrato, in sessione nona præcipitur, vt nullus librũ aliquem sine legitima examinatione præuia imprimere audeat, & tandem hæc verba ponuntur. Qui autem secus præsumpserit vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem ac centum ducatorum fabricæ Basilicę principis Apostolorum de vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitii impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat. Hæc ibi. In quibus verbis etiam prohibetur pœna remitti. Præter hos quatuor casus mihi non occurrit alius in iure communi, quo prohibetur is cui pœna est reddenda, ne illam remittat. Sed ex iure speciali scio esse alias multas leges, quarum aliquas hic citari decreui, vt inde discat læctor quid de aliis similibus sentire debeat. In constitutionibus scholasticæ vniuersitatis Salmanticensis æditis, per Martinum Papam huius nominis quintum, capite. 13. postquã præcipitur, vt quilibet doctor aut magister Cathedram primæ legens quolibet anno faciat vnã repetitionẽ de materia læctionum illius anni, tandem imponitur pœna per hæc verba. Quòd si non fecerit, de salario eidem assignato & debito decem francos ipso factò amittat, applicandos vniuersitatis arcæ, nulla remissione eidem aliquatenus profutura. Hæc in constitutione illa. Et in cap. 21. statuitur pœna contra doctorem aut magistrum aut quemlibet alium studentem concubinam publice tenentem, & cõtra rectorem aut scholasticum, qui prædictam pœnam non mandauerit executioni, & tandem hæc dicit. Nulla sibi aut alicui

ex præ-

A ex prædictis remissione aliquatenus profutura. Hæc ibi. Ex legibus regni Castellæ, est aliud exemplum in copilatione pragmaticarum antiquarum, pragmatica. 46. vbi fures damnantur ad septuplum Regis cameræ applicandum. Sed quia in aliquibus oppidis ex regis priuilegio est illud particularibus personis applicatum, ideo lex præcipit, vt is cui pœna applicata est, non possit illam condonare.

In his pœnis quæ per huiusmodi leges statuuntur, censeo illum, cui pœna est per legem adiudicata, non posse illam remittere: quia hoc est illi per legem interdictum, & non potest contra legis præceptum agere. Quòd autem dicitur quemlibet posse renunciare iuri suo, tunc solum verum esse fateor, quando non fuerit lege prohibitus. Nam si-
cut lex prohibet aliquas personas, vt puta minores viginti quinque an-
nis, ne donare possint, ita quum id viderit expedire, poterit prohibere
alias personas ne possint remittere. In aliis autem pœnis quæ sunt
alicui certæ personæ per legem adiudicatæ, in quibus nulla lex talium
pœnarum remissionem prohibet, credo quemlibet posse remittere
pœnam, quæ sibi fuerit per legem adiudicata. Quia in omnibus quæ
diuinæ legi non repugnant, quod non est lege humana prohibitum
intelligitur concessum. Quòd autem obiicitur talem pœnæ remissio-

B nem vergere in damnum reipublicæ, cuius interest vt crimina punian-
tur, hoc parum mouet. Quia licet persona illa priuata cui lex pœnam
adiudicauerat, eandem pœnam remittat, non propter hoc erit crimen
impunitum, sicut esset si iudex qui est persona publica remitteret pœ-
nam. Nam quando iudex damnauit reum ad pœnam alteri soluendâ,
tunc puniuit eum per talem condemnationem, & sic non poterit ve-
rè dici impunitus. Quòd autem alius remittat illi pœnam sibi per le-
gem & iudicem adiudicatam, nihil refert ad punitionem quæ publi-
ca fit auctoritate & non priuata. Quoniam si ille recepisset pœnam si-
bi adiudicatam, & postea donasset reo, (vt glossam sentire diximus)
etiam si esset prohibitus remittere, non malè fecisset, quia nõ erat pro-
hibitus donare: ergo remittendo pœnam, quando hoc non est sibi
lege aliqua prohibitum, non malè facit. Quia seclusa omni prohibi-
tione quantum ad punitionem attinet, nihil refert an pœna à priuata
persona cui est adiudicata, remittatur, an postquam fuerit accepta ite-
rum illi donetur.

Ex his quæ de iudice in hac secunda conclusione dicta sunt, infe-
ro iudicem qui reo pœnam remittit sine consensu illius, cui ex de-
creto legis erat per iudicem adiudicanda, aut non vult condemnare
reum ad illam, obligari in conscientia ad reddendum illi tantum
quantum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quantum erat illius pœnæ æstimatio. Hoc corollarium apertè probatur per ea quæ definiuntur in cap. ultimo, de iniuriis & damno dato, ubi inter alia hæc habentur. Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia tua euenerūt, iure super his satisfacere te oportet. Hactenus verba textus. Iudex qui reo pœnam alteri adiudicandam remittit, peccat, vt in secunda conclusione dictum est, & damnum alteri infert, quia priuat illum cōmodo pœnæ, quæ ex legis decreto erat illi adiudicanda, ergo obligatur illi ad restitutionem. Si verò iudex nō remittit, sed negligit condemnare reum ad pœnam à lege decretam, per hanc suam negligentiam infert damnum illi cui ex legis decreto pœna erat adiudicanda: ergo etiam obligatur illi ad restitutionē. Ea *testis.* dem ratione obligabitur ad restitutionem testis, ex cuius testimonio posset conuinci reus condemnandus ad pœnam alteri reddendam, si requisitus ab aëtoe & mandatus à iudice noluit dicere verum testimonium, quando illud ex præcepto iudicis dicere tenebatur. Nam huiusmodi testis (vt re ipsa constat) damnum infert illi cui pœna, qua pleëteretur reus conuictus, erat ex præcepto legis adiudicanda: & hoc damnum infert non sine culpa sua, sed cum magna culpa. Quia testis tenetur reddere testimonium quando superior cui subest, illud ab eo D exigit iuxta ordinem iuris, videlicet in manifestis, & de quibus infamia præcessit. Nam de his intelligendum est, quod Augustinus ait in epistola ad Casulanum presbyterum. Vterq; reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat. Hæc Augustinus, & citantur à Gratiano in cap. Quisquis. 11. q. 3. Circa hoc negocium, quod de testium obligatione nunc se per occasionem obtulit, volo referre rem gestam, de qua fui consultus, vt ad illius exemplum lector de aliis similibus censere possit. In multis regni Castellę oppidis, lex quędam municipalis habetur regis auctoritate cōfirmata, qua præcipitur, vt si debitor creditori obligatione manu notarii scripta astrictus, noluerit illi infra tempus obligationis debitum soluere, & creditor tunc petierit à iudice executionem fieri pro solutione habenda, debitor cogetur à iudice soluere integrum debitum creditori, & in pœnam delicti exiget iudex ab eodē debitore insuper decimam totius debiti partem. Vt si, gratia exempli, *exemplum in execut.* debebat centum ducatos, cogetur reddere integros illos centum creditori, & iudici alios decem ducatos. Contigit autē in quadam huius regni ciuitate creditorem quendam petere à iudice executionem contra debitore suum fieri, propterea quòd tempus quo ille soluere tenebatur,

Augustinus

A batur, iam erat elapsum. Debitor autem timens & apertè cognoscens se non solùm ad integrum debitum creditori soluendum, sed ad decimam insuper iudici reddendam fore cogendum, quia valde magna erat debiti quantitas, mendacium quoddam finxit, quo soluens creditori integrum debitum, à decimæ partis pœna quæ iudici iure debebatur, se posset eripere. Dixit iudici se non recusare solutionem, immo esse paratissimum ad reddendum quicquid creditori debebat, & se non esse in culpa propter solutionem prorogatam: sed culpam fuisse creditoris, qui sæpe rogatus ab eo vt rationem cū eo poneret, & quod suum esse constitisset, reciperet. Et vt fides huiusmodi verbis daretur, protulit tres falsos testes, qui à iudice requisiti & iuramento præuio interrogati, dixerunt se istorum omnium testes fuisse. Quo audito testimonio iudex definitiua sententia illum à culpa & per consequens à pœna liberum esse pronunciat. Quidam istorum testium postea ad cor rediens culpam suam agnouit, & pœnitentia ductus cupiens scire quam in se portaret obligationem, me consuluit vt à me disceret an ad aliquam restitutionem faciendam obligaretur. Cui ego respondi debitorem illum pro quo falsum reddiderat testimonium, esse in conscientia obligatum ad reddendum illi iudici decimam debiti principalis partem, quam illi ex legis decreto soluere tenebatur, & quam iudex ab illo erat paratus exigere, & exegisset nisi debitor falso testimonio se ab illa pœna liberasset. Si debitor ille hanc restituerit pœnam iudici, dixi testi ad nullam restitutionem illum esse obligatum iudici, sed solùm deo quem per falsum testimonium offendit. Si verò debitor ille noluerit decimam quæ ad iudicem iure pertinebat, illi restituere, dixi testi illum esse obligandum ad restituendum iudici integram decimam partem, quam propter testium falsitatem amisit. Nam (vt dicitur in cap. vltimo, §. vltimo, de iniuriis & damno dato) qui causam damni dat, ipsum damnum dedisse videtur. At falsi illi testes causam damni, quod iudici illatum est, dederunt, quia nisi illi falsum dedissent testimonium, iudex damnum illud nō pateretur. Obligantur ergo illi ad integram damni satisfactionem, tanquam qui verè damnum dederūt, nisi debitor in cuius commodum damnum alterius successit, restituere velit. Et ex hac sententia possunt multæ aliæ similes deriuari.

Tertia conclusio. Si lex pœnalis statuit pœnam à iudice inferendam, sed non certam aliquam aut taxatam, iudex potest aliquando pœnam temperare, prout qualitas & circumstantia delicti patitur. In his enim pœnis quæ non sunt per legem expressæ, sed iudicis

3. 9. / pena arbitraria
de quo s. f. 7. so. o. l.
in prin. 1

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

IACO. 2.

C
 iudicis arbitrio relinquuntur, oportet vt iudex semper præ oculis habeat id quod Iacobus Apostolus ait. Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Super exaltat autem misericordia iudicium. Et in huiusmodi pœnis, quæ non sunt per legem definitæ, intelligendum est quod ait Marcellus iuriscōsultus in. l. Respiciendum. ff. de pœnis, Plane (inquit ille) in leuioribus causis proniores ad lenitatē iudices esse debent: in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Hæc ille. Quæ verba de pœnis, quæ sunt arbitrio iudicis relictæ, intelligenda esse puto, & non de aliis quæ sunt per legem expressæ. Hanc tamen lenitatem non potest præstare iudex post datam sententiam. Quia siue pœna fuisset à lege taxata, siue illi commissæ, si semel sententiam dixit, iam non potest pœnam per suam sententiam declaratā minuere: nisi esset in crimine hæresis. Nam in illo crimine hoc est speciale, vt definitum est in cap. Vt commissi. §. vltimo, de hæreticis, lib. 6. In aliis autem criminibus solū ante datam sententiam, potest & debet iudex ex iusta causa legum seueritatem temperare, quando pœnæ sunt illius arbitrio cōmissæ. Sed in his pœnis licet possit iudex temperare sententiam cum misericordia, non tamen potest omnem pœnam remittere. Quia etsi lex iudicis arbitrio committat pœnæ qualitatem & quantitatem, non tamen illi liberum relinquit vt puniat, vel non puniat. Et inde conuincitur iudicem in hac parte esse legi subiectum, & per consequens non posse totam remittere pœnam, nisi fortè crimen esset nimiū leuè & sine proximi iniuria, aut aliqua notabilis occurreret circumstantia, quæ merito conuinceret pœnam esse prorsus remittendam. Princeps autem qui (vt dicitur in. l. Princeps. ff. de legibus) non est legibus subiectus, poterit omnem huiusmodi pœnam remittere, prout in secunda conclusione diximus de pœna per legem taxata. Pro qua sententia est textus in capit. Nisi specialis, de officio legati, quo loco Abbas post glossam annotat hunc textum optimè huic sententiæ fauere.

D
 Sed si lex pœnalis statuatur pœnam aliquam certam sub disiunctione, nunquid iudex poterit ex illis mitiorē semper eligere? Hanc quæstionem mouet Abbas, & respondit illi in cap. Inter cæteras, de rescriptis, vbi Cinus & Bartholomæus secutus sic distinguendo respondet. Si verba diriguntur ad iudicem, vt puta dicendo. Puniat iudex reum hac aut illa pœna, dicit optionē dari iudici, vt quam malluerit, eligat. Pro qua sententia citat. l. Si fugitiui. C. de seruis fugitiuis. Si autē verba diriguntur ad reum, tunc datur electio ipsi reo, vt in. l. Quicumq;. C. eodem titulo, vbi glossa in verbo, vel viginti solidos, dicit electionem

A nem dari reo. Sed hoc vltimum dictum Abbas limitat, nisi verba illa passiuè dirigantur ad reū: quia tunc (vt ait) non est electio danda reo, sed iudici. Nam in cap. Sicut, de Iudæis, ponitur pœna sub disiunctione per hæc verba. Si quis autem huiusmodi decreti tenore cognito (quod absit) contraire præsumperit, honoris & officii sui periculum patiat, aut excommunicationis sententia plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Et glossa hoc loco dicit in electione iudicis esse punire reum altera ex illis duabus pœnis, quam ille malluerit. Sed propter textum illum non erat opus, vt Abbas adderet talem limitationem priori sententiæ. Quia cum actio & passio mutuas agentis & patientis relationes includant, necessarium est vt verba passiuè prolata insinuent ipsum agentem à quo pati dicitur, cum patiens sine agente esse nõ possit. Verba igitur legis quæ passionem aliquam significant, potius ad agentem diriguntur q̄ ad ipsum patientem, & per consequens magis ad iudicem quàm ad reum, præfertim quando actio illa à qua passio illa dependet, non potest reo, sed soli iudici conuenire. Tales sunt passiones illæ quæ in illo cap. Sicut, exprimuntur: quoniam (vt apertissimū est) nullus se ipsum potest excommunicare, nec potest se ipsum auctoritatiue & per sententiam honore priuare. Quia tunc idem esset iudex & reus, imò idē esset in propria causa iudex, quòd ordo rectæ iustitiæ non patitur. Et inde conuincitur verba illa proximè citata ex cap. Sicut, de Iudæis, non esse directa ad reum, sed ad iudicem, qui pœnas illas infligere debet.

An is qui apud iudicem pro reo intercedit, vt pœna per legem statuta illi remittatur, peccet & teneatur ad restitutionem faciendam illi cui pœna ex legis decreto erat ad-

iudicanda. CAP. XIII. meminē a ven- dang m. c. 7. de expos. legali. f. 62. col. 2. m. 10.

X occasione eorum quæ in secunda præcedentis capituli conclusione dixi, oritur quæstio non paruam aut inutilem continens difficultatem de illis qui pro reis intercedunt, vt iudices illis parcant & prorsus impunitos aut mitius punitos quàm leges præcipiunt, illos dimittant. De talibus merito dubitatur, an sic intercedentes peccent. Quia si iudex pœnam remittens peccat, necessario sequitur, vt is qui pro hac causa apud iudicem intercedit, etiam peccet. Consequencia ista ex eo est manifesta quòd nemini licet rogare alium vt faciat, quod iustè facere non potest. Nam qui sic rogat, apertè consentit facto

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

facto alterius, & inde deducitur vt eiusdem sit conditionis qui alium C
 rogat, cuius est ille alius qui precibus istius flectitur vt aliquid faciat.
 Ex quo euidenter conuincitur, vt si is qui aliquid facit, peccat, etiam
 peccet is qui illum vt sic faceret, rogauit. Nam hac de causa omnes
 theologi concorditer docent consulentem esse enumerandum, inter
 eos qui participes sunt peccati ab alio perpetrati, ita vt consulens pec-
 cet eodem genere peccati perinde ac alius qui facit. At, rogans multo
 fortius vrget quàm consulens: quia rogans, præter nudum consilium
 quòd consulens præstare solet, addit etiam preces, quæ potentissimæ
 esse solent, præsertim circa illum qui benè afficitur erga rogantē. Hoc
 solùm interesse video inter consulentem & rogantem quòd consu-
 lens eo ipso quòd consulit videtur dicere bonum esse quòd consulit:
 rogans autem non semper hoc facit, sed aliquando, etiam si dicat esse
 malum, petit vt fiat. Hoc tamen est illis commune quòd ambo sunt
 efficaces ad mouendum animos aliorum. Quisquis igitur alium vt
 male faciat, rogat, eodem illaqueatur peccato, quo si alius id quòd ab
 eo precibus petiuit, fecerit. Et inde è contrario ex opposito consequen-
 tis inferendo oppositum antecedentis necessario etiam sequi oportet,
 vt si is qui rogauit, non peccat: ille etiam qui rogatus facit, non peccet.
 Quòd autem is qui rogat, non peccet: inde probatur quòd multi san- D
 cti viri misericordia moti sæpe rogauerunt iudices, vt sceleratissimis
 hominibus parcerent, & legum duritiam in illis nõ exercerent. Nam
 (vt alios multos qui hoc fecerunt, & quotidie faciunt, præteream) bea-
 tus *Augustinus* sæpe, quæ sua erat clementia, pro sceleratissimis homi-
 nibus (vt epistolæ illius testantur) iudices rogauit. Epistola siquidem
 158. Marcellinum tribunum rogat vt Donatistas, qui propter grauif-
 sima quæ commiserant scelera, digni erant morte, citra mortis pœnam
 puniat. Epistola. 159. iterum eundem Marcellinum obsecratur vt Do-
 natistas qui se atrociam criminum commisisse, fuerant in quæstione con-
 fessi, pœna mortis quam optimè merebantur, non puniret. Epistola
 160. rogat Apringium iudicem, vt Circumcelliones grauissima sce-
 lera confessos, mitiori pœna, quam eorum crimina exigebant, punire
 dignaretur. Et multa alia sanctorum virorum exempla quotidie vide-
 mus, qui pro sua mansuetudine & clementia iudices rogant, vt scele-
 ratis hominibus parcant, ne integro legis rigore eos puniant. Hanc
 quæstionem olim proposuit Augustino Macedonius Iudex Cæsareus
 in Africa, vt constat ex epistola eiusdem Macedonii quæ est. 53. in libro
 epistolarum Augustini. In qua epistola primum quæstione proposita
 deinde probare nitens iniustum esse pro malefactoribus intercedere,
 hæc

A hæc quæ sequuntur ait. Quemadmodum nos possumus ex religione contendere, vt nobis qualecunq; illud crimen fuerit, dimittatur, quòd vtiq; cum impunitum volumus, probamus? Et si constat non minus auctorem q̄ probatorē teneri in omnibus quæ peccantur, certum est nos culpæ societati vinciri, quoties eum impunitum esse cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea accedit hoc quod grauius est, nam omnia peccata videntur veniabiliora, cū is qui reus est, correctionem promittit. Verum nunc vt mores nostri sunt, & sceleris pœnam cupiunt homines relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere. Pro his quoq; interueniendum putat sacerdotium vestrum, de quibus adeò futuri nulla spes est, vt etiam in præsentī eadē criminis ratio perseueret. Nam qui tam peruicaciter tenet propter quæ crimen admisit, ostendit se vbi licentia fuerit, similia peccaturum. Ob hæc igitur consulo prudentiam tuam, & hoc ambiguo quo laboro, absolui desidero, nec ob aliam causam consultum te putes. Cæterum hoc mihi propositum est, vt intercessoribus, præsertim talis meriti qualis tu es, etiam gratiam agam. Pleraq; enim quæ sponte facere videri nolo, ne remissio seueritatis alios armet in crimina, opto bonis intercessoribus relaxare, vt quòd libens concedo, salua seueritate iudicii, alterius merito videatur indultum.

B Cuius verba tam prolixè citavi: quia mihi digna visa sunt, vt ab omnibus præsertim iudicibus legerentur. Hactenus Macedonium. Cuius verba tam prolixè citavi: quia mihi digna visa sunt, vt ab omnibus præsertim iudicibus legerentur. Huic quæstioni per Macedonium motæ, Augustinus per valde longam epistolam respondet, quæ est. 54. in volumine epistolarum suarum. Sed quæ ille longa & proluxa epistola tractauit, ego quatuor conclusionibus, quæ totam illius sententiam complectantur, breuiter & ordinate præstringam. Nam ex iis quæ ab illo Rhetoricorum more diffuse tractata sunt, nullus nisi vir doctus & disertus sit, poterit plenam huius quæstionis definitionem colligere. Vt igitur minus doctis subueniam, decreui ea quæ Augustinus proluxa & diffusa disputatione tractauit, didascalico, hoc est doctrinali stilo in ordinem redigere, & aliqua insuper addere, quæ ad clariorem intelligentiam, & pleniorē huius quæstionis definitionem mihi visa sunt necessaria.

Prima conclusio. Nullus potest apud iudicem intercedere, vt homini scelerato tota pœna per legem constituta remittatur, nisi forte pro illo roget à quo offensus est, non vt impunitus euadat, sed vt hac ratione ostendat charitatem quam ad illum habet, vt vel sic erubescat esse inimicus. Hæc conclusio iuxta hunc verborum tenorem, quo eam nunc proposuimus, non reperitur in Augustino, sed ex mul-

Conclusio
prima.

F f tis dictis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 tis dictis & factis illius plenè colligitur. Prima huius conclusionis
 pars probatur eo argumento, quod nos in principio huius quæstio-
 nis fecimus. Non licet rogare iudicem, vt faciat quod iustè facere non
 potest. At totam remittere homini scelerato pœnam à lege statutam,
 iudici non licet: quia non esset misericordia, sed iustitiæ relaxatio: &
 inde omnibus malis daretur occasio, vt spe plenæ remissionis per in-
 tercessores obtinendæ, quæcunq; scelera committere auderent. Præte-
 rea, si iudex posset propter aliorum intercessionem omnem remittere
 pœnam, periret omnis legum auctoritas, quia non deerit vnquã qui
 pro quouis scelerato homine intercedat. Protegunt enim se inuicem
 mali. Vnde beatus Gregorius libro. 33. moralium, capite etiam. 33. ait.
 Quos similis actus sociat, concordie pertinacia etiam defensio peruer-
 sa constipat, vt de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueã-
 tur. Sibi enim quisq; metuit, dum admoneri vel corrigi alterum cer-
 nit: & idcirco contra corripientium verba vnanimiter assurgit: quia
 se in altero protegit. Hęc Gregorius. Ne igitur omnis legum pœna-
lium virtus & potestas per intercessores pereat, necesse est vt iudex ad
 nullius intercessionem possit totam pœnam à lege decretam remitte-
 re. Et si ille hoc non potest, cõsequens est vt nec intercessor possit pro
 hac re interuenire. Et hoc se sentire apertè innuit Augustin⁹, qui quo-
 ties per epistolas suas pro aliquo apud iudicẽ intercessit, nunq̃ rogauit
 vt nulla pœna puniretur, sed solùm vt iudicii seueritas mitigaretur.
 Nam in illis tribus suis epistolis quas supra memorauimus, videlicet. 158.
 & . 159. & . 160. nihil aliud à iudicibus rogat q̃ vt Donatistæ, & Cir-
 cumcelliones qui atrociam crimina confessi fuerant, pœna mortis non
 puniantur. Et in epistola. 54. vbi ex professo de hac re disserit, semper
 dicit necessariã esse criminũ punishmentem, quanuis non semper oporteat
 eam secundum legum seueritatem, sed aliquando iuxta Christiana-
 nam mansuetudinem exercere. Nam circa mediũ illius epistolæ, postq̃
 aliqua ratione ostenderit nō esse criminũ societate obstrictos, qui pro
 sceleratis intercedũt, hęc quę sequuntur ait. Nec ideo sanè frustra insti-
 tuta sunt potestas regis, vis gladii cognitoris, vngulæ carnificis, arma
 militis, disciplina dominantis, seueritas etiã boni patris. Habent ista oĩa
 modos suos, causas, rationes, vtilitates. Hęc cū timentur, & coercẽtur
 mali, & quietius inter malos viuũt boni: nō quia boni pronunciandi
 sunt, quia talia metuendo nō peccãt (Non enim bonus est quispiã ti-
 more pœnæ, sed amore iustitiæ) verum tamen non inutiliter etiã metu
 legũ humana coercetur audacia, & vt tuta sit inter improbos innocẽ-
 tia, & in ipsis improbis dum formidato supplicio frenatur facultas,
 inuocato

Gregorius

Augustinus

D

A inuocato deo sanetur voluntas. Hæc Augustinus. Et postea aliquibus interpositis eandem sententiam repetens ad illius confirmationem citat Paulum ad Romanos dicentem. Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Quod si malum feceris, time: non enim frustra gladium portat: dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Et post hæc Pauli verba suam interpretationem subiungit Augustinus dicens. Hæc verba Apostoli vtilitatem vestræ seueritatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem iussi sunt tenentibus debere qui timent, ita dilectionem iussi sunt timentibus debere qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi Charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertissimè constat illum in hac esse sententia, vt non velit omnem punitionem per intercessores excludi, sed solùm vt seueritas legum temperetur. Et multa alia ad hanc rem pertinentia in illa epistola dicit, quæ in secunda conclusione citabuntur, & ex illis veritas huius primæ conclusionis multo clarius elucescet. De hoc tamen admonere decreui lectorem, vt si illam Augustini epistolam legerit, aduertat illud ibidem ab illo dici impunitum, non quòd omni prorsus punitione caret: sed quòd multo mitius quàm criminis qualitas exigebat, aut quam leges statuerant, punitur. Nam quia pœna quam patitur, si ad criminis meritum comparetur, ferè nulla est, ideo crimen tale impunitum esse dicit. Alioqui sibi ipsi contradiceret, qui semper ostendit aliquam punitionem esse necessariam. Et hæc mea interpretatio quod sit menti Augustini conformis, ex aliis illius verbis quæ infra citabo apertissimè constare poterit. Altera primæ conclusionis pars est, quòd ex fonte charitatis procedere potest, vt quis roget totam pœnam à lege statutam dimitti scelerato homini: vt, gratia exempli, cum quis pro inimico à quo læsus est, orat ne pœna vlla illi irrogetur: quia ex animo & gratis dimittit offensam contra se factam, & insuper orat iudicem, vt reipublicæ offensam illi remittat. Hic enim sic intercedens non solùm nõ peccat, sed magno apud deum dignus est præmio: quia hoc faciens, impleuit simul & præceptum & consilium dei dicentis. Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui odierunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filii patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui sic ex charitate impunitatem inimici sui petit à iudice, non ideo peccatum impunitum esse orat, quia sibi placet:

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

bi placet : sed vt bonitate sua vincat malitiam alterius, & benefa- C
 ciendo illi, cogat illum ad pœnitentiam peccati quo illum offendit.
 Quia ergo peccatum quod inimicus commiserat, illi displicet, & il-
 lud abominatur, ideo recusat facere quod alius fecit, & non vult vin-
 dicare offensam, nec reddere illi simile malum, sed bonum pro ma-
 lo. Hanc enim solam causam reddit Augustinus Macellino tribuno
 scribens epistola. 158. propter quam intercedit pro Donatistis hære-
 ticus, qui propter atrocia crimina quæ contra catholicos se fecisse fue-
 rant confessi, optimè mortem merebantur, vt citra mortis suppli-
 cium punirentur. Sic enim ait. Pœna sanè illorum quanuis de tan-
 tis sceleribus confessorum, rogo te vt præter supplicium mortis sit,
 & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetu-
 dinem commendandam. Ipse enim fructus ad nos peruenit confes-
 sionis illorum, quia inuenit Ecclesia catholica vbi suam erga atro-
 cissimos inimicos seruet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe
 crudelitate quæcunque præter sanguinem vindicta processerit, ma-
 gna lenitas apparebit. Quòd etsi modo quibusdam nostris illa atro-
 citate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negli-
 gentiæ simile, transactis tamen motibus animorum qui recentiori-
 bus factis solent turbulentius excitari, egregiè luculenta bonitas ap- D
 parebit, & ob hoc magis eadem gesta legere atque ostendere delecta-
 bit. Hæc Augustinus. In quibus verbis duo potissimum annotare
 oportet. Primum est, quod dicit se ideo pro illis rogare, vt ecclesia
 suam erga inimicos charitatem ostendat, & luculenta bonitas illius
 aliis sit conspicua. Et propter eandem causam etiam rogasset omnem
 pœnam illis remitti, nisi crimina essent tam atrocia, vt apertè agnos-
 ceret nõ expedire reipublicæ illa esse impunita. Nam quum talia sunt
 crimina, & si pro illis deum orare expediat, & sic res præmio digna:
 apud homines fortè non expedit pro illis quanuis inimicis sic pro il-
 lis intercedere, vt tota pœna illis dimittatur. Alterum illic anno-
 tandum est quod ait. In tanta crudelitate quæcunque præter sangui-
nem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. In quibus verbis
 apertè ostenditur verū esse quod proximè antea admonui. Nam quia
 tanta est hæc lenitas, ideo epistola. 54. hanc lenitatem vocat impuni-
 tatem. Sed hoc dimisso ad primum reuertamur, quòd de interces-
sione pro inimicis facienda diximus. Nam quòd hac ratione pro illis
 apud iudices intercedere sit bonum, vt ipsis inimicis charitas osten-
 datur, quatenus illi aut alii hoc exemplo prouocati iniurias dimit-
 tere discant, idem Augustinus iterum epistola 159. eidem Mar-
 cellino

A cellino de eadem re scribens ait. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatum diligenter atq; instanter examinant, vt inueniant quibus parcant. Vnde plerunq; necesse est, exerceatur acrius inquisitio, vt manifestato scelere sit vbi appareat mansuetudo. Omnia quippe bona opera amant in luce constitui, non propter humanam gloriam, sed vt videant, ait dominus, bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Et ideo non suffecit Apostolo mouere, vt mansuetudinem seruaremus, sed vt eam etiam notam omnibus faceremus. Mansuetudo, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus. Et alio loco. Mansuetudinem ostentantes ad omnes homines. Hactenus Augustinus, qui apertè declarat quo fine & quam ob causam liceat pro inimicis apud humanos iudices intercedere.

Math. 5.

Philip. 4.

Titum. 3.

Secunda conclusio. Quando meritò speratur de emendatione hominis qui crimen aliquod commisit, licitè potest qui hanc spem habet, pro illo apud iudicem intercedere, vt mitiori pœna quàm à lege statuta est, puniatur, præsertim si pœna per legem statuta est pœna mortis. Sed ante huius conclusionis declarationem & probationem volo admonere lectorem, vt non putet semper iudicem esse obligatum ad minuendum pœnam legis, quoties intercessor iustè pro illa intercedit. Quia iudex & intercessor valde diuersos habent fines, & circa diuersa obiecta versantur: & hinc euenit, vt quod vni licet alteri non liceat: & quòd vnus iustè petit, alius iustè neget. Intercessor siquidem, vt in plurimum, solùm respicit bonum proximi pro quo intercedit: iudex verò non hoc solùm respicit, sed totam rempublicam cuius curam gerit. Ex quo diuerso fine constat sæpe euenire posse, vt intercessor ex pietate motus & proximi emendationem intendens iustè pro illo intercedat, quia sperat indulgentia illi concessa fore emendandum, iudex autem timens ne ex tali remissione incommodum aliquod eueniat reipublice quam tuendam suscepit, iustè neget quod alius petit. Quæ iudicem circa inflictionem pœnarum facere oporteat, proximè præcedenti capite diximus: nunc de iis solùm quæ intercessoribus licent, differimus. Hac igitur admonitione præmissa meam hanc secundam conclusionem probo. Quilibet homo potest à iudice iustè petere vt faciat quod iustè facere potest. Iudex autem potest ex iustis aliquibus causis pœnam legis minuere. Ergo dum tales causæ adsunt, quilibet iustè poterit iudicem intercedere vt legis rigorem temperet. Quòd autem iudex possit pœnam à lege decretam ex causa iusta minuere, omnes iurisperiti fatentur, & probant per. l. Quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de his qui

*Conclusio se-
cunda.*

B

F f 3

notantur

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

notantur infamia : & per. l. Et si feucior , & . l. Si Pofsidonium, C. C
 Ex quibus caufis irrogetur infamia . Si verò iudex sine caufa pœnam
 à lege decretam minueret , dicunt quidam illum effici infamem. Hoc
Felinus. enim tanquam rem notatu dignam annotat Felinus in capitul. Qua-
 liter & quando, § . Ad corrigendos, de accusationibus : & dicit hoc
Hostiensis idem annotasse Hostiensem in capitu . De caufis, de officio delegati.
 Et pro hac fententia citat textum , quem dicit effe optimum, in. l. Ser-
 uos, C . Ad legem Iuliam de vi publica. Sed miror quòd textum il-
 lum dicat effe optimum ad probandum regulam illam generalem.
 Fateor quidem legem illam infligere pœnam infamiæ iudici , qui
 neglexerit punire reum iuxta eiusdem legis tenorem . Sed inde non
 est fumenda regula, vt femper iudex pœnam legis infligere negligens
 infamiæ notam incurrat . Nam hac ratione etiam oportet dicere om-
 nem huiufmodi negligentem iudicem effe puniendum pœna quin-
 quaginta librarum auri , quæ effent fifco reddendæ . Quia in. l. Ne-
 mo venerantis , C . de paganis , tali pœna iubetur puniri iudex qui
 pœnam in eadem lege statutam infligere neglexerit. Non tamen oportet
 (vt apertè conftat) hanc pœnam omni iudici negligenti impone-
 re : & eadem ratione conuincitur , vt non oporteat infamem reputa-
 re omnem iudicem, qui pœnam à lege decretam sine caufa minuerit. D
 Nam ex fingulari aliqua inferre vniuerfalem propofitionem, peffima
 effe confequentia. Et hinc fic ex multis aliis rebus apertiffimè osten-
 ditur vtiliffimum effe iuris peritis , fi antequam ad iuris vtriusq; noti-
 tiam capeffendam accederent, dialecticam plenè nouiffent. Difcerent
 enim optimè argumentari, & intelligerent fe in his quæ nõ funt aper-
 tè definita, fed ab eis per rationes & argumenta ex textibus deducun-
 tur, fepiffimè falli. Ego itaq; intelligens argumentorum vim & pote-
 statem cogor, propter hanc caufam ab illis aliquando difcedere: in his
 quæ non funt per textum expreffum definita , nec poffunt bona con-
 fequentia ab illis deduci. Et ita in præfenti negotio cenfeo nõ effe di-
 cendũ infamẽ omnẽ iudicem , qui sine caufa pœnam à lege statutam
 minuerit. Quia nulla effe lex quæ hoc contra omnem iudicem vniuer-
 faliter ftatuat , fed folùm contra illum particularem de quo loquitur
 prædicta. l. Seruos. Quæ autem fint caufæ iuffæ , propter quas iudex
 poteff minuire pœnam , explicat glosfa in illa prædicta. l. Quid ergo,
 § . Pœna grauior. Felinus autem in loco proximè citato enumerat
 feptem caufas, propter quas iuffè poteff iudex pœnam augere aut mi-
 nuere : Sed illas omnes fic mifcuit , & indiftinètè pofuit , vt non
 diftinxerit illas , propter quas poteff iudex augere pœnam ab illis ,
 propter

A propter quas potest minuere. Non enim omnes eidem seruiunt negotio, sed aliquæ sunt iustæ causæ ad augendum pœnam, aliæ verò ad minuendum. Ego nunc non differo de augmento pœnarum quæ sunt per leges statutæ, sed de sola illarum diminutione: & ideo eas solas causas dinumerabo, propter quas iustè potest iudex minuere pœnam à lege statutam.

Prima causa est ætas vt puta senectus, vel pueritia. De pueritia definitur apertè in. l. Auxilium, §. In delictis, ff. de minoribus. De senectute dicitur in. l. Diuus Adrianus, ff. de termino moto. Et præter hæc legum testimonia, ratio naturalis docet iustum esse vt huiusmodi ætatibus pœna legis minuatur. Quia huiusmodi ætates non habent tantas vires, quantas habent adolescentia & iuuentus: & ideo illæ nõ sunt tam atrocibus pœnis puniendæ. *Prima causa propter quã iudex potest minuere pœnam legis.*

Secunda causa est paupertas, ita vt si lege aliqua definita esset pœna pecuniaria contra alicuius certi criminis reum, & ille esset tam pauper vt non esset soluendo, aut data pecunia nihil aut valde parum sibi postea ad victum superesset, iustum est vt iudex circa istum talem legem temperet, & minorem ab illo pecuniam exigat, aut prorsus remittat. Pro hac re est textus apertus in. l. Illicitas, §. vltimo, ff. de officio præsidis. Quam legem Abbas in cap. *Secunda causa.*

B Nisi specialis, de officio legati, notat tanquam singularè & dicit eam valere ad hoc, quod propter inopiam pœna pecuniaria non commutatur in corporalem. Et in hoc casu est aliud notandum, quòd ille cui propter inopiam est pœna pecuniaria diminuta, aut prorsus remissa etiam si postea venerit ad pinguiorem fortunam, non tenebitur ad pœnam illam soluendam. Quia per inopiam illam non solum fit inanis actio ad petendum pecuniam, sed remittitur debitum, & prorsus tollitur actio. Nam verba legis vltima hoc apertissimè definiunt, sic dicentia. Remissa propter inopiam multa, à prouincias regentibus exigi nõ debet. Et hoc est particulare in solo debito quod contractum est ratione pœnæ, quia in debito quod contrahitur ratione mutui, aut ratione emptionis, aut venditionis, aut alia simili ratione, quanuis propter inopiam debitoris cesset actio, non tamen ideo intelligitur esse remissum: sed quando debitor peruenerit ad pinguiorem fortunã, tenebitur soluere creditori, vt dicitur in cap. Odoardus, de solutionibus. *Abbas.*

Tertia causa esse potest doli defectus, vt puta quia non ex deliberatione aut præmeditato consilio, sed ex quodam impetu, aut subita animi perturbatione ex dolore concepta, crimen commisit. Tunc enim sicut culpa est leuior, ita ratio naturalis docet, vt pœna sit mitior. Et *Tertia causa.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

huic rationi naturali accedit legis decretum quod habetur in. l. Absentem, §. ultimo, ff. de pœnis, cuius verba quia breuia sunt, & notatu digna hîc inferere placuit. Refert, inquit Vlpianus iurisconsultus, an in maioribus delictis consulto aliquid admittatur, an casu. Et sanè in omnibus criminibus distinctio hæc pœnam, aut iustam eligere debet, aut temperamentum admittere. Hæc Vlpianus. Et propter hanc causam iustum esse puto, vt ille qui se defendendo alium occiderit, quanuis aliter se defendere potuisset, mitiori pœna puniatur quàm illa quæ per leges contra homicidas statuitur. Quia etsi hominem occidit, & sic occidendo peccauit, id tamen non ex consilio & deliberatione, sed ex passione quadam fecit, vtpotè ab illo prouocatus ad iram. Hanc tertiam causam, quam nos dicimus doli defectũ, Felinus non enumerauit quum iustas causas mutandi pœnam legis, recenset. De qua re non possum non mirari cur illam omiserit, cum tam manifestam in se habeat rationem, & tam aperta sit lex quæ illi patrocinetur.

*Quarta cau-
sa.* Quarta causa esse potest consuetudo quæ non sit mala: ita docet Abbas in capitul. Ea quæ, de statu monachorum. Et pro hac sententia citat textum in cap. Cùm contingat, de foro competenti, & capitulo, Inquisitionis, de accusationibus. Sed si consuetudo esset mala, vt puta quia imponit nimis leuem aut nimis grauem pœnam, dicit talem consuetudinem non esse iustam causam ad minuendum pœnam legis. Et hanc talem malam consuetudinem dicit reprobari in prædicto capitulo, Ea quæ. Et certè si consuetudo non est mala, ratio naturalis docet, vt per illam possit pœna legis minui. Quia si consuetudo potest in aliis derogare legi, consequens est, vt etiam possit derogare in pœna à lege statuta. Si lex statuit, vt qui sacrilegium committit, soluat triginta libras argenti, & longæua consuetudine seruatum sit, non solui, nisi decem libras, ipsa consuetudo cogit iudicem, vt legis seueritatem temperet nõ exigendo à sacrilego nisi decem libras.

*Quinta cau-
sa.* Quinta potest esse causa iusta minuendi pœnam à lege statutam, si iudex qui pœnam infligere debet, non habet potestatem infligendi pœnam legis. Vt gratia exempli, si quis laicus commisisset crimen, cui debetur ex legis decreto pœna mortis, & iudex qui illum damnare debet, est in sacris constitutus, non debet illum pœna mortis, sed alia mitiori pœna punire: quia iudici ecclesiastico sententiam sanguinis dicere non licet. Et pro hac sententia est textus apertissimus in capitulo, In Archiepiscopatu, de raptoribus.

Ex quo

A Ex quo textu colligitur vnum singulare etiã notandum, videlicet, quòd iudex delegatus potest minuere pœnam legis, quod aliàs non contingit, vt notatur per Ioannem Andream in cap. De causis, de officio delegati. In casu autem illius capituli, In Archiepiscopatu, archiepiscopus ille delegatus à rege Siciliae non poterat dãnare ad pœnam mortis, ideo dicitur illi vt pœnam mitiorem imponat.

Alias causas refert Archidiaconus in cap. penultimo, dist. 82. & in cap. Innocens. 22. q. 4. sed eas omnes ex industria hïc enarrare omitto, propterea quòd pœsenti negotio nõ cõueniunt. Nam ego impœsentiarum de illis solis causis dissero, propter quas licet iudici pœnam legis minuere, Pœnæ autẽ, de quibus in pœdictis locis Archidiaconus differit, non mitigantur per iudicẽ, sed per alias posteriores leges, quæ priorum legũ rigore temperant. Alię etiam sunt causæ ad augendum pœnam legis, sed quia pœsenti argumẽto non seruiunt, ideo illas oẽs pœtermitto. Sed in omnibus istis causis hoc aduertendũ est, eas tunc

solum esse iustas ad minuendũ pœnam legis, quando lex ipsa non exprimeret, nullam aliam debere pœnam imponi: aut manifesta prohibitione prohiberet pœnam mutari, prout dicitur in cap. Super eo, de raptoribus. Tunc enim non liceret legẽ transgredi pœnam mutando.

B) Declaratis igitur causis, propter quas iustẽ potest iudex pœnam legis minuere, opus est vt ad susceptum argumentum, quod nobis pœbuit occasionem pœdictas causas dinumerandi, disputationem nostram reuocemus. Iudex potest (vt modò ostendimus) ex iustis causis pœnam legis minuere: ergo alius iustẽ poterit illum rogare, vt aliqua iusta causa accedente pœnam legis temperet, prout nostra secunda conclusio definit. Præterea, Is qui pro alio apud iudicem intercedit, vt per indulgentiam à iudice impetratam, illum à peccato conuertat, magnum opus charitatis facit, videlicet conuertere peccatorem à peccato, & illum emendare. Qui conuerti fecerit peccatorem, Iaco. 5. inquit Iacobus Apostolus, ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Intercessor ergo, qui pro illo, quem sperat à peccato conuertendum, intercedit, non solum hoc faciendo non peccat, sed potius meretur. Hoc tamen tunc solum verum erit, quando ille hac potissimum intentione pro illo orat, vt per impetratam à iudice pœnæ diminutionem, illum à peccato conuertat, & meliorem faciat. Multum enim intèrest, quo fine res hæc agatur. Nam licet intercessor speret alium de crimine emendandum, si tamen ille non ideo intercedit vt emendetur, sed vt malum aliquod per illum postea operetur, iniustẽ faciet:

F f s non ta-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

non tamen quia intercessio ex se mala sit, sed quia ad malū finem ordinata. Rursum, ad huius conclusionis probationem sunt multa Augustini testimonia, quibus ille apertissimè docet, quid & qua intentione apud iudicē pro sceleratis hominibus intercedendo petere oporteat. Nam in illa epistola. 54. respondens argumētis, quæ Macedonius per epistolam suam obiecerat, & reddens causas iustæ intercessionis, ait. Ideo quippe, quantum facultas datur, pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, quum is, qui reus est, correctionem promittit. Hæc tua est, hæc & nostra sentētia. Nullo ergo modo culpas, quas corrigi volumus, approbamus: nec quod perperam cōmittitur, ideo volumus impunitum esse, quia placet: sed hominem miserantes, facinus autem seu flagitium detestantes, quanto magis nobis displicet vitium, tanto minus volumus inmendatum interire vitiosum. Hæc Augustinus. In quibus verbis id aduertere oportet, quod supra in prima conclusione admonui, impunitum hoc loco ab Augustino non dici quod nullo modo punitur, sed quod non iuxta legis seueritatem punitur. Nam post hæc illius verba, quæ modò citauimus, pauculis interiectis subdit. Morū porrò corrigendorum nullus alius quàm in hac vita locus: nam post hanc quisq; id habebit, quod in hac sibimet conquisierit. Ideo cōpellingimur humani generis charitate interuenire pro reis, ne istā vitam sic finiant per supplicium, vt ea finita non possint finire supplicium. Hęc ille. Et in his verbis id annotare oportet illum dicere hoc solū rogare pro reis, ne mortis supplicio puniantur. Non enim omnē, sed solam mortis excludit pœnam, & ob eam solam causam, vt per huius indulgentiæ medium illi emendentur, & sic mortem æternam euadant. Et postea differens quomodo Deus parcat peccatoribus eorum peccata dissimulans, & quomodo sic dissimulando (vt Paulus ait) per patientiam suam adducit eos ad pœnitentiam, hæc ait. Ad hanc volumus adduci pro quibus interuenimus, non eorum peccatis vel parcimus vel fauemus. Nam quosdam, quorum crimina manifesta sunt, & vestra seueritate liberatos, à societate tamen remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant, seq; ipsos puniendo. Nam nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi vt id quod malè fecerit, impunitum esse non sinat. Eo quippe modo sibi nō parcenti ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus contemptor euadit. Hæc Augustinus. Et post multa in eadem epistola dicens iustam esse potestatem gladii, & punishmentem, qua per talem potestatem mali feriuntur, statim subdit. Sed huic ordinationi rerum humanarum

A rum contrariæ non sunt intercessiones episcoporū. Imò verò nec causa nec locus intercedendi vllus esset, si ista nõ essent. Tanto enim sunt intercedentiū & parcentiū beneficia gratiora, quāto peccantiū iustiora supplicia. Hæc ille. Si episcopi intercederent vt reis omnis prorsus remitteretur pœna, contrariæ proculdubio essent episcoporū intercessiones potestati regis. Verū quia non omnem, sed aliquam pœnā remitti petunt, ideo Augustinus censet non esse cōtrarias, sed idem sentientes, veluti misericordia puniens, & iustitia parcens. Nam hoc ipse postea aliquibus interiectis declarat, sic dicens. Prodest ergo & seueritas vestra, cuius ministerio quies adiuuatur & nostra: prodest & intercessio nostra, cuius ministerio seueritas temperatur & vestra. Non vobis displiceat quòd rogamini à bonis: quia nec bonis displicet quòd timemini à malis. Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantum de iudicio futuro, verum etiam de potestati- Rom. 13. bus vestris secularibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem diuinæ prouidentiae pertinere. Hæc Augustinus. Et citantur hæc vltima verba à Gratiano in cap. Prodest. 23. q. 5. Et post pauca iterū deniq; ait. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec intercessoris religio contemnatur: quia plectendo & ignoscendo hoc solū benè agitur, vt vita

B hominum corrigatur. Hactenus Augustinus. In quibus verbis id, quod in duabus præcedentibus conclusionibus diximus, complexus est. Dicit enim non esse dandam integram pœnæ remissionem, sed plectendo & ignoscendo benè tunc agi. Dicit etiam quo fine vtrunque agere oporteat: quia vt vita hominum corrigatur. Nam hac ratione intercessor intercedere, & iudex punire simul & parcere debet, vt reus corrigatur. Et quia post mortem non est corrigendi locus aut tempus, ideo hoc solum petit, & pro hoc solo intercedit, & intercedendum esse docet, vt is, de quo spes emendationis habetur, quanuis crimen morte dignum commiserit, mortis pœna non puniatur, vt tempus illi ad pœnitentiam & emendationem concedatur.

Sed fortè contra hanc nostram secundam conclusionem quis arguet non esse licitum intercedere, ne pœna mortis puniatur reus ille, qui dignus est illa. Quia talis intercessio sub tam grauibus pœnis est per legem interdicta, vt ex ipsis pœnis, iuxta ea quæ libro primo capite quinto diximus, facilè constet prohibitionem illam obligare ad culpam mortalē. Nam in. l. Quisq; cum militibus. C. Ad legē Iuliam maiestatis, Imperatores Honorius & Archadius postq̄ graues pœnas statuunt contra eos, qui coniurationē contra principem fecerint, aut dederint

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C

dederint vel susceperint iuramentum de morte, non solum imperato-
ris, sed etiam virorum illustrium, & senatorum, hæc quæ sequuntur
addunt. Deniq; iubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro
talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Hoc imperatores
illi. Quæ verba citantur à Gratiano in cap. Si quis. 6. q. 1. Ecce vides pœ-
nam infamiae intercessori impositam, quæ non nisi pro peccato morta-
li inferri potest: & inde videtur colligi, vt qui sic intercedit, morta-
liter peccet. Hoc tamen argumentum parum nos mouet, quia etsi lex
illa ab imperatoribus illis condita quoad forum exterius aliquid va-
leat, quoad forum tamen secretum, quod ad conscientiam spectat, ni-
hil profus valet. Non enim potest imperator prohibere, ne quis ope-
ra charitatis & pietatis faciat. At rogare pro reo vt illi remissioni da-
ta postea dignam faciat pœnitentiam, & emendationem suscipiat (vt
in principio huius secundæ conclusionis ostendimus) opus est chari-
tatis: non potest ergo Imperator prohibere ne fiat. Deus permittit, &
(vt verius dicam) præcipit aut cõsultat vt oremus pro iis qui illũ offendunt:
Mat. 5. & imperator non permittet se orari pro illis a quibus offensus est: Di-
ligite inimicos vestros (ait Christus redemptor noster) benefacite his
qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calumniantibus vos.
D Qui proximum persecuitur, deum proculdubio offendit: deus ergo
præcipit, aut cõsultat vt illum oremus pro illis à quibus offenditur.
Cur ergo non patietur imperator se rogari pro illis à quibus offensus
est: Nonne deus maior est imperatore: Nonne offensa cõtra deum est
multo maior offensa contra imperatorem: Sed ne legem illam omni-
no iniustam esse accusemus, & imperatores de nimia arrogãtia aut se-
ueritate notemus, in eorum excusationem dicimus, ideo tales interces-
siones ab eis merito prohiberi, quia nõ possunt cognoscere corda in-
tercessorum, & ideo nescire possunt qua intentione pro aliis interue-
niant, an videlicet vt illi emendantur & dignam deo pro suo peccato
satisfactionem reddãt, an verò vt amplius lædere possint. Et quia eõ-
rum intẽtio cognosci non poterat, in tam atrocis criminis detestatio-
nem, & horrorem potuerunt omnem intercessionẽ prohibere. Deus
autem qui optimè corda omnium intuetur, non solum nõ prohibet,
sed præcipit aut cõsultat vt illum oremus pro peccatoribus qui illũ
offendunt. Hac igitur ratione moti admittimus prohibitionem illam
quæ continetur in prædicta. l. Quisquis cum militibus, esse iustam: sed
non inde trahenda est consequentia vniuersalis ad omnia crimina, ita
vt in nullo crimine pro reo intercedere liceat. Non est enim æquum,
vt eadem de omnibus criminibus ratio habeatur. In illis igitur crimi-
nibus

A nibus, in quibus lex intercedere prohibet, fateor non esse licitum pro reis intercedere, præsertim apud homines, qui corda nõ possunt agnoscere. In aliis verò criminibus, vbi nulla est prohibitio, ipsa intercessio hac ratione intelligi potest esse concessa, quòd non est prohibita.

Præterea, contra eandem secundam conclusionem arguitur ex prohibitione diuina: quia non solũ homo, sed etiam Deus aliquando prohibet orare pro peccatoribus. Nam quia filii Israel idola colebãt, ideo iratus dominus ait Hieremię prophetę. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudẽ & orationẽ. In quibus verbis videtur dominus prohibere Hieremiam vt nõ oret pro populo Israel, qui idola colebat, & inde propter eandẽ rationẽ videretur colligi, vt pro nullo hoie idola colente sit orandũ. Et inde vltra sequi videretur, vt pro nullo tali sit apud homines intercedendum. Respondeo, illa verba domini ad Hieremiam non dicunt prohibitionẽ, sed solam admonitionem, quod ex his, quę sequuntur, apertissimẽ constat. Nam causam reddens cur non debeat pro populo illo orare, ait. Quia non exaudiam te. Admonet igitur illum, vt pro illo populo non oret, ne tempus in tali oratione terat, cùm talis oratio nihil sit profutura illi, pro quo rogaret. Quòd si adhuc contendat quis in illis Dei verbis, non

B solam admonitionem, sed præceptum aut prohibitionẽ manifestari, nolo super hac re contendere cum illo, sed dico Deum talem orationem prohibuisse, quia populus ille in suo peccato persistebat adeò obstinatus, vt de emendatione illius nulla iam haberetur spes. Et iuxta hunc sensum interpretatur locum illum beatus Hieronymus, sic dicens. Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat: præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam deprecetur. Hęc Hieronymus. Ex cuius interpretatione constat, nihil contra meam secundam conclusionem agere, quod Deus Hieremię prophetę prohibuerit orare pro populo: quia mea secunda conclusio tunc dicit licere pro reo intercedere, quando de illius emendatione speratur, vt puta quia illũ de peccato pœnitet, & emendationem promittit, quorum neutrum in populo illo tunc erat.

Tertia conclusio. Quando reus aliquis emendationem recusat, & sic est induratus in peccato quod commisit, vt de illius correctione meritò desperetur, non licet orare pro eo, etiam si sit mortis pœna plectendus. Hęc conclusio sequitur ex alia proximẽ præcedente. Nam si hac sola ratione (vt pluribus Augustini testimoniis in secunda conclusione probaui) licet pro reis orare, vt illi corrigantur, ergo quando meritò de illius correctione desperatur, non licebit pro illis orare.

Præterea,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Præterea, iudici nõ licet talibus reis parcere, ergo nec intercessori licebit pro talibus intercedere. Consequentia ista est nota ex illo, quod à principio huius capituli probaui, rogantem pro alio eiusdem esse conditionis & meriti, cuius est ille, qui precibus eius motus aliquid facit. Quia qui rogat (vt ibidem diximus) potentior est cæteris paribus, q̄ qui consulit. Antecedens probatur per cap. Facientis. 86. distinctione. Nam qui tali in peccato obstinato parceret, nõ misericors, sed potius crudelis diceretur. Ecclesia enim Christi sponsi sui lenitatem imitari cupiens, etsi circa multos sceleratos viros mansuetudinẽ suam ostendat, circa illos tamen, de quorum emendatione desperat, seueritatem exercet. Nam ob hanc causam hæreticum relapsum iudicio seculari tradit ab illo damnandum: quia censet illum indignum, cui amplius venia concedatur, propterea quòd de illius emendatione desperat. Propter eandem causam clericum incorrigibilem tradit etiam potestati seculari ab illa iudicandum, quia cùm incorrigibilem esse agnoscat, venia indignum esse iudicat. Nullus ergo pro aliquo intercedere debet, vt venia illi concedatur, quem Ecclesia venia indignum esse iudicat. Rursum, Deus etsi pientissimus sit, & sæpe peccata hominum dissimulet propter pœnitentiam, non tamen vult vt rogemus illum pro iis, qui in peccato persistunt, & emendari nolunt. Vult quidem Deus orari pro peccatoribus, vt ipse dignetur illis pœnitentiam inspirare, & ad illam faciendam iuuare: non tamen vult Deus rogari, vt illis non pœnitentibus & in peccato persistentibus parcat. Nam qui sic Deum oraret, iniuriam illi faceret, putans illum tam remissum vt peccatoribus obstinatis indulgere, & mala impunita relinquere velit. Verebar, inquit Iob, omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti. Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait. Delinquenti dominus nequaquam parcat: quia delictum sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcat: quia nullatenus sine vindicta relaxatur. Hæc Gregorius. Iniustũ ergo à Deo peteret, qui illum oraret, vt peccatorem in peccato obstinatum sine vlla sui peccati vltione impunitũ relinqueret. Nam propter hanc solam causam (vt in præcedenti conclusione ex Hieronymi testimonio probauimus) Deus præcepit Hieremiæ prophetæ, vt non oraret pro populo Israel, quia in suis peccatis perseuerabat, & emendari nolebat. Si Deum, qui pientissimus & summè potens est, orare non licet, vt parcat illi, qui in peccato perseuerat, multò minus licebit intercedere pro tali apud iudicem humanum, qui hanc non habet potestatem

Iob. 9.

Gregorius

A testatem, vt tali peccatori parcere possit: præsertim quum iudex humanus precibus flecti possit ad iniustum aliquid faciendum. Et hæc conclusio etiam est ex mente Augustini in illa epistola quinquagesima quarta, vbi sic ait. Plurimū autem interest, quo animo quisq; parcat. *Augustinus.* Sicuti enim est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam, vt exēpli gratia manifestū aliquid ponam, quis nō crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volēti obstinatissimē de serpentibus ludere? Quis autē non misericordē qui talia prohibēs, contēptorem verborū verberibus emendauerit? Et ideo non vsq; ad mortem protendenda est disciplina, vt sit cui prodesse possit. Hęc Augustinus. In quibus verbis id potissimū annotare oportet, quod ait, crudelē esse eum, qui puero in malo obstinato parcat, & misericordē, qui verberibus emēdat. *Crudelis ergo censendus est intercessor, q pro peccatore in peccato obstinato interuenit vt non puniatur, & misericors est, qui petit illum puniri, vt punitus emendetur.* Et post aliqua in eadem epistola, postq; de illis, quorum emēdatio speratur, differuit, de quibus nulla emendationis spes meritō haberi potest, hæc quæ sequuntur ait. Quòd si tanta est peruersitas & impietas, vt ei corrigende nec disciplina possit prodesse nec venia, à bonis tamē intentione atq; conscientia, quā Deus cernit, siue seueritate, siue lenitate, non nisi officium dilectionis impleatur. Quòd autē in epistola sequitur, vbi dicit: Verū nunc vt mores nostri sunt, & sceleris pœnā cupiunt sibi homines relaxari, & id propter quod scelus admissū est possidere, pessimum hominū genus cōmemoras, cui pœnitendi medicina oīno non prodest. Si enim res aliena, propter quam peccatū est, cū reddi possit non redditur, nō agitur pœnitētia, sed fingitur. Si autē veraciter agitur, non remittitur peccatū, nisi restituatur ablatum: sed (vt dixi) cū restitui potest. Hęc Augustinus. *Ex cuius verbis constat illum in hac esse sententia, vt nec iudex possit pœnam aliquam remittere, nec intercessor pro illa remittenda iudicem rogare, quando is, pro quo rogitur, non vult recedere à peccato, propter quod est infligenda pœna.* In eadem sententia est beatus Hieronymus, immo Paulus in epistola ad Philemonem, quam idem Hieronymus interpretatur, & in qua Paulus Philemonem rogat pro Onesimo seruo illius fugituo, qui fugiens, aliqua rei domesticæ ipsius Philemonis surripuerat, & illa omnia luxuriosē viuendo prodegerat. Sed postea Paulum Romæ & in vinculis prædicantem audiens, credidit in Christū, & ab eodem Paulo baptizatus dignā fecit pœnitentiā, qua veterem vitam adeò renouauit, vt de illius cōuersione ipse Paulus dignat⁹ sit reddere testimoniū. *Hierony.*

Pro hoc

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Pro hoc itaq; Onesimo seruo ad Philemonem illius dominum epistolam scripsit Paulus per eundem Onesimum missam, in qua pro illo intercedit Paulus, hæc inter alia dicens. Gaudium enim magnum & consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu, imperandi tibi quod prodest propter charitatem, magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem & vincetus Iesu Christi. Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo: qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & tibi & mihi utilis est, quem remisi tibi. Tu autem illum, id est, mea viscera suscipe, quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis euangelii. Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Hactenus Paulus. Super hanc Pauli epistolam Hieronymus valde luculentam adidit interpretationem, & inter alia interpretans verba illa: Propter quod multam fiduciam habens. &c. hæc ait. Quantum igitur ad peccatum & ad facinus pertinet, quo dominum læserat, veniam non meretur: quantum verò ad Apostoli testimoniū, qui scit eum plenè esse conuersum, grandi pondere premitur qui rogatur: ut qui è seruo fugitiuo atq; raptore, minister Apostoli factus erat (Quod autem aliud habebat Apostolus ministerium nisi euangelii Iesu Christi?) iam non quasi à domino, sed quasi à conseruo, & coeuangelista, ignoscetur ei, qui seruus esset Christi, similiter & minister. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis constat Onesimum illum, si in peccato perseuerasset, fuisse indignum, cui venia concederetur, & per consequens ut pro illo rogaretur, post pœnitentiam verò & melioris vitæ conditionem, dignum esse effectum ut pro illo rogaret Paulus, & veniam impetraret. Et certè si Pauli verba diligenter inspiciantur, hoc ipsum aperte declarant: quoniam pro Onesimo seruo intercedens, non refert serui ætatem longævam, aut ægritudinem, aut multos labores in fuga perpeffos, sed solum offert serui cōuersionem, tantamq; illius emendationem, ut ex fugitiuo seruo & fure sit factus minister Apostoli in vinculis existentis.

Conclusio
quarta.

Quarta conclusio. Nullus licitè potest pro reo intercedere, ut illi venia concedatur, quando ex veniæ concessione proximo damnum infertur. Potest enim in multis casibus proximus lædi in pecuniis aut aliorum similiū bonorum possessionibus ex hoc solo quod reo parcitur, & pœna, qua dignus erat, illi remittitur. Si pœna, qua reus iuxta legis præceptum puniendus est, sit per eandem legem Petro adiudicata, & iudex precibus alterius inclinatus reo pœnam illam remitteret,
Petrus

A Petrus ex tali pœnæ remissione læderetur. Quia id quod lex illi concesserat, sine culpa illius auferretur ab eo. Idem contingeret, si fur aliquis surripuisset à Petro aliquam auri aut argenti quantitatem, aut mutuo eam à creditore accepisset, & postea captus diceret se nihil habere ad restituendum furtum, aut ad reddendum mutuũ, & ob hanc causam iudex ab intercessione alicuius victus illum liberum abire sine-
ret. Nam ex tali dimissione aperte læditur Petrus, si fur ille habet unde restituere aut reddere possit. Et nisi manifestis indiciis illius inopia demonstrari posset, semper de fure præsumendum est, illum negare quod habet, vt sic negando possit furtiuè retinere quod furto surripuit. Quia (vt dicitur regula octaua de regulis iuris in sexto) Semel malus semper præsumitur esse malus. In his aut aliis similibus casibus, in quibus proximus læditur, si reo pœna remittitur, non potest aliquis pro reo intercedere vt pœna illi remittatur aut minuat-
ur. Quia etsi pro reo intercedere sit aliquando opus charitatis & pietatis, non tamen quando per talem intercessionem alter læditur proximus. Qui enim veram vni vult exhibere pietatem, oportet vt illam sine alterius damno impendat, ita vt non sit vni misericors, & alteri crudelis. Nam (vt ait Paulus) non sunt facienda mala, vt inde eue- Rom. 3.
niant bona. Malum quidem est proximum lædere, hoc ergo facere non licet, vt hac via alteri proximo charitatem aut pietatem exhibeamus. Qui præcipit nobis vt proximum diligamus, non vnum aut alterum tantum dixit, sed omnem. Non minus obligatur quisq; diligere proximum, qui læditur ex indulgentia reo concessa, quã ipsum reum, & inde sequitur, vt etiam obligetur non intercedere pro reo, ne si id, quod pro illo petit, impetrauerit, alterum proximum lædat. Præterea, Iudex (vt in proximè præcedenti capite probauimus) non potest remittere aut minuere pœnam reo, si inde alius læditur proximus, & si contra ius remitteret, peccaret, & obligaretur in cõscientia ad plenam damni restitutionem alteri faciendam. Ergo is, qui pro huiusmodi reo intercedit, etiam peccat, & obligatur ad restitutionem damni illati perinde ac iudex. Consequẽtia ista probatur per ea, quæ in principio huius capituli diximus, vbi aperte ostẽdimus rogantem tantundem valere ad mouendum animũ alterius & plus quàm consulentem. At de consulente omnes Theologi cõcorditer sentiunt illum esse obligatum restitutioni perinde ac ille, qui cõsilio eius persuasus, intulit alteri damnum. Nam inter multos, quos cum fure currentes aut participantes dicunt, etiam consulentem enumerant. Et hæc omnia aperte probantur per cap. finale de iniuriis & damno dato.

G g §. vltimo,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 §.ultimo, vbi hæc verba habentur. Qui occasionem damni dat, ipsum
 damnatum dedisse videtur. Sed quod de intercessione dixi, tunc solum
 intelligendum esse volo, quando iudex non remisisset pœnam, nisi
 fuisset ab intercessore attractus & allectus. Nam si iudex fuisset absq̃
 alterius precibus factururus, quanuis intercessor pro huiusmodi pœnæ
 remissione rogans peccet, non tamen obligatur ad illius damni resti-
 tutionem, quia tunc ipse nõ est occasio illius damni. Et hæc sententia
 pluribus Augustini testimoniis cõprobat. Nam in illa epistola. 54.
 postq̃ dixerat pœnitentiam non agi, sed fingi, si res aliena, quæ malè &
 cum peccato ablata est, non restituatur, cum restitui potest, hæc quæ
Augustinus. sequuntur adiungit. Plerunq̃ enim qui aufert, amittit, siue alios patien-
 do malos, siue ipse malè viuendo, nec aliud habet vnde restituat. Huic
 certè non possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi cum habere cre-
 dimus & negare. Vbi quidè si aliquos sustinet repente cruciatus, dum
 existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est
 vnde luat ablatã pecuniam, meritò tamè, dum eam per molestias cor-
 porales redhibere cõpellitur, peccati, quo malè ablata est, pœnas luit.
 Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, tanquam pro
 reis criminũ. Non ad hoc vt minimè restituãt aliena, sed ne frustra ho-
 mo in hominè sæuiat, ille præsertim, qui iam remisit culpã, sed querit
D pecuniam, etsi fraudari metuit, nõ expetit vindicari. Hęc Augustinus.
 Et paucis interpositis subdit. Sed pro istis magis apud eos, qui repe-
 tunt, quã apud eos, qui iudicant, intercedere cõuenit, ne ipse videatur
 auferre, qui cum habet potestatẽ, non cogit reddere, quanuis in cogen-
 do ita debeat adhibere integritatẽ, ne amittat humanitatẽ. Illud verò
 fidentissimè dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne ma-
 lè ablata restituat, & qui ad se confugientem quantũ honestè potest,
 ad restituẽdum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam
 misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quã impẽdimus.
 Hęc Augustinus. Et post aliqua iterum ait. Ad summam igitur neq̃
 apud tales, si qui reperiuntur qualẽ te esse gaudemus, neq̃ apud ipsos,
 qui magno studio aliena ac nihil profutura, multoq̃ etiam periculo-
 sa ac perniciofa petunt, neq̃ apud cor meum, cui testis est Deus, ausim
 dicere, sentire, decernere, interueniendum esse pro aliquo, vt quod sce-
 lere abstulit, sceleris impunitate possideat. Sed vt remissa iniuria, quod
 iniuriõse abstulit, reddat, si tamen habet quod abstulit, vel aliud vnde
 illud restituat. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis cõstat, pro quo
 reo, & quando, & quantum intercedere liceat.

An reus

A

An reus excusetur per ignorantiam à *Et de errore vi. multa per doc*
pœna per legem statuta. *Simancas. in lib. catho. Insti*
 CAP. XIII. *.c. 25. f. 86. et et de ignorantia*

OSTQVAM in duobus præcedentibus capitulis declaravi quando & quomodo reus possit ex iudicis arbitrio & potestate à pœna per legem statuta iuste cripi: nunc iam opus est vt disseram de circumstantiis delictorum, quæ meritò possunt delinquentes à pœna legis liberare.

Et primò de ignorantia disseram, deinde de criminis occultatione: quoniam hæ duæ solæ sunt, quæ aliquam videtur præstare posse pœnæ excusationem. Vt autem de ignorantia certam aliquam sententiam reddere valeam, oportet prius annotare multiplicem esse ignorantiam, multiplicemq; pœnam.

Pœna quidem, quæ ad præsentem spectat disputationē, duplex esse potest: vna est quæ propter peccatum & ad illius punishmentem statuitur, & hæc est quæ sola (vt aliàs dixi) verè & propriè dicitur pœna. Altera est, quæ non propter peccatum, sed propter aliquam iustam causam statuitur, & infligitur, prout

B

est irregularitas, interdictum, indignitas ad sacerdotium, aut prælationem, quas omnes frequenter sine peccato, quanuis nõ sine iusta causa, multi patiuntur. Ignorantia autē multo magis est varia, & multo plures habet distinctiones, atq; diuisiones. Primò quidem ex parte ipsius ignorantis illam diuidit Aristoteles in ignorantiam negationis, & ignorantiam dispositionis.

Ignorantia negationis est sola priuatio notitiæ alicuius rei aut circumstantiæ illius. Et hæc ignorantia ab aliis vocatur nescientia. Ignorantia dispositionis vocatur ab Aristotele illa, qua quis iudicat de re aliqua aliter quàm illa se habeat, quam ignorantiam ipse Aristoteles dicit vocari deceptionē, & nos possumus etiam illam vocare errorem.

Hæ duæ ignorantiæ per hoc ab inuicem distinguuntur, quòd qui iuxta primam illarum rem aliquam ignorat, nullum prorsus de illa habet iudicium, siue verum, siue falsum: qui verò iuxta secundam ignorantiam speciem rem ignorat, aliquod habet de illa falsum iudicium. Iuxta primam ignorantiam, quæ negationis dicitur, intelligendum est id, quod dominus per Hieremiam prophetam ait.

Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Iuxta secundam ignorantiam speciem, quæ dicitur deceptio, aut error, intelligitur id, quod damnatos falsa & inutili pœnitentia ductos apud se dicere refert sapiens.

G g 2 Ambula-

de circumstantiis delicti

ignorantia

Aristoteles
libro. 1. posteriorum.
cap. 12.

Hier. 5.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Sap. 5.

ignorantia affectata

Gal. 1.

Psal. 35.

Iob. 21.

crassa

Ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. **C**
 Nam damnati, dum in hoc mundo viuebant, non solam priuationem scientiæ, sed deceptionem & errorem habuerunt, putantes vitia, quibus erant affecti, nihil illis ob stare, quominus ad æternam peruenirent fœlicitatem. Secundò adhuc, ex ratione eorum, quæ ignorantia accidere possunt, diuiditur ignorantia in affectatam & crassam siue supinam. Ignorantia affectata dicitur illa, quam aliquis diligit scientiam recusans, & illam odio habens, ita vt non solum nesciat, sed ipsam nescientiam procuret fugiendo ab omnibus, à quibus discere posset. Et hæc bifariam contingit: quia aliquando aliquis vult ignorare, ob hoc solum, quòd putat scientiam fore noxiam, & ita vult ignorare, non vt malum faciat, sed potius vt malum euitet. Talis fuit Paulus, qui nolebat audire doctrinam Christi, & persequebatur eos, qui illam prædicabant: hoc tamen non faciebat vt liberius peccaret: quia (vt ipse testatur) abundantius æmulator existeret paternarum traditionum: sed ideo ignorare volebat, quia putabat se offendere Deum, si talem didicisset doctrinam. Alio modo contingit ignorantia affectata, quando quis propter hanc solam causam vult ignorare, vt liberius peccet. Nam qui sic obstinatus est in peccato, vt in illo persistere firmissimè decreuerit, non vult, sed potius abhorret **D** scire illa, per quæ posset à voluntate peccandi reuocari. Nam de huiusmodi pessimo peccatore loquebatur propheta regius, quum dixit. Noluit intelligere vt benè ageret. Quare autem noluit ad benè agendum intelligere, verbis sequentibus declarauit, sic inquires. Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit. Ideo noluit intelligere malum esse quod agebat, ne hac ratione reuocaretur ab iniquitate, quam operari statuerat, & quam vnice diligebat. Huiusmodi enim homines sunt, qui (vt ait Iob) dicunt Deo. Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Ignorantia crassa siue supina est, qua quis propter negligentiam aut pigritiam adiscendi nescit ea quæ scire deberet. Recusat itaque adiscere, non quidem propterea quòd odio habet scientiam, sed quia horret pœnam, quam subire oportet in adiscendo. Et propter hanc negligentiam & desidiam, vnde hæc ignorantia ortum habet, vocatur ipsa ignorantia supina. Nam quia illi, qui supini iacent, ociose, molliter, atq; negligenter, & sine vlla cura degere videtur, ideo à re ipsa sumpto vocabulo, ipsi ociosi & negligentes supini dicuntur. Et inde eadè ratione deductum est, vt supina dicatur ignorãtia, quæ ex ocio & negligentia oritur, & ab eisde fouetur. l. Nec supina. ff. de iuris & facti ignorãtia. Dicitur

A Dicitur etiam crassa hæc eadem ignorantia, propterea (vt ego arbitror) quòd ociositas & negligentia, minimaq; rerum cura, solet crassos homines facere. Abbas in capitulo, Apostolicæ, de clerico excommunicato ministrante, reddit aliam istorum vocabulorum rationem, quam hîc referre contempsî, propterea quòd à proprietate latini sermonis longissimè abest. Petrus Ancharranus in capitulo, Vt animarum, numero tertio de constitutionibus, libro sexto, definiens ignorantiam supinam siue crassam, solû illam definit per particulare exemplum, sic inquit. Crassa & supina ignorantia est, quando quis ignorat quod publicè factum est in ciuitate, vt notatur. 38. distinctione in principio: & infra. Qui matrimonium accusare possunt, cap. Cùm in tua, vel non intelligere quod omnes intelligunt. Hæc ille. Per hanc definitionem ille comprehendere voluit ignorantiam crassam & supinam tam facti quàm iuris: ita vt ignorare quod publicè factum est in ciuitate, sit ignorantia facti: non intelligere quod omnes intelligunt, sit ignorantia iuris. Quàm peissima sit hæc definitio, facillè quisq; intelliget, si aduertat in illa definitione solos aliquos particulares casus explicari, in quibus ignorantia crassa & supina reperitur, sed non reddit id, quod omni ignorantia supinæ & crassæ conuenire possit.

*Petrus de An
charrano.*

B Est enim aliqua crassa & supina facti ignorantia, per quam quis ignorat, non quod publicè, sed quod occultè fit in ciuitate. Nam si episcopus sine vlla præuia examinatione de doctrina aut sciētia Petri idiotæ præbyteri, & prorsus ignorans illum esse doctû aut indoctum, conferret illi beneficium cum animarum cura, talis ignorantia, quam episcopus haberet de dignitate Petri, esset crassa & supina, quanuis illa indignitas non esset publica toti ciuitati. Potest etiam è contrario contingere vt aliquis non habeat crassam & supinam facti ignorantiam, quanuis ignoret quod publicè factum est in ciuitate. Quia si aliquis iudex omnem, quam potest, impendens diligentiam, vt sciat quis fuit patrator criminis alicuius publicè in foro commissi, & nullus viginti testiû, qui aderant, vult indicare criminis auctore, nec crimen ipsum, tunc iudex non dicetur habere ignorantiam crassam aut supinam, quanuis ignoret id, quod publicè factum est. Nulla enim ratio patitur vt ille dicatur, crassam aut supinam habere ignorantiam, qui omnem adhibuit diligentiam, vt sciret quod ignorat. Imò posset esse vt iudex ignorans quod publicè factum est, non dicatur crassam aut supinam facti ignorantiam habere, quanuis nullam ad sciendum præstiterit diligentiam. Nam si omnes viginti testes, qui crimen publicè committi viderunt, coniurent de secreto seruando, ita vt nullus co-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

rum velit alicui alteri reuelare crimen commissum, tunc iudex nul- C
 lam poterit accommodare diligentiam, vt crimen & illius patrato-
 rem agnoscat: cum nullus ad illum de crimine commissio rumor
 peruenerit, propter nimiam eorum, qui viderunt, taciturnitatem. Et
 inde conuincitur, vt iudicis illius ignorantia non sit dicenda crassa
 aut supina, quanuis publicè factum sit quod ignorat. Quia ignoran-
tia crassa & supina semper est cum negligentia, & cum culpa, quan-
do est (vt postea dicemus) circa id, quod quis scire obligatur. Vbi igitur
 nulla potest notari negligentia, ibi non potest esse crassa aut supi-
 na ignorantia. Eodem modo potest conuinci, malam esse illam de-
initionem pro alia parte, quæ respicere videtur ignorantiam iuris
 crassam, qua dicit ignorantiam crassam esse non intelligere, quod
 omnes intelligunt. Nam qui sine culpa sua est mente captus, non
 intelligit quod omnes intelligunt, & tamen non habet ignorantiam
 crassam, aut supinam. Quia talis ignorantia semper est cum culpa,
 quam non potest habere mente captus. Potest etiam aliquis cras-
 sam iuris habere ignorantiam, quanuis non omnes, sed paucissimi
 sciant quod ille ignorat. Nam si pauci essent episcopi, pauci etiam
 curati, qui scirent ea, quæ ad suum statum sunt necessaria, & reli-
 qui omnes ignorantes nollent diligentiam ad discendum adhibere, D
 omnes illi dicerentur crassam habere ignorantiam, quanuis de nul-
 lo illorum verè dici possit illum ignorare, aut non intelligere quod
 omnes intelligunt. Ex quibus omnibus apertissimè conuincitur,
 ignorantiam crassam aut supinam malè definiri per comparisonem
 ad scientiam, quam ferè omnes alii habent de re illa, quæ est ab ali-
 quo ignorata. Per hoc solum crassa declaratur alicuius ignorantia,
 si nullam aut valde modicam ille adhibuit diligētiam, vt sciret quod
 scire debebat. Probabilis ignorantia dicitur illa, quæ remanet post-
 quam aliquis debitam adhibuit diligentiam, vt sciret: prout fuit
 ignorantia Iacob putantis se dormire cum Rachele, quando pro illa
 fuit supposita Lya. Hic tamen annotare oportet, non esse necessariam
 supremam & nimis curiosam diligentiam ad sciendum, sed satis esse
 mediocrem, vt quis non dicatur crassam, sed probabilè habere igno-
 rantiam. Quia non omnis negligentia, sed solū summa est quæ facere
 potest crassam ignorantiam. Nam in. l. Nec supina. ff. de iuris & facti
 ignorantia, supina ignorātia, & scrupulosa inquisitio reiiciuntur tanq̄
 duo extrema vitiosa, inter quæ duo est tanquam mediū necessarium
 diligentia mediocris. Deinde in. l. Regula. §. Sed facti. ff. eodem ti-
 tulo, apertè declaratur illam solam ignorantiam, quæ secum habet
 summam

probabilis.

A summam negligentiam, esse dicendam ignorantiam supinam. Nam dicit hanc solam facti ignorantiam, quæ ex summa oritur negligentia, posse nocere. Et in illa prædicta. l. Nec supina, dicitur supinam facti ignorantiam non esse ferendam. Ex quibus duabus legibus conuincitur tunc solùm crassam aut supinam dicendam esse ignorantiam, quando valde magna fuerit negligentia ad sciendū quod scire oportebat. Tertiò potest diuidi ignorantia ex parte obiecti, circa quod versatur: ita vt quædam dicatur ignorantia facti, altera dicatur ignorantia iuris. Hanc diuisionem reddit, & de vtraque præbet exempla Paulus iurisconsultus in lege prima. ff. de iuris & facti ignorantia.

Ignorantia iuris est illa, per quam aliquis dicitur ignorare id, quod est à iure decretum, videlicet iuris præceptum aut prohibitionem.

Hæc autem ignorantia est multiplex, iuxta multiplicitatē iuris, quod ignorari potest. Est enim ius naturale, & ius diuinum positium,

Ius naturale

& ius humanum. Ius naturale est illud, quod ex ipsius naturæ institutione prouenit, & hoc est omnibus commune, vt dicitur in capitulo, Ius naturale, distinctione prima. Et hoc etiam est ius diuinum, quia Deus ipse, qui naturam condidit, est iuris naturalis auctor & institutor. Si igitur ius illud ad conditorem referas, diuinum

B dicitur: si verò ad tempus sui ortus illud comparare velis, naturale dicitur: quia simul cum ipsa oritur natura, & nō postea per aliquam siue humanam siue diuinam legem. Nam licet præcepta legis naturalis sint à Deo in Decalogo legis expressa, ante tamen quàm Decalogus ille in tabulis lapideis scriberetur, fuerat in tabulis cordis scriptum, simul cum ipsa natura formatum. Et hinc est, quòd licet nullum fuisset ius scriptum, semper tamē maneret ius naturale: quia illud perire non potest, eò quòd sit necessarium, & ab ipsa natura inseparabile.

Ius diuinum positium

Ius diuinum positium est ius non necessario coniunctum naturæ, sed ab illa separabile, & à Deo pro tempore conditum, prout est præceptum de baptismo, aut de confessione in lege euangelica, & multa præcepta ceremonialia pariter & iudicialia, quæ fuerunt olim solis Iudæis data.

Ius humanum

Ius humanum est illud, quod non à Deo, sed ab homine conditum est, siue illud sit ecclesiasticum, siue ciuile. De his omnibus contingit haberi ignorantiam, aliquando culpabilem, aliquando inculpabilem. Ignorantia iuris naturalis nunquam potest esse sine culpa præcedente: quia vt illud quis sciat, non habet opus exteriore aliquo præceptore, à quo illud discat, sed ab ipsamet natura quisque illud discere potest. Cùm enim gentes (inquit Paulus) quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, Rom. 2.

G g 4 faciunt,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt **C** opus legis scriptum in cordibus suis. Et ob hanc causam libro primo capite primo dixi non esse opus aliqua publicatione pro lege naturæ, sicut pro aliis legibus pro tempore conditis. Aliquando tamen hæc iura naturæ ab aliquibus peccatoribus ignorantur, quia nimia illorum malitia sic obscuravit eorum intellectum, ut non intelligant ea, quæ natura docente sunt per se clarissima. Nam furtum facere, ius naturale prohibet, Lacedæmones tamen (ut Plutarchus est auctor) furta facere non solum non prohibuerunt, sed persuaserunt, hac tamen lege id facere suadebant, ut si quis in furto fuisset deprehensus, multis verberibus flagitio afficeretur, propterea quod negligenter, ineptæque fuerit visus furari. Adulterium facere, etiam lex naturalis prohibet, tamen Plutarchus refert eosdem Lacedæmones suas uxores amicis suis cõmunicasse. Dicit etiam licuisse apud illos probo cuique viro, qui fœcundam aliquam pulchramque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere, ut cum ea ipse coiret, tanquam in solo fertili & pulchro bonos filios saturus atque facturus. Gentes quasdam in Africa, Augilas dictas, refert Pomponius Mela, quorum fœminis solenne esse dicit, ut nocte, qua nubunt, pateant strupo omnium, qui cum munere aliquo accesserint: & illam, quæ cum pluribus concubuerit, maius decus conquiesisse ait, & in posterum ad perpetuam pudicitiam legibus severissimis illas cogi testatur. Parentes reuereri ius naturale docet: at Garamantici Aethiopes (si Solino credimus) contrariam cõsuetudinem perpetuò seruant. Nam (ut ille ait) matrimonia priuatim nesciunt, sed omnibus vulgo in venerem licet. Inde est quod filios matres tantum recognoscunt. Nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Ea propter Garamantici Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immerito, quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdidierunt. Hactenus Solinus. Hæc tamen tam improba ignorantia ex pessima illorum malitia, quæ illorum excæcat intellectus, ortum habet. Nam hanc esse tam pestiferæ ignorantie certissimam originem, testatur Paulus Apostolus, qui de huiusmodi gentibus disserens, ait. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Hæc Paulus. Iuris diuini positui ignorantiam posse haberi, apertissimè probatur exemplis tam multarum gentium, quæ profus ignorant baptismum, & confessionem in peccatorum remissionem.

An autem

*Plutarchus
in vita Ly-
curgi.*

*Pomponius
Mela lib. 1.
cap. 8.*

*Solinus cap.
43.*

Rom. 1.

A An autem talis ignorantia possit sine culpa haberi, an non, quæstio est non parum difficilis, & quæ longiorem requirit disputationem.

Sunt aliqui nō contemnendæ auctoritatis theologi, qui dicunt nunquam posse contingere, vt aliquis sine culpa sua ignoret præceptum diuinum de baptismo, aut aliud simile diuinum ius positium. Ad quod dicendum hac mouentur ratione, quòd si is qui ius diuinum ignorat, facit quod in se est, vt illud sciat, vt puta cauendo reliqua peccata, & scientiam sibi necessariam petendo à deo, tunc deus illuminabit illum aut interna inspiratione, aut mittendo illi hominem qui illum doceat: prout factum esse constat cum Cornelio illo Centurione, ad quem deus misit Petrum Apostolum qui illum doceret. Si verò is qui ius diuinum ignorat, non facit quod in se est vt illud sciat, tunc hæc negligentia erit illi peccatum, quia nō se præparat ad discendum ea quæ sunt illi necessaria. Præterea, facienti quod in se est, deus semper subuenit: quia (vt Augustinus ait) benefacere semper deus paratus est, sed malitia hominum prohibetur. Et propheta regius ait.

Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate: deprecationem eorum exaudiet. Ex quibus verbis apertè conuincitur illum qui iuris diuini sententiam à deo (vt

B decet) petit, impetraturum quod optat. Rursum, Ioannes Apostolus ait. Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Hæc Ioannis verba apertissimè probant illum qui est in gratia & habet spiritus sancti vnctionem, scire omnia quæ sunt ad suæ animæ salutem necessaria: quia si aliquid tale ignoraret, non esset in gratia, aut illud non esset necessarium ad animæ salutem. Et inde è contrario sequitur, vt si aliquod tale ignoret, non sit in gratia. Sed hæc omnia argumenta non benè probant prædictam sententiam quæ dicit ignorantiam iuris diuini non posse esse in aliquo, sine culpa illius. Fateor quidem illum qui non facit quod in se est, vt ius diuinum sciat, peccare: quia non apponit eam quam obligatur facere diligentia. Sed quod debitā diligentia adhibenti, & faciēti quod in se est deus per se, aut per aliū statim & sine vllō interuallo reuelet ius diuinū, argumenta nō probāt. Benè quidē probant argumenta necessario alterū duorū sub disiunctione euenire, quod deus reuelabit facienti quod in se est, aut quod nō imputabit illi ad culpam talē ignorantia. Nam licet facienti quod in se est statim sine vllō temporis interuallo deus concedat gratiam, nō tamen statim sine temporis interuallo, sed potius temporis successu sui iuris scientiam reuelat. In qua temporis

G g s successione

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Act. 10.
C
 successione ille ignorans (vt constat) est sine culpa, præsertim mortali: quia iam fecerat totum quod in se erat, vt se à peccato mundaret. Et, vt rem hanc manifestiorem faciam, ipsum Cornelium Centurionem quem ad suę sententię probationem afferunt, in exemplum propono. Hic enim non in eo temporis articulo quo elemosynas dedit, nec cōtinuo post orationes ab eo factas reuelationē fidei accepit, sed iussum est illi vt mitteret viros in Ioppen, & accersirēt Simonē qui vocatur Petrus. Quo dei mandato audito mittit viros, qui vocarent Petrum, quo adueniente & docente, Cornelius didicit quod scire cupiebat. In illo medio tempore quo Cornelius seruos suos misit vocare Petrum, antequam Petrus veniret, Centurio ille ignorabat ius diuinum, & fidei nostrę mysteria, hæc tamen ignorantia erat sine culpa sua, quia illo tempore medio Cornelius fecerat quicquid facere tenebatur pro culpa depellenda. Nam (vt sacra de illo testatur scriptura) iam tunc erat vir religiosus, & timens deum, & faciens elemosynas, & deprecans deum semper. Quæ omnia apertè declarant illum esse virum iustum, & dei gratiam secum habentem, qui tamen eo tempore legē dei ignorabat. Sed ignorantia illa non imputabatur illi ad culpam, quia pro illa depellenda fecerat quicquid facere obligabatur. Et fortè hoc animaduertit Ioannes Gerson in lectione secunda, de vita spirituali animæ, quando non absolutè, sed sub disunctione dixit, apud facientem quod in se est nullam esse ignorantiam inuincibilem facti aut iuris in lege diuina, aut agentem ex tali ignorantia nunquam peccare. Posset igitur dici deum non permittere, vt faciens quod in se est longo tempore laboret ignorantia iuris diuini, sed ante modicum tempus illuminabit illum, aut per se, aut per alium. Nec miretur aliquis quod ad hanc doctrinam præstandam aliquod temporis spaciū decurrat, quia solenne est deo petita nō statim dare, sed aliquando differre, vt magis desiderentur, & postea accepta magis æstimentur. Vnde Augustinus super Ioannem interpretans illa Christi verba: Si quid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis, ait. Accepit autem quando debet accipere: quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore, differuntur. Hæc Augustinus. Hoc tamen annotare oportet, quod sicut dicimus deum non permittere facientem quod in se est, diu laborare ignorantia legis diuinę, ita oportet dicere deum non permissurum, vt ille sic ignorans moriatur antequam sit de fide Christi sufficienter instructus, vt in illo spem suam ponere sciat, sine cuius meritis saluari non potest. Nam nisi ita faciendū esse dicamus, angustia nobis erunt vndiq; quoniam necessarium erit fateri illum sine fide mediatoris saluari,
 D

Ioannes Gerson.

Ioannes. 16. Augustinus

Auari, aut cū gratia decedentem condemnari, aut facientem quod in se est carere dei gratia, quorum quodlibet asserere impium esset & hereticum. Hæc de ignorantia iuris diuini obiter per occasionē dicta sufficiant, nec volui hac in parte longiorem facere disputationē, ne longissimè à scopo principalis quæstionis discederem. Nam hoc solū in præ-

fenti capitulo potissimum quæritur: An ignorantia possit reum à pœna per legem statuta excusare. Ad cuius quæstionis definitionem nihil aut parum iuuat scire, an ignorantia iuris diuini possit alicui sine culpa sua contingere. Quia etsi illa contingere posset solū liberaret à pœna æterna, de qua nos impræsentiarum non quærimus, sed de pœna temporali per legem humanā statuta. Ius humanū posse ignorari, manifestius est quam vt probari oporteat, sed an illud possit ignorari sine peccato, ab aliquibus dubitatur. Et fortasse alicui videbitur talem ignorantiam esse peccatū, quia in l. Leges sacratissimæ, C. de legibus, dicitur leges debere ab omnibus intelligi, vt vniuersi præscripto earum manifestius cognito vel inhibita declinent, vel permessa sectentur: & cap. 1. de constitutionibus, præcipitur vt canonū statuta ab omnibus custodiantur, non possent autem ab omnibus custodiri, nisi ab omnibus sciatur, ergo omnes illa scire tenentur. Contrarium tamen

B fortius persuadetur, quia si ignorantia iuris humani semper esset peccatum, vix vllus sine peccato esset: quia nullus est qui totum ius humanū memoriter teneat. Deinde, obligare omnes ad sciendū oīa statuta humana, esset iugū grauissimū & importabile super ceruices subditorū imponere, imò esset laqueū cōscientiis illorū parare, à quo nullus eripi posset. Nam tāta est legū, & canonū multitudo, vt si omnes essent sub pœna peccati mortalis obligati ad sciendū illa omnia, ferè omnes damnarentur, & charitas quæ est finis cuiuslibet legis etiā diuinæ lædèretur. Omnis autē lex catenus præcise est bona, & obligare potest, quaten⁹ participat de charitatis lege, quæ est finis præcepti, & iuxta quam cætera moderari debēt. Pro certa huius quæstionis definitione admonere prius oportet lectōrē vt aduertat, nō omnes leges humanas obligare ad peccatū mortale, sed multas esse quæ nullam peccati, præsertim mortalis obligationē in se continent: Quia materia illarum est leuis, & indigna, vt propter illam culpæ mortalis obligatio statuatur, aut verba quibus vtitur legislator nō sunt talia, qualia erant necessaria ad similem obligationem exprimendā, de quibus omnibus supra differui libro. 1. capit. 5. Huiusmodi leges, sicut nullam habent peccati obligationem in ordine, ad id quod per illas decernitur, ita non obligant vt sciatur. Quia hac sola ratione leges obligant subditos ad illarum

*de ignorantia iuris
ij. cuiuslibet*

atq.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ad illarum scientiam, quia obligant ad illarum obseruationē. Vbi igitur illarum obseruatio non obligat ad peccatum, consequens est, vt nec illarū scientia obliget ad peccatum, Alia sunt leges obligantes ad peccatū mortale, & istae sunt duplices. Quaedā sunt quae nō oībus statibus, sed aliae aliis personarū statibus cōueniunt. Nam quaedā sunt leges quae solis pratoribus vrbiū, aliae quae solis præsīdibus prouinciārū, aliae quae solis notariis & tabellionibus, aliae quae solis aduocatis, aliae quae solis tutoribus, alię deniq; aliis solis particularibus personarū statibus datae sunt. Has leges particulares illi soli, ad quos illae diriguntur, scire tenentur. Tutor obligatur scire eas leges quae illum ad peccatum obligant, quoniam si illas ignoraret, minimē illas seruare posset. Idem dicendum est de aduocato, in illis quae ad illum pertinent, & de tabellione circa illa quae tabellionatus officium respiciunt, & de monacho circa illa, quae ad sui monachatus profersionem attinent, & de episcopo circa illa quae canones illum facere praecipunt, & cōsequenter idē dicere oportet de reliquis omnibus personis in particulari aliquo statu, aut officio constitutis, circa ea quae ad suum statum aut suum officium spectant. Omnes enim (vt beatus Thomas docet) tenentur scire ea quae ad suum statum pertinent. Quia omnes tenentur scire illa sine quibus non possunt opus ad quod obligantur, exequi. Si quis autem aliquod quod iuxta suum statum illi lex facere praecipit, ignorauerit, talis ignorantia est illi peccatum. Aliae sunt leges vniuersales, quae non de aliquo statu particulari, aut de aliquo speciali statuunt, sed in vniuersum quid sit ab omnibus faciendum decernunt. Et huiusmodi leges, si tales sunt quae ad peccatū mortale obligent, omnes scire tenentur illas sub poena peccati mortalis, nisi forte quis velit abstinere ab illis operationibus, circa quarum iustitiam leges illae versantur, disponendo qualiter illas iuste facere oporteat. Nam in talibus operationibus, etsi huiusmodi sint vt ab omnibus fieri possint, nullus obligatur leges, quae de rebus illis disponunt, scire, nisi quando voluerit illa exercere de quibus leges illae decernunt. Si quis, gratia exempli, non vult conducere, neq; locare, nō obligatur scire eas leges quas necessario seruare oportet in conductione iusta, aut locatione. Qui verò conducere aut locare vult, antequam aliquod illorum faciat, obligatur scire eas leges quarum obseruatio est necessaria ad iustam conductionem aut locationem. Et si illas nescit, obligatur interrogare de illa re aliquem iurisperitum vt ab illo discat ne id quod facere tentat, iniuste faciat. Si quis non vult cum alio pacisci, non est illi opus scire eas leges quae ad iusta pacta facienda sunt necessariae. Si verò pacisci optat, ne pactū iniustum

Tho. 1. 2. q.
76. ar. 2o

tutor,

D

regula

A iniustum faciat, obligatur scire id quod est necessarium ad iustum patetum faciendum. Et, vt semel dicam, quisq; obligatur scire illam humanam legem, cuius obseruatio est necessaria ad iustè faciendum id quod facere aggreditur. Et de his solis legibus intelligere oportet, id quod dicitur in illa prædicta. l. Leges sacratissimæ, C. de legibus. Nul-
 lus enim tenetur scire omnes leges humanas, sed illas solas quæ sunt necessariae ad iustè faciendum quod facere decernit, aut ad fugiendum ab eo quod fugere oportet. Et iuxta hunc modum non erit necessarium multas scire leges humanas, nisi quis velit multis se miscere negociis, quia hic eo ipso quòd se multis & variis inserit negociis, se obligat ad sciendum omnes illas leges, quæ ad illa omnia negocia iustè exercenda sunt necessaria. Juxta hunc modum obligationis constat etiam non esse nimium graue, aut importabile legum humanarum iugum, sed illum sibi ipsi imponere iugum graue, qui se multis & variis negociis libenter immiscet. Hoc tamen de solis legibus ciuilibus dictum esse volo, à quarum exercitio & scientiæ obligatione multi facilè se subtrahere possunt. Nam de ecclesiasticis legibus, præsertim de illis quæ excommunicationes, aut suspensiones, aut irregularitates statuunt, multi viri doctissimi & verè pii ante me conquæstiones sunt: & deplorarunt tantam excommunicationum, & suspensionum, & irregularitatum multitudinem, vt multo magis graue putauerint esse nunc iugum legis ecclesiasticæ, quàm olim fuit legis Moisaicæ. Nam (vt alios multos præteream, qui de tanta excommunicationum, & suspensionum, & irregularitatum multitudine conqueruntur, & dolent) Ioannem Gersonem virum vtiq; doctissimum & verè pi-
 um in testem profero, qui lectione quarta de vita spirituali animæ corollario. 14. hæc ait. Audiui de Papa Urbano quinto quòd gloriabatur se Papam esse ob hanc præcipuè causam, quòd nullis pœnis excommunicationum & irregularitatum erat obnoxius. Qui si dilexisset proximos suos sicut se ipsum, & hoc aduertisset, relaxasset fortassis tot laqueos, tot onera, tot pericula ab eorum ceruicibus, vt aliquali, & si non pari ad ipsum, libertate gratulari potuissent. Hæc Ioannes Gerson.

Ignorantia solum facti est illa perquam, habita iuris scientia, ignoratur rem aliquam esse iure præceptam aut prohibitam. Scit enim optimè aliquis neminem posse se, sicut nec alium hominem, occidere: ac proinde scit non licere sibi cibum venenosum aut mortiferum sumere, sicut nec alteri porrigere. Hac tamen scientia stante nescit aliquem certum cibum esse mortiferum, & per consequens ignorat

Regula optima.

*de excommunicatione
de quo vi. eram 3. f.
col. 2.*

*Ioannes
Gerson.*

ignorantia facti.

DE POTES. LEGIS POENALIS.

Genes. 32.

ignorat cibum illum esse sibi iure diuino prohibitum. Hæc ignorantia dicitur solius facti ignorantia. Scit etiam idē esse diuino iure prohibitam omnem fornicationem, hoc est omnem coitum cum ea que non est sua, qua scientia stante potest ignorare illam cum qua coit, nō esse suam, prout contingit patriarchę Iacob, cui nocte nuptiarum pro Rachele supposita est Lya. Hęc ignorantia qua fuit deceptus Iacob, dicitur solū ignorantia facti. Scit etiam alius licere sibi in bello iusto occidere hostem : sed stante hac scientia ignorat Petrum, qui verē est amicus, esse hostem propterea quod vidit illum hostilia signa gestantem. Talis ignorantia censetur solius facti ignorantia, & si hac sola ratione illum tunc occidisset, ex sola ignorantia facti illum occidisse diceretur. Ex quibus colligo ex tot rationibus posse cōtingere ignorantiam facti, quot possunt esse circumstantiæ in facto ipso, quarum quęlibet possit augere, aut minuere bonitatem, aut malitiam actus. Potest enim esse, vt quis sciens optimē ius diuinū interficiat aliquem, nesciēs an ille esset sacerdos, & an esset pater, & an locus in quo illū occidit esset sacer. Potest etiam aliquis dare eleemosynam alicui ignorans illum esse verē pauperem, & inimicum, & ignorans illum per talem eleemosynę susceptionem fore à peccato reuocandum, quorū quodlibet poterat augere bonitatem illius eleemosynę, si sciretur. Hęc tamen ignorantia facti potest esse peccatum, si ante operis executionem non adhibetur diligentia debita, vt cognoscatur id circa quod versari debet ipsa operatio. Dicitur autem ipsa ignorantia peccatum, siue facti sit siue iuris ignorantia : non quidem propterea quòd ipsa ignorantia sola in se considerata sit peccatum: quia talis ignorantia cū sit in intellectu, sicut scientia cui illa opponitur, non potest esse peccatū. Quia peccatum non est in intellectu, sed in voluntate, in qua etiam est meritum. Dicitur ergo ignorantia peccatum (vt optimē dicit. S. Bonauentura) propter negligentiam illi coniunctam, & à voluntate procedentem : quia videlicet voluntas non voluit adhibere diligentiam vt sciret, quod scire tenebatur. Et ita ignorantia quæ est peccatum (vt ille ait) non tantū dicit scientiæ priuationem, sed etiam negligentiam ad scientiam necessariam acquirendam. Nam ille solus ignorando peccat, qui obligatur scire quod ignorat. Et hinc est quod malitia ipsius ignorantie mensuratur per magnitudinem aut paruitatem negligentie, circa id quod necessario scire oportebat, & per magnitudinē obligationis ad scientiam habendam. Si obligatio ad scientiam est sub pœna peccati mortalis, ipsa ignorantia erit peccatum mortale. Et de hac sola ignorantia intelligendum est quod Paulus ait. Ignorans ignorabitur.

Bonauentura in. 2. sententiarum. dist. 22. art. 2. q. 2. ad quartum.

A bitur. Ab hoc autē ignorantia peccato tanto magis excusabitur ignorans, quanto maiorem adhibuit diligentiam vt disceret. Si nullam adhibuit diligentiam pro scientia acquirenda, nullam etiam habebit sui peccati excusationem.

Quartò modo ignorātia diuiditur ex ratione obligationis ad scientiam, & sic diuiditur per ignorantiam vincibilem & inuincibilem. Hanc diuisionem reddit magister sententiarum in. 2. distinctione. 22. qui tamen non declarat quid sit vnaquæq; illarum. Ignorantia inuincibilis est illa quam homo vincere non potest, faciendo quod tunc facere tenetur ad scientiam acquirendam. Ignorantia vincibilis est illa quam homo vincere potest, faciendo id quod tunc facere obligatur vt scientiam acquirat. Ex quibus definitionibus sequitur ebrium aut furiosum consummatum habere ignorantiam inuincibilem eorum quæ facit, quia licet culpam habeat, ex hoc quod se inebriauit, aut se in furiam iniecit, postquam tamen iam factus est ebrius aut furiosus, non potest vincere ignorantiam, faciendo quicquid tunc ad vincendum illam facere tenetur. Dicitur autem ignorantia vinci per accessum scientiæ, quia illa accedente recedit ignorantia, & manet victa: sicut homo qui cum hoste pugnans fugit à loco pugnae, & cedit arenae, dicitur victus.

B Ad vincendum autem ignorantiam, id solum quisq; facere tenetur, quòd tenetur facere vt habeat scientiam oppositam. Quia igitur multa sunt quæ homo scire non tenetur, ideo etiam multa sunt quorum ignorantiam vincere non obligatur. Quid autem homo facere debeat, vt ignorantiam vincere possit, alii aliter sentiunt. Sunt enim qui putant satis esse cuilibet, vt viros doctos interroget, & sic ab illis discat quod scire tenetur. Et si illos interrogans fuerit ab illis deceptus, dicunt non esse illi imputandam hanc ignorantiam. Ita sentit Landulphus Neapolitanus. 4. distin. 15. Sed hæc il- *Landulphus* lius sententia nimis blanditur ignorantibus. Si ignorantia esset circa ea quæ sunt solum iuris humani, tolerari non posset quod ait, quanto magis si ignorantia esset circa illa quæ sunt iuris diuini, in quibus multo fortior est obligatio q̄ in illis quæ sunt iuris humani. Fateor quidē necessarium esse illi qui ignorat, vt viros doctos de re illa interroget. Quia sicut is qui corporali morbo præsertim graui & periculoso laborat, obligatur quærere medici corporalis consilium, quòd si quærere neglexerit, dicitur tentare deum: ita qui spirituali morbo, hoc est, ignorantia laborat, tenetur spiritualium medicorum, hoc est, virorum doctorum consilium quærere, alias dicitur tentare deum. Sed hac in re sunt multa adhuc cōsideranda, quæ ad ignorantiam vincendam

*ignorantia inuincibilis
et
vincibilis.*

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 cendam sunt prorsus necessaria. Primò quidem ad omnem ignorantiam depellendam, siue illa sit iuris humani siue diuini, non satis est vnum virum doctum consulere, sed oportet multos interrogare, præsertim si res est grauis & magni momenti, & de qua nõ inter omnes conuenit. Nam si res esset leuis & parui momenti, fatuum putarem & nimis curiosum atq; scrupulosum velle omnes, aut multos viros doctos consulere. Sicut fatuum etiam esset pro quolibet leui morbo corporali medicos interrogare. Si tamen res esset grauis longè aliter facere oportet. Tunc enim non satis est vnum consulere, & illius consilium sequi, si audit alium ex aduerso stare qui oppositam sententiã doceat, sed oportet vt multos interroget, & plurimorum consilio acquiescat. Neq; hoc satis, sed oportet ipsorum doctorum quos cõsultat, vitam & merita interrogare, quia si fama publica est illos malam habere conscientiam, nõ sunt interrogandi. Non est enim præsumendũ, vt quis aliis melius quàm sibi consulat. Qui sibi nequam (ait sapiens) cui bonus erit: Qui igitur virum aliquem doctum de re graui, & quæ conscientiam onerare possit, consulere vult, prius de illo interroget, an sit bonus ac timens deum, perinde ac doctus. Si fama est illũ male viuere, aut aliis in rebus laxiorem habere conscientiam, non est interrogandus. Si multi tales concorditer de re aliqua senserint, nõ est propterea illorum sententia secure suscipienda, si cõstat alios viros bonos perinde ac doctos contrarium sentire, etiam si hi pauciores sint numero quàm alii. Nam (vt sapiens Ecclesiasticus ait) anima sancti viri enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Pro qua re efficax testimonium est Michæas propheta, cuius solius sententiam res ipsa declarauit fuisse veriore, quam ferè quadringentorum prophetarum, qui contraria prædicebant. Si forte contingat doctores pares numero, & doctrina, & bonitate contrarias tenere sententias, & necessarium sit illarum alteram sequi, illa quæ securior videbitur, erit suscipienda. Si non est necessarium illarum alteram sequi, prout contingit in cõtractu de vsura suspecto de quo alii aliter sentiunt: tunc securius est à tali cõtractu abstinere. Deinde, præter consilium virorum doctorum & bonorum, si ignorantia est circa ea quæ sunt iuris diuini, ad illam repellendam, & vincendam obligatur homo orare deum, & per pœnitentiam peccatorum, si quæ habet, præparare se ad suscipiendã scientiam, vt sic dignus fiat cui deus, per se aut per doctores quos ille interrogat, reuelet quod obligatur scire. Nam peccatoribus exprobrat dominus quod sine iustitia & bonitate, scientiam viarum dei petãt. Me etenim (inquit deus per Esaiam prophetam)

*consulendi sunt
per duos.*

Eccles. 14.

Eccles. 37.

3. Reg. 22.

Esa. 58.

D

A prophetam) de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium dei sui non dereliquerit. In quibus verbis apertè nos docet deus eos qui iustitiam non faciunt, & iudicium dei sui derelinquunt, indignos esse vt illis deus viarum suarum scientiam manifestet. Nec hoc solùm nocumentum ad vincendam ignorantiam præbent peccata, quòd indignos faciunt peccatores, vt deus illis scientiam necessariam per se reuelet, sed omnem insuper illis viam præcludunt, per quam possent illam rectè ab hominibus discere. Nam eorum peccata sæpe sunt causa, vt deus illis malos reddat doctores, à quibus, ad suorum peccatorum pœnam, decipiantur. Pro qua re apertissimum testimonium præbet Paulus in posteriore ad Thessalonicenses epistola sic dicens. Pro eo quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio. Et hoc ipsum quod Paulus minatur Iudæis incredulis, de quibus tunc loquebatur, olim iam factũ esse probatur apertissimo exemplo pessimi Achab regis Israel, cui in pœnam suorum peccatorum dedit deus (vt sacra regum narrat historia) spiritum mendacem, qui deciperet quadringentos prophetas quos ille consulturus erat. Erat quippe Achab rex pessimus, & ideo suis peccatis exigentibus dedit illi deus similes illi prophetas qui illum deciperent, iuxta id quod postea perpetua lege se futurum minatus est per prophetam Ezechielem dicens. Qui posuerit immundicias in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego dominus respondebo ei in multitudine immundiciarum suarũ. Et paucis interiectis subdit. Et propheta quum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum. Et extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, & portabit iniquitatem suam, iuxta iniquitatem interrogantis iniquitas prophetæ erit. Hactenus verba dei per Ezechielem prophetam. Nec solùm malos mittit doctores, sed bonos si quos fortassis peccator consuluerit doctores, non permittit vera dicere, mutos illos faciens, & doctrinæ sermonem ab illis subtrahens. Pro qua re testis esse potest idem propheta Ezechiel, cui dominus dixit. Linguam tuam adherere faciam palato tuo, & eris mutus, nec vt vir obiurgans eos: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super eundem prophetam, ait. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus deum contentiones, vt obiurgantẽ non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum,

H h catorum,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

catorum, indignos esse peccantes qui à domino corrigantur. Hęc Hieronymus. Deniq (vt omnis peccatori obstinato obstruatur via qua ad scientiam peruenire possit) si vir doctus & bonus quem peccator consulit, rectè responderit, deus sæpe permittit, vt peccator in sui peccati pœnam illum aut male aut nullatenus intelligat. Fiat mensa eorũ (inquit rēgius propheta) in laqueum, & in scandalum, & in retributionem. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Et Esaias propheta ait. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis suis, & auribus audiat, & corde intelligat. Quæ verba non sunt deprecantis, sed prædicentis ea quæ futura cernebat. Et iuxta hunc modum idem propheta in eandem sententiam iterum in alio capitulo ait. Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas, dicent : lege istum : & respondebit , non possum : signatus est enim. Et dabitur liber scienti literas, diceturq̃ ei, lege : & respondebit, nescio literas. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Esaiam ait. Significanter non dixit, quòd visio omnium prophetarum signata sit cunctis legentibus, sed vobis, inquit, erit signata, quibus nunc loquor, quibus hæc futura prænuncio : siue oculos principum vestrorum, qui sese iuxta. 70. abscondita & arcana videre iactabant, claudet in perpetuum. Eritq̃, ait, vobis omnis scriptura sancta clausa atq̃ signata, vt vos qui legitis literas, & prophetarum vaticinia nosse vos existimatis, & diebus ac noctibus volumina scripturarum indefesso ore meditamini, non intelligatis quod legitis. Hęc Hieronymus. Ex his omnibus sacræ scripturæ testimoniis apertè conuincitur summè necessarium esse peccatori omnium suorum peccatorum pœnitentiam, vt ad veram eorũ quæ sunt saluationi suæ necessaria, scientiam pertingere possit. Nolo tamen dicere tanta pro hac re esse opus animi præparatione, quanta exigitur ad sanctissimæ Eucharistiæ summptionē. Non enim hîc peto sacramentalē suorũ peccatorũ cõfessionē, quæ in qualibet Eucharistiæ cõmunionē est necessaria. Neq̃ hîc exigo anxiam & diligentē suorũ peccatorũ inquisitionē, vt omnium illorũ pœniteat. Hoc solùm ab illis, qui viam certam æternæ beatitudinis scire optant, requiro vt se peccasse doleant, & deinceps vitam mutare firmiter statuunt, & suorum peccatorum veniam à deo precentur. Quòd si fecerint, & deum pro veritate agnoscenda orauerint, non est dubium quin deprecationem eorum exaudiet dominus : quoniam propè est semper omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Si omni huiusmodi diligentia adhibita, quis ali-

Psal. 68.

Esa. 6.

Esa. 29.

Hieronymus.

Psal. 144.

A quis aliquid ad ius diuinum pertinens ignoraret, diceretur ignorantia inuincibilis. Hæc omnia quæ hætenus dixi esse requisita ad necessarix veritatis scientiam acquirendam, ad solam iuris diuini scientiam referenda sunt. Quoniam ad scientiam iuris humani habendam, non est opus pœnitentia peccatorum, sed satis est viros in ea re doctos consulere.

Ad scientiam facti non tanta requiritur diligentia, sed satis est, vt eam quisq; circa obiecti, aut illius circumstantiæ cognitionem adhibeat diligentiam, quam prudentes & non nimium scrupulosi viri frequenter in ea re facere solent. Non oportet vt quoties maritus lectum vxoris accedit, cum ea dormiturus lumine adhibito exploret, an illa quæ in lecto illo cubat, sit vxor sua: quia hoc prudentes viri rarissimè faciunt, nisi cum aliqua se obtulit iusta inquirendi ratio. Non est opus vt de quolibet cibo quem edere homo vult, medicum consulat, vt ab illo discat an ille læthalis sit: quoniam hoc nullus vir prudens facit, nisi quum fortè cibus aliquam habet infamiæ notam, aut quando ob ægritudinem suam iustè timet ne cibus sibi peculiariter noceat, qui aliis benè valentibus nocere non solet. Non est necessarium vt quicumq; rem aliquam emit, petat à venditore titulum domini quod in re illa habet, aut veri domini commissionem ad vendendum: quia hæc non est virorum prudentum consuetudo, nisi in re magni momenti, aut quando iusta subest suspicio furem esse illum qui vendit. Si quis personam ad beneficium aut officium aliquod eligere debet, eam debet adhibere diligentiam vt personæ qualitatem & merita agnoscat, quam pro re alia paris momenti ad se pertinente ipse fecisset, aut quam vir prudens & non nimium scrupulosus in re simili adhibere solet. Si ipse optimè personam nouit, & idoneus est per se ipsum illius merita perscrutari, illum tentet de his quæ ad officium aut beneficium benè curandum necessario exiguntur. Si ipse per se solum personæ merita penetrare non valet, vnũ & saltem alterum virum bonum & prudentè qui personam agnoscant, consulat, & iuxta illorum consilium eligat. Nec opus est omnes viros prudentes & bonos circa personæ examinationem consulere: quia hoc nimis anxium & scrupulosum est, & viri boni & prudentes nunquam hoc facere solent. In his omnibus aut aliis similibus ignorantia quæ simili adhibita diligentia occurrisset, diceretur ignorantia facti inuincibilis: quia ignorans non tenebatur plura facere q̄ fecit, vt illam vinceret.

Quintò modo deniq; ignorantia diuiditur per comparisonem ad

H h 2 opus

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Aristol. 3. Ethicorum. cap. 5.

Idem in 2. Phisicorum.

opus quod fit ab ipso ignorante . Et ex hac ratione diuiditur ignorantia in causalem ignorantiam , & concomitantem . Causalis ignorantia est illa ex qua tanquam ex causa procedit aliqua operatio . Et hanc ignorantiam Aristoteles vocat antecedentem , & merito : quia præcedit , saltem natura , ipsam operationem , velut causa suum effectum . Dicitur autem ignorantia causa , non positiua sed priuatiua , eo modo quo Aristoteles dicit absentiam nauæ esse causam submersionis nauis . Hæc autem priuatiua nunquam dicuntur esse causæ alicuius effectus , nisi quando positiua illa quorum sunt priuationes , impedirent effectum . Absentia nauæ non dicitur causa submersionis nauis , nisi quando præsentia eiusdem nauæ impediret submersionem illius nauis . Nam si ipso nauta præsentem nihilominus submergetur nauis , absentia illius non poterit dici causa submersionis . Ad eundem modum dicendum est de ignorantia , quæ est quædam scientiæ priuatio , vt tunc illa dicatur causa alicuius operationis aut omissionis , quando scientia cuius est priuatio impediret illam operationem , aut omissionem . Si enim scientia assistens non impediret operationem , aut omissionem , tunc ignorantia illius non diceretur causa illius operationis , aut omissionis . Vt , exempli gratia , si Petrus ignorans simplicem fornicationem esse peccatum , fornicatur , idem tamen facturus quauis sciret esse peccatum , talis fornicationis non dicitur ignorantia esse causa . Si Ioannes ignorat castina die esse ieiunium ab ecclesia institutum , & ieiunare omittit , ita tamen vt quauis sciret non magis ieiunaret , talis ignorantia non est causa illius omissionis ieiunii . Et hæc ignorantia quæ non est causa , dicitur concomitans , alia verò quæ est causa vocatur ab Aristotele (vt dixi) antecedens . Vbi est ignorantia causalis dicitur ignorans agere ex ignorantia , & per ignorantiam . Vbi ignorantia non est causalis , aut antecedens , sed solùm concomitans , ignorans non dicitur agere ex ignorantia aut per ignorantiam , sed cum ignorantia . Ex his omnibus facile cognosci potest quid sit peccare ex ignorantia . Est enim peccare propter carentiam scientiæ , quæ si adesset , non fuisset perpetratum peccatum . Si ignorantia est talis , vt merito valeat ignorantem excusare à peccato , tunc ignorans non dicitur peccare ex ignorantia : cum re vera non peccet , sed dicitur facere opus propter ignorantiam licitum , quòd si scientia adesset , fuisset illicitum . Hæc omnia , quæ ad multiplicem pœnæ & ignorantia varietatē spectant , tam late dixisse oportuit , quoniam istorū omniū cognitio est summæ necessaria , vt perfectè definiri possit quæstio in principio huius capituli oblata .

His igitur

C
ignorantia
causalis, et
concomitans

D

A His igitur omnibus sic declaratis, ad propositam quæstionem respon-
deo per duas principales conclusiones, iuxta duas pœnarum species
quas in principio huius capituli distinximus, ita ut de vnaquaque illarum
pœnarum sit vna conclusio declarans, quid de illa in hac parte senti-
re oporteat.

Prima principalis conclusio. Nulla iuris aut facti ignorantia excu-
sat hominem habentem usum rationis à pœna iuris quæ incurritur si-
ne peccato. Quæ sint à iure institutæ pœnæ non propter peccatum,
sed propter aliam iustam causam, iam in principio huius capituli de-
clarauimus, nec opus est nunc repetere. Hæc conclusio ex eo euiden-
ter conuincitur esse vera, quòd nulla ignorantia potest tollere id, ex
quo tanquam ex causa necessario, stante lege, sequitur eiusmodi pœ-
na. Ex quo apertissimè sequitur, ut nulla ignorantia possit tollere
eiusmodi pœnas: quia quòd non potest tollere causam, neque etiam
potest tollere effectum, qui necessario causatur ab illa. Assumptum
primùm huius consequentiæ, ex quo tota huius argumenti vis pen-
det, facile cuiusque erit euidens, si consideret quisque, quæ sint illa, &
cuius conditionis, propter quæ homines in huiusmodi pœnas incur-
runt. Non sunt peccata (ut diximus) illa propter quæ huiusmodi pœ-

B næ à iure infliguntur: sed sunt operationes aliquæ, aut certæ perso-
narum qualitates & conditiones. Ut, exempli gratia, bigamia quæ
sine peccato esse potest, est operatio ex qua iuxta legis dispositionem
necessario sequitur irregularitas. Irregularitas quæ ex homicidio pro-
cedit, non oritur semper à culpa homicidii, sed aliquando à solo actu
libero occisionis hominis. Nam si à peccato quòd illi actui occisionis
coniungitur, necessario oriretur, tunc secluso peccato, prout eui-
denter secluditur in iudice iustè præcipiente hominem occidi, non
causaretur irregularitas. Constat autem illam in tali iudice causari,
ergo illa non à peccato, sed à sola nuda occidendi operatione causa-
tur. Et idem contingit in illo qui pugnans in bello iusto occidit
aliquem: quoniam ille, etsi occidendo non peccet, efficitur tamen
irregularis, quia voluntariè occidit. Quauis ad euitandam clerico-
rum fornicationem statutum sit, ut illorum filii indigni sint ad be-
neficia ecclesiastica suscipienda, illa tamen fornicatio non est causa
indignitatis in filio. Quia licet illum pœniteret præteritæ fornicatio-
nis ante filii conceptionem, nihilominus filius postea natus esset in-
dignus ad beneficium suscipiendum. Qualitas & conditio existens
in filio, quæ est defectus legitimæ filiationis, est quæ causat in illo ta-
lem indignitatem. Et ad hunc modum censendum est de multis

H h ; aliis

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

aliis similibus, in quibus sola operatio est causa irregularitatis & non culpa. Hic tamen admonere oportet lectorem, ut non putet me sentire nullam irregularitatem pendere à culpa tanquam à causa sua. Nam scio aliquas tales irregularitates esse in iure, quæ ad sui consistentiam necessario prærequirunt culpam præcessisse, ut est illa quam incurrit qui scienter celebrat in loco interdicto, ut dicitur in capitul. Is qui, de sententia excommunicationis, libro sexto, & illa quæ infligitur propter scitam iterationem baptismi, ut dicitur in capitulo, Ex literarum, de apostatis & reiterantibus baptisma: & talis est etiam irregularitas quæ irrogatur homicidio non ex publica, sed ex priuata auctoritate facto. Nam talis irregularitas semper requirit peccatum propter quod illa infligitur. Et ubi nullum præcessit peccatum, talis irregularitas non inuenitur. *Si quæras, quare iudex sine peccato occidens hominem est irregularis, & priuatus homo sine peccato occidens non est irregularis, huic quæstioni respondeo quod iudex quando officio publico utens occidit hominem, voluntariè occidit, & ipsum homicidium vult, & ideo efficitur irregularis. At priuata persona quando sine peccato occidit hominem, non occidit voluntariè, nec vult per se ipsum homicidium, sed à casu præter intentionem contingit illi occidere, & ideo occidendo non fit irregularis.* } de irregularitate iudicis

D Ego in hac mea prima & principali conclusione non loquor de huiusmodi irregularitatibus quæ propter peccatum infliguntur, sed de aliis, quæ, quoniam possunt sine vlllo præcedente peccato irrogari, constat illas non à peccato, sed ab aliqua indifferente operatione aut qualitate oriri, ut sunt illæ quas supra retulimus. Huiusmodi autem operationes aut qualitates, à quibus illæ irregularitates causatæ sunt, non possunt (ut est euidens) per vllam facti aut iuris ignorantiam tolli. Quia ignorantia qua iudex ignorat irregularitatem incurri per iustam hominis occisionem, non potest facere quin talis occisio præcesserit, quam ille fieri præcepit. Similiter ignorantia qua quis ignorat se esse filium clerici, non potest facere quin ille verè sit filius clerici. Si nulla ignorantia valet tollere huiusmodi operationes, ex quibus solis irregularitates oriuntur, conuincitur inde apertissimè, ut post illas operationes nulla ignorantia possit impedire, quin tales irregularitates prodeant ab illis operationibus. Quia huiusmodi irregularitates necessario, stante lege, causantur ab illis operationibus, aut qualitatibus. In his igitur omnibus non magis tollit irregularitatem ignorantia, quam tolleretur scientia, si adesset. Quia scientia nihil facit circa id, vnde pendet huiusmodi irregularitas.

A irregularitas, nisi vt faciat ipsas operationes esse humanas & liberas. Licet enim nullum pręrequiratur peccatum ad irrogandas huiusmodi irregularitates, requiritur tamē vt operationes illę, à quibus oriuntur istę irregularitates, sint humanę, hoc est, ex iudicio rationis, & non ex sola sensualitate procedentes. Quia cū homo non quatenus sensualis, sed quatenus rationalis est, incurrat irregularitatem, necessario consequens est, vt operationes illę, propter quas irregularitas est infligenda, sint rationales, hoc est, ab homine habente vsum rationis factę. Et hinc est quod licet ignorantia quę non priuat vfu rationis, non excuset hominem ab huiusmodi irregularitatibus, illa tamen quę priuat vfu rationis benè excusat ab illis. Ex quo infero infantem aut dormientem aut plenè ebrium, aut quemuis alium mentecaptum, non incurrere irregularitatem occidendo aliquem. Quia omnes isti carent vfu rationis, & inde sequitur, vt operationes ab huiusmodi factę tales non sint, quales necessario requiruntur ad infligendam irregularitatem. De infante, & dormiente, & furioso apertè definitum est in Concilio Vienensi, sub Clemente Papa huius nominis quinto, cuius definitio habetur in Clementina vnica, de homicidio voluntario. De ebrio autem, propterea quod nihil in illa

B Clementina de illo apertè dicitur, aliqui ausi sunt dicere illum incurrere irregularitatem. Nam Cardinalis Zabarella in Clementina illa, de homicidio voluntario, quęstione oĉtaua, dicit ebrium si alium occidat aut mutilet, incurrere irregularitatem: Ad quod dicendum hac ratione mouetur, quòd si Papa voluisset idem de illo intelligi quod de furioso & dormiente, expressisset. Citat etiam in huius sententię confirmationem capitul. Inebriauerunt. 15. quęstione prima. Ioannes de Imola in eadem Clementina de homicidio refert aliquos esse qui dicunt ebrium non incurrere irregularitatem occidendo hominem, & postea citat Matthæum quendam contrarium docentem, cuius sententiam dicit esse meliorem. Et pro hac sententia citat capitulū, Sanè, & capitulū, Inebriauerunt. 15. quęst. 1. & l. Respiciendum, §. Delinquunt, ff. de pœnis, & l. Omne. §. Qui se. ff. de re militari. Sed hæc istorum opinio, vt aliquam veritatis similitudinem habere possit, de illo solo ebrio intelligenda est, quanuis illi non exprimant, qui se per culpam suam inebriauit. Abbas in capitulo, Quia diuersitatem, de concessione præbendę, dicit ebrium nunquam incurrere irregularitatem occidendo alium hominem, siue culpa sua, siue absq; illa fuerit ebrius. Et suam sententiam probat per hoc, quòd ebrius etsi culpa sua ebrietur, illa culpa quę fuit in voluntate aut volendo

Zabarella.

Ioannes de Imola.

Abbas.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 inebriari, aut non adhibendo diligentiam ad vitandam ebrietatem, non est causa proxima & immediata illius occisionis, sed causa mediata & remota. Quia illa culpa fuit causa immediata ebrietatis, ebrietas verò fuit causa occisionis, ex quo videtur concludi culpam illam priorem fuisse mediatam causam occisionis. Et inde ulterius sequitur occisionem illam, non oriri proximè & immediatè à causa libera, sed à causa naturali, vt puta ab ebrietate. Ex quo deducitur necessario ebrium per talem occisionem non incurrere irregularitatem: quia illa quæ à voluntate tanquam à causa remotè procedunt, non sunt censenda libera perinde ac si fuissent proximè volita ab illa. Et pro hac sententia citat Abbas capitul. De occidendis. 23. quæst. 5. & capitul. De cætero, de homicidio, cū glossa quæ ibidem annotat oportere causam occisionis esse propinquam & immediatam. Arguit etiã ex illo capitulo, Quia diuersitatem, vbi dicitur quòd ille qui propter suam culpam excommunicatur, aut suspenditur, nō imputatur quòd beneficium intra tempus debitum non contulerit, nisi fuerit in mora petendæ absolutionis, quia culpa præcedens non est causa immediata, sed excommunicatio, quæ non est culpa, sed pœna. Et inde arguit à simili, quòd licet nimia potatio fuerit immediata causa priuationis vsus rationis, non tamen homicidii vel alterius peccati. Et huic Ab-
D
 batis sententiæ ego libentissimè subscribo, quia (vt iam dixi) necesse est operationes illas, propter quas est infligenda irregularitas, esse humanas, hoc est, factas ab homine habente vsum rationis. Quia aliàs infans & furiosus, & dormiens possent in huiusmodi irregularitates incidere, cuius contrarium est apertissimè definitum in illa citata Clementina de homicidio. Si dicas latum esse discrimen inter ebrium & illos, quia ebrius sua culpa priuatus est vsu rationis, illi autem absque culpa vsu rationis carent. Fateor infantem, & dormientem sine culpa sua esse priuatos vsu rationis: sed nunquid euenire potuit, vt quis sua culpa fieret furiosus? Si hoc contingat, tunc furiosus & ebrius erunt per omnia similes: & inde sequi oportet, vt si vterque occideret hominem, vterq; sit irregularis, aut neuter. Fortè quis fatebitur furiosum illum incidere irregularitatem, & Clementinam dicet intelligi debere de illo furioso, qui sine culpa sua patitur amentiam. Sed hoc tollerari non posse ipsamet litera textus cogit, quæ sine vllò prorsus furiosi discrimine loquitur. At vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, prout libro primo, capite septimo, documento secundo, apertè probauimus. Et in pœnis, quando litera ipsa permittit, benignior semper est interpretatio fa-

- A** tatio facienda, vt dicitur in regula, In pœnis, de regulis iuris, lib. sexto. Constat autem benigniorem fieri illius Clementinæ interpretationē, si illam de omni furioso interpreteris, quàm si de altero tantùm. Præterea, Si ebrius ideo dicendus est incidere in irregularitatem, quia mediātè & remotè voluit occidere dū voluit inebriari, oportebit etiam fateri dormientem occidentem hominem posse ob hoc fieri irregularem. Nam potest esse vt quis vigilans adeò vehementer irascatur contra alium, vt illum occidere aggrediatur, quanuis facere nō possit: & hac necis cupiditate affectus dormiat, & postea plenè soporatus somniet ea, quæ in vigilia acciderunt, & ab hac phantasia motus surgat adhuc dormiens, & capiat ensem, & accedat ad lectum, in quo alius dormit, & illum occidat. Si hoc contigisset, prout aliàs contigisse refert Petrus de Palude, constat illam occisionem mediātè procedere à libera voluntate, quæ fuit in vigilia. Nam ex illa vehementi voluntate auēta est imaginatio sensus, & creuit appetitus sensualitatis. Quæ omnia, cū mancant in dormiente, possunt tunc membra ad opera illa exteriora exercenda mouere. Oportebit igitur, iuxta aliarum sententiam fateri, dormientem illum incidere in irregularitatem perinde ac ebrium: quia tunc erunt dormiens & ebrius per omnia pares.
- B** Hoc tamen argumentum parum mouet Petrum Paludanum: quoniam in loco proximè citato libentissimè hoc fatetur de illo dormiente, & dicit illum sic occidendo fieri irregularem. Sed re vera hoc contradicit definitioni illius sæpe citatæ Clementinæ, quæ apertissimè excusat dormientem ab irregularitate, quanuis aliquem hominē occiderit. Nec valet interpretatio, dicēdo textum illum intelligi de illo solo dormiente, qui nullā in vigilia ante dormitionē habuit occidendi voluntatem, prout alii dicūt de ebrio: quia textus ille sine vlla dormientis distinctione loquit̃, & inde necessariò consequēs est vt quod lex non distinxit, nos minimè distinguere debeamus, præsertim cū iuxta iuris regulam oporteat odia restringere, & fauores ampliare. Constat autem fauorabilem esse illam Clementinam, quæ furiosos & infantes, & dormientes excusat ab irregularitate, quanuis eorum quilibet aliquem occidisset: oportet igitur, vt interpretationem latam potius quàm restrictam illi reddamus. Quæ autem pro se citat Cardinalis Zabarella, & Ioannes de Imola, nullius sunt profus momenti, & aliqua eorum plus mex, quàm illorum opinioni fauent. Primò quidem proferunt cap. Sanè. 15. q. 1. quod si rectè inspiciatur, potius mex, quàm illorum fauet sententiæ. Dicit enim illic Ambrosius apud sapientes iudices veniam dari his, qui per vinum deliquerunt,

Petrus de Palude in. 4. dist. 32. q. 1. ar. 3.

Zabarella.
Ioannes de Imola.

H h 5 runt,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

runt, & de sola leuitate illos damnari dicit. Et glossa illo loco interpretatur veniam dari, quia minori pœna puniuntur, quàm si ex certa scientia fecissent. Oro te, lector, vt diligēter aduertas, quomodo illius capituli litera potius meę, quàm illorū opinionioni faueat. Nam si ebrius occidendo minori pœna puniendus est, quàm si ex certa scientia occidisset, potius inde sequi videtur illum non debere puniri pœna irregularitatis, quàm contrariū. Deinde proferunt cap. Inebriauerunt, quod habetur eadem causa & quæstione. Et certè miror quòd illud capitulum pro se citent, quia apertissimè meę fauet sententię, tantum abest, vt illis quouis modo patrocinari possit. Et vt rem hanc apertiore faciam, ipsam capituli literam, quæ est sumpta ab Augustino libro. 22. contra Faustum Manichæum cap. 44. ob oculos proponere volo, quæ talis est. Inebriauerunt Loth filia eius, & se nescienti miscuerūt. Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum ebrietas illa meretur. Hæc Augustinus. In quibus verbis nihil prorsus est, ex quo possit aliquo modo suaderi, nedum cōuinci ebrium incurrere irregularitatem, si hominē occideret, & valde multum est, quod in meę sententię fauorem dicit. Si Loth inebriatus est cum filiabus suis coiens, non est culpandus quantum incestus, sed quantum ebrietas meretur, prout Augustinus ait, hoc non aliunde euenire potest, nisi quia ille coitus fuit extra vsus rationis factus, & non fuit plenè liber, nec à volūtate proximè & immediatè imperatus. Et inde consequens est, vt non possit proprio peccati nomine appellari, sed solo nomine suæ causæ, hoc est ebrietatis, à qua non liberè sed naturaliter fuit causatus. Nam etsi liberè se habuit respectu ebrietatis, non tamen liberè se habuit respectu illius coitus: quia non voluit aperta & expressa voluntate coire cum filiabus suis, quanuis expressè aut interpretatiuè voluit inebriari, sed talis coitus fuit velut quidam effectus per accidens illius voluntatis prioris. Ex quo sequitur illum coitum non esse voluntarium in se, sed solùm in sua causa, videlicet ebrietate, à qua fuit causatus. Quæ autem non sunt voluntaria per se & ratione sua, sed per accidens ratione suæ causæ, non sumunt illam bonitatis aut malitiæ denominationem, quæ illis conueniret, si essent in se ipsis voluntaria, sed illam denominationē, quæ conuenit causę, in qua dicuntur esse voluta. Et ideo coitus ille (vt beatus Augustinus dixit) nō culpatur ratione & nomine incestus, sed nomine ebrietatis, veluti circumstantia quædam ebrietati coniuncta. Et huic sententię consonat beatus Bonauentura in secūdo sententiarum, distinct. 22. art. 1. q. 3. vbi ait, nec furiosum, nec ebrium, quanuis vterq; illorum sit sua culpa vsu ratio-

Augustinus.

Bonauentura.

A vsu rationis priuatus, posse committere nouam culpam, sed omne malum, quod durante furia aut ebrietate factum fuerit, dicit esse circumstantiam, quæ aggrauat ebrietatis aut furia peccatū. Nam peccata (vt ille ait) possunt aggruari ex euentu sequenti. Eidem sententiæ fauet sanctus Thomas, qui in prima secundæ, quæstione. 20. articulo. 5. docet S. Thomas. peccata aggruari ex euentibus, qui postea succedunt, non solū quando illi sunt præcogitati, sed etiam quando præter intentionem successerunt, si illi euentus per se & necessariò sequuntur ex priori opere, aut saltem vt in pluribus ita illa eueniunt. Ex his omnibus constat illos coitus Loth cum filiabus suis non esse incestus dicēdos, sed ebrietatis circumstantias illam aggrauantes. Ad eundē modum dicere oportet, si quis per ebrietatē, in quam sua culpa se iniecit, hominem occidisset, talis operatio non esset nomine homicidii culpanda, sicut nec fornicatio Loth nomine incestus culpatur, sed diceretur euentus post ebrietatem sequens, & circumstantia ebrietatis illam aggrauans. Et inde necessariò sequitur, vt ille sic occidens non fiat irregularis: quia vt quis in talem irregularitatem incidat, oportet præcessisse operationem, quæ verè dicatur homicidium. Ecce vides, lector, quàm male illis faueant quæ pro se citarunt Zabarella, & Imola. Sed videamus reliqua, quæ

B solus Imola ad suæ sententiæ probationem affert, & apertè cognoscemus illa eiusdem esse farinae, nec maiores vires habere quàm ea, quæ nunc reiecit, In lege, Respiciendum. §. Delinquent. ff. de pœnis, dicit Iurisconsultus Marcellus impetu delinquere ebrios, quum per ebrietatem ad manus vel ad ferrum veniunt: sed per hoc non probatur, ebrium si occiderit hominem, incurrere irregularitatem. Quia etsi ebrius hoc faciendo delinquat, non tamen eadem specie delicti, qua delinqueret, si absque ebrietate & ignorantia idem fecisset. Et huic consonat, quod omnes iurisperiti docent, crimina ab ebrio perpetrata esse mitiori pœna punienda, quàm si facta essent à sobrio & non ignorante. Hoc docet Cynus in lege, Si quis non dicam rapere, Codice de episcopis & clericis. Idem asserit Salicetus in lege prima, Codice ad legem Corneliam de ficcariis. Eidem sententiæ fauet Abbas in capitulo secundo de constitutionibus. Cynus. Salicetus. Abbas.

Iuxta hunc modum etiam intelligendum est quod Aristoteles tertio Ethicorum capite quinto ait, ebriis duplices pœnas esse institutas, alteram propter ebrietatē, alteram propter crimen in ebrietate cōmissum. Nam eam, quæ propter crimen infligitur, mitiorem esse oportet, quàm si crimen absque ebrietate si fieret minori pœna talia crimina punienda esse fatentur, ergo occisio hominis ab ebrio facta non punietur

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

ni tur pœna irregularitatis, prout puniretur si facta fuisset à sobrio, & C
 non ignorante. Hoc tamen hac conditione intelligi volo, si ille hac
 intentione non fuit inebriatus, vt inebriatus occideret. Quia si ille hac
 intentione se inebriauerit, vt occideret, iam tūc homicidium esset per
 se volitum, & non per accidens. Et ita esset irregularis, si homicidium
 per talem ebrietatem perpetraretur, perinde ac si sobrius occidisset.
 Manet igitur firma & cōstans nostra prima principalis conclusio, qua
 dicimus, nullam facti aut iuris ignorantiam excusare hominem ha-
 bentem vsum rationis ab illis iuris pœnis, quæ propter nullum pecca-
 tum infliguntur: benè tamen excusare ab eiusmodi pœnis illam igno-
 rantiam, quæ est in homine carente vfu rationis.

Corollariū
 primum.

Ex hac conclusione sic declarata vnum & alterum volo deducere *de irregularitate*
 corollarium, vt ad illorum exemplar de multis aliis lector cēsere pos-
 sit. Primò quidem infero illum, qui ignoranter contraxit cum cor-
 rupta ab alio, putans illam esse virginem, post consummatum matri-
 monium incidere in irregularitatem, quanuis tanta ignorantia labo-
 ret, vt etiam postquā cum illa coiuit, putet esse à se primò corruptam.
 Hoc corollariū apertissimè deducitur ex nostra prima principali con-
 clusione: quia cū irregularitas ex bigamia contracta non infligatur
 propter peccatum aliquod (vt est apertissimum) sed ex solo actu bi- D
 gamiæ, sequitur necessariò, vt nulla ignorantia possit magis illum ex-
 cusare ab huiusmodi irregularitate, quàm si sciens contraxisset cum
 corrupta. At qui scienter contraxit cum corrupta, eo ipso post cōsum-
 matum matrimonium efficitur irregularis. Quia (vt colligitur ex cap.
 Debitum, de bigamis, & ex cap. Curandum. 34. dist.) oportet vxorem
 illius, qui ad sacros ordines promouendus est, à nullo alio fuisse car-
 naliter cognitam. Nec refert an illa fuerit cognita ab alio marito, an à
 fornicatore, quia etiam si vxor illius fuisset ab alio marito corrupta,
 postquam ille suum cum illa consummauit matrimonium, non po-
 terit ad sacros ordines promoueri, vt dicitur in cap. De bigamis, eodē
 titulo. Nam cuius matrimonium nō verè representat matrimonium
 Christi & ecclesiam, indignus est vt ad altaris ministerium accedat,
 in quo eiusdem Christi sacerdotium representari debet. Illud autem
 matrimonium, quod quis contrahit cum fœmina ab alio corrupta,
 non integrè representat matrimonium Christi cum ecclesia, quod est
 vnus solū cum vna & virgine. Christus enim vnicam tantum ha-
 bet sponsam, ecclesiam videlicet catholicam toto orbe terrarum diffu-
 sam, quæ virgo est & speciosa, & sine vlla (vt Paulus ait) peccati mor-
 talis macula aut ruga. Ille igitur, qui non virginem, sed ab alio cor-
 ptam

Epb. 5.

A ptam ducit vxorem, imperfectè & diminutè representat matrimoniũ Christi cum ecclesia, perinde ac ille, qui duas simul aut successiuè habet vxores. Quia sicut ille, qui duas simul aut successiuè habet vxores, carnem suam cum pluribus diuidit, ita illa, quæ postquam fuit ab vno corrupta, alteri nubit, carnem suam diuidit cum pluribus viris. Et inde conuincitur illum, qui cõtraxit cum fœmina ab alio corrupta, esse irregularem, quemadmodũ si cum duabus simul aut successiuè contraxisset. Ex quibus omnibus sequitur, vt in eandem incidat irregularitatem, quanuis ignorauerit illam esse ab alio corruptam, imò putauerit esse virginem. Quia cum hæc irregularitas illi infligatur, sine vllò suo peccato mortali præcedenti, nulla ignorantia (vt dictum est in prima principali conclusione) poterit illum ab huiusmodi irregularitate excusare.

idem **B** Secundò ex eadem prima principali conclusione infero illum, qui vxorem, quam duxerat virginem, cognoscit post eiusdẽ vxoris adulterium, effici irregularem, quanuis ignorans adulterium vxoris cognouerit illam. Hoc corollarium apertissimè deducitur ex illa prima conclusione, si ostenderimus illum, qui sciens vxoris adulteriũ, illam cognoscit, & sibi reconciliat, esse irregularem. Hoc autem apertissimè probatur per capitulum, Si cuius, & capitulum, Si laici. 34. distin. *Corollarium secundum.*

Quo dato, euidenter ex prima conclusione colligitur hoc nostrum secundum corollarium: quia si sciens vxoris adulterium incidit in irregularitatem, quando vxori carnaliter miscetur, ergo etiam incidet in irregularitatem, quando id fecerit ignorans adulteriũ vxoris. Et hanc sententiam docet Petrus de Palude in quarto sententiarum, distinctione vigesima septima, quæstione quarta, articulo secundo. Et post istũ eandem tuetur Abbas in capitulo secundo de bigamis, & in capitulo Si vir, de adulteriis. *Petrus de Palude.*

Huic tamen sententiæ obuiare videtur, quod in illo capitu. Si cuius, proximè citato dicitur requiri, vt vxoris adulteriũ sit euidenter probatum. Sed hoc nihil nos mouet, neq; nostræ sententiæ contradicit, quia hæc facti euidentia ad hoc solum dicitur requiri, vt si ipse tentaret sacros ordines recipere, iustè possit ab illorum susceptione repelli: non autem ad hoc, vt ipse sit irregularis. Quia etiam si ipse sacros ordines non petat, erit nihilominus irregularis: & ad hoc non opus est, vt adulterium vxoris sit euidenter probatum, vt textus ille dicit. Deinde, possibile est, vt vxoris adulterium sit aliis euidenter, & ipse maritus ignoret, quo rerum euentu constat verum esse, quod in nostro dicitur corollario, etiam si euidentia adulteriũ, quæ in illo capitulo exigi mandatur, adsit. *Abbas.*

simul

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

simul cum illa potest stare ignorantia mariti, quæ nullatenus excusabit illum ab huiusmodi irregularitate, quæ prouenit ex bigamia. Propter hæc & alia similia, quæ frequenter accidere possunt, dicit Petrus de Palude loco proximè citato, multos esse bigamos, qui suam bigamiam ignorant. C

Corollarium tertium.

Tertiò ex eadem prima principali conclusione infero filium illum, quem mulier nupta concepit ex presbytero, esse indignum sacerdotio, quanuis ipse ignoret se esse filium presbyteri, & putet esse filium mariti matris suæ. Hoc corollarium tam manifestè colligitur ex illa prima conclusione, vt non sit opus alia deductione, nisi solū vt consideretur, hanc pœnam non esse filiis presbyterorum à iure inflictam propter aliquod prorium illorum peccatum, sed propter hoc solum, quòd sunt presbyterorum filii, quod illis non potest ad culpam imputari, cum ipsi non potuerint illud vitare. Ab hac igitur iuris pœna, quæ non infligitur propter aliquod peccatū, nulla ignorantia (vt prima docet conclusio) poterit aliquem excusare. De hoc tamen admonere oportet lectorem, vt non putet aliquem istorum, qui ignorantes incidunt in irregularitatem, peccare mortaliter, si tali ignorantia existente, promoueantur ad ordines sacros, & promoti ministrauerint in illis. Quia illorum ignorantia inuincibilis, quanuis non possit excusare ab irregularitate, potest tamen (vt in sequenti conclusione declarabimus) excusare à culpa. Aliud enim est irregularem esse, & aliud est in irregularitate cõstitutum promoueri ad sacros ordines, aut promotum ministrare. Primum est sine culpa, & ideo ab illo non excusat ignorantia. Secundum non fit sine culpa, quum scientia adest, & ideo ignorantia, quæ scientiam excludit, poterit ab huiusmodi culpa excusare. D

Conclusio secunda principalis.

Secunda principalis conclusio. Omnis ignorantia quæ excusat aliquem à peccato, excusat etiam illum à pœna, quæ est à iure statuta propter illud peccatum, siue illa sit ipso iure inflicta, siue per iudicem inferenda: ignorantia autem, quæ non excusat à peccato, nec etiam excusat à pœna, quæ est propter illud peccatum à iure statuta. Hæc conclusio duas habet partes, quarū prima euidenter probatur per illam communem & ferè omnibus notam philosophiæ regulam, quæ ait. Deficiente causa, deficit effectus, qui necessariò pendet ex illa. At omnes irregularitates, de quibus hæc nostra conclusio loquitur, procedunt necessariò ab aliquo peccato, tanquam ab illarum causa necessaria, ergo vbi non præfuit peccatum, necessarium est non esse irregularitatem, quæ ab illo & non ab alio causari poterat. Multa autem sunt opera, in qui-

A in quibus illorum auctores per solam ignorantiam excusantur à peccato, ergo in omnibus illis iudem auctores excusantur à pœnis, quæ sunt à iure propter illud peccatum, & in pœnam illius statutæ. Alioqui fieret necessariò, vt quis iure sine peccato pateret pœnas illas, quas nunquã lex aut iudex alicui sine proprio peccato infligit. Et confirmatur hæc sententia per id, quod dicitur cap. 2. de constitutionibus. Res quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. Eodẽ argumento à contrario inducto probatur secunda pars prædictæ conclusionis. Si causa aliqua naturaliter & necessariò producit aliquem effectum, nullũ agens creatum, poterit impedire, ne stante illa causa oriatur effectus. Sunt aliqua peccata, ex quibus, stante lege, naturaliter & necessariò oritur irregularitas, ergo nulla ignorantia poterit efficere, vt stante aliquo illorũ peccatorum in homine simul cum lege, non oriatur illa irregularitas, quam lex statuit post peccatũ commissum ipso iure infligi. Sed quia dixi peccatum esse necessariam causam irregularitatis, admoneo lectorem, vt intelligat illud dici & esse causam irregularitatis in ordine ad productionem, non autem in ordine ad conseruationem. Quoniam etsi irregularitas illa non possit sine peccato produci, potest tamẽ sine peccato conseruari, vt constat in homicida, aut in celebrante in loco interdicto, aut in eo, qui ex industria iterauit sacrum baptisma, qui post aliquod istorum crimen cõmissum, plenè dolet propter illud, & nollet se cõmisisse. In hoc enim etsi desit iam peccatum, non tamen deest irregularitas, quæ ab illo traxit originem. Possset etiam è contrario tolli irregularitas, quanuis non tollatur peccatum, à quo illa processit, prout contingere potest, si papa dispensaret in irregularitate cõ illo homicida, quẽ nullo modo verè pœnitet homicidii perpetrati. Peccata itaq; sunt necessariæ causæ huiusmodi irregularitatũ respectu productionis illarum, & non respectu cõseruationis. Et inde sequitur, vt ignorantia, quæ prorsus tollit ab opere aliquo peccatum, etiam tollat pœnam, quæ iure ab illo opere processisset, si illud fuisset ex industria factũ: & è cõtrario ignorantia quæ non excusat à peccato, non excuset etiam à pœna. Hic tamen admoneo lectore, vt intelligat me hoc loco non differere de excusatione à pœna in ordine ad forũ contentiosum, sed solũ de excusatione in foro cõscientiæ, cuius iudex est solus Deus, quia ille solus est, qui potest corpus & animam mittere in gehennã. Multi excusantur apud Deum à pœna iuris propter peccatum imposita, qui tamen apud humanos iudices non excusantur, prout contingit quando aliquis per falsos testes conuincitur de crimine, quod nõ commisit, aut quando ius ex sola præsumptione aliquem damnat.

Multi

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Multi etiam è contrario excusantur apud homines, qui tamen apud **C** Deum non sunt excusati, vt sunt illi, qui commiserunt crimen, quod coram iudice probari non potest. Ego impræsentiarum velut Theologus de illa sola excusatione à pœna, quæ fit apud Deũ, dissero: quoniam aliam, quæ respicit forum contentiosum, iurisperitis disputandam relinquo. Hæc nostra secunda principalis conclusio, prout à nobis declarata est, non indiget vltiori probatione, ad manifestiorem tamen illius intelligentiam hoc solum superesse video, vt ostendam quæ & qualis sit ignorãtia, quæ excusare possit à peccato. Nam si hoc ignoretur, necessarium erit ignorare, quomodo per ignorantiam possit quis excusari à pœna. De hac tamen re, quia non potest aliquid certum vniuersaliter definiri, propter multas & varias ignorãtiæ species, quas suprã iam enumerauimus, ideo necessariũ esse censui per aliquot propositiones huic quæstioni respondere. Id tamen breuiter faciam, propterea quòd hæc quæstio non est primum & potissimum huius disputationis caput, sed oblata occasio nos de illa aliquid obiter dicere coegit.

Prima propositio. Inuincibilis ignorantia iuris excusat à peccato. Hæc propositio probatur per hoc, quòd opus ex tali ignorantia factũ non est voluntarium in se, neq; in sua causa. Nihil autem potest dici **D** peccatum, nisi sit voluntarium, dicẽte Augustino. Peccatum adeò est voluntarium, quòd si nõ esset volũtarium, non esset peccatum. Quòd non sit voluntarium in se, apertè probatur ex eiusdem Augustini sententia dicentis, Nihil volitum nisi præcognitum. Quòd non sit voluntarium in sua causa, quæ est ignorantia, apertè conuincitur ex definitione ignorantia inuincibilis, quam suprã dedimus. Nam si illam vincere non potuit, faciendo quidquid facere tenebatur ad vincendũ illam, euidenter conuincitur talem ignorantiam non esse vllò modo volitam. Sicut hæc ignorãtia excusat à peccato, ita etiam excusat à pœna iuris, quæ propter peccatum infligitur. De hac ignorantia intelligitur cap. Vt animarum, de constitutionibus, libro sexto. vbi papa decernit, vt ignorantes statuta ordinariorum, non ligentur sententiis per statuta illa prolatis. Nam post hæc verba statim addit papa, declarans qualem oporteat esse illam ignorantiam, & sic dicens. Dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina. Ex quibus verbis constat oportere ignorantiam esse inuincibilem, quæ debet excusare ab excommunicatione. Neq; hoc est particulare in statutis episcoporum, sed etiam in omni particulari statuto cuiuscunq; superioris, prout illic annotauit glossa, & probatur apertè per. l. finalem. ff. de decretis ab ordine

A ordine faciendis. Si tamen statuta essent generalia canonum aut legū, dicit glossa in illo capitulo ignorantiam non excusare. Sed glossa illa mihi non placet, sicut nec multis aliis, quia si modò papa, aut imperator generale faceret statutum, & aliquis faciendo id, quod facere tenetur vt discat, adhuc ignoraret illud, nulla ratio permittit, vt ille sic ignorans incidat in pœnam statuti. Nam cùm talis ignorantia sit sine culpa, non est iustum vt in damnū vocetur: quia esset contra id, quod dicitur in capitulo secundo de constitutionibus. Rem, quæ culpa caret, in damnū vocari non conuenit. Si quis plæbeius homo semper accedens ad audiendum sermonem illis diebus, quibus in ecclesia prædicari solet, & omnem diligentiam debitam adhibens vt discat, quod ad suæ animæ salutem est necessarium, ignorauerit quartū consanguinitatis gradum esse lege prohibitum ad matrimonium contrahendum, & sic ignorans publicè & in facie ecclesiæ bannis legitimis præmissis contraxerit cum ea, quam scit esse in quarto consanguinitatis gradu sibi coniunctam, ita tamen vt si sciret hoc esse lege prohibitum, non faceret, nullus sanæ mentis accusabit illū de peccato, nec damnabit illum ad pœnam positam in Clementina vnica de consanguinitate & affinitate. Quia fecit quidquid facere tenebatur, vt disceret: & inde necessariò sequitur, vt ignorando non peccet: quia aliàs obligaretur ad impossibile. Si ignorantia non est peccatū, ergo opus, quod ab illa tanquam à causa fuit ortum, non erit peccatum, & per consequens erit excusatum à pœna, quæ peccato debetur. Necessariū est ergo, vt Clementinam illam de consanguinitate & affinitate, quæ excommunicationis pœna punit eos, qui in gradibus prohibitis scienter contrahunt, interpretemur non solum de scientia facti, sed etiam de scientia iuris, ita vt qui inuincibiliter & iustè ius illud ignorat, etiā sit liber ab illa excommunicatione, sicut excusaretur si sciēs ius inuincibiliter ignoraret factum. Nam excōmunicatio non potest ferri nisi pro peccato mortali, quod constat non esse in eo, qui inuincibiliter ignorat. Et hoc non solum est verum de ignorantia iuris humani, sed etiam de ignorantia iuris diuini, præsertim quando illud non est de apertis & manifestis iuris diuini, sed de aliis obscuris, quæ non nisi à doctis & per subtilem discussionem intelliguntur, prout sunt aliqua quæ ad contractus pertinent, in quibus est aliqua latens vsura, quam non nisi doctus vir agnoscere potest. Si rusticus aliquis in paruo rure habitans, & volens talem contractum facere, interrogauerit sui loci presbyterum an contractus ille sit bonus, & audiens ab illo nihil mali esse in tali contractu, faciat illum tali animo, quòd si sciret

I i esse

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

esse peccatum, non faceret, non puto rusticum illum peccasse in contractu illo. Quia Deus non damnat facientem id, quod in se est. Fecit autem homo ille quod debuit ut sciret: quia non tenetur pro quolibet contractu faciendo quærere viros doctissimos, quos pro re illa consulat, præsertim quum putat esse facilem, & quæ meritò à sui loci parthoco sciri deberet. Iste sicut excusatur apud Deum à culpa, ita apud homines excusari deberet à pœna, quam lex contra vsuræ peccatum statuit. Et si postea consultis doctis Theologis iudex cognosceret talem contractum esse vsurarium, malè ageret, condemnando rusticum illum ad vsurarii pœnam. Quia hoc faciendo, præter id, quod damnaret illum sine culpa, videretur exigere à rustico, ut maiorem ille agendorum scientiam haberet, quàm ipsemet iudex. Nam possibile est ut iudex ipse, etiam si in iure ciuili sit doctissimus, ignoret contractum illum esse vsurarium.

Sicut dictum est in illo citato cap. Vt animarum, ignorantes inuincibiliter statuta excusari à sententia excommunicationis, idè dicere oportet de suspensione, aut irregularitate, aut quauis alia pœna, quæ erat infligenda per peccatū. Nam ab omnibus illis excusatur oīs ille, qui excusatur à peccato, propter quod solū erat pœna infligenda. Quoniam eadem est omniū istorum ratio, hæc videlicet, quòd deficiente causa necessaria (ut diximus) oportet ut etiam deficiat effectus. Sed difficultas est non modica de statutis humanis, quæ statuunt pœnam aliquã propter factum lege diuina prohibitū, an faciens opus illud lege diuina prohibitū, & nesciens statutum humanū, quod imponit pœnam, incidat in pœnam à iure statutā. De hac re varia est doctorum sententia.

Scotus. Scotus in .4. sent. distinct. 6. q. 8. dicit illum incidere in pœnā iuris, nec excusari per ignorantiam: quia (ut ait) tenetur scire ius diuinū. Eandem opinionem tuetur Summa Rosella in titulo de excommunicatione. Contrariam opinionem docent Ioannes Andreas, & Dominicus in capitulo, Vt animarum, de constitutionibus, libro sexto.

Summa Angelica & Syluestrina. Summa Angelica in titulo, Excommunicatio. 7. casu vltimo, & Summa Syluestrina, titulo de ignorantia. q. 8. Et istorū opinio multò magis mihi placet, quia apertè probatur per illud cap. Vt animarum, de constitutionibus, libro sexto. Quia statutum, de quo illud capitulum loquitur, excommunicabat fures, & tamen non excommunicabat ignorantes, quanuis furtum esset lege diuina prohibitum. Nec valet argumentum Scoti, quia per illud solum probatur, illum non excusari à peccato, quod est contra legem diuinam: sed non probat quod non excusetur à pœna, quia statutum humanum, quod pœnam

- A pœnam imponit; poterat inuincibiliter ignorare, quia humanum. Fortè contra hanc primam propositionem quis obiiciet id, quod dicitur de regulis iuris, libro sexto. Ignorantia facti, non iuris excusat. Sed regula illa nihil contra meam primam propositionis sententiam asserit, quia de re valde diuersa differit. Nam illa regula solum loquitur de excusatione facienda in foro contentioso, in quo sæpe secundum solam iuris præsumptionem agi solet, vnde frequenter euenire solet, vt iudices in sententiis ferendis sæpe fallantur, quia ex sola iuris præsumptione iudicant. Mea verò propositio (vt in declaratione secundæ principalis conclusionis præmonui) loquitur de excusatione in foro conscientie, in quo non per præsumptiones, sed per plenam veritatis cognitionem rem omnem definire oportet. Et inde euenit (vt supra dixi) vt aliqui apud Deum sint excusati, qui apud iudices humanos non excusantur. Potest enim contingere, vt quis legem aliquam nouam, post elapsos duos menses, ab illius proclamatione & diuulgatione sine culpa sua ignoret, quia licet sit in ciuitate, est tamen ab hominum tumultu sequestratus, & circa alia multò meliora studia occupatus, & ideo nihil vnquam audiuit de re illa, quam uis aliquando eos, qui per ciuitatem vagantur, interrogauerit, an
- B aliquid nouum contigerit, quod sit scitu dignum. Ius præsumit hunc scire legem illam nouam, propterea quòd in eadem ciuitate, in qua ille moratur, fuit publicata, & duo menses post illius publicationem sunt elapsi. Sed re vera ille sine culpa sua ignorat, quia nec affectatam, nec crassam, nec supinam habet ignorantiam, & ideo apud Deum est excusatus. Deinde, si quis contenderit illam iuris regulam esse etiam de excusatione apud Deum, & in foro conscientie intelligendam, ne pro hac re contendamus, dicam illam non de omni iuris ignorantia, sed de sola ignorantia vincibili esse intelligendam, quæ nec apud Deum, nec apud homines excusat à peccato, & per consequens nec à pœna. Quoniam ignorantia vincibilis (vt superius in principio huius capituli declarauimus) est illa, quam aliquis vincere potest, faciendo id, quod facere debet, ad discendum. Ille autem, de quo in casu proximo loquuti sumus, inuincibilem legis nouæ ignorantiam habebat, & ideo sicut apud Deum est excusatus, ita excusabitur apud iudices humanos, si illis suam potuerit ignorantiam persuadere. Nam illa præsumptio, qua quilibet præsumitur scire legem post duos menses à publicatione illius (vt dicit Abbas in capitulo secundo de constitutionibus) non est iuris & de iure, *Abbas.* sed contra illam admittitur probatio. Qualiter autem quis suam pos-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fit ignorantiam probare, varia est inter iurisperitos sententia, de qua C
 re optimè differit Abbas in illo capitulo secundo de constitutioni-
 bus. Communior iurisperitorū sententia est (vt mihi videtur) igno-
 rantiam posse probari per iuramentum, præsertim quando est aliqua
 verisimilis coniectura, quæ suadeat verum esse quod iurat. Nam hanc
 sententiam docet Petrus Ancharranus in capitulo, Nulli licere, nume-
 ro quinto, de electione, libro sexto, & citat Archidiaconum eodē lo-
 co idem dicentem: & eandem sententiam iterum asserit in cap. Vt cir-
 ca, numero septimo, eodē titulo, & libro. Cardinalis Zabarella in Cle-
 mentina de consanguinitate & affinitate, quæstione octaua, hanc etiā
 sententiam tuetur, & citat Laurentium quendam idem docentem, &
 hac ratione motū, quod cū agatur de re secreta, & quæ intra ipsum
 hominem in cordis penetralibus latet, non potest per testes probari,
 sed per solum iuramentum. Ioannes de Imola in eadem Clementina
 hanc sententiam amplectitur eadē ratione motus, qua Laurentius ille:
 & citat Guillerimum quendam, & nescio quem Stephanum, eidem
 sententiæ fauentes. Abbas in capitulo citato, & si hoc iudicis arbi-
 trario committat, citat tamen Antonium de Butrio, dicentem igno-
 rantiam optimè probari iuramento, si adsit verisimilis coniectura, quæ
 possit vtcunque iuramentum adiuuare. Glossa in capit. Proposui. D
 82. distinct. eandem sententiam tuetur. Deniq; glossa in cap. Eos qui,
 de ætate & qualitate, & ordine præficiendorū, lib. 6. huic opinioni fa-
 uet, sed addit quod contra iuramentū potest probari scientia per pro-
 bables coniecturas. Sed hoc vltimum huius glossæ dictum nō mihi
 placet, nisi coniecturæ essent nimium violentæ, & adeò aperte & ma-
 nifeste, vt rem ipsam quasi indice demonstrare videantur. Nam aliās
 magis existimo credendum esse iuramento, quàm mediocribus con-
 iecturis, quia non est facilè credendum esse aliquem suæ salutis tam
 immemorem, vt peierare velit.

Secunda propositio. Inuincibilis ignorantia facti excusat à peccato,
 quod ratione rei ignoratæ provenire posset, si illa esset perfectè cog-
 nita. Pro clariori intelligentia huius propositionis oportet reuocare ad
 memoriam id, quod suprà dixi, multas in eodem facto posse contin-
 gere ignorantias. Si id, quod ignoratur, tale est vt ab ipso solo pendeat
 tota malitia operationis, tunc illa ignorantia excusabit operantem
 à toto peccato. Hoc modo excusatur patriarcha Iacob à peccato, dor-
 miens cum Lya, quia putauit illam esse Rachelem, quæ sibi fuerat
 data in vxorem. Si sciens illam non esse Rachelem coiuisset Iacob
 cum Lya, quæ erat aliena, peccasset ex hoc solo, quòd ad alienā accessit:
 cūm

*Petrus de An-
charrano.
Archidiacono.
Zabarella.*

*Ioannes de
Imola.*

Genes. 29.

A cùm igitur ignorauerit illam esse suam, meritò excusatur à toto peccato, quia ab illo solo tota peccati malitia pendeat. Si id, quod ignoratur, tale est quòd ab illo non tota malitia pendet, sed solùm aliqua malitiæ circumstantia, quæ peccatum augere posset, tunc ignorantia non excusabit à toto peccato, sed solùm ab illa grauitate peccati pendente ex circumstantia ignorata. *Vt, gratia exempli, si quis ex ira occideret sacerdotem aliquem, ignorans illum esse sacerdotem, & si sciret non occidisset, talis ignorantia, etsi inuincibilis sit, non excusat à peccato homicidii, quia is qui occidit, verè sciuit illum esse hominè: sed excusat à tota sacrilegii circumstantia, quia ille inuincibiliter ignorauit illum esse sacerdotem. Si quis etiam coiuret cum aliqua moniali, nesciens illam esse moniale, quod si sciret, nullatenus illi carnaliter misceretur, talis ignorantia, quanuis sit inuincibilis, non excusat à peccato fornicationis: quia ille qui sic cum moniali coiuit, benè sciuit illam non esse vxorem suam: sed excusatur à tota circumstantia sacrilegii, aut incestus, quia inuincibiliter ignorauit esse monialem. Hæc propositio probatur eodem argumento, quo primam probauimus. Nihil enim potest esse peccatum, nisi sit voluntarium: id quod procedit ex ignorantia inuincibili non est voluntarium, ergo illud non est peccatum.*

B Dicitur autem esse inuoluntarium id, quod ab ignorantia procedit, non quidè propterea quòd illud non sit volitum, quia verè est volitū. Sed dicitur inuoluntariū, quia est contra volitionē, aut nolitionem, quæ haberetur sine tali ignorantia. Ex quo sequitur illud non esse voluntarium sub illa ratione, qua ignoratur. Et inde vltèrius sequitur, vt tantū aliqua operatio excusetur à peccato, quantum habet de ignorantia, & per consequens de inuoluntario. Si id totum, à quo peccati malitia pendet, fuerit inuincibiliter ignoratum, tunc (vt dixi) ignorans excusabitur à tota malitia peccati. Si verò id, à quo non tota, sed solùm partialis malitia pendet, inuincibiliter ignoratur, tunc ignorans excusabitur non à tota peccati malitia, sed ab illa sola, quæ pendeat ex illa circumstantia ignorata. Quia tantū precisè habet de excusatione peccati, quantum habet de inuincibili ignorantia, & nō amplius, nec minus.

Nec refert, quatenus ad hanc rem spectat, an sic ignorans det operam rei licitæ, an illicitæ: quia si ignorantia est inuincibilis (vt optimè docet sanctus Thomas in prima secundæ, quæstione. 76. articulo. 3.) *Thomas.* semper excusat à toto peccato, quod proueniret ab illo, quod ignoratur, si fuisset plenè cognitum. Et eodem loco Caietanus egregiè annotauit, illam beati Thomæ sententiam esse vniuersaliter intelligendam, siue ignorans det operam rei licitæ, siue illicitæ. *Caietanus.* Quia cùm

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 vtrobiq; (vt ille ait) fit eadem causa, puta ignorãtia inuincibilis & in-
 culpabilis, oportet vt vtrobiq; fit inuoluntarium: & inde vltorius ne-
 cessariò sequitur, vt etiam vtrobiq; fit excusatio totius peccati, quod
 proueniret ab illo ignorato, si benè cognosceretur. Differentia enim,
 quæ in materia de ignorantia poni solet inter illũ, qui vacat rei licitæ,
 & qui dat operam rei illicitæ, solũm habet locum, quando vterq; illo-
 rum habet vincibilem ignorantiam, indirectè volitam, prout est igno-
 rantia crassa aut supina. Nam ignorãtia directè volita, qualis est igno-
 rantia affectata, eandem habet scientiæ conditionem, & idem ope-
 ratur, quod operaretur scientia si adesset. Hoc annotat glossa in capi-
 tulo, Eos qui, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, libro

*Petrus de An-
 charrano.
 Dominicus.*
 sexto. Et post glossam idem asserunt Petrus de Ancharrano, & Do-
 minicus in eodem loco. Et de hac ignorantia dicit beatus Thomas
 in quæstione prædicta, articulo quarto, quòd talis ignorantia potius
 auget peccatum, quàm excuset, quia talis ignorantia non diminuit de
 voluntario, sed auget illud. Nam ex nimia voluntate peccandi oritur
 quod aliquis velit ignorare, ne per scientiam reuocetur à peccato. So-
 la igitur ignorantia crassa aut supina est, quæ nõ potest ignorantẽ excu-
 sare à peccato. Et in hac facti ignorantia diligenter considerare oportet,
 an is qui ex tali ignorantia aliquod malum agit, det operam rei li-
D
 citæ, an illicitæ: quoniam aliquid inter vnum & alterũ interest. Nam
 malum, quod ex ignorantia vincibili, hoc est crassa & supina, fit ab
 eo, qui dat operam rei licitæ, non est per se voluntarium, sed tantũ per
 accidens. Quia malum illud non per se & necessariò, nec vt in pluri-
 bus oritur à bona illa re, cui operam dabat. Malum enim nunquã ex
 natura sua oritur à bono, sed tantum per accidens. Malũ ergo illud est
 solũmodo volitum in ignorantia vnde oritur, quæ etiam non est di-
 rectè volita, sed interpretatiuè: quia noluit adhibere diligentiam, quam
 tenebatur. Et quia magna est illic diminutio voluntarii, ideo oportet
 vt magna etiam sit excusatio peccati. Est enim tanta, vt malum illud
 non permittat manere in eadem specie peccati, in qua fuisset, si ex
 scientia fieret. Vt, exempli gratia, si Iacob quando dormiuit cum Lya,
 quæ non erat sua, ignoraret ex crassa ignorantia illam non esse suam,
 vt puta quia ancilla aliqua soceri sui admonuerat de illusionem futu-
 ra, & ex negligentia noluit explorare lectum, tunc Iacob dormiens
 cum Lya, non fuisset omnino excusatus à peccato, quia re vera pec-
 casset: sed fuisset excusatus à peccato fornicationis, propterea quòd
 dabat operam rei licitæ. Non enim diceretur Iacob commisisse
 fornicationem, quia non fuit ab eo per se volita, nec intenta.

Quod

- A** Quod ex eo conuinci potest, quod si ille sciuiſſet non eſſe ſuam, non acceſſiſſet ad illam. Et ſicut ille excuſaretur à peccato fornicationis, aut adulterii, aut inceſtus, ita excuſaretur à pœna, quæ propter aliquod horum criminum eſſet à iure impoſita. Nam ſi alicui vxorem habenti modò ex ignorantia craſſa contingeret, quod olim ex ignorantia inuincibili Iacob, non poſſet illum vxor à thoro propter adulterium repellere, vt dicitur in capitulo, In lectum mariti. 34. quæſtione tertia. Quia etſi peccaſſet, non tamen peccato adulterii, ſed ſolùm peccato negligentia, quæ fuit ab illo interpretatiuè volita. Peccatum autem adulterii erat neceſſarium, vt vxor iuſtè poſſet illi debitum negare. Idem proſus dicendum erit de illo, qui vacans iuſtæ venationi occidit hominem ex ignorantia craſſa, putans illum eſſe feram, quia debitam non adhibuit diligentiã. Ille enim etſi peccaſſet occidendo, non tamen peccato homicidii, quia ille non intendit occidere hominem, ſed præter intentionem & præter ſpem euenit. Quæ autem præter intentionem, & per accidens eueniunt, non eiſdem cenſeri debent nominibus, quibus cenſerentur ac ſi eſſent per ſe volita. Et ſicut in iſtis aut aliis ſimilibus cauſis ille excuſatur ab ſpecie peccati, ita excuſatur ab ea iuris pœna, quæ propter talem peccati ſpeciem, eſt à iure decreta. Genef. 29.
- B** Ex quo ſequitur, vt ſi ille ſic occiſus eſſet clericus, iſ qui illum occidiſſet, non eſſet excommunicatus, quia talis excommunicatio non pro quolibet peccato, ſed pro vera clerici percuffione, quæ dolũ habet, infligitur: vt patet in cap. Si quis ſuadente. 17. q. 4. Non tamen excuſaretur ab irregularitate, quia illa (vt ſuprà dixi) non requirit propriam ſpeciem peccati, ſed ſolam homicidii operationem, quæ ſi eſt à perſona priuata, vt irregularitatem inducat, ſemper debet habere aliquam peccati malitiam ſecum connexam. Nam qui omnino excuſatur à peccato, etiam eſt excuſatus in iure à pœna irregularitatis ex huiusmodi homicidio prouenientis: & qui non omnino excuſatur à peccato, etiam non excuſatur ab irregularitate. Similis enim caſus habetur in cap. Ad audientiã, de homicidio volũtario, vbi iſ, qui præter intentionem occidit, dans operã rei licite, nõ excuſatur ab irregularitate, quia eam, quã tenebatur, nõ præſtitit diligentiã, vt homicidiũ vitaret.
- Longè aliter ſentire oportet de illo, qui dans operam rei illicitæ, facit malum ex craſſa aut ſupina ignorantia. Nam malum, quod ille ex tali ignorantia facit, non eſt ab illo per accidens, ſed per ſe volitum. Quia apertè volebat rem illam illicitam, cui operam dabat: & volens illam eo ipſo cenſetur velle id, quod per ſe & neceſſariò ſequitur ex illa. Et inde ſequitur, vt ignorantia craſſa iſtius non ad eò diminuât de

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

malitia operis, vt valeat illud transferre de vna specie peccati in aliam, **C**
 sed permittit illud in propria specie peccati, in qua collocaretur, si esset
 ex industria factum. Sed licet in eadem specie illud permittat, aliquid
 tamen diminuit de illa malitia, quam haberet si ex industria fieret. Vt
 gratia exempli, si Petrus accedat ad meretricem, quam ex ignorantia
 crassa ignorat esse suam consanguineam, peccabit non solum pecca-
 to simplicis fornicationis, sed peccato incestus, sicut peccaret, sciens
 illam esse consanguineam. Sed incestus ille non induit tantam mali-
 tiam, quantam induisset, si sciisset consanguinitatem, quæ est inter
 illos. Quia ex hoc, quòd ille dabat operam rei illicitæ, euenit vt igno-
 rantia illa crassa, licet valeat aliquantulum peccati malitiam minuere,
 non tamen tantum, vt possit de vna in alteram speciem transferre. Et
 inde sequitur, vt sicut ignorantia illa non valet opus malum ex ipsa
 factum de vna in alteram peccati speciem transferre, ita etiam non
 valeat liberare illud à pœna iuris, quæ est propter tale peccatum sta-
 tuta. Si Petrus contendens cum Ioanne, quem ex ignorantia crassa
 ignorat esse sacerdotem, occideret illum, sicut peccaret peccato ho-
 micidii, ita etiam peccato sacrilegii, & per consequens esset excõmu-
 nicatus. Non autem imputaretur illi sacrilegium, & per consequens
 non esset excommunicatus, si illa ignorantia non fuisset crassa aut su- **D**
 pina, sed inuincibilis, vel (vt iurisperiti loquuntur) probabilis, vt patet
 in cap. Si verò. 2. de sententia excommunicationis.

Hic tamen admoneo lectorem, vt aduertat id, quod dicimus dan-
 tem operam rei illicitæ non excusari à peccato, quod fit ex ignorantia
 crassa, nec à pœna illi ex iure debita, debere intelligi de sola malitia
 obiecti, circa quod versatur, aut de aliis, quæ illi per se & immediatè
 iunguntur, aut ex illis necessariò sequuntur. De aliis autem, quæ per
 accidens oriuntur, à re illa mala, circa quam versatur, excusabitur igno-
 rans, quanuis det operam rei illicitæ, & ignorantia illius sit crassa &
 supina. Quia illa, quæ per accidens eueniunt ex opere aliquo & tanquàm
 effectus remoti proueniunt ab illo, non imputantur illi siue ad boni-
 tatem siue ad malitiã. Hoc prudenter quidè & egregiè annotauit Pe-
 trus de Palude in. 4. sententiarum, distinctione. 32. quæstione prima,
 articulo tertio. Ex qua sententia ille colligit virum, qui scit vxorem
 esse menstruatam, nescit tamen an ex tali coitu soleat generari mon-
 strum, non peccare, præsertim mortaliter. Quia (vt ait) quod præter
 spem alicui accidit, etiam si ille det operam rei illicitæ, non imputa-
 tur illi ad culpam, nec ad pœnam, quæ oritur ex peccato, quanuis
 aliquando possit imputari ad pœnam irregularitatis, quæ non pro-
 pter

*Petrus de Pa-
 lude.*

A pter peccatum, sed propter actum aut defectum infligitur. Et glossa in capitulo ultimo, de homicidio voluntario vel casuali, dicit casus fortuitos, qui prævideri non possunt, non esse imputandos: quia illos nullum hominum consilium prævidere potest. Et certè nisi ita dicendum esset, oporteret fateri artificem, qui ex ferro & calybe furto sublatis conficeret enssem, esse homicidam & irregularem, si ille, qui enssem ab eo emit, postea illo ense aliquem occidisset: quia licet cum enssem vendidit, ignoraret homicidium futurum, tamen dabat operam rei illicitæ, cum illum ex materia furtivè suscepta confecit. Hoc tamen nullus fatetur: quia ille enssem cōficiens & vendens, nullam dedit homicidio propinquam causam, sed valdè remotam: cui imputari non debet neq; ad culpam neq; ad pœnam, id quod remotè & per accidens ab illa procedit. Eadem ratione credo non esse irregularem sacerdotem, qui polluit per adulteriũ vxorem alicuius, quanuis ob hanc causam maritus illius illam occidat. Quia sacerdos ille per adulterium suum non intendebat mortem mulieris illius, nec homicidium illud sequitur per se & necessariò ex adulterio, sed solùm occasionaliter: & ideo sacerdos ille non est dicendus esse vera causa illius homicidii, cum non sit cooperatus ad illud, nec de illo præceptum, aut consilium dederit, nec illi quouis modo fauorem præstiterit.

B Et inde consequens est, vt quanuis rei illicitæ operam dederit, non sit illi imputandum homicidium, quod ipso ignorante contigit, quia hoc non per se & necessariò, sed per accidens oritur ab adulterio. Nam poterat ignorari à marito, & quanuis maritus sciret, non est necessarium maritum adeò ob illud irasci, vt vxorem occideret, cum multi vbique sint, qui vxores suas viuere sinant, quanuis optimè sciant illas esse adulteras.

Ecce iam manifestã differentiã inter ignorantia inuincibilẽ, & vincibilẽ: & rursus persistẽdo in ignorantia vincibili & crassa inter illũ, qui dat operam rei licitæ, & qui illicitæ. Quæ omnia licet propter nimiam eorum difficultatẽ, vt clarius ab omnibus intelligi potuissent, valde diffusè & prolixè tractauerim, tamen vt facilius possint memoriæ cõmendari, ea iterum sub breui cõpendio per propositiones quatuor repetere statui. Nulla ignorantia siue iuris siue facti excusat à pœna iuris, quæ non propter peccatum, sed propter actũ aut defectum est à iure statuta. Ignorantia crassa illius, qui dat operam rei illicitæ, non excusat illum à peccato, nec à pœna, quæ propter illud peccatum est à iure decreta. Ignorantia crassa illius, qui dat operam rei licitæ, licet non omnino excuset à peccato opus ex tali ignorantia factum,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

fic tamen diminuit malitiam illius, quod non permittit illud in propria specie peccati in qua fuisset, si ex industria fieret, sed trāsfert illud in aliam mitiorem speciem peccati, hoc est, in ipsum peccatum ignorantia, à qua processit. Et sicut excusat à propria specie peccati ita excusat à pœna, quæ est propter peccatum à iure statuta. Ignorantia inuincibilis semper excusat à culpa, & ideo semper excusat à pœna quæ propter peccatum à iure imponitur, siue ignorans det operam rei licitæ, siue illicitæ, & ideo ebrius si per ebrietatem occidat aliquem, excusatur (vt dixi) ab irregularitate. Quia licet dabit operam rei illicitæ, quum occidit, habebat tamen homicidii ignorantiam eo tempore inuincibilem.

Ex hac vltima propositione multa possunt inferri corollaria, è quibus aliqua pauca proferam, vt melius ea quæ generaliter diximus, per particularia exempla intelligantur. Primò quidem sequitur, quòd si aliquis vxori minimè alligatus cognouisset aliquam consanguineam aut affinem suam, ignoran sinuincibiliter illam esse affinem suam aut consanguineam, prout contigit Iudæ coeunti cum Thamar, quanuis peccasset peccato fornicationis, quia cognouisset illam quam sciebat non esse suam, non tamen peccasset peccato incestus, quia inuincibiliter ignorabat esse suam consanguineam. Et inde vltius sequitur, vt si ille vellet matrimonium contrahere, posset sine vlla dispensatione id licitè facere, quanuis incestuoso sit à iure inflictæ pœna, vt matrimonium non contrahat, in cap. De incestis, & in cap. Nec eam. 35. q. 2. & 3. Posset etiam ab vxore debitum licitè petere, si matrimonio alligatus aliquam cognouisset, quam inuincibiliter ignoraret esse suæ vxoris cōsanguineam, quòd tamen illi non liceret, si sciret illam esse sibi affiné, prout dicitur in cap. Transmissæ, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Quia sicut in vtroq; istorum casuum excusatur ille ab incestu propter inuincibilem cōsanguinitatis aut affinitatis ignorantiam, ita etiam ex consequenti excusatur à pœna quæ propter incestum est à iure statuta.

Secundò ex eadem propositione infero illum, qui ex odio & rancore percussit clericum, quem inuincibiliter ignorabat esse clericum, non esse excommunicatum, quanuis esset excommunicatus si sciret illum esse clericum, vt dicitur in cap. Si quis suadente. 17. q. 4. Quia licet non excusetur à peccato percussione, excusatur tamen à peccato sacrilegii propter inuincibilem clericatus ignorantiam, prout definitū est in cap. Si verò, el. 2. de sententia excommunicationis. Et eodem modo excusaretur ab illa excommunicatione quanuis non ab irregularitate, si

A tate, si illum per talem ignorantiam occidisset. Quia per talem ignorantiam non minus excusaretur à sacrilegio si occideret, quàm si percuteret. Ab irregularitate autem non excusaretur, quia ad illam non requiritur sacrilegium, sed satis est homicidium quod ille verè perfecit, cùm sciuerit esse hominem quem interfecit. Sed si illum occidit, putans ex ignorantia inuincibili illum non esse hominem, tunc sicut excusatur à peccato per inuincibilem ignorantiam, ita etiam excusatur ab irregularitate per eandem ignorantiam. Et hoc annotauit Petrus de Palude in.4.senten. distinctione. 35. quæstione.1.articulo.4. ubi ponit generalem regulam hæc dicentem. Iusta ignorantia in irregularitate homicidii semper excusat, non autem in bigamia. Et ratio est quia irregularitas in bigamia non infligitur propter peccatum, sed (vt superius dixi) propter defectum sacramentalis significationis. Irregularitas autem homicidii licet in persona publica infligatur sine peccato, in persona tamen priuata semper est cum peccato, & illic omnis ignorantia quæ excusat à peccato, excusat etiam ab irregularitate, prout constat ex toto titulo, de homicidio voluntario, vel casuali in decretalibus, & in sexto, & in Clementinis.

B Tertiò ex eadem propositione infero illum qui se esse excommunicatum, aut suspensum, aut interdictum inuincibiliter ignorat, non effici irregularem, quanuis celebret diuina. Quia talis ignorantia (vt ex dictis constat) excusabit illum à peccato, & per consequens ab illa irregularitate, cùm talis irregularitas non nisi pro peccato præterito infligatur. Hoc expressè definitum est in capitul. Apostolicè, de clerico excommunicato ministrante. Quam definitionem glossa in eodem loco interpretatur, & benè, esse intelligendam de illo solo qui habet ignorantiam probabilem, quam theologi appellant inuincibilem. Multa alia similia possem inferre corollaria, sed ne prolixiorem faciam disputationem, ea prudenti lectori relinquo, quoniam hæc satis mihi esse videntur, vt quisq; ad illorum exemplum de multis aliis similibus ferre possit iudicium.

An is qui crimen aliquod commisit, liberetur ab omni

poena à iure statuta, si crimen illius sit occultum.

ne emittit simoniam & poena à iure statuta, si crimen illius sit occultum.
l. 9. in. 2. s. 2. albertinus in tral. de licenti. 9. 33.

C A P. X V.

Vt pro-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

VT promissioni meæ, qua de potestate legis pœnalis in hoc opere differere statui, plenè satisfaciam, hoc solum mihi superesse video, vt de illo, qui crimen aliquod occultum commisit, inquiram, an sit liber ab omni pœna quam lex contra tale crimen decernit. Quæ res, postquam diligenter illam sum perscrutatus, visa est mihi multo difficilior quàm à principio putaueram, quàm illam ex facie tantum aspexeram. Est enim res hæc, propter multiplicem illius varietatem, tam perplexa, vt nihil certum possit vniuersali definitione, quæ omnia crimina & omnes pœnas complectatur, de illa pronunciari. Nam in re hac magis quàm in aliqua alia experior verum esse, id quod lib. 1. cap. 7. me dixisse memini, pœnam non esse dilatandam vltra casum in lege expressum, nec valere argumentum à similitudine rationis in lege pœnali, præsertim in illa quæ sententiã latam continet. Sunt enim aliquæ iuris pœnæ, à quibus reus nunquam liberatur, quanuis crimen illius sit occultum. Sunt rursus aliæ, à quibus reus est omnino liber, si crimen illius non possit probari. Quæ diuersitas non ex natura ipsarum pœnarũ, sed ex sola legislatoris voluntate pendere videtur. Oportebit igitur huius perplexæ quæstionis definitionem per multas & varias conclusiones partiri, vt certam illam reddere valeamus. Sed ante omnia pro clariori huius rei intelligentia oportet aliqua annotare, sine quibus nõ poterit huius quæstionis definitio plenè intelligi. C

Primò quidè admoneo me in quæstione ista non inquirere de pœna illa, quæ est per iudicem inferenda, etiam si sit per legem statuta: quoniam de pœna illa nõ est cur aliquis merito dubitare possit. Nam cum illius pœnæ inflictio pendeat à iudicis voluntate, constat reum tandiu fore liberum à tali pœna, quandiu crimen illius fuerit occultũ iudici, quatenus iudex est. Si crimen iudici fuerit reuelatum, nõ quatenus est iudex, sed quatenus priuata est persona, nõ poterit illum punire: quia non potest simul esse testis & iudex. Oportet enim, vt qui iudicis officio fungitur, tanquam iudex, hoc est, per aliorum testimonium noscat crimẽ, quod in publico iudicio punire debet. De hac sola cognitione, quam per testium relationem habet iudex, intelligitur id quod Salomõ ait. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitia est. Postq̃ crimen fuerit iudici iuxta iuris ordinem reuelatum, & plenè ab illo cognitum, tunc pœnæ inflictio adhuc ex sola iudicis voluntate pendet, quoniam si ille remisè & negligenter agere velit, poterit, quanuis iniustè, iuxta ea quæ capite 12. huius secundi libri diximus, pœnã reo dimittere. D

Proverb. 12.

A dimittere. Non est igitur huius nostræ quæstionis sensus de pœna per iudicè inferenda, sed de pœna à iure ipso inflicta, an reus ab illa liberetur quando crimè illius est occultum. Et de hac est difficultas, quia lex ad pœnæ inflictionem non requirit testium probationem aut aliū iuris processum, sicut iudex: sed sine vlllo teste, & sine vlllo iuris processu pœnam infligit.

Secundò annotare oportet crimen occultum, ea ratione qua occultum est, multiplex esse & varium. Nam est aliquod ex se & ex sua natura occultum, est aliud per accidens & contingenter occultum. Et hoc iterum variat per maiorem aut minorem illius occultationem, quoniam aliquod est omnino occultum, aliud est non omnino occultum, sed ferè occultum. Hæc distinctio inter occultum natura, & occultum per accidens est valde notanda, quia ex ignorantia aut inaduertentia illius multi viri docti iurisperiti errauerunt vnum cum altero confundentes, & ideo putantes eandem esse de vtroq; rationem habendam. Sed credo quòd longè aliter sensissent diuersam de illis ferentes sententiam, si benè aduertissent latissimum esse inter hæc duo discrimè. Crimen ex se & ex natura sua occultum est illud, quòd ex se & ex natura sua nihil habet, vnde possit naturaliter ab aliquo ho-

B mine cognosci. Talia sunt illa crimina quæ in corde solo committuntur, & ad nullum opus exterius dicto aut facto perueniunt. Hæc enim ex se & ex sua natura sunt adeò occulta, vt à nullo homine possint via naturali cognosci. Quis enim hominum, ait Paulus, scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Et meritò hoc ait Paulus, quia homines (vt dicitur in primo Regum) vident ea quæ foris patent, deus autem intuetur cor. Si quis fortè vnquam cogitationes hominum nouit, prout sanctis aliquibus contigisse est manifestum, id non propria virtute, sed dei reuelatione aut speciali dei auxilio factum est. Crimen occultum per accidens est illud, quòd nō à solo corde cōmittitur, sed voce aut opere per aliquod corporis membrū exercetur exterius. Nam hoc postq̄ ex latebris cordis prodit exterius, ex natura sua hoc habet vt possit videri, aut audiri ab eo qui esset propinquus operanti. Si à nemine videtur, aut auditur hoc per accidens illi cōtingit, quia nullus erat præsens qui illud posset videre, aut audire. Hoc autem potest multipliciter contingere propter maiorem aut minorem criminis occultationem. Est enim aliquod omnino occultū, quod distinguitur cōtra probabile, & tale nō sic dicitur propterea quòd à nemine sciatur, sed quia nō potest legitimè in iudicio probari. Nam si aliquod crimen esset ab vno solo notum, nihilominus quantum

Crimen occultum multiplex.

1. Corin. 2.

1. Reg. 16.

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

quantum ad forense iudicium spectat, diceretur omnino occultum, quia ad illam cognitionem, quæ requiritur ad sententiam ferendam, nihil prorsus agit vnus solius testis dictum, prout dicitur in cap. Veniens, & in cap. Licet, de testibus. De hoc occulto fit sermo in cap. Vt nostrum, vt ecclesiastica beneficia. &c. Aliud dicitur occultum, non quia sit omnino occultum, sed quia penè est occultum, propterea quòd pauci sint testes qui illud probare possunt, & nondum est deductum ad iudicium. Et hoc distinguitur contra notorium, & aliquando est idem quod manifestum, aut manifestabile. Nam manifestum (vt ait glossa in cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum) dicitur illud quod per aliquot paucos testes probari potest. Sed quandiu res non est per testes probata, verius (vt ego censeo) dicitur manifestabile, quàm manifestum. Postquam verò crimen est per testes probatum, tunc ego dicerem esse iam manifestum. Notorium crimen (vt dicit Gregorius nonus in cap. vltimo, de cohabitatione clericorum & mulierum) est illud quòd cognoscitur per sententiam iudicis definitiuam, aut per confessionem in iudicio factam, aut per euidenciam rei quæ tergiuersione aliqua celari non possit. Hæc quæ de crimine penè occulto diximus, ex sententia Speculatoris in cap. de notoriis criminibus, §. 7. & Abbatis in cap. Ex literarum, de temporibus ordinationum, & cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum, dicta sunt. Hi enim simul cū glossa in illo cap. Vestra, ponunt medium inter notorium & occultum, & vocant illud manifestum, aut penè occultum. Nam occultum est quòd probari non potest. Manifestum aut penè occultum quòd probari potest per paucos testes, & nondum est deductum in iudicium. Notorium verò quòd iam in iudicio declaratum est, aut per sententiam iudicis, aut per confessionem, & hoc vocant notorium iuris: aut per rei euidenciam, quæ non possit aliqua tergiuersione celari, & hoc vocant notorium facti. Sed Lucius Papa huius nominis tertius, in illo sæpe citato cap. Vestra, nullum inter illa duo ponit medium. Nam diuidens crimen, solùm diuidit illud per notorium & occultum. Deinde, definiens crimè penè occultum, dicit esse illud quòd ab ecclesia toleratur. Quauis igitur crimen aliquod possit per iudicem aut viginti testes probari, dum modo non sit per facti euidenciam, aut per ipsius rei iudicalem confessionem notum, semper, iuxta Lucii Papæ sententiam, dicitur penè occultum, quousq; per iudicis ecclesiastici sententiam sit damnatum. Nam hoc illic Papa dicit ab ecclesia tolerari, quod per ecclesiasticum iudicem non damnatur. Sed de hac diuersa criminum appellatione ego contendere nolo, propterea quòd

C

notorium.

manifestum

manifestabile

D

A quòd parum referre mihi videtur, an hoc an illo nomine crimina cenferi debeant: & semper mihi visum est inutilem esse quæstionem, quæ non de re ipsa, sed de rei nomenclatura contendit. His omnibus prænotatis ad quæstionem propositam per aliquot cõclusiones respondeo.

Prima conclusio. Is qui commisit crimen aliquod ex se & ex natura sua occultum, vt est illud quòd sola mète perpetratum est, nullam propter illud pœnam iuris incurrit. Hęc conclusio fortè videbitur alicui pendere ex illa multorum opinioe, quæ ait ecclesiam non posse obligare ad actus animæ interiores: de qua non inter omnes theologos conuenit, nec ego de illa impræsentiæ disputare volo. Quoniam talis disputatio nullo modo iuuat ad probandum meam hanc printam conclusionem: propterea quòd licet daremus gratis ecclesiam posse directa ad hoc intentione obligare ad actus animæ interiores, nihilominus tamen maneret firma nostra conclusio quod propter crimen occultum, quòd in sola mente latet, nullus incidit in pœnam à iure decretam. Nam etsi propter peccatum quòd intra cordis latebras occultatur, peccator incidat in obligationem pœnæ æternæ, propter illud tamen nunquam incidet in obligationem pœnæ temporalis ab humano iure statutæ. Quia pœnam æternam infligit

concl. 1.

B deus, qui est cordium scrutator, & cognoscit optimè talem peccatorem esse illa pœna dignum. At pœna temporalis à iure decreta, non potest infligi, nisi ab ipso iure aut ab homine illius ministro. Homo autem non potest cognoscere crimen intra cordis recessus absconditum, ergo non potest propter illud pœnam infligere. Consequentia ista ex eo est nota, quod nullus iudex potest aliquem punire, nisi propter crimen quòd fuerit sibi iuris ordine notum. Iniuste enim ageret iudex qui alicui pœnam inferret, nesciens, an ille sit tali pœna dignus. Nec satis est ad pœnam infligendam quod ipse solus iudex sciat, sed oportet vt iuris ordine sciat, hoc est per testium relationem, qui de re illa testimonium dicant: quia (vt in primo notabili dixi) non potest idem esse testis & iudex. Oportet igitur vt non soli iudici, sed multis aliis sit notum crimen quod est iuris ordine puniendum. Fortè hic aliquis respondebat dicens hoc verum esse in pœna à iudice infligenda, sed non in pœna à iure inflicta, quia ad hanc non requiritur processus, sicut ad illam. Sed hæc responsio non tollit, nec minuit nostri argumenti vim: quia etsi ad pœnam à iure inflictam non requiratur causæ processus, requiritur tamen legislatoris auctoritas & potestas, quæ ad sola illa se extendit, quæ licet sint illi incognita, tamen ex illorum natura non obstant quin possint ab illo cognosci.

Et quia

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Et quia natura eorum, quæ intra mentem nostram occultantur, ob- C
stant ne possint ab homine cognosci, ideo illorum etiam natura ob-
stat ne humanæ subsint iurisdictioni & potestati, & inde necessariò
sequitur, ut nō possint ab aliquo iure humano puniri. Et hanc senten-
tiam cōfirmat id, quòd dicit Iuriscōsultus Ulpianus in. l. Cogitatio-
nis. ff. de pœnis. Cogitationis pœnam nemo patitur.

Contra hanc conclusionem primam obiici potest id, quòd in Cle-
mentina. 1. §. Verùm, de hæreticis, dicitur, ubi sententia excommunica-
tionis innodatur inquisitor hæreticorum, qui odio aut lucri spe ali-
quem innocentem puniuerit, aut amore & fauore hæreticū persequi
omiserit. Ex qua definitione videtur colligi pœnam esse inflictam à
iure propter crimen in corde occultum, quia odium & spes lucri in-
tra cordis arcana continentur. Et glossa in illa Clementina ex senten-
tia illius colligi, certum esse Ecclesiam posse ligare & punire crimen
omnino occultum quòd in corde latet, & nunquam ad exteriorem
actum processit. Hanc glossam laudat Abbas in capit. Si sacerdos, de
officio iudicis ordinarii. Et huic glossæ consentit Adrianus in quoli-
beto. 8. art. 1. Mihi tamè multo magis placet aliorum multorum theo-
logorum opinio, quia communior, & magis rationi consona. Argu-
mentum autem quòd glossa & Adrianus ex litera illius Clementinæ D
sumunt, parum agit contra nos. Quia Papa non ponit illic sententiam
suspensionis, aut excommunicationis propter solū odium, ac propter
solam lucri, spem, neq; hoc facere posset, sed propter persecutionē aut
afflictionem innocentis, ex odio aut spe lucri procedentem. Constat
autem quod licet odium & spes sint prorsus occulta, persecutio ta-
men & afflictio innocentis, ex odio aut spe lucri procedens, nō est sic
occulta quin possit apertè ab hominibus videri. Et inde apertissimè
conuincitur Clementinam illam non imponere pœnam, propter sola
peccata occulta quæ in mente latent, qualia sunt odium & spes: sed
propter actus exteriores qui ab hominibus videri possunt, quales sunt
falsa criminis impositio, incarceration, tortura, & alia quæuis similis
vexatio. Nihil igitur Clementina illa obstat nostræ conclusioni, imò
potius fauet illi, quum non propter solos actus animæ interiores, sed
propter exteriores, qui illis iunguntur & ab illis oriuntur, suspensio-
nis aut excommunicationis sententiam dederit. Fateor quidem cogi-
tationem & animum aliquando puniri, ut in. l. Si quis non dicam ra-
pere, C. de episcopis & clericis, sed ibi non sola cogitatio, aut nudus
animus punitur: quia non punitur propterea solum quòd mente con-
cipit raptum virginis, sed quia illum perpetrare incepit, quāuis non
consum-

A consummauit. Et idem contingit in omnibus illis casibus, in quibus leges aut canones præcipiunt puniri affectum, quanuis non sequatur effectus, vt in cap. Pro humani, §. Sacri, de homicidio, libro. 6. & aliis similibus: quia illic non punitur solus affectus occidendi, sed mandatum homicidii, & receptatio, & occultatio, & defensio homicidæ, quæ omnia consistunt in opere exteriori, quod apertè ab hominibus videri potest. Et idem contingit in casu. l. Quisquis. C. Ad legem Iuliam maiestatis: quia illic (vt eodem loco annotat Accursius) non sola cogitatio punitur, sed factum. Quod autem in cap. 1. de schismaticis, dicitur excommunicatum esse omnem illum qui præsumpserit contraire decreto illius capituli, non est intelligendum de illa præsumptione animi quæ in corde latet, sed de illa quæ per aliquod opus exterius est demonstrata. Et eodem modo intelligendum est quod dicitur in cap. vnico, de schismaticis, §. omnem, lib. 6. vbi Papa Bonifacius huius nominis octauus excommunicat omnem qui quosdam Petrum & Iacobum habuerit & tenuerit pro cardinalibus: quia illud nõ est intelligendum de illa existimatione qua quis solo corde reputaret illos cardinales, sed de illa existimatione quæ per aliqua signa exteriora demonstraretur, vt puta appellando illos cardinales, aut talem honorem & reuerentiam illis exhibendo, qualis, nisi cardinales essent, illis nõ foret exhibenda. Nam si talis existimatio in solo corde mansisset, nec excommunicatione nec alia quauis pœna potuisset ab homine puniri. Nam (vt dicitur in cap. Cogitatio. de pœnitentia, dist. 1.) cogitatio non meretur pœnam quando suis terminis cõtenta est, id est, quando cogitatio non se prodit exterius per aliquod opus. Quia si cogitatio procedit ad aliquod opus exterius quod ostendat saltem criminis initium, punitur ipsum opus & non sola cogitatio. Et hanc sententiam apertè confirmat id quod iurisconsultus ait in. l. Fugitiuus, ff. de verborum significatione. Fugitiuus est (inquit ille) non is qui solùm fugiendi à domino consilium suscepit, licet id se facturum iactauerit, sed qui in ipso facto fugæ, vitium mentis deduxerit. Nam & furem, & adulterum, & aleatorem, quanquã alia significatione, ex animi propositione cuiusque sola dicere quis possit, etiam eum, qui nunquã alienam rem inuito domino subtraxerit, qui nunquã alienam matrẽ familias corruperit, si modo eius mētis sit, vt occasione data id cõmissurus sit: tamẽ oporteret hæc eadem crimina assumpto actu intelligi: & ideo fugitiuum quoque & errorẽ nõ secundum propositionẽ solam, sed cum aliquo facto intelligi constat. Hactenus iurisconsultus. Ex cuius verbis constat hominem quemque ex solo peccandi proposito peccatoris nomen suscipere, pœnã

K k tamen

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

tamen legis non debere suscipere nisi propositum opere compleuerit. C
 Quæ autem glossa in illa Clementina. i. de hæreticis, pro se citat nihil probant intentionem, & ferè illis omnibus respondimus. Et si quæ omisimus, facile illis per ea quæ diximus, responderi potest. Nam illa omnia hoc solùm probant quod Ecclesia potest punire crimen occultum per accidens, vt est illud quod exterius commissum est, & caret testibus quibus possit probari. Nihil autem probāt de crimine quod est ex natura sua occultum, prout est illud quod in solo corde perpetratum est. Et quia glossa & qui illam sequuti sunt, non aduerterunt quantum sit inter illa duo occulta discrimen, ideo decepti sunt putantes idem de vno, quod de altero, esse dicendum.

Secundò, contra eandem primam conclusionem argui potest per cap. Dolentes, de celebratione missarum, vbi Conciliũ Laterense sub Innocentio tertio celebratũ postq̃ dixerat multos esse clericos non solũ minores, sed etiã prælatos qui nec missas audiunt, nec diuinũ officiũ dicũt, aut si dicũt, id tamẽ negligenter & indeuotè faciunt, tandẽ hæc quę sequũtur ait. Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinũ officiũ nocturnũ pariter & diurnũ, quantũ eis dederit deus, studiosè celebrèt pariter & deuotè. Hæc Conciliũ Lateranense. Ex cuius D verbis videtur colligi pœnam suspensionis esse positã illi qui sine diligentia & sine deuotione officiũ diuinũ dixerit. Et inde vltèrius sequi videtur, vt propter crimen in solo corde latens sit pœna iuris statuta. Quia sicut deuotio est in corde, ita oportet vt illius priuatio sit in solo corde: quia priuatio & habitus sunt circa idem subiectũ. Pro solutione huius argumẽti nõ est opus differere de intelligentia illius cap. Dolentes, an per illud inducatur obligatio peccati mortalis ad habendũ deuotionẽ, quã diuinũ officiũ deo persoluitur. Nam siue obliget ad deuotionẽ illã sub pœna peccati mortalis, siue nõ, parum refert ad argumenti vires augendas, aut minuendas. Quoniam etsi nulla sit obligatio peccati mortalis ad deuotè dicendum officiũ diuinum, nihilominus manere possit illa obligatio ad pœnam illic expressam, quæ si imposita est propter defectũ deuotionis, inde argumentũ sumet vires, vt probare videatur aliquã pœnã esse à iure impositã, propter peccatũ in solo corde perpetratũ. Omissa ergo illa disputatione dupliciter ad argumentũ respondeo, & primo nego pœnã suspensionis illic statui cõtra illos qui sine deuotione officiũ diuinũ persoluerint, sed solũ cõtra illos clericos qui raro missam audiunt, & rarissimè dicũt, & quando choro intersunt fabulis & aliis colloctionibus laicorũ intendũt, noctes

A noctes illicitis fabulationibus expendunt, vt postea vix illis tempus relinquatur ad matutinum officium dicendum. Nam postquam in principio illius cap. dixerat hæc omnia à multis clericis fieri, tandem hæc omnia sub pœna suspensionis prohibet. Post illam prohibitionem præcipit, vt diuinum officium nocturnum pariter ac diurnum quantum eis dederit deus studiose celebrēt pariter & deuotè: sed tunc nullam adiecit pœnam contra huius præcepti transgressores. Iuxta hunc modum interpretatur illud cap. Adrianus in quolibeto. 8. art. 1. vbi reprehendit quorundam iurisperitorum opinionem per Abbatem in eodem cap. citatam, quæ dicit pœnam illam suspensionis esse referendam non solum ad prohibitionem præteritorum, sed etiam ad obseruantiam præcepti subsequenti. Secundò respondeo, quod licet gratis dare vellem pœnam illam suspensionis statutam esse contra illos, qui indeuotè diuinum officium deo persoluunt, nihil tamen ageret illud cap. contra meam primam conclusionem. Quia pœna illic decreta nõ est ipso iure inflicta, sed est per iudicem inferenda. Nam illa verba, sub pœna suspensionis, quæ in illo cap. collocantur, (vt capite. 1. huius secundi libri diximus) nõ sententiam à iure latam, sed solum à iudice ferendam declarant. Si pœna illa est à iudice infligenda, necessarium est vt antequam iudex reum ad illam damnet, plenam per sufficientes testes habeat notitiã de indeuotione & negligentia, quam reus habuit quũ diuinum persolueret officium. Et inde conuincitur vt indeuotio quæ in cap. illo puniri præcipitur, nõ sit illa quæ intra cordis secreta occultatur, sed illa quæ per cõfabulationes, aut alia signa exteriora manifestatur. Quia illa quæ in mente latet, nõ potest per testium relationem esse iudici nota, & inde consequens est, vt non possit ab eodem iudice ad pœnam damnari. Quomodo poterit iudex damnare ad pœnam quod non cognoscit esse pœna dignum?

Ex ista prima principali conclusione sic declarata apertè colligitur hæreticũ mentalẽ, hoc est, qui hæresim suã sola mēte cõcepit nullatenus illã signo aliquo foris manifestando, nõ esse à iure excõmunicatũ, nec dominio bonorũ suorũ priuatũ, nec alicui alteri pœnæ à iure contra hæreticos statutz subiectũ. Quia Ecclesia nõ potest punire crimẽ, quod ipsa nullo modo potest agnoscere. At hæresim mentalẽ, quæ in corde hoĩs latet Ecclesia nõ potest cognoscere: ergo illam Ecclesia punire nõ potest. De talibus enim quæ intra cordis secretũ latet, & à solo deo cognoscuntur, prohibet Paulus iudiciũ ab hominibus dari, propterea quod illa à solo deo iudicanda sunt, & illi soli seruantur. Nolite, inquit Paulus, ante tempus iudicare, quoad usq; veniat dñs, qui manife-

hæretico mentali

Corin. 4.

K k 2 stabit

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 stabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Si quis
 autem de huiusmodi occultis iudicare contenderit, illum tanquam
 propriæ diuinæ iurisdictionis vsurpatorem, Deo iniuriam facere testa-
 tur *Ambrosius*, qui prædicta Pauli verba interpretans, ait. Monet illos
Matth. 7. ait Dominus. Nolite iudicare vt non iudicemini, sed expectare diem
 iudicii, ac si fideles & boni sint. Iniuria enim iudicis est, si ante co-
 gnitionem eius, à seruo procedat iudicium aut sententia. Hæc *Am-*
Matth. 13. brosius. Huic sententiæ maximè fauet illa Christi saluatoris nostri pa-
 rabola de malo semine, quod inimicus homo super bonum semen
 seminavit, quod dum ministri colligere vellent, & ad hoc faciendum
 licentiam à patrefamilias peterent, idem paterfamilias respondit illis,
 sic dicens. Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triti-
 cum: finite vtraque crescere vsque ad messem. Sed quare ille paterfa-
 milias prohibuit ne eradicarent zizania? Quia illi non poterant ante
 messem distinguere inter triticū & zizania, & metuit ne per ignoran-
 tiam triticū pro zizania eradicarent. Et idē prorsus faciendū est in pu-
 nitione peccatorū occultorū, quæ vsq; ad diē iudicii differenda sunt,
 & Deo relinquēda ab illo puniēda, ne dum hoīes illa punire volūt,
 bonum pro malo puniant. Et hoc ipsum apertè docet Hieronymus, D
Hieronym. qui in cōmentariis super Matthæū prædictam Christi parabolam in-
 terpretans, ait. Inter triticū & zizania, quod nos appellamus lolium,
 quandiu herba est, & nondū culmus venit ad spicam, grandis simili-
 tudo est: & in discernēdo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præ-
 monet ergo Dñs, ne vbi quid ambiguum est, citò sententiam profera-
 mus, vt cum dies iudicii venerit, illè non suspicionē criminis, sed ma-
 nifestum reatū de sanctorū coetu eiiciat. Hæc Hieronymus. Si ille, de
 quo sola habetur suspicio (vt Hieronymus ait) non est ab Ecclesia pu-
 niendus, multò minus puniri debet ille, cuius peccatū est tam occul-
 tum, vt nulla meritò possit de illo haberi suspicio, qualis est hæresis in
 corde latens, quæ nullatenus se aliquo exteriori signo foris manifesta-
 uit. Si autē illa aliquo modo foris prodiit, vt puta si hæreticus secum
 tacitè sine vllō teste illam loquatur, aut scribat, tūc propter illā crit eo
 ipso sine dubio excoīcatus. Quia licet talis hæresis sit occulta, nō tñ ex
 se & ex natura sua est occulta, sed solū per accidēs propter defectū te-
 stium: quia si testes adessent, optimè illam videre potuissent. Et licet
 hoc non sit satis, vt quis possit à iudice damnari, est tamen satis, vt
 possit damnari à iure. Quia ius non requirit processum & testium
 relationem, quemadmodum iudex, vt pœnam infligere possit.
Sed opus

- A Sed opus est vt respondeamus glossæ in Clementina. 1. §. Verum, de hæreticis, quæ asserens hæreticum mentalem esse ipso iure excommunicatum, profert ad huius sententiæ probationem cap. Excommunicamus, §. Credentes, de hæreticis, quo loco credentes hæreticorum discernuntur excommunicationi subiacerent. Ex quo videtur colligi pœnam esse à iure inflictam, propter peccatum in mente occultum, quia talis credulitas qua illi hæreticis credunt, intra cordis secreta occultatur. Sed glossa ex textu illius capituli arguens maximè fallitur, quia credentes qui in illo capitulo excommunicatione ligantur, non sunt illi qui in corde suo occultant fidem quam hæreticis præbent, sed illi qui verbo, aut scripto, aut alio quouis exteriori signo ostendunt se hæreticis fidem præbere, & bonam de illis habere existimationem. Nam (vt libro primo de iusta hæreticorum punitione capit. 17. me dixisse memini) necessarium est credulitatem suam aliquo exteriori signo declarare, vt aliqui dicantur credentes hæreticorū. Quod de hæretico mentali diximus, idem & sub eadē ratione de simoniaco mentali dicere oportet, ita vt iste non sit alicui pœnæ ecclesiasticæ subiectus, sicut nec hæreticus. Hactenus de crimine ex se & sua natura occulto, quale est illud quod intra cordis secretum retinetur, dixisse sufficiat: nunc opus est, vt de alio per accidens occulto, quale est illud quod ex cordis latebris foras prodiit, sed nõ habet testes quibus probari possit, dicere incipiamus. De hoc tamen non possumus certam aliquam & vniuersalem proferte sententiam, prout de alio occulto in præcedenti conclusione fecimus, sed oportebit iuxta varietatē pœnarum varias de illo dicere sententias, quæ per singulas cõclusiones suo ordine sigillatim declarabuntur.
- B

29° Secunda cõclusio principalis. Quicumq; commisit crimen aliquod, propter quod est ipso iure imposta excommunicatio, incidit in excommunicationem illam etiam si crimen sit omnino occultum per accidens, hoc est, carens testibus quibus possit probari. Hæc cõclusio probatur per cap. Porrò, de sententia excommunicationis, & per cap. Clericis, de immunitate ecclesiarum, libro. 6. & in extrauaganti. Cum detestabile, de simonia. Fortè aliquis dicet in nullo istorum capitulorū, quæ nũc proximè citauimus, regulam generalem dari, quæ dicat eum qui crimen occultum commisit, incurrere sententiam excommunicationis à iure latam, perinde ac si illud idem publicè commisisset: sed solum casus aliquos particulares illic exprimi, in quibus excommunicatio contra crimina occulta infertur à iure. At, ex particularibus illis sententiis (vt ego sæpe alias dixi) colligere sententiam generalem,

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 pessima est consequentia. Fateor quidem, vt obiicitur, malam esse cō-
 sequentiam, quæ ex particulari infert vniuersale, sed ego impræsentia-
 rum non sic argumentor, nec ad hunc finem illa capitula citavi, vt ex
 illorum testimonio regulam generalem colligerem: sed protuli illa in
 exemplum, vt illorum testimonio probarem ita in particularibus illis
 exemplis contingere, quod conclusio mea vniuersaliter asseruit. Sed
 dices. Quomodo igitur probabis tuam illam vniuersalem conclusio-
 nem, cum nullus sit textus in iure canonico expressus, qui ita vniuers-
 aliter definiat? Respondeo quod licet textus expressus desit, nō tamen
 deest ratio aperta & manifesta, quæ ita dicere cogat. Ratio autem ista
 pendet ex conditione & qualitate sententiæ à iure lata, quæ longè alia
 est à conditione sententiæ ferendæ à iudice. Sententia à iure in genere
 lata nunquam est super peccato præterito & iam commisso, sed super
 peccato futuro quod committendum fore timetur, & timore pœnæ
 caueri speratur. Sententia verò ab homine lata contrariam habet con-
 ditionem: quia nunquam est de peccato futuro, sed semper de pecca-
 to præterito & verè commisso. Et hinc euenit alia inter hæc duo di-
 uersitas: quia sententia à iure lata non requirit processum, nec vllam
 causæ cognitionem, vt sententia ipsa suum sequatur effectum: sed so-
 lum requirit crimen esse perpetratum: & eo ipso sine vltiori cog-
 nitione est sententia super illud à iure lata. Sententia hominis, vt iusta
 sit, requirit processum & causæ cognitionem, quia debet iudicare secun-
 dū allegata & probata. Si sententia à iure lata non requirit processum
 nec causæ cognitionem, sed solam delicti perpetrationem cōsumma-
 tam, ergo quotienscunq; fuerit perpetratum crimen, propter quod est
 excōmunicatio à iure lata, toties illius criminis perpetrator erit eo ipso
 excommunicatus, quanuis illius crimen sit occultum. Consequentia
 ista est manifesta, quia per hoc quod crimen est occultum, non tolli-
 tur quòd verè sit crimen, aut quòd verè sit perpetratum: & inde ne-
 cessario sequitur, vt nihil illius perpetratori desit ad sententiam excō-
 municationis sustinendam. Contra hanc rationem argui potest, quod
 si illa esset efficax sequeretur inde nunquam sententiam excōmunica-
 tionis posse ab homine dari cōtra peccatorem occultum: quia cū ille
 sit occultus, non poterit iudex cōtra illum via iuris procedere, nec cri-
 men illius poterit per testes probari. Falsitas autem huius consequen-
 tis probatur per cap. Quidam maligni spiritus. s. quæstione. i. vbi bea-
 tus Gregorius priuat communionem corporis & sanguinis quen-
 dam, qui libellum famosum contra Castorium eius notarium no-
 cturno silentio in publico ciuitatis loco posuit, & si illud percipere
 attentasset,

A attentasset, anathematis ultione percussit. Antequam ad hoc argumen-
 tum respondeam, prænotare oportet dupliciter contingere posse pec-
 catorem aliquem esse occultum. Potest quidem esse ut peccator sit
 occultus, simul & crimen eius: ita ut non solum ignoretur patratore
 criminis, sed crimen ipsum. Alio modo potest peccator esse occul-
 tus, ita ut crimen sit manifestum, sed ignoretur quis sit illius crimi-
 nis auctor. Si primo modo peccator sit occultus, ut non solum sit oc-
 cultus illum fuisse criminis auctorem, sed etiam crimen esse perpe-
 tratum: tunc non poterit iudex sententiam excommunicationis con-
 tra illum vlllo modo dare. Ratio enim naturalis cogit, ut iudex non
 possit excommunicare illum, quem penitus ignorat crimen aliquod
 commisisse. Nam (ut constat ex illo ordine quem ad excommunica-
 tionem ferendam seruandum esse Saluator noster statuit) non potest
 iudex aliquem excommunicare, nisi pro peccato mortali, & trina mo-
 nitione præmissa. At, is qui sic omnino occultus est, non potest ab
 homine de peccato suo moneri, ergo nec propter illud ab homine
 excommunicari. De huiusmodi enim solis occultis intelligendum
 est cap. Erubescant. 32. distinctione, & cap. Consulisti. 2. quæst. 5. &
 cap. Si omnia. 6. quæst. 1. & cap. Christiana. 32. q. 5. & cap. Sicut tuis, &
B cap. Tua nos, de simonia, & reliqui omnes textus, qui dicunt occul-
 ta soli deo seruari ab illo iudicanda. Si verò sermo nunc fiat de pec-
 catore secundo modo occulto, cuius crimē est manifestum, sed nesci-
 tur quis sit patratore illius, dico illum benè posse ab homine excom-
 municari. Et hoc benè probatur per illud supra citatum capit. Qui-
 dam maligni spiritus. Quia ille de quo in illo capitulo fit sermo erat
 hoc secundo modo occultus, & non primo modo. Nam crimen ab
 illo perpetratum erat manifestum, quanuis ignorabatur quis esset il-
 lius criminis auctor. Et expresse probatur per cap. Si sacerdos, de of-
 ficio iudicis ordinarii. Et hinc (ut Abbas in hoc cap ait) oriuntur ex-
 communicationes illæ, quas quotidie à iudicibus inferri videmus
 propter furta, quorum ignorantur auctores. Quia in talibus etli crimi-
 num auctores sint in se occulti, sunt tamen aliquomodo manife-
 sti in operibus suis, propterea quòd effectus aliquatenus manifestat
 suam causam, & propter hanc manifestationem potest iudex proce-
 dere contra reum, ut illum puniat. Sed cum iudex hoc facere tentat,
 duo sunt illi maximè necessaria, quorum alterum ipsam excommuni-
 cationem præcedere, alterum illam comitari debet. Antequam senten-
 tiam excommunicationis iudex contra reum occultum ferat, opus est
 ut prius illum in genere moneat, sic dicendo. Quicumq; hoc aut illud

K k 4 crimen

de excommunicatione

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

crimen commisit, abstineat: & si damnum intulit, satisfaciat, alioquin **C**
 excommunicabitur. Et hoc annotauit glossa in illo cap. Quidam maligni spiritus, sic dicens. Nonne debuit admonitio præcedere excommunicationem, vt. 12. quæst. 2. indigne? Sed fortè hic præcessit: & quia
 illud tempus hic non adiicitur, vsq; ad quod tempus teneatur exire, statim tenetur exire: quod si non fecerit, ex quo est in mora, statim incidit in excommunicationem. Hæc in glossa. Sed si benè litera illius cap. inspiciatur, facile ex illa constare poterit, quod licet nulla præcesserit monitio, antequam Papa illum priuaret communione corporis & sanguinis domini, tamen præcessit monitio antequam illum anathematis ultione percuteret. Alterum quod requiritur in ipsa excommunicatione est, vt illum in genere & non nominatim excommunicet. Quia si ipse iudex solus sciret Petrum aliis occultum esse furti manifesti auctore, & dominus rei peteret à iudice, vt excōmunicationis sententiam cōtra furem daret, poterit illam in genere & suppresso nomine furis pronunciare, sed non nominatim illum publicando. Et hoc expressè definitur in illo capit. Si sacerdos, de officio iudicis ordinarii, vbi Papa ad huius sententiæ confirmationem adducit exemplū de Iuda, quem Christus à communione nominatim repellere noluit, quanuis sciebat illum esse proditorem: sed illum in genere suppresso **D**
 nomine admonuit dicens. Vnus vestrum me traditurus est.

Circa istos sic occultè excommunicatos siue sint à iure, siue ab homine excommunicati, duo per occasionē annotare decreui. Primum est, quòd ille qui sic est occultè excommunicatus tenetur vitare alios, quanuis alii non teneantur vitare illum. Alii quidem non tenentur vitare excōmunicatum à iure vel ab homine, antequam nominatim per sententiam contra illum datam sit excommunicatus, nisi illū tantum, qui pro sacrilega manuum iniectiōe in clericum in sententiam à canone latam adeò notoriè incidit, vt factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo iuris suffragio excusari. Nam Martinus quintus in extrauagante, ad euitanda scandala, quam Constantiæ ædificauit, hac benignitate vsus est, vt citra culpam aliquam liceret omnibus & vbicunq; locorum cum excommunicatis à iure vel ab homine in omnibus & per omnia communicare, donec esset per publicam sententiā nominatim declaratus, & nullum casum excepit præter illū de iniectiōe manuum violenta in clericū. Sed hinc nō licet inferre, vt ipse excōmunicatus, quanuis occultus sit, nō teneatur vitare alios: quia magis (vt dicitur in cap. Illud, de cler. excō. minif. obligatur excōmunicatus ad vitandū alios, quā alii ad vitandū illū. Nam ipse excōmunicat⁹
 propter

A propter propriū delictū, & in pœnā illius obligatur ad vitandū alios. Alii verò non in pœnam sui delicti, sed in pœnam ipsius excommunicati tenentur vitare illum. Et inde sequitur, vt magis peccet ipse excommunicatus communicando aliis, quàm alii communicando illi. Hanc tamen sententiam de obligatione occulti excommunicati ad se subtrahendū à communione aliorum, hac conditione intelligendam esse volo, si ille sine scandalo, & sine sui prodicione se ab aliorū communicatione subtrahere possit. Quoniam si absq̃ peccati sui, aut suæ excommunicationis manifestatione id facere non possit, credo quòd non obligatur à tali communicatione abstinere: quia sic abstinendo se ipsum proderet, quod nemo facere tenetur, nisi quando talis sui peccati reuelatio esset necessaria ad faciendam restitutionem famæ, quam aliquis iniustè alteri abstulit, prout contingit in casu illius cap. Quidam maligni spiritus. 5. q. 1. Nam in casu illo, quia fama, quæ per libellum famosum ablata fuerat, non poterat plenè restitui, nisi is, qui libellum iactauerat, se ipsum publicasset, & de mendacio cōtra alium iactato publicè accusasset, ideo papa Gregorius, cuius est textus ille, præcipit illi, qui libellum famosum iactauit, vt publicè peccatū suum confiteretur, quod si non fecisset, eo ipso esset priuatus communione corporis & sanguinis domini.

B Si enim talis reuelatio propriæ personæ non esset necessaria ad alienę famę iniustè ablatę restitutionem faciendam, nunq̃ etiam papa præcipiēte se prodere deberet, quanuis (vt glossa malè textum illum intelligens ait) crimē esset manifestū. Nam glossa illic dicit hoc esse speciale in illius criminis detestationem, aut ideo sic præceptum esse vt se publicaret, quia crimen erat manifestū, quanuis auctor illius esset occultus. Sed neq̃ fuit speciale ob solā criminis detestationem, neq̃ ideo præceptū fuit, quia crimen erat manifestum: sed iustè & necessariò sic præceptum est, imò quanuis illi non præciperetur, ipse erat obligatus ad se publicandum: quia non poterat famam, quam iniustè abstulit, restituere, nisi se publicando. Nam si id per scripturam suo nomine sine testibus subscriptam, facere vellet, scribens in ea se esse illius libelli auctorem, & mentitum esse in illo, non plenè satisfaceret famæ, quam iniustè abstulit. Quia meritò quisq̃ suspicari posset illam scripturā esse ab infamato aut ab amicis illius confictam, vt vel sic famæ suæ consuleret. Oportebat igitur se prodere, vt famæ, quam abstulit, plenè satisfacere posset: & ideo papa illud præcepit, quia aliter ille satisfacere non poterat.

Alterū, quod circa occultè excōmunicatos mihi videtur annotatione dignū, est, quòd licet excōmunicatus sit eo ipso ab omni exercitio

K k 5 actuum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

C
 actuum legitimorum suspensus, quales sunt, iudicare, testificari, accu-
 sare, eligere, electum esse, & reliqui alii similes: tamē si est occultē ex-
 communicatus, ita ut publicē ab omnibus reputetur pro non excom-
 municato, quidquid in exercitio talium actuum legitimorum fecerit,
 valet, etiam si postea manifestetur illum fuisse excommunicatū, quan-
 do illud fecit. Hanc sententiam docet Richardus in.4. sent. dist. 18. art.
 7. q. 1. in responsione ad secundum principale argumētum. Et probat
 hanc suam sententiam, primò auctoritate cap. Exceptionem, de excep-
 tionibus, & cap. Cōsultationibus, de iure patronatus. Deinde addit
 rationem, dicens. Nisi sic fieri oporteret, multa orirentur quotidie ani-
 marum pericula, quibus nullus mederi posset. Nam sæpe contingit,
 ut quis recipiat beneficium ab occultē excommunicato, & si talis col-
 latio beneficii non esset valida, nec ille audire posset cōfessiones subdi-
 torum, quia non essent illi subditi: nec posset fructus beneficii perci-
 pere. Et in multis aliis casibus multa alia similia aut maiora proueni-
 rent animarum pericula. Glossa in cap. Ad probandum, de sententia
 & re iudicata, huic etiam fauet sententię, dicens quòd quia communi
 opinione liber & absolutus habetur & creditur, quidquid interim fa-
 cit, valet. Et pro hac sententiā citat. l. Barbarius. ff. de officio præsidis,
 & l. primam. C. de testamentis. Addit insuper vnū in speciali Richar-
 dus dicens, quòd si latenter excōmunicatus alicui electioni interesset,
 & postea ante electi confirmationem detegeretur eius excommunica-
 tio, quanuis propter hoc non irritaretur electio, si electus illo secluso
 habebat sufficientem suffragiorum aut votorum numerum, tamen
 suffragium illius reputaretur nullum. Et ideo si votum aut suffragiū
 illius erat necessarium ad complendum sufficiētē numerum, illius
 electio erit inualida propter illius defectum. Si tamen post electionis
 confirmationem detegeretur cuiuscunq; eligentis excommunicatio,
D
 nihil obstaret electioni. Panormitanus tamen in cap. Veritatis, de do-
 lo & contumacia, distinguit inter ipsos actus: quia quidam eorum
 (ut ait) geruntur auctoritate publici officii, ut iudicare, tabellionatus
 officium, aut procuracionem exercere. De istis dicit generaliter verū
 esse, quòd tales facti per excommunicatum occultum semper valent,
 siue illi actus sint ciuiles, siue spirituales. Valent instrumenta confecta
 per occultē excommunicatum, valet electio facta per eum, valet sen-
 tentia illius, valet collatio baptismi, & ordinis sacri. Sed circa actus ci-
 uiles hoc specialiter annotat, quòd si is, in cuius fauorē sunt facti, erat
 conscius de illa excommunicatione occulta, erunt omnes illi actus re-
 tractandi. Nep̄ his obstat quod papa dicit in cap. Veritatis, de dolo
 & con-

Richardus

Panormita.

A & contumacia, vbi definit alienationem rerum ecclesiasticarum, factam ab episcopo excommunicato, esse nullam: quia ille episcopus, de quo papa in illo capitulo talem protulit sententiam, erat publicè excommunicatus, & ideo alienatio rerum ecclesiasticarum per illum facta, ipso iure erat nulla: si tamen ille fuisset occultè excommunicatus, valuisset illa alienatio, & quidquid aliud simile per illum gestum fuisset. Sed est dubitatio de illo qui recepit ordines sacros ab occultè excommunicato, an possit actus illius ordinis sine dispensatione exercere, postquam sibi constiterit episcopum; à quo ordines recepit, fuisse tunc excommunicatum. De hac re non inter omnes iurisperitos conuenit. Nam glossa in capitulo, Ab excommunicatis. 9. quaestione prima, dicit quòd ille, etsi recipit ordinem, non tamen ordinis executionem. Innocentius tamen in capitulo primo de schismaticis, dicit, quòd non solum recipit sacramentum, sed sacramenti executionem, si ille, à quo recepit, erat occultè excommunicatus, aut hæreticus: sed ab ecclesia toleratus. Et certè hæc opinio mihi magis placet, quia sicut in collatione sacramenti non attenditur malitia ministri, sed potentia Dei, qui per malum ministrum confert sacramentum: ita in collatione executionis sacramenti non attenditur malitia ministri, qui non habet executionem: sed attenditur potentia Ecclesiæ, quæ sacramenti sic suscepti executionem concedere potest. Nam in collatione sacramenti sacerdos aut episcopus est solum minister, & Deus est, qui illud sacramentum confert, prout Ioannes Baptista de Christo loquens, dixit. Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ad hunc modum in collatione executionis ordinis Ecclesia est, quæ dat executionem, & episcopus est illius minister. Quandiu ergo Ecclesia ministrum illum tolerat, tandiu per manus illius videtur concedere ordinis executionem. Omnia autem iura, quæ dicunt ordinatos ab excommunicatis, non recipere ordinis executionem, interpretanda sunt de publicè excommunicatis, qui ab Ecclesia non tolerantur.

Alii sunt actus ciuiles, qui non geruntur auctoritate publica, sed priuata: vt sunt, emere, vendere, contrahere. Et de istis refert Panormitanus duas opiniones: Alteram Innocentii, dicentis omnes illos actus valere in occultè excommunicato, si non sunt spirituales, sed si sunt spirituales, vt electio, dicit non valere. Alteram opinionem refert, quæ est Hostiensis, dicentem nunquam actus illos, ab occultè excommunicato gestos, valere, quando vergunt in cõmodum ipsius excom-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

excommunicati : sed si cedunt in commodum alterius non excommunicati dicit eos valere. Vt si contractus emptionis & venditionis fiat inter occultè excommunicatum, & non excommunicatum, non valebit cōtractus, si ille cedit in lucrum excommunicati: sed si ex illo contractu lucratur non excommunicatus, dicit valere cōtractum. Et hanc suam opinionem confirmare nititur Hostiensis multis rationibus & auctoritatibus: sed eas omnes soluit Abbas in dicto cap. Veritatis, de dolo & contumacia, vbi pro viribus tuetur opinionem Innocentii. Mihi etiam multò magis placet opinio Innocentii, quàm Hostiensis, sed magis placet sententia Richardi, qui (vt suprà retuli) generaliter & indistinctè de omnibus actibus ab occultè excommunicato gestis, siue sint ciuiles, siue spirituales, dicit illos omnes valere, etiam si postea detegatur illius excommunicatio. Nam de electione in speciali dicit esse validam, si confirmatio illius electionis fiat, dum est occulta eligentis excommunicatio.

Tertia principalis conclusio. Quicumq; commisit crimen aliquod, propter quod est à iure decreta pœna suspēisionis, aut depositionis, aut irregularitatis, est liber ab omni tali pœna, si crimen illius est oïno per accidēs occultū. Hęc cōclusio sic generaliter prolata cōceditur à multis iurisperitis: sed glossa in cap. vltimo, de tēporibus ordinationum, excipit ab illa irregularitatem ex homicidio contractam: quia homicida, quantumlibet occultus (vt illa ait) ministrare non potest, etiam post peractam pœnitentiam. Et hanc suam sententiam probare nititur per cap. vltimum, de temporibus ordinationum, & per cap. Inquisitionis, de accusationibus. Et glossæ consentit Summa Syluestrina in titulo, Homicidium. 3. q. 8. Summa Angelica citat quendam Vincentium dicentem, quòd si homicidium est omnino occultum, & egit pœnitentiam, ministrare potest in ordine suscepto, & promoueri ad alium superiorem sine dispensatione. Quia (vt ait) ecclesiæ nō est obnoxius, cum peccatum illius sit occultum, vt dicitur in cap. Christiana. 32. q. 5. nec tenetur Deo, quia iam illi per pœnitentiã satisfecit. Huic Vincentii opinioni (vt eadem Summa Angelica refert) consentiunt alii duo, videlicet Ioan. & Laud. hoc tantum addentes, quòd dispensatio episcopi sit necessaria, quanuis papæ dispensatio non requiratur. Et eandem opinionem tuetur Abbas in cap. Ex tenore, de tēporibus ordinationum, sed in suæ opinionis declaratione est aliquantum obscurus. Dicit enim, quòd si crimen homicidii est omnino occultum, vt distinguitur contra probabile, id est, sic occultū, vt nullatenus possit legitimè probari, tūc si habeatur respectus ad legem promotionis publicam,

de irregularitate,

D

A publicam, non est opus aliqua dispensatione, vt promoueatur ad ordines sacros, & in susceptis ministret. Si verò respiciamus legem conscientie informatam ex lege positua, tunc dicit necessariam esse dispensationem, non tamen declarat quis possit talem dispensationem dare, an episcopus, an solus papa. Summa Angelica in titulo, Homicidium quinto, quæstione prima, declarat sententiam Abbatis esse intelligendam de dispensatione episcopi, ita vt illa sola sufficiat vt homicida omnino occultus, quanuis voluntarius possit in susceptis ordinibus ministrare, & ad superiores promoueri. Et reddit causam ipsa Summa Angelica, quare hæc episcopi dispensatio sit necessaria, sic dicens. Ne quis constituat se iudicem in causa propria, existimando omnino occultum, quod forte non est. Sed in verbis Abbatis est vnum difficile intellectu, videlicet quid ille appellet legem conscientie informatam lege positua. In principio illius cap. Ex tenore, dicit legem conscientie informari aliquando à lege diuina, aliquando à lege positua. Ex quibus verbis videtur colligi illum ponere tertiam quandam legem, videlicet legem conscientie distinctam à lege diuina, & à lege humana, quam solam ille appellat posituam. Deinde, legem ipsam posituam distinguit in duas partes, quarum vna informat (vt ille loquitur) conscientiam, altera publicum iudicium. Itaque legem conscientie informatam lege positua ille dixit, pro eo quòd nos Theologi aliis verbis clarioribus dicere solemus, legem humanam, quatenus respicit forum conscientie. Est ergo sententia Abbatis, quòd si homicida occultus agat in foro iudiciali petendo promoueri ad ordines, aut ministrare in susceptis, non indiget dispensatione, vt alterum horum iuridicè petere possit: quia licet dispensatione careat, nõ poterit illi petitio denegari. Sed licet nõ possit in foro iudiciali repellì, quia occultum est crimen illius, ille tamè, quia optimè agnoscit crimen suum, in foro conscientie sine dispensatione episcopali aliquod illorum agens, peccat. Et hanc Abbatis opinionem, quæ (vt dixi) est etiam Vincentii, & Ioan. & Laud. amplectitur Summa Angelica, & dicit illam esse notatu dignam. In hac cõtrouersia fateor me diu fuisse dubium, & nescisse in quam verterem partem, propterea quòd quelibet illarum multos & doctos habet tutores, qui illam multis testimoniis ex iure canonico sumptis probare cõtendunt. Sed postquam rem ipsam diligenter perscrutatus sum, & textus ex vtraque parte pro se oblatos accuratius inspexi, nõ potui nõ probare hæc Abbatis & aliorum eiusdem factionis sententiam, propterea quòd plures & fortiores mihi videntur esse pro illa quam pro alia rationes. Nam in illo cap. Ex tenore, de temporibus ordinationum, quæstio est de illo, quæcaturum

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

catum aliquod occultum tam graue cōmisit, quod si publicum esset, C
 degradaretur ab ordine, quem suscepit, & amplius non posset ad superiores ordines promoueri. Et nullum exprimitur in quæstione peccatum, sed omne in confuso proponitur peccatum sub prædicta circumstantia vestitū. Huic quæstioni papa respondet, mandans vt illius peccati perpetratori cōdigna pœnitentia imponatur, & suadeatur illi vt parte pœnitentiæ peracta, ordine suscepto vtatur, quo cōtentus existens, ad superiores amplius non ascendat. Verum tamen quia peccatum erat occultum, præcepit papa, vt si promoueri voluisset, nulla ratione prohiberetur. Et in hac responsione papa non excepit homicidium, sed sicut quæstio de crimine in confuso prædicta circumstantia vestito sine vlla expressione quæsiuit, ita etiam papa de omni crimine talem circumstantiam habente, sine vlla exceptione respondit. At si homicida excipiendus esset, papa illum expressè excepisset, prout aliàs illum fecisse ostendemus. Vbi igitur lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, prout dicitur in cap. Solitæ. §. Notandum, de maiori-
 tate & obediētia, & l. Imperator. ff. de postulando. Præterea, etsi illius capituli litera esset dubia, illam tamen deberemus iuxta benigniorem sensum interpretari, vt dicitur in regula, In pœnis, de regulis iuris, lib. sexto. Constat autem benigniorem esse illius capituli interpretationē, D
 si dicamus etiam homicidium perinde ac reliqua crimina in illo comprehendi, & homicidium non esse ab illa vniuersali definitione exceptum. Oportet igitur literam illius cap. ita interpretari, vt ab illius definitione non excludamus homicidium. Rursum, multi sunt textus in iure canonico, qui apertissimè docent Ecclesiam de occultis criminibus non capere vindictam, vt in cap. Sicut tuis, & in cap. Tua nos, de simonia, & cap. Christiana. 32. q. 5. At si homicida omnino occultus eo ipso incideret in suspensionem & irregularitatem, iam Ecclesia caperet de crimine omnino occulto vindictam. Deinde, quod hanc nostram opinionem fortissimè confirmat, est, quòd nullus est in toto iure canonico textus, qui homicidam omnino occultum excipiat ab ea lege & conditione, quam reliqua crimina suspēioni & irregularitati obnoxia, tenent. Ergo sicut alia, quum sunt omnino occulta, sunt libera ab omni suspensione, & irregularitate, ita oportet vt etiam homicidium, quum fuerit omnino occultum, sit liberum ab omni suspensione, & irregularitate. Nā cap. Inquisitionis, de accusationibus, quòd glossa & alii, qui contrariam tuentur opinionem, pro se citant, nullo modo illis fauet, quoniam in illo capitulo (vt ex illius litera apertissimè constat) non fit sermo de crimine omnino occulto, sed de crimine penè

A ne penè occulto, prout est illud, quod licet possit aliquibus paucis testibus comprobari, nondum tamen fuit deductum ad publicum iudicium. Nam quæstio, quæ in illo capitulo proponitur papæ ab illo definienda, est solum de crimine per secretam inquisitionem probato, de quo si quis fuisset in iudicio accusatus & conuictus, deponeretur propter illud. Et huic quæstioni respondet papa, in homicidio, & simonia, & aliis similibus, si quæ fortè alia sunt, quæ ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficii post peractam pœnitentiam impedirent, esse id faciendum per viam inquisitionis, quod fieret, si per viam accusationis procederetur. Sed quod per viam inquisitionis probatum est, iam non est omnino occultum, vt nunc de occulto loquimur. Et inde constat longè aliud esse negocium quod in illo cap. definitum est, ab illo, quod nunc impræsentiarum tractamus. Si homicidium est non omnino, sed penè occultum, fateor illud non excusari à suspensione aut irregularitate. Et hoc est aliquid non parum, in quo homicidium & simonia reliqua crimina excedunt: quia reliqua omnia crimina, quanuis nō sint omnino, sed solum penè occulta, excusantur à suspensione & irregularitate. Et hæc sola est intentio illius cap. Inquisitionis, quæ longè alia est ab intétione nostræ præsentis disputationis, in qua solum de peccato omnino occulto differimus. Profert adhuc alia opinio pro se cap. Quæsitum, de temporibus ordinationum, sed hoc non magis probat q̄ cap. Inquisitionis, de quo nunc differuimus. Nam etiam in illo cap. papa diserit solum de illis criminibus, quæ sunt penè occulta, id est, quæ non sunt ordine iudiciario comprobata, vel aliàs notoria non sunt: & de istis definit quòd non debent impedire illorum auctores, ne post pœnitentiam in iam susceptis vel suscipiendis ordinibus ministrent. Ab hac sententia excipit solos reos homicidii, & ita videtur hæc decretalis aliquid magis concedere, q̄ illa, quæ est in illo citato cap. Inquisitionis. Quia illa excipit etià simoniam perinde ac homicidiũ: hæc autē, quæ ponitur in cap. Quæsitum, solũ excipit homicidium. Et ita ista, velut posterior, videtur pro hac parte reuocare illam priorem. Nam illa, quæ est in cap. Inquisitionis (vt ex illius inscriptione constat) fuit condita ab Innocentio papa huius nois tertio: hæc autē, quæ est in cap. Quæsitũ, fuit edita à Gregorio papa huius nois nono, quem constat esse Innocentio posteriorem. Est ergo solũ homicidii crimen inter illa, quæ non sunt notoria, quod non excusat illius auctorem à suspésione & irregularitate. Sed hoc nihil obstat nostræ sententiæ, quia nos dicimus crimen homicidii tunc solum esse ab irregularitate excusatũ, quando fuerit omnino occultũ.

Ex hac

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

Ex hac tertia conclusione infero, quòd si filius presbyteri ex matre C
 coniugata genitus sciat secretè per vtriusq; parētis relationē se nō esse
 filium mariti matris suæ, sed filiū presbyteri, dum modo hoc sit om-
 nino occultum, poterit sine vlla dispensatione ad sacros ordines pro-
 moueri, & beneficium curam animarum habens recipere. Hoc corol-
 larium probatur, quia si crimen occultum, propterea quòd occultum
 est, non inducit suspensionis aut irregularitatis pœnam in ipso crimi-
 nis auctore, multò iustius est, vt illam non inducat in alio, qui nō est
 particeps peccati. Præterea, causa propter quam crimen occultum non
 inducit irregularitatem est, ne propter hanc causam infametur pecca-
 tor, qui erat occultus: sed etiam diffamaretur, si pro filio esset petenda
 dispensatio, ac si pro se ipso peti deberet: ergo sicut ipse excusatur, pro-
 pterea quòd crimen suum est occultum, ita etiam filius excusabitur
 propterea quòd crimen parētum est occultum, ne hac ratione aliquis
 illorum infametur.

Iuxta ea, quæ in hac tertia conclusione principali diximus de aucto-
 ribus criminum occultorum, quòd excusantur ab irregularitatibus, *de violatione ecclesie.*
 in quas incidissent, si crimina publicè cōmisissent, dicere etiam oportet
 de violatione ecclesiæ, quæ indiget reconciliatione. Nam si crimen, D
 per quod fuit violata ecclesia, est omnino occultum, non est opus eccle-
 siam reconciliare, sed absq; reconciliatione poterunt in ea diuina ce-
 lebrari mysteria, etiam ab eo, cui crimen aliis occultum fuit in secreto
 reuelatum. Hanc sententiam docet doctor subtilis Scotus in. 4. sent.
 dist. 13. q. 2. & post illū Ioannes Andreas in cap. vnico, de cōsecratione
 ecclesiæ, lib. 6. & glossa in eodē loco, quæ pro hac sententia nihil aliud
 ex iure canōnico affert, nisi quòd ecclesia nō iudicat de occultis. Potest
 etiam hæc sententia probari ex ipsa ratione consecrationis aut reconci-
 liationis ecclesiæ. Nam ecclesia (vt docet sanctus Thomas) non ideo
 consecratur, quia illa sit gratiæ susceptiua: sed quia ex ipsa consecratio-
 ne assequitur quandam spirituales virtutem, per quam apta redditur
 diuino cultui, vt videlicet homines deuotionem aliquam ex loci reue-
 rentia concipiant, per quam paratiores fiant ad diuina peragenda. Du-
 plici itaq; ratione (vt ille ait) templū materiale consecratur. Prima est,
 vt per illam consecrationem representetur sanctificatio, quam Eccle-
 sia catholica toto orbe terrarum diffusa consequuta est per passionem
 Christi. Altera est, vt per illam ostendatur quanta sanctitas sit necessa-
 ria, vt quis Deū in se digne suscipere debeat. Et idē dicendū est de re-
 conciliatione ecclesiæ consecratæ, quæ postquam sanguinis, aut semi-
 nis humani effusione, aut alio quouis modo violata fuerit, est iterum
 conse-

Scotus.

Ioannes An-
dreas.

Tho. 3. p. q.
83. art. 3.

A consecranda, vt dicitur in cap. Ecclesiis, de consecratione, distinct. prima. Talis enim reconciliatio aut consecratio post violationem tam multo ceremoniarum apparatu ornata, non ideo fit, quia templum illud materiale sit capax peccati, sed ad hunc finem potissimum dirigitur, vt inde intelligat peccator, qui templum cordis sui, quod iuxta Pauli doctrinam per peccatum violauit, quanta diligentia illud mundare & purificare debeat, vt Deum in illo dignè suscipere possit. Si talis ecclesiæ reconciliatio non propter ipsam fit, sed propter solos peccatores erudiendos, vt inde discant se propter peccatum effectos esse Dei hospitio indignos: inde colligi videtur talem materialis templi reconciliationem non esse faciendam, quando peccatum fuerit occultum. Quia per illam reconciliationem non possunt peccatores doceri, quantum oporteat eos laborare ad mundandum corda sua. Nam cum peccatum sit adeò occultum, vt manifestari non possit, non intelligitur talem reconciliationem in odium peccati fieri. Sed dubium esset, si crimen esset non omnino, sed penè occultum, ita vt pauci scirent crimen esse commissum, & auctor illius non esset de crimine accusatus, an tunc oporteret ecclesiã reconciliare. Ego credo quòd non, quia si crimina omnia præter homicidium, & simoniam, secundum aliquos, cum sunt nõ omnino, sed penè occulta, excusant (vt diximus) illorum auctores ab omni suspensione & irregularitate, multò magis excusabit templum materiale, quod nullum commisit peccatum, nec est capax illius, ab obligatione reconciliationis. Et potest probari per cap. Significasti, de adulteriis, in quo ecclesia reconciliari præcipitur propter hoc, quòd mulier adultera publicè coram iudice suũ adulterium detexit. Ex quo à cõtrario sensu videtur sequi, vt quãdo crimè non fuerit publicũ, nõ sit opus recõciliatione. Publicũ autè hoc loco idem est quòd notoriũ. Sed nõquid, si post celebrationè missæ in tali ecclesia factam, publicaretur in iudicio crimè, & fieret notoriũ, quòd ante missæ celebrationè fuerat occultũ, oportebit tunc ecclesiã reconciliare? Credo quòd non: quia celebratio missæ, quæ post secretã violationem successit, pro sufficienti reconciliatione tunc erit reputanda. Nam cũ per missæ celebrationè Deus ipse corporaliter in ecclesia assistat, talis corporalis assistentia sufficere mihi videtur ad omnem purgationem, & reconciliationem perficiendam.

Quarta principalis cõclusio. Quicumq; cõmisit aliquod crimè, propter quod est aliqua pœna ciuilis ipso iure imposita, etsi crimè sit oĩno occultũ, non est liber ab illa pœna. Pœnã ciuilè hĩc dico illã, quæ non est purè ecclesiastica, prout est excõmunicatio, suspensio, depositio, irre-

L I gularitas:

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

gularitas: neq; est pœna corporalis. Pœnam ergo ciuilem appello illam C
solam, quæ est circa diuitias, aut laica officia, aut dignitates laicas. Cir-

Abbas.

ca hanc conclusionem sic declarata varia est doctorum sententia. Abbas in
cap. Absolutos, de hæreticis, citat Philippum quendam dicentem, tunc hæ-

Ioannes An-
dreas.

reticum occultum incidere in pœnam à iure impositam, quando illius
hæresis probari potest, quia tunc potest manifestari, licet actu non sit
manifestata. Post huius Philippi sententiam refert Abbas Ioannem An-

Gerfon.

dreum tenere eandem opinionem, hac tamen addita conditione, quod pro-

cessum fuerit ad probationes: quia probatio (vt ait) facit delictum ma-
nifestum, vt in cap. Cum olim, de verborum significatione. Si tamem non
esset processum ad probationes, dicit illum non esse pœnæ subiectum.

Hi duo, Philippus & Ioannes Andreas, in hac sunt sententia concordes,
vt si delictum sit omnino occultum, non incidat in pœnam illius cap.

Absolutos, de hæreticis. Hanc sententiam etiam docet Ioannes Gerfon
in lectione tertia, de vita spirituali animæ. Verum hic non videtur lo-

qui de illo occulto, de quo nos impræsentiarum loquimur, sed de illo
occulto, de quo in prima principali conclusionem loquuti sumus, quod

videlicet intra cordis secreta latet. Eandem Ioannis Andreæ sententiam
tuetur Summa Angelica in titulo, Hæreticus. §. decimo quinto. Eidem

fauet Summa Syluestrina in titulo, Hæresis, primo. q. 8. Abbas tamen D

in prædicto loco contrariam sententiam docet, statuens regulam gene-

ralem, quæ sic ait. Pœna ipso iure imposita afficit delinquentem quan-

tuncunq; occultum. Andreas Tiraquellus in commentariis super. l. Si vn-

quam, in verbo, Reuertatur. C. de reuocandis donationibus, eandem sta-

tuit regulam generalem, & ad illius probationem citat Dñicum in cap. Per-

petuo, versu, super dubio glossæ, de electione, libro. 6. Hanc Abbatis
sententiam, quatenus solum hæreticum respicit, ego tutatus sum in illo
opere, quod de iusta hæreticorum punitione ædidi, lib. 2, cap. 7. Nunc
verò, quia non de solo crimine hæresis, sed de omni crimine occulto,
differo, illam vniuersaliter statuere decreui, dicens cum Abbate pœnam ci-
uilem ipso iure impositam afficere delinquentem, quanuis crimem illius sit
omnino & per accidens occultum. Hæreticus igitur, & læsæ maiestatis
reus, & quiuis alius similis criminis auctor, quanuis crimen illius sit
omnino occultum, est ipso iure priuatus dominio bonorum suorum.
Et potest hoc probari per capitulum, Accusatus. §. In eo verò casu, de
hæreticis, lib. 6. vbi papa præcipit procedi ad confiscationem bonorum
hæretici, qui dum viueret, non fuerat per sententiam declaratus. In
quibus verbis id annotare oportet, quod papa non præcipit, vt post
mortem bona confiscentur, sed vt procedatur ad confiscationem,
per so-

A per solam sententiam criminis declaratiuam. Ex quo apertè conuincitur, bona illius, quando viuebat, & peccatum fuerat occultum, esse extunc confiscata : quia aliàs post mortem illius quando peccatū fuit detectum, non satis esset sententia criminis declaratiua, sed oporteret illius bona per sententiam à iudice latam publicare & confiscare. Præterea, probatur hæc conclusio eadē ratione, qua superius probauimus secundam conclusionem principalem, quæ de excōmunicatione differit. Qui crimen aliquod occultum commisit, & verè consummauit, habet in se quidquid iure requiritur vt incidat in pœnā ipso iure contra illud crimen inflictam: ergo ille necessariò, tali lege stante, incidet in illam pœnam. Consequentiā ista est notissima, & assumptum per hoc probatur, quòd ad executionem pœnæ à iure latæ non requiritur processus, nec cognitio causæ: quia aliàs sententia à iure lata nihil differet à sententiā per iudicem ferenda: sed solùm requiritur vt crimen sit consummatum, & post criminis consummationem ipso iure infligitur pœna. Quando autem crimen est occultū, æquè potest esse consummatum, ac si committeretur in publico: ergo tunc etiam incidet in pœnam illius criminis auctor, ac si peccasset in publico. Quia nihil aliud ad pœnam à iure inflictam (vt dixi) requiritur, nisi vera criminis consummatio. Fortè illi qui dicunt ad executionē sententiæ à iure latæ semper esse necessariam sententiā criminis declaratiuam, respondebunt non satis esse quòd crimen sit consummatum, vt quis incidat in pœnam à iure inflictam, sed requiri sententiam declaratiuam criminis, qua data iam crimen erit notorium, & non occultum. Hæc tamē responsio nullatenus minuit huius nostri argumenti vires. Quia licet iuxta illorum opinionem requiratur sententiā criminis declaratiua ad hoc vt fiscus bona apprehendat, non tamen requiritur talis sententia ad hoc vt hæreticus sit priuatus dominio bonorū suorum. Quia omnes illi, præter solum Archidiaconum, fatentur hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dominio bonorū suorum, quanuis non sit extunc priuatus possessione illorum. Ad solam igitur priuationem possessionis secundum illos, requiritur sententia criminis declaratiua, & non ad priuationem dominii. Si ad priuationem dominii non requiritur sententia criminis declaratiua, ergo quando crimen hæresis, aut læsæ maiestatis, aut aliud simile fuerit occultum, auctor illius erit ipso iure priuatus dominio bonorū suorum. Quia ad illam pœnam nulla requiritur criminis sententia, aut causæ cognitio, sed sola criminis consummatio, quæ etiam est in occulto, sicut in publico. At, illa dominii priuatio est, quæ ipso iure contra talia crimina infligitur, &

L 1 2 non pri-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

non priuatio possessionis: quia hæc per iudicis sententiam infligitur. C
 Vera est ergo nostra quarta principalis conclusio, quæ dicit omnem
 criminis occultè consummati auctorem incidere in pœnam à iure,
 propter illud crimen inflictam. Si pœna esset à iudice inferenda, tunc
 manifestum est in illam non posse incidere peccatorem occultum, quia
 iudex debet iudicare secundum allegata & probata. Quando ergo iu-
ra dicunt Ecclesiam non iudicare de occultis, nec de illis vindictam
sumere, intelligenda sunt de iudicio ab homine faciendo, quia ille an-
tequam iudicet requirit causæ cognitionem, quam non potest de cri-
minibus occultis habere. At in iudicio aut sententia iuris benè potest
Ecclesia iudicare de occultis, quæ extra cordis secreta prodierunt, quia
ad tale iudicium ferendum, nulla requiritur facti cognitio. Contra hæc
omnia fortè aliquis mihi obiiciet, quod ex probatione huius quar-
tæ conclusionis destruitur tertia principalis conclusio, quæ liberat oc-
culti criminis cõsummatorem ab irregularitate & suspensione. Nam
eodem modo arguet quòd suspensio aut irregularitas quæ est ipso iu-
re inflicta, non requirit processum nec causæ cognitionem, sed solùm
crimen consummatum, quod cum ita benè consummetur in occulto
sicut in publico, ita benè causare oportebit irregularitatem si cõmit-
tatur in occulto ac si cõmitteretur in publico. Fateor quidem & ne-
gare non possum, quod si argumento & sola ratione, & non auctori-
tate & decreto esset hæc res definienda, idem dicere oporteret de irre-
gularitate, & suspensione, quod de excõmunicatione in secunda con-
clusionione principali diximus, & nunc in hac quarta principali conclu-
sione de aliis ciuilibus pœnis asserimus. Sed iura per indulgentiam &
benignitatem voluerunt hoc expressè permittere criminibus occultis,
vt illorũ auctores à suspensione & irregularitate, quæ ex illis pro-
uenire possent, essent liberi. Et quia hanc libertatem circa alias pœnas
iura noluerunt criminibus occultis apertè concedere, oportet necessa-
rio iuxta iuris dispositionem facere, quòd in Clementina, Exiui de pa-
radiso, §. Porrò, ait. Vbi aliquid alicui generaliter prohibetur, quod
expressè non conceditur, intelligitur denegatum. Hoc igitur loco si-
cut in aliis multis verum esse probatur quòd glossa dicit in regula, In
pœnis, de regulis iuris, libro. 6. In pœnis non valet argumentum ad si-
milia, quod potissimum veritatem habet in lege pœnali, quæ senten-
tiam continet latam. Et huic loco etiam seruit, id quod libro primo
cap. 7. me dixisse memini. In lege pœnali potissimum veritatem habe-
re, id quòd legislator dicere solet. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione vo-
luntas. Nec tamen ideo hæc dixit, quòd sine vlla ratione decretum esse
D
credam,

A credam, vt criminis occulti auctor & consummator sit liber à suspensione & irregularitate, & non ab aliis pœnis. Nam magna hæc videtur esse ratio vt sic decerneretur, quia nisi ita fieret innumera orirentur pericula animarum, & valde multi scrupuli quotidie suscitarentur, qui hominum conscientias vehementer vexarent. Vt igitur hæc animarum pericula tollerentur, & iusta cōscientiis securitas daretur, iuste & rationabiliter ecclesia noluit peccatores omnino occultos subiici suspensionibus, & irregularitatibus. Et quia circa alias pœnas nō tot, nec tanta imminebant animarum pericula, ideo noluit illas peccatoribus occultis dimittere.

Circa has pœnas in quas peccator occultus incidit, annotare oportet vnum simile illi quod circa excōmunicatum occultum superius dixi. Si quis tabellio aut quiuus alius in simili officio cōstitutus commisisset crimen, propter quòd esset ipso iure priuatus officio, quandiu crimen esset occultum, non teneretur renunciare officio suo, si id sine famæ suæ dispendio facere non potest, quia non debet se ipsum infamare. Nam ob hanc causam (vt capite. 10. huius secundi libri in solutione primi argumenti dixi) si res quæ possidetur esset non solùm dimittenda, sed etiam alteri reddenda, non teneretur illam reddere, si illam sine famæ suæ iactura reddere non posset. Deinde, si ille tabellio propter famæ periculum non renunciat officio, quanuis sit ipso iure priuatus illo, quandiu tamen crimen est occultum, & officium retinet, valebunt instrumenta per illum cōfecta. Idem prorsus dicendum est, si prætor propter crimē aliquod occultum esset ipso iure priuatus officio: quia omnia quæ illo tempore gessit, nisi alia ratione infirmetur, erunt propter publicam vtilitatem valida, quæ nihil prorsus valerent, si crimē esset publicum. Hoc apertè docet Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptiis, numero. 5. & pro hac sententia citat. l. Barbarius, ff. de officio prætoris. Possunt etiam pro eadem sententia adduci ea quæ in secunda principali conclusione diximus ad probandū actus legitimos ab occultè excōmunicato gestos, esse propter publicam vtilitatem validos.

Ab hac nostra quarta principali conclusione excipiendam esse censeo infamiam, quoniam, etsi inter pœnas ciuiles illa sit numeranda, & aliquando ipso iure inferatur, si tamen crimen fuerit omnino occultum, nunquam propter illud in talem incidet pœnam. Quia sicut fama ex publica bonorum operum notitia oritur, ita etiam infamia quæ est illi contraria oritur ex publica notitia criminis perpetrati. Et hoc apertè probatur per id quod Callistratus iuris-

DE POTEST. LEGIS POENALIS.

consultus ait in. l. Cognouimus, ff. de variis & extraordinariis cognitionibus. Existimatio, inquit ille, est dignitatis illæ sæ status legibus ac moribus comprobatus, quæ ex delicto nostro auctoritate legum aut minuitur, aut consumitur. Hæc ille. Ex quibus verbis constat famam ex bonis moribus, infamiam verò ex delicto nasci. Neutrum autem sine publica rerum notitia contingit, quòd apertè ostendit Virgilius dicens.

Virgilius. Ex templo Lybiæ magnas it fama per vrbes.

4. Aeneid. Fama malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo.

Cicero. Et Cicero ad Quintum fratrem scribens dixit. Quod ita esse cõstanti fama atq; omniũ sermone celebratum est. Et idem in Topicis dixit. Fama vulgi quoddam multitudinis testimonium est. Ex quibus omnibus constat famam esse publicam bonorum existimationem, & infamiam esse publicam existimationem, quæ de crimine alicuius habetur. Et inde apertissimè conuincitur, vt si crimen sit omnino occultũ, in nullam propter illud incidat siue facti, siue iuris infamiam. Et inde vltèrius sequitur, vt ille non sit ipso iure factus inhabilis ad beneficiũ aut officium assequendum, aut ad testimonium in iudicio dicendum, aut ad aliquos alios actus legitimos exercendos,

à quibus ipso iure repelluntur infames. Quia sicut per illud crimen non incidit in pœnam infamiæ, ita nec in alia incommoda, quæ ex infamia sequuntur

❧ F I N I S. ❧

SALMANTICAE,

Excudebat Andreas de Portonarijs.

M. D. L.

ignoscere videtur et calamitas, moeror et dolor
Et. f. 2. cl. 7. in omni
a pena que magis timeri debet, est intelligenda. c. si. B. si. ut lit. no. consp.

quando proceditur ex officio iudicis sine prole, aut eius remissione fiat et pro
causis in criminali ad p[ro]p[ri]etate[m] et ad defensionem ad iudicium in t[er]rit[or]iis et ad
alios in i. c. literas de p[ro]p[ri]etate. c. l. pen. m. i. h[oc] est. q[ui]ntus. c. p[ro]p[ri]etate. c. l. v.
na omni v[er]o nocere p[ro]p[ri]etate h[oc] tractat de p[ro]p[ri]etate et ad iudicium lucco. l. v. aliter
l. ab iura v[er]o ubi p[ro]p[ri]etate.

causa propter grav[em] iudex pot[est] minuer[e] penam legis, q[ui]n aliter d[icitur] p[ro]p[ri]etate
p[ro]p[ri]etate. c. l. v. ubi. f. 230. c. l. 1. in leg. intelligit q[ui]n iudex p[ro]p[ri]etate
vel q[ui]d est eius remissio. f. 234. c. l. 2. in fine. l. v. f. 227. c. l.
Et ubi et d[icitur] de augendo. c. l. v.

~ ite[m] cum qui post longum temp[us] alicuius facinorae accusatus est, in h[oc] i[ur]e p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate
omni p[ro]p[ri]etate. c. l. v. ubi. vol. vari. resolut. f. 122. c. l. 2. post p[ro]p[ri]etate

~ ite[m] in iudicandis delictis, ut habeat de rebus p[ro]p[ri]etate. c. l. v. ubi. v.
f. 122. c. l. 2. in p[ro]p[ri]etate. c. l. v. de p[ro]p[ri]etate. c. l. v.

~ ite[m] in iudicandis in bonis licet i[n]congrue h[oc] l[oc]o in p[ro]p[ri]etate, ad e[um] in nobilitate
ubi in p[ro]p[ri]etate. f. 123. c. l. 1. v[er]o f. 123.

~ et ad de leg. c. l. v. p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate, nihilominus iudex pot[est] p[ro]p[ri]etate
causam augere et minuer[e]. c. l. v. ubi. f. 124. c. l. 1. m. 9.

~ et q[ui]n p[ro]p[ri]etate iudicis p[ro]p[ri]etate condempni in p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate. c. l. v. ubi
f. 122. c. l. 1. m. 2.

~ et q[ui]n p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate in p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate. c. l. v. ubi f. 124.
~ p[ro]p[ri]etate v[er]o

